DİJİTAL KÜTÜPHANE KANALI

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

https://rantey.org

Yedek ve Duyuru Kanallarımız
Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

• Telegram: https://t.me/birkitapbir

• WhatsApp Kanalımız : https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4IvMoc0Y

EMİN ÇÖLAŞAN

SOR BAKALIM!..

TEKİN YAYINEVİ

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ISBN - 975 - 478 - 000 - 5

Sor Bakalım!.., Emin Çölaşan / Şubat 1988 / Kapak, Erkal Yavi / Kapak Baskısı, Özyılmaz Matbaası / Dizgi - Baskı, Yaylacık Matbaası / Cilt, Tekin Ticaret / Kitabı Yayımlayan, Tekin Yayınevi, Ankara Cad. No. 43 - Tel. : 527 69 69 — 512 59 84 - İst.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

EMİN ÇÖLAŞAN

SOR BAKALIM!..

TEKİN YAYINEVİ

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Emin Çölaşan'ın, her biri kamuoyunda olay yaratan diğer kitapları :

* 24 OCAK... BİR DÖNEMİN PERDE ARKASI
* 12 EYLÜL... ÖZAL EKONOMİSİNİN PERDE ARKASI
* BANKER SKANDALININ PERDE ARKASI
* YALÇIN NEREYE KOŞUYOR?
* YALÇIN'I KİM KURTARACAK?
* BİZ KIRK KİŞİYİZ, BİRBİRİMİZİ BİLİRİZ
* İCRAATIN İÇİNDEN
* ÖNCE İNSANIM SONRA GAZETECİ

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

İÇİNDEKİLER

Önsöz 7
1 — Orhan Eren (11 Eylül 1980 günü İçişleri bakanı) 13
2 — Erkal Zenger (Turgut Özal'ın ses tesisatçısı) 30
3 — Barış Manço (Sanatçı) 45
4 — Ayten Gökçer (Sanatçı) 59
5 — Uğur Mumcu (Gazeteci yazar) 73
6 — Aziz Nesin (Yazar) 88
7 — Serbülent Sultan (Kadın olan erkek) 104
8 — Aydın Caner (Cezaevinde işkence gören mahkûm) 118
9 — Türkân Arıkan (Eski milletvekili) 134
10 — Oğuz Oyan (Doçent Doktor) 150
11 — Seçil Akgün (Doçent Doktor, tarihçi) 167
12 — Metin Tekin (Futbolcu) 183
13 — Cevher Özden (Banker Kastelli) 199
14 — Mehmet Kolburan (Emekli deniz yarbay, Adatepe muhribi ikinci komutanı) 217
15 — Zeki Kılıç (Kocatepe muhribini bombalayan pilot, emekli yarbay) 233
16 — Behçet Tamuroğlu (Emekli pilot kurmay albay) ... 245
17 — Ferhat Yılmazer (Tarikatçıların eline düşen küçük çocuk) 258
18 — Seda Sayan (Sanatçı) 274
19 — Hüsamettin Cindoruk (DYP eski genel başkanı) ... 288
20 — Kinyas Kartal (Van'lı ağa) 305
21 — Mikail İlçin (Eski milletvekili) 321
22 — Mihriban Tatar (Kadın olan erkek) 338
23 — Mr. Cengiz İsrafil (Başbakan Özal'ın danışmanı) ... 354
24 — Vesamet Kutlu (Fatin Rüştü Zorlu'nun yasak aşkı) 372

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ÖNSÖZ

Gazeteci deyince çoğunluğun aklına, mutlaka bir şeyler yazan birisi gelir. Oysa her gazeteci yazmaz. Bizim de aramızda bir iş bölümü vardır. Bazı gazetecilerin görevi, yazmaktır. Bazılarımızın görevi, yazılan yazıları belli aşamalarda okumak, gerekiyorsa düzeltmeler ve yeni düzenlemeler yapmaktır. Buna, yazıları makaslamak ta dahildir! Bazı gazeteciler, yarın çıkacak gazetenin sayfalarını hazırlar. Bir gazete, sizin elinize geçene kadar yüzlerce işlemden geçer. Bu işlemlerin tümünü, okuyucunun ismini bile bilmediği gazeteci arkadaşlarımız yaparlar. Gazeteler, onların emekleriyle ve çabalarıyla çıkar. Sizler sıcak yataklarınızda mışıl mışıl uyurken, o arkadaşlarımız sabahlara kadar sizin için çalışmaktadır.

Bazı gazeteciler de, yöneticidir. Gazetenin üst düzeydeki bütün kararlarını onlar verir. Yarınki, bir hafta sonraki, belki bir ay sonraki gazetenin nasıl çıkacağını onlar belirler... Böyle bir iş bölümü olmasa, gazete çıkmaz. Siz okuyucular için sürekli olarak koşturan, didinen ve en iyisini yapmaya çalışan binlerce gazeteci arkadaşım var. Gazetelerin gerilimli ortamını, zamana karşı yapılan ve insanı son derece yıpratan yarışı ancak gazeteciler bilebilir... Burada bütün gazeteci arkadaşlarımı saygıyla anıyorum.

Ben, yazan bir gazeteciyim. Türkiye'nin en büyük ve en çok satan gazetesinde, Hürriyet'*te yazıyorum. Esas görevim, insanları konuşturmak... Toplumun il-*

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

gisini çekecek konu ve konuklar bulmak... Konuklara sorular sormak ve «Pazar Sohbeti» *hazırlamak... Türkiye'de gazetelerde bir günde yayınlanan en uzun yazı, sanıyorum bizim* «Pazar Sohbeti»...

Bırakın uzunluğunu bir yana, bunu hazırlamak her yönüyle çok zor bir iş. Her Pazar günü, Türk kamuoyunun karşısına çıkıyorsunuz. Böylesine uzun bir yazıda, okuyucunun merakını hep istim üzerinde tutacaksınız. Okuyucu yazıyı okuyup bitirdiği zaman, onu şu veya bu şekilde etkilemiş olacaksınız. Kısacası, yaptığınız işi okuyucuya beğendirmek zorundasınız. Elbette ki bunu her zaman başarmanız mümkün değildir. Kaldı ki, Hürriyet *gibi bir gazetenin milyonlarca okuyanı var. Milyonlarca farklı insana, farklı zevke, farklı karaktere hitap ediyorsunuz. Size bu konuda yaşadığım bir örnek vereyim. Sanatçı* Seda Sayan'*la bir konuşma yapmıştım. O konuşmayı, bu kitaba özellikle koydum... Bu konuşma* Hürriyet'*te yayınlandıktan sonra, gerçekten ilginç olaylar oldu. Çok sayıda okuyucu, böyle bir konuşmayı bana yakıştıramadığını belirtip beni kınadı. Oysa birçok okuyucu, aynı röportaj nedeniyle beni kutladı.*

Şimdi ben burada ne yapayım? Derdimi kime anlatayım?.. Hiç tanımadığım okuyucular telefon açıyorlar, mektup yazıyorlar ve «Böyle bir konuşma *size yakışır mı?» diye beni eleştiriyorlar... Birçok okuyucu da* «Helâl olsun, çok güzeldi» *diyor...*

Yani gazetecinin kaderi böyle... Her yaptığınızı herkese beğendirmek, kesinlikle mümkün değil.

Yine gelelim bizim «Pazar Sohbeti» *olayına... Bu iş gerçekten çok zor... Bir kere, yaptığınız gazetecilik size bir ölçüde bağlı ama, bir ölçüde değil. İşin o kadar zor yönleri var ki...*

Önce iyi bir konuk seçeceksiniz. Onunla iyi bir konuşma yapacağınıza inanacaksınız. Ama sizin istediğiniz her kişi, sizinle konuşmayı kabul eder mi? Hayır, etmez... Örneğin, devlet memurunun konuşma-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

sı yasaktır. Memurlarla zaten konuşamazsınız. Böylece, en büyük hazine elinizden kaçmış durumdadır. Korkanlar, açığı olanlar, gizli kapaklı numaralar çevirenler, yolsuzluk yapanlar, memleketi satışa getirenler, bazı politikacılar, kendilerine göre birtakım hesaplar peşinde olanlar... Bunlar nedense, benim karşıma oturmuyorlar. Benimle konuşma yapmayı kabul etmiyorlar. Peşlerine düşüyorum, öcü görmüş gibi kaçıyorlar. Ah, bunların isimlerini size tek tek açıklayabilsem... Bunların çoğunu her gün televizyonda ve gazetelerde görüyorsunuz. Bunlar meydanı boş bulunca mangalda kül bırakmayan birtakım tiplerdir. Sıradan bir vatandaş, bu «Büyük adam»ların yanına bile yaklaşamaz. Oysa bunların çoğu, büyüklük maskesinin arkasına sığınmış gerçekten küçük adamlardır. Bunlardan kaç tanesine «Size soracaklarım var» deyip röportaj yapmayı önerdim. Ama hep kaçtılar, kaçıyorlar.

Bu kişilerin isimlerini açıklamıyorum, çünkü her biriyle bir gün konuşma yapma umudunu koruyorum. Onlara soracaklarım var.

Gazetecilik ciddi iştir... Ciddi olduğu kadar da, zor bir iştir. Ben röportaj yaptığım konuklarımı, milyonlarca okuyucu için konuşturuyorum. Onları iyi konuşturmak zorundayım. Bunu başarabilmek için konuğumu çok iyi tanımak, olayları ve konuları çok iyi bilmek zorundayım. Bunun için günlerce, bazen haftalarca süren araştırmalar yapmak durumundayım. İyi bir yazı için konuğumu çok iyi tanımak, olayı çok iyi bilmek şarttır. Konuğumun karşısına işi şansa bırakarak oturmam. Konuşmanın ipleri, genelde benim elimde olmalıdır.

Konuşma başladıktan sonra işin içine bütün benliğimle girerim. Sadece konuşma başladıktan sonra mı? Hayır... Örneğin, bir gece önce iyi uyumak zorundayım... Çünkü konuğumun karşısına, sağlam bir kafayla çıkmam gerektiğini bilirim.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Evet, konuşma başladıktan sonra... Konuşmakta olduğum kişinin karşısında artık Emin Çölaşan *değil, milyonlarca okuyucu vardır. Konuşma başlamadan önce* «Acaba okuyucu bu kişiye neler sormak isterdi? Onun ağzından hangi sorulara cevap isterdi?» *diye saatlerce düşünürüm. Artık teyplerimin aldığı ses benim değil, okuyucularımın sesidir... Çünkü sorular, onlar adına sorulmaktadır.*

Ropörtajlarımı daha önce de «Biz Kırk Kişiyiz, Birbirimizi Biliriz» *ve* «İcraatın İçinden» *adlı iki kitapta toplamıştım. Bu kitap ropörtajlarımın olduğu üçüncü, toplam olarak dokuzuncu kitabım oluyor... Bazı ropörtajlarımı niçin kitap yapıyorum?.. Çünkü gazete geçici, kitap kalıcıdır. Hangisi olursa olsun, gazete okunur ve ertesi gün büyük bir olasılıkla unutulur.* «Gazetede çıkan yazının ömrü 24 saattir» *diye çok sık duyarım. Doğrudur... Oysa kitap öyle değildir. Okuyucu, gazeteyi biriktirmez ve belki de atar. Ama hiç kimse, okuduktan sonra kitabı atmaz. Kitap, evde özenle saklanır. Kitap kalıcıdır. Bugün ben evimdeki kitaplıktan belki elli, belki otuz, belki on yıllık bir kitabı açıp bakabiliyorum, yeniden okuyabiliyorum. Ama benim evimde bırakınız elli yıllığını, bir hafta öncesinin gazeteleri bile yok. Her ev böyle değil mi?.. İşte bu yüzden, bazı yazılarımı kitap yapıyorum. İstiyorum ki, Türkiye'nin bugünkü günleri, geleceğe de bir ölçüde yansısın... Belki de yüzlerce yıl sonrasının Türk milletine, kalıcı bir şeyler bırakayım. Geçmiş kuşaklarımız bizlere o günlere ilişkin çok az belge bıraktılar. İstiyorum ki, bizden sonraki kuşaklar bunun sıkıntısını bizler gibi çekmesinler. Örneğin bu kitabı okudukları zaman* «Demek ki zamanında Türkiye'de bunlar varmış, bunlar oluyormuş» *diyebilsinler.*

Bu çabayı gösteren bütün gazeteci arkadaşlarıma burada teşekkür ediyorum. İnanıyorum ki bizim görevimiz, orijinal kitaplar yazmanın yanında, yazılarımızı da gelecek kuşaklara derli toplu kitaplar olarak bırakmak ve onları aydınlatmaktır.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Evet, 1980'li yılların Türkiye'sinde bazı gazeteciler, kitap yazmaya başladık. Kitaplarımızın bazısı güzel, bazısı güzel değil. Bazısı yeterli, bazısı yetersiz. Ama ne olursa olsun yazıyoruz. Son derece yoğun günlük işlerimiz arasında kitap ta üretiyoruz. Hem günümüz için, hem de gelecek kuşaklar için...

Cüneyt Arcayürek, Mehmet Ali Birand, Ufuk Güldemir, Haluk Şahin, Yavuz Donat, Ahmet Kahraman, Erbil Tuşalp, Hasan Cemal, Hasan Pulur, Uğur Mumcu, Muammer Yaşar, Yalçın Doğan, Mustafa Ekmekçi, Füsun Özbilgen, Celâl Başlangıç, Hasan Uysal, Reha Muhtar, Tufan Türenç, Erhan Akyıldız, İsmail Cem, Osman Ulagay, Cengiz Çandar, Hıncal Uluç, Şinasi Nahit Berker, Ali Sirmen, Zeynep Oral, Hikmet Çetinkaya, İlhami Soysal, İlhan Selçuk, Duygu Asena, Lütfü Oflaz, Hulki Cevizoğlu ve rahmetli arkadaşım Örsan Öymen...

Evet, hepimiz gazeteciyiz ve hepimizin dağarcığında bir şeyler var. Deneyimlerimiz, birikimlerimiz, yaşadıklarımız var. Bunlardan hiç değilse bir bölümünü kitap yaptık ve bundan sonra da yapacağız. Hem günümüze, hem de geleceğe bir şeyler bırakıyoruz. Bugün bizler iyi veya kötü, bu kadarını yapabiliyoruz. Ama bizler, yarınki gazeteci kardeşlerimize yol açıyoruz. Onlar hiç kuşkunuz olmasın, daha iyi kitaplar vereceklerdir. Türkiye'de bu yol artık açılmıştır ve dönüşü yoktur.

İşte ben de size bu kitabımla bir şeyler sunuyorum. Günlerimin, gecelerimin, haftalarımın, aylarımın yorgunluk, mutluluk, gerilim, sevinç, üzüntü, hayal kırıklığı ve aklınıza gelebilecek her türlü insan duygusuyla yoğurulmuş bazı ürünlerini size topluca iletiyorum... Onlar yaşadığımız Türkiye'den bir kesit, size sunulan küçücük bir demet... Ama hepsi de, benim alın terim ve göz nurum...

Hayır, hayır... Sadece benim alın terim ve göz nurum yok bu yazılarda... Örneğin saatler süren ko-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

nuşmaların teyp bantlarını çözen gazeteci arkadaşım Yeşim Ersoy... Hürriyet gazetesinin dizgi servisinde, düzeltme servisinde ve diğer ilgili birimlerinde çalışan çoğunun yüzünü bile görmediğim arkadaşlarım... Bu yazıların hazırlanmasında ve yayınlanmasında emeği geçen herkes... Onlara ne kadar teşekkür etsem az gelir... Çünkü bilirim ki ben uyurken, onlar çalışıyor...

Türk basınının bütün isimsiz emekçilerini burada saygıyla anıyorum... Gazeteler bizlerin değil, onların sayesinde vardır.

Emin Çölaşan

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

ORHAN EREN *1922 yılında Nallıhan'da doğdu. 1948 yılında Ankara Hukuk Fakültesi'ni bitirdikten sonra Demokrat Parti'ye girdi. 1954 yılında bu partinin Ankara il başkanı oldu. 1955-1957 yılları arasında Ankara Belediye başkanlığı görevinde bulunan Orhan Eren 1965 yılında Adalet Partisi'nden milletvekili seçildi ve 12 Eylül 1980 harekâtına kadar parlamentoda kaldı. 1979 yılı sonunda kurulan Adalet Partisi azınlık hükümetinde önce Devlet bakanı, hemen sonra İçişleri bakanı oldu. 12 Eylül gününü İçişleri bakanı olarak yaşayan Orhan Eren evli ve iki çocuk babası.*

«İHTİLAL KONUSUNDA TEDİRGİNDİK AMA BİR TÜRLÜ KONDURAMIYORDUK.»

— Sayın Eren, 12 Eylül günü Adalet Partisi hükümetinin İçişleri bakanı idiniz. Anarşi ve terör yoğun bir biçimde devam ediyordu ve önlenmesi mümkün olmuyordu. Her gün birkaç kişi öldürülüyordu. Türkiye'de kan gövdeyi götürüyordu. Bu durumda askerlerin ülke yönetimine el koyacağını ve bir ihtilâl olacağını anlamış mıydınız?

— Mutlaka ihtilâl olacaktır diye bir yargıya varmadım. Zaten Türk silahlı Kuvvetleri'nin böyle bir şey yapacağı endişesi bizde olsaydı, hükümet kurulurken bunu herhalde düşünürdük. Biz bir azınlık hükümeti idik. Biz bir diktatörün hükümeti değildik. Zalim bir hükümet de değildik. Tek isteğimiz memleketin dertlerine çare bul-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

maktı. Sorunları böyle bir hükümetle çalışmayı kabul edecek askerlerle birlikte halletmeyi düşündük ve ona göre tedbirler aldık. Ancak askerler de bu milletin içinden çıkmış insanlardır. Sivil kadrolarda zaman zaman bazı tedirginlikler oluyorsa, askerin içinde de bu tedirginlikler oluyordu ve bunlar bize bildiriliyordu.

— Ne gibi tedirginliklerdi bunlar? Anarşi konusunda mı?

— Hayır, hayır.. Memleketin genel gidişinden... Meselâ birisi bir yerde çarşafla görüldüğü zaman **«Ne oluyor? Acaba lâik devlet ortadan mı kalkıyor?»** gibisinden.. Hatta 24 Ocak kararlarımızdan sonra ekonomiyi dışa açma girişimlerimizin bile onlarda bazı şüpheler yarattığını gördük ve kendilerine her şeyi uzun uzun izah ettik. Yani her zaman bizi dinlemişlerdir ve anlayışla karşılamışlardır. Biz de askerlerin dertlerine çare bulmanın azami gayreti içinde olmuşuzdur.

— Neydi askerlerin temel sorunları? Örneğin sizin hükümetinizden yakınmaları oluyor muydu?

— Zaman zaman oluyordu elbette.. Meselâ Gümrük bakanlığında milliyetçilerin olduğunu, Milli Eğitim bakanlığında maksatlı tayinler yapıldığını söylüyorlardı. Bu gibi şikâyetler daha çok sıkıyönetim komutanlarından geliyordu. Hükümetimiz de, bu şikâyet sebeplerinin ortadan kalkması için gayret sarfediyordu.

— Sayın Eren, o günlerde anarşiyi yaratan hem sol kesimdi, hem de sağ kesimdi.. Askerler iki tarafa da aynı gözle mi bakıyorlardı, yoksa solculara biraz daha mı bozuktular?

— Genellikle iki tarafa da aynı gözle bakarlardı ama içlerinde bazılarının o tarafa veya bu tarafa biraz daha fazla eğilimi olduğunu biz tesbit ediyorduk.

— O dönemde sizin hükümetiniz ülkücü ve MHP'li anarşistleri galiba biraz kolluyordu değil mi?

— Hayır, böyle bir şey sözkonusu değildi. Ancak şu var.. Solcuların yapmaları gereken çok şey vardı. Sağcıların yapması gereken fazla bir şey yoktu.

— Bunu anlayamadım efendim..

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

— Meselâ forum yapmak, bomba asmak, pankart koymak, yol tıkamak, okulu boykot etmek gibi görevler daha çok solcuların yaptığı şeylerdi.

— Yani sizin başınızı daha çok solcular mı ağrıtırdı?

— E, gayet tabii.. Herkesin başını solcular ağrıtırdı. Zaten 12 Eylül sonrası yayınlanan sıkıyönetim tebliğlerinde de görülüyor ki solcuların boyutu büyüktür, öbürünün boyutu çok dardır. Meselelere böyle bakarsanız daha doğru neticeye varmış olursunuz. Yoksa birini kollamak, diğerini kollamamak diye bir şey sözkonusu değildir.

— Sizin, o günlerin İçişleri bakanı olarak MHP'lilere ve ülkücülere karşı bir sempatiniz var mıydı?

— Asla böyle bir şey yoktur.

— Sayın Demirel nasıldı bu konuda? Meselâ kendisi bir gün **«Bana milliyetçiler suç işliyor dedirtemezsiniz»** demişti.

— Evet, böyle bir söz söyledi ama bazı gazeteci arkadaşlar böyle bir sözü Sayın Demirel'in ağzından almak için gayret sarfediyorlardı. Bu söz onlara cevap olarak söylenmiştir. Yoksa milliyetçilerin suç **işlememesi** sözkonusu olamaz.

— 12 Eylül öncesinde askerlerin en çok bozulduğu ve kızdığı konular nelerdi efendim?

— Meselâ MSP'nin düzenlediği Konya mitingi onları çok bozdu. Çok kızdılar. Hakikaten Konya mitinginden biz de çok endişeli idik. Bize gelen MİT raporları da bu konuda askerlerde büyük bir endişenin hakim olduğunu gösteriyordu. Şimdi kardeşim Sayın Çölaşan, bu mitingi yapanların ve yaptıranların bir kısmı bugün görevdedir. O mitingi yaptıranların başında, o günlerde Konya Belediye başkanı olan Mehmet Keçeciler vardır. 12 Eylül harekâtının gerekçesinde bu Konya mitingi de vardır. Ne acıdır ki, Konya'da şeriat mitingi düzenleyen Mehmet Keçeciler bugün Türkiye'yi yönetenlerden biridir ama ben cezalıyım. On yıl siyaset yasağım var.

— Gerçekten askerler adına büyük bir çelişki.. 12 Eylül öncesinde askerler başka nelere bozulurdu efendim?

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

— Necmettin Erbakan, 30 Ağustos törenlerine katılmayınca buna çok bozuldular. Hatta bu konuda Sayın Evren ağır bir demeç verdi. Bir de siyasi partilerin tamamının bir araya gelip mutlaka anlaşmalarını isterlerdi. Sanki ayrı ayrı partiler yokmuş da, bir tek parti varmış gibi, siyasetçilerin her meselede anlaşmalarını arzu ediyorlardı. Herkesin arasında, partiler arasında diyalog olmadığından şikâyet ediyorlardı. Bugün bu diyalogun olup olmadığını ben devlet erkânına soruyorum. Bir cenaze töreninde bile iki kişi birbirinin elini sıkamamıştır.

— Yani rahmetli Bayar'ın cenazesinde Sayın Demirel ile Özal mı?

— (Sessizlik)... Öyle kabul edeceksiniz. Gazetelerde öyle yazdınız. Yani bu diyalog olmuyor ve bence olması da şart değildir. Her meselede diyalog olmaz. Öyle işler vardır ki onu tek başınıza siz yapacaksınız ve milletin gözünde puan alacaksınız. Onu milletle, diğer partilerle ve herkesle birlikte yapmanın mümkün olacağına inanmıyorum. Öyle bir şey mümkün olsa, zaten o zaman siyasî partilere gerek kalmaz.

— Peki efendim, bu 12 Eylül öncesinde askerlerden size, ihtilâl yapılacağı konusunda bir tehdit, bir uyarı geldi mi? Yani size İçişleri bakanı olarak **«Siz bu anarşinin üstesinden gelemezseniz biz yönetimi alıp bildiğimiz gibi yaparız»** falan dediler mi?

— Asla böyle bir şey olmadı. En son dakikaya kadar hepsi çok saygılı olmuşlardır. Bize asla kötü bir gözle bakmamışlardır.

— Siz İçişleri bakanı olarak bu gibi konularda o günlerin Genelkurmay Başkanı Sayın Evren'le muhatap olur muydunuz?

— Sayın Evren Genelkurmay başkanı olarak doğrudan Başbakan'la muhatap olurdu. Ben ikinci başkan Saltık Paşa ile konuşurdum. Ayrıca Jandarma komutanı Sedat Celasun Paşa benimle çalışırdı. Onunla sık sık görüşürdük. Biliyorsunuz Jandarma genel komutanı, İçişleri bakanının emrindedir.

— Haydar Saltık'tan size yakınmalar gelir miydi?

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

— Hayır, böyle bir şey olmadı.. Çünkü biz askerlerle yaptığımız geniş çaplı toplantılarda karşılıklı konuşurduk. Yani neyin nasıl olması gerektiğini hem biz açıkça söylerdik, hem de onlar söylerdi.

— Sayın Eren, eski Adalet partililer arasında yaygın bir inanç var.. Hatta bunu bizzat ben de Sayın Demirel'den dinlemişimdir.. Deniliyor ki **«12 Eylül öncesinde askerler isteseydi, anarşiyi önlerlerdi. Ancak ülke yönetimine el koyma konusunda kararlı idiler ve buna gerekçe yaratmak için gevşek davranarak, gerekeni yapmadılar»**.. Bu yargıya katılıyor musunuz?

— Bakınız, bu yargıya varanlar, bazı kriterlere göre varıyorlar. 12 Eylül gününe kadar baş edemediğimiz anarşi, 13 Eylül günü bitmiştir. 12 Eylül gününe kadar yakalanamayan eşkiya, 13 ve 14 Eylül günleri kamyonlara bindirilip alınmış ve götürülmüştür. O günden başlayarak, anarşi ile mücadele görevlisi güçlerin eline suçluların listeleri verilmiştir. Bunların bir bölümü kaçmayı becermiş, ancak geri kalan çoğunluk hapishanelere atılmıştır. Yani 500 bin kişilik Türk ordusunun, beş bin eşkıya ile başa çıkamayacağını düşünmek mümkün değildir. Eğer istenilseydi ve eğer üzerine varılsaydı, bu yangın hızla söndürülürdü. Bu yangın ne CHP zamanında, ne de bizim zamanımızda söndürülememiştir. Söndürülemediğini askerler de kabul ediyor. O günlerde bizden bazı yetkiler, bazı kanunlar istediler ve ihtilâli gerçekleştirdikten sonra da bu kanunları kendileri çıkardılar.

— Ne gibi kanunlardı bunlar?

— Meselâ göz altına alınan bir sanığın, mahkemeye çıkarılmadan çok uzun süre tutulması gibi.. Meselâ üç yıla kadar olan hapis cezalarının temyiz edilememesi gibi.. Şimdi demokratik bir parlamentodan böyle kanunları nasıl geçirirsiniz? Bu mümkün müdür? Böyle bir şey düşünülemez bile. Ama bunları askerî yönetim olarak kendileri çıkardılar. Bizim düşüncemiz hep şu olmuştur Sayın Çölaşan.. Anarşi ve terörle mücadele ile görevli olan güçler, bu işi böyle antidemokratik uygulamalara girişmeden, hukuk kuralları içerisinde başarsınlar. Hukukun

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

üstünlüğünü ortadan kaldırmayalım, devleti de yerinde tutalım. Ama bunu maalesef başaramadık.

— Yani şu görüşe katılıyor musunuz? Eğer askerler isteseler di, sizin döneminizde ya da diğer sivil hükümetler döneminde anarşiyi sıkıyönetimle ve elde mevcut yasalarla önleyebilir miydi? Ülke yönetimine el koyabilmek için mi gevşek davrandılar?

— Evet, bu görüşe katılıyorum. Ben askerlerle çalıştım ve onların içinde yakın bulduğum herkese de söyledim.. Türk ordusu değil böyle birkaç bin eşkiya ile, her türlü dış düşmanla bile başedecek güçtedir. Askere inancım tamdır. Ama askerin başındaki kumandanlar belki ülke çıkarlarının bu doğrultuda olduğunu düşünerek böyle bir uygulama yaptılar. İnşallah bundan sonra demokrasimizin başına böyle sıkıntılar bir daha gelmez.

— Sayın Eren, 11 Eylül günü İçişleri bakanısınız ve çok yoğun olaylar yaşıyorsunuz. Okuyucularımıza o heyecanlı ve gerilimli günü anlatır mısınız?

— Efendim anlatmaya 10 Eylül gününden başlayayım. O gün İçişleri bakanlığında benim başkanlığımda **Emniyet Komisyonu** toplantısı vardı. Çok yüksek düzeyde, kanundan kaynaklanan bir kuruluştur Emniyet Komisyonu. 10 Eylül Çarşamba günü komisyonu toplantıya çağırdım. Bu komisyonun bir sivil, bir de asker kanadı var. Sivil kanatta İçişleri bakanı, üst düzeyde yetkililer ve bazı büyük illerin valileri var. Asker kanatta ise Jandarma genel komutanı Sedat Celasun Paşa, MİT başkanı Bülent Türker Paşa, sıkıyönetim koordinasyon başkanı ve diğer üst düzeyde askerler bulunuyor. Bu toplantıda herkes görüş bildirdi ve bir tebliğ hazırladık. Bu tebliğ radyo ve televizyondan sık sık kamuoyuna duyuruldu. Tebliğde Türk milletinin, demokratik esaslardan şaşmamak kaydıyla bu anarşi işinin üstesinden geleceği belirtiliyordu. Biz o toplantıyı yaparken dışarıda bombalar patlıyordu. Pek çok patlamalar oluyordu. Toplantıdan sonra ben Ankara valisi Vecdi Gönül'ü, emniyet üst düzey yetkililerini ve sıkıyönetim yetkililerini çağırdım. İstanbul'da da böyle olaylar olmuş ve bombalar patlıyormuş. Bunun ne ol-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

duğunu sordum ve sonucun bildirilmesini istedim. Acaba aşırı bir tırmanma mı oluyordu anarşide? Bunlar benim emirlerimi alıp gittiler. Tabii Türkiye'nin diğer illerinde de çeşitli olaylar oluyor ve onlar da bana intikal ediyor. Ertesi gün, yani 11 Eylül Perşembe günü sabah saat 10'da bakanlar kurulu toplantısı vardı. Ben sabah erkenden makamıma gittim ve bir gün önce verdiğim emrin sonuçlarını öğrendim. O kadar bombayı patlatanlar arasından sadece bir tek kişi yakalanmış, onu da Süleyman Demirel'in koruma polisi yakalamış. Hatta o bombalı pankartı da bana getirdiler. Bunun üzerine vali Vecdi Gönül'e telefon ettim ve **«Bu nasıl iştir? Bunun cevabını istiyorum»** dedim.

— Efendim, Sayın Vecdi Gönül şimdi İzmir valisi.. Siz kendisine emir verdiğiniz sırada belki ibadet ediyordu ve onun için emrinizle ilgilenmek fırsatı bulamadı.. Kendisinin devlet işlerinden çok din iman ve tarikat işleriyle uğraştığını hep duyarız. Allah mekânını cennet etsin.. Evet efendim, sonra bakanlar kurulu toplantısına mı gittiniz?

— Evet.. Bakanlar kurulu toplantısı sırasında da bombalı pankartlar patlıyor ve seslerini duyuyoruz. Süleyman bey bana **«Ne oluyor, bir ilgilen bakalım»** dedi.. **«Başüstüne»** dedim ve çıktım toplantıdan.. Ve ilgilendik.. Makamıma geldim ve telefon ettim. Sıkıyönetim, polis şeflerinin tamamını toplantıya çağırmış. Büyük bir brifing olacakmış.. Ya da bir çalışma, hazırlık olacakmış. Bu dediğim herhalde öğle saatlerinde falan oluyor. Hemen gidip **«Durum böyle böyle imiş»** diye Süleyman bey'e, Sayın Başbakanıma bilgi verdim. Sıkıyönetim polis şefleri ile toplantı düzenlediğini anlattım. Tabii kendisine daha fazla bir bilgi vermem mümkün olmadı. Bu arada bir şey söyleyeyim Sayın Çölaşan.. Bildiğiniz gibi polisler genellikle bu bombalı pankartları, bombayı patlatmadan alma gayreti içindedirler.. Çünkü o zamana kadarki bombalı pankartlara gerçek bomba koymazdı anarşistler. Amaçları oraya bomba süsü verilmiş bir paket bırakmak ve pankartın ortalıkta mümkün olduğu kadar uzun süre kalarak halkın ilgisini çekmesini sağlamaktır. Yani pankart-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

taki bombanın patlaması ya hiç görülmez, ya da çok enderdir.

— Ama emniyet güçleri yine de bomba varmış gibi davranmak ve çok dikkatli olmak zorundadır değil mi?

— Elbette.. Fakat 10 ve 11 Eylül günü asılan pankartların hepsinde bomba vardı ve hepsi de patlıyordu. Nasıl oluyordu bilemiyorum. Neyse, saat 15'e doğru biz bakanlar kurulu toplantısından çıktık ve hep birlikte Meclis'e gittik. Bu arada Adana sigara fabrikasını birkaç anarşist çalışamaz duruma getirmişti. Fabrikada baskı kurmuşlar ve asker de onlara bir şey yapamıyor. Sayın Başbakan bana dedi ki **«Sen, Ahmet Çakmak (Gümrük ve Tekel bakanı) ve Selahattin Kılıç'ı (Bayındırlık bakanı) al ve yarın Adana'ya gidip bu işi halletin»**.. Biz Meclis'ten akşamüstü saatlerinde çıktık. Çoğunluk olmadığı için zaten toplantı olmamıştı. Ben makamıma geldim ve Jandarma genel komutanı Sedat Celasun Paşa'yı aradım.. Adana'ya onu da götüreceğim. Tabii bir yere gittiğimizde Celasun Paşa'nın da bizimle olmasının büyük faydaları vardı.. Bir bakanı gittiği yerde askerler saygı ile karşılar ama, yanınızda bir Orgeneral ile gidince her şey bambaşka olur.. Çünkü askerlerin de kendilerine göre kuralları var. Askerlerle temas kurarken sevilen ve sayılan bir orgeneralin benim yanımda olmasında her zaman fayda görmüşümdür. Neyse işte, makamıma gidince emir subayıma emir verdim ve **«Bana Celasun Paşa'yı bulun, buraya kadar geliversin»** dedim. Emir subayı gitti geldi ve dedi ki **«Paşa Genelkurmay'da toplantıda imiş».. «Peki, çıkınca görüşelim»** dedim.. Bir saat kadar sonra Celasun bana geldi.. Çok telâşlı bir durumda.. Bu sırada sanıyorum saat 18.30 veya 19 dolaylarında.. Kendisine önce uçak konusunu açtım.. Eğer Adana'ya THY uçağının tarifesi uygunsa onunla gidip gelelim, uygun değilse bir askeri uçakla gidelim diye konuştuk. Fakat dediğim gibi, Celasun Paşa'yı çok tedirgin gördüm ve hemen **«Paşa ben seni çok tedirgin gördüm. Bir sıkıntınız mı var?»** diye sordum.. Çünkü o saate kadar bize de birtakım ihtilâl söylentileri falan gelmeye başlamıştı. Biliyorsunuz Tür-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

kiye'de bazı çok değerli siviller vardır. Bunlar askerlerle hep temas edip **«Daha ne duruyorsunuz?»** derler.. Sonra da bize gelip **«Asker ihtilâl yapacak, haberiniz olsun»** derler. Siyasi ortamda yükselmeler ve gerginlikler olduğu zaman bu arkadaşlarımız fişek gibi çalışmaya başlarlar.

— Kimdir bunlar efendim?

— Bunları benim söylememe gerek yok.. Siz de biliyorsunuz. Bunlar belli insanlardır. Görevleri budur.

— Turhan Feyzioğlu gibileri mi kastediyorsunuz?

— O da vardır bunların içinde. Askerlerle çok yakından temas ederler. Ben iktidar partisi veya muhalefet partisi milletvekili iken, bir defa bile askerlerle herhangi bir mesele konusunda temas etmem gerekmemiştir. Bunların çoğu ile parlamento'da birlikte çalışmışızdır. Bunlar özellikle askerî hükümetlerde görev alırlar.

— Sayın Eren 11 Eylül günü akşamüstü saatleri oldu ve siz makamınızda Celasun Paşa ile konuşuyorsunuz. Hükümetin İçişleri bakanı olarak o sırada artık ihtilâl olacağını biliyor musunuz? Ya da kafanızda böyle bir kuşku oluştu mu?

— Şimdi bakın, kuşku demeyelim buna ama, tanklar Etimesut'tan çıkmışlar... ODTÜ'nün oralara gelmişler. Efendim, İstanbul'dan da bu yolda haberler alıyoruz. Bize de bazı telefonlar ve ihtilâl söylentileri geliyor.

— İhbarlar mı oluyor yani?

— İhbarlar oluyor. Diyor ki **«Falan yerde falanca konuşurken ben duydum»**.. Hatta bakanlar kurulu toplantısı sırasında Sayın Demirel, Sayın Çağlayangil'i aradı.. Çağlayangil o sırada hatırlarsanız Cumhurbaşkanı vekili idi ve 11 Eylül günü Genelkurmay başkanı Sayın Evren kendisini ziyaret edecekti.. Sayın Başbakan, Sayın Çağlayangil'den rica etti ve Genelkurmay başkanını bu açıdan bir yoklamasını istedi. Ancak Sayın Evren de Sayın Çağlayangil'e hiçbir sıkıntıları olmadığını söylemiş.. Akşam yanılmıyorsam saat 20 sıralarında polis şefleriyle sıkıyönetimin yaptığı toplantı bitmişti. Bu toplantıdan çıkan bazı

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

polis şeflerinden bilgi aldım. Sıkıyönetim kendilerinden gece için 60 ekip istemiş ve hedeflerin bu ekiplere gece verileceğini bildirmiş. Yani bir şeyler oluyordu ama ne olduğunu bilemiyorduk. Kaldı ki, o gece ihtilâl olacağını kesin olarak anlasak ne yapacağız? Yapılacak bir şey yok ki..

— Yani efendim, siz devletin İçişleri bakanı olarak o gece neler olacağını, örneğin 60 polis ekibinin hangi operasyonda kullanılacağını bir türlü anlıyamıyordunuz değil mi?

— Hedefler gece geç saatte verilmiş. Gece polislerin bazıları bize bildirdi. Ama artık iş işten geçmişti bizim açımızdan. Saat 1'i geçmişti.

— Sayın Eren az önce Sayın Sedat Celasun'u konuşuyorduk. Sizin makamınıza telaşlı bir şekilde gelmişti ve sizin sorunuz üzerine, askerlerin hiçbir sıkıntısı olmadığını söylemişti. Sonra neler oldu?

— Dedi ki **«Hiçbir sıkıntımız yok. Genelkurmay'da kendi askerî işlerimiz için toplandık. Mesele budur»**.. Gerçekten de askerler kendi aralarında böyle sık sık toplanırlar. Tabii yüksek kademe oldukları için bunların da kendilerine göre meseleleri vardır.. Size burada bir olayı daha anlatmak istiyorum. Deniz Kuvvetleri komutanlığına Ağustos sonunda Sayın Nejat Tümer atanmıştı. Kendisi birkaç gün sonra bana bir nezaket ziyareti yaptı. Ben de bu ziyareti iade etmek amacıyla birkaç gün sonra kendisinden bir randevu aldırttım. Hiç unutmam, Sayın Tümer o randevuyu 12 Eylül günü için vermişti. Yani 12 Eylül günü Tümer'le buluşacaktık.

— Demek ki hükümet yetkilileri durumu anlamasınlar diye ellerinden gelen her şeyi yapmışlar.

— Tabii bu randevuyu bana 12 Eylül günü için verirken Tümer Paşa'nın bu ihtilâlin 12 Eylül günü olacağından haberi olmadığını düşünsek bir tuhaf olacak.. 12 Eylül günü ihtilâl olacağını bildiğini düşünsek yine bir tuhaf olacak Sayın Çölaşan.. (Sürekli gülüşmeler)..

— Celasun paşa yanınızdan ayrıldıktan sonra ne yaptınız?

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

— İstanbul ve İzmir valilerini ve zannediyorum Konya valisini aradım.. Çünkü bu illerimizde ordu karargâhları var.. Valiler ortada bir fevkalâdelik olmadığını söylediler.. **«Eğer bir durum olursa biz sizi ararız»** dediler. Biraz sonra ben evime gitmek üzere yola çıktım. Ertesi gün Adana'ya gidecektik.. Bu arada evimde kendime göre yapmam gereken bir iki işim vardı. Yemek saatinde evime çok sevdiğim bir dostum geldi. Tabii bu arada telefonumu fişten çektim ve sadece gizli telefonum takılı kaldı. Habire telefon geliyor. Evinize gelen bir dosta da **«Bu gece ihtilâl olabilir, haydi sen evine dön»** diyemiyorsunuz. Benim çok tedirgin bir durumda olduğumu ev halkı da anladı. Zannederim saat 22.30'da, Sayın Demirel'in evine gitmeye karar verdim. Demirel o gün bir süre Başbakanlık konutunda çalışmış, sonra evine gelmişti. Kapıdan dışarıya çıkarken, ne olur ne olmaz diye çocuklarıma ve aileme bazı şeyleri söylemek zorunluğunu hissettim. Zaten onlar da beni **«Baba bu gece ne oluyor?»** diye sıkıştırmaya başlamışlardı. Borcumu harcımı onlara söyledim. Tabii misafire belli etmemek için biz evin öbür tarafına geçmiştik. Beni merak etmemelerini, hiçbir kirli işin içinde olmadığımı, beni içeri alsalar bile kısa süre sonra bırakmaları gerektiğini anlattım. Onlar da ağlıyorlardı ve saat 23 dolaylarında ben Sayın Demirel'in Güniz sokaktaki evine doğru yola çıktım.

— Demirel mi çağırdı sizi?

— Hayır.. Arada sırada haberleşiyorduk.. **Ben kendim gitmeye karar verdim.**

— Demirel evine gittiğinizde tedirgin miydi efendim?

— Hepimiz tedirgindik ama böyle bir olay olacağını da açıkçası kondurmak istemiyorduk.

— Saat gece 23 olmuş. Siz Başbakan'ın evine gidiyorsunuz ama ihtilâl olup olmayacağı konusunda hâlâ bir bilginiz yok değil mi?

— Hayır, yok.. Sadece kuşkularımız ve belirtiler var.

— Sayın Eren, Sayın Demirel'in evine gittiniz ve ne olup bittiğini hükümet olarak gecenin o saatinde bile an-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

layabilmiş değilsiniz. Peki efendim size MİT'ten falan hiçbir bilgi akımı olmuyor mu?

— MİT'le irtibat kurma imkânı bulamadık. Ben askerlerle ve sıkıyönetimle her zaman irtibat durumunda olurdum. Ayrıca elimizde telsizlerimiz var. Telsizlerimiz on kanallı.. Başkalarının elinde o telsizlerden yok. O kanallardan kendileriyle konuşmamız mümkündü ama maalesef hiçbiriyle irtibat kurmamız mümkün olmadı.

— Yani MİT'ciler ortadan kayıp mı oldular efendim?

— Yok, irtibat hiç yok.

— Kimler vardı Sayın Demirel'in evinde?

— Kardeşi Şevket Demirel vardı, ben vardım. Daha sonra Milli Savunma bakanı Ahmet İhsan Birincioğlu da geldi. Birincioğlu da askerlerle irtibat aramış, ama kuramamış. Sonra bizim yanımızdan, kendi Müsteşarını (Milli Savunma bakanlığı müsteşarı Orgeneral Celal Bulutlar) aradı geceyarısı. Onu da bulamadı. Celal Bulutlar paşa toplantıda imiş.. Bakanın telefonuna çıkmadı. Böylece görüşme imkânı olmadı. Yani o gece evde bütün temennimiz, bir ihtilâl olmasın. Dört kişi hep bunu konuşuyoruz. Diyoruz ki **«İnşallah bu gece yapılacak sıkıyönetim operasyonu, birtakım kişileri evlerden alma operasyonudur. Yani ihtilâl değildir»**.. Aslında bizim bu konuda yapacağımız bir şey yoktu. Çünkü bazı konuları daha önce aramızda konuşmuştuk. Meselâ hükümet olarak istifa edebilirdik. Ama o zaman da ihtilâl için bir koz vermiş olurduk. Derlerdi ki **«Ortada hükümet de kalmadığı için ihtilâl yapılmıştır»**.. Yani gelirlerse üzerimize gelmelerini kabul ettik ve kadere boyun eğdik.

— Hangi saatte artık ihtilâl olacağına kesin olarak inandınız ve **«Bu iş tamam.. Geçmiş olsun»** dediniz?

— Gece yanılmıyorsam saat 01 dolaylarında İstanbul valisi Nevzat Ayaz'la görüştüm ve bana **«Bu iş tamam Sayın bakan»** dedi. Ayaz İstanbul'daki komutanla görüşmüş ve haberi ondan almış. Bir de, bazı gazeteciler Sayın Demirel'e telefon edip durumu bildirdiler.

— Peki siz o arada polis şeflerini falan arayıp o ge-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

ce sıkıyönetim tarafından hangi hedeflerin verildiğini öğrenemediniz mi?

— Hayır, hedefleri alamadık. Yani neyin ne olduğunu bir türlü alamadık onlardan.. Bu arada Milli Savunma bakanı Birincioğlu Demirel'in evine geç vakit geldiği zaman, evinin önünde bekleyen inzibatların alındığını söyledi. Bakanların evlerini, biliyorsunuz polis korur. Birincioğlu'na askerler koruma için sürekli olarak iki inzibat vermişler. O gece inzibatları oradan almışlar.

— Bütün bunlar olurken Demirel'in durumu nasıl? Sinirli mi, korkuyor mu?

— Hayır, korku falan sözkonusu değil.. Yalnız şuna yanıyor ve diyor ki **«Türkiye'nin kaderinde yeni kayıp seneler başlıyor»**..

— Sayın Demirel o saatlerde askerlerle bir temas imkânı aradı mı evinden?

— Hayır, aramadı.

— Siz aradınız mı askerleri?

— Ben de aramadım. Artık yapılacak bir şey yoktu. Ancak telsizle yaptığım bazı dinlemelerden de olayın bu yönde geliştiğini görüyorduk.. Meselâ Elmadağ'daki radyo verici istasyonunun saat 01'de askerler tarafından işgal edildiğini ben telsizden duydum.

— Kaça kadar kaldınız orada?

— Radyoda Milli Güvenlik Konseyi'nin bildirileri saat 04'te okumaya başlandı. Ben saat 04.30'da izin istedim ve oradan ayrıldım. Evde ağlayarak bıraktığım karım ve iki kız çocuğum vardı. Demirel, Birincioğlu ve Şevket Demirel'le veda edip evime intikal ettim.

— Bu sıralarda Nazmiye hanım hiç ortalarda dolaşıyor muydu?

— Hayır, hiç görmedim.

— Nasıl bir vedalaşma sahnesi oldu Demirel'le aranızda?

— Öyle ölecek gibi ayrılmadık canım.. Yani hangimizin öleceği belli değil gibi ayrılmadık.

— Helâlleşme gibi durumlar oldu mu?

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

— Hayır efendim.. Askerden ne benim, ne de Demirel'in bir endişemiz yoktu. Şimdi de yoktur.

— Evet Sayın Eren, ihtilâl faslının birinci bölümü o gece bitti. Sabaha karşı parti liderlerini toplayıp götürdüler. Ertesi gün, yani 12 Eylül Cuma günü nasıl geçti sizin açınızdan?

— Efendim ben, beni de tecrit ederler diye düşünüyordum. Ancak bizleri almadılar. 12 Eylül günü, Milli Güvenlik Konseyi üyesi Orgeneral Sedat Celasun'un benimle görüşmek istediği haberi geldi. Benim makam arabamı ve yaverimi gönderdiler ve evimden çok saygılı bir biçimde aldılar. Jandarma Genel Komutanlığı binasına gittik. Beni orada bir bakan gibi karşıladılar ve bir bakan gibi uğurladılar.

— Ne konuştunuz kendisiyle orada?

— Sayın Celasun, devletin işleyişi hakkında bazı sorular sordu. Her zamanki gibi saygılı davrandı. Ben de kendisini gerçekten severim ve her zaman saygılı davranmışımdır. Sanki ihtilâl olmamış gibi oturup konuştuk. Kendilerinin değişik bir amaçla gelmediklerini, anarşi işini kısa zamanda halledeceklerini söyledi ve **«Hiçbir konuda endişe etmeyin»** dedi. Oradan çok iyimser bir şekilde ayrıldım.

— Peki efendim Sayın Celasun size **«Kusura bakmayın, size haber vermeden ihtilâl yapmak zorunda kaldık»** gibi bir söz söyledi mi?

— Mesele oraya gelmedi. Öyle bir söz hatırlamıyorum ama çok saygılıydı ve hâlâ **«Sayın bakanım»** diyordu. Ben de kendisine **«Sayın Orgeneralim»** diye hitap ediyordum.

— Efendim oldu olacak o gün Sayın Nejat Tümer'e de bir ziyarette bulunsaydınız.. Size 12 Eylül günü için randevu vermişti.. Kendisine gitmeyi düşündünüz mü?

— Öyle bir şey olmadı. Zaten sokağa çıkma yasağı vardı.

— Sayın Eren bir de şunu öğrenmek istiyorum sizden.. MİT'in başında hep askerler oluyor.. Üst düzeyde bir general.. Bir yerde siviller de var ama en başında as-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

ker oluyor. Askerler ihtilâl yapacağı zaman, MİT hükümete bu konuda istihbarat falan vermiyor değil mi efendim?

— Bilmiyorum.. Zannediyorum.. (Gülüşmeler)..

— O ihtilâl ortamının gerginliği ve telaşı içerisinde sizi güldüren bir olay, bir espri falan oldu mu?

— Efendim biliyorsunuz Sayın Necmettin Erbakan 12 Eylül öncesinde yurt dışında idi.. 11 Eylül günü dönüş yaptı. Biz 12 Eylül günü Sedat Celasun'la makamında görüşürken Paşa dedi ki **«Biz Erbakan ihtilâlden sonra dışarıda kalacak diye endişe duyuyorduk. Dün kendiliğinden kalkıp geldiğini öğrenince sevindik»**.. Bunu hoş bir anı olarak hatırlarım.

— 12 Eylül harekâtının üzerinden altı yıl geçti. Askerler ihtilâl yapıp sizleri görevden uzaklaştırdıkları ve ülkede yeni bir düzen kurdukları için onlara kızgın mısınız?

— Her ihtilâl ülkeye zarar verir. Buna inanıyorum.

— Bir de şu görüş var.. Deniliyor ki 12 Eylül olmasaydı Türkiye kardeş kavgasına sürüklenecekti. Can ve mal güvenliği kalmamıştı. Bir iç savaş başlıyordu. 12 Eylül can güvenliğini sağladı, kardeş kavgasını durdurdu ve anarşiyi yok etti. Bu görüşe katılıyor musunuz?

— Efendim bu sorunuzu ikiye bölüp cevap vermek gerekir.. Tamam, 12 Eylül terör ve anarşiyi durdurdu, kardeş kavgasını önledi deniliyor. Türkiye'de bir kardeş kavgası sözkonusu değildi ki.. Bu işi yapan ve yaptıranlar vardı ve bu isimler de belli idi.. 12 Eylül'ün bir beyannamesi vardır. Onu okursanız orada bu işin sorumluları arasında Anayasa Mahkemesi, Danıştay, Üniversite, Parlamento, siyasî partiler ve de anarşistlerle teröristler var. Bütün bu olup bitenlerden sonra memlekette sadece bir kesime ceza verilmiştir.. O da siyasetçilerdir.

— Anarşistlere ceza verilmedi mi?

— Onu iyice bilemiyoruz. Verilen tebliğlerden öğrendiğimiz kadarıyla tutulabilenler tutulmuştur, gerçek suçluların büyük bir bölümü yurt dışına kaçmıştır.

— Peki 12 Eylül'ün hiçbir yararı olmadı mı bu ülkeye?

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

— Hiçbir faydası olmadı demek için akılsız olmak gerekir. Tamam, can güvenliği gelmiştir ama önemli olan can güvenliğinin hürriyetlerle birlikte olmasıdır. Yani şimdi benim hürriyetim yok. Ben on yıl süreyle seçilemiyorum. Hürriyetlerin kısılmış olmasının sıkıntısını biz politikacılar olarak çekiyoruz. Zannediyorum basın ve gazeteciler olarak siz de çekiyorsunuz.

— Son bir soru Sayın Eren.. Ülkemizde bütün güç askerlerin elinde olduğuna göre, sivil hükümetlerin askerlerin yapacağı bir ihtilâle engel olması acaba mümkün olur mu, yoksa asker her istediği zaman rahatça ihtilâl yapabilir mi?

— Şimdi bakın, silahlı kuvvetler eğer isterse dünyanın her yerinde ihtilâl yapar. Ancak vatandaş bu ihtilâli tutar mı, tutmaz mı diye düşünürler. Vatandaş o kıvama gelmişse ihtilâl yaparlar. Ama artık Türkiye'de küçük rütbeliler tarafından organize edilen ve bu kumanda kademesini aşan bir ihtilâl olacağına kesinlikle inanmıyorum.

— Yani yaparsa üst düzeydeki kumandanlar yapar diyorsunuz..

— Evet.. Yani kumandanlar buna lüzum görüp te yaparlarsa, buna engel olacak bir güç zaten yoktur.

— Sivil hükümetler engel olamaz mı diyorsunuz?

— Hükümetin ne gücü var ki, neyle engel olacak..

— Çok teşekkür ediyorum Sayın Eren..

Emin Çöalaşan'ın notu :

«11 Eylül 1980 gününden ilginç bir anı»...

11 Eylül 1980 günü hükümet yetkilileri o gece ihtilâl olup olmayacağını bir türlü anlayamıyorlardı.. Belirtiler vardı ama hiçbir yetkiliye kesin bir haber gelmiyordu. Cumhurbaşkanı vekili İhsan Sabri Çağlayangil, o gün kabul ettiği Genelkurmay başkanı Evren'e bir sıkıntıları olup olmadığını soruyor ve **«Hayır, her şey normaldir»** cevabını alıyordu. Başbakan Demirel, Kara Kuvvetleri Komutanı Nurettin Ersin'e öğleden sonra telefon edip, Siverek ilçesine anarşistler için gönderilecek alayı soruyor ve nabız yokluyordu. İçişleri bakanı Orhan Eren, Jandar-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

ma genel komutanı Sedat Celasun'u yanına çağırıp bir sıkıntıları olup olmadığını soruyor ve o da olmadığı cevabını alıyordu. Ama bunlardan en ilginç olanı hiç kuşkusuz Enerji ve Tabii Kaynaklar bakanı Esat Kıratlıoğlu'nun yaşadığı olaydı..

Kıratlıoğlu 11 Eylül günü saat 19 dolaylarında Genelkurmay başkanı Evren'i aradı.. Evren'in toplantıda olduğunu söylediler. İhtilâlin son hazırlıkları yapılıyordu. Evren yarım saat sonra Kıratlıoğlu'nu aradı.. Anlaşıldığı kadarıyla askerlerin taktiği şöyleydi.., Kendilerini bir hükümet yetkilisi ararsa, yerlerinde olmasalar bile hemen o yetkili arayıp, bir şeylerden kuşkulanmalarına engel olmaya çalışıyorlardı..

— Kıratlıoğlu beni aramışsın.. Toplantıda idim, kusura bakma.. Şimdi çıktım.

— Sayın Genelkurmay başkanım, bizim Şırnak'taki kömür madenlerinde eşkiya yine kıpırdanmaya başlamış. Bölgenin sıkıyönetim komutanı yeni değiştiği için ben kendisini tanımıyorum. Siz bir emir buyursanız da, bizim TKİ'de görevli arkadaşlar kendisine gidince komutan biraz ilgi gösterse. Bizim arkadaşlar kendisiyle hemen temas kuracaklar. Devletin malını eşkiyadan kurtaralım.

— Sana bu iş için bir defasında helikopter vermiştik. Yine helikopter istiyor musun Kıratlıoğlu?

— Yok paşam.. Helikoptere gerek yok bu sefer.

— Peki, ben şimdi kendisini arayıp emir vereceğim. Sen yarın sabah komutanı arayıp temas kur.

Kıratlıoğlu ertesi sabah ihtilâlle uyandı..

Bu olayın üzerinden birkaç ay geçtikten sonra, Evren'in çok sevdiği AP eski milletvekili (sonra Manisa DYP milletvekili) Sümer Oral bir fırsatını bulup kendisine sordu :

— Paşam siz 11 Eylül günü Esat Kıratlıoğlu'na gerçekten böyle mi dediniz?

Evren kahkahayı bastı :

— Ya ne diyecektim? Kusura bakma Kıratlıoğlu, biz bu gece ihtilâl yapıyoruz. Senin işinle ilgilenemem mi deseydim?

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

ERKAL ZENGER *1934 yılında Ankara'da doğdu ve sürekli olarak bu kentte yaşadı. 1963 yılında Dil Tarih ve Coğrafya fakültesinin coğrafya bölümünden mezun olan Zenger, 1950'li yıllardan bu yana ses tesisatçılığı ile uğraşıyor. Erkal Zenger bugüne kadar pek çok siyasi partinin ve liderin, seçim meydanlarında ve seçim otobüslerinde seslendirmesini yaptı. Türk sanat müziği solistlerinden Ayten Zenger'le evli olan Erkal Zenger, bir çocuk babası. Zenger İngilizce biliyor.*

SESLENDİRME UZMANINDAN SİYASET ANILARI

— Sayın Erkal Zenger, siz bugüne kadar pek çok liderle birlikte çalışmış ve onlara ses tesisatı kurmuş bir insansınız. Türkiye'nin her yerinde yapılan parti mitinglerinde sizin alın teriniz var. Son yıllarda da Sayın Turgut Özal için çalıştınız, ANAP'ın mitinglerinde seslendirme işini düzenlediniz. Önce şunu soryım.. Siz nasıl girdiniz ses tesisatçılığına?

— Efendim çok ilginçtir, sıkı bir dayakla girdim. 1958 yılında biz iki arkadaş Ankara'da Göl Gazinosu'nda **«Afacanlar»** adıyla müzikal komedi yapıyorduk. Türkiye'de ilk defa bu işi Bal Arıları grubu yapmıştı. Biz ikinciyiz. Ben bu seslendirme işine o zaman da çok meraklıydım. Hatta patron bu işlere bakmam için de ayrıca günde otuz lira veriyordu. Sanatçı olarak da altmış lira alıyordum. Bir gün

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

gazinoya rahmetli Celâl Bayar, Adnan Menderes, bazı bakanlar falan geldiler. İş Bankası'nın İktisat Cemiyeti ile düzenlediği bir geceydi.. Bizim **«Afacanlar»** adıyla yaptığımız programda ben başıma bir silindir şapka takıp milletvekili adayı oluyordum. Arkadaş da halk oluyor ve aşağıda oturuyor. Onunla karşılıklı konuşuyoruz. Ben diyorum ki **«İşte milletvekili olursam şöyle yapacağım, böyle yapacağım, size her gün muz yedireceğim»**... Aşağıdaki vatandaş sinirleniyor ve diyor ki **«Aday bey, muzun kilosunun kaç lira olduğunu biliyor musun?»**... Ondan sonra ben bir düşünüyorum ve **«Sizin vekiliniz olarak onu da sizin yerinize ben yiyeceğim»** falan diye espri yapıyorum. Programın sonunda da gazetecilerle ilgili bir şey yapıyorduk. O sırada Hüseyin Cahit Yalçın'ı hapse atmışlardı. Ortalık biraz kaynıyordu. Ben milletvekili adayı olarak diyorum ki **«Her şeyden evvel, gazetecilerin serbest çalışmalarını temin edeceğim»**... Aşağıdaki adam da halk olarak yine sinirlenip ayağa kalkıyor ve **«Daha dün bir gazeteciyi içeri attılar. Ondan ne haber?»** diye bağırıyor. Bunun üzerine ben de **«Kardeşim o senin dediğin gazetelere yazı yazanlar. Hükümet onları içeri atıyor. Biz gazete satanların serbest çalışmasını temin edeceğiz»** diyorum. O gün ben yine öyle deyince herkes ayağa kalkıp bizi on dakika kadar alkışladı. Tabii Celâl Bayar ve Adnan Menderes çok kızmışlardı. Bayar'ın şişman bir yaveri vardı. Adını şimdi hatırlamıyorum. Adam sahnenin önüne geldi ve **«Şerefsiz herifler, karaktersiz herifler, sizi şöyle yapacağım, böyle yapacağım»** diye bağırmaya başladı. Bu durumda biz hemen kulise geçtik ve giyindikten sonra gazinodan kaçtık. Ben o zamanlar Dil Tarih'te okuyordum. Ertesi gün sivil polisler sınıfa geldiler ve beni alıp karakola götürdüler. Efendim bendeniz biraz sert tabiatlı bir insanımdır. Hatta bir ara Ankara yıldızlar boks şampiyonu da olmuştum. Orada polislere iki tane vurdum ve hepsini indirdim. Bunun üzerine sekiz kişilik bir ekip geldi ve onlardan adamakıllı bir dayak yedim. Beni duman ettiler ve adeta öldürdüler. Sonra Ankara valisi Kemal Aygün'ün karşısına çıkardılar ve **«Bu adam Halk partilidir»**

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

dediler. Oysa ben o zaman partileri bile bilmezdim. Hayatımda hiçbir zaman politikaya ilgi duymamışımdır. Yani politika ile ilk tanışmam böyle sıkı bir dayaktan sonra olmuştur. Sonra öğrendiğime göre bizim o programda yaptığımız espriler bakanlar kurulunda konuşulmuş. Orada bakanlar **«Bunlar normal esprilerdir»** demişler.

— İlk ses tesisatını nerede kurdunuz?

— Yine Demokrat Parti döneminde Ankara'da ekonomiyle ilgili bir toplantı vardı. İlk tesisatı orada kurdum. Cumhurbaşkanı Bayar da bir konuşma yaptı. Bayar kürsüden inerken bana baktı ve **«Ben seni bir yerden tanıyorum ama nereden?»** diye sordu. Ben de **«Evet efendim, sizinle tanışmıştık»** dedim..**«Peki, peki»** dedi ve gülerek elimi sıkıp gitti. Orada **«Efendim bizim programdan sonra sizin yüzünüzden sıkı bir dayak yedim»** diyemedim kendisine. Fakat ses tesisatçılığı konusunda profesyonel çalışmaya 1972 yılında başladım. O yıldan beri sağ sol demeden hemen hemen bütün liderlerin ses tesisatını ben kurmuşumdur. Yani Ecevit'i de, Türkeş'i de seslendirdim.

— Seslendirmenin önemi çok mu büyüktür Erkal bey? Ayrıca sizin bu konudaki özelliğiniz nedir?

— Efendim benim tecrübem artık çok büyük. Bir de politikada büyüklük kompleksi içinde olan bir sürü adam vardır. Bir ses teknisyeninin başına on tane adam gelir.. Biri **«Aç»** der, biri **«Kapa»** der. Beş dakika sonra tesisatı yaktırırlar ona. Ama bana hiç kimse müdahale edemez. Bu işin önemine gelince.. Birincisi, mikrofondaki lider ses tesisatının başındaki adama güvenirse, aklı tesisatta olmaz.. Çünkü bir düşünün ki Süleyman Demirel geçmiş yıllarda bir miting yapmış ve meydanı doldurmuş. Çıkmış kalabalığa şapkasını sallıyor fakat mikrofonda ses yok. Büyük rezalet olur. Onun için, liderin aklı ses tesisatında olmayacak. Bir çıtırtı olunca **«Eyvah, ses gidiyor»** demeyecek. İkincisi, tesisat kötü ise, politikacı kürsüden bağırdığı zaman pazarcı gibi olur. Avazı çıktığı kadar, cıyır cıyır bağıracak. Halbuki tesisat iyi ise çeşitli atraksiyonlar yapacaktır. Ne bileyim içini çekecektir, **«Hişşt!»** diye-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

cektir falan. Bu ufak şeylerin iyi bir tesisatta çok önemi olur.

— Yani halkı etkiler diyorsunuz.

— Çok etkiler Sayın Çölaşan.. Yani mikrofondaki sesi bozuksa, o lider mahvolmuş demektir. Bütün gücüyle bağırıp çağıracak ve çok kötü bir konuşma yapacaktır. O zaman da karşısındaki kitleleri etkilemesi mümkün olmayacaktır. Meselâ ANAP seçim otobüsünün üzerinde çok kuvvetli ses tesisatı vardır. Diyelim bir bir şehre girdiniz.. Otobüs o şehrin bir başından üfürmeye başladığı zaman, vallahi kiremitleri oynatıyor. ANAP'lı olsun, başka partiden olsun herkes **«Ulan dünyanın sonu mu geldi acaba?»** diye koşarak geliyor ve kalabalık toplanıyor. Bir de şu vardır.. Vatandaşı meydanda toplarsınız ama, eğer ses iyi değilse ve kendisine ulaşmıyorsa, o vatandaş bir süre sonra meydanı boşaltmaya başlar. Miting meydanı ucundan ucundan çözülmeye başlar. Meselâ 12 Eylül öncesi seçim kampanyalarında Süleyman Demirel'in mitinglerinde seslendirmeler çok kötüydü.

— Onu da siz mi yapmıştınız?

— Hayır, başkası yapmıştı. O zamana göre büyük para ödeyip tesisat aldılar amâ burada önemli olan tesisatı almak değil, onu korumak ve bütün ruhu ile ona bağlı olabilmektir. Meselâ ben Turgut Özal'ın mitinglerde ne söylediğini dinlemem. Ben kendisinin ses tonunu izlerim.. Çünkü her zamanki sesi değişiyorsa arkasından mutlaka bir şey gelir. Ya ısınıyordur, ya da zorlanıyordur.

— Turgut bey mi zorlanıyordur?

— Hayır efendim, tesisat zorlanıyordur. Bir süre sonra yanacak demektir. Meselâ foto muhabiri arkadaşlar otobüsün üzerinde mutlaka bizim kablolara veya hoparlörlere basarak resim çekerler. Onlar, korumalar, hepsi tesisatın üzerinde dolaşırlar. ANAP otobüsünün üzeri ana baba günü oluyor. Buradan geziye yedi tane foto muhabiri götürürsün, bir bakmışsın gittiğin yerde otuz tane olmuş. Boynuna 7.500 liralık makinayı asan, otobüsün üzerine tırmanmış. Veya **«Fasulyeci»** dediğimiz foto arkadaşlar vardır. Hele bunlardan biri var ki, maşallah tek

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

başına dört kişilik yer kaplar. Adam otobüsün üzerinde böyle fil yavrusu gibi koşturur.. **(Sürekli gülüşmeler)**.. Dolayısıyla kablolar kopar, hoparlörler bir süre sonra kısa devre olur. Yani kendini işe tamamen vermek zorundasın. (Not: Fasulyeci, çektiği resimleri parayla satanlar).

— Seçim otobüslerinde siz slogan atıyorsunuz. En çok sevdiğiniz sloganlar hangileri?

— Slogan değil de, halk en çok mahalli terimlerden hoşlanır.. Meselâ Elazığ'a girerken **«İşte Çubuk bey'in torunları, koç yiğitler yatağı, evliyalar, enbiyalar otağı, kahraman Elazığ'lı kardeşlerim»** falan diye bağıracaksınız. Meselâ **«Gakkoş»** o yörede **«Kardeş»** demektir.. **«Gakkoşlar, Başbakanım size saygılarını ve sevgilerini sunuyorlar»** diye üzerine basa basa vuracaksınız.

— Başka bölgelerde nasıl bağırıyorsunuz?

— Aşağıdaki adama göre yapacaksınız bu işi.. Meselâ Ege bölgesindeki insan zeybek ruhludur.. İşte onlara da **«Ecdadınızın her santimetre karesini şehit kanları ile suladığı bu topraklarda siz şöylesiniz, böylesiniz»** falan diyorsun. Onlara biraz millî hava veriyorsun.

— Halk yutuyor mu bunları? Neyse, bu sorunun cevabı bugünkü seçim yasaklarına girebilir. Onun için cevabınızı yazmayayım. Erkal bey bir de şöyle bir durum var.. Vatandaş olarak bu soruyu size de sormak istiyorum.. Deniliyor ki son yıllarda Türkiye'de açlık, fuhuş, rüşvet ve yolsuzluklar çok arttı. Bu konuda ne diyorsunuz?

— Efendim ben 1974 yılında Sovyetler Birliği'ne gitmiştim. En son Sayın Özal'ın gezisinde yine gittim. Özal bana **«Bu 12 yılda burada ne fark gördün?»** diye sordu. Ben de dedim ki **«Meydanlarda gezen hayat kadınları eskiden el işareti ile bağlantı kurarlardı. Şimdi hepsi İngilizce öğrenmişler»**.. Yani bütün dünyada şeyin ilerlemesiyle birlikte fuhuş da artıyor. Eskiden ayıp olan şeyler artık ayıp sayılmıyor. Bizde de elbette hayat pahalılığı insanları fuhuşa itiyor ama fuhuş eskiden de vardı yani. Bugün ev kadınıyım diye şey yapanlar, eskiden bu işi gizlice yapıyorlardı. Tabii bunda homoseksüelleri ve fuhuşu lânse eden basınımızın da büyük rolü olduğunu unutmayalım.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Bir de genel olarak bütün dünyada hayat seviyesi arttı. Ben askere gidene kadar lokantada yemek yememiştim. Ama şimdiki insanlar bir buzdolabını beğenmeyip, ikincisini almak istiyor. Yani ihtiyaçlar artıyor. Tabii bizim ekonomimiz de şimdi **«Kaldır at, yenisi al»** sistemine dayandırıldı. Bunlar birtakım eski politikaların bugüne getirdiği aksaklıklardır.

— Anlıyorum efendim.. Peki Erkal bey, siz Özal'ın sunuculuğunu kaç liraya yapıyorsunuz?

— Seçim otobüsüne bindiğim her gün için günde 250 bin lira alırım. Tabii bunun vergisini ödüyorum. Gezilerde kendi masraflarım falan da oluyor. Yani bu konuda şöyle düşünüyorum.. Televizyonda bile tipsizlik bakımından benim gibi olan, halkın göz zevkini bozan bazı sunucular var. Onlar bile bazen özel gecelere davet ediliyorlar. Birkaç solisti takdim edip aynı parayı hem de vergisiz olarak alıyorlar. Ben çıktığım zaman günde 15 saat konuştuğum oluyor. Dükkânımın bütün işlerini bırakıyorum. Onun için çok değildir bu para.

— Sizin günde 15 saat konuştuğunuz oluyor mu?

— Elbette.. Yol boyunca konuşuyoruz seçim kampanyası süresince.. Uçan kuşa Başbakan'ın saygılarını, sevgilerini sunuyorum. Zor iştir yani..

— Peki ANAP'ta bol para var. Size başka bir ücret vermiyorlar mı?

— Bende de bol para var Sayın Çölaşan.. (Sürekli gülüşmeler)..

— Peki Erdal bey, bu seçim kampanyası sırasında SHP, DYP, DSP gibi diğer partilerden de teklif alsaydınız, onlar için de çalışır ve ses düzeni kurar mıydınız?

— Elbette.. Burası bir dükkândır. Kendim gitmezdim ama bu dükkân herkese açıktır. Biz bir hizmet yapıyoruz. Taksi şoförü arabasına binen müşteriye **«Sen hangi partidensin?»** diye sorar mı?

— Rahmetli İsmet Paşa'ya hiç seslendirme yaptınız mı?

— Bülent Ecevit'in kendisini devirdiği 1972 yılındaki olağanüstü CHP kurultayını seslendirdik. Ben o zama-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

na kadar Paşa'yı hiç yakından görmemiştim. Kendisinin sesi hep genizden ve zayıf çıkardı. O zamana kadar tesisatı da hep bozulurmuş ve mikrofon ötermiş. Hemen işin psikolojik yönünü öne aldım ve kurduğum özel tesisatı kendisine gösterdim.. **(İnönü'nün sesini taklit ederek)**.. Paşa **«Bunlar nedir?»** diye sordu.. **«Paşam bununla sizin sesinizi ölçüp, ona göre bir mikrofon kullanacağız. Şimdiye kadarki aksaklık, size göre mikrofon seçmemişler»** dedim.. Yanımda da bizim iki güzel sekreter vardı. Hatırlarsanız o zaman mini etek moda olmuştu... **«Paşam mikrofona biraz konuşursanız, sesinizi deneyelim»** dedim.. Paşa mikrofonu eline aldı ve bizim sekreterlere dönerek **«Bu sene uzun etek moda olmuş, değil mi?»** diye sordu. Kızlar da mecburen **«Evet efendim»** dediler.. İsmet Paşa şöyle bir durdu, kızları aşağıdan yukarıya doğru bir süzdü ve **«Görüyorum ki sizler modaya hiç uymamışsınız»** deyiverdi.. **(Sürekli gülüşmeler)**.. İşte böyle bir iki mikrofon denedik ve Paşa da çok memnun kaldı.. **«İşte bu iş böyle olur»** dedi. Yani kendisine bir güven geldi.. Ses tesisatıyla ilgisini yarı yarıya kesmiş oldu. Kurultay'da Paşa çok uzun bir konuşma yaptı. Hatta öğleden sonra da çok uzun konuştu. Mevhibe hanım da o zamana kadar yerinden hiç kalkmamıştı. Hep oturuyordu. O arada tuvalete gitmesi gerekti. Tam bu sırada Paşam da kürsüde konuşuyor.. **(Yine İnönü'nün sesini taklit ederek)**.. **«Türkiye'nin en büyük meselesi... Yahu bizim hanım nereye gidiyor»** dedi.. **(Sürekli** gülüşmeler)..

— Mikrofondan mı söyledi bunu?

— Evet, mikrofondan.. Çok yaşlanmıştı artık.. İnsanlar o kurultayda bir devrin harp kahramanını kendi çıkarları uğruna oradan oraya sürüp istismar ettiler.. Çünkü Kemal Satır falan arkadan büyük harflerle yazıyorlardı ve Paşa da onları okuyordu. Hatta o kağıtların birkaç tanesini ben aldım. Mete Akyol da bir iki tanesini kendisine vereyim diye istiyordu. Kemal Satır falan o kurultayda Ecevit'e karşı ekip. Paşa'yı konuşturup dolduruyorlar. Hatta bir ara kendisine arkadan kağıt gelmeyince Paşa döndü ve **«Şimdi ne söyleyeyim?»** diye sordu. Yani ben bunu aslın-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

da komik bir şey olsun diye anlatmıyorum. Tam anlamıyla ağlanacak bir olaydı.

— Siz Demirel ve Ecevit'le de çalıştınız mı geçmiş seçim dönemlerinde?

— İkisiyle de çalıştım.

— Onlar nasıldı?

— Ecevit kitleleri çok güzel sürüklerdi. Çok güzel konuşurdu bir kere.. Yani heyecanlı konuşurdu. Öyle pazarcı gibi bağırmazdı. Demirel de iyi bir show yapardı... **«Vaa mı bunun başka izahı?»** falan diye Isparta şivesiyle halka çok güzel hitap ederdi. Köylüyü yakından tanırdı. Meseleleri halka çok basit olarak anlatmasını bilirdi.

— Bir de yılların Osman Bölükbaşı'sı vardı..

— O en büyük hatipti.. Cebeci çayırında nutuk atardı. Herkese sert çıktığı için halkın da hoşuna giderdi. Kendisi doğuştan muhalif olarak doğduğu için, halkın çok hoşuna giderdi. Fakat Bölükbaşı kendisini dinleyen kalabalıklara da sitem ederdi.. **«Kardeşim alkışlar bize, oylar başkasına.. Bu nasıl iş?»** diye sorardı.

— Erbakan hocamız nasıldı efendim?

— Erbakan için mikrofonun ve ses düzeninin iyi olması çok önemlidir.. Çünkü Erbakan camide vaaz verir gibi konuşur. Ağır ağır, içini çekerek, arada sündüre sündüre ve nağmeler yaparak, ayınları gayınları çatlatarak...

— Allah adını zikrederek..

— Evet, Allah adını zikrederek.. Ama çok iyi bir konuşmacıdır. İki saat konuşur fakat bir tek harf hatası veya vurgulama hatası yapmazdı. Hatta onun ilk konuşmalarında ben Erbakan'ın rakamları kafadan palavra olarak attığını zannederdim. Meselâ 3 milyon 645 bin 378 diyor. Sonra bakıyorum, verdiği rakam gerçekten doğruymuş. Hiç kağıttan okumazdı. Meselâ Turgut bey de öyledir. Hiç kağıttan okumaz. Zaten iyi konuşamazsanız, aşağıda sizi dinleyen halkı etkilemek mümkün değildir. Meselâ Ecevit 12 Eylül öncesindeki seçim kampanyalarında ümit dağıtıyordu. Onun için halk onu dinleyince çok fena heyecanlanırdı.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

— Demirel'le güzel anılarınız oldu mu?

— Efendim 1979 seçimlerindeyiz.. Biz Demirel falan Menemen'e geldik. Ben o günlerde seçim otobüsünden anons yapmıyorum ama ses tesisatını yenilemiştim. Yine de belli konularda onlara yardımcı oluyorum. O sırada Barlas Küntay'ın basın işlerine bakan Kaya adında bir genç yardımcısı vardı. Bu Kaya şişman bir çocuktu. Menemen'de Süleyman bey'in arabasının önüne kocaman, şişman bir dana yatırmışlar.. Kasap da iriyarı bir herif. Eline nah böyle dört parmak genişliğinde bir bıçak almış, danayı kesecek. Bir yandan dananın kafasını okşuyor, bir yandan da **«Allahüekber, Allahüekber»** diye tekbir getiriyor. Tam bir mahşer günü.. Bizim Kaya da biraz zıpır bir gençti. Kolej mezunu falan.. Ayağına son model çizmeler geçirmiş. Çizmeler fermuarlı. Kaya da dananın yanına çökmüş. O sırada çizmesinin fermuarı açılmış olduğu için, onu yukarıya çekmeye çalışıyor. Yani Kasap, dana ve Kaya yan yana duruyorlar yerde.. Kasap da çok heyecanlı.. Bu sefer **«Allahüekber»** diye bağırarak yanlışlıkla Kaya'nın kafasını okşamaya başladı. Süleyman bey de bu Kaya'dan biraz hoşlanmazdı. Ben otobüse girip bu matrak durumu gazeteci arkadaşlara ve Süleyman bey'e anlattım.. Demirel dedi ki **(Demirel'in sesini taklit ederek).. «Demek ki gasap, Gaya ile danayı garıştırdı. Danayı geseceğine Gaya'yı geserse hiç ses etmeyin»**... (Sürekli kahkahalar)..

— Erkal bey şimdi geçmişten konuşurken size Erbakan Hoca'mızı sormasam olmaz. Kendisiyle ilginç anılarınız var mı?

— Efendim Erbakan Hoca ile her şey çok tatlı oluyordu. Hocanın çok güzel fikirleri vardı. Habire nutuk verip **«Ben fabrika yapan fabrikalar kuracağım»** diyordu. Meselâ şeker fabrikası temeli atmaya gidiyoruz. Fakat orada iki ilçe halkı arasında ihtilâf çıkıyor. İkisi de fabrikayı ciddi zannettikleri için, kendi ilçelerine kurulmasını istiyorlar. Biri diyor ki **«Fabrikayı biz isteriz»**, öbürü diyor ki **«Hayır, biz isteriz»**.. Neyse, hocam da mühendis ya, alıyordu eline pergeli ve iki ilçenin arasında bir yer seçip **«şurası olsun»** diyor ve temel de oraya atılıyor. Hatta sonra müna-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

sebetsizin biri (CHP senatörü Niyazi Ünsal) bu temellerden birini arabasının bagajına koyup Ankara'ya getirmişti ve bir basın toplantısı düzenlemişti. Bir gün hoca ve bütün MSP'liler yine bir temel atmaya gittik. Allah'ın dağında bir buğday tarlasını kazmışlar, oraya temel atıyorlar. Fakat tarlanın sahibi köylü de bir yandan sinirleniyor. Vali orada paftayı açtı ve köylüye dedi ki **«İşte kardeşim, burası senin tapulu malın değil. Bu arazi özel idareye ait»**.. Öyle deyince köylü paftaya şöyle bir baktı ama hiçbir şey de anlamıyor.. Ondan sonra muhtara dedi ki **«Muhtar, benim dedem burayı ekti mi? Ekti. Benim babam da ekti mi? Ekti. Ben de ekiyor muyum? Ekiyorum»**.. Bunun üzerine vali de köylüyü çağırıp**«Yahu kardeşim anladık, bu tarla senin. Bunlar biraz sonra gidecekler. Onlar gittikten sonra sen temeli düzeltirsin. Buraya fabrika falan kurulmaz, sen hiç merak etme» dedi**.. Köylü vatandaş düşündü, düşündü... **«Vali bey temeli düzeltmesine düzeltirim de, bu kadar kalabalık kafilenin hepsi tarlama sığıyorlar. Uzun yoldan gelince hepsi buğdayın arasına çömelmiş büyüğünü küçüğünü yapıyor. Bunu ne yapacağız?»** dedi.. **(Sürekli kahkahalar)**... Efendim hocamızla bir iki anımız daha var.. MSP takımıyla birlikte Van'a gittik. Orada Erciş'te şeker fabrikasının temeli atıldı. Aylardan Ağustos.. Ortalık cehennem gibi yanıyor. Erbakan bana dedi ki **«Zenger bey, saat tam 14'te Van'ın içinde DSİ'nin yanında şayak fabrikası var. Orada tesisatı kurun, konuşma yapacağım. Biz namazı eda edip oraya geleceğiz»** dedi. Bu sırada saat sabah 11 falan. Benim yanımda da Erbakan'ın sekreteri Mehmet Akyel diye bir arkadaş var. Onların sekreterleri erkek oluyordu. Mehmet de Hoca'ya dedi ki **«Efendim biz namazımızı burada kılar, hemen Van'a geliriz»**.. Yani sekreter, Hoca'ya hemen ufak bir döşeme yaptı.

— Yani **«Namazı Zenger'le kılarız»** mı diyor?

— Evet.. Hemen beni de kattı işin içine.. Erbakan bizim yanımızdan ayrılınca biz hemen Van gölüne girdik. Programa göre bir bir buçuk saat falan yüzüp yola çıkacağız ve ben Van'da tesisatı hemen kuracağım. Fakat biz gölde yüzmeye bir başladık ki, zamanı unutmuşuz.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Bir de baktık, saat biri yirmi geçmiş. Haydil, herkes don gömlek atladı arabaya. Bir yandan arabada eşyalarımızı giymeye çalışıyoruz, bir yandan da şoföre **«Gazla»** diye bağırıyoruz. Neyse, biz saat tam 14'te Van'a ulaştık. Ben hemen tesisatı kurmaya başladım. Fakat aksilik bu ya, Hoca da o gün bir yanlışlık yapıp konuşma yerine tam saatinde gelmez mi?.. Çünkü hep geç kalır.. Neyse işte, Hoca geldi, mehter marşları falan başladı.. Müritlerinden biri çıkıp kendisini **«Ekonomik kurul başkanı, Başbakan yardımcısı, Milli Selâmet Partisi genel başkanı»** falan diye tanıtmaya başladı. Hoca geldi. Ortada tam bir ölüm sessizliği var. Ben kan ter içinde habire kablo çekiyorum. Mikrofona geçtim, şöyle dilimle bir tıktık yaptım.. Baktım ki ses geliyor hemen Hoca'ya doğru dönüp başımla «Tamam» işareti yaptım. Hoca kürsüye çıktı. Sağ tarafında sekreteri Mehmet, sol tarafında ben duruyoruz. Bu Mehmet dediğim arkadaş ta biraz Hitler'e benziyor. Böyle simsiyah, alnına yapışmış saçları falan var. İkimizin de yüzü güneşten yanmış. Van gölünün suyu sodalı olduğu için, suratlarımızda örümcek ağı gibi çizgiler var. Mehmet de, ben de saçlarımızı gölden çıkınca aceleden taramayı unutmuşuz.. Saçlar karmakarışık.. Necmettin Erbakan kürsüye gelince bir bana baktı, sonra bir de Mehmet'e baktı ve mikrofonu aşağıya indirerek yavaşça dedi ki **(Hoca'nın sesini taklit ederek)**... **«Muhterem kardeşlerim, görüyorum ki sizler abdestinizi gölde almışsınız»**... **(Sürekli kahkahalar)**..

— Başka neler yaşadınız Erbakan Hoca ile?

— Efendim bir gün Hoca ve kafilesiyle birlikte Antalya'ya gitmiştik. Hoca o zaman da Demirel'le MC hükümetinde koalisyon ortağı. Tabii Demirel'e açıktan pek fazla giydiremiyor.. Fakat giydirmesi de lâzım.. Antalya'da parka giderken sağ tarafta bir sinema vardır. Orada başladı nutuk atmaya.. Diyor ki **«Biz makarna fabrikası kurmuyoruz. Biz Coca Cola fabrikası kurmuyoruz. Biz fabrika yapan fabrikalar kuruyoruz. Elli yılda üç tane fabrika kuranlar mı ilerici, yoksa bir iki yılda şu kadar fabrika kuran biz mi ilericiyiz?»**.. Bunları söylerken iyice coşu-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

yor ve elini **«Güm güm güm»** diye kürsüye vuruyor. Salonda Erbakan'ın bütün bakanları ve büyük bir kalabalık var. Ben de sahnede ses tesisatını ayarlıyorum.. Erbakan bir ara ellerini kürsüye vura vura **«Gelin bakalım Coca Cola'cılar.. Gelin de buraya bir görelim sizi»** diye bağırmaya başladı. O sırada sinemanın satıcısı da salonun arkalarında duruyor. Adamın önünde bir kasa Coca Cola var. Herif bu sözleri duyunca salonun arkasından kalktı ve kürsüye doğru yürümeye başladı. Elinde de Coca Cola kasası.. Ben hemen yanımda duran Fehim Adak'a **«Hacı abi, Coca Cola'cı sahneye geliyor, haberin olsun»** dedim. Fehim Adak da baktı ki adam elinde kasayla yaklaşıyor, hemen bana **«Zenger aşağıya atla ve herifi durdur»** dedi.. Fakat ben nasıl atlayayım? Sahne çok yüksek.. Ben de o zaman 95 kiloyum. Ondan sonra neyse, ters dönüp aşağıya atladım ve Coca Cola'cıyı durdurdum.. **«Oğlum nereye gidiyorsun?»** deyince **«Abi Hoca efendi beni çağırdı, sahneye çıkacağım»** dedi... **«Oğlum Hoca başka şey söylüyor. Seni falan çağırmadı»** diye adamı güç belâ geri çevirdim.. **(Sürekli kahkahalar).**. Şimdi ne zaman meşrubat satan birini görsem, bu Antalya'da yaşadığımız olay gelir aklıma..

— Fakat şu anlattığınız olay gerçek bir mizah şaheseri.. Böyle şey olmaz yani.. Sayın Özal'la yaşadığınız bir olay da herhalde vardır..

— Sayın Çölaşan bütün bu liderlerle gezerken, inanılmayacak kadar acı ve tatlı olaylar yaşadım. Kimine güldüm, kimine üzüldüm. 1984 yılında belediye seçimleri sonrasında Sayın Özal'la Çarşamba ilçesine gitmiştik. Çok güzel bir kalabalık var. Bir de deve getirmişler, kurban etmek için kamyonun üzerine yatırmışlar. Develerin ağladığını bilir misiniz? Develer insan gibi ağlar. O deve de, iki gözü iki çeşme, insan gibi ağlıyordu korkudan. Hepimiz devenin durumuna üzüldük. Başbakan «Onu affettim, kesmeyin» falan dedi ama adamlar da bunu prestij meselesi yapıyorlar. İlle de kesecekler. Kasap yine tekbirler getiriyor. Adalet bakanı Necat Eldem mikrofonu eline aldı, o da devenin kesilmemesini istedi ama kasap

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

hiç iplemiyor.. **«Sayın bakanım mikrofonu bana verir misiniz?»** dedim ve aldım.. **«Kasap»** diye bağırdım.. Adam dönüp baktı.. **«Gel buraya»** dedim, geldi... **«Duymuyor musun sana Sayın Başbakan ve Adalet bakanı ne dediler? Deve kesilmeyecek. Onu affettik. Gazeteleri okumuyor musun sen? Başbakanım yoluna çıkan bütün develeri affediyor. Bırak onu bakayım»** diye bir bağırdım, kasap hemen bıraktı zavallı deveyi.. Ertesi gün gazetelerde **«Başbakan yoluna çıkan develeri affediyor»** diye manşet çıktı. **(Sürekli gülüşmeler)..**

— Sayın Zenger, bir de liderlerin yanında kraldan fazla kralcı olan tipler vardır. Onlarla sorun çıkar mı?

— Özal belediye seçimini kazanmıştı. Petek otobüsüne binip Keçiören'e, halka teşekkür etmeye gittik. Orada bir köylü kadın, yemenisi falan başından kaymış durumda polislerle tartışıyor. Ben de mikrofondan **«Bırakın kadın buraya gelsin, söyleyeceğini söylesin»** dedim. Kadın yanımıza geldi.. Ben de mikrofonu ağzına tuttum. Kadın **«Seçimlerden önce buraya geldin, hepimiz sana oy verdik. Çoluk çocuk koşturduk. Neredeyse arabanın tekerleklerinin altına düşüyorduk. Seçimi kazanınca bize sille tokat giriştin. Bizim soframızdaki şekerden çaydan ne istedin? Her şeye zam yapıp bizi öldürdün»** diye mikrofondan bağırmaya başladı. Başbakan da **«Biz bunlara zam yapmak zorundayız. Çünkü zam yapmazsak başka yerlerden çıkar»** falan diye durumu anlattı. Bu olay bitince Özal'ın etrafında bulunan bazı kişiler bana **«Vay, olur mu? Niçin kadına bunları söyletip de herkese dinletiyorsun?»** diye bozuldular. Yağcılık olsun diye böyle söylüyorlar. Ben de dedim ki **«Kardeşim bu kadının tek tesellisi, etrafına karşı diyecek ki, aha ben bunları Başbakan'ın yüzüne karşı söyledim. Varsın söylesin. Bunda ne kötülük var?»** Bir de Sayın Evren'in **«Anayasaya Evet»** mitinglerinin çoğunu biz seslendirdik. Yani büyük mitingleri biz seslendirdik. Bir gün Amasya'ya gittik ve bir gece önceden orada tesisatı kurduk. Tabii askerî idare olduğu için adamlar çok sert.. Amasya, dağların arasında çanak gibi bir yer. Bir yerden **«Alo»** dediğiniz zaman kırk yerden yankı gelir.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Biz bütün teşkilâtı binbir emekle kurmuşuz. Öğlen Evren Paşa konuşacak. Saat 11'de bizim çocuklardan biri yüzü bembeyaz koşup geldi.. **«Sizi bir subay çağırıyor»** dedi. Gittim, beni çağıran bir kurmay yarbay.. **«Bu arabayı buradan derhal kaldır»** dedi. Bizim bir araba var, üzerine hoparlörleri yerleştirmişiz. Bütün ayarları ona göre yapmışız. O saatten sonra o hoparlörleri oradan kaldırıp yeniden düzenlemek mümkün değil. Meğer orada temel atılacakmış, arabanın gözükmesini istemiyorlarmış. Ben dedim ki **«Yarbayım bu saatten sonra burasını değiştirmek mümkün değildir»**.. Yarbay yanıma geldi, bıyıklarımı tuttu ve **«Sen ne diyorsun be? Senin tahsilin ne?»** diye sordu. Üniversite olduğunu söyledim. Dedi ki **«Bana bak senin saçını bıyığını kestirip şimdi içeri attırırım. Üniversite tahsillisin ama köylü gibi konuşuyorsun»**.. Yarbayın eli suratımın yanında dolaşıyor. Ben de dedim ki **«Yarbayım bana her şeyi yaparsınız ama Evren Paşa geldiği zaman da konuşma tesisatını siz yönetirsiniz. Ne yaparsanız buyurun yapın. Yalnız bana bir kâğıt imzalayın ve tesisatı sizin değiştirdiğinizi, bu işten sizin sorumlu olduğunuzu yazın»**... İşte Yarbay **«Solcu herifler»** falan diye söylenerek gitti. Benim de kafam bozuldu ve iki hoparlörü kestirdim. Evren konuşmaya başlayınca, tabii ses yankı yapmaya başladı. Dedim ki **«Bakın yarbayım, tesisata karıştınız.. Şimdi ses ne kadar kötü geliyor. Ya Evren Paşa kızarsa ne diyeceğiz?»**... Yarbay bunun üzerine **«Sus canım kardeşim sus.. Ben hiç karışır mıyım?.. Sen bildiğin gibi yap»** demeye başladı. Yani böyle olaylar da yaşadık.

— Herhalde Coca Cola olayında olduğu gibi çok eğlendiğiniz durumlar çoğunluktadır değil mi?

— Çok vardır. 12 Eylül öncesinde bir gün Süleyman Demirel'le Adana'ya doğru geliyoruz. Otobüsün üzerinden mehter marşları çalıyoruz, halk da havaya giriyor. Mehteri bir takıyoruz mikrofona **«Söyle hâlâ ne diye oyunda oynaştasın, Fatih'in İstanbul'u fethettiği yaştasın»** diye.. Bolu milletvekili Müfit Bayraktar da otobüsün üzerine çıkmış, marşla birlikte mikrofondan kendisi de söylü-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

yor. Bir ara aşağıda Nuri Bayar'a dedim ki **«Nuri abi şimdi bir numara yapayım da biraz gülelim»**... Ve teybin düğmesini kapattım. Marş kesilince otobüsün üzerinde Müfit Bayraktar tek başına söylemeye başladı. Ancak bir yandan da aşağıya **«Zenger marş marş»** diye bağırıyor. Ben de aptal ayağına girip **«Yani koşayım mı Müfit abi?»** diye soruyorum.. **«Oğlum ne koşması be.. Marş sesi kesildi. Marş çal»** diyor.. Düğmeye bastım ve marş başladı. Böyle ufak ufak kendimizi de eğlendirirdik yani..

— Erkal bey size son bir soru.. Miting meydanlarında halkı havasına sokmak için ne yapmak gerekiyor? Bunun püf noktası nedir?

— Bir kere oraya gelen halkı, günlük streslerinden çıkaracaksınız. Yaptığınız anonslarla, çaldığınız marşlarla ipek gibi yapacaksınız.. Yani insanlar yumuşayacak. Artık parti lideri geldiği zaman halk konsantre olmaya hazır. Günlük dertlerini orada unutuyor ve lider konuşmaya başlıyor.

— Artık ondan sonra bütün palavraları yutuyor mu halk?

— Artık yutup yutmadığını bilmem... Ama liderin konuşma öncesinde konsantre olması çok önemlidir. Meselâ konuşmacı ancak on onbeş dakika sonra konsantre olur ve halkla uyum içine girer. Bu arada bir mikrofon bozukluğu falan olursa konuşmacının konsantre olma durumu bozulur ve sıfırdan başlamak zorunda kalır. Tekrardan on onbeş dakika kadar çabalayacak ve çırpınacak ki, aşağıdaki halkı etkisi altına yeniden alabilsin.

— Erkal bey bu konuşmamız bir seçim gününde yayınlanıyor ve bugün herhangi bir biçimde propaganda yapmak yasak. Onun için sizinle böyle tatlı tatlı, havadan sudan şeyler üzerinde konuştük.. Size sadece anılarınızı sordum. Ülkemizde demokratik rejim içerisinde daha nice kardeşçe seçimler olmasını diliyor ve bu konuşma için size teşekkür ediyorum.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

BARIŞ MANÇO *1945 yılında İstanbul'da doğdu, Galatasaray lisesinden sonra Belçika'da Güzel Sanatlar Akademisi'ni bitirdi. Bugüne kadar 200 kadar şarkının sözünü yazan ve bunları besteleyen Manço, müzik çalışmalarına küçük yaşlarda başladı. İlk plakları lise öğrenciliği döneminde çıktı.* «Dağlar Dağlar», «Halil İbrahim Sofrası», «Sarı Çizmeli Mehmet Ağa», «Arkadaşım Eşek» *gibi parçaların söz yazarı ve bestecisi olan Manço evli ve iki çocuk babası. Barış Manço İngilizce ve Fransızca biliyor.*

⊙

«YILLARCA AVRUPA'DA YAŞADIM, AMA AVRUPA'LI OLAMADIM»...

— Sayın Manço, siz ülkemizde çok tanınmış ve sevilen bir sanatçısınız. Ben de sizi vatandaş olarak tanırım ve bestelerinizi zevkle dinlerim. Ancak Barış Manço deyince benim aklıma önce bu uzun saçlarınız geliyor. Hiç kestirmediniz mi bu saçlarınızı?

— Efendim askerde kestiler.. Yani ben kestirmedim, onlar kestiler. Berber kesti. Saçlarımı kestirmeye hiç niyetim yok.

— Peki ama çok uzun değil mi bu saçlarınız?

— Benim saçlarım normal. Başkalarının saçları çok kısa Sayın Çölaşan.. (Sürekli kahkahalar).. Biliyorsunuz insanoğlu dünyanın varolmasından beri hep kıllı ve uzun saçlı, uzun sakallı olmuştur. Tanrı böyle kıllı yaratmış in-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

sanı.. Özellikle erkeği... 1914 yılında, Birinci Dünya savaşı sırasında bir tifüs salgını çıkmış ve bitlenmeyi önlemek için askerlerin saçlarını kesmişler. Böylece kısa saç modası başlamış ama bu militarist moda da 1945 - 1950 yıllarında bitmiş. Yani uzun saç doğaldır. Kısa saç modadır. Şimdi kimsede bit falan olmadığı için, saçları kısa kesmeye de gerek yok bence..

— Yani herkes saçını sizin gibi uzatsın mı istiyorsunuz?

— Valla herkes uzatırsa benim özelliğim kaybolur aslında.. Ama yine de uzatsınlar istiyorum.

— Peki ne zaman başladınız bunları uzatmaya?

— 1967 yılında bir trafik kazası geçirdim. Yüzümde 72 adet dikiş vardır. Önce bu dikiş izlerini kapatmak için bıyık ve sakal bıraktım. Sonra da saçlarımı uzattım. Yirmi yıldan beri böyleyim. Artık bu uzun saçlar benim bir markam, bir ambalajım gibi oldu. Kaldı ki bunların hiç kimseyi rahatsız ettiğini sanmıyorum.

— Bunların bakımı falan nasıl oluyor Barış bey?

— Gayet iyi oluyor. Gayet basit ve pratiktir. Babaannelerimizden kalan bildiğimiz beyaz sabundan başkasını kullanmam. Hanımlara da bir tavsiyem olacak burada.. Sakın ha uzun saçlarınız için falan marka, falan kokulu, falan renkli şampuanları kullanmayın. Sakın ha, o liberal ekonominin oyuncağı olmayın. Benim babaannemin şampuanı yoktu ama pırıl pırıl, ipek gibi saçları vardı. Anneannemin de yoktu ama ipek gibi cildi vardı. Ben saçlarımı bildiğiniz beyaz sabun ve arap sabunuyla yıkıyorum. Aslında atalarımız da bunları kullanırlarmış. Onların yaptığı her şey doğru Sayın Çölaşan. Yani bugün bizim yaptığımız bazı yanlışlar var.

— Peki Barış bey, Allah korusun bir durum olsa ve saçlarınız dökülse, ya da bir kazaya uğrayıp kesilse, o zaman çıplak kafa ile kalınca neler hissedersiniz? Yine bugünkü Barış Manço olur musunuz?

— En fazla kafam üşür, hepsi o kadar. Bunu da şu bakımdan söylüyorum. Ben askere gittiğim zaman saçımı kestiler. Bir hafta sonra da beni apar topar Gülhane'-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

ye kaldırdılar.. Çünkü asırlardan beri ilk kez ensem güneş yüzü görmüştü. Espri yapmıyorum.. Raporlarım falan var. Bir hafta Gülhane'de tedavi gördüm. Kulaklarım, ensem, her tarafım havuç gibi kızardı ve kabardı. Güneş yaktı her tarafımı. Yani şimdi de kestirsem veya saçlarım dökülse bir şey olmaz. En fazla **«Kel kafalı Barış»** derler.. Ama bu ülke nice kel kafalıyı baş tacı etmiş.. Beni de ederdi..

— Kimdir o baş tacı edilen keller?

— Herkes bilir onları.. **(Sürekli gülüşmeler)**..

— Sayın Manço siz nasıl bir insansınız? Halkın bu kadar sevdiği bir sanatçı olarak en önde gelen özellikleriniz nelerdir?

— Son derece mazbut bir yaşamım vardır. Yani benim bir karım, iki oğlum, bir evim, bir de arabam var. Tabii bunlar birçok kimsede var. Ama ben para gördükten sonra metres tutmadım. Görgüsüz bir arabam olmadı. Alkol falan içip olay çıkarttığım görülmemiştir. Yani bugün ülkemizde 18 milyon kadar genç insan var. Onlara özendirici gibi gösterilen olayların hiçbiri bende mevcut değildir.

— Peki bu uzun saçlarınızdan, parmağınıza taktığınız yüzüklerden falan size halktan hiç tepki gelmiyor mu? Çünkü ne de olsa bizim milletimiz biraz tutucudur.

— Böyle bir tepki hiç almadım. Doğrusu sahneye ilk çıktığım yıllarda biraz yadırgama durumları oldu. Hatta ismimden dolayı benim yabancı olduğumu bile düşünenler vardı.

— Soyadınız nedeniyle mi?

— Hem soyadım, hem de ismim.. Örneğin benim adım **«Barış»** tam bir Türk ismi değil. Savaş, Fatih, Bahadır, Cihangir, Zafer, Serdar olsaydı daha iyi olurdu ama neyse.. Allah razı olsun, bizim peder ince bir düşünüşle adımı **«Barış»** koymuş. Yani pek fazla Türk ismi değil. Hatta sahneye ilk çıktığım zamanlarda bu uzun saçlarla falan da görünce **«Aferin lan gâvur.. İyi Türkçe konuşuyor»** diyenleri bile duydum. Yani şu andan itibaren fincancı katırlarını ürkütmek istemem ama şunu belirteyim

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

ki bende bazı sanatçı arkadaşlarda olmayan birtakım şeyler var. Onun için halkla bütünleşmiş durumdayım. Bizim halkımız şekilci değildir. Tam tersine son derece hoşgörü sahibidir, son derece sevecendir. Yani bir şamar vuracak bile olsa, sevdiği insana yavaş vurur o şamarı. Ama ben şeytana uyar da zıvanadan çıkarsam, evimi ve karımı terkedersem, skandallara karışırsam, o zaman halk bana çok fena şamar vurur. Bunun bilincindeyim yani.

— Acaba halkın sizi sevmesinde, yaşadığınız mazbut hayatın bir rolü oluyor mu?

— Kesinlikle evet.. Çünkü halkımız mazbuttur. Halkımız aşırı olayları sevmez. Bu gibi olaylar sadece bir an için dikkat çeker, hepsi o kadardır. Ama ben halk böyle istiyor diye mazbut yaşıyor değilim. Bizim aile çekirdeğimiz zaten böyledir.

— Oysa Türkiye'de «sanatçı» dediğimiz zaman skandallar yaratacak, gece hayatı olacak, erkekse kadınlarla düşüp kalkacak, kadınsa önüne gelenle yatıp çıplak pozlar verecek ve bu yöntemlerle basında adını geçirecek. Böyle mi gerçekten **«Sanat çevresi»?..**

— Sayın Çölaşan tabii ki öyle değil.. Ama gerçek sanatçılar, magazin basınına ipotek koymuş bazı hanım ve erkek «sanatçılarla» aynı çuvala konuluyor.. Çünkü onların da adı sanatçı, bizim de adımız sanatçı.. Oysa **«Sanatçı»** denildiği zaman benim aklıma heykeltraşlar, ressamlar, yazarlar, gazeteciler, şairler, düşünürler, besteciler ve ciddi sahne sanatçıları geliyor. Ben de işte bu sınıftanım.

— Peki **«Sanatçı»** diye geçinen öbürleri kimler?

— Onlar sanatçı falan değiller.. Onlar onlar işte... Onlara niçin sanatçı denildiğini ben gerçekten bilmiyorum. Ülkemizde bazı mesleklere karşı saygı azaldı galiba. Gerçek sanatçıya, gerçek tornacıya, gerçek demirci ustasına karşı saygı azaldı. Ben diğer uğraşlarım gereği olarak biliyorum ki gerçek cila yapan bilekli cila ustalarına saygı azaldı.. Çünkü şimdi tabanca boyası çıktı

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

ve mertlik bozuldu yani.. Birtakım değerlere karşı saygımız kalmadı. İşte bu durumdan yararlanan bir sürü insan da, sanatçı kisvesine bürünüp **«Sanatçı»** adıyla piyasaya çıktı. Tabii bu konuda doğrudan doğruya basına suçlama yapmıyorum ama, izninizle hafif bir iğne çuvaldız ilişkisi kurmam lâzım. Biliyorsunuz, ülkemizde bir arabesk olayı var. Arabesk, ne yazık ki en sonunda basına da sıçradı. Yani olayları çarpıtarak ve sadece skandal ve heyecan verecek biçimde yazarak sansasyon yaratmak basında da moda oldu. Ve maalesef, ülkemizde beş milyon toplam satışı olan gazetelerin en az yarısı sadece bu konuyla ilgileniyor.

— Barış bey siz bir sanatçısınız.. Bütün Türkiye'nin tanıdığı Barış Manço'sunuz. Acaba sizin siyasal görüşleriniz genelde nedir?

— Benim siyasetle ilgili bir tek olayım var, o da dört yılda bir oy vermekten öteye gitmiyor. Kaldı ki, son onüki yıldan bu yana oy da veremedim.. Çünkü Belçika'da oturuyorum. O sırada ya bir turne oluyor, ya bir konser oluyor. Ama oy verme durumum olsaydı, muhtemelen hiçbir partiye oy vermezdim. Benim politik düşüncelerim, bugün ülkemizde mevcut olmayan partilerde odaklaşıyor.

— Komünist parti mi?

— Hayır, Avrupa ülkelerinde kurulan çevreci partiler.. Yeşiller gibi.. Bunlar bizde de olsaydı, adaylığımı bile koyardım. Ama bugün elli milyonluk Türkiye'sinde sadece birkaç bin kişinin benimsediği bir partiyi savunacak kadar aklımı peynir ekmekle yemedim ben. Eğer ben bugün bir partiden aday olsam ertesi gün elli milyon kişi soru sorar.. Yani ben halkın kendi kendisine benimle ilgili soru sormasını istemem. Benim halkla kurmuş olduğum bir diyalog var. O diyalog çok daha önemli. Ben halka soru sormak da istemem, soru sordurmak da istemem. Ben sadece dediklerimin anlaşılmasını ve bu güzel diyalogun sürmesini istiyorum.

— Yaptığınız müzikle mi sürmesini istiyorsunuz?

— Benim müzikte fazla bir iddiam yok. Şarkılarımın sözlerini de ben yazarım. O sözlerle sürmesini istiyorum.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Benim tek derdim, ben öldükten sonra arkamda bir kitabım kalsın ve desinler ki **«1970'lerde, 1980'lerde bir Barış Manço vardı. Bu da yirminci yüzyılın gezginci ozanlarının bir türü idi»**.. Ben burada kalmak istiyorum.

— Ben bu işlerden pek anlamam ama, sizin parçalarınızı dinleyince Barış Manço'yu ilerici, sanki içinde bektaşilik ruhu olan bir insan olarak canlandırmışım kafamda.. Yanılıyor muyum?

— Sağolun.. Ben böyle soruları yüzyıllardan beri bekliyorum. İnşallah o mertebelere ufak ufak yaklaşayım, inşallah beni aralarına alsınlar. Belki size tuhaf gelebilir ama ben ilerici muhafazakârım. Diyeceksiniz ki **«Böyle şey olur mu?»**.. Olur.. Yani ben çevreciyim.. Doğanın bize verdiği çevrenin korunmasından yanayım ve bu konuda tutucuyum. Ama bir yandan da ilericiyim. Bir şeyleri koruyarak ileriye götürmek istiyorum. Şimdi yıllarını politikaya vermiş bir sürü insan bana bıyık altından gülecekler **ve «ilerici muhafazakâr diye bir şey olamaz»** diyecekler.. Varsınlar desinler. Yani benim bektaşiliğe de korkunç bir saygım var. Bu konuda kütüphaneler dolusu kitap okudum ama yine de hiçbir şey bilmiyorum. Keşke bir gün bektaşi olabilsem. Ne mutlu... Yıllar sonra bugünlerin tarihi yazılırken üç satırla orada geçsem ne mutlu. Onun için de, yazılı bir şeyler bırakmak istiyorum sizin kitaplarınız gibi. Şarkılarımda anlattığım olayların kalmasını istiyorum.. Ve zannediyorum anlattığım şeyler kalacak.

— Kitap yazmayı düşünüyor musunuz? Birikiminiz o aşamaya geldi mi?

— Çok zor bir iş.. Bunu siz bilirsiniz. Çok istiyorum ama o gücü acaba bulabilir miyim? Yani ben size beste yapmayı düşünüp düşünmediğinizi sorsam, siz de herhalde aynı cevabı verirdiniz. Çok isterim.. Çok anlatacağım olay var.

— Barış bey siz hem Avrupa'da, hem de burada yaşıyorsunuz. Acaba kendinizi hangi topluma daha yakın görürsünüz? Yani kendinizi Türk toplumunun bir insanı

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

olarak mı görüyorsunuz, yoksa Avrupa'yı kendinize daha yakın mı hissedersiniz?

— Ben 23 yıl Belçika'da yaşadım ama kesinlikle Avrupa'lı olamadım. Ben buranın insanıyım. Biz yakın tarihimizi maalesef iyi bilmiyoruz. Bu konuda yazılmış çok az kitap var. Dikkat ederseniz, son ikiyüz yıldan bu yana Osmanlı'da bir şeyler yapabilen insanların hepsi, Avrupa'ya gidip gelmiş insanlar.. Ressamlar, sanatçılar, politikacılar.. Ben de oralara giderek çağdaş Türk müziğinde, çağdaş Türk halk müziğinde bir şeyler yapabilmiş bir insanım. Bunları yapabilmiş olmamı, orada bulunmuş olmama borçluyum.

— Yani bir ayağınız Avrupa'da olmasa, bugünkü Barış Manço olamaz mıydınız?

— Kesinlikle olamazdım. Başka bir Barış Manço olurdu ama bu olamazdım... Ve zannederim ki bugünkü düzeyimin altında olurdum, çünkü bunun üstünde olmam mümkün değil. Lütfen yanlış anlaşılmasın ama, zannediyorum ki Türkiye'de bir erkek sanatçının varabileceği en yüksek yere vardım.

— Bundan daha yükseği yok mudur?

— Benden daha yüksek erkek sanatçı olamaz Türkiye'de. Yani bir erkek sanatçının tümüyle gelebileceği bir yer vardır. Ben oraya geldim.

— Peki nedir o yer? Biraz tanımlar mısınız? Yanl maddi ve manevi açıdan soruyorum bunu..

— Manevi açıdan bir örnek vereyim.. Buyurun sizinle bu gece Beypazarı'na gidip rastgele bir evin kapısını çalalım. Bizi buyur edecekler, evin kızı kahve pişirecek ve babası da bu durumdan katiyen gocunmayacak. Bu çok önemli bir olaydır. Bu, bir sanatçının varabileceği en erdemli, en saygın bir yerdir. Bunun özünde de sevilmek yatar, anlaşılmak yatar. Halk beni tanımıştır ve sevmiştir. Bunun şöhret olmakla falan ilgisi yoktur. Örneğin Beypazarı'ndaki eve bir başka sanatçı gitse, kapıdan giremez. Şimdi burada isim verip de düşman kazanmayayım. Maddi olarak ise, benim midem başkalarının midesinden daha büyük değil. Benim karım, çocuklarım ve mütevazi bir

evimiz var. Bunun dışında dört tane daha ev versenlz farketmez yani.

— Eviniz mütevazi mi? Köşk aldığınızı okumuştum gazetelerde..

— Valla mütevazi.. Kime göre mütevazi? Bizim gönlümüze göre normaldir. Evet köşktür, dört katlıdır ve onbir odası, dört salonu vardır. Eskiden böyle şeyler doğaldı ve herkes böyle yerlerde yaşardı. Yani o zaman doğal olan, şimdi de doğal olabilmeli diye düşünüyorum. Benim için normal bir yaşamdır bu.. Deminki saç olayı gibi.. Benimki uzun değil, başkalarının ki kısa. Ben normal bir evde oturuyorum. Diğerleri apartman katlarına sıkışıyorlar. Tek lüksümüz, tavanlarımız dört metre yükseklikte.. Evin içinde birbirimize çarpmadan yürüyebiliyoruz. Yıllardır biriktirdiğimiz eşyalarımızı, antikalarımızı koruyabildik. Yani mütevazi bir ev.. Öyle kapıcımız, uşağımız, ahçımız falan yok. Öyle bir köşk yaşamı değil.

— Kapıcıya, ahçıya falan karşı mısınız?

— Kesin karşıyım. Kulun kula böyle hizmet etmesini istemiyorum. Kapıcı olayı bunların içinde en yaygın olanı. Bunu hiç anlamıyorum çünkü onlarla büyük muhabbetim var. Her sabah sekize çeyrek kala bizim mahallenin bakkalında bütün kapıcılarla buluşup muhabbet ederiz. Ben her sabah 460 lirayı bastırıp bir Hürriyet, bir Cumhuriyet, bir de süt alıp hem karnımı, hem beynimi doyurabiliyorum. Ama aynı işi kapıcı Ahmet efendiye yaptırmak bana anlamsız geliyor.

— Sanatçılık yaşamınızda parasal olarak tatmin oldunuz mu Barış bey?

— Varabileceğim en son nokta buydu. Ufak yuvamızın varabileceği çok iyi bir yaşamdı ve oraya geldik.

— Peki bu aşamaya gelinceye kadar sizi birileri sömürdü mü?

— Elbette.. Varlığım bunun yetmiş seksen katı olabilirdi ve olmalıydı da.. Yani bir tek kuruş telif hakkı ödenmeyen bir ülkede bizim buraya gelmemiz büyük başarıdır. Ben buraya nice Malazgirt meydan savaşlarıyla geldim. Ama daha çok kazansam ne olacaktı? En azından ço-

cuklarımın geleceğini fazla düşünmezdim. Yani hiçbir güvencesi olmayan iki çocuğum var. Hiçbir sosyal güvence sözkonusu değil. Karanlıkta su yerine kezzap içsem her şey bitti çocuklarım için.

— Şimdi bir **«Telif Hakları Yasası»** çıktı.. Bu yasa biraz kurtardı mı sanatçıların durumunu?

— Devede kulak çölde kum tanesi gibi.. Bana şu ana kadar bir şey ödenmedi.

— Kazandığınız paraları nereden kazandınız?

— Konserlerimden.. Plak işi zarardadır. Plaktan bir şey kazanamazsınız. Yani burada büyük sömürü kaset işindedir. Orada büyük bir hırsızlık olayı sözkonusu. Yeni çıkan yasa da bu korsan kasetçileri önleyemedi. Valla maşallah Harran ovasından Istranca dağlarına kadar han, hamam, mal mülk hep korsan kasetçilerin elinde. Bunun dışında ben on yıldan beri içkili gazinolarda program yapmıyorum. Biz ondokuz yıl köy kasaba gezerek bütün Anadolu'da konserler verdik ve ne kazandıysak buradan kazandık. Bu konserlerde de bizim sırtımızdan kazananlar Harran ovasından Istranca dağlarına kadar han hamam sahibi oldular. Yani konseri düzenleyip paraları alan ve ortadan kaybolanlardan tutun da, **«Ne yapalım kardeş zarar ettik»** diyenlere kadar...

— Bunlar organizatörler mi?

— Bunlar mahallî, yani çarıklı organizatörler.. Bir de İstanbul'da iskarpinli organizatörler var. Onlardan da Allah korusun yani.. Bunlara **«Hak, hukuk, adalet»** falan derseniz hemen dayak yersiniz zaten. Bir de 12 Eylül öncesinde kendilerini sağcı ve solcu olarak gösterenlerden çok çektik para konusunda.. Böylece beş on kuruş çarpmak isteyenler çok vardı. Bu kesimler bir de politik istismara yöneldiler. Programlarda mesaj verdiğimiz falan öne sürüldü.

— Peki siz topluma herhangi bir mesaj vermeye çalışmıyor musunuz şarkı sözlerinizle ve bestelerinizle?

— Valla dostum, ben Picasso'nun tabloları gibiyim. Yaptığım iş ortada.. Mesajını alan alıyor zaten. Benim öy-

le mesaj vermek gibi bir amacım yok ama galiba veriyorum ki yirmi küsur yıldan beri ayaktayım. Boş şeyler söyleseydim toplum beni bu düzeyde tutmazdı. Ama bilinçli olarak bir mesaj verme kaygım yok. O zaman iş biraz mekanik olur ve çap düşmesi meydana gelir. Korkarım o işten.

— Barış bey bir de sizin çok ilginç bir sofra ve yemek kültürünüz olduğunu duymuştum..

— Doğrudur.. Belçika'da öğrencilik yıllarımda üç dört yıl, çok lüks otellerde garsonluk ve ahçılık yaptım. Orada Avrupa mutfağının bütün inceliklerini öğrendim. Şimdi bir sıksam, size ikiyüz civarında sos yapabilirim. Bunun dışında Yay burcundan muhteşem bir eşim var. Ben böyle yemek seven ve mutfak adabını bilen insan görmedim dünyada. Bizde yemek yemek, muhteşem bir zevk oldu. Bardaklar parlayacak, mumlar yanacak, çarpan ışıklar yere yansıyacak. Yani ikimiz de dal gibiyiz ama.. Bu zevk abur cubur yeme zevki değil de, iyi yemek zevki.. Biz iyi yemeği severiz.

— Nasıl bir ortamda yiyorsunuz bu güzel yemekleri?

— Bir kere, bizim evimizde televizyon yok. Yemek odamızda bizim dışımızda ekstra bir gürültü yok. Çünkü gürültüde yemek yenmiyor. Onun için, ben gazinolarda falan gidip de orada yemek yiyenleri hiç anlamam. Bizim soframızda sadece çatal bıçak sesi ve yudumlanan bir şarabın **«Gulp»** diye sesi vardır. Şöyle göz göze bakarak yemek yemeyi severiz.

— Peki o görkemli sofra ortamınızda neler yemeyi tercih edersiniz? Örneğin kaç çeşit yemek yersiniz?

— Üçü falan geçmez. İyi bir salata, iyi bir ordövr tarzı olay.. İki günde bir mutlaka iyi soğutulmuş beyaz şarap. Beyaz şarap sofraya geldiğinde iyice buğulanmış olmalı.

— Sizin sofrada rakı da bulunur mu?

— Hayır, ben rakıya karşıyım. Burada yine bir sürü düşman kazanacağım ama, ben rakıyı bir cıvıklık simgesi olarak görüyorum. Rakı arabesk bir hadisedir ve benim yaşantımda yeri yoktur. Hiç ağzıma koymam.

— Herhalde sofranızda kolalı peçeteler, kolalı yemek örtüleri de vardır..

— Evet. Yukarıdaki ışıklar söner. Mum ışıkları altında soframıza otururuz. Yani biz karı koca bu şekilde eğleniyoruz ve mutlu oluyoruz.

— Çok mu mutlusunuz karınızla?

— Süper... Süper...

— Bir insanda böyle yemek ve damak zevkleri olabilmesi için o insanın herhalde iyi paralı olması gerekir değil mi? Yani bu zevkler Allah'ın verdiği zevkler mi, yoksa sadece parası olan insanlar için mi geçerli oluyor?

— Kanımca herkeste vardır.. Çünkü herkesin ağzı var. Yani zengin olma olayına tam olarak katılmıyorum. Allah yaratırken bütün kullarına damak, dil ve ağız veriyor. Damak zevki herkeste vardır bu parayla ölçülmez. Bu iş biraz da, damakla birlikte göz zevkidir. Benim size verdiğim mum ışıkları örneği falan, biraz aşırıdır. Yani bir bardakta iki çiçeği sofraya koysanız yeterlidir. İlle de orkide koymak gerekmez. Peçete varsın kâğıt olsun, hiç farketmez. Ne bileyim, bir çatal bıçak tutma alışkanlığıdır. Türkiye'de her evde bıçak var. Bıçakla işlenen cinayetlerin haddi hesabı yok. Adam öldürmek yerine o bıçağı sofrada kullansın.

— Sayın Manço ben sizi birkaç kez televizyonda izledim. Şarkılarınızı söylerken hiç kimsenin yapamadığı değişik el ve kol hareketleri yapıyorsunuz. O hareketlerin amacı nedir? Müziğinize değişik bir hava vermek mi?

— Orada şarkının sözlerini ellerim ve kollarımla hareket haline getiriyorum ve sağır dilsizlere hitap ediyorum. Biliyorsunuz ülkemizde 500 bin'e yakın sağır dilsiz var. Benim bunlarla çok geniş muhabbetim oluyor. O hareketler, şarkılarımın sağır dilsiz alfabesine göre düzenlenmiş özetleridir. Böylece, benim şarkılarımı onlar da dinleyebiliyorlar.

— Peki müziği duymadan anlamaları mümkün mü?

— Benim müzikle bir derdim yok. Ben halka sözlerimle bir şeyler anlatmak istiyorum. Ben iyi müzikçi olduğumu söylemiyorum. Benim anlattığım masallar önem-

lidir. Ben kendimi çağdaş bir masalcı olarak görüyorum. Anlattığım masalların dinlenmesi önemlidir.

— Sağır dilsiz alfabesini bilir misiniz?

— Çok iyi bildiğimi iddia edemem ama onlarla anlaşacak kadar biliyorum.

— Sizin **«Arkadaşım Eşek»** diye bir parçanız var. O şarkıyı küçük çocukların ağzında halen duyarım. Hatta uzun süre benim de dilime takılmıştı.. Niçin eşek üzerine bir beste yaptınız?

— Sayın Çölaşan eşek bizim dilimizde ve küfür sözlüğümüzde böyle dolu dolu, oğluyla birlikte **«Eşşoğlueşşek»** diye söylenen, hakir görülen, tekme vurulan, ezilip hor görülen bir garip hayvancağızdır. Oysa peygamberimiz efendimiz Hazreti Muhammed Mustafa'nın Mekke'ye eşekle girdiği unutulmaktadır. Büyük düşünürümüz Nasrettin Hoca'nın eşeği akla bile gelmemektedir. Peygamber efendimizin eşeğinden, eşşoğlueşşek eşeğe kadar, bu hayvanın mertebesi o kadar yagın ki... Dedim ki **«Ben bu konuya bir el koyayım»**.. Ve oturup bu şarkının sözlerini yazdım. Müziğini de karım yaptı. Yani bütün hayvanlar saygındır ama eşeğin de çok saygın bir hayvan olduğuna inanıyorum. Ayrıca eşeği çok seviyorum. O şarkının son derece basit bir müziği vardı ve çocuklar çok sevdi. Büyükler de çok sevdi. Ben isterim ki eşekten bir parti sembolü olsun ülkemizde. Nitekim Amerika'da galiba var. Oysa ülkemizde Jaguar'a davulu deldiren partiler bile çıktı. Halbuki burnumuzun dibinde mis gibi eşek var yani.. Bu arada size bir şey hatırlatayım.. Bu şarkı TRT'de çalındığı zaman **«Çocuklarımızın ahlâkı bozuluyor»** gerekçesiyle ihbar ettiler. Savcılık soruşturma açmıştı.. Sonuç çıkmadı.

— Sayın Manço bir de şunu soracağım.. Ülkemizde kaset korsanlığı çok büyük boyutlara mı ulaşıyor? Müzikle uğraşan bütün sanatçılardan bu konuda yakınmalar geliyor ve anladığım kadarıyla sizlerin sırtınızdan büyük para kazanılıyor. Bu alanda da karanlık tipler ve örgütler mi var?

— Evet, bu alanda da karanlık tipler ve korsanlar var. Size bir örnek vereyim.. Diyelim ki benim bir süre sonra yeni bir plağım çıkacak. Bu korsanlar ne yapıp ediyorlar ve bu plağın çıkacağını öğreniyorlar. Bu durumda derhal onbinlerce boş kaseti zulada depolayıp beklemeye başlıyorlar. Plak çıkar çıkmaz, kaset dolduran firmalardan hemen gün alıp plağı kasete çekiyorlar, onbinlerce kaset bir gün içerisinde Edirne'den Hakkari'ye kadar bütün yurda dağıtılıyor.. Çünkü ne vururlarsa ilk günlerde vuracaklardır. Geçen yıl Grup Turbo adında genç arkadaşlardan oluşan bir grup çıkmıştı. Adı sanı bilinmeyen bu çocukların Türkiye'de bir milyon adet yasal kasetleri satıldı. Niçin? Çünkü korsanlar genç bir grubun bu kadar büyük rağbet göreceğini hiç düşünmemişlerdi ve zulada boş kasetleri yoktu. Demek ki Türkiye'de bir milyon adet kaset satma potansiyeli var. Aynı olayı Sezen Aksu yaşadı geçenlerde.. Bir gün içerisinde kızın beşyüz bin adet yasal kaseti satıldı.. Çünkü korsanlar plağın piyasaya ne zaman çıkacağını öğrenemedikleri için kaset yapamamışlardı. Yani argo deyimiyle, tufaya geldiler. Şimdi benim bir plağım falan çıkacağı zaman, bunun ne zaman çıkacağını devlet sırrı gibi saklıyorum ki, korsanlar haber alıp boş kasetleri zulaya atmasınlar ve kaset dolduran firmalardan gün almasınlar. Bu kadar iğrenç bir hırsızlık olamaz Sayın Çölaşan. Düşünün ki sizin bir kitabınız çıktığı zaman bazı hırsızlar onun kopyasını basıp satıyorlar..

— Peki bu işi yapanların yakalanma durumu olmuyor mu?

— Yok efendim.. Bazen göstermelik birkaç kasa kaset yakalanır. Hepsi o...

— Korsanlar için herhalde çok kârlı bir hırsızlık oluyor..

— İnanılmaz kârlı.. Bütün sanatçılar için düşünürseniz, milyarlarca lirayı bir anda lüp diye ceplerine indirirler. Tabii bir kuruş vergi falan da vermezler. Faturasız ve vergisiz çalıştıkları için de, perakendeciler onların korsan kasetlerini satmayı tercih ederler. Yani zincirleme ola-

rak nerkes nasibini alır. Bu arada zararlı çıkan iki kesim vardır. Birincisi o parçalara ve plağa emeğini veren bütün sanatçılar.. İkincisi ise, vergi alamayan devlet.. Sonra bizler de her yıl Mart ayı geldiğinde Defterdar'ın karşısında ezilip büzülürüz.. **«Yahu Barış bey, her yerde sizin kasetleriniz satılıyor. Bu kadar mı geliriniz var?»** diye sorunca vallahi benim yüzüm kızarıyor ve bu rezaleti dilimin döndüğü kadarıyla anlatmaya çalışıyorum. Çünkü diyelim ki yasal kaset olarak yüzbin adet satılmış ama, piyasada milyonlarcası var. Yani hem devlet soyuluyor, hem de biz soyuluyoruz... Ve hiç kimse bu gidişe **«Dur»** diyemiyor. Niçin bilmem..

— Bunun adına **«Liberal Ekonomi»** diyorlar Barış bey. Birkaç yıldan beri büyüklerimiz vatandaşa nasıl yol gösteriyorlar?.. **«Türkiye'de iş sahası çok var. Yeter ki kafayı çalıştırın ve köşeyi dönmesini bilin»**.. Yeni düzen ülkemizde maalesef böyle kuruluyor. Namuslu insanlar geçim sıkıntısından inim inim inlerken hayalî ihracatçılar, şikeli iflasçılar, altın madalyonlu türedi zenginler ortalıkta kol geziyor ve hepsi de krallar gibi yaşıyorlar. Korsan kasetçiler de bu düzenin uzantısı.. Gün sahtekârların ve köşeyi dönmeyi beceren uyanıkların günü.. Bu konuşma için size teşekkür ediyorum.

AYTEN GÖKÇER *1940 yılında Ankara'da doğdu. 1952 yılında Konservatuvar'ın bale bölümüne girdi ve kısa süre sonra çocuk tiyatrolarında oynamaya başladı. Daha sonra, Muhsin Ertuğrul döneminde Devlet Tiyatrosunda küçük roller almaya başlayan Gökçer 1957 yılında «Hafta Başı» piyesinde ilk baş rolünü oynadı. 1964 yılında Devlet Tiyatrosu genel müdürü Cüneyt Gökçer'le evlenen ve bir kız çocuk annesi olan Ayten Gökçer bugüne kadar çok sayıda tiyatro eserinde baş rolde aynadı. Bunlardan bazıları Don Juan, Andorra, Onikinci Gece, Vanya Dayı, Kaktüs Çiçeği, My Fair Lady, Tarla Kuşuydu Jüliet, Bağdat Hatun, Yedi Kocalı Hürmüz, Zülfiye Zülfü. Gökçer 1987'de* «Devlet Sanatçısı» *oldu.*

⊙

EN BÜYÜK KİM?

— Ayten hanım önce size şunu söyleyeyim.. Her hafta sakallı, bıyıklı, bazısı kel, çoğu esmer ve göbekli Türk erkekleriyle röportaj yapıyorum. Vallahi şimdi sizin gibi güzel bir hanımı karşımda görünce gözüm gönlüm açıldı... Ohh, dünya varmış. Acaba bundan sonra hiçbir erkekle röportaj yapmasam mı? Ama her hafta güzel bir hanımı nereden bulacağız? Efendim siz benim çok beğendiğim ve takdir ettiğim bir sanatçısınız. Sanat konusunda gerçekten çok cahilim ama, sıradan bir vatandaş olarak sizi çok beğeniyorum. Konumuza şuradan girmek

istiyorum.. Siz Cüneyt Gökçer bey'le nasıl tanışıp evlenmiştiniz?

— Efendim ben Konservatuar'ın bale bölümünde dört yıl okudum. Çocuk oyunlarında baleye çıkıyordum. Galiba orada dikkatleri çekmeye başladım. Beni ilk keşfeden Şeref Gürsoy olmuştur. Bana tiyatroda da oynayıp oynamayacağımı sordu. Böylece çocuk tiyatrosunda oynamaya başladım ve Devlet Tiyatrosu'nda da figüran olarak rollere çıkmaya başladım. Yavaş yavaş öyle bir duruma geldim ki, Saim Alpago ile Mahir Canova **«Bu kız sende oynayacak, bende oynayacak»** diye çatıştılar. O zaman Cüneyt Gökçer henüz devrede yoktu ama ben büyüklerin dikkatini çeken bir eleman olmuştum. 1956 yılında çocuk tiyatrosuna girdiğim zaman, genel müdür Muhsin Ertuğrul bey beni fevkalâde destekliyor ve **«Sen büyük sanatçı olacaksın. Yeter ki dokuz on yıl evlenme»** diyordu. Böylece her yönden dikkat çeken bir kişi olmuştum galiba..

— Her yönden dediğiniz nedir? Yani hem güzelliğiniz...

— Evet.. Ayrıca hem sempati, hem de antipati çekiyordum tiyatro içinde.. Bu kişilerde **«Bu kız ileride iyi bir sanatçı olur»** endişesi başlamıştı.

— Yani sizi kıskanıyorlar mıydı?

— Bu müessesede (Tiyatroda) gayet normaldir bu..

— Sizin de kıskandığınız sanatçılar oldu mu?

— Ben hiç kimseyi kıskanmadım.. Çünkü galiba Allah bana çok güzel bir şey hediye etmiş.

— Nedir o?

— Kabiliyet..

— Anlıyorum.. Şimdi tekrar gelelim Cüneyt bey olayına efendim..

— İşte o devrede Cüneyt Gökçer'le tanıştım. Ama daha önceden onun oyunlarını izliyor ve hayranlık duyuyordum. Bu hayranlık giderek büyük bir aşka dönüştü.

— Sizin şeyiniz aşka dönüştüğünde Cüneyt bey Devlet Tiyatrosu genel müdürü olmuş muydu?

— Olmuştu.. Yalnız benim kendisine hayran olduğum

devre bir sene öncesine geliyor. Tabii bu durumda bizim dedikodular ayyuka çıkmaya başladı.. Çünkü Cüneyt bey evliydi. Fakat karısından ayrılmayı zaten düşünüyordu. Süratle ayrıldılar ve biz 1964 yılında evlendik.

— Demek ki ilişkiniz epeyce devam etmiş Cüneyt bey evli iken.. O dedikodular acaba Cüneyt bey evli olduğu için mi çıkmıştı?

— Tahmin ediyorum.. Tiyatronu n en büyük aktörü ve aynı zamanda genel müdürü idi.. Yani bu kadar yükseklerde ve çok sivrilmiş bir insanla, tiyatroya yeni gelmiş bir genç kızın aşkı belki de benim şanssızlığımdı.

— Kaç yaşındaydınız o zaman siz?

— 1960 yılında yirmi yaşındaydım.

— Siz 1940 doğumlu musunuz? Saklamıyor musunuz yaşınızı?

— (Gülerek).. Niçin saklayayım? Bir korkum yok ki..

— Ayten hanım, Cüneyt bey'le evlendikten sonra hızla yükseldiniz. Acaba onunla **evlenmemiş** olsaydınız bu düzeye gelmeniz mümkün olur muydu?

— Daha bile üst düzeylere gelirdim.. Çünkü eşimden ötürü birçok şeyi söyleyemiyor ve hakkımı koruyamıyordum.. Çünkü ne söylesem doğrudan doğruya Cüneyt Gökçer'e yorumlanacaktı. Aslında bizim karı koca hem şansımız, hem de şanssızlığımız, iki kabiliyetli insanın bir araya gelmiş olmasıdır. Iki kişiden biri kabiliyetsiz olursa, kabiliyetsiz olan diğerini aşağıya çeker. Tiyatroda böyle çok örnek vardır ve karı koca sanatçılar bu yüzden çok ayrılırlar birbirlerinden. Bizim hakkımızdaki bütün dedikoduların çıkmasının sebebi, ikimizin de çok kabiliyetli olmamızdır.

— Peki genel müdür Cüneyt Gökçer, eşi Ayten Gökçer'i hiç kollamadı mı?

— Hayır, hiç kollamadı.. Size söyledim ya, Cüneyt bey'den önce Saim Alpago ile Mahir Canova arasında **«Bu kızı sen alacaksın, ben alacağım»** diye kavgalar oluyordu. Ben Cüneyt bey'le evlenmeden önce de baş rollerde oynayan bir insandım.

— Hangi baş rollerdi onlar?

— Hırsız, Tufan gibi oyunlarda baş rol oynadım. Tiyatroya figüran olarak başlamıştım ama hızla baş rollere yükseldim. Bunlar Cüneyt Gökçer'den önce olmuştur.

— Ayten hanım, ben sizinle bu konuşmayı yapmadan önce biraz araştırma yaptım. Tiyatro çevresindeki sanatçı ve yöneticiler bana sizin hakkınızda bazı şeyler söylediler.. Bunların doğru veya yanlış olduğunu ben elbette ki bilemem. Onun için, bu duyduklarımı size soracağım. Onların söylediğine göre Cüneyt bey sizi hep en iyi rollere ve en seçkin eserlere vermiş ve sizin için yurt dışından yabancı rejisörler getirip başarılı olmanızı sağlamış. Doğru mu bunlar?

— Doğru değil.. Evet, benim ve kocamın oynadığımız bazı oyunlara dışarıdan yabancı rejisör getirilmiştir. Ancak bizim olmadığımız oyunlara getirilen yabancı rejisörler de vardır. Meselâ Andromak, Yaz, Tartüf, Üç Kızkardeş, Makbet, Antigon, Bir Yaz Gecesi Rüyası gibi oyunlara yabancı rejisör gelmişti. Biz bu oyunlarda karı koca yoktuk. Ama Cüneyt onları getirtmiştir.

— Peki siz ve kocanız için hangi oyunlara yabancı rejisör getirildi?

— My Fair Lady, Don Kişot, Vanya Dayı, Don Juan gibi oyunlarda ikimiz birlikte oynadık. Damdaki Kemancı, Kral Lear, İnsandan Kaçan ve Beket'te ben yoktum. Onlarda Cüneyt oynadı. Yani Emin bey, gördüğünüz gibi kocamın beni kollaması gibi bir durum yoktur. Bunlar dedikodudur. Kocam, bizim olmadığımız oyunlara da yabancı rejisör getirmiştir. Diyelim ki Cüneyt beni kolladı ve en iyi rolleri bana verdi. Sahneye çıktığınız zaman artık seyircinin ve bütün kamuoyunun önündesiniz. Kabiliyetsiz bir sanatçı o büyük rollerin üstesinden gelebilir mi? Herkesin önünde rezil olmaz mı?

— Ayten hanım, Devlet Tiyatroları belli zamanlarda Anadolu turnelerine çıkıyorlar. Orada en uygunsuz Anadolu şartlarında oyun oynuyorlar. Duyduğuma göre kocanızın döneminde siz hiçbir Anadolu turnesine katılmamışsınız ve böylece de kollanmışsınız. Daha sonra Turgut Özakman kocanızın yerine genel müdür olunca sizi

bir kez Anadolu turnesine göndermiş. Bu turneye gitmişsiniz, ancak Özakman'ın genel müdürlüğü döneminde Türkiye'de bir kez bile sahneye çıkmamışsınız. Bunlar doğru mudur?

— Bu Turgut Özakman 1982'de genel müdür olduktan sonra bana hiç rol vermedi ve beni boş oturttu. Sadece, genel müdür olduktan kısa süre sonra beni Anadolu turnesine yolladı. Hem de ben o zaman izinliydim. Buna rağmen gittim.

— Peki Anadolu turnelerine Cüneyt bey döneminde niçin gitmezdiniz?

— Kollanmak diye bir durum yok. Benim oynadığım oyunlar, dekor ve kostümleriyle Anadolu'ya gitmeyecek oyunlardı. Eğer oralardaki sahneler uygun olsaydı, seve seve giderdim.

— Peki Turgut Özakman sizi hayatınızda ilk kez Anadolu'ya gönderince ona kızdınız mı?

— Hayır.. Kızmadım da, güldüm.

— Niçin güldünüz?

— Çünkü iyi niyetle yapılmış bir turne değildi.

— Yani sizi zora sokmak için mi düzenlenmişti?

— Zannediyorum ki kendine göre **«İşte ben gönderdim ve Ayten Gökçer de turneye gitti»** gibi bir şeydi. Ama yine de keyifle gittim.

— Tiyatro çevresi sizi bir **«imparatoriçe»** olarak görüyor Ayten hanım..

— Öyle mi? Kim görüyor? İsim verebilir misiniz bana?

— Ne yazık ki isim veremem.

— O halde bunlar dedikodudan öteye gitmez.. Ama yine de çok güzel bir şey.. Demek ki beni öyle görüyorlar. Benim için iftihar verici bir şey.. Sağolsunlar.

— Şimdi Devlet Tiyatroları genel müdürü Turgut Özakman'ı görevden alıyorlar.. Belki de bu yazı yayınlandığında işi bitirmiş olurlar. Kendisini sever misiniz?

— Hayır, hiç tanımam ki.. Nereden seveyim?

— Yani genel müdürünüzü hiç tanımadınız mı?

— Hayır.. Kendisini kimsenin de tanıdığını sanmıyorum..

— Allah Allah.. Çok ilginç.. Size bir şey daha soracağım.. Bana lütfen açık bir cevap verin.. Turgut Özakman'ın görevden alınması için Kaya Erdem ve Mesut Yılmaz'ın karılarıyla hiç konuştunuz mu? Ya da Mesut Yılmaz'la hiç konuştunuz mu? Bunu, o konuşmalardan birinde bulunduğunu iddia eden bir sanatçıdan kendim duydum.

— Hayır.. O arkadaşın hayal gücü herhalde çok kuvvetli imiş. Genel müdürün gidişini niçin bende arıyorsunuz? Yani onun gidişinin sebebi biz olamayız ki.. Herhalde yaptığı işlerden kaynaklanmıştır. Bakınız kendisi genel müdür olduktan sonra bana vazife vermedi. O arada, Hürriyet gazetesinin bir fotoroman teklifi oldu boş olduğum için. Ben de izin almak için Turgut Özakman'a gittim. Böyle ellerini ovuşturarak **«Efendim kadın sanatçı fazlalığımız var, onun için size rol veremiyoruz»** falan dedi. Bana da fotoroman için izin verdi. Yazılı izni de arkadan göndereceğini söyledi. Fotoromanın yarısında **«Size izin verilmemiştir bu iş için»** diye haber geldi. Ama ben de avukatımın yazıhanesinden kendisini daha önce aramış ve bana izin verdiğini teybe almıştım. Bu durumda kendisiyle mahkemelik olduk. Geçenlerde Türkiye Büyük Millet Meclisi, bir çocuk oyunları yarışması açtı. Jüriye başkalarıyla birlikte beni ve Turgut Özakman'ı da yazmışlar. Oralarda **«Ayten Gökçer jüride olursa ben ve arkadaşlarım bu işte yokuz»** diye kulis yapmış. Sonuçta ikimizi de jüriden çıkardılar. Ne ayıp değil mi? Yakışır mı bunlar Devlet Tiyatroları genel müdürüne?

— Yani sonuç olarak Turgut Özakman'ı sevmiyorsunuz?

— Niçin seveyim? Sevmem için bir sebep görüyor musunuz?

— Peki tekrar soruyorum.. Özakman'ın görevden alınması için kulis yaptınız mı, yapmadınız mı?

— Yapmadım.

— Ayten hanım anladığım kadarıyla beş yıldan be-

ri devletin sahnesine çıkmıyorsunuz ama maaşınızı alıyorsunuz. Ben beş yıl gazetede yazı yazmadan otursam, görevime son verirler. Sizin bu iş nasıl oluyor acaba? Bu arada rapor falan da aldığınız hiç oldu mu?

— Dediğim gibi, uzun süre bana rol vermediler. Önceki yıl bir böbreğim alındı. Tabii onun uzun süreli bir raporu vardı. Geçen yıl da **«Hırçın Kız»** oyunu için sahneye davet edilmiştim. Oyunun başlamasına az bir zaman kala, Semih Sergen adındaki bir aktör üzerime çıktı provada. Bu durumda disk kayması oldum ve yeniden ikinci bir ameliyat daha geçirdim.

— Üzerinize rol gereği mi çıktı, yoksa başka bir amaçla mı?

— Rol gereği olarak kimsenin üzerine çıkması gerekmiyordu. Biraz fazladan yaptığı bir hareketle, büyük bir kaza geçirmeme sebep oldu.

— Siz Turgut Özakman'ı sevmiyorsunuz. Herhalde o da sizi sevmez.. Acaba Turgut Özakman, Semih Sergen'e **«Ayten hanımın üzerine binip onu sakatla»** demiş olabilir mi efendim?

— Yok canım.. Öyle bir şeyi düşünmek yanlış olur.

— Ayten hanım siz herhalde çok etkileyici bir kadınsınız değil mi?

— Nereden çıktı o?

— Öyle değil misiniz yoksa? Siz kendinizi nasıl görüyorsunuz bu konuda?

— Bilmem, ben kendimi normal bir kadın olarak görüyorum. Belki Türkiye'nin fiziği düzgün kadınlarından biri olduğumu söyleyebilirim. Nasıl etkilenir bir insan diğerinden? Fizik olarak etkilenir.. Güzel bir insandır. Meselâ siz de güzel bir erkeksiniz. Gözleriniz yeşil, sakalınız yakışmış, ince bir insansınız. Siz de güzel bir insansınız.

— Aman efendim çok teşekkür ederim. Beni yakışıklı mı buldunuz?

— Tabii.. Çok yakışıklısınız..

— Vallahi bunları aynen yazacağım.. Herkes benim yakışıklı bir erkek olduğumu artık anlasın.. **(Kahkahalar)**.. Peki Ayten hanım siz bu etkileyici olma özelliğinizi diye-

lim ki devlet büyüklerine, kültür bakanlarına ulaşmakta falan hiç kullandınız mı?

— Benim böyle şeyler yapmama gerek yok. Allah'ın bana verdiği kabiliyet beni sahnede rolümle baş başa bırakır. Bir devlet büyüğünün böyle konularda çıkıp da herhangi bir şey yapacağını sanmıyorum. Yoksa siz sanıyor musunuz? Öyle çıkıp da bir şeyler yapanlar var mı?

— Ben bilemem ki...

— Bilmiyorsanız nasıl soruyorsunuz bu soruyu?

— Sizin bazı devlet ve hükümet büyüklerimizi etkiniz altına aldığınızı söylüyorlar.

— Vah vah!. Hiç öyle bir şey yok!

— Peki sizin kıskançlığınız falan var mıdır efendim? Örneğin çevrenizdeki bazı hanım sanatçıları falan kıskandığınız hiç olur mu?

— Haydi, bana kıskanılacak bir hanım sanatçı adı söyleyin de kıskanayım.. Haydi, bir tane isim uydurun.. Birinin adını söyleyin de gülelim birlikte..

— Ben isim söylersem taraf tutmuş olurum.. Ayten hanım bunca yıllık sanatçısınız. Tiyatro çevrelerinde kavga ettiğiniz, önlerine engel çıkardığınız birtakım sanatçılar falan oldu mu?

— Emin bey bunları sizin gibi saygı duyduğum bir gazeteciden duymak, beni biraz şaşırttı doğrusu..

— Evet, bana kızdığınızı da şu anda yüzünüzden görüyorum. Ama benim görevim de burada soru sormak.

— Bir tek kişiyle bile böyle bir durumum olmadı. Size şu kadarını söyleyeyim.. Her zaman kabiliyetsizler konuşur. Daima kabiliyetsizler dedikodu yapar. Oysa iyi sanatçı, iyi sanatçıları her zaman tutar. Size kim söyledi bakayım bunları?

— Özür dilerim.. Bana hiç isim sormayın, çünkü söylemem.

— Ben sanatçı arkadaşlarımın benim hakkımda bir şey söyleyeceklerini asla düşünmem. Eğer söylüyorlarsa karşı karşıya gelelim. Eğer söylüyorlarsa benim yüzüme karşı söylesinler.

— Bakın, ben sadece duyduklarımı size aktarıyorum. Tamam mı efendim?

— Ama siz dedikoduları dinlediniz. Gerçek sanatçılar birbirleri hakkında böyle şeyler konuşmazlar. Gelip benim yüzüme karşı söylesinler. Ben artık bir genel müdür karısı değilim ki...

— Peki Ayten hanım, sizi tiyatro çevrelerinde çok mu kıskanırlar?

— Zannediyorum, biraz fazla kıskanılırım.

— Siz peygamber misiniz yani? Sizi kıskanan o insanlara karşı içinizde hep iyi duygular mı beslersiniz?

— Peygamber değilim ama ben onlara karşı bugüne kadar hiçbir şey yapmadım. Çünkü zaman zaman hepsi gelip, bana karşı yanlış yaptıklarını duygularıyla ve davranışlarıyla belli etmişlerdir. Bugüne kadar kırk küsur rolde oynamışım. Hiçbir arkadaşımla hiçbir çekişmem yoktur. Bana inanmazsanız sicilime gidin bakın.

— Efendim **«sicil»** dediniz de aklıma geldi.. Size bir şey daha soracağım ama yine kızabilirsiniz.. Sizin eğitim durumunuz nedir?

— Ben Konservatuar'ın bale bölümünden geliyorum. Muhsin Ertuğrul beni bale bölümünden çocuk tiyatrosuna aldı.

— Yani bu bale bölümü ortaokul düzeyinde midir, lise düzeyinde midir?

— Ortaokul düzeyidir.

— Tamam efendim.. Şimdi bana yine kızacaksınız.. Tiyatro yetkilileriyle konuştum. Dediler ki **«Ayten hanım tiyatroya girdiği zaman ilkokul mezunu değildi. Sicil dosyasında sadece okur yazar diye kayıt vardır. İlkokul diplomasını, 1976 yılında otomobil ehliyeti alacağı zaman almıştır»**.. Bu doğru mu?

— Yaaa, demek öyleymiş ha?

— Tiyatro yetkilileri öyle dediler.

— Ne yapalım? İlkokul diplomamı çıkarayım bari ortaya.. Başka çare yok. Eğer gerekseydi de, keşke diplomamı getirseydim.. Vah vah.. Ehliyet alana kadar dip-

lomaya gerek yoktu çünkü.. İlkokul diploması Konservatuar'daydı.. Oradan gidip aldık diplomayı..

— Peki sizin ne diplomanız var şu anda?

— Konservatuar'a girerken tabii ki ilkokul diplomam var. Sonra Konservatuar'da okudum. Okuduğum yıllarda baledeki eğitim neyse, ben de o eğitimi aldım. Konservatuar'dan çıkarken de **«Alın, bu sizin ortaokul diplomanız»** diye bir şey yoktur. Eğer annemle babam arasındaki sorunlar bizim okumamıza yansımasaydı, ben Konservatuar'ın bale bölümünü bitirecektim. Ama o sorunlar bize yansıdığı için bırakmak zorunda kaldım. Ondan sonra da, demek ki o kadar çalışkan bir insanmışım ve o kadar sevdiğim bir işte çalışıyormuşum ki, ben oradan sıyrılıp, tiyatronun kendini en çok kabul ettirmiş sanatçılarından biri olmuşum.

— Ayten hanım bana çok kızdığınızı biliyorum ve bunu yüzünüzden görüyorum. Ama dediğim gibi, size bunları sormak zorundayım. Siz iyi bir sanatçısınız. Buna benim gibi yüzbinlerce insan da herhalde inanır. Ayrıca hayattaki başarıları hiçbir zaman diplomayla da ölçmem.. Ama ben birisiyle röportaj yaptığım zaman, bir şeyleri ortaya çıkarmak isterim. Sizin tiyatro çevreniz, sizin için bunları söylüyor ve ben de size soruyorum.

— Bunların hepsi iftiradır!

— Eğer bunlar iftira ise, o zaman gerçekten çok çirkef bir ortamdasınız. Onu da size söyleyeyim. Keşke gazetecilik mesleğinin kuralları elverseydi de, bunları bana anlatanları size açıklamam mümkün olsaydı.. Onların hepsi de, bütün Türkiye'nin tanıdığı sanatçılar..

— Emin bey bakın, çok çirkef bir ortamda olduğumuzu siz de söylediniz. Yani ben bugün Konservatuar'ın yüksek bölümü mezunu olsam ne değişir? İlkokulu bitirip baleye, oradan da tiyatroya girmiş olsam ne değişir? Bugün benim gelmiş olduğum yerde benim diplomam kime ne söyleyebilir? Diplomalı cahillerle mukayese edersek, bana hiçbir şey söylemiyor. Haluk Kurdoğlu'ndan bilmem kimlere kadar bütün herkes dışarıdan imtihana girdikleri zaman, bana da aynı şeyi yapmam teklif edildi.

Ben girmedim, çünkü böyle bir ihtiyaç içinde değilim. Birçok arkadaş dışarıdan girip diploma aldılar. Hepsi Konservatuar diploması aldılar. Ben niçin yapmadım bunu? Yani benim beraber oynadığım adamlar beni imtihan edecek de **«Bu iyi sanatçı»** diyecek... Ne kazanacağım ben o zaman? Benim insanlara bir şeyler öğrettiğim yer, bana mı bir şeyler öğretecek? Hayır, hiç gerek yok.

— Şu konuşmamızdan anladığım kadarıyla siz epeyce hırslı bir insansınız Ayten hanım..

— Hayır, hiçbir hırsım yoktur.. Sanatçı olarak elbette hırslıyım ama özel yaşamımda son derece neşeli, tatlı, arkadaş canlısı bir insanımdır. Ama iyi yürekli olduğum için, çok iyilik yapınca çok da kötülük görmüşümdür. Peygamberin sözü gibi, **«Eteğine dolaşır»** derler ya.. Fazla iyilik yaptınız mı, bir insan ısırır sizi. Meselâ bir tanesi şimdi yurt dışında, bir büyükelçimizin hanımıdır. Şimdi hapiste olması gerekiyordu.

— Hangi suçtan hapiste olması gerekiyordu?

— Bir araba kazasından.. Ölümle biten bir olaydı..

— Sefire hanım size sonradan kötülük mü yaptı?

— Evet, çok büyük kötülük yaptı.. Maalesef..

— Efendim bu tiyatro topluluğunda sizi ve Cüneyt bey'i genelde severler mi?

— Vallahi ben böyle şeyleri ilk defa sizden duydum Emin bey.. Ben arkadaşlarımdan bugüne kadar hep sevgi ve iltifat gördüm, ilgi gördüm. Acaba bunlar size mi ikili oynuyorlar, yoksa bana mı?

— Bana niçin ikili oynasınlar ki? Hiç birinin benimle bir alışverişi yok.

— Benimle neleri varmış acaba?

— Onu ben bilemem..

— Bütün hasretleri de, hep benimle oynamak isterler.. Hep **«Keşke sizinle oynasak»** derler.

— Sizinle oynayınca ne oluyor? Sizinle oynamak bir sanatçı için onur vesilesi falan mıdır?

— Herhalde iyi sanatçılarla oynamak çok iyi bir şeydir. Ben de iyi sanatçılarla oynamak isterim. Kabiliyetsizin tekiyle oynamak istemem tabii.. Bütün kabiliyetliler

oyunları alıp sürüklerler. Kabiliyetli insanlar, kabiliyetlilerle oynamak isterler.

— Peki sizinle bir oyunda oynamak, gurur verici bir şey midir?

— Ben sahnede diğer arkadaşlarına da yardımcı olan, fevkalâde titiz ve yumuşak çalışan bir artistim. Herhalde buradan kaynaklanıyor. Bakın Emin bey, size bir şey söyleyeyim.. Benim eşim yirmi dört yıl genel müdürlük yaptığı için, onunla anlaşmazlığa düşen kişiler düşmanlıklarını bana yöneltmişlerdir. Ama bakın onlar birkaç yılda ne duruma düştüler? Kolay mı bu?.. Bir insan (Cüneyt Gökçer) yirmidört yıl hem Türk tiyatrosunda en iyi aktör olacak, hem Devlet Tiyatrosu'nu yönetecek, hem de düşman kazanmayacak.. Böyle herkesin kendini bir numara zannettiği bir müessesede, bazen bakarım bir sanatçı beşyüz kilometreden koşarak gelir ve selâm verir. Bir başkası darılmıştır ve kafasını çevirir. Nedenini anlamam. Sonradan sorarım kendi kendime **«Acaba neden?»** diye.. Kendisine bir rol verilmiştir ve tavrını ona göre belirler. İnanın, ben onun ne rol aldığının farkında bile olmamışımdır. Çünkü ben sadece kendi işimle uğraşırım. Zaten öyle olmasaydı, biz çoktan boşanırdık kocamla.

— Niçin boşanırdınız?

— Çünkü ben Cüneyt'in işine karışsaydım ve bana böyle davranışlar yapıldığı zaman onu tesir altında bıraksaydım, boşanmak zorunda kalırdık. Cüneyt'in işlerine hiçbir zaman karışmadım. Asla karışmadım ama öyle görmek isteyenler olmuştur. Onlara da hak veriyorum. Ancak iftiradan başka hiçbir silahları yok ellerinde.

— Cüneyt Gökçer de elbette ki büyük bir sanatçı Ayten hanım.. Kocanızdan, sanat yaşamınızda çok şey öğrendiniz mi?

— Elbette öğrendim. Ama ikimizin de çok kabiliyetli olmamız bizim hem şansımız, hem de şanssızlığımız. Şansımız, ikimiz de kabiliyetli olduğunuz için birbirimize hiçbir zararımız dokunmadı. Eğer birimiz biraz kabiliyetsiz olsaydı, herhalde ikimizden biri büyük zarar görürdü. Şanssızlığımız ise, ikimizin birden çok kabiliyetli olması-

nı bazı kıskanç çevreler çekemiyor. Dıyorlar ki **«Bunların ikisi de kabiliyetli olduğu için biz bari dedikodu uyduralım»**.. İşte sizin bana biraz önce sorduğunuz sorular bu uydurma şeylerin..

— Tamam Ayten hanım.. Cüneyt bey sizden kaç yaş büyüktür?

— Yirmi yaş büyüktür.

— Epeyce bir yaş farkı var.. Bu kadar fark evlilikte iyi oluyor mu?

— İyi oluyor.. Çünkü kadınlar çok çabuk çöküyor. Yani benim kocama şimdi bir bakıyorum, aslan gibi maşallah!.

— Maşallah efendim!

— Ben tek böbreği aldırmışım, disk ameliyatı geçirmişim.. Allaaahh.. Orası burası derken, daha bu yaşta dökülüyorum. Cüneyt'e bakıyorum, Allah.. **(Eliyle tahtaya vuruyor)**.. Dokuz taneyi daha getirir götürür.. Kırkbir kere maşallah.. Yani çok çürük bir karı çıktı karısı..

— Estağfurullah efendim.. Niçin çürük olasınız? **(Kahkahalar)**...

— Yani kadın çabuk çöktüğü için, sonra erkekle arasında büyük mesafe açılıyor. Biz yirmi yaş fark olarak mesafeyi çok güzel kapatmış bir çiftiz ama, bazısı da kapatamıyor. Ben kadınla erkek arasında en az on yaş bir fark olması gerektiğine mutlaka inanıyorum.

— Siz hiç estetik ameliyat oldunuz mu?

— Hiç olmadım.. Her tarafıma bakın.

— Estağfurullah.. Yüzünüze bakıyorum sadece..

— Zaten istesem de olamam.. Bende keloid var.. Yani cildi iz bırakan bir insanım. Bu da, olduğum ameliyatlardan sonra ortaya çıktı. Bıçak değdiği zaman ciltte kırmızı bir iz kalıyor. Onun için, estetik ameliyat olmam mümkün değil. Sakın o açıdan dedikodu yapmasınlar.

— Dedikodu falan değil efendim.. Aklıma geldi, ben sordum. Sizin bu tiyatro çevresinde entrika, dedikodu, kulis, çok mu olur?

— Zannediyorum.. Tabii bunları genellikle kabiliyet-

sizler yapar. Dünyanın her yerinde kabiliyetliler azınlıktadır, kabiliyetsizler çoğunluktadır.

— Tiyatrolarda da kabiliyetsizler çok var mıdır?

— Her zaman öyledir.

— Ayten hanım son olarak söylemek istediğiniz bir şey var mı? Yalnız bana çok kızdığınızı söylemeyin lütfen..

— Bizim hakkımızda bugüne kadar çok şey yazılıp söylendi. Benim için tek yanlış, biz bunlara hiçbir zaman cevap vermedik. Halbuki kim ne derse, yakasına yapışmamız gerekirdi. Bundan sonra herhangi bir şey olduğu zaman, iki elim yakasındadır. Kim olursa olsun, mahkemede karşılaşırız. Hiçbir taviz vermeyeceğim, çünkü yanlış bir kamuoyu oluşturduğumuz kanısındayım. Artık ne yazarlarsa, cevabını vereceğim. Bazıları dedikodu yaparken biz sanat yapıyorduk. Ben buraya birçok diplomayı yıkarak gelmişim. Benim yeteneğim bütün kuralları yıkmış ama ben o yeteneğimi hiç kötüye kullanmamışım. En güzeli de bu galiba.. Şu dünyanın her tarafında başa güreşenler büyük iftiralara uğrar, büyük yıldırımlar çeker. Şimdi benim bir ricam var. Sizin isminizle bütün Türk basınına sesleniyorum.. Gerçek kabiliyetlerin arkasında olsunlar ve onlara sahip çıksınlar.

— Tamam efendim, aynen yazacağım.. Ayten hanım, herhalde şimdi benimle barıştınız değil mi? Şimdi son olarak şu teybe benim yakışıklı olduğumu bir kez daha ve olanca gücünüzle haykırarak söyler misiniz lütfen? Artık şu hayatta benim de başkalarına hava basacak bir şeyim olsun istiyorum.

— Evet, evet... Siz çok yakışıklısınız. Yalnız bir daha bu kadar dedikodu ile gelmeyin.. (**Kahkahalar**)...

— Size çok teşekkür ediyorum Ayten hanım.

UĞUR MUMCU *1942 yılında Kırşehir'de doğdu. 1966 yılında Ankara Hukuk Fakültesi'ni bitirdikten sonra bir süre serbest avukatlık yaptı. Daha sonra aynı fakültenin idare hukuku kürsüsüne asistan olarak girdi. Doktora yeterlik sınavını verdikten sonra 12 Mart 1971 muhtırası sonrasında siyasal nedenlerle tutuklandı, yargılandı ve beraat etti. Bir süre sonra da asistanlık görevinden istifa etti ve gazeteciliğe başladı. 1963 yılında Yön dergisinde yazı yazmaya başlayan Mumcu ilk kez Devrim gazetesinde köşe yazarlığına başladı. Evli ve iki çocuk babası olan Uğur Mumcu uzun süreden beri Cumhuriyet gazetesinde görev yapıyor. Mumcu'nun 17 kitabı, iki tiyatro oyunu var. Ülkemizdeki terör olaylarını inceleyen, silah ve uyuşturucu kaçakçılığı ile terör olayları arasındaki bağlantıyı ilk kez gündeme getiren gazeteci olarak dünya çapında ün yapan Mumcu, Abdi İpekçi'nin öldürülmesi ve Mehmet Ali Ağca konusunda da ayrıntılı araştırmalar yaptı. Bu konularda* «Silah Kaçakçılığı ve Terör», «Ağca Dosyası», «Papa - Mafya - Ağca» *adlı üç kitap yazdı.*

KİM VURDU ABDİ BEY'İ?

— Bugün ustamız, Türk basınının seçkin ismi rahmetli **Abdi İpekçi**'nin sekizinci ölüm yıldönümü. Kirli eller

Abdi bey'i 1 Şubat 1979 günü öldürmüşlerdi. Katil **Mehmet Ali Ağca** daha sonra yakalanmış, ölüm cezası almış, bir süre sonra da askerî cezaevinden kaçmıştı. Bu adam sonra Papa suikastında İtalya'da ortaya çıktı. Ancak Abdi İpekçi cinayeti bugüne kadar tam olarak aydınlanmış değil. Olayın pek çok karanlık kişisi ve noktası var. Siz bu konuda iki kitap yazmış ve olayı ayrıntılarıyla araştırmış bir gazetecisiniz. Bugün sizinle Abdi İpekçi cinayetini Mehmet Ali Ağca olayını konuşmak istiyorum. Önce şunu soracağım.. Abdi bey'i gerçekten Ağca mı vurdu, yoksa bir başkası mı?

— Sayın Çölaşan, eldeki kanıtlar Ağca'nın vurduğunu gösteriyor. Ancak başka olasılıklar da var. Örneğin Oral Çelik adlı kişinin de İpekçi'ye kurşun sıktığı öne sürülüyor.

— Kim söylüyor bunu?

— Ağca'nın kendisi.. Evet, kendisi.. Bana Roma'da Rebibia cezaevinde **«İpekçi'yi vuran Oral Çelik'tir»** dedi. Ama biliyorsunuz Ağca yalan söylemekte çok hünerlidir.

— Peki bu konu Türkiye'de o zaman yeterince araştırıp ortaya çıkarılmadı mı?

— Pek araştırılmış sayılmaz.. Çünkü Ağca yakalanır yakalanmaz **«Ben vurdum»** demiş. Polis de Ağca'nın söylediklerini herhalde bu yüzden doğru kabul etmiş. Aslında yaptığı hep bu.. İstanbul'da da, Roma'da da aynı yöntemi kullanıp bağlı olduğu örgütü saklamayı amaçlıyor.

— İstanbul'da nasıl yapıyor bu oyalama işini?

— Birbirini tutmayan ifadeler veriyor. O aşamada Ağca için önemli olan, Abdi bey'e ateş edilen silahın ele geçmesini önlemek. Bunun için önce silahı attığını söylüyor, daha sonra da silahı Mehmet Şener'e verdiğini söylüyor. Burada izin verirseniz bu olaya adı karışan ve sonra yurt dışına kaçan birkaç kişiden söz etmek istiyorum. Bu Mehmet Şener İsviçre'de uyuşturucu madde kaçakçılığı suçundan beş yıl hapis cezası aldı. Sonra üst mahkeme kendisini serbest bıraktı. Oral Çelik ve Abdullah Çatlı adlı ülkücüler de aynı davada gıyaplarında yargılan-

dılar. Bunların hepsi ülkücü.. Oral Çelik ortada hiç yok. Abdullah Çatlı, Mehmet Şener'le birlikte 22 Şubat 1982'-de İsviçre'de sahte pasaportla yakalanmışlardı. Çatlı he-men serbest bırakıldı. Neden serbest bırakıldığı belli de-ğil. Ancak Çatlı şu anda Fransa'da tutuklu. Bu noktada aklıma **«Acaba bu Çatlı bir istihbarat örgütü elemanı mı?»** diye bir soru geliyor.. Ama bilemiyorum ki.. Kaldı ki bil-sem bile ne ben söyleyebilirim, ne de siz yazabilirsiniz. İstihbaratçılık öyle bir iştir ki, birileri birilerini sürekli kul-lanır. Bu istihbarat örgütü yerli de olabilir, yabancı da olabilir. Yaptığım bunca araştırmadan sonra bendeki kuş-kuyu size söyleyeyim.. Birileri Abdullah Çatlı'yı da, Oral Çelik'i de koruyor. Ama kimlerin koruduğunu ben bilemem. Şimdi yine İpekçi cinayetine dönersek, Ağca yakalandı-ğında bütün amacı, silahın ele geçmesini önlemekti. Ni-tekim burada yakalandıktan sonra silahı attığını söyler-ken, daha sonra Roma'da Türk savcılara verdiği ifadede silahı cinayet sonrasında İstanbul'da bir eve bıraktığını söylüyor.

— Peki Abdi bey'e kaç kişi ateş etti? Sadece Ağca mı?

— Bakınız size **«Ölüm muayene zabıt varakası»**nı göstereyim. Bu tutanağa göre Abdi bey'in vücudunda se-kiz veya dokuz kurşun yarası var. Oysa İpekçi ailesinin avukatı Sahir Erman yedi el ateş edildiğini saptamış ve bunu da el yazısıyla bir kağıda yazmış. Ancak duruşma-larda bu konu nedense hiç tartışılmamış. Ayrıca Abdi bey'e hangi taraftan ateş edildiği de belli değil.. İnanılır gibi değil ama davada otopsi raporu yeterince tartışılma-mış.. Silah da kayıp. Bir sürü şey kayıp, ya da eksik. Bun-ların hiçbiri soruşturulup ortaya çıkarılmayınca, Ağca da istediği gibi yalan söyleyebildi. Böylece zaman kazanan Oral Çelik, kanıtları değiştirdi, Mehmet Şener yurt dışına kaçtı. Oral Çelik de kaçtı.

— Abdi bey'in öldürülmesine karışan bu kişilerin hep-si ülkücü mü?

— Hepsi ülkücü.. Abdullah Çatlı, Ülkücü Gençlik Der-neği genel başkan yardımcısı. Oral Çelik Malatya'daki

ülkücü eylemcilerin başı. Cinayet suçundan aranan biri. Mehmet Şener de ülkücü..

— Bunların hepsi şu anda yurt dışındalar.. Peki orada birileri tarafından nasıl korunup kollanıyorlar?

— Sayın Çölaşan, bunlar çok karışık ilişkiler. Ayrıntıya girersem kitap olur. Sadece bir örnek vereyim. Mehmet Şener Isviçre'de tutuklanıyor ve Türk hükümeti kendisinin iadesini istiyor. Ancak Isviçre Federal Mahkemesi 22 Mart 1983 tarihli kararında Şener'in **«Kürt»** olduğunu ve iade edilmeyeceğini belirtiyor. Böylece yılların ülkücüsü ve **«Türk milliyetçisi»** Mehmet Şener, kendisini mahkeme kararıyla **«Kürt»** yaptırıyor. Bunlara bu akılları kim veriyor? Bunlara en uyanık avukatları kimler tutuyor? Bunları düşündüğünüz zaman, birileri tarafından kollanıp korundukları açıkça ortaya çıkıyor.

— Vallahi aferin İsviçre, Fransa, Almanya gibi bütün «uygar» ülkelerde.. Hem bunları kanatları altına alıyorlar, hem de kendi ülkelerinde küçücük bir terör olayı olsa, hüngür hüngür ağlaşmaya başlıyorlar. Bunlar bu kafayla daha çok ağlaşırlar.. Peki Sayın Mumcu, Ağca ne zaman kaçmıştı cezaevinden?

— Ağca kaçmadı.. Kendi örgütü tarafından askerî cezaevinden 23 Aralık 1979 günü kaçırıldı. Örgüt lideri de Oral Çelik. Sonra cezaevinde görevli bir er 18 yıl hapis aldı. Yargılanan subay ve astsubaylar beraat ettiler. Burada ilginç bir durum var. Ağca kaçırıldığı zaman, suç ortağı Mehmet Şener'in kardeşi Hasan Hüseyin Şener'in arabasıyla Ankara'ya götürülüyor. Oysa o arabayı İstanbul polisi biliyor. Biraz dikkatli davranılsa, Ağca o gün hem de Oral Çelik'le birlikte yakalanırdı.

— Birileri o aşamada da korumuş muydu Ağca'yı?

— O günleri bir anımsayın. Polis karşıt görüşlü kamplara bölünmüştü. Ülkücü polisler vardı. MİT'te de ülkücüler vardı.

— Ağca kendisini koruyan bu görevlilerin adını hiç verdi mi?

— Elbette.. Roma'da ifadesini alan İstanbul sıkıyönetim komutanlığı askeri savcılarına Şahin Tolunoğlu adın-

da bir MİT görevlisinin adını vermiştir. Bu adam şimdi öldü. MİT'te, Devlet Planlama Teşkilâtı'nda ve Atom Enerjisi'nde çalışmış.. 1969 seçimlerinde MHP adayı..

— Evet Sayın Mumcu, şimdi tekrar gelelim Ağca'nın cezaevinden kaçırılması olayına..

— Şimdi Ağca'yı arabasıyla Ankara'ya getiren Hasan Hüseyin Şener, bu arabayı Yalçın Özbey adında bir başka ülkücüden satın almış..

— Amma da çok isim var bu olayda..

— Ben çok özetleyerek veriyorum. Rus romanları gibi, bir sürü isim var.. Gel de çık işin içinden.. Bu Yalçın Özbey, Ağca'nın en yakın arkadaşı. İpekçi cinayetinden önce, ortak banka hesapları var. Bu hesapların niçin ortak yatırıldığı bile araştırılmamış. Nasıl araştırmazsınız bunları yahu? Kaldı ki, Ağca'nın üzerinde yakalanan adresler de araştırılmıyor. Daha da ilginç olanı, dosya sıkıyönetim komutanlığına gönderilirken, bu adresler emniyet müdürlüğünde **«unutuluyor»**... Ağca'nın annesinin evinde arama yapmak bile günlerce sonra hatırlanıyor. Tabii bu arada atı alan Üsküdar'ı çoktan geçmiş durumda.

— Yalçın Özbey'e ne oldu sonra?

— Ne olacak? Kaçtı.. Sonra Almanya'da ruhsatsız silah taşımak ve sahte belge düzenlemek suçlarından yakalandı. Bana İtalya'da İpekçi'yi Oral Çelik'in öldürdüğünü söyleyen Ağca, daha sonra bu cinayeti Yalçın Özbey'in işlediğini açıkladı. Tut kelin perçeminden!..

— Cezaevinden kaçtıktan sonra Ağca'yı Ankara'ya getirdiler. Sonra neler yaptı Ağca?

— Ankara'dan Nevşehir'e götürüldü. Orada Timur Selçuk adlı bir ülkücü kendisine pasaport aldı ve Ağca İran'a kaçtı. Bu kez İran'da devrim muhafızlarından korkup, yeniden Türkiye'ye geldi. Ondan sonra da Abbas Bulgaristan yolcusu oldu. O günlerde Bulgaristan'a geçmek çok kolaydı. Bulgaristan zaten bir **«Kaçakçılar Cenneti»**... Bir sosyalist ülkeye yakışmayacak bir biçimde, devlet eliyle kaçakçılık yapılıyor. Ağca bir Hintlinin pasaportuyla Bulgaristan'a geçiyor. Tabii bu arada Ülkücü

Gençlik Derneği de boş durmuyor. Genel başkan yardımcısı Abdullah Çatlı tarafından Nevşehir emniyet müdürlüğünde **«Faruk Özgün»** adına hazırlatılan bir pasaport hemen kendisine ulaştırılıyor. Orada meşhur kaçakçı Abuzer Uğurlu, Doğan Yıldırım adındaki eski bir gümrük memuru eliyle kendisine para yardımı yapıyor. Uğurlu'nun ifadesine göre Doğan Yıldırım Sofya'da parasız kalan **«Metin»** adlı bir arkadaşına para göndermesini istiyor. Abuzer Uğurlu da Bulgaristan'da bulunan Ömer Mersan'a telefon edip Ağca'ya para vermesini söylüyor. Ömer Mersan da parayı Ağca'ya veriyor. Bu Doğan Yıldırım da ilginç bir insan. 12 Mart döneminde Deniz Harp Okulu öğrencisi iken ayrılıyor ve gümrükçü oluyor. Ağca ile Selimiye cezaevinde tanışmışlar.

— Abuzer Uğurlu ile gümrükçü Doğan bey nereden tanışıyorlar acaba?

— Biliyorsunuz gümrükçülerle kaçakçılar arasında zaman zaman böyle ilişkiler oluyor! Bu ilişkilerin belgelerini de dava dosyalarında çok gördük daha sonra.

— Sayın Mumcu 13 Mayıs 1981 günü Roma'da Papa'ya suikast girişimi oluyor ve bu işi yapan da Ağca.. Yani bir süre sonra yine ortaya çıkmış oluyor. Bunu yapana kadar Avrupa'da mı dolaşıyor kendisi?

— Evet, o tarihe kadar Avrupa'da ülkücüler tarafından saklanıyor. Yine Mehmet Şener, sonra Oral Çelik, Abdullah Çatlı, Erdal Ünal, Eyüp Erdem, Ömer Bağcı, Mahmut İnan... Bakınız bu Mahmut İnan çok önemlidir.

— Niçin önemlidir?

— Herkesi aldatmış da ondan.. Çünkü aslında Mahmut İnan diye birisi yok. Bu ülkücünün gerçek adı Feridun Akkuzu. Önce Türkiye'de silahlı eylemlerinden dolayı yargılanmış ve yirmi yıla mahkûm olmuş. Sonra da beraat etmiş. Zürih'te Ağca'yı saklayan bu Akkuzu.. Tabii bu arada yurt dışına o da kaçmış.

— Şimdi nerede?

— Şimdi Ankara'da bir şirkette çalışıyor.

— Siz Abdi İpekçi'nin katili Ağca ile Roma'da Re-

bibia cezaevinde konuşmuştunuz. Nasıl gerçekleşti bu görüşme?

— Italyan RAİ televizyonu beni Papa suikastı konusunda bir açıkoturuma çağırmıştı. Oraya gidince gazetecilik yapmak amacıyla, davanın sorgu yargıcı Martella ile görüşmek istedim. Benim **«Silâh Kaçakçılığı ve Terör»** adlı kitabımın Martella tarafından Italyancaya çevirtildiğini duymuştum. Bunu da bana Örsan Öymen söylemişti. Örsan da Martella ile görüşmek istemiş. Bu arada kendisine Abuzer Uğurlu'dan söz etmiş. Martella da harıl harıl Abuzer Uğurlu ile ilgili bilgi arıyormuş. Türkiye'ye sormuş, bizim makamlardan yanıt gelmemiş. Örsan'ın elinde benim kitabı görünce almış ve Türkoloji profesörü Anna Masala'ya bir haftada çevirtmiş.. Örsan'a imzaladığım kitabı dava dosyasında gördüm. Martella ile konuştuk. **«Benim yerimde olsan, Ağca'ya neler sorardın?»** dedi.. Ben de soruları yazdım.. Sonra **«Bunlara kendisinin vermesi muhtemel yanıtları da yazar mısın?»** dedi. 22 soru ve bunların olası yanıtlarını kendisine verdim. Nitekim yirmi soruya benim yazdığım yanıtlarla, Ağca'nın yanıtları birbirini tuttu. Bu durumda Martella bana **«Diğer iki sorunun yanıtları için seni Ağca ile görüştürmek istiyorum. Kabul eder misin?»** diye sordu.. Elbette ki kabul edeceğimi söyledim.. Böylece 9 Şubat 1983 günü Mehmet Ali Ağca ile, Roma'daki Rebibia cezaevlnde yüz yüze geldik.

— Neler konuştunuz orada?

— Ağca'nın ülkücülerle olan ilişkilerini...

— Bunu kabul ediyor mu?

— Ediyor ama kendine göre gerekçeler bularak.. Efendim işte ben maceracıyım, ülkücüleri korumuyorum, Serdar Çelebi'yi buraya getiren (adını verip yakalatan) benim gibi sözler..

— Kendisiyle rahatça konuşabildiniz mi?

— Hayır, aynen bir mahkeme gibiydi.. Martella oturmuş zabıt katibi daktiloyu almış, soru yanıt, soru yanıt.. Ağca İtalyanca konuşuyor, Profesör Anna Masala Türkçeye çeviriyor.

— Hiç Türkçe konuşabildiniz mi?

— Kaşla göz arasında evet.. Sadece bir cümle diyebilirsiniz.. **«İpekçi'yi kim öldürdü?»** diye sordum.. **«Oral Çelik»** dedi.

— Yani kendisinin öldürmediği anlamına mı söylüyor bunu?

— Evet.. O anlamda..

— Sayın Mumcu bir de şunu soracağım. O günlerde gazetelerde Ağca'nın Türkeş'e gönderdiği iddia edilen bir mektup çıkmıştı.. O olay nedir?

— O mektubu basına kimin gönderdiği belli değildi. Güya bir vatandaş Ankara'da köpeğini gezdirirken, köpek bir ağacın altını eşelemiş ve topraktan naylon torba içinde bu mektup çıkmış. İnanılacak gibi değildi.. Ama mektubu gönderen kişi böyle yazıyordu. Sonra Milliyet gazetesi bu mektubu Ankara sıkıyönetim savcılığına göndermiş. Savcılık iki ayrı ekspertiz raporu hazırlatmış. İki ayrı uzman kuruluş tarafından düzenlenen raporlarda da **«Evet, bu Ağca'nın el yazısıdır»** deniliyordu. Ancak bu mektubun gazetelere gönderiliş biçimi kuşku vericiydi. Ben Martella'ya **«Bunu bir de siz inceletin»** dedim. Sonuçta bu mektubu Ağca'nın yazmadığı ortaya çıktı. Ancak bizim kendisiyle görüşmemiz sırasında, bu sonuç henüz belli olmamıştı.. Ağca **«Ben Türkeş'e mektup yazacak kadar bu işlerin amatörü değilim»** dedi.

— Uğur bey nasıl bir adam bu Ağca?

— Manyak, psikopat ve ruh hastası.

— Ama zeki bir insan.. Öyle değil mi?

— Bütün psikopatlar zekidir.

— Peki Ağca'nın İpekçi cinayeti öncesinde karıştığı olaylar var mı?

— Silahlı bazı gasp olayları var. Aslında Ağca İstanbul Aksaray'da kaçak Amerikan sigarası satan bir kimse. İşi bu.. Taksim'de, Maksim gazinosu önünde de tombalacılık yapıyor. Önemli bir adam değil ama, hep çok önemli birisi olmayı istiyor. Oral Çelik'e hayran.. Onun yamağı.. Doğru dürüst silah kullanmasını bile bilmiyor. Bu yüzden İpekçi cinayetinde de tek başına değil.

— Kim var yanında?

— Yavuz Çaylan var.. Bu, arabayı kullanıyor. Ağca var, bir de üçüncü bir kişi var. Bu Oral Çelik olabilir.

— Yavuz Çaylan nerede şimdi?

— Bir süre hapis yatıp çıktı. Şimdi ticaretle uğraşıyor. Duyduğuma göre zengin olmuş.

— Oral Çelik'in izine hiç rastlandı mı?

— Hayır.. Herhalde birileri Oral Çelik'e sahte olduğu hiç anlaşılmayacak sahte pasaportlar veriyor ki, şimdiye kadar yakalanmadı. Ayrıca kendisinin estetik ameliyat olup yüzünü değiştirdiği de söyleniyor.

— Peki kim verebilir bu sahte pasaportları yani?

— Sayın Çölaşan, şu Ağca'nın Türkeş'e yazdığı ileri sürülen mektup örneğini ele alın. Mektup sahte... Fakat sahteliği kolay kolay anlaşılmıyor. Kim hazırlayabilir böyle dört dörtlük sahte belgeleri? Bu kadar benzerlik yaratmak kolay mıdır? Ne bileyim, belki de bazı istihbarat örgütleri hazırlıyordur.. Belki KGB'dir.. (Sovyetler Birliği istihbarat örgütü).. Oral Çelik'i bütün dünya arıyor, ancak bulamıyor. Oysa bu adamın yaşadığı biliniyor. Konuşmamızın başında sözünü ettiğim ülkücü Abdullah Çatlı'nın sırrı çözüldüğü gün, belki Oral Çelik de yakalanır. Böylece bunları kimlerin koruduğu, kimlerin sahte pasaport düzenlediği de ortaya çıkar.

— Uğur bey burada bir şey dikkatimi çekiyor.. Siz gazetecilik alanında çok büyük bir arşive, binlerce belgeye sahip bir insansınız. Hatta şimdi de bilgisayarla çalışıyorsunuz. Elinizdeki bütün belge ve bilgileri bilgisayara vermişsiniz.. Bir anlamda bilimsel çalışma yapıyorsunuz.. Şimdi bir şey soracağım.. Elinizde bunca belge ve bilgi var.. Bir ülkücü şebekesi Abdi İpekçi cinayetinde önemli rol aldı. Sonra bunlar yurt dışına kaçtılar, bize iade edilmediler ve ortalıktan kayboldular.. Ve birileri bunları mutlata koruyup kolladı.. Belki şimdi de koruyup kolluyorlar.. Acaba bu konuda elinizde somut kanıtlar var mı? Bu işlerin uzmanı bir gazeteci olarak bunu isbat edebilir misiniz?

— Hayır.. Kökenim hukukçu olduğu için size örnek

vereyim. Hukukta bir **«Duyum»** vardır, bir de **«Kanıt»**.. Bazı olayları duyarsınız, birtakım güvenilir ve saydığınız insanlar size bazı ilişkileri anlatırlar. Anlatılanların doğru olduğunu kesinlikle de bilirsiniz. Ancak duyduğunuz her konuyu yayınlayamazsınız. Duyum'un belirtiye, belirtinin de kanıta dönüşmesi için bu konuda yargılama yapmak gerekir. Yargılama yapmadan **«Kesin kanıt»** elde edilemez. Gazeteci olarak bizlerin yaptığı, **«Duyum»**u **«Belirti»**ye dönüştürmektir. Bizim gücümüz bu kadarına yeter. Abdullah Çatlı ve Oral Çelik gibi kişilerin, birtakım güçlü eller tarafından korundukları belli oluyor. Abdi bey'in öldürülmesine karışan bu kişileri kimler koruyor ve niçin koruyor? Bunları da duyuyorsunuz. Peki nerede bunun kanıtı? Kanıtı yok.. Zaten olamaz da.. Orhan Veli'nin şiiri gibi **«Duyuyorum, anlatamıyorum»**. Çok karanlık işler bunlar. Konuyu biraz daha iyi anlatabilmek için bir örnek vereyim size.. Mehmet Ali Ağca'nın Abdi bey'in kaatili olduğunu devletin güvenlik birimlerine bir **«ülkücü»** ihbar etmişti. Adı Ramazan Gündüz. Bu ihbar üzerine polis Ağca'yı ülkücülerin devam ettiği Marmara kıraathanesinde eliyle koymuş gibi bulmuştu. Ancak ülkücülerin istihbarat kaynakları bu ihbarcıyı hemen saptadılar ve infaz... Ramazan Gündüz derhal öldürüldü. Bu gizli kalması gereken ihbarı ülkücülere acaba kim haber vermişti? Herhalde bu ihbar devletin hangi duyarlı birimine yapıldıysa, bu duyarlı kesimden birileri.. Bilmem anlatabildim mi? İşte Abdullah Çatlı, Oral Çelik ve Mehmet Ali Ağca olayına böyle bakmak gerekir.

— Demin MİT görevlisi Şahin Tolunoğlu'ndan söz etmiştiniz.. Acaba şimdi ölmüş bulunan bu eski MHP'li, bunları kollayanlardan biri miydi?

— Evet, söz etmiştim. Daha doğrusu Ağca söz etmişti kendisinden. MİT'te çalışmış biri.. İşte size bir ilişki.. 12 Eylül öncesinde güvenlik güçleri politize olmamış mıydı? Poliste ve MİT'te görevlerini canla başla yapanlar olduğu gibi, böylesine suç örgütlerine kanat gerenler de çıkmıştı. Aralarında Mafya'dan para alanlar da vardı, ünlü babaların ve kabadayıların şirketlerinde çalışanlar da

vardı. Fazla uzağa gitmeye gerek yok canım.. İşte son günlerde basınımızda adı sık sık çıkan ve **«Köstebek»** olarak anılan Ali Kent diye biri var. Bunun eşi nerede çalışıyor biliyor musunuz?

— Nerede çalışıyor?

— İşte canım, bir yerlerde.. Ne bileyim ben? Belki de **«Köstebek»**in peşine düşen kurumlarda...

— Anlıyorum.

— Yani bunlar son derece karanlık birtakım ilişkilerdir. Size bir örnek daha vereyim. Ünlü silah ve uyuşturucu madde kaçakçısı Sarı Avni'yi artık herkes tanıyor. Adı Avni Karadurmuş. 12 Eylül'den sonra devlet her yerde harıl harıl bu Sarı Avni'yi arıyor.. Hem de kırmızı bültenlerle falan.. Devlet Sarı Avni'yi ararken, Sarı Avni de Zürih'te Türk Hava Yolları için bilet satan bir seyahat acentasının sahibi. Dahası var.. Sarı Avni'nin ortağı da, Türk Hava Yolları Zürih şubesinin avukatı. Alın bakalım.. Daha bitmedi.. Sarı Avni'nin İsviçre'li bir ortağı var.. Adı Paul Waridel. O da uyuşturucu madde ile yakalanıyor ve Amerika'lı yargıçlara Yunan istihbarat örgütü adına çalıştığını itiraf ediyor. Buyurun bakalım.. Karanlık işler bunlar.. Gerçekten çok karanlık..

— Uğur bey, Ağca'nın da bu tür ilişkileri ortaya çıktı mı?

— Çıktı tabii.. Bir örnek vereyim.. Sofya'dan Türkiye'ye dört kez telefon etmiş. Telefonla aradığı üç numara belli oldu. Dördüncü telefon numarası ise hiç belli olmadı. Kime ait acaba bu telefan numarası? Çünkü hemen değişmiş, ya da değiştirilmiş.. Nedense hiç ortaya çıkmadı, ya da çıkarılmadı.

— Bu tür ilişkileri İtalya'da falan da sürüyor mu?

— Dedim ya, bazı duyumlar var, belirtiler var ama kanıt yok. Size bir örnek daha vereyim. Ağca'nın D'Ividlo adlı çok yetenekli bir İtalyan avukatı var. İyi, güzel... Roma'da Papa suikastı davasını izliyoruz. Tam Ağca konuşacak, fakat avukatı ortada yok. Allah Allah, böyle önemli bir günde avukat nerede? Nerede mi? Bir başka davada..

O dava da ilginç.. İtalyan askeri istihbarat örgütünün başkan yardımcısı general Musumici ve arkadaşları Bologna'da yargılanıyorlar. Suçları da neo-nazi örgütler ve Mafya ile ilişki kurup, bazı soruşturmaları saptırmak ve yanlış yere yönlendirmek. Ağca'nın avukatı, aynı zamanda bu istihbaratçıların da avukatı. Şimdi gel de şüphelenme olup bitenlerden. Evet, gel de şüphelenme.. Ağca'nın ifadelerinin bu general tarafından aldırıldığını bil, ondan sonra da şüphelenme..

— Gerçekten polis romanı gibi..

— Polis romanları biraz hayal gücüne dayanır. Bunların hepsi de gerçek. Sarı Avni'yi, Ağca'yı, general Musumici'yi, Şahin Tolunoğlu'nu, bu karanlık olaylara karışan ülkücüleri, diğer Mafya babalarını al da yaz bakalım şimdi.. Tabii ben burada olayları ve gerçekleri çok özetle anlatmaya çalışıyorum. Yoksa okuyucuların da haklı olarak kafası karışır. İçinden çıkılacak iş değil yani.

— Peki siz İpekçi olayını böylesine ayrıntılı olarak incelediniz. Acaba kimler öldürtmüş olabilir Abdi bey'i?

— Tabi elimizde kesin kanıt yok. Onun için varsayımlarla gerçekleri birbirinden ayırmak gerekiyor. Ben şöyle söyleyeyim. Birinci olasılık şu: Abdi bey ilerici bir yazar ve yetenekli bir gazete yöneticisiydi. Siyasal etkinliği çok fazlaydı. Üstelik sağ çevrelerde **«Yahudi dönmesi ve komünist»** olarak tanınmaktaydı. O günleri bir düşünün.. Birçok değerli insan, milletvekilleri, eski başbakanlar, sendikacılar, öğretim üyeleri, yazarlar, öğrenciler birer birer öldürülüyorlar. İpekçi cinayeti de bunlardan biri olabilir. Amaç terör aracılığı ile korku ve yılgınlık yaratmaktır. İkinci olasılık, Abdi bey'in büyük bir kaçakçılık dosyasını yayına hazırlamakta olduğu için ödürülmüş olmasıdır. Ölümüne yakın günlerde kendisinin bazı kaçakçılık olaylarına eğildiği biliniyor. O günlerde CHP hükümeti iş başındadır ve AP'den transfer edilen Tuncay Mataracı Gümrük bakanıdır. MHP'li eski Gümrük bakanı Gün Sazak bir demeç verir ve gümrüklerde kaçakçılık yapıldığını ileri sürerek şu imada bulunur: **«Bunların ucu kime dayanır, onu Allah bilir»**.. Aynı günlerde Gün Sazak, Abdi

bey'i ziyaret eder ve bu konuda bir dosya verir. İpekçi bu dosya üzerinde çalışırken öldürülür.

— Bu dosya bulundu mu?

— Hayır, bulunmadı. Şimdi bakınız, Abdi İpekçi de öldürüldü, Gün Sazak da öldürüldü. Bunlar çok düşündürücü değil midir? Sonra, İpekçi'nin not defterinde son günlerde **«Külekçi»** adının yazılı olduğunu görüyoruz. Mehmet Külekçi ünlü kaçakçılardan ve Bekir Çelenk'in de ortağı. Bu gibi ilişkilerden hiçbir şey çıkmayabilir ama çok şey de çıkabilir. Araştıracaksın ve dava açacaksın. Bunlar hep eksik bırakıldı.

— Ağca'nın kaçakçılarla da ilişkisi var değil mi?

— Var.. Kesin olarak var. Hem kaçakçılarla ilişkisi var, hem de ülkücülerle.

— Sayın Mumcu 12 Eylül öncesinde ülkücülerin ve ülkücü örgütlerin kaçakçılık olaylarına girdiği belli oluyor.. Peki sol örgütler de aynı ilişkilere girmişler miydi?

— Elbette.. Aynı şey terör eylemlerine girişen sol gruplar için de geçerlidir. Çünkü terör çatal bıçakla değil, silahla yapılır. Silah için de para gerekir. Para nereden sağlanır? Banka soygunu, teberru falan filan.. Hayır, bunlar kesinlikle yetmez. Bu iş için uyuşturucu madde kaçakçılığı yapılır. Uyuşturucudan gelen parayla silah alınır. Ama ben demiyorum ki **«Her ülkücü kaçakçı veya katildir»**.. Hayır.. Kaçakçı olanı var, olmayanı var. Katil olanı var, olmayanı var. Yurt dışına kaçan bir ülkücü veya solcu terörist nasıl yaşayacak? Dil bilmez, işi yok, nasıl yaşayacak? Birilerinin korumasına sığınıp kaçakçılık yaparak.

— Acaba İtalya Ağca'yı bize geri verse ve ölüm cezası yerine getirilse.. Bunu ister misiniz?

— Hayır, istemem. İnsan olarak da, hukukçu olarak da ölüm cezasına karşıyım. Ölüm cezasının çare olmadığına inanıyorum.

— Peki bu adamın İtalya'daki davalar sonucunda durumu nedir şimdi?

— Papa'ya suikast olayından müebbet hapis cezası aldı. Ancak o dava görülürken biliyorsunuz konuşmayı

reddetmişti. Geçen yıl görülen ikinci davada Ağca sanık değil, tanıktı.

— Orada niçin **«Ben Hazret-i İsa'yım»** diye atraksiyonlar yaptı?

— Daha önce orada sorgu yargıcına uzun ifadeler vermişti. Bana kalırsa Hazret-i Isa numarasına yatmasının nedeni, hem daha önce söylediklerinin yalan olduğu anlaşılmasın, hem de bazı anlattıkları kanıtlanmasın diyedir.. Çünkü bu numarayı ortaya atınca, geçmişte verdiği bütün ifadelerini yine kuşku bulutları altına sokmuş oldu. Niçin?.. Çünkü o davada karşısında canavar gibi Italyan avukatları vardı. Bu avukatların, soracakları sorularla kendisini perişan edeceklerini çok iyi biliyordu. Bundan korktu. Ama psikopat olduğu için de, kendisini gündemde tutmayı bildi. Bu adam sanıyorum ki, bir gün anılarını yazıp çok büyük paralar kazanacak. Bunu kesinlikle hissediyorum.

— Şimdi tekrar olacak belki ama, şu soruyu bir kez daha soracağım size.. Nasıl bir adam bu Ağca? Yani manyak mı, yoksa rol mü yapıyor?

— Valla benim günlük deneylerden çıkardığım sonuç, Ağca normal bir insan değil. Her olayın merkezi olmayı isteyen ve kendini sürekli gündemde tutmayı amaçlayan biri. Aslında söylediklerinin hangisi gerçek, hangisi yalan? Bunları ayırabilmek büyük hüner istiyor.. Çünkü birtakım olayları duyuyor, öğreniyor ve sonuçta bunları bilerek veya bilmeyerek bazı gerçeklerle karıştırıyor. Onun için de, mutlaka çok ciddi bir soruşturma geçirmesi gerekirdi. Bu adamı çok bilimsel ve işi çok iyi bilen kafalarla sorgulamak gerekirdi. Dediğim gibi gerçekten çok karanlık bir olay.. Öyle ilişkiler var ki, bunları görüyorsunuz, ancak kanıtlamak mümkün olmuyor.. Unutmadan bir şey daha söyleyeyim, Ağca'nın Abdi İpekçi davasındaki avukatı da bir süre sonra kaçakçılıktan gözaltına alındı, ancak daha sonra serbest bırakıldı.

— Sayın Mumcu bir şey daha soracağım burada.. Mehmet Ali Ağca adındaki kahraman, Abdi bey'den son-

ra Papa'ya da tetik çekti ama öldüremedi.. Papa suikastına niçin girişti bu adam?

— Evet, Papa'ya ateş ettiği kesin.. Ama bu işe niçin giriştiği belli olmadı. Kendisine sorarsanız, Bulgarlar Papa'yı ortadan kaldırmak istiyorlardı. İşte o yüzden ateş etti.. Papa suikastının da gerçek nedeni ortaya çıkmış değildir..

— Sonuçta olan rahmetli Abdi İpekçi'ye oldu..

— Maalesef öyle.. Abdi İpekçi tam anlamıyla **«Kim vurdu»**ya gitti. Doğrusu Türk basını da bugüne kadar bu konuda pek parlak bir sınav vermiş değil.

— Abdi bey gazetecilikte çoğumuzun ustasıydı. Benim de ilk ustamdı. Onu kalleşçe öldüren kirli elleri burada bir kez daha hem kendim, hem de bütün okuyucularımız adına lânetliyorum. Demek ki o pırıl pırıl insan böylesine karanlık kişilerin, karanlık örgütlerin ve ruh hastası sapıkların hedefi imiş. Nur içinde yat Abdi İpekçi.. Allah sana rahmet eylesin.

AZİZ NESİN *1915 yılında İstanbul'da doğdu. Kuleli Askeri lisesinden sonra, 1937 yılında Harp Okulu'nu bitirdi. Subaylık yıllarında bir süre Güzel Sanatlar Akademisi'ne devam etti, ancak kıtaya atandığı için bu eğitimini sürdüremedi. 1944 yılında askerlikten ayrılan Aziz Nesin, bugüne kadar 82 kitap yazdı ve gülmece dalında dünya çapında ün yaptı. Eserleri birçok dile çevrildi. Aziz Nesin ayrıca çok sayıda tiyatro oyunu yanında, binlerce yazı, makale, öykü yazdı. Üç kez evlenen ve dört çocuk babası olan Nesin İngilizce biliyor.*

⊙

YAZARLIĞIN BİLİNMEYEN YÖNLERİ...

— Sayın Nesin, siz sadece ülkemizde değil, bütün dünyada tanınan bir Türk yazarısınız. Sizin kitaplarınızı ve yazılarınızı hepimiz okuduk. Bunları okurken bazen güldük, bazen de acı acı düşündük.. Bildiğim kadarıyla siz küçükken Kur'an-ı Kerim'i ezberleyip hafız olmuşsunuz. O günlerdeki hafızlıktan sonra nasıl bugünkü Aziz Nesin oldunuz? Yaşam öykünüzü çok kısaca anlatır mısınız?

— Evet Sayın Çölaşan.. Benim eğitimim öyle.. Babam çok dindar bir adamdı. Gerçek bir müslümandı.

— Önce şunu sorayım.. Siz de dindar bir insan mısınız?

— Hayır, ben dinsizim.. Ayrıca tanrısızım..

— Allah'a inanmıyor musunuz?

— Hayır, inanmıyorum.. Ama tabii başlangıçta o eğitimle yetiştirildim. Daha ilkokula bile gitmeden Arapça öğrendim ve Kur'an ezberlemeye başladım. İlkokula da üçüncü sınıftan başladım. O zaman hafız olmuştum. Ama şimdi hafız değilim.. Çoğunu unuttum. Tabii uzun zaman dinin etkisinde kaldım.

— Peki dinimize inanan insanlara nasıl bakarsınız? Yani onları küçümser misiniz, yoksa siz inanmasanız bile saygı mı duyarsınız?

— Ben sadece müslümanlara değil, bütün dindar insanlara saygı duyuyorum. Eğer gerçekten inanıyorlarsa, hepsi saygıya değerdir. Benim dinsizliğim, dine karşı anlamında değildir. O benim kendi özel durumumdur.

— Sayın Nesin sizi özellikle ülkemizdeki sağ çevreler **«Komünist»** olarak bilir. Hatta bazen vatan hainliği ile de suçlandığınız olmuştur. Siz komünist olarak ilk kez nasıl damgalanmıştınız? Örneğin Harp Okulu'nda falan okurken var mıydı komünistlik gibi durumlarınız?

— Hayır, Harp Okulu'nda karışmadım. Yalnız benim sicilimi benim yargılandığım mahkemelerde, özellikle askerî mahkemelerde sık sık getirtmek isterler. En son olarak bu Yazarlar Sendikası davasında yargıç yine benim sicilimi getirtmek istemiş.. Hem de onsekiz sanık arasında sadece benimkini.. Sonra haber geldi ki, benim sicilim SEKA'ya gitmiş yanlışlıkla.. O yüzden de gelmedi!...

— Kağıt hamuru olmak için mi gitmiş Seka'ya!

— Evet, yanlışlıkla gitmiş herhalde!. Ve SEKA'da kağıt hamuru olmuş.. **(Sürekli kahkahalar)**.. O yüzden sicilim mahkemeye gelmedi. Fakat bu arada çok ilginç bir şey olmuş. Geçenlerde Sayın Kenan Evren, Nadir Nadi ile konuşmuş ve bir dosya çıkarmış.. Yani benim dosyam.. Demek ki benim sicil dosyamın bir kopyası Kenen Evren'e gitmiş, bir kopyası da yanlışlıkla SEKA'ya gönderilmiş.. Şimdi ben burada Sayın Evren'den ve Cumhurbaşkanlığı makamından rica ediyorum. Benim sicilimi lütfen açıklasınlar.. Çünkü benim söylemek isteyip de bugüne kadar söyleyemediğim bazı şeyler o dosyamda var. On-

ların ortaya çıkmasını istiyorum. Zaten ben de **«Böyle Gelmiş, Böyle Gitmez»** dizisinde özgeçmişimi anlatmaya başladım. Ama benim sicilimi de kayboldu falan saymasınlar. Sicilim Sayın Evren'de var.. Dosyada duruyor.. Nadir Nadi'ye göstermiş.. **«Bak bu ne biçim adamdır.. Bunu gör. Sen onun dilekçesine imza atıyorsun»** demiş.

— Subaylıktan hangi yıl ayrılmıştınız?.. Bir de galiba olaylı bir ayrılış olmuş, öyle değil mi?

— Evet, olaylı bir ayrılış olmuştur.. 1944 yılında, vazife, yetki ve görevi kötüye kullanmak suçundan mahkemelik olarak ayrıldım!

— Var mıydı gerçekten böyle bir durum, yoksa komplo falan mıydı?

— Hayır, hayır.. Gerçekten vardı..

— Yani yetki ve görevinizi kötüye mi kullandınız?

— Evet, yetki ve görevlerimi kötüye kullandım. Askerlere izin verdim. Bu çok uzun bir hikâyedir, onun için çok kısa anlatayım.. O günlerde ikinci dünya savaşı devam ediyordu ve askere izin vermek yasaktı. Ali Rıza adında bir askerim vardı kırk yaşında. Adam öldürüp hapishaneye girmiş, sonra çıkmış.. Ailesini görmek için boyuna izin istiyor.. Dayanamayıp on beş gün izin verdim ve izin vermek yasak olduğu için, görevimi kötüye kullandım. Sonra bu adam iki ay gelmedi. Ben de, izin verdiğim ortaya çıkmasın diye bunu yoklamadan düşmedim. Yani tayını falan iki ay çıktı. Tabii bu durumda da askerin tayını benim zimmetimde kaldı. Buna benzer bazı durumlar daha oldu ve ben askerlikten ayrıldım. Bunları **«Böyle Gelmiş, Böyle Gitmez»** dizisinde ayrıntılı olarak, yazacağım.

— Siz yazarlığa nasıl başladınız efendim?

— Ben yazmaya amatör olarak küçük yaşlarda başladım.. İki şey düşünüyordum ben.. Ressam veya yazar olmak.. Aslında benim ailem hem yoksul, hem de sadece din konusunda eğitilmiş bir aile idi. İleri bir eğitimi yoktu ailemizin. Ressam olamayınca yazar oldum. Hep yazıyordum. Şiir yazıyordum, oyun yazıyordum, kendime göre romanlar yazıyordum. Askerken de yazıyordum. Askerî öğ-

rencilikte ve hatta askerlikte şiir falan yazmak, çok ayıp bir şeydi. Yani o kadar ayıptı ki, bugün homoseksüelleri bazı insanlar nasıl küçümsüyorlarsa, askerde şiir yazana da o gözle bakılırdı. Onun için, ben kendimi yazar olarak ortaya çıkaramazdım. Benim esas adım Mehmet Nusrat'tır. Subay çıktıktan sonra da yazılarımda kendi adımı kullanmazdım. Kendi adımı kullansaydım, küçümsenecektim. O dönemde öyleydi. Şimdi nasıldır, onu bilemem.

— Ve böylece Aziz Nesin adını mı kullanmaya başladınız?

— Evet.. Aziz babamın adıydı.. Aziz Nesin adını kullanmaya başladım. Ben subaylıktan ayrılıp Babıâli'ye geldiğim zaman, benim artık yazılarım falan çıkmaya başlamıştı. Gelir gelmez **Sedat Simavi**'nin yanına gittim. Bana **«Aziz bey»** diye hitap etti. Böylece bu isim benimsendi.

— Demek ki Hürriyet'in kurucusu rahmetli Sedat Simavi bir anlamda sizin isim babanız olmuş. Peki nüfus kağıdınızdaki isminiz nedir sizin?

— Mehmet Nusrat Nesin.. Yani soyadım gerçekten Nesin şimdi..

— Kaç kitap yazdınız bugüne kadar?

— Sekseniki kitap yazdım.. İlk kitabım 1955 yılında çıktı.

— Kaç tane sattı bunlar?

— Yaklaşık dört milyon sattım.

— Çok büyük bir rakam.. Bundan sonra bile Türkiye'de bir yazarın bu düzeye ulaşması mümkün olmaz. Peki kitaplarınızı nasıl yazarsınız efendim?

— Kağıtlara eski yazıyla yazarım.

— Yani daktilo kullanmaz mısınız?

— Kullanırım ama sonra kullanırım. Önce kağıda el yazısıyla eski Türkçe olarak yazarım. Sonra gözden geçirip bir başka kağıda yeniden eski Türkçe olarak yazarım. Ondan sonra daktiloyla yazarım. Sonra bunu da bir kez daha daktiloda yazarım. Yani en az dört kez yazıyorum.

— Bir şeyi en az dört kez yazmak sizin çapınızda bir yazar için çok olmuyor mu?

— Doğru söylediniz. Aslında sanıldığının tersine, ben çok zor yazıyorum. Yani ben kolayca yazan bir adam değilim. Ama bütün boş zamanlarımı yazmakla geçirdiğim için, çok yazmamın nedeni odur. Ama ben kolay okutan bir yazarım. Onun için karıştırıyorlar birbirine.. Yani bir yazının kolay okunması, o yazının kolay yazıldığını göstermez. Tam tersine eğer bir yazı kolay ve rahat okunabiliyorsa, yazar o yazının veya o kitabın üzerinde çok çalışmış, çok yorulmuş demektir. Ben gerçekten çok yorulurum. Örneğin şurada bir öykü var. Bu öyküyü 1965 yılında kurmuşum. Ben onu ancak bir hafta önce yazabildim. Size şunu da söyleyeyim, romanlarımı beş altı kerede yazarım. Oyunlarımda ise, onbeş yirmi kez yazdıklarım olmuştur. Yani beni zannettiklerinin tersine, ben çok zor yazan bir yazarım. Ben dün çok basit bir yazı yazdım ve onu üçüncüsünde yazdım. Ayrıca daktiloya da çekmedim. Eğer çekseydim dördüncü kez yazılmış olacaktı.

— Peki eski Türkçe yazmak daha mı kolay oluyor? Niçin eski yazıyla yazmayı tercih ediyorsunuz?

— Birincisi, alışkanlık var. İkincisi ise, benim elimde 1950 yılından beri yazar hastalığı var. Kramp var. Bu psikolojik bir şey. Ben çok yazdığım zaman, elim direniyor benim.

— Yazmamak için mi direniyor?

— Evet, yazmamak için direniyor. 1950 yılında hapishanede başladı. O zamandan beri çekiyorum ben bunu. Onun için de, tükenmezle değil, yumuşak kalemle yazabiliyorum. Psikolojik bir şey ama, bunu bir türlü yenemiyorum. Bu nedenle de, aslında benim yazım çok güzel olduğu halde, çok çirkin yazıyorum. Öyle ki, aradan bir yıl geçse kendim okuyamam. Bu yüzden de, eski Türkçe yazınca bana daha kolay geliyor.

— Peki kitaplarınızın çatısını ve konusunu kafanızda önceden uzun uzun oluşturuyor musunuz?

— Evet, kesinlikle öyle.. Onun için benim bütün kitaplarım, öykülerim, bütün yazılarım on onbeş yıl bekler. Birdenbire yazdığım bir yazı yoktur. Yazı benim kafamda önce gelişir ve oluşur. Yazıncaya kadar, aradan yıllar ge-

çer. Onun için, ben öldüğüm zaman ileride yazılması gereken yüzlerce, binlerce şey kalacak. Bunların çatısı var, ana hatları kafamda var, notları dosyalarımda var.

— Ama siz öldükten sonra bunları birileri yazabilir mi?

— Hayır, hiç kimsenin işine yaramaz.

— Bugüne kadar kitaplarınızdan ve yazılarınızdan ne kadar para kazandınız efendim? Yani zengin ve varlıklı bir insan oldunuz mu? Ya da, isteseydiniz çok zengin bir insan olabilir miydiniz?

— İsteseydim çok zengin olurdum tabii.. Biliyorsunuz bir vakıf kurdum ben.. Bu vakıftan başka mal varlığım yok benim. Hepsini karıma ve çocuklarıma dağıttım. Vakfın mal varlığı şimdi bir milyarı geçiyor. Ben o paraları alıp işletseydim, en azından arazi alıp satsaydım, bugün en az on milyarım olurdu. Ama şu anda benim hiç param yok. Haftadan haftaya aldığım parayla, vakıftaki 22 çocuk ve sekiz işçi, toplam otuz kişi geçiniyoruz.

— Peki paranız nereden geliyor? Belli bir yayınevi ile mi çalışıyorsunuz?

— Adam yayınevi ile çalışıyorum ve onlardan para alıyorum. Bir de onun dışında, çeşitli yerlere yazdığım yazılar var. Onlardan da ben yılda 25 milyon lira kadar alıyorum.

— Parasız yazı yazdığınız da olur mu arada sırada? Yoksa her yazdığınız yazı için para mı istersiniz?

— Hayır.. Diyelim ki Bilim Sanat dergisine yazıyorum. Onlardan para almam. Yani sanat dergilerinden para almam.

— Sayın Nesin, yazarlığınız süresince çok sömürüldünüz mü? Yani ülkemizde yazarlar çok sömürülen insanlar mıdır?

— Tabii, eğer yazar da bir işçiyse, sömürülmek esastır. Ancak bugün Türk işçisinin sorunu sömürülmek değil, sömürülmemektir..

— Anlayamadım efendim..

— Çünkü Türk işçisi bugün sömürülmeye muhtaçtır. Eğer bir insan işsizse, o insan sömürülmeye hazır bek-

liyordur. Eğer işçi olarak çalışacaksan, elbette ki sömürüleceksin. Ancak işsizliğin bu kadar yoğun olduğu bir ortamda, onları sömürmek de mümkün olmuyor. İşsiz olan, çalışamayan bir insanı nasıl sömüreceksiniz ki? Aslında Türkiye'de işçi tam olarak sömürülebilse, ondan sonra işin ikinci aşaması gelecek.. Bu adam **«Ben niçin sömürülüyorum?»** diye düşünmeye başlayacak. Yani ancak çalışan insan sömürülür. Ancak, ben hayatım boyunca hiçbir zaman **«Sömürülüyorum»** diye yakınmadım. Sadece sömürülemediğim zaman şikâyet ederim.. Yani işsiz kaldığım, yazı yazamadığım dönemlerde şikâyet ederim. Aslında sömürülme konusu yazarların klasik ve geleneksel şikâyetleridir. Suç da bu konuda kendilerine aittir. Giderler meyhanede içerler, kahvede otururlar ve akşama kadar lâklâk ederler. Ondan sonra da bir yazı yazıp düşük paraya sattıkları zaman şikâyet ederler. Oysa oturup içeceklerine çalışsalar, daha iyi para kazanırlar.

— Bir yerde okumuştum.. Galiba Demirtaş Ceyhun'un kitabında.. Demişsiniz ki **«En helâl para, yazarın kazandığı paradır»**.. Öyle midir gerçekten?

— Öyledir. Yazarlığın iki çeşit zorluğu vardır. Birincisi mekanik zorluk, ikincisi de öz zorluk.. Mekanik zorluğu herkes anlayabilir. Eline herkes bir kalem alsın.. Önce kalemle bir nokta koyarsınız. Sonra bu noktayı çizgi yaparsınız. Çizgileri harf yaparsınız. Harfleri yan yana getirip sözcük, sözcükleri cümle, cümleleri paragraf yaparsınız.. Böyle uzayıp gider. Ne kadar zor bir iştir değil mi? Bunu mektup yazanlar bile anlar. Şimdi böyle giderek romanlar, öyküler falan yazıyorsunuz. Aslında yazarlık mucize gibi bir şey.. Havadan sesler toplar gibi birtakım sözcükler bulup, insanların ilgisini çeken olaylar yaratıyorsunuz. Burada sizin bir yardımcınız yok. Hatta yardımcı sandığınız insanlar da size zarar verir. Karınız zarar verir, sevgiliniz zarar verir, arkadaşınız zarar verir. Yani bu iş doğururken kadının yalnızlığına, ölürken insanın yalnızlığına benzer bir anlamda. Yazı yazmak dünyanın en saygın emeğidir. Yazarın kazandığı para da, dünyanın en helâl kazancıdır. Çünkü yazar bir şey yazarken

hiç kimseyi sömüremez. Olsa olsa kendi kendini sömürür. Çünkü yazdığı esere beynini, kanını, canını, alın terini koyar. Tabii ben burada gerçek ve namuslu yazarlardan söz ediyorum. Öyle örtülü ödenekten para alanlardan, bir yandan ticaret yapıp öbür tarafta kendisinin veya zenginlerin çıkarları için yazı yazanlardan değil!

— Sizin bunca eseriniz arasında en çok sevdiğiniz kitabınız hangisidir?

— Şimdi bunu sormanız kurnazlıktır. Bu soruya ben de kurnazca cevap vereyim. En pahalı kitabim hangisi ise, ben onu severim. **(Kahkahalar).** Yani **«Herkes en pahalı kitabımı alsın»** diyorum». Açıkçası, kitaplarımda yer alan her öyküyü sevdiğimi söyleyemem. Ama her kitabımda, sevdiğim birkaç öykü vardır. Tam bir ayırım yapamam ama, **«Surname»** diye bir kitabım var.. Onu çok severim.

— En pahalısı o mu efendim?. **(Kahkahalar)**..

— Hayır, değil.. İçinde özyaşam öyküsü olan kitaplarımı seviyorum.. **«Yetmiş Yaşım Merhaba»** diye bir kitabım var. Onu biraz daha yakın seviyorum. Ama öbürlerini de sevmiyor değilim.

— Şimdiye kadar yazmak isteyip de yazamadıklarınız oldu mu?

— Zamansızlıktan, korkunç derecede oldu. Yazamadığım aşağı yukarı kırk oyunum var. Yazamadığım denemelerim var. Kendi özyaşamımı yazmaya başladım. Sanırım on cilt olacak. Ölmezsem onu bitireceğim.

— Sayın Nesin, Ankara'da Bilar A.Ş. olarak yüksek okul öğrencilerine çok ciddi kurslar ve seminerler veriyorsunuz. Bu iş için öğretim üyeleriniz bile var. Geçtiğimiz günlerde de bir dilekçe verip İhsan Doğramacı'dan ODTÜ arazisinde Bilkent Üniversitesi'ne verdiği gibi size de ucuz arazi vermesini istediniz. Yoksa siz yavaş yavaş YÖK'e ve Doğramacı'ya rakip mi çıkıyorsunuz?

— İhsan Doğramacı bize rakip olamaz. Onun haddine düşmemiş bize rakip olmak. Çünkü o YÖK yoluyla üniversitelerimizi yüksek lise haline getirdi. Üniversitelerin amacı öğrencilere ders öğretmek değil, öğretilmiş dersler üzerinde araştırma yaptırmaktır. Biz bunu yap-

maya çalışıyoruz ve başarıyoruz. Çok büyük bir toplumsal gereksinmeyi karşıladığımız ortaya çıktı. Bunun için de İhsan Doğramacı'ya dilekçe verip, bize daha pahalı bir fiyatla arazi vermesini istedik. Biz oraya alışveriş merkezi değil, bilim merkezi kuracağız.

— Sayın Nesin, siz 72 yaşında bir insansınız. Duyduğuma göre sık sık aşık olurmuşsunuz.. Özellikle de genç hanımlara aşık olurmuşsunuz. Doğru mu bu?

— Normal değil mi yani?.. **(Kahkahalar)**.. Başka türlü nasıl olur? Bana göre çok normal bir şey bu.. Bana öyle bir şey sordunuz ki.. Sanki **«Aaa, siz de nefes alıyor ve yemek yiyorsunuz»** gibi bir şey.. Eğer bir insan canlı ise ve yaşıyorsa, her yaşta aşık olması çok normaldir.

— Çok mu sık aşık olursunuz efendim?

— Evet, çok sık olurum.. Eğer benim aşık olduğum insan beni bırakırsa, o zaman boşlukta kalıyorum ve çok sıkılıyorum. Aşık olmak insana canlılık veren, yaşama sevinci ve coşkusu veren bir şeydir. Onun için sanıyorum herkes aşık oluyor, ama belki de ayıp bir şeymiş gibi gizliyor.

— Sizin aşık olduğunuz hanımlar genellikle hangi yaşlarda oluyor?

— Ben yaşlı olduğum için, genç kadınlara aşık olmayı tercih ediyorum.. **(Sürekli kahkahalar)**.. Genelde kırk yaşının altında oluyor. Kırk yaştan fazlasına aşık olmuyorum.

— Yirmili yaşlarda falan da oluyor mu?

— Tabii oluyor.. Niçin olmasın?

— Kadınların size karşı tavırları nasıl oluyor?

— Tabii benim için, benim yaşımın ilişkisini düşünmek gerekir. Yani öbür türlüsü aptallık olur.. Eğer 70 yaşındaki insan kendini 40 yaşında gibi sayarsa, bu akılsızlık olur. İnsan yaşamını, kendi yaşını bilerek düzenlemelidir. Ben de öyle yaşıyorum ve hoşuma gidiyor. Keşke herkes böyle yaşayabilse, ne güzel olur.

— Efendim, siz yazdığınız kitaplarla milyonlarca insanımıza espri üretmiş ve onları güldürmüş bir insansı-

nız. Özel yaşamınızda nasılsınız acaba? Yani yazdıklarınız kadar neşeli, esprili, güler yüzle.....

— Hayır, zaten o kadar çok çalışıyorum ki, o kadar gülmeye zamanım yok benim. Ben çok fazla gülen ve güldüren bir insan değilim özel yaşantımda. Sadece yazılarımda güldürmeye çalışırım. Öyle neşeli falan bir adam değilim. Oldukça ağırbaşlı bir insanım.. Ağırbaşlıyım ama pekâlâ bir diskoya gidip dans ederim. İçerim, eğlenirim ama böyle her toplantıda insanları güldüren bir adam falan değilim.

— Yani diskoteğe falan gidip dans ediyor musunuz?

— Tabii.. Niçin gitmeyeyim? Hele yanımda sevgilim varsa ve o da gitmek istiyorsa niçin gitmeyeyim?

— Dul bir erkeksiniz.. Evlenmeyi düşünüyor musunuz?

— Hayır.. O saçma bir şey olur.. Ama insan bazen saçma şeyler de yapabilir. **«Bunu yapmam»** anlamına gelmez ama, düşünüyorum. Ben kendi yaşımı normal yaşamak istiyorum.

— Sayın Nesin, siz komünist misiniz?

— Bir insan komünist partisi üyesi değilse, ona komünist denmez. Solcu veya Marksist denilebilir ama ben hiçbir zaman bir komünist partisi üyesi olmadım. Öyle ise ben komünist değilim.

— Ama siz bazı arşivlerde ve dosyalarda, **«Sicilli komünist»** olarak görünüyorsunuz. O nasıl oluyor?

— Türkiye'de benim komünist olarak sicilli olmamın sebebi çok ilginçtir. Onu size anlatayım. Fransa'da Politzer adlı bir profesör vardı. Bu adamın halk üniversitesinde verdiği derslerden bir kitap yapılmıştı. Ben 1950 yılında **«Yeni Başlan»** adlı bir dergi çıkarıyordum. Bu kitabı orada tefrika ettirmek istedim ve Fransızca bilen bir arkadaşa tercüme ettirdim. Ancak dergide bunun sadece önsözü yayınlandı. Derken beni yakaladılar ve **«Bu eseri sen çevirdin»** diye komünistlikten mahkûm ettiler. Ben bar bar bağırdım **«Ben Fransızca bilmiyorum»** diye.. Fransızca bilmeyen bir adam bunu nasıl çevirebilir? Böyle olmadığı halde, ben çevirmediğim bir yazıdan mahkûm

oldum.. Ve tabii mahkûm olunca da, ister istemez komünist olmuş oldum.. **(Sürekli kahkahalar)**.. Yani ben şimdi Türk hükümeti önünde müseccel (sicilli) bir komünist sayılıyorum. O yazıyı çeviren de, Gani isminde bir arkadaştı. Onu o zaman söylemedim, çünkü yoksul bir insandı ve evlenmek üzereydi. Söylesem hayatı kayardı. Fakat şimdi açıklayış nedenim. Sonra zaten hayatı kaydı. Gayet tutucu, berbat bir adam oldu.

— Peki böyle komünistlik gibi muzır durumlardan kaç kez içeri girdiniz?

— Benim mahkûmiyetim çok azdır.. Davaların çoğundan aklandım. Bugüne kadar yazdığım yazılardan gerçekten mahkûm olduğum hemen hemen hiç yoktur.. Çünkü ben Türk Ceza yasasının benimle ilgili maddelerini polislerden, savcılardan ve yargıçlardan çok daha iyi bilirim. Ama kendi yazmadığım yazılardan falan böyle dolaylı mahkûm olduklarım olmuştur. İşin ilginç tarafı, demin sözünü ettiğim kitap daha sonra önsözü dahil Türkiye'de yayınlandı ve iki baskı yaptı.. Ama soruşturma bile açmadılar.

— Peki kaç yıl hapis yattınız toplam olarak?

— Toplam beşbuçuk yıl yattım. Ama gözaltına alınmalar falan çoktur. Onların sayısını hatırlamıyorum. En son 12 Mart sonrasında gözaltına alınmıştım. Sonra çok mahkemem oldu ama gözaltına alınmadım.

— TRT size yasak, öyle değil mi? Bir sürü vıcık vıcık sanatçı geçinen insan, bir sürü torpilli, hatta özür dilerim bir sürü kayıtlı fahişe bile ekranlara çıkarken, bu ülkenin yetiştirdiği Aziz Nesin'e TRT acaba niçin kapalıdır?

— Yasak olup olmadığını bilmiyorum ama, hiç ilgilenmiyorum. Herhalde onlar da benimle ilgilenmiyorlar. Aslında TRT'nin bizi ekrana falan çıkarmaması çok doğaldır. Bu sadece bir Aziz Nesin olayı değil ki... Türkiye'de çok değerli insanlar var, çok ilginç olgular var. Bunların hiçbiri TRT'de yer almaz. Şimdi siz Türkiye'de söz sahibi olan bazı kimselerin tiplerine ve fiziğine bir bakın. İnsanın okuduğu bir kitap, dinlediği bir müzik falan yüzüne

yansır. Kitap okuya okuya, en dangul dungul bir insanın bile yüzü güzelleşir. Şimdi ben bu adamlara şöyle bir bakıyorum. Ense traşlarından ayakkabılarının ve bıyıklarının biçimine kadar, söyledikleri sözlerden savundukları fikirlere kadar, vallahi hayret ediyorum. Eh, böyle adamlar Aziz Nesin'i niçin televizyona çıkarsınlar ki? Onun için onlar beni tanımıyorlar, ben de onları tanımıyorum. **(Sürekli kahkahalar).** Yani o demin söylediğin fizik çirkinlik de bir şey değil. Ama okumamanın verdiği çirkinlik çok önemlidir. Bu adamlarda o var. Oysa kitap okumak, en çirkin bir insanı bile güzelleştirir. Bunlar bundan yoksun maalesef. Yani birtakım bıyıklı adamlar var bugün iş başında.. Sıçanı yutmuş da kuyruğu bıyık yerinde kalmış gibi, böylelerine eskiden **«Sıçan yutmuş»** derlerdi. Böyle adamlarla ben aynı otobüste yolculuk etsem rahatsız olurum yani. Ama bunlar bugün Türkiye'yi yönetiyorlar. Ben bundan çok rahatsız oluyorum doğrusu. Benim elimde yetki olsa, bunların evlerine baskın yapıp, evlerinde kitap olmayanları ve kitap okumayanları içeri atarım. Oysa bunlar, kitap okuyanları içeri atıyorlar.

— Bugün bir tercih yapmanız gerekse, Demirel'i mi yoksa Özal'ı mı Türkiye'nin başında görmek istersiniz?

Deveye sormuşlar **«İnişi mi seversin, yokuşu mu?»** diye.. **«Bunun hiç düzü yok mu?»** demiş.. Yani ikisini de istemem. Ama Demirel daha ilginç, daha sempatik ve tabii bugünkü kadrodan kesinlikle daha üstün bir adam. Deneyimi var.

— Özal'la kıyaslayınca daha mı üstün?

— Daha farklı.. Çünkü Demirel kazık yemiş. Özal daha kazık yemedi.. Özal da inşallah akıllanacak ama henüz kazık yemediği için tam akıllanamadı. Tabii bunlar hep kazık yiye yiye akıllanıyorlar ama, bunlar akıllanacak diye de millet habire kazık yiyor.. **(Sürekli kahkahalar).**. En büyük yanlış, herkes kendisinin devleti yönetebileceğini zannediyor. 27 Mayıs sonrasında Milli Birlik Komitesi üyesi Binbaşı **Ahmet Yıldız**'la çalışıyorduk. Bir gün **«Ben şimdi binbaşı olarak devleti yönetiyorum. Şimdi her binbaşı devleti yönetebileceğini zanneder. Bunun çaresini bula-**

cağız» dedi. Bunun çaresini de, en değerli yirmi bin subayı emekli yaparak buldular. Şimdi de Özal devleti yönetmeye başlayınca, Özal çapındaki herkes devleti yönetebileceğini zannediyor.. Asıl zor durum burada Türkiye olarak.. Şu grafiğe bir bakın.. Cumhuriyet döneminde başbakanların grafiği hep aşağıya doğru düşüyor. Aslında bu grafiğin yükselmesi lâzım. Yani Türkiye ilerliyorsa, mutlaka yükselmesi lâzım.

— Sayın Nesin, aslında sizinle sabaha kadar sohbet edebiliriz ama, yazı yazacak yerimiz kısıtlı.. Onun için konudan konuya geçiyorum.. Sizin çok cimri olduğunuzu söylerler. Bu olay nedir?

— Bu cimrilik sözünü Yazarlar Sendikası başkanı olduğum zaman ben kendim çıkardım. Biz çok yoksul bir sendika idik. Üstelik de çok iş yapmamız gerekiyordu. Sendikanın kağıdını kullanmasınlar, hiçbir israf yapmasınlar diye arkadaşlara kendimi çok cimri gösterdim. Eğer iyi bir şey söyleseydim yayılmazdı. Ama kötü bir şey söylediğim için, çok yayıldı. Fakat şimdi bakıyorum, sendikadaki arkadaşlar bu konuda beni bile solladılar. Artık hiçbir israf yapmıyorlar.

— Yani her türlü israfa karşı mısınız?

— Her türlü israfa karşıyım. Her kağıdın iki yüzünü de kullanırım. İkinci yüz bittikten sonra da kağıdı çöpe atmam. Bizim vakıftaki çocukların bir cebinde mendil, diğer cebinde de bu kağıtlardan vardır. Burunlarını önce bu kağıda silip, sonra mendil kullanırlar. Kağıdı yine de atmayız. Burunlarını sildikten sonra bunları ocakta yakar ve yeniden değerlendiririz.

— Bir de bazı kağıtları konfeti yapıyormuşsunuz galiba..

— O da şöyledir.. Zımbalayıp dosyaya kağıt koyarken, bunlar kendiliğinden oluyor zaten. Onları da kese kağıtlarında biriktiriyorum.

— Onları ne yapacaksınız efendim?

— İleride belki konfeti olarak kullanırım.. **(Kahkahalar)**... Örneğin ben kullanılmış kibrit çöplerini de atmıyorum. Vakıftaki çocuklar onlarla çok güzel oyuncaklar yo-

pıp hayal güçlerini geliştiriyorlar. Onlara üçgenler, dörtgenler, kuleler yaptırıyorum. Çocuklar böylece bir sürü el becerisi kazanıyorlar. Böyle yetişen çocuk, tabağı çanağı daha az kırar.. Çünkü biz yoksul bir vakıfız. Ben bunları toplarken ne işe yarayacağını hiç düşünmüyorlar, sonra da bana **«Cimri»** diyorlar.

— Galiba sofrada artan ekmek kırıntılarını da sonra köfte içi olarak kullanırmışsınız..

— Hayır.. Çocukları zaten yiyecekleri kadar almaya ve tabakta hiçbir şey bırakmamaya alıştırıyorum. Bizim toplumumuz tüketim toplumu değil. Emeğe saygı göstermemiz gerekiyor.

— Özel yaşantınızda da tasarrufa hep dikkat eder misiniz?

— Hep ederim.. Ama harcadığım zaman da çok rahat harcarım yani.. Fazla gitmem ama, bir gazinoya veya içkili bir yere falan gittiğim zaman, hesap pusulasına bakıp da garsona **«Bu nedir, şu nedir?»** diye sormam. O, ayıplıktır. O yere gittiğin zaman kazık yemeyi de göze alıp, parayı harcayacaksın. Kazıklanmaya alışacaksın, ya da hiç gitmeyeceksin. Bir kadın arkadaşınla gidip de hesaplı olmak, ne bileyim bir dostuna yardım ederken hesaplı olmak yoktur bende..

— Efendim siz geçtiğimiz günlerde Sayın Evren aleyhine bir tazminat davası açmıştınız. Sonra davanız, yanlış hatırlamıyorsam reddedildi. Bu olay bana eskiden duymuş olduğum bir şeyi hatırlattı şimdi. Geçmişte Kraliçe Elizabeth sizi dava mı etmişti?

— Sayın Çölaşan, bu olay çok ilginçtir. Size anlatayım. Ben bugüne kadar hiç kimse aleyhine dava açmadım. Ama herkes beni dava etti. Dünya tarihinde ilk kez benim başıma gelmiş bir olay vardır. İran Şahı Rıza Pehlevî, Mısır Kralı Faruk ve Kraliçe Elizabeth, üçü birden beni dava etmişlerdi. Onların yüzünden hapis yattım. Bu olayın dünyada bir başka örneği yoktur.

— Nasıl oluyor bu?

— Efendim, Elizabeth o zamanlar henüz kraliçe olmamıştı. Bizim gazetelerde habire **«Elizabeth şununla ka-**

rıştırıyor, bununla nişanlanıyor, yeni bir sevgili buldu» falan gibi haberler yer alıyordu. Iran Şahı da, Mısır kralı Faruk'un kızkardeşiyle evliydi. Yine bizim gazetelerde her gün **«Faruk şunu yaptı, karısını yine aldattı, Şah bunu yaptı, bir sevgili daha buldu»** gibi haberler yayınlanıyordu. O onunla sevişiyor, öbürü filancayı aldatıyor gibi bir sürü haber. Aynen bugünkü basınımız gibi. Nasıl şimdi bütün sorunlarımız bitti de Monako prensesi Caroline'le, ünlü artistlerimizle, onların bacaklarıyla falan uğraşıyorsak, o gün de öyleydi. Neyse, ben İran Şahı Pehlevî, Mısır Kralı Faruk ve Kraliçe Elizabeth'le ilgili bir yazı yazdım. Bunların üçü de, kendilerine hakaret ettiğim gerekçesiyle beni mahkemeye verdiler burada. Hakim mahkemede bunların başvurusunu okuttu. Aynen şöyle diyor... Ankara'daki İngiliz büyükelçisi, Mısır büyükelçisine gitmiş ve bu yazının ülkelerimiz arasındaki iyi ilişkileri bozacağını söylemiş. Sonra bu ikisi birlikte İran büyükelçisine gitmişler. Daha sonra Elizabeth, Faruk ve Rıza Pehlevî, benden bizzat davacı olup, beni mahkemeye verdiler. Fakat Kraliçe Elizabeth o sırada henüz devlet başkanı olmamıştı. Bu yüzden, onun açtığı dava düştü. Ancak diğer ikisinden, kendilerine hakaret ettiğim için altı ay hapis aldım. Üç ay İran Şahı'ndan, üç ay da Kral Faruk'tan yattım. Demek ki o sırada devlet başkanı olmuş olsaydı, üç ay da Kraliçe Elizabeth'ten yatacaktım!

— Allah Allah... Böyle bir şeyi hayatımda ilk defa duyuyorum. **(Bendeniz bu sırada masanın üzerine kapaklanmış, gülme krizleri geçiriyorum)**...

— Evet, ben bunların yüzünden Paşakapısı cezaevinde yatarken gardiyanlar dediler ki **«Çok önemli bir adam senin ziyaretine geldi»**. O zaman ziyaretçimiz geldiğinde, iki telin arkasından konuşurduk. Fakat bu gelen herif çok önemli olduğu için, demir parmakların arkasından konuşturuyorlar. Herif bana gelmeden önce de, birkaç paket sigarayla bir paket üzüm yollamıştı. O paketler de elimde duruyor. Azerî lehçesiyle dedi ki **«Men Ankara'da İran elçiliğinden gelirem. Siz Şah hazretlerinin şikâyetçi olması yüzünden mahkûm oldunuz. Eğer siz kendisine bir af**

dilekçesi yazıp özür dilerseniz, Şah hazretleri sizi affedecek»... Ben de elimdeki üzüm paketini herifin suratına fırlattım ve **«Ulan pezevenk, git o Şah'ına benden selâm söyle, o gelip benden özür dilesin»** dedim. Herif derhal kayboldu. Yani artık diyorum ki, bundan sonra hiçbir devlet büyüğü benimle uğraşamaz. Çünkü benimle uğraşan, beni dava eden devlet büyükleri ülkesinden kovuluyor. Faruk Mısır'dan kovuldu, Şah İran'dan kovuldu.

— Sayın Nesin siz gerçekten büyük yazarsınız. Büyük yazar olduğunuz kadar da, büyük insansınız. Allah size uzun ve sağlıklı bir ömür versin de, daha nice yazılarınızı ve kitaplarınızı okuyalım, nice sohbetler edelim. Bu konuşma için size çok teşekkür ediyorum efendim.

SERBÜLENT SULTAN *1950 yılında Samsun'da doğdu. Babası doktordu. Eğitimini babası öldükten sonra orta birinci sınıfta terketti. Bir süre Samsun Musiki Cemiyeti'ne devam eden ve Türk sanat müziği dersleri alan Serbülent Sultan, 1971 yılında geçirdiği başarılı bir ameliyattan sonra kadın oldu. Çeşitli gece kulüplerinde Türk sanat müziği sanatçısı olarak çalışan Serbülent Sultan, geçtiğimiz yıllarda evlendi.*

ÖNCE ERKEK, SONRA KADIN...

— Serbülent hanım, şu anda karşımda oturuyorsunuz ve güzel bir kadın olmuşsunuz. Oysa daha önce erkektiniz. Bana önce kısa bir yaşam öykünüzü anlatır mısınız? Okuyucularımız sizi biraz tanıdıktan sonra konuya gireriz..

— Efendim ben doğduğum zaman erkektim. Ancak müziğe karşı çok büyük bir zaafım vardı. Babam doktordu Samsun'da.. Ben orta birde iken öldü.. Babam ölünce mecburen çalışma hayatına atıldım. Ailemi terkedip Ankara'ya geldim ve çeşitli gazinolarda program yaptım. Tabii erkek olarak...

— Babanızın adı neydi efendim?

— İbrahim Saraçlar..

— Evet.. Peki ailenizi niçin terkettiniz babanız ölünce?

— Hem müziğe karşı aşırı tutkumdan, hem de her

zaman düşlediğim bu ameliyat olayını gerçekleştirmek için paraya ihtiyacım vardı. Tabii bunu ailemden gizli olarak yaptıracaktım. Böylece, onbeş onaltı yaşlarımda falan Ankara'da pavyon ve gazinolarda çalışmaya başladım.

— Sizin erkeklik döneminizdeki adınız neydi hanımefendi?

— Esas adım, Alin Saraçlar'dı..

— Ali mi, Alin mi?

— Alin efendim..

— Ben Alin diye erkek adı hiç duymadım bugüne kadar..

— Sonra kadın olunca adımı Aylin yaptım.

— Özür dilerim ama, siz kadın olmadan önceki erkeklik döneminizde eşcinsel miydiniz? Yani burada açık açık konuşalım..

— Eee. tabii eşcinseldim. Sizin söylediğiniz anlamda eşcinselse, evet eşcinseldim. Fakat o zamanlardan beri de ne bileyim, içimde kadınlığa karşı bambaşka bir zaafım vardı. Kadın olmaya karşı, içimde önlenmesi mümkün olmayan bir istek duyuyordum. Zaten giyinişim, sahneye çıkışım, davranışlarım falan hep kadınımsıydı. Samsun'dan beri böyleydi.. Ben okula giderken bile her şeyim kadınımsıydı.

— Peki kendinizi hiç erkek gibi hissettiğiniz olmadı mı?

— Kesinlikle olmadı. Çocukken bile kendimi hiç erkek olarak görmedim. Yani sinemaya gidiyordum, filmin erkek kahramanına aşık oluyordum. Yani böyle duygularım vardı. O zamanlar bile çok romantiktim.

— Çok mu hassas ruhlu bir insandınız?

— Çok hassas mizaçlı idim.. İşte Ankara'dan sonra ben Antep, Adana falan oralarda çalışmaya başladım erkeklik dönemimde. Adana'da Tayfur diye bir çocukla tanıştım. O bana aşık oldu, ben ona aşık oldum. Ama sanki bir erkekle bir kız arasındaki aşk gibiydi bu aşkımız. Yani Tayfur da beni bir erkek olarak görmüyordu. Bu büyük aşkımız bir süre devam etti ve ben 1969 yılında falan İstanbul'a yerleştim.

— Yani henüz erkeksiniz o günlerde.. Peki adınız soyadınız neydi Tayfur bey'le aşk yaşarken?

— Aylin Berkay'dı efendim.

— O sıralarda kadın gibi mi giyiniyordunuz?

— Evet, kadın giysileri giyiniyordum. Sonra bir arkadaşımdan duydum ki, Ankara'da bir doktor bu gibi ameliyatları yapıyormuş. Ona gittim ama çok başarısız bir ameliyat yaptı. Galiba bu işi sırf para için yapıyordu. Bu ameliyat başarısız olduktan sonra erkek arkadaşım Tayfur askere gitti. Benim de Almanya'da çalışan bir kız kardeşim vardı. O beni **«Hem çalışır para kazanır, hem de burada ameliyat olursun»** diyerek yanına çağırdı. Böylece Almanya'ya gittim ve Düseldorf'ta özel bir klinikte çok başarılı bir ameliyat geçirerek bugünkü duruma geldim. 1971 yılında oldu...

— Bu kadarla geçmiş olsun efendim.. Alman doktorlar mı yaptı ameliyatı?

— Evet..

— Siz kaç kardeşsiniz Serbülent hanım?

— Benimle birlikte beş kardeşiz. İki erkek, iki kız kardeşim var.

— Erkeklerin durumu nasıl? Onlar normal mi?

— Tabii, normal erkek.. Bayağı normal erkek onlar.

— Peki kardeşleriniz size kadın olduğunuz için kızdılar mı?

— Hiç kızmadılar. Yani onlar çocukluğumdan beri benim kadınımsı tavırlarıma zaten alışmışlardı. Zaten ben annemin, abimin yanında bile böyle makyaj yapardım. Ne bileyim o zamanlar Zeki Müren çok meşhurdu ve makyaj yapardı. Ben de ona özenirdim.

— Peki bu kadınlık ameliyatı nasıl bir şey Serbülent hanım? Ne yapıyorlar size bu ameliyatta?

— Sayın Emin Çölaşan, zaten siz de görüyorsunuz ki ben fizik olarak kadınım. Erkeğe benzeyen bir tarafım yok. Ellerim, ayaklarım, her yerim normal kadın gibi. Yalnız bu cinsiyet ameliyatında şey açıyorlar, bir vajen açıyorlar oraya..

— Nereye yani?

— Buraya yani.. Estetik bir şekilde yapıyorlar tabii bunu.. Gayet güzel..

— Peki orada şeyinizi kesiyorlar mı yani?... Erkeklik organını kesiyorlar mı insanın?

— Gayet tabii kesiyorlar.. Ve kestikleri o yere de vajen açıyorlar. Yani normal ilişki kurabilmek için onu açıyorlar.. Bilmiyorum vallahi, ben çok memnunum.

— Şikâyetlerinizi bize, memnuniyetinizi başkalarına bildirin.. **(Burada yaptığım espriye ben gülüyorum, Serbülent hanım hafifçe tebessüm ediyor)**... Peki efendim, kadın olduktan sonra insanın göğüsleri de olması gerekir. Onlar kendi kendine mi büyüyor?.. Çünkü dışarıdan görebildiğim kadarıyla sizinkiler oldukça büyük..

— Göğüslerim, Almanya'da birtakım kadınlık hormonu hapları var.. Onları kullanarak falan gelişiyor.. Kalçalar da genişliyor. Sonra da dört dörtlük bir hanım oluyorsunuz yani..

— Hanım olduktan sonra neler yaptınız bakalım?

— Bir süre Almanya'da Türk işçilerinin devam ettiği tavernalarda şarkı söyledim. Biraz maddi durumumu hallettikten sonra İstanbul'a döndüm. Burada o zaman avantür seks filmleri çevriliyordu. Bir müddet o filmlerle oyalandım. Bir gün misafireten Pembe Köşk gazinosuna gitmiştim. Cavit bey sesimi ve fiziğimi çok beğendi.. O sıralarda Bülent Ersoy erkek olarak sohnelerdeydi. Çok ta ünlüydü.. Cavit bey bana **«Sen Bülent'e karşı çok iyi olursun. O ameliyat olamadı. İşte ameliyatlısı var deriz»** dedi.. Benim adımı da Serbülent olarak değiştirmeyi teklif etti.. Çünkü Cavit bey'in duyduğuna göre Bülent Ersoy kadın olduktan sonra adını **«Serbülent»** yapacakmış. Böylece ben ondan önce **«Serbülent»** oldum.. Soyadı olarak da **«Sultan»** koyduk.

— Peki, sizin nüfus kağıdınızda ne yazıyor isim soyadı olarak?

— Aylin Newton yazıyor efendim.. Haa bu arada Bülent Ersoy da kadın olunca bir yasaklama devri başladı. Bu yasaklamanın hepimize zararı oldu. Hatta Bülent'e yasaklama koyduktan sonra ben Lunapark gazinosunda ça-

lışmaya başlamıştım. Bir hafta sonra gelip yazılı emirle beni sahneden indirdiler. Öyle olunca **«Ben bari gidip yurt dışında biraz çalışayım»** dedim. Londra'da Kervansaray gazinosunda çalışmaya başladım.

— Orada bir İngilizle evlendiniz galiba..

— Evet, gazino sahibinin arkadaşı talebe bir çocuk vardı. Onunla tanıştım.. **«Nasıl olsa Türkiye'de yasaklamalar falan oldu. Ben bari bununla evlenip kadınlığımı tam olarak isbat edeyim»** dedim ve evlendim. Böylece, belki Türkiye'ye gelince evli bir kadın olarak yasaklama kapsamına girmem diye düşündüm.

— Acaba sizin çocuk doğurmanız da mümkün olur mu Serbülent hanım? Yani teşkilât falan.....

— Şimdi bilmiyorum. Ama tıp çok ilerlemiş. Normal erkekler bile doğurabilecekmiş.

— Nüfus kağıdınızda kadın mı yazıyor, erkek mi?

— Kadın yazıyor. Onyedi seneden beri ben Türkiye Cumhuriyeti'nde kadın olarak geçiyorum.

— Newton herhalde bu İngiliz kocanızın soyadı.. Peki nasıl evlendiniz onunla?

— İşte şakayla karışık **«Benimle evlenir misin?»** diye sordum. O da **«Tamam»** deyince evlendik.

— Yani evlenme teklifini siz mi yaptınız kocanıza?

— Evet.. İngiltere'de kalabilmek için ben yaptım..

— Kocanızın bulaşıkçı olduğunu söylemişlerdi..

— Gazino sahibinin arkadaşı ya, ona yardım ediyor işte.. Bazen tabak çanak taşıyor, bazen mutfağa yardım ediyor. Yani yardımcı oluyor.. Aslında okuyordu orada.. Boş geziyordu yani..

— Evlilik yaşamınızda mutlu musunuz Serbülent hanım?

— İlk zamanlar çok mutluydum ama şimdi hiç değilim. Zaten dört seneden beri kocamla görüşmüyorum. Bir senedir de kendisi aleyhinde boşanma davası açtım ama henüz ayrılamadım maalesef..

— Peki efendim, siz erkeklik dönemlerinizde bir genç kıza, ya da kadına falan hiç ilgi duymadınız mı? İçinizden şöyle bir şeyler hiç pırpır etmedi mi kızlara karşı?

— Kesinlikle Sayın Çölaşan.. Ben kendimi bildim bileli hep kız gibi hissettim. Hatta ben henüz ameliyat olmadan önce bazı kız arkadaşlarım bana **«Senin şeyin orada takılı duruyor. Sen erkek sayılırsın. Haydi gel seninle bir yatalım»** diye takılırlardı.

— Sizin neyiniz takılı duruyormuş yani?

— Ay işte canıım, o şeyin... **(Eliyle gösteriyor).**

— Haa, anladım!

— Işte ben onlardan hep kaçardım... Çünkü bütün kızları falan benimle aynı cins olarak görürdüm.

— Keşke hazır meraklısını bulmuşken bir deneseydiniz. Bakarsınız olurdu! Sayın Sultan, erkeklikten sonra ameliyatla kadın olmak sağlıklı bir şey mi? Yani ne bileyim, vücudunuzda falan birtakım sorunlar yaratmıyor mu?

— Hayır, kesinlikle yaratmıyor. Ben kişiliğimi ve benliğimi kadın olunca buldum. Erkek olarak kalsaydım çok kötü olacaktı ve hatta bana **«Eşcinsel»** diyeceklerdi. Oysa şimdi gayet güzel ilgi görüyorum ve bir hanımefendi olarak saygı görüyorum. Çok mutluyum yani.

— Ilgiyi kimlerden görüyorsunuz daha çok?

— Tabii ki erkeklerden görüyorum.

— Peki Serbülent hanım, bizim erkekler daha önce erkekken sonradan kadın olanlara meraklı mı? Böyle bir şey hissediyor musunuz?

— Cooook, çok meraklılar.. Hissediyorum, evet.. Çok meraklılar.

— Yani belli zamanlarda size normal kadınlardan daha mı çok ilgi gösteriyorlar?

— Vallahi benim görüşümü sorarsanız, eskiden bu ilgi daha fazlaydı. Ama şimdi, ameliyat olmamış eşcinsellere karşı daha çok ilgi gösteriyorlar.

— Gerçekten öyle mi?

— Maalesef öyle..

— Peki ameliyat olmamış eşcinsellere, erkeklerimizin bu kadar ilgi göstermesini siz nasıl açıklıyorsunuz?

— Ne bileyim yani, onlar çarpık duygular.. Sapıklık olarak görüyorum ben. Iyi bulmuyorum ben bu tür ilişkileri. Bilhassa şimdi İstanbul'da çok var yani.

— Çok var değil mi?

— Çok, çok yani..

— Sizin gördüğünüz kadarıyla Türkiye'de eşcinsellik de artıyor mu?

— Çoook artıyor.

— Niçin acaba?

— Yani bilmiyorum.. Benim evim de Harbiye'de.. Anneme gidip geliyorum bazen.. İmkânsız, yayan yürünmüyor yolda.. Yani adım başı eşcinsel, adım başı eşcinsel..

— Peki niçin artıyor acaba eşcinsellik?

— Bilemiyorum ki neden artıyor.. Ya maddi sorunlardan, ya da özenti olabilir.

— İyi mi para kazanır eşcinseller?

— Ama bunlar sanatçı değil ki.. Afedersiniz, sokaklarda fuhuş yapıyorlar. Öyle para kazanıyorlar. İyi mi kötü mü kazandıklarını bilmiyorum ama...

— Peki kadınların tavrı nasıl oluyor size karşı genellikle?

— Bazı kadınlar çekemiyor ve istemiyor tabii.. Bazı kadınlar da iyi davranıyor. Kadınına göre değişiyor yani..

— Peki sizi kocalarından falan kıskandıkları oluyor mu kadınların?

— Maalesef oluyor..

— Herhalde güzelsiniz diye kıskanıyorlardır.

— Evet.

— Siz hiç estetik ameliyat oldunuz mu efendim?

— Hayır.. On yıl önce bir burun estetiğim olmuştur. Başka estetiğim yok.

— Şu anda gördüklerim kendi saçlarınız mı, yoksa peruk mu?

— Hayır, tamamen kendi saçlarım.. Bakın.. **(Saçlarını çekip gösteriyor)**..

— Serbülent hanım erkek olduğunuz günlerde kuaför derdi yoktu, manikür pedikür yoktu, ağda derdi yoktu.. Hatta makyaj derdi yoktu. Şimdi kadın olduktan sonra ister istemez bunlarla da uğraşmak zorundasınız. Bu yüzden kadın olduğunuza hiç pişmanlık duyduğunuz oluyor mu?

— Ay vallahi bazen kendi kendime kızıyorum sırf bu yüzden.. **«Keşke kadın olmasaydım da, erkek olarak kalsaydım»** diyorum.. Çünkü erkek oldun muydu, bir süveter çekip hemen sokağa çıkabiliyorsun. Şimdi tabii kadınlık çok uğraştırıyor insanı.

— Makyaja falan epeyce zaman harcıyor musunuz?

— Ben bugün sizinle konuşacağım diye biraz itina ettim makyajıma..

— Çok teşekkür ederim efendim.

— Estağfurullah.. Yoksa, gece çalışma saatlerimin dışında pek öyle makyaj yapmam. Dudağıma bir ruj sürüp dışarı öyle çıkarım.

— Acaba sizi sokakta görenler, sonradan kadın olduğunuzu anlıyorlar mıdır?

— Beni kesinlikle anlamıyorlar. Ama bazı kişiler beni tanıdıkları için, erkekten dönme durumu haliyle akla geliyor.

— Acaba size **«Erkekten dönme»** denildiği zaman kızıyor musunuz? Ya da bir tepki gösteriyor musunuz?

— Ben kızıyorum.. **«Erkekten dönme»** lâfına kızıyorum. Bir de basında bize **«Nonoşlar»** diyorlar.. Ameliyat olmuş olanlara bile **«Nonoş»** diyorlar. Bu çok çirkin bir şey.. Oysa o insan artık hanım olmuştur, hanımefendi olmuştur. Her yerde ilgi görüyordur, elinde nüfus kağıdı bile vardır. Hanımefendi olarak onlara da aynı şeyi söylüyorlar. Yani bunu bilinçsiz mi yapıyorlar, bilemiyorum.

— Yani **«Nonoş»** lâfının eşcinseller için mi kullanılması gerekir?

— Gayet tabii.. Sadece onlara denilmesi lâzım.. Ben böyle bir şeyi kabul etmiyorum. **«Nonoş»** diye eşcinsellere denir.

— Serbülent hanım siz şimdi dört dörtlük vücudunuzla, göğüslerinizle, vajeninizle, yani her şeyinizle bir şey... Yani nasıl söyleyeyim, tam bir kadınsınız. Ama erkekken herhalde sakalınız, bıyığınız falan vardı.. Belki vücudunuzda kıllar vardı.. Oysa şimdi gördüğüm kadarıyla bunlar hiç yok sizde.. Yani tertemiz ve kılsız bir durumdasınız..

— Sayın Emin Çölaşan, size çok samimi olarak söyleyeyim ki benim çocukluğumda bile sakalım bıyığım yoktu.

— Gençlik döneminizde de yok muydu?

— Kesinlikle yoktu. Tek tük tüyler çıkardı. Onları da cımbızla böyle alırdım. Herkes benim cildimin pırıl pırıl olmasına çok şaşırırdı.

— Peki sizin vücudunuzda en beğendiğiniz yerler nereleridir efendim? Şöyle aynanın karşısına geçip baktığınız zaman...

— Genelde ben beğeniyorum, ya da başkaları beğeniyor.. Meselâ dudaklarımı beğeniyorlar, vücudumu beğeniyorlar, kalçalarımı beğeniyorlar.

— Vücudunuzda beğenmediğiniz bir taraf hiç var mı?

— Her tarafımı beğeniyorum.

— Yalnız bu arada bir şey dikkatimi çekti Serbülent hanım.. Sesiniz biraz kalın galiba.. Biraz erkek sesi gibi..

— Aslında benim sesim hiç kalın değildir ama bugünlerde çok kısık.. Felâket.. Üç dört gündür bu sesimle program yapıyorum. Siz farketmiyor musunuz sesimin kısık olduğunu?

— Evet, oldukça kısık galiba.. Size asılan erkekler falan çok oluyor mu? Yani tek geçim kaynağınız Türk sanat müziği mi, yoksa.....

— Ben çok utangaç bir insanımdır. Asılanlar olsa bile, vücudumu parayla şimdiye kadar hiç satmadım. Benim geçim kaynağım sesimdir. Ama asılan erkekler falan gayet tabii ki çok oluyor.

— Siz sonradan kadın olmuş bir insan olarak her yerde istediğiniz gibi sahneye çıkabiliyor musunuz? Yoksa izin alamadığınız oluyor mu bazen?

— Sayın Çölaşan, çok iyi bir noktaya parmak bastınız. Ben İstanbul'da, Ankara'da çalışıyorum. Beni Bursa'dan istediler. İstanbul'un temiz kağıdıyla oraya gittim. Fakat Bursa emniyeti bana izin vermedi. Tamamen keyfî oluyor bu işler. Aynı durum Eskişehir'de de başıma geldi.. Bursa'da yüklü bir avans almıştım, tabii o parayı da

geri verdim. Yani Ankara ve İstanbul Türkiye oluyor da, acaba oraları başka bir ülke mi oluyor, bilmiyorum.

— Bülent Ersoy kadın olduğu halde ona da çalışma izni vermiyorlar. O konuda ne diyorsunuz? Yasaklı olmasına karşı mısınız?

— Tabii ki çalışmasını isterim.. Bir sanatçı için bunlar öyle zor şeyler ki.. Evet, belki Bülent Ersoy kadınımsı duyguları daha ağır bastığı için kadın oldu. Belki de özendi.. Olabilir.. Çünkü ben ondan önce kadın oldum. Benim kadın giysilerimle gazete ilânlarım vardı. O günlerde Bülent Ersoy erkek giysileriyle sahneye çıkıyordu. Belki de özenti oldu.

— Acaba size mi özendi de kadın oldu?

— Onun çok çirkin bir arkadaş grubu vardı. Onlar da kadın olması için doldurmuş olabilir.

— Şöyle tarafsız gözle bir baksanız, acaba kadın olarak siz mi güzelsiniz, yoksa Bülent Ersoy hanımefendi mi?

— Siz Bülent Ersoy'u da gördünüz, beni de gördünüz. Hangimiz daha güzeliz?

— Ben Bülent hanımı hiç görmedim. Sizi de ilk defa görüyorum şimdi.. Onun için benim bir şey söylemem doğru olmaz. Taraf tutmuş olmayayım bu konuda..

— Evet, Bülent kadın olarak güzel. Yani ben öyle eşcinseller tanıyorum ki.. Hatta kadın olmuş eşcinseller.. Onları kadın giysileriyle bir görseniz şaşarsınız. Bunlar nasıl kadın olmuş yani? Koskoca eller, ayaklar... Suratlarında o sakal... Sakallarını epilasyonla almışlar ama delik deşik izler var suratlarında onların.. Çünkü epilasyonda her kılına iğne batırıp öyle alıyorlar.. Halbuki Bülent Ersoy şimdi her şeyiyle kadın olmuş durumda. Artık onun erkekliğe dönüşü olmayacağına göre, acaba niçin ona bir kadın nüfusu vermiyorlar?

— Yani siz başta Bülent hanım olmak üzere bütün erkekten dönenlerin sahne yasağına karşısınız, değil mi?

— Kesinlikle karşıyım.

— Şimdi Türkiye'de yasaklı olan bir Bülent Ersoy

var, bir de Demirel, Ecevit gibi siyasetçiler var. Siyasetçilerin yasaklı olması konusunda ne düşünüyorsunuz?

— Karşıyım tabii.. Ne bileyim, herkes kendi dalında işini yapabilmeli. Meselâ Bülent Ecevit'i de seven çok var, Süleyman Demirel'i de.. Eee, niçin onlar yasaklı olsun yani? Niçin serbestlik olmasın? Ben on sene önceki Türkiye'yi çok arıyorum.

— Ne yönden arıyorsunuz?

— Her yönden.. Daha çok hürriyet vardı. Daha çok serbestti. Şimdi her şey kısıtlı. Hafif bacağını açıyorsun, yok efendim sansürmüş, ne diyorlar ona?... Muzır yasaymış, şuymuş, buymuş.. Bunlara çok karşıyım. İnsan dilediğini yapabilmeli yani. Yani şu anda olsaydı, ben ameliyat olup kadın olmazdım kesinlikle. Belki de erkek olmak için uğraş verirdim.

— Para durumunuz nasıldır? Mal varlığınız nedir bunca uğraştan sonra?

— Geçinecek kadar kazanıyorum işte.. Biri annemin üzerinde, üç dairem var. Bir de külüstür arabam var. Bankada beş kuruş param yok. Meselâ bir daire alacaktım, kocam İngiliz diye izin vermediler. Ben de onu annemin üzerine aldım. Yani ben ölürsem, İngilize bir de miras mı bırakayım?.. Tamam, İngilizle evliyim ama zaten boşanmak için dava açmışım.. Ben İngiliz sayılmam ki.. Kocam İngiliz diye mülk almama izin vermiyorlar.

— Size izin vermezler ama paralı Araplara ve kendi yandaşlarına binbir numarayla izin verirler.. Onlar istedikleri yerleri aldılar bile.. Serbülent hanım sizin genç ve güzel bir kadın olarak, idealinizdeki erkek tipi nasıldır?

— Beni anlayan, beni seven, karakterli ve gururlu bir erkek. Tabii biraz da zengin olmasını isterim.

— İyi de, bu devirde bu kadarını bulmak çok zor. Siz nasıl bir kadınsınız?. Şunun için soruyorum.. Kadınlar erkeklere göre daha hassas, daha duygusal, daha romantik olurlar genellikle.. Daha kaprisli ve huysuz olurlar. Siz nasılsınız bu açıdan?

— Ben çok hassas romantik ve duygusal bir insanım. Hiç kaprisli değilim. Şimdi herkes Bülent Ersoy'un

çok kaprisli ve hırçın olduğunu biliyor. Ben kesinlikle öyle değilim ve çok mütevazi bir insanım. Niçin? Çünkü hayata çok genç yaşlarda atıldım ve büyük deneyim kazandım. Bu yüzden de, her şeyi hoş karşılamayı öğrendim.

— Arada sırada sevgilileriniz oluyor mu?

— Şu anda bir tane sevgilim var. Yani ben birlikte olduğum insanı hiçbir zaman aldatmam. Çok sadık bir insanım. Tam bir ev kadını olabilecek kapasitedeyim.

— İnşallah İngiliz kocanızdan boşanırsanız ve karşınıza hayırlı bir kısmet çıkarsa, evlenmeyi düşünür müsünüz?

— Tabii düşünürüm. Evimin kadını olmayı çok istiyorum.

— Allah gönlünüze göre versin inşallah..

— Zaten artık sahneler azaldı. Çalışacak gazino iki üç tanesi dışında hiç kalmadı. Ben de para için çok küçük yerlerde çalışmayı doğrusu istemiyorum.

— Peki Serbülent hanım, demin sevgililerinize hiç ihanet etmediğinizi söylediniz. Onlar size ihanet edince kızıyor musunuz?

— Çok kızıyorum.

— Herhalde kıskanç bir insansınız..

— Evet, çok kıskancım. Erkeğimi çok kıskanırım!

— Konuşmanızın başında ilk aşkınız Adana'lı Tayfur'dan söz etmiştiniz. Ondan sonra da öyle büyük aşklar yaşadınız mı?

— Hayır, ilk ve son büyük aşkım o olmuştur. Zaten kadın olmama da o çocuk sebep olmuştur. Onun ailesi beni kadın biliyordu. O zaman ben Adana'da Emirgan çay bahçesinde kadın kıyafetiyle çalışıyordum. Onların da evlerine sevgilisi olarak gelip gidiyordum. Beni ailesiyle tanıştırdı. Sonra erkek olduğum öğrenildi. Öğrenilince de, çocuk ailesine isyan etti.. **«Size ne bundan? Onu seven benim.. Onunla birlikte olan, onunla yatan benim. Siz niçin yadırgıyorsunuz?»** diye isyan etti.. Ve o istedi onun aşkı, sevgilisi, kadını olmam.. Kadın olmaya da o teşvik etti. Sonra da, ben kadın olduktan sonra ayrıldık.

— Onu daha sonra hiç gördünüz mü?

— Hiç görmedim.. Belki de evlenip çoluk çocuğa karışmıştır. Zaten o tür romantik mizaçlı erkekler artık kalmadı. Şimdiki yeni nesil hiç romantik değil yani.. Yenileri hiç romantik bulmuyorum. Eskiden daha iyiydik galiba.. Sanki çok yaşlı bir insan gibi konuşuyorum ama..

— Size burada bir şey daha soracağım.. Diyelim ki siz Serbülent Sultan olarak vücudunuzu parayla satmaya karar verdiniz. Çok iyi para kazanır mıydınız bu işten?

— Felâket kazanırdım. Milyarder olurdum.

— Peki bu işin tarifesi nedir? Yani piyasadan duyduğunuz ve tahmin ettiğiniz kadarıyla soruyorum?

— Bunu yapmadığım için, gerçekten bilmiyorum.. Ama büyük para olduğu kesin.. Ya para, ya da çok değerli hediyeler. Ben hayat kavgasında gerçekten yoruldum. Bundan sonra, demin de söylediğim gibi evlenip evimin kadını olmak istiyorum.

— Anlıyorum efendim.. Serbülent hanım size bir şey daha soracağım.. Erkekten dönüp de kadın olanların, gençlere kötü örnek oldukları çok yazılıp söylendi. Siz varsınız, Bülent Ersoy var.. Bu konuda ne diyorsunuz? Gerçekten kötü örnek olduğunuzu kabul ediyor musunuz?

— Hayır, biz kötü örnek olmuyoruz. Bülent Ersoy gayet güzel okuyan bir insan. Ben de okuyorum kendimce.. Niçin kötü örnek olalım yani? Eğer ben kötü örnek olsaydım, benim erkek kardeşlerimin de benim gibi olmaları gerekmez miydi? Bütün çocukluğumuz onlarla beraber geçti. Halbuki ben aynanın karşısında makyaj yaparken, onlar futbol oynardı.. Ben de erkektim, onlar da erkekti.. Bu bir yaradılış meselesidir. Kimse kimseye kötü örnek olmaz. Kötü örnek olsa, o zaman birtakım hanım sanatçıların daha kötü örnek olmaları gerekir. Evlerinden kaçan bir sürü genç kız hep onlara özenmiyor mu yani? Ahu Tuğba'ya özeniyor, şuna buna özeniyor.. Yani bir sürü genç kızımız da bu hanım sanatçılara özeniyor. O halde bu hanım sanatçıları da, kötü örnek oldukları için yasaklamalı mı acaba? Yani biz kötü örnek oluyoruz diye bize sahne yasağı konulması bence saçmalıktır.

— Bir şey daha sorup bitireyim. Siz eşcinsellerle arkadaşlık etmekten hoşlanır mısınız?

— Kesinlikle hoşlanmam. Hiç görüşmüyorum onlarla. Benim arkadaşlarım vardır. Görüştüğüm komşu hanımlar vardır. Ayrıca konuştuğum erkekten başka da, hiçbir erkek arkadaşım yoktur.

— Serbülent hanım, kocanız olacak o İngiliz'den hayırlısıyla boşanıp iyi bir kısmet bulmanızı ve yeni yuvanızda mutlu olmanızı diliyorum. Bu konuşma için size çok teşekkür ediyorum.

AYDIN CANER *1941 yılında Niğde Aksaray'da doğdu. Eğitimini ortaokul son sınıfta terketti. Daha sonra ailesinden de koptu ve tek başına yaşamaya başladı. 1977 yılında Eskişehir'de adam öldürdü ve cezaevine girdi. Dokuz yıl kadar çeşitli cezaevlerinde kalan Aydın Caner, 1986 yılı Eylül ayında özgürlüğüne kavuştu. Kars cezaevinde, yöneticilerin ve cezaevi doktorunun ihmali yüzünden bir ayağı kesilen Caner, bekâr.*

⊙

MAPUSANE GÜNLERİ...

— Aydın bey, size önce **«Geçmiş olsun»** diyorum. Adam öldürmek suçundan dokuz yıl cezaevinde yatmış ve şimdi özgürlüğüne yeniden kavuşmuş bir insansınız. Nasıl olmuştu adam öldürme olayı?

— Ben Eskişehir'de bir lokantada çalışırken bir ölçüde namus meselesinden, bir ölçüde de kendimi koruyabilmek için adam öldürdüm ve bir süre sonra yakalanıp tutuklandım. Bu süre içerisinde yedi ayrı cezaevinde yattım ve bir bacağım kesildi. Bacağımın kesilmesi, cezaevlerinde insanlara uygulanan maddi ve manevi işkencenin bir sonucudur. Benimki maddi işkenceden değil. Kars cezaevi yöneticilerinin ve orada görevli bir doktorun kasıt ve ihmalleri yüzünden kesilmiştir. İşte şimdi gözleri aydın olsun hepsinin. Beni sakat bıraktılar.

— Bacağınızın kesilmesini biraz sonra soracağım. Cezaevlerinde işkence çok mu var?

— Evet, müdürüne göre vardır. Öyle cezaevlerinde kaldım ki, müdürü pırıl pırıl bir insandı. Örneğin Antalya cezaevi böyleydi. Orada işkence yoktu. Mahkûmlar insan yerine konulurdu. Ama bir de Kars cezaevi vardı. Oraya Allah kimseyi düşürmesin! O adamların eline Allah düşmanımı düşürmesin! Ben ilk yakalandığımda, Ankara cezaevine götürüldüm. İlk girişte orada saatlerce, gardiyanlardan dayak yedim. Hemen her cezaevine girdiğimizde, muhteşem bir sopa yersiniz. Bunun nedeni de, mahkûmun disipline kayıtsız şartsız uymasını sağlamaktır! Yani ilk girişte bir gözdağı verme, bir sindirme operasyonu uygularlar. Bunu yaparken de gözünüzün yaşına bakmazlar, bunu Allah yarattı demezler. Resmen falakaya yatırılırsınız, gardiyanlar size tekme yumruk girişirler. Orada ölseniz, it ölüsünden hiçbir farkınız olmaz onlar için. Örneğin Akşehir cezaevinden Burdur cezaevine sürgün gitmiştik yedi arkadaş. Orada tam bir gece durmadan dayak yedik. Sonra bizi cezaevinin zemin katında, içi su dolu bir hücreye koyup yalınayak bıraktılar. Buranın dibi keskin çakıllarla dolu. Falakadan şişmiş ayaklarımızı burada o keskin çakıllar kesti. Bilmiyorum, orası şimdi de duruyor mu? Biz oraya **«Çakıllı gazino»** adını takmıştık. Buna can dayanmaz Emin bey.. İnanın ki dayanmaz.

— Peki siz Akşehir'den Burdur'a niçin sürgün gittiniz? İsyan falan mı çıkarmıştınız Akşehir'de?

— Hayır, isyan değildi. Ama orada büyük adaletsizlikler vardı. Haksızlığa dayanamayan her insan gibi ben de sesimi yükselttim. Pislikten yemek yiyemezdik, yatamazdık. Vehbi Cırıl isminde bir müdür vardı. Bu adam geceleri gidip Akşehir pavyonlarında içki içer ve sabaha karşı gelip, gıcık kaptığı herkesi havuzun başında bizzat döverdi. Mahkûm bu durumda patlayınca da adı **«İsyancı»** olur. İsyancı olunca da, acımasızca cezalandırılır. Oysa kimse bu mahkûmların niçin böyle yaptıklarını düşünmez. Mahkûmlara bu yapılanların çoğu, cezaevi yönetimlerinin baskı, sömürü ve otoritesini sürekli kılmak için yapılır. Büyüklerimiz nedense bu gibi sorunlara hiç eğilmezler. Eğer cezaevinde sömürü varsa, orada mutlaka işken-

ce vardır. Ama ben Kars cezaevindeki sömürü ve işkence, gibisini görmedim. Ben orada 1983 yılından 1986'ya kadar tam üç yıl kaldım. Burada size kısaca anlatayım, yetkililer belki okurlar da ilgilenirler. Orası acayip bir yer. Örneğin oranın gardiyanları, diğer cezaevlerindeki sistemli işkenceyi bile bilmezler. O yüzden de, adamı daha kötü ederler. Kars personeli zaten hemen hemen, çoğunlukla akrabalardan oluşuyor. Emmioğlu, dayıoğlu, bibioğlu falan. Gardiyanlar falan birbirleriyle çoğunlukla akrabadır. Orada adamı mahvederler. Yani böyle vurursam acaba bu adam ölür mü, veya sakat kalır mı diye bir korku hiç yoktur. On onbeş tanesi seni rastgele ortalarına aldılar mı, bittin demektir. Hele bunlardan biri vardı ki, insanı tutar duvara çarpardı. Duvara çarpar çarpar, sonra da üzerine çıkıp tekmeleye tekmeleye çiğnerdi. Bu da yetmezdi öfkelerini almaya. Bir arka oda vardı, orada falakaya yatırırlardı. Kars cezaevinde iki tip hücre vardır. Bir tanesinin her tarafı beton ve kapısı demir. Burada oturacak ve yatacak yer yoktur. Ama bir tip hücre daha vardır ki, burası insanlık tarihi adına utanç verici bir yerdir. Burası bir insanlık suçudur. Burası, çocuk koğuşunun bir köşesindedir. Oranın dibi çamurdur, yere oturamazsın. Yüksekliği de birbuçuk metre falandır. Ayakta duracak olursan da, eğik durumda duracaksın. Öyle on dakika kalsan, belin tutulur zaten. Kapkaranlık bir yerdir. Hava girmez. Zaten orada iki saat kalan bir insanın bile hayatı kayar. Ben orada yatmadım ama arkadaşlardan çok duydum. Bir gün de çocuk koğuşunun oraya gittiğimde kapıyı açıp, çaktırmadan içine baktım. Allah buralara düşürmesin beyim.

— Ayağınız nasıl kesildi Kars cezaevinde?

— Benim ayağımın kesilmesinin tek suçlusu cezaevi müdürü değildir. Cezaevi doktoru da suçludur ama kime anlatacağım bu derdimi? Olay şöyle oldu. Benim sol ayak parmağımda bir sivilce çıkmıştı. Ağrı falan yapıyordu, sızlıyordu. Doktora çıktım, **«Ayıp ulan, bu kadar şey için doktora mı çıkılır?»** deyip beni kovdu. Sonra bu sivilceler

ayağımda yayılmaya başladı. Artık uyku uyuyamaz duruma geldim. Yine doktora çıktım. Çok acı veriyordu.

— Bu doktor, cezaevi doktoru mu oluyor?

— Evet abi... **«Bu egzama olmuş»** deyip bir merhem verdi. Fakat artık bu sivilceler yaraya dönüşmeye başladı. Bir gece bile uyumak mümkün olmuyor acıdan. Doktora çıkıp çocuklar gibi yalvarıyorum **«Ne olur beni hastahaneye bir sevkedin»** diye. Bir türlü sevketmiyor. Burada izninizle bir şey söyleyeceğim Emin abi... Bugüne kadar yedi cezaevinde yattım. Belki bir rastlantıydı ama, yedi cezaevinde gördüğüm cezaevi doktorlarından da utanç duydum. Diyebilirim ki bu cezaevi doktorlarının çoğu tıp biliminden ve insanlıktan dışlanmış kimseler. Bunlar tıbbın yüz karası insanlar. Bir doktor nasıl bu kadar gaddar, zalim ve insan sevgisinden yoksun olabilir? Gezdiğim yedi cezaevinde, hep aynı tipte doktor gördüm. Sanki bunlar da cezaevi müdürü, cezaevi disiplin sorumlusu gibi davranırlar ve yöneticilerle bir olup, mahkûma karşı cephe alırlar. İşte en basit örneği benim şu kesik ayağımdır.

— Şu anlattıklarınız gerçekten utanç verici şeyler... Hem o doktorlar adına, hem de yetkililer adına. İçlerindeki namuslu doktorları, ettiği Hipokrat yeminine bağlı kalan doktorları elbette ki tenzih ediyorum. Ama demek ki böyleleri de var içlerinde... Vay canına... Sonra ne oldu ayağınız?

— Ayağımda yaralar açılıyor ve kıvranıyorum. Bir gün avluda dayanamayıp **«Bunlar değil doktor, baytar bile olamaz. Bunlara hayvanların bile canı emanet edilmez»** diye bağırdım. Bizim cezaevi doktoru Erzurum'lu biri. Hemşerilerinden bir mahkûm, benim bu sözlerimi doktora yetiştirmiş. Birkaç gün sonra yine çıktım doktora. Tabii benim olup bitenlerden haberim yok. Doktor bana dedi ki **«Mutfaktan bir tas tuz al. Bu yaraları her gün kuru kuru, tuzla yarım saat ovacaksın. Bu tuz iyi gelecek ve mikropları öldürecek»**... Ben de inanıp böyle yapmaya başladım. Fakat beş dakikadan fazla dayanamıyorum. Öyle bir acıtıyor ki... Ayakta yeniden büyük yaralar açmaya başladı. Artık hiç basamıyorum. Tuvalete bile arkadaşların

omuzlarında gidiyorum. Bir hafta sonra doktor bey'e tekrar çıktım. Artık bu tuz uygulamasına dayanamıyorum. Yine çocuklar gibi yalvardım beni hastahaneye yollasın diye... **«Hayır, ben seni burada tedavi edeceğim»** dedi ve bu kez de tentürdiyot tedavisi başlattı. Yaptığı da şöyle oluyor... Ayağımdaki sargıları açıyor, sağlık memuru da ayağımın üzerine şırıl şırıl tentürdiyot döküyor. Bu uygulama iki ay sürdü. Ayağım artık haftada bir deri değiştiriyor. Ayağım iyice kavruldu. Arkadaşlar **«Senin ayağın sakat kalacak»** diyorlar. Cezaevi müdürüne, hastahaneye sevk edilmem için dilekçe yazdım. Fakat zalim müdür de, zaten doktorla birlikte hareket ediyor. Savcılık makamına dilekçe yazdım. Tabii bunu da müdüre veriyorum. Müdür de bunu savcılığa değil, doktora veriyor. Abi, o ayağımla bunlar beni **«Bunu Allah yarattı»** demeden falakaya yatırdılar. İşte o anda, öldüğümü zannettim acıdan. Sonra da o beton hücreye attılar beni. Fakat tam o günlerde, bazı parlamenterlerin cezaevini ziyaret edecekleri söylentisi dolaşmaya başladı. Bize Kars cezaevinde gazete okutmazlardı. Oraya gazete girmesi yasaktır. Bu söylenti yayıldıktan sonra, beni Kars hastahanesine sevkettiler.

— Özür dilerim Aydın bey, sözünüzü keseceğim... Adı neydi bu cezaevi doktorunun?

— Adı **Remzi Aras**... Kars hastahanesindeki cildiye doktoru benim yaralarıma baktı ve **«Şimdiye kadar niçin gelmedin oğlum?»** dedi. Durumu kendisine anlattım. Başhekimle birlikte yeniden baktılar ve beni Erzurum hastahanesine sevkettiler. Tabii yine cezaevine döndüm, çünkü sevkiyatım oradan yapılacak. Orada beni yirmi beş gün öylesine tuttular yeniden. Sonuçta Erzurum'a gönderdiler. Orada öğrendim ki ayağımdaki bütün damarlar tıkanmış ve kangren olmuş. Hemen ameliyata aldılar. İlk ameliyatta ayak parmaklarımı kestiler, fayda etmedi. İkinci bir ameliyatla da, ayağımı kestiler. İşte şimdi sakatım. O cezaevi doktoru kına yaksın! Kars cezaevi yetkilileri de kına yaksınlar!

— Şikâyet ettiniz mi bunları?

— Her yere şikâyet ettim. En yüce makamlara kadar şikâyet ettim dilekçeler yazıp. Her seferinde de el kadar cevap kağıtları geliyordu **«Gereğine tevessül edilmiştir»** diye. Ben **«Tevessül»** nedir, onu bile bilmiyordum. Sonra doktor bey aklanmış. Kim akladı, nasıl akladı bilmiyorum. Çünkü bana hiç kimse bir şey sormadı. Oysa giden bacak, benim bacağımdı. Sakat kalan bendim. Bana hiç kimse bir kelime bile sormadı. Ne diyeyim Emin bey? **(Aydın Caner'in burada gözleri doluyor. Koskoca adam ağladı ağlayacak)**...

— Bir çay daha içelim Aydın bey... Söyleyecek bir şey bulamıyorum. Peki bütün cezaevi yönetimleri böyle mi?

— Hayır. Eskişehir cezaevinde zalim bir müdür vardı. Bu ayrıldı ve yerine Nedim Çetin isminde bir müdür geldi. Öyle insan bir adamdı ki... Hem disiplini korudu, hem de bizler için elinden geleni yaptı. Antalya cezaevi müdürü Bahri Kurtuluş vardı. İşkence yaptırmadığı gibi, mahkûmun yemek bedelinin olduğu gibi karavananın içine girmesini sağlardı. Bunlar gerçek insandı. Önlerinde saygıyla eğiliyorum.

— Bu yemek bedellerinde birtakım numaralar döner mi?

— Döndüğüne yüzde yüz inanıyorum. Döndüren döndürüyor. Ama isbat etmemi isterseniz, elbette ki edemem.

— Ne verirler mahkûmlara yemek olarak?

— Örneğin Kars'ta üç ay boyunca kuru fasulye ve nohut yedik. İki üç günde bir de yağsız, tuzsuz, suda kaynaya kaynaya lapa olmuş topak topak bulgur aşı veya makarna hamuru verilirdi. Ama Antalya'da, devletin verdiği bütün para kazana girdiği için, daha iyi şeyler yerdik. Sonra cezaevlerinde çay ocakları vardır. Bu da başlı başına bir sömürü konusudur. Bu çay ocaklarında birtakım görevliler yollarını bulurlar ve mahkûmlar sömürülür.

— Aydın bey şimdi oralara girmek istemiyorum. Şöyle bir şey duymuştum... Mahkûmlara işkence yapan ünlü

gardiyanlar varmış. Bunlar bütün Türkiye'de tanınırmış. Doğru mudur bu?

— Kesinlikle doğrudur. Bütün mahkûmlar, bunları en az ismen tanırlar. Bunların ünü son derece yaygındır. Herkes **«Allah bunların eline düşürmesin»** diye dua eder. Burdur cezaevinde **«Azrail Hasan»** vardır. Hatta bunun motorsikleti üzerinde de bir levha vardır. Onda da kocaman **«Azrail Hasan»** yazar. Yine Burdur'da **«Humeyni»** vardır. Yine Burdur'da **«Gâvur Ali»** vardı. Fakat bu adam sonradan istifasını verdi ve kaçıp gitti. Eskişehir'de meşhur **«Karanlık Hasan»** vardı. Bunun diğer adı da **«Kemikkıran Hasan»**dır. Bir de Bolvadin cezaevi başgardiyanı **«Hazreti Ahmet»** vardır ki, bu en ünlüsüdür. Bunu tanımayan yoktur. Kur'an'la yatıp Kur'an'la kalkan biri olmasına rağmen, cezaevlerinde dillere destan olmuştur. Bir de Akşehir cezaevi işkencecisi **«Pala Sefer»** çok ünlüdür. Elazığ cezaevinde Hasan Şen de iyi bilinir. Siz Keklik Ali'yi tanır mısınız Emin bey?

— Hayır, tanımam.

— Şimdi **«Keklik Ali»** denilince akla insan ismi gelir. Oysa öyle değildir. Keklik Ali, falaka sopasının ismidir. Bunu ben yıllar önce Eskişehir cezaevinde tanıdım. O falakaya ayaklar geçer ve sopayı yersiniz. Zaten falakaya yatırdıkları zaman sırtınız yerdedir. Yukarıya doğru bakarsınız. İşte falakanın size dönük tarafında kırmızı harflerle Ali Keklik yazardı. Falakaya yatırmadan önce gardiyanlar **«Sen bizim Keklik'le hiç tanıştın mı lan?»** diye sorarlardı. Sonra da tanışmış olurduk!

— Nereden geliyormuş bu isim?

— Valla onu bilemiyorum abi.

— Ali Keklik acaba şimdi de var mı Eskişehir cezaevinde? Çünkü oranın müdürünü tanıyorum. Uygar bir insandır. Öyle şeyler yaptıracağını sanmam.

— Bilemiyorum tabii... Benim bu anlattığım epey önceydi.

— Peki Aydın bey, cezaevlerine içki ve uyuşturucu giriyor mu?

— Çok enderdir. Bir kere, uyuşturucu fiyatları son yıllarda çok arttı.

— Hiç artmaz olur mu? Memlekette enflasyon var. Her şeye her gün zam gelirken, uyuşturucu fiyatları sabit kalacak değil ya!.. Neyse, yani bunların cezaevine girmediğini söylüyorsunuz.

— Çok az girer. Zaten içerdekilerin çoğu fakir insanlardır. Bunların içinde zengin pek azdır. Zengin insanın, cezaevinde zaten işi yoktur. Zengin, arabasını dağdan aşırır. Nasılsa bir yolunu bulup, onun paçasını kurtarırlar. O fakir fukara kesim içkiye, uyuşturucuya, kumara nasıl para harcasın? Yani disiplinden falan değil, geçim koşulları yüzünden bunlar içeriye girmiyor. Dışarıdaki insanlar son birkaç yılda geçim sıkıntısı açısından nasıl ızdırap çekiyorlarsa, mahkûmlar da aynı ızdırabı çekiyorlar.

— Mahkûmlar arasında eşcinsellik durumu nasıldır?

— Onaylanan bir şey değil ama, çok yaygın olmasa da maalesef var. Ama bunların ilk cezasını mahkûmlar verir yine... Mahkûmlar bu olaya büyük tepki gösterir.

— Kimlerle yatıp kalkar bu sapıklar? Çocuk mahkûmlarla falan mı?

— Hayır, çocukların koğuşu zaten ayrıdır. Onlar büyüklerin arasına pek sokulmazlar. Fakat büyük mahkûmların arasında da böyle 18 - 20 yaşında falan **«Parlak»** denilen tipler oluyor. Tabii bunlara musallat olan bazı sapıklar da var. Maalesef var. Dürüst mahkûm, böyle sapık ilişkileri hiçbir zaman onaylamaz ama beş parmağın beşi de bir olmuyor ki... Bunun önlenmesinin de, pek mümkün olacağını sanmıyorum.

— Nasıl tepki gösterilir böylelerine?

— Farkına vardığımız anda, onu fena halde döveriz. Ayrıca koğuştan da dışlarız. Bunlara cezaevi yönetimleri de tepki gösterir ama, mahkûmun tepkisi daha anlamlıdır ve daha çok ses getirir. Ama bunlar ruh hastası sapıklar olduğu için, fırsat bulunca yine yaparlar.

— Peki cezaevlerinde paralı ve zengin mahkûmlara

birtakım ayrıcalıklar sağlanır mı? Onlar biraz daha rahat ettirilir mi?

— Kesinlikle öyledir. Paralı adama cezaevi personelinden hiçbir zarar gelmez. Para, onların imtiyazlı yaşamasını sağlar. Revire giderler, özel odalarda yatarlar. Hatta demin siz sormuştunuz, eğer içeriye uyuşturucu falan giriyorsa, içki miçki giriyorsa, bunlar getirtir. Bunları sokmak, zenginler için hiç de güç değildir.

— Siz cezaevi yönetimlerinden ve gardiyanlardan bunca sıkıntı çekmişsiniz, işkence görmüşsünüz, işkencelere tanık olmuşsunuz. Gardiyanların durumunu nasıl değerlendiriyorsunuz şimdi geriye baktığınızda?

— Emin bey, bunların işkenceci ve zalim tutumlarını bir kenara bırakarak, bu adamlar gerçekten güç durumda. Onların yerinde olmak istemezdim. Durumları yürekler acısıdır. Onlar da insan... Günde en az 12 saat görev yaparlar. Bunların hafta sonu, bayram, tatil izni falan kesinlikle yoktur. Bizler, cezamız kaç yılsa bitirir ve bir gün özgürlüğümüze kavuşuruz. Ama onlar müebbede mahkûmdurlar. Dört duvar arasında, bizimle birlikte yaşamak zorundadırlar. Ellerine geçen para komiktir. Hepsi de bunalım içindedir. Eğer devlet bunlara insanca davransa, günde sekiz saat çalıştırsa, haftalık izinlerini kullandırsa, bunlar böyle olmazlar. Böyle gaddar ve zalim olmazlar. Mahkûmlara daha insanca bakarlar. Ama devletimiz cezaevlerinde bugün sürdürülmekte olan baskıları devam ettirmek istediği sürece, bunların durumunu düzeltmeyecektir. Bu benim kişisel görüşümdür... Çünkü gardiyanlar mahkûma karşı insancıl bir tutuma girerlerse, bugünkü disiplini ve otoriteyi sürdürmek biraz güçleşecektir. Sanırım devlet bu konuda böyle düşündüğü için, bu görevlilerden her şeyi esirgiyor. Onlar da mahkûmu ezmek zorunda kalıyorlar.

— Aydın bey diyelim ki cezaevlerimize çok insancıl bir yönetim geldi. Acaba o zaman disiplin ve otorite devam eder mi, yoksa Türk milleti ancak böyle sertlikten ve dayaktan mı anlıyor?

— Bence otorite yine tıkır tıkır yürür. Bunun en so-

mut örneğini Antalya cezaevinde yaşadım, işkence yoktu, dayak yoktu, baskı yoktu, yemekler iyiydi ve otorite yine vardı. Hatta moral geceleri yapılıp dansöz bile getirilirdi. Yeter ki iş başında bu tatlılıkları uygulamayı bilen yöneticiler olsun.

— Cezaevlerine arada sırada teftiş geldiği oluyor mu?

— Haa, bakın bu tam bir aldatmacadır. Aldatmaca Ankara'dan başlar, cezaevinin içinde sona erer. Kaldı ki, ben dokuz yıl cezaevinde yattım, bir kez olsun teftiş görmedim. Ama teftiş gören arkadaşlardan durumu çok dinledim. Teftiş daha önceden haber verildiği için, tam bir danışıklı dövüş oluyor. Önceden koğuşlar boyanıyor, her taraf temizleniyor, çarşaflar değişiyor, hatta o gün yemekte tavuk bile çıkıyor! Tam bir aldatmacadır. Gelsinler de habersiz teftiş yapsınlar bakalım. Gelsinler de mahkûmlarla yanlarında cezaevi görevlileri ve savcılar olmadan konuşsunlar. Bunu hiçbir zaman yapmazlar.

— İçeridekilere psikolojik baskı nasıl uygulanıyor?

— En önemlisi budur abi ...Yani mahkûmu yiyip bitiren ve eriten, bu psikolojik baskıdır. Diyelim ki gardiyandan dayak yedin. Bunun izleri bir hafta sonra geçer. Ama psikolojik baskı, mahkûmun ruhunu çürütür. Size yine Kars cezaevinden bir örnek vereyim. Bizler zaten dertlerimizi yüreğimizin taa derinlerine gömen, acıyla yatıp acıyla kalkan insanlarız. Çoğu geceler yorganı başımıza çekip için için ağlarız. Her sabah yeni dertlerle kalkarız. Mahkûm hep böyle dertli bir insandır. Sabaha karşı uyumuşsunuz, sabah altı'da sizi korkunç gürültülerle uyandırırlar. Oysa siz mışıl mışıl uyuyorsunuz. Zaten o acayip gürültü sizi mahveder. Gardiyanın elinde bir sopa vardır. Kars'ın o soğuğunda koğuşları boşaltırız. Bizi bahçeye çıkarırlar. Diyelim ki arama vardır. Bütün eşyalarımızı, yataklar falan da dahil alıp bahçeye çıkarırız. Yerler ıslaktır, çamurdur, kar vardır. Eşyaları buraya yığarız. Sonra da bu ıslanan, pislenen eşyalarımızı tekrar koğuşa taşırız. Ama orada birkaç saat geçmiş ve biz o soğukta titremişizdir. Ya da yağmur yağmıştır, sırılsıklam olmuşuz-

dur. İşte size psikolojik işkence... Yemek verirler, Allah aratmasın yiyemezsiniz. Su yoktur, doğru dürüst yıkanamazsınız. Bulaşığınızı, küçücük bir tasta elli kişi yıkarsınız. Ortalıkta kedi gibi fareler, böcekler kol gezer. İşte psikolojik işkence budur. Ben burada sayın devlet büyüklerimizden rica ediyorum. Kars cezaevini bir incelemeye alsınlar. Öncelikle burasını incelesinler. Baksınlar bakalım neler çıkacaktır.

— 12 Eylül öncesi ve sonrasında siz cezaevindeydiniz... Arada fark gördünüz mü?

— Tabii 12 Eylül öncesinde cezaevleri çok daha laçkaydı. Kumar vardı, siyaset vardı, firar vardı. Yani dürüstçe konuşmak gerekirse, her türlü numara vardı. 12 Eylül sonrasında asker cezaevlerine de girdi. Aslında asker de çok acımasız davrandı mahkûma karşı. Tabii ister istemez disiplin de gelmiş oldu. Hele siyasilerin yattığı cezaevlerinde bu durum açık açık ortaya çıktı. Bu durum Özal iktidar oluncaya kadar sürdü. Fakat Özal iktidar olunca, cezaevlerinde eski durumlar yeniden canlanmaya başladı. Yemekler falan yine bozuldu. En kötüsü de, Özal bizleri bir af beklentisi içine soktu. Bu af beklentisi yüzünden, mahkûmlar uzun süre her türlü aşırılıktan kaçındılar. İşte en büyük psikolojik işkenceyi bizler bu Özal döneminde yaşadık.

— Niçin Özal döneminde?

— Af çıkacak diye bizi uyutup durdular. En büyük işkence budur. Aylarca, yıllarca kıvrandırdılar bizi. Sonunda da, çıka çıka küçük bir indirim yasası çıktı. Böylece, cezasının zaten sonuna gelmiş olan az sayıda mahkûm tahliye edilmiş oldu.

— Bunca cezaevi gezmiş bir insansınız... İçeridekiler Özal ve ANAP hükümeti için ne düşünürler?

— Mümkün değil... Özal'ı ve bu hükümeti kesinlikle sevmezler... Çünkü bizi küçük bir indirimle uyuttular. Bir eski mahkûm olarak şunu açıkça söyleyebilirim ki, bu hükümet yapılacak ilk seçimde mahkûm ailelerinden kesinlikle oy alamayacaktır. Bizim ailelerimiz de, en az 500 bin kişi vardır bu memlekette. Az rakam değildir bu...

Hatta bir gün Özal televizyona çıkıp **«Bu memlekette inşallah bir daha af çıkmaz»** dedi. Bunu kulaklarımızla duyduk ve çarpıldık. Biz bunlara nasıl oy veririz?

— Peki mahkûmlar arasında en güçlü parti hangisidir?

— Sosyal demokratlar olduğunu söyleyebilirim. Erdal İnönü'dür. Demirel de çok sevilir. Yani mahkûm ailelerinin oyları SHP'ye ve DYP'ye gider.

— Aydın bey bunca yıl cezaevinde yattınız. İçeride yanlış mahkeme kararlarıyla, haksız bir biçimde yatan çok insan var mıydı? Yoksa çoğunluk gerçekten o suçu işlemiş midir?

— Valla dürüst olarak söyleyeyim, haksız yere yatan vardır ama azdır. Bir örnek vereyim... Erzurum'da hastahanede tanıştığım Nihat Yıldız adında bir arkadaş vardı. 36 yıla mahkûm olmuştu. Sonra yeniden yargılandı ve suçsuz olduğu anlaşılıp tahliye edildi. Ama iki yıl, boşuna yatmış oldu.

— Cezaevlerinde mahkûmlardan en büyük saygıyı, hangi suçu işlemiş olanlar görür?

— Genelde namus yüzünden içeri düşenler büyük saygı görür.

— En hakir görülenler hangileridir?

— Irz düşmanlarıdır. Sonra dolandırıcı, hırsız gibi yüz kızartıcı suçlar gelir.

— Bunlarla ilişki falan kurmaz mı diğer mahkûmlar?

— İster istemez kurar. İlk geldiklerinde tepki görürler ama, aynı çatı altında yaşamak zorundasınız.

— Aydın bey, siz bir katilsiniz. Geçmişte bir insanı öldürmüş ve bunun cezasını çekmiş bir insansınız. Şimdi içinizde o adamı öldürdüğünüz için **bir pişmanlık var mı?**

— Ben yaşadığım süre içerisinde bir karıncayı bile incitmekten çekinen bir insandım. Yani insancıl düşüncelerim çoktur. Davranışlarımı da ona göre yönlendirmek isterim. Fakat o olay, aniden gelen bir olaydı. Maalesef oldu, bitti. Elbette ki istemezdim.

— Yani şimdi geçmişe baktığınız zaman pişman mısınız?

— Elbette ki pişmanım... Çünkü eğer o hayatını kaybettiyse, ben de çok şeyimi kaybettim.

— Cezaevlerindeki çoğunluk, işlediği suçlar yüzünden pişmanlık duyuyor mu?

— Hem de pek çok duyuyor. Büyük çoğunluk duyuyor. Bunlara bir fırsat verilse, kendilerini topluma kabul ettirmek için yaşamlarına sıfırdan başlamayı istiyorlar. Ben de inanıyorum ki, çoğu mahkûm bundan sonra yepyeni bir insan olarak hayatı bekliyor.

— Peki cezaevlerinde yatanlar, çıktıklarında ıslah olmuş oluyorlar mı?

— Şimdi çok hassas bir konuya değindiniz efendim. Hayır, olmuyorlar. Çoğunluk olmuyor. Çoğu arkadaşımız içeride eriyor, çürüyor, bitiyor ve dışarıya sadece posası çıkıyor. İşte bunun en güzel örneği benim. Ne başımda saç kaldı, ne ağzımda diş kaldı, üstelik de bir ayağımı kaybettim. Benim her tarafım ateş olsa, şimdi ben ne yapabilirim? Sadece posası kalmış, tükenmiş bir insanım. Cezaevlerinde bizleri gerçekten ıslah etmek için bir şeyler yapsalar, bundan hem biz kazanırız, hem insanlık kazanır, hem de devletimiz kazanır.

— Şimdi gelelim sizin durumunuza... Altı ay önce tahliye edildiniz. Ne yapıyorsunuz şimdi?

— Hiçbir şey yapmıyorum. Açlık ve sefalet içinde yaşıyorum. Hiç kimsem de olmadığı için, bir kahve köşesinde yatıp kalkıyorum. Beş kuruş gelirim yok.

— İş bulmak için birtakım yerlere başvurdunuz mu?

— Ayağım nedeniyle doktorlar benim sıcak iklimi olan bir yerde oturmamı söylediler. Bu yüzden Adana'da oturuyorum. Hiçbir yakınım yok. Bir Allah var, bir de ben varım. İş için başvurmadığım kapı kalmadı. Yani bir dikili ağacım olmadığı gibi, karnımı doyuracak ve ekmek parası kazanacak bir iş bile bulamıyorum. Yani böyle cascavlak ortada kalmış durumdayım. Son zamanlarda gazetelerde falan dama çıkıp da intihar edenleri görüyorum. Ben cezaevinden çıktıktan sonra intihar etmeyi çok düşündüm. Ben de bir dama çıkıp kendimi boşluğa bırakayım ve bu

açlık bitsin. Buna bir kurtuluş gözüyle bakıyorum ben. Fakat dokuz yıl boyunca, doğrusu cezaevlerinde çok çile çektim. Yani bu yarım halimle bile, biraz olsun yaşamak istiyorum. Biraz daha yaşamak istiyorum. Bazen çektiğim acıları gözümün önüne getirdiğimde, hayatın ve yaşamanın güzel olduğunu görüyorum. Ama bakıyorum, insan aç karnına yaşayamıyor. Oysa benim iki lokmada gözüm yok. Ben bir tek lokma istiyorum. Bir lokma ekmek ve başımı sokabileceğim bir yer. Şu anda inanın ki, bu akşama çorba içecek kadar bir param var. Ama yarına o da yok. Yarın ne yapacağımı bilemiyorum. Bu durumda bir insan olarak, Adana'da başvurmadığım kapı kalmadı. İş istedim, ekmek istedim, ama hiçbirini bulamadım. Oysa yasalarımızda.....

— Peki ne diyorlar size iş istediklerinizde?

— Önce İş ve İşçi Bulma Kurumu'na başvurdum. Oraya başvurmuş 2.000 (iki bin) kadar eski hükümlü ve sakat işsiz varmış. Bu rakam sadece Adana için... Onca insan işsiz bekliyor. Normal insanları da katarsanız, herhalde sadece Adana'da yüzbinlerce iş arayan insan var.

— Utansınlar vallahi... Utansınlar bunlar... Ondan sonra da kalkıp **«İtibarımız artıyor»** dedikçe tüylerim diken diken oluyor, asabım bozuluyor...

— Orada eksik olmasın, müdür benimle ilgilendi ama elinden bir şey gelmiyor ki... Bana birkaç kurumun ismini verdi. Bazıları özel sektör, bazıları devlet kurumu.

— Nerelere başvurdunuz?

— Adana'da PTT başmüdürlüğüne, TEK bölge başmüdürlüğüne, Belediye'ye, Tekel yaprak fabrikasına başvurdum. Tekel fabrikası müdürü dedi ki **«Arkadaş bana bakan bile emir verse, bir tek boş kadrom yok. Durumuna üzülüyorum ama yapacak bir şey yok»**... Acaba bizler için bir miktar kadro açılamaz mı bir yerlerde?

— Size niçin kadro açılsın kardeşim? Eski mahkûmlar, sakatlar ve normal vatandaşlar işsiz de gezse ne fark eder? Önemli olan şirketleri ve iflas etme numarasıyla köşeyi dönen uyanık iş adamlarını kurtarmak. Hükümetl-

miz önce bunları, bankalardan milyarlarca liralık krediyi danışıklı dövüş tokatlayan iş adamlarını ve kendi yakınlarını kurtaracak, sonra da sıra sizlere iş bulmaya gelecek. Hele sizler biraz daha bekleyin bakalım. Hükümet önce zenginleri kurtarsın, sonra fakir fukaraya iş bulsun. Yeter ki işsiz vatandaşlarımız sabırlı olmayı bilsinler. Ne ayıp, hepiniz kalkmışsınız iş arıyorsunuz. Bekleyin kardeşim, bekleyin. Zenginlere pişer, size de düşer.

— Bilemiyorum ki abi... Açlık beklemekle geçmiyor ki...

— Adana'da özel sektöre de başvurdunuz mu iş için?

— Her yere başvurdum. Bu iki koltuk değneğimle habire dolaşıyorum. Biraz geçmişimi sorana da, dürüstçe cezaevinde yattığımı söylüyorum. Bakışları hemen değişiyor. Memlekette zaten iş yok, benim bu eski hükümlü olma durumu işi daha da bozuyor. Ben şu anda ne yapabilirim? Yani yaşamak istiyorum, ölmek istemiyorum. Yok, yok, yok... Bu rezil yaşantımı ben nereye kadar sürdürebilirim? Yoksa bir gün ben de dama çıkar mıyım? Bir kurtarıcı arar gibiyim yani. Bana bir iş sağlayacak, başımı sokacak bir yer sağlayacak her kim olursa olsun, ona ölünceye kadar minnettar kalacağım.

— Ben bunları olduğu gibi yazacağım arkadaşım. İnşallah bir ilgilenen çıkar.

— Sonra Emin abi, benim özel bir durumum daha var. Benim halen onbir yıllık infazım var. Ben bundan sonra bir gün bile ceza alsam, bu onbir yılı da hapislerde geçireceğim. Allah korusun böyle işsizliğin, sefaletin ve açlığın sonucunda bir suça itilirsem ne olacak? Nitekim şimdi böyle bir durumdayım. Bu açlık ve sefalet doğrultusunda, Allah sizi inandırsın ki hırsızlık yapmayı bile düşündüğüm oldu. Bir gün bile ceza alsam, bunun üzerine tam onbir yıl bineçek. Yazık günah değil mi bana? Sadece ben de değilim bu durumda. Benim gibi onbinlerce, yüzbinlerce insan var. Bunların hepsi de, istemeye istemeye, işsizlik ve açlık yüzünden suça itiliyorlar.

— Evet Aydın bey, memleketi bu duruma getirenler

utansın. Başka ne diyeyim ben? Size bu konuşma için çok teşekkür ediyorum ve en kısa zamanda bir iş sahibi olmanızı diliyorum.

Emin Çölaşan'ın notu : Aydın Caner şimdi Adana'da gazetecilik yapıyor. Yerel bir gazetede çok ilginç röportajları, haberleri ve araştırmaları yayınlanıyor.

TÜRKAN ARIKAN *1930 yılında Aydın'da doğdu. 1968'de Özel Gazetecilik Yüksek Okulu'nu, 1969'da İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi İşletme İktisadı Enstitüsü'nü bitirdi. 1970-1973 yılları arasında Amerika'da Master yapan Arıkan yirmi yıl süreyle özel sektörde yönetici olarak çalıştı. 1975 yılında doktorasını yaptıktan sonra, 1980 yılında İktisat Fakültesi'nde doçent oldu. Üniversitede uzun yıllar asistan, öğretim görevlisi ve öğretim üyesi olarak da görev yapan Türkan Arıkan 1983 yılında ANAP milletvekili seçildi ve 1984 yılı sonlarında Emin Çölaşan'la yaptığı bir konuşma nedeniyle partisinden ihraç edildi. Daha sonra, ağabeyi Vural Arıkan'la birlikte Vatandaş Partisi'ni kurdu. Arıkan bu partinin kapanmasından sonra, DYP'ye geçti, daha sonra istifa etti.*

«FON REZALETİ»...

— Sayın Arıkan, bugün sizinle çok önemli bir konuyu konuşmak istiyorum. Siz bu konuda yoğun araştırmalar yapan bir milletvekilisiniz. Hükümet ve belediyeler, bu memleketin trilyonlara varan parasını harcıyorlar. Bu paralarda hepimizin hakkı var. Öte yandan, şu son yıllarda yolsuzluk, hırsızlık ve rüşvet olayları ayyuka çıktı. Hangi taşı kaldırsak, altından bir numara çıkıyor. Bir sürü insan, gözümüzün önünde köşeyi dönüveriyor. **Türkiye Cumhuriyeti** herhalde şimdiye kadar böylesine bir

dönem yaşamadı. Harcanan bu paralar acaba nerelere gidiyor, nasıl yolsuzluklar oluyor ve harcanan paraların birilerinin cebine girip girmediğini kimler nasıl denetliyor? Hükümet ve belediyeler, bu paraların hesabını kime vermekle yükümlü? Bunlar denetimden kaçmaya çalışıyor mu? Denetim eksik mi? Bu işlerde acaba ne gibi numaralar dönüyor?

— Sayın Çölaşan, sorularınızda çok haklısınız. Ben de bir milletvekili ve bir vatandaş olarak söylediklerinize aynen katılıyorum. Son birkaç yıldan bu yana yolsuzluk söylentileri, belgeleri ve haberleri gerçekten de çok arttı. Türkiye bugüne kadar öyle bir dönem yaşamadı. Özellikle ANAP'a yakın olmayı beceren kişilerin fena halde vurgun vurduklarını görüyoruz, biliyoruz ve en azından hissediyoruz. Size sadece iki örnek vereyim. Birincisi Başbakan Turgut Özal'ın kardeşi Korkut Özal, ikincisi de ANAP genel sekreteri Mustafa Taşar'ın biraderi... Biliyorsunuz her konudaki siyasal denetim görevi TBMM'ye aittir. Bunu da daha çok muhalefet partileri yapar. Denetim olmadan demokrasi olmaz. Geçenlerde SHP milletvekili Enver Özcan tarafından Korkut Özal'ın kısa sürede zengin olması konusunda hazırlanmış bir önerge, TBMM'de ANAP çoğunluğu tarafından reddedildi. Oysa bu önerge çok iyi hazırlanmıştı ve gerçekleri yansıtıyordu. Bizim temel görevimiz, milletin paralarının gerçek yerlere gitmesini sağlamaktır. Oysa her taşın altından yolsuzluk çıkıyor. Örneğin Yüksek Denetleme Kurulu tarafından hazırlanan raporlar TBMM KİT komisyonundadır. Bu raporlarda Ziraat Bankası, Anadolu Bankası gibi devlet bankaları incelenmiş ve büyük kredi yolsuzlukları olduğu ortaya somut olarak çıkarılmıştır. Oysa ANAP, bu yolsuzlukları örtmek istemektedir. Bunu açıkça görüyoruz.

— Efendim siz yolsuzluklarla böylesine mücadele eden bir milletvekilisiniz. Demin söylediğiniz gibi biz bunları biliyoruz, görüyoruz ve en azından hissediyoruz. Ama çoğunu ruhumuz bile duymuyor. Bunların çoğu kanıtlanamıyor, öyle değil mi? Kitabına iyi mi uyduruyorlar?

— Aslında bu işi şöyle yapıyorlar. ANAP döneminde

işleri çabuklaştırmak amacıyla yasalarda önemli değişiklikler yapıldı. Böylece, ihalelerin verilmesinde üç kişilik komisyonlara bile büyük yetkiler verildi. İşler belki hızlandı, ama yolsuzluklarda büyük artış oldu. Yani yolsuzluklara yasal kılıf hazırlandı. Yasal zemin değiştirildi ve yaptıkları her şey için **«Bu yaptığımız yasalara uygundur»** demeleri mümkün duruma geldi. Nitekim Sayın Başbakan da işleri bu suretle yürütmektedir.

— Acaba bu olup bitenlerden ve bu yolsuzluklardan Başbakan'ın haberi var mı?

— Yani bu yolsuzlukları bizzat yönettiğini söyleyemem ama, bunları duymamış olması da mümkün değil. Bunlar her gün basında yer alıyor. Biz konuları TBMM'ye getiriyoruz. Ortada Yüksek Denetleme Kurulu raporları var. Biz bunları hemen her gün Meclis'e önergelerle getiriyoruz, gündem dışı konuşmalarla Meclis kürsüsünde anlatıyoruz. Ama maalesef, sadece kendilerini ilgilendiren Özdağlar olayının üzerine gittiler. Onun dışındaki hiçbir konunun ele alınmasını, ANAP çoğunluğunun oylarıyla kabul etmediler. Zaten sorun buradan kaynaklanıyor. Bizim endişelerimiz de buradadır. Başbakan, yolsuzlukların üzerine gitmemektedir.

— Acaba devletin var olan denetleme sistemi ve denetleme kadroları yeterli mi efendim? Başbakan ve hükümet bunları örtbas etmek isteyebilir ama, devletin öyle mekanizmaları vardır ki, bunları yakalayıp ortaya çıkarır. Nasıldır Türkiye'de bu durum?

— Denetleme kadroları yetersizdir. Ama sistem çalıştırılırsa, iyi olduğunu söylemek mümkündür.

— Peki nasıldır bizim devletin denetleme sistemi?

— Önce TBMM denetimi vardır. Bu denetim hem bütçe yoluyla, hem de milletvekillerinin gensoru, meclis soruşturması, meclis araştırması, genel görüşme, yazılı ve sözlü soru sormalarıyla sağlanır. Ama bir bakıyoruz ki, bu ANAP döneminde TBMM'ye toplam olarak 87 adet araştırma, soruşturma ve gensoru önergesi verilmiş ve iktidar çoğunluğu bunlardan sadece yedi adedini kabul etmiş. O da kendileri yoluyla gelen önergeler. Kendileri

öyle istemiş. Reddettiklerinin çoğu, yolsuzluklarla ilgili konular. DYP, SHP, DSP ve biz bağımsız milletvekilleri tarafından verilen çok ciddi önergeler var. Bunların hepsini reddediyorlar ve TBMM denetimi maalesef yapılamıyor. Bir de yine bizler tarafından verilen ikibin dolaylarında yazılı ve sözlü soru önergeleri var. Bunların bazısına cevap veriyorlar, işlerine gelmeyen bölümlere ise ya yuvarlak cevaplar veriyorlar, ya da hiç vermiyorlar. Bence bunlar TBMM denetiminden kesinlikle kaçıyorlar.

— Diyelim ki bir milletvekili hükümete yazılı veya sözlü soru önergesi verdi ve hükümet işine gelmediği için buna cevap vermedi. Bunun bir müeyyidesi, yani bir yaptırımı var mı?

— Maalesef yok. Oysa mutlaka olması gerekir. Nitekim işlerine geldiği gibi yapıyorlar bu konuda. Ancak şunu kesinlikle söylüyorum ki, Sayın Başbakan meclis soruşturması, araştırması, genel görüşme ve gensorular açısından TBMM'yi tamamen dışlamıştır. Burada size iki örnek vereyim. Birincisi ANAP genel sekreteri Mustafa Taşar'ın kardeşi olayıdır. Birkaç yıl önce kırk elli bin lira maaş alan bir memur, ANAP döneminde devlet bankalarından milyarlarca liralık kredi almıştır. Bu nasıl oluyor? Acaba siz ya da ben gidip de bu krediyi istesek verirler mi?

— Bana vermezler efendim! Herhalde size de vermezler.

— Elbette vermezler. Şimdi burada bir yolsuzluk veya bir siyasal etkinlik olup olmadığı, ancak bir meclis araştırmasıyla ortaya çıkar. İkinci olay, Korkut Özal olayıdır. Bu şahıs ANAP iktidar olduktan sonra şirketler kurmuş, vakıflar kurmuş ve milyarlar kazanmıştır. Bu konuda da meclis araştırması açılması istendi. Demin de belirttiğim gibi, Enver Özcan arkadaşımız tarafından hazırlanan önerge çok ciddiydi. Ayrıca Korkut Özal'ın ticari faaliyetleri sadece para kazanmakla da kalmamış. Bu şahsın şirketlerinin ve vakıflarının irtica ile de yakın ilgisi olduğu basınımızda günlerce yer aldı. Bütün bu araştırma önergelerimizi TBMM'de reddettiler. İsmail Özdağlar ola-

yında **«Biz yolsuzlukların üzerine çekinmeden gideriz»** diye övünen ANAP büyükleri, iş kendi yakınlarının yolsuzluklarına gelince denetimden kaçmayı marifet sayıyorlar. Hatta bunu da bir **«İş bitiricilik»** olarak görüyorlar. Bakınız şu manzaraya şimdi! Bir tarafta zamların ve enflasyonun altında inim inim inleyen Türk milleti var. ANAP iktidarı bunlara **«Gıdım gıdım»** veriyor. Öbür tarafta da kendi yakınları milyarları götürüyor ve **«Arkadaş, biz bu konuyu TBMM olarak hele bir denetleyelim»** deyince de, fütursuzca reddediyorlar. **Milletten al, yakınlarını ve çevreni zengin et, ama millete hesap vermekten kaç.** İşte bunların felsefesi budur Sayın Çölaşan. Herhalde hoşa gitmeyecek bazı hususların ortaya çıkmasından, hem de zincirleme çıkmasından korkuyorlar. Ama korkunun ecele faydası yoktur. Bunlar bir gün mutlaka ortaya çıkacak ve hesabı sorulacak. Buna kesinlikle inanıyorum. Ama şunu da söyleyeyim, bunlar önergelerimizi istedikleri kadar reddetsinler, bizlerin bu konuda Meclis kürsüsünde yaptığımız açıklamalar da birer ibret belgesi olarak Meclis tutanaklarına geçmiştir.

— Bir de şunu soracağım Türkân hanım... **«Mal beyanı»** diye bir olay var. Bunların mal beyanından falan da artık bir şey çıkmıyor galiba, öyle değil mi?

— Hayır, çıkmıyor. Minareyi çalanlar, kılıfını hazırlamayı da iyi öğrendiler şu son yıllarda. Eğer birdenbire zengin olan bu kişiler arsa, apartman gibi taşınmazlar alırlarsa, mal varlığı bir şey ifade eder. Ama altın, mücevher, hamiline yazılı hisse senetleri alırsanız, paralarınızı yurt dışı bankalara veya bizim sırdaş hesaplara yatırırsanız bunu kim bilecek? Nitekim biliyorsunuz bu son AKFA şirketi olayında Sayın Mesut Yılmaz **«Bu şirkete benim ortak olduğumu isbat etsinler, görevimden istifa ederim»** dedi. Bunu isbat etmek mümkün değildir. Eğer siz o şirketten hamiline yazılı hisse senetleri alıp ortak olmuşsanız, bunları kasaya koymuşsanız ve zamanı gelince birisini yollayıp paranızı alıyorsanız, sizin oraya ortak olduğunuzu kim isbat edecek? Nitekim yine ANAP döneminde bir yasa değişikliği ile bu konuyu kolaylaştırdılar.

Biz o zaman Sayın Vural Arıkan'la birlikte çok itiraz ettik ama elbette ki sözümüzü dinletemedik. Yani burada şunu söylemek istiyorum Sayın Çölaşan... Çok ciddi birtakım önergeler veriyoruz ve hepsini reddediyorlar. Aslında bizim önergelerimizden korkmamaları gerekir... Çünkü bizim amacımız, bilgi edinmektir. Şunun için korkuyorlar... Biz o bilgileri edinirken birtakım usulsüzlükler, yolsuzluklar ve kayırmalar ortaya çıkacaktır. Size burada bir örnek daha vereceğim. Bir de Sayıştay denetimi vardır Türkiye'de. Sayıştay doğrudan doğruya TBMM adına denetim yapmakla yükümlüdür. Sayıştay devletin harcamalarını yapan saymanlıkların hesaplarını denetler. Ben bu konuyu da inceledim ve bazı önergeler verdim. Elde ettiğim sonucu size burada açıklıyorum. 1980 yılında bu saymanlıkların yüzde 53'ü denetlenirken, 1986 yılında ancak yüzde 32'si denetlenmiş.

— Acaba kasıtlı olarak mı yaratıyorlar böyle durumları?

— Hayır, kasıtlı değil! Geçmiş yıllardan kalan bir birikim de var. Ama sonuç olarak, denetimsizlik giderek artıyor. Sayıştay'ın yetişmiş elemanları ücret dengesizliği nedeniyle görevlerinden istifa edip gidiyorlar. Kadrolar yetersiz. Ayrıca bu kuruluşa belli görüşteki elemanların alındığı konusunda basında yayın yapılıyor. Aslında hem hükümetin, hem de TBMM başkanının bu konuya ciddi olarak eğilmeleri gerekir.

— Bir de Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu var. Bu kurul ne yapar?

— Bu kurul Başbakanlık makamına bağlıdır ama bütün inceleme raporlarını TBMM'ye, KİT komisyonuna verir. Bu kurul KİT'leri ve devlet bankalarını denetlemekle yükümlüdür. Şimdi burada da çok ilginç bir olay var. Biliyorsunuz son günlerde ANAP tarafından bir yasa teklifi getirildi ve KİT'lerle fonların TBMM tarafından denetlenmesi öngörüldü. Şimdi bu işin arkasında ne olduğunu size açıklayayım. Yüksek Denetleme Kurulu'nun 1985 yılına ait kamu bankalarıyla ilgili raporları çıktı. Bu rapor-

larda, çok büyük yolsuzluklar olduğu açık açık belirtiliyor. Bunlar çok büyük ve çok önemli kredi yolsuzlukları! Hatta bazılarında öyle şeyler var ki, insan okurken küçük dilini yutacak gibi oluyor. Örneğin banka yönetim kurulu önce bir firmaya kredi verilmesini uygun görmüyor. Aradan kısa bir süre geçiyor ve bir bakıyorsunuz ki, bu firmaya milyarlar verilmiş. Demek ki araya birtakım **«Etkili ve yetkili»** kişiler girmiş. Hatta o kadar ki, bazı raporlarda isim vermeden bu etkili ve yetkili kişilerden bile söz ediliyor. Bankalara milyarlarca lira borç takan birçok firmaya ve holdinge bile yeni krediler verilmiş. Hatta o raporlardan birinde, Mustafa Taşar'ın kardeşinin adı da geçiyor. Yolsuzluğu devletin yüksek kurulu bile yazıyor, ama TBM M'de milletvekilleri önerge verince, nedense ANAP'lılar bunu reddediyor.

— Başbakanlık makamına bağlı bir denetleme kurulu acaba tam olarak bağımsız olabilir mi? Yapılan yolsuzlukları tam olarak ortaya çıkarabilir mi? Örneğin Başbakan onlara **«Şu işi örtbas edin»** diye emir veremez mi?

— Aslında raporlara baktığımız zaman, bu kurulun bağımsız davrandığını görüyoruz. Ama Başbakan'a bağlı olması elbette ki sakıncalıdır. Oraya partizan birtakım kişiler getirilse, elbette böyle şeyler olabilir. Sayın Çölaşan, şimdi size bir püf noktası daha açıklıyorum. Anlaşılan hükümet bu Kurul'dan rahatsız olmuş ki, şimdi kamu bankalarının denetlenmesini Yüksek Denetleme Kurulu ve Meclis KİT Komisyonu'ndan aldı. Şimdi bu denetim görevini de Bütçe Komisyonu'na verdiler. Bu da aslında denetimden kaçmaktır.

— O nasıl oluyor?

— Çünkü Bütçe Komisyonu'nda ANAP milletvekilleri çoğunluktadır. Yolsuzluklar iktidar çoğunluğunun oylarına kalacak. Şimdi biliyorsunuz yeni çıkardıkları yasayla, batık şirketleri kurtarmaya başlayacaklar. Bu işi yaparken de, bankaları kullanacaklar. Amaçları, bu kurtarılacak şirketleri ve nasıl kurtarılacağını gizlemekti.. Bunu rahatlıkla söyleyebilirim.

— Kamu bankalarında kredi yolsuzlukları çok mu büyük boyutlara varıyor?

— Anadolu Bankası, Ziraat Bankası, Emlak Kredi Bankası ve DESİYAB'ın 1985 yılına ilişkin denetim raporlarında bunlar açık açık yazılı. İsteyen bunları Meclis'te gidip okusun. Öyle çok yolsuzluk var ki, ben şimdi size hangisini anlatayım? Devletin ve milletin paralarının nerelerde çarçur edildiğini bunları okuyunca görüyorsunuz.

— Birkaç örnek verir misiniz bu konuda?

— Örneğin Mersin'de bir şirkete tam 16 milyar lira kredi verilmiş. Bunu **«İhracat yapacağız»** diye almışlar ve oraya koskoca bir iş hanı yapmışlar. Bunlar ismiyle cismiyle, Yüksek Denetleme Kurulu raporlarında var.

— Peki bu işlerin cezası nedir Türkân hanım? Diyelim ki bir devlet bankasının genel müdürü veya yönetim kurulu, böyle bir katakulli yapıp milyarları verdiler ve paralar başka amaçlarla kullanıldı. Hatta yanlış hatırlamıyorsam, Anadolu Bankası eski genel müdürlerinden biri geçtiğimiz günlerde böyle bir olaydan yargılandı ve sadece 50 bin (Elli bin) lira para cezasıyla sıyrıldı. Bu işler bu kadar ucuza mı gidiyor bu memlekette? Devletin ve milletin parasını çarçur edenler bu kadar mı ceza alıyor?

— İşte eksikliğimiz bir yerde de buradan kaynaklanıyor Sayın Çölaşan. Biliyorsunuz bu hükümet milyarlarca liralık hayali ihracat yapanları, milyarlarca liralık döviz kaçakçılığı yapanları da böyle affetti... Milyarları vuranlar 100 bin lira ceza ödeyip kurtuldular. Hem de bu iş için yasa çıkarıldı TBMM'den. Bunlar olacak iş değil ama maalesef oluyor. Bir örnek daha vereyim bu raporlardan... Bir bankanın İstanbul Eyüp şubesindeki bir görevli, bir firmaya hem de sahte imzalar kullanarak usulsüz kredi vermiş. İş ortaya çıkınca da, aynı bankanın Beyoğlu şubesine atanmış!

— Efendim ben şu son üç yılda ülkemizde şunu görüyorum. Bu devirde büyük vurursanız, cezası yok! Vurunca en az milyar vuracaksınız. Ama küçük oynarsanız yakalanma şansınız artıyor. Örneğin bir bakan bile 20 - 30 milyon gibi küçük rüşvet alsa yakalanır.... Çünkü küçük

yolsuzluğu yapanlar ve küçük rüşveti alanlar ancak «Küçükler» oluyor. Onlar da bu işlerin acemisi oldukları için, yakayı ele verme şansları artıyor. Bu oyunu büyük oynamak, ceza almamak için şart oluyor. Bir de basında bazı haberler okuyoruz. Kaya Erdem'in kardeşleri bir holdinge girmişler ve iddialara göre bu kuruluşa büyük krediler sağlamışlar devlet bankalarından. Bu olay nedir?

— Bu konuyu ayrıntılı bilmiyorum. Ancak bunların Okan Holding'le birtakım ilişkileri olmuş. Nitekim Yüksek Denetleme Kurulu raporlarında bu kuruluşla ilgili bazı yolsuzluklar da var. Aslında bu dönemde Türkiye'de şu görüş hakim olmuş durumda... **«Ben köşeyi nasıl çabuk dönerim? Ben iktidara nasıl yanaşıp, belli kişileri kullanarak büyük krediler alırım? Sonra bu kredileri başka amaçlara nasıl kullanırım?»**... Bu durum çok yaygın gözüküyor. İnanınız sekiz dokuz tane devlet bankasının raporlarını incelerken, benim saçlarım diken diken oldu. Biz bunları Meclis'e getiriyoruz ve ANAP'lılar tarafından reddediliyor. Peki kim soracak bunların hesabını? Şimdi TÖBANK olayında da soruşturma açılmasını reddettiler. Adamlar şirket kuruyorlar, banka kuruyorlar ve sonra iflas ediyorlar. Devlet milyarlar ödeyip bunları kurtarıyor ama bunların malına mülküne el koymuyor. Bunlar yükü devlete atıp, krallar gibi yaşamaya devam ediyorlar. Bunu akıl mantık almaz. Böyle şey olmaz.

— Bir de **«Fon»** konusu var efendim. Acaba bu fonlar nasıl kullanılıyor?

— Sayın Çölaşan, size bu konuda çok şey borçluyum. Bu konuyu sizinle aylar önce Hürriyet'te yaptığımız bir Pazar Sohbeti'nde ilk kez gündeme getirmiştik. ANAP tarafından başlatılan bu uygulama biliyorsunuz ilk zamanlarda tamamen denetim dışı bırakılmıştı. Hemen hemen hiçbir ciddi denetim yoktu. Nitekim o günden sonra bu konu gündeme geldi. Sayın Evren de konuyla ilgilendi ve trilyonlarca liralık fonlar için ciddi bir denetim sistemi kurulmasını hükümetten istedi. Basın ve kamuoyu da bizden yana çıktı ve sanırım bu baskıların sonucunda, geçen haftalarda KİT yasasıyla bir madde getirip **«Fonları TBMM**

denetimine aldık» dediler. Aslında kamu harcamalarının ve gelirlerinin bütçe ve fonlar olarak ikiye bölünmesiyle, bunlar bütçe sistemini altüst ettiler ve bir şey yaratıyoruz zannettiler. Oysa yarattıkları hiçbir şey yok. Sayın Demirel'in geçenlerde söylediği gibi, sizin geliriniz belli. Siz sadece bu geliri bütçe ve fonlar olarak ikiye bölüp gücünüzü azaltıyorsunuz. Kamu kaynaklarının gücünü azaltmış oluyorsunuz. Böylece de plansızlık, kaynakların verimsiz kullanılması, savurganlık, keyfi kullanma ve yolsuzluklar başlıyor. Benim en büyük endişem, bunlar bu fonları ANAP için kullanacaklar. Seçim kazanmak için kullanacaklar. Nitekim Fakir Fukara Fonu kurdular ve son seçimlerde bunu kendileri için açıkça kullandılar.

— Çünkü hiçbir ciddi denetimi yok bu fonların, öyle değil mi?

— Ciddi bir denetim yok. Her ne kadar **«Denetim var»** diyorlarsa da, bir Meclis denetimi olmadıktan sonra, fonlar bütçeyle bütünleştirilmedikten sonra bunun adı **«Denetim»** olamaz. Nitekim eğitim yatırımlarına gelince **«Vatandaş okul yapsın»** diyoruz, sağlık yatırımları için hiçbir şey harcıyamıyoruz ama kaldırımlara gelince, büyük şehirlerimizde fonlardan milyarlar harcayıp pembe kaldırımlar yaptırıyoruz. İşin kötüsü, oradan bir yıl bile geçmeden bu pembe kaldırımlar çökmeye ve dökülmeye başladı. Böylece milyarlar da boşa gitmeye başladı. Bu, büyük bir savurganlıktır ve birtakım ANAP'lıların korunmasından başka bir şey değildir. Nitekim ben Ankara, İstanbul ve İzmir belediyeleri için soru önergeleri vermiştim. Bir bakıyorsunuz ki, ANAP milletvekili Mehmet Sağdıç'ın kayınpederi milyarlarca liralık kaldırım ihalesi almış. Böyle başkaları da var.

— İstanbul ve İzmir'de de olmuş mu aynı numaralar?

— Olabilir ama onlara henüz cevap vermediler. Süre geçtiği halde cevap vermediler. Cevap geldiği zaman onu da göreceğiz. Sayın Çölaşan bu fonlarda en önemli sorun nedir biliyor musunuz? Fon uygulamalarıyla devlet anlayışı ve milli irade anlayışı yok edildi. Sınırlı bazı kişilere,

devlet eliyle imtiyazlar sağlandı. Bakınız, rakamlara şöyle bir göz atalım... Konut fonunda bugüne kadar 675 milyar lira, Kamu Ortaklığı fonunda 738 milyar lira birikmiş. Yani her ikisinde toplam 1,5 trilyon lira birikmiş. Bu fonların başına biz kimi getirmişiz? Siyasal sorumluluğu olmayan bir devlet memuru... Böylesine büyük miktarda paraların yönetiminin, siyasal sorumluluğu olmayan bir devlet memuruna adeta terk edilmiş olması, devlet anlayışı ile bağdaşmaz. Bu durum milli iradeye de, demokrasiye de aykırıdır. Bunu ölünceye kadar savunacağım. Böyle şey olamaz.

— Türkân hanım her yerde yolsuzluk var. Bu fonlarda da olabilir. Acaba burada da birileri milyarları götürüyorsa, bunu kim denetleyecek? Yok mu memleketin fonlarda kullanılan paralarını denetleyecek ciddi bazı makamlar?

— Biliyorsunuz bu fonlar için birtakım denetleme mekanizmaları getirilmişti. Ancak bunlar kesinlikle yeterli değildi, çünkü TBMM denetimi öngörülmemişti. Şimdi bunlar **«Fonları da artık TBMM denetleyecek»** aldatmacasıyla bir yasa geçirdiler. Cumhurbaşkanı bu yasayı henüz onaylamadı. Bu söyledikleri, tamamen bir aldatmacadır. TBMM, fonları bundan sonra da denetleyemeyecektir. Sadece bilgi verecekler, hepsi o kadar. Burada kamuoyunun dikkatini çekiyorum. Ödeneklerin arttırılması veya aktarılması konusu Başbakan'a bırakılmıştır. Bu olsa olsa **«Dostlar alışverişte görsün»** aldatmacasıdır. Oysa fonların da, aynen devlet bütçesinde olduğu gibi Meclis'te enine boyuna tartışılması gerekir.

— Burada bir şey daha soracağım. Acaba bunlar fonlardaki paralardan çalıp çırpmaya başladılar mı? Bu konudaki vicdanî görüşünüz nedir?

— Emin bey, vicdanen rahat olsaydım, bu konunun üzerine herhalde bu kadar gitmezdim. İncelediğime göre, mutlaka bu konuda büyük endişelerim var. En büyük endişelerimden biri de, fonları hem ANAP'ın seçim harcamaları için kullanacaklar, hem de birilerini devlet kesesinden kayıracaklar. Size bir örnek vereyim burada... Geç-

tiğimiz günlerde Meclis'ten KİT'lerin özel sektöre satışıyla ilgili bir yasa geçirdi bunlar. Iğdır'da Sümerbank'a ait bir fabrika var. Bu fabrika henüz bitmemiş durumda. Bunu ARAS Tekstil adına bir firmaya iki yılı ödemesiz on yıl içinde ödenmesi koşuluyla üç milyar liraya satıyorlar. Demek ki iki yıl hiç para ödemeyecekler, sonra da yılda 300 milyon ödeyip koskoca fabrikayı satın almış olacaklar. Şimdi bu firmanın parası da yok. Bir kamu bankasına gidip, kredi istiyor. Banka firmanın durumunu yeterli görmeyip reddediyor. Aradan tam 56 gün geçiyor ve ARAS Tekstil'e tepeden inme bir emirle kredi veriliyor. Ayrıca geçen haftalarda gazetelerde okudum. Bu Aras Tekstil'e Toplu Konut fonundan da kredi vermişler.

— Allah Allah... Yani devletin parasıyla devletin fabrikasını bedavaya mı almış oluyorlar? Çok güzel... Gerçekten çok güzel.

— Nitekim Yüksek Denetleme kurulu raporunda bu konuda bazı bilgiler var. Bu fabrikayı satın alan şirkette **«Etkili bir kişi»** varmış. Satın alma aşamasında bu kişi geri plana çekilmiş. Raporda adını vermiyor ama böyle diyor. Acaba kimdir bu etkili kişi? Bunlar korkunç şeyler... Şimdi ben bu konuda Meclis araştırması istesem, ANAP milletvekilleri bunu reddederler. Ama bu konuyu bir soru önergesiyle gündeme getireceğim. Bunları anlatırken ben utanıyorum. Bunların hesabı bir gün sorulacak.

— Ben de bir gün sorulacağına inanıyorum. Türk milleti bir gün soracak bu hesapları... Türkân hanım belediyeler de son yıllarda büyük para harcamaya başladılar. Acaba bunların harcamalarını ve yolsuzluklarını kim denetliyor?

— Biliyorsunuz son üç yılda belediyelere ayrılan kaynaklar çok arttı. Bunun halka hizmet yönünden iyi tarafları da var. Kötü tarafı da, bu kadar büyük paralarla yapılan yolsuzluklar. Her belediyenin kendi içinde bir öz denetim mekanizması var. Ama bu yeterli değil. Bu konuda büyük endişelerim var. İkincisi, bunları İçişleri bakanlığına bağlı Mülkiye müfettişleri denetliyor. Belediye hesap-

larının ayrıca, her yıl denetim için Sayıştay'a gönderilmesi gerekiyor. Burada da bir örnek vereyim. 1986 yılında belediyelerin yüzde 43'ü, hesaplarını Sayıştay'a göndermemiş. Çok ilginç, değil mi? Mülkiye müfettişleri de, yine 1986 yılında 1800 kadar belediyeden ancak 500'ünü denetleyebilmiş. Denetlenen belediye sayısı her geçen yıl azalıyor. Yani belediyelerin yüzde 43'ü Sayıştay'a hesap vermemiş, yüzde 70'i de İçişleri bakanlığı tarafından denetlenmemiş. Hesaplar teftiş görmeyince bir sürü yolsuzluk söylentisi ve belgesi ortaya çıkıyor. Biz bunları Meclis'e getirdiğimiz zaman da, hükümet tarafından kulak arkası ediliyor.

— Türkân hanım burada aklıma kooperatifler geldi. Acaba siz bu konuyu da araştırdınız mı? Türkiye'de birçok kooperatif var ve bildiğim kadarıyla bunlar da yeterince denetlenmiyor. Buralarda büyük yolsuzluklar var.

— Çok iyi bir noktaya değindiniz. Evet, bunu da araştırdım ve resmi rakamları hükümetten aldım. Kooperatiflerin durumu gerçekten yürekler acısı. Turgut Özal ve Kaya Erdem ikilisi bu memleketin başına banker olayını sarmıştı. Şimdi korkarım kooperatif olayını saracaklar. Bankerzedelerden sonra bir de başımıza kooperatifzedeler çıkacak. Bakınız, ülkemizde toplam 39 bin kooperatif var. İki yılda 10 bin yeni kooperatif kurulmuş. Bunların sayısı hızla artıyor. Bunlar konut, tarım satış, tüketim, motorlu taşıyıcılar, esnaf sanatkâr kooperatifleri gibi. Bu rakamda sadece tarımsal amaçlı kooperatifler yok. Şimdi iyi dinleyin, bu sözünü ettiğim 39 bin kooperatiften geçen yıl kaç tanesi denetlenmiş biliyor musunuz?

— Kaç tanesi efendim?

— Sıkı durun, sadece 379 tanesi... Tarım bakanlığına bağlı kooperatifler bu rakama dahil değil. Bu cevabı bana Sanayi bakanlığı verdi. Size burada vergi beyannameleri konusunu da söyleyeyim. Vergi beyannamesi verenlerin yaklaşık binde birini ancak denetleyebiliyorlar. Ciddi bir denetim olmadığı için de hayali ihracat almış başını gidiyor. Teşvik alanlar amaç dışında kullanıyorlar. Her türlü üçkağıt yapılıyor. Türkiye'de bir denetleme ek-

sikliği var. Ortada çok ciddi bir durum olduğunu görüyoruz. ANAP hükümeti işleri çabuklaştırmak için, devleti aynen bir şirketi yönetir gibi yönetmek istiyor. Oysa devlet yönetimi, şirket yönetimi değildir. Eğer bir şirket kurarsanız, orasını istediğiniz gibi yönetirsiniz... Çünkü para kendi paranızdır. Ama milletin parasını kullanırken dikkatli olmak zorundasınız. Sayın Özal denetimi hiç sevmeyen bir yapıya sahip. Denetimden hiç hoşlanmıyor. Bu durumda da birçok şahıs devlet kesesinden yolsuzluklarla zengin oluyor ve kimsenin kılı bile kıpırdamıyor. Ben gerçekten şaşırıyorum bu olup bitenleri görünce. Türkiye böyle bir dönem yaşamadı bugüne kadar. Ben hayali ihracatla haksız yere devletten para alanlarla ilgili bir soru önergesi vermiştim. Önergeme verilen cevapta gördüm ki, bu sahtekârlara devlet milyarlarca lira vergi iadesi ödemiş. Bu işi yapıp da yakalananlardan ise, kişi başına 80 bin (seksen bin) lira ceza alınmış. Düşünebiliyor musunuz bu soygunu ve bu rezaleti? Ayıp değil mi bu?

— Yani yapanın yanına kâr kalıyor değil mi?

— Yapanın yanına kâr kalıyor kardeşim. Ben onun için ilgileniyorum bu konularla. Yani bir devlet ister sosyalist olsun, ister liberal olsun, ister komünist oslun, denetimsiz bir devlet olamaz. Böyle bir durum Afrika'da bile yoktur. Biz bu gibi konuları ve yolsuzlukları Meclis'te hükümete sorduğumuz zaman da canları sıkılıyor, araştırma önergelerimizi küçümsüyorlar. Hatta Sayın Özal demeç verip **«Gereksiz araştırma önergeleriyle Meclis'i uyutuyorlar»** dedi. Oysa biz bu yolsuzlukları gündeme getirmesek, onların bize **«Siz niçin görevinizi yerine getirmiyorsunuz?»** diye sormaları gerekir. Ortaya denetimsizliği ve bir sürü yolsuzluğu getiriyoruz, ciddiye almıyorlar ve sevmiyorlar. Yolsuzluklar konusundaki sorularımıza ışık tutacak cevapları kesinlikle vermiyorlar. Tabii bu anlattığım durumlarda da, demokrasinin özü zedeleniyor. Burada bence TBMM başkanına büyük görev düşmektedir. Sarayları restore edip halka açmak güzeldir ama egemenlik ve demokrasi konusunda yapılacak uğraşlar da güzeldir. A-

ma hepsinden güzeli, egemenlik ve millî irade kavramını TBMM içinde somutlaştırmaktır. TBMM başkanının bu alandaki sorumluluğu, hele bu dönemde çok daha büyüktür.

— Bunları niçin söylediniz?

— TBMM başkanlığının millî iradenin Meclis içindeki etkinliğini sağlamaya ağırlık vermediği kanısındayım. Onun için söyledim.

— Bir de şunu soracağım efendim. Muhalefet milletvekilleri ve bazı bağımsız milletvekilleri olarak bu gibi yolsuzlukları Meclis'e getiriyorsunuz. ANAP çoğunluğu ne olursa olsun bunları reddediyor. ANAP milletvekilleriyle kuliste falan konuştuğunuz zaman, onların içten gelen görüşleri nedir bu konularda?

— Özellikle son aylarda pek çoğu, özel konuşmalarımızda haklı olduğumuzu söylüyorlar. Nitekim dikkat ederseniz, şirket kurtarma yasasında birçok ANAP milletvekili Meclis'e gelip oy kullanmadı. Korkut Özal'la ilgili araştırma önergesinin oylamasında da çok sayıda ANAP milletvekili katılmadı. Korkut Özal konusunda kıl payı, sekiz oyla kaçırdık araştırma açılmasını. Aslında bir kısmının vicdanları bizden yana. Ama parti disiplini sözkonusu olduğu için, hiç değilse oylamaya katılmayarak görüşlerini belli ediyorlar. Burada bir şey daha söylemek istiyorum Sayın Çölaşan. Halkımız zamların ve hayat pahalılığının altında ezilirken, insanlar geçim sıkıntısı yüzünden intihar ederken, fuhuşa yönelirken, öbür tarafta devletin milyarlarca lirası birilerinin ceplerine akıtılıyor. Daha da kötüsü, Korkut Özal olayında olduğu gibi, bunlar irticayı da besliyorlar. Bütün dünyada **«Açık kamu denetimi»** denilen bir ilke vardır. Bunu benimseseler, aşağı yukarı otomatik bir kontrol mekanizması doğar. Örneğin bazı bilgileri Resmi Gazete'de, bazı bilgileri haftalık veya aylık olarak kamuoyuna birtakım yollarla açıklayabilirler. Oysa bunlar her şeyi gizliyorlar ve denetim mekanizmalarını da, giderek çalışamaz duruma getiriyorlar. Ama çok iyi biliyorum ki hepsi de **«Acaba bu yaptıklarımız ileride ortaya çıkar mı?»** korkusunu yaşıyorlar. Ama yine de,

bir sürü şeyi gizli tuttukça, hırsızlığı ve yolsuzluğu teşvik ediyorlar.

— Türkân hanım, bütün söylediklerinize yürekten katılıyorum ve inanıyorum ki bu yapılanların hesabını Türk milleti bir gün soracaktır. Birilerinin cebine giren o paralarda hepimizin hakkı var. Şu anlattıklarınızı dinlerken ve olup bitenleri öğrenirken, ben utanç duydum. Bu konuları yetkili kişilerle konuşmak istiyorum, hepsi de fellik fellik kaçıyor! Niçin kaçtıklarını bir türlü anlayamıyorum! Size bu konuşma için çok teşekkür ediyorum ve ülke yararına yaptığınız bütün çalışmalarda başarılar diliyorum.

Emin Çölaşan'ın notu: Fon'larla ilgili bu konuşmamızdan aylar sonra, aynı konuyu bir başka uzmanla, Doçent Dr. Oğuz Oyan'la gündeme getirdim. Olay aynen devam ediyor, memleketin ve milletin milyarları gidiyordu.. Ve işin en acı yönü, hiç kimseden ses çıkmıyordu!

OĞUZ OYAN *1947 yılında İzmir'de doğdu. 1969 yılında İstanbul İktisat Fakültesi'ni bitirdikten sonra yurt dışına doktora yapmaya gitti. 1978 yılında Sorbonne Üniversitesi'nde devlet doktorasını bitirdi ve Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi'nde doktor asistan olarak göreve başladı. 1985 yılında doçent olan Oğuz Oyan* «24 Ocak Ekonomisinde Dıça Açılma ve Mali Politikalar» *adlı bir kitap yazdı. Ayrıca Sayıştay baş denetçisi Ali Rıza Aydın'la birlikte hazırladığı* «İstikrar Programından Fon Ekonomisine» *adlı kitabı, fonlar konusunda yapılan ilk bilimsel araştırma oldu. Evli ve iki çocuk babası olan Oğuz Oyan İngilizce ve Fransızca biliyor.*

YİNE «FON REZALETİ»...

— Sayın Oyan, ANAP iktidarıyla birlikte ekonomiye bir sürü **«Fon»** getirildi. Devletin ve milletin paraları, artık bu fonlardan harcanıyor... Çünkü bu fasıldan harcama yapmak ve **«İş bitirmek»** daha kolay. Bu milyarlarca, hatta trilyonlarca liranın nereye ve hangi yöntemlerle harcandığı çoğunlukla belli değil. Oysa bu paralar bizim cebimizden çıkıyor. Fonlardan yapılan her kuruş harcamada, yediden yetmişe hepimizin hakkı var. Doğrusu ben bu paraların nereye gittiğini ve hesabının nasıl tutulduğunu çok merak ediyorum. Siz bu konuda Sayıştay baş denetçisi Sayın **Ali Rıza Aydın**'la birlikte ilk bilimsel araştır-

mayı yaptınız ve kitap olarak yayınladınız. Aslında burada, **Ali Rıza Aydın**'la da konuşmak isterdim. Ama ne yazık ki kendisi devlet memuru... Ve ne yazık ki, ülkemizde devlet memurlarının gazetecilerle konuşması yasak!.. Bu nedenle, bu konuşmayı sadece sizinle yapıyorum... Önce şunu soracağım size... Benim bildiğim kadarıyla devletin bir bütçesi vardır. Devletin geliri ve gideri, o bütçede belirtilir ve harcamalar oradan yapılır. Bütçe harcamaları da, TBMM tarafından denetlenir. Oysa şimdi fonlardan bir kalemde milyarlar harcanıyor ve bu paralardan bir bölümünün nereye gittiği bile bilinmiyor. Belki bir kısmı **«Birilerinin»** cebine iniyor. Belki İsviçre bankalarında **«Bazı büyük ailelerin»** açtırmış olduğu özel hesaplara yatıyor... Belki de ANAP'ın çıkarları doğrultusunda harcanıyor memleketin paraları... Şimdi sizinle **«Fon»** olayını ele alalım ve bunu bana anlatın. Ortaya çıkardığınız gerçekleri hep birlikte görelim ve öğrenelim. Nedir efendim bu **«Fon»** olayı?

— Sayın Çölaşan, fon olayı genelde 1980 yılından sonra başlatılmıştır ülkemizde. Aslında devletin yapacağı her kuruş harcamanın, mutlaka denetlenmesi şarttır. Oysa bu fonların doğuş nedeni, aslında TBMM'nin denetiminden uzaklaşmanın uzantısı olarak karşımıza çıkmaktadır.

— Özal ve hükümeti, bu fon olayına son derece düşkün... Bir sürü fon kurdular. Niçin merak saldılar fonlara? Paraları daha rahat ve denetimsiz harcayabilmek için mi?

— Tabii burada esas önemli nokta, bütçe dışında bırakılan fonlardaki paraların, tamamen bütçe ilkeleri dışında harcanmasıdır. Biliyorsunuz ülkemizde 1980 sonrasında hükümetin gücünü arttırma eğilimleri ortaya çıktı. Bu yönde alınan kararlar 1984 yılından bu yana giderek arttırıldı ve hükümete hem politik, hem de ekonomik açıdan büyük yetkiler verildi. Böylece ANAP hükümeti, bir anlamda kendi özel hazinelerine sahip oldu. Fonlar konusunda çok önemli bir nokta şudur: Milletin temsilcileri olan milletvekillerimiz, tarihsel olarak kazanmış oldukla-

rı birtakım haklarını ellerinden kaptırmışlardır. Bunlar arasında hükümetin gelir ve giderlerini denetleme hakkı da vardır. Bu yetki büyük ölçüde hükümete devredilmiştir.

— Ne acı değil mi?.. 1986 yılında Türkiye'nin devlet bütçesi yaklaşık olarak ne kadardı?

— Yuvarlak olarak 7 trilyon lira diyebiliriz. Aynı yıl fonların miktarı ise, 3 trilyon 250 milyar liraya ulaşmıştı. Demek oluyor ki, bütçenin yarısı kadar da, fon oluşturulmuştur. Yani devlet bütçesinin dışında onun yarısı kadar büyüklükte bir özel bütçe oluşturulmuş gibidir. O yüzden biz bu kitabımızın adını **«Fon Ekonomisi»** koyduk. Kaldı ki, fon olayının boyutları giderek büyümektedir. Örneğin 1984 yılında fonlar, devlet bütçesinin yüzde 25'i dolaylarındaydı. Şimdi yarısına ulaşmıştır. Bu fon ekonomisinden ANAP hükümetinin sorumlu olduğunu rahatça söyleyebiliriz.

— Şu anda kaç fon var Türkiye'de?

— Sayın Çölaşan biz bu işi aylarca araştırdık. Öylesine bir keşmekeş var ki... Belki inanmayacaksınız ama şu anda Türkiye'de kaç fon olduğunu ne biz öğrenebildik, ne de yetkililer biliyorlar.

— Allah Allah... Çok ilginç... Devletin ve milletin milyarlarca lirası bu fonlardan harcanıyor ve devlet yetkilileri bile kaç adet fon olduğunu bilmiyor ha?... Vay canına!... Nasıl oluyor bu iş?

— Şu anda bizim elimizde olan döküm ve envanterler, bu konuyla ilgili kamu kuruluşlarında bulunan bilgilerden çok daha ayrıntılı. Biz ortaya 132 adet fon çıkardık ve kitabımıza aldık. Ama daha sonra, 134 fon olduğunu anladık. Birkaç tanesinin çalışıp çalışmadığını biz de öğrenemedik, yetkililer de bilmiyorlar. Ama esas olarak çalışmayan 39 fon daha olduğunu belirledik. Öyle bir kargaşa var ki... Bazı fonlar çalışmıyor. Bazıları, başka fonlara devredilmiş. Bazılarının çalışıp çalışmadığını hiç kimse bilmiyor. Örneğin biz bu çalışmamızı tamamladıktan sonra, belediyeler için kurulmuş bir **«Otopark Fonu»** olduğunu bile gördük. Muhtemelen böyle başka şeyler de vardır.

— Siz bu araştırmayı yaparken herhalde devlet ve hükümet yetkililerine de gidip onlarla görüştünüz. Onlar biliyorlar mı bu fonların ne olup olmadığını, bunlarda kaç para olduğunu ve paraların nerelere harcandığını?

— Biz hükümet yetkilileri tarafından en baştan yanıltılmak istemediğimiz için, işe önce Resmi Gazete'leri tarayarak başladık. Daha sonra da, daha ayrıntılı ve kesin bilgiler almak için ilgili kamu kuruluşlarına gittik... Ve çok ilginç olaylarla karşılaştık. Biliyorsunuz her bakanlıkta **«Araştırma Planlama Koordinasyon Kurulu»** vardır. Bu kurulların, hiç değilse kendi bakanlıklarıyla ilgili fonları bilmesi gerektiğini düşünüyorduk. Ancak bu kurullarda, fonların hiç bilinmediğini üzülerek gördük. Bizi herkes bir başkasına havale ediyordu. Ancak havale edildiğimiz şahıslar da bilmiyorlardı. Bazı saymanlar, işi bildiklerini iddia ediyorlardı. Ancak onlar da **«Ankara'da bu kadar var ama diğer illerdeki durumu bilemeyiz»** diyorlardı. Böyle ilginç bir durum da var... Bazı fonlar illere dağılmış durumda. Örneğin **Afetler Fonu**'nun 67 ilde saymanlığı varmış. O fonu toparlamak ve hesaplarını incelemek mümkün değil.

— Sayın Oyan, devletin gelir ve giderlerini Maliye Bakanlığı bilir. Daha doğrusu, bilmesi gerekir. Bu fonlardan da, birtakım yerlere oluk gibi harcamalar yapılıyor. Bunlar da devletin geliri ve gideri... Acaba Maliye bakanlığı bunları izliyor mu? Maliye bakanımız **Ahmet Kurtçebe** bey çok değerli bir iş adamıdır. Para işlerinden çok iyi anladığını biliriz. Örneğin son olarak kendisine süper lüks bir kat almış ve diyelim ki 150 milyona aldığı bu katı, 20 milyona almış gibi göstererek devlete düşük vergi ödemiştir. **Ahmet Kurtçebe** bey kendi cebinden çıkan paraya gösterdiği hassasiyeti, herhalde devlet harcamalarına da gösteriyor ve fonları büyük bir dikkatle izliyordur... Herhalde Maliye Bakanlığı bu fonları çok iyi biliyordur. Bütün kayıtlar ve dökümler onlarda vardır...

— Biz bu araştırmaya giriştikten sonra, Maliye bakanlığının son zamanlara kadar bu konuda hiçbir çalışması olmadığını gördük. Geçen aylarda, bu konuda bir

çalışma başlatmışlar. Biz de **«Maliye bize bilgi verir»** umuduyla oraya gittik ve yardım istedik. Ama gördük ki, orada sadece gazetelerde bu konuda yayınlanan haber ve yazıları falan kesiyorlar. Bu durumda biz fonlar konusunda Maliye'den bilgi alamadık. Ancak kendilerine yardımcı olmayı bir görev bildik ve onların bilgilerini tamamlayarak yanlarından ayrıldık.

— Şu söylediklerniz yeterince açık ama, benim aklım ve mantığım pek almadı. Yani Maliye bakanlığında fonlar konusunda bilgi yok mu?

— Maalesef yoktu... Ama yeni çalışmalar başlatmışlar.

— Sayın Oyan, bu fonlardan devletin milyarları ve trilyonları harcanıyor. Maliye bakanlığı nasıl izlemez bu konuyu? Nasıl tutmaz bu paraların hesabını? O paralar Türkiye Cumhuriyeti'nin paraları değil mi yani? Olacak şey mi bu? O paraların hesabını ben mi tutayım?.. Yoksa bakkal Ahmet efendi'ye mi tutturalım?

— Sayın Çölaşan size daha da ilginç bir şey söyleyeyim... Maliye bakanlığının kendi yönetiminde olması gereken sekiz fon var. Bu sekiz fonun, sadece ikisini biliyorlardı. Diğerlerinden haberleri yoktu.

— Allah Allah... Şu anda şaşkınlıktan küçük dilimi yutacak gibiyim. Peki bu paraların kaydını kuyudunu hiç mi tutmuyorlar bunlar? Olacak şey mi bu? Türkiye yılda birkaç trilyon lirasını böyle hesapsız kitapsız harcayacak kadar zengin mi olmuş acaba? Yani böyle bir olay Afrika'da yamyam kabilesinde bile olsa, birileri o kabile reisinden paraların hesabını sorar... Gerçekten tutmuyorlar mı bu paraların hesabını?

— Efendim yeni yeni başlıyorlar. İşin daha da ilginç bir yönünü anlatayım size... Sadece Maliye bakanlığı değil, diğer bazı kuruluşlar da kendi bünyelerindeki fonların hesabını bilmiyorlar. Örneğin biz Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı'na da gittik bu araştırmayı yaparken... Onlar, kendi bünyelerinde iki fondan fazlası olmadığını iddia ediyorlar. Oysa bizim tesbitlerimize göre, bu Müs-

teşarlık bünyesinde tam onbir adet fon olması gerekiyor. Dolayısıyla burada bir de **«Sahipsiz Fonlar»** sorunu gündeme geliyor.

— Yani fonlardan büyük paralar harcanıyor ama fonların bir bölümünün sahibi bile yok... Oysa son birkaç yıldan bu yana fonlardan trilyonlar harcandı. Demek ki devletin paraları böyle çarçur ediliyor. Bu başıboş düzende elbette yolsuzluk da olur, hırsızlık da olur. Devletin sahipsiz paraları birilerinin cebine işte böyle giriverir. İnanılacak şey değil bunlar... Keşke sizinle bu konuşmayı yapmasaydım da, asabım bu kadar bozulmasaydı. Şimdi bu yazıyı okuyan okuyucularımız da herhalde saçlarını başlarını yolacaklardır. Siz ciddi bir bilim adamı olmasanız, bu söylediklerinize kesinlikle inanmazdık. Sayın Oyan, şimdi gelelim bu konuyla ilgili diğer kamu kuruluşlarına... Evet, Maliye bu işin peşini bırakmış. Yeni yeni uyandıkları anlaşılıyor. Hazine Müsteşarlığı bir başka âlemde geziniyor!

— Hazine yetkilileri bize yalnızca kendi yönetimlerinde olan fonlarla ilgilendiklerini söylediler.

— Peki Devlet Planlama Teşkilâtı'nda durum nasıl? Onlarda var mı birtakım bilgiler?

— Efendim Planlama'nın bu bilgileri topladığını duymuştuk ve oraya da gittik. Ancak sayısal verileri ve rakamları oradan da elde edemedik. İktisadi Planlama Dairesi, sekiz önemli fonla ilgili, Koordinasyon Dairesi ise bütün fonlarla ilgili bilgileri topluyor. Bunlar da bilgi toplamaya 1985 yılından itibaren başlamışlar. Listeleri tam değil. Planlama'da da biz kendilerine bilgi aktarmak durumunda kaldık. Burada da işin garip tarafı, onların bizden bilgi almaya muhtaç olmaları... Örneğin Planlama'da bu işle bir tek uzmanı görevlendirmişler. Onun da zaten başka işi var. Dolayısıyla fonların altından kalkması mümkün değil. Aslında bize söylenene göre, Planlama'da çok üst düzeydeki bir iki kişide, bazı rakamlar varmış. Ancak onların da gizli olduğunu söylediler. Biz değil, bakanlar veya milletvekilleri bile istese, onlara da verilmezmiş.

— Niçin gizliyorlar fonlarla ilgili bütün bu bilgileri? İşin içinde büyük numaralar olduğu için mi? Döndürülen dümenler açığa çıkmasın diye mi?

— Artık o konuda kararı Türk kamuoyu versin... Aslında bu ilginç duruma **«Fon fobisi»** diyebiliriz. Fonlarla ilgili her türlü bilginin açığa çıkmasından korkuyorlar. Bugünkü iktidarın, bunların ortaya çıkmasından rahatsız olduğu kesindir.

— Oğuz bey bu işin Türkçesi, bu adamlar devletin paralarının nerelere harcandığını herkesten gizliyorlar ve bunun hesabını vermekten kaçınıyorlar. Öyle değil mi?

— Evet... Bunlar komu fonlarıdır ve kamu kaynaklarıdır. Burada kamunun kaynaklarını, kamu denetiminden kaçırmak söz konusu olmaktadır.

— Bu devletin para işleriyle ilgili **Merkez Bankası** var. Araştırmanızı yaparken Merkez Bankası'na da gittiniz mi?

— Gittik Sayın **Çölaşan.** Bizim saptadığımız fonlardan kırk tanesinin hesabı Merkez Bankası tarafından tutuluyor. Yani kitap öyle yazıyor! Dolayısıyla en önemli fonlar orada. Bu amaçla orada **«Fonları Takip Müdürlüğü»** kurulmuş. Bu kırk tane fonun dört tanesi var ki, bunların hesapları doğrudan doğruya Merkez Bankası tarafından tutuluyor. Ancak bu dört fonun hesaplarını da, Merkez Bankası içinde ayrı yerler tutuyor. İkincisi, geriye kalan otuzaltı fonun hepsini izlemiyorlar. Örneğin Resmi Gazete'de, belli bir fonun Merkez Bankası tarafından izleneceği belirtilmiş. Oysa gördük ki, Merkez Bankası yetkilileri o fonun adını bile duymamışlar. Bu gibi durumlar bizde büyük şaşkınlık yarattı!

— Yani ilgili yasa, bazı fonları izleme görevini onlara vermiş ve Merkez Bankası o fonların ismini bile duymamış mı?

— Maalesef öyle Emin bey... Şunu da söyleyeyim ki, bu fonlar çalışmayan fonlar bile olabilir. Ama isimlerinin bilinmiyor olması, doğrusu çok gariptir.

— Garip olmanın ötesinde, bütün bu anlattıklarınızdan büyük bir rezalet ortaya çıkıyor. Ben böyle şey ne

gördüm, ne de duydum şimdiye kadar... Demek ki Türkiye Cumhuriyeti devletinin yönetimi böylesine ciddiyetsiz bir biçimde gerçekleşiyor da, haberimiz yok...

— Size bir örnek daha vereyim Sayın Çölaşan... Örneğin **«Üniversiteler Araştırma Fonu»** ve **«Yüksek Öğrenim Kurulu Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Fonu»** diye iki fon kurmuşlar. Bunların hesabının da Merkez Bankası tarafından tutulması gerekiyor. Ancak orada görüştüğümüz yetkililer bu fonların hesabını maalesef bulamadıklarını, bunları izlemek için bir süre çaba harcadıklarını ve sonra da işin peşini bıraktıklarını bize söylediler. Bu da bize çok garip geldi... Çünkü bu fonlar fiilen çalışıyor. Her şeye rağmen yine de şunu söyleyeyim ki, fonlar konusunda Planlama ve Merkez Bankası, diğer devlet kuruluşlarına göre en iyi durumda olanları...

— İyileri böyleyse, Allah memleketimizi kötülerinden korusun. Peki fonlarla ilgili diğer kuruluşlar nasıl? Onlar da böyle lâçka durumda mı?

— Tabii burada büyük fonları izleyen **«Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı İdaresi Başkanlığı»** var... Bu kuruluşun etki alanı giderek genişliyor. Ama bana sorarsanız, eğer fonlar devam edecekse, mutlaka bir **«Fon Bakanlığı»** kurulması şarttır. Fiilen baktığımız zaman, bu başkanlık birçok bakanlıktan daha fazla kaynağı yönetir duruma gelmiştir.

— Ve bu başkanlığın başında bakanlardan bile çok daha yetkili bir devlet memuru var, öyle değil mi?

— Evet, doğrudan Turgut Özal'a bağlı bir memur var. Zaten fonların yaklaşık yüzde kırk'ı, doğrudan doğruya başbakana bağlı. Bu durumda hem hükümet para harcama açısından güçlendirilmiş oluyor, hem de hükümetin içerisinde başbakanlık güçlendirilmiş oluyor. Dolayısıyla da, fonlar aslında parasal ve siyasal güç kaynağı olduğu için, başbakanın kişisel gücünü arttırma yönünde kullanılabiliyor.

— Bütün bu araştırmalarınız süresince, fonların siyasete alet edildiği ve ANAP'ın parti çıkarlarına hizmet et-

tiği kanısına vardınız mı? Devletin paraları Özal hükümetinin ve ANAP'ın çıkarları için kullanılıyor mu?

— Bunun tersini savunmak mümkün değildir. Bu kadar büyük ve serbest kaynakları elinde tutan bir iktidar, partizanlık amacıyla kaynak kullanımının cazibesine kapılır. Bundan sonra hangi iktidar gelirse gelsin, bu cazip kaynağı hemen bırakacağından emin değilim. Burada çok açık bir durum var... Siz eğer böylesine büyük paraları hiçbir denetim olmadan yürütme organının emrine verirseniz, sonuçta bunların partizanlık için, şirket kayırma için, eş dost kayırıp zengin etme için kullanılması, kaçınılmaz bir durum. Bütün sorun, buna izin vermemektir. Bunun da yolu, bütün fon harcamalarının bütçe içine alınması ve TBMM denetimine tabi tutulmasıdır.

— Oğuz bey ben bu **«Fonlar»** konusunu aylar önce milletvekili **Türkân Arıkan**'la burada **«Pazar Sohbeti»** olarak ilk kez gündeme getirmiştim. Türkân hanımın da bu rezalet konusunda epeyce bilgisi vardı. O zaman görmüştük ki, bu fonlar ciddi bir biçimde denetlenmiyor. Devletin ve milletin paraları, hiçbir denetim olmadan harcanıyor. Şimdi size soruyorum... Kim denetliyor şimdi fonlardan yapılan harcamaları?

— Denetim konusu çok hassas bir konu... Fon konusu sizin de belirttiğiniz gibi, bundan kısa süre önce Türkiye'nin gündemine geldi. Daha önce, hemen hiçbir denetim yoktu. Bu konudaki tartışmaların ön plana çıkmasından önce, fonların gerçek yüzü sürekli olarak kamuoyundan saklanıyordu. Şimdi fonların denetimine gelince...

— Evet, o milyarlarca liralık harcamayı kim denetliyor? Üç dört trilyonluk fon harcaması var bugün... Ve hangi taşı kaldırsak, altından bir hırsızlık ve yolsuzluk olayı çıkıyor. Her ihalede birileri köşeyi dönüp milyarder oluyor ve bu olup bitenin hesabı sorulmuyor. Bu fonlardan da bir sürü ihale yapılıyor. Bu hesaplar, bu harcanan paralar kimler tarafından denetleniyor? Lütfen bana anlatır mısınız?

— Fonların denetimine baktığımızda, o da çok karı-

şık Emin bey... Tıpkı kendilerinin karışık olduğu gibi... Örneğin sayıları bilinmiyor, hukukî yapıları çok karışık, ilgili bakanlıkları karışık, kimin izlediği, kimin sorumlu olduğu karışık... Bizim ele aldığımız ve bütçe dışında olan 103 fon vardı. Şimdi bu rakam 105 oldu. Bunlardan 37 adedinin **Sayıştay** tarafından denetlendiğini saptadık. Ancak bu 37 fonun, 162 adet saymanlığı var. Dolayısıyla Sayıştay, 37 fonla değil, 162 saymanlıkla karşı karşıya... Oysa Sayıştay, bu 162 saymanlığın ancak yüzde 60'ından hesaplarını teslim alabiliyor. Diğerleri ise, bırakınız denetimi, Sayıştay'a hesap bile göndermiyorlar. Geçen yıllarda bu fonlardan milyarlarca, trilyonlarca lira harcanmış ve hiç biri denetime alınmamıştır. Bunu bizzat Sayıştay başkanı da dile getirmiştir. Kaldı ki burada Sayıştay denetiminin de fazla bir önemi yok. Sayıştay'a geçen yıl 100 kadar saymanlık hesap göndermiş ve Sayıştay bunların sadece 17 sini denetime alabilmiş. Sayıştay'ın kadrosu zaten yetersiz. Kaldı ki bu kuruluş fon hesaplarına sadece hukuki açıdan ve muhasebe olarak bakabiliyor. Bir sistem içerisinde ekonomik denetimi yapamıyor. Bazı fonların denetimi **Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu»** na verilmiş. Bazı fonların denetimi için ise, ANAP döneminde bir icat getirilmiş. Bunlar **«Üçlü Komisyon»** dediğimiz, memurlardan oluşan komisyonlar tarafından denetleniyor. Kaldı ki, bu denetim sonuçlarının ne olacağı konusunda ne mevzuatta bir hüküm var, ne de uygulamada sonuçlar değerlendiriliyor.

— Allah Allah... Desenize meydan tam anlamıyla başıboş bırakılmış... Peki bu üçlü komisyonlar falan, denetleme raporlarını kime veriyorlar?

— Ya ilgili bakanlıklara, ya da başbakanlığa veriyorlar. Ancak, denetimin sonucu yok ortada. Yani denetim amacına ulaşmış mı, ulaşmamış mı, o belli değil.

— Yani fonlardaki paralar ya ilgili bakanın, ya da başbakanın emriyle harcanıyor. Bu harcamaların bir bölümü ya hiç denetlenmiyor, ya da ilgili bakana veya başbakana bağlı devlet memurları tarafından denetleniyor, öyle mi?

— Evet... Ayrıca 53 kadar fonun da, idari denetime tabi tutulması öngörülmüş. Bunların bazılarının mevzuatında yer alan hükümlerde, denetim organının ilgili bakanlık veya Maliye bakanlığı olduğu belirtiliyor. Bazılarında ise, denetim konusunda hiçbir hüküm getirilmemiş. Kimin denetleyeceği hiç belli değil. İşte bu gibi durumlarda, paraları harcayan kişi ve makamlar, kendi kendilerini denetliyorlar!!! Tabii canları isterse...

— Yani Oğuz bey, bu paraların çoğu TBMM denetiminin ve yargı denetiminin dışında mı bırakılmış?

— Çoğunlukla öyle. Çoğunlukla idari denetime tabi olduğu hükmü getirilmiş. İdari denetim ise, idarenin kendi yaptığı işi ve kendi harcadığı paraları kendisinin denetlemesi oluyor ki, bu denetim her zaman ciddi olarak yapılmayabilir. Bana göre, ciddi bir denetimden amaçlanan, hiçbir zaman idari denetim olamaz. Önemli olan, yasama organının denetimidir. Yani TBMM'nin, milletin temsilcilerinin denetimidir. Nitekim, devlet bütçesi baştan sona bu yüzden TBMM tarafından denetlenmektedir. Bu amaçla da, Meclis adına denetim yapan Sayıştay kurulmuştur. Sayıştay, devletin gelir ve giderlerini denetlemekle görevlendirilmiştir. Fonlar da devletin gelir ve giderleri olduğuna göre, mutlaka ve tümüyle Sayıştay tarafından denetlenmelidir. Ama burada bir parantez açayım... Sayıştay'ın bugünkü biçimiyle değil... Sayıştay da yeniden düzenlenmeli, yapısı güçlendirilmeli. Sadece hukuki denetim değil, ekonomik denetim de yapabilmeli.

— Oğuz bey bu fonlar konusunu araştırıp kitap yazarken, yolsuzluk olayları yakaladınız mı? Yani ben bu konuda büyük yolsuzluklar olduğuna kesinlikle inanıyorum da, acaba siz hiç yakaladınız mı?

— Emin bey, ortada o kadar karışık bir hukuki yapı var ki... Bütün temel yasalar devre dışı bırakılmış. Harcamalar genellikle bakanlar kurulu kararı veya yönetmeliklerle yapılıyor. Yani idarenin kendi kendine getirdiği kurallara göre harcama yapılıyor. Ortada temel ilkeler ve temel yasalar yok. Bu durumda siz denetim yaparken hangi kıstaslara göre yapacaksınız? Dolayısıyla, elimizde har-

camalarda yolsuzluk olduğunu saptayacak bir ölçü bırakılmamış. Bu harcama yerinde mi yapılmış? Ekonomik midir? Yolsuzluk var mıdır? Elde bunu belirleyecek bir mekanizma yok ki... Yani bir fondan milyarlarca lira para harcanır ve bütün harcamalar belgelenir... Ve siz bu paranın nereye gittiğini, denetleyerek göremezsiniz. Artık bu fonlardan sonra, yolsuzluğun tanımı da değişmiş oluyor.

— Desenize minareyi çalan kılıfını hazırlar diye... Topla elinde devletin bütün kaynaklarını, ondan sonra kendi istediğin gibi birtakım kuralsızlıklar getir ve paraları bol keseden istediğin gibi harca... İstediğin kişileri kayır ve zengin et... Nalıncı keseri gibi, hep kendi çıkarların doğrultusunda milletin paralarını denetimsiz olarak harca. Vallahi çok güzel!..

— Aslında burada üzücü olan, usulsüzlüğün meşru duruma getirilmesidir, yasal duruma getirilmesidir Emin bey. Size bir de şu örneği vereyim. Biliyorsunuz ithal edilen hemen her malda fon kesintisi var. Bir malda fon kesintisi diyelim ki artacak. Siz ithalatçı olarak bunu bir gün önce duyarsınız, bir günde milyarlar kazanabilirsiniz. Bütün her şey, sizin kulağınıza bir gün önce bir şey fısıldanmasına bağlıdır. Yani burada müthiş bir ekonomik güç görüyoruz.

— Peki bütün bu araştırmalarınızda, devletin paralarının ANAP'ın çıkarları açısından kullanıldığına ve partizanlık yapıldığına tanık oldunuz mu?

— Bunun yapıldığını vatandaş olarak zaten her zaman görüyoruz. Bunu anlamak için araştırma yapmaya gerek yok. Örneğin son yıllarda bu hükümet sağlık ve eğitim harcamalarını iyice azalttı. Şimdi işin reklâmını fonlardan yapıyorlar. Örneğin öğrenci yurduna para veriyorlar. Yirminci yüzyılda zekât mantığı içerisinde birtakım insanlara beş on bin lira yardım ediyorlar ve küçük maliyetlerle büyük işler başarıyor havasını yayıyorlar. Bir yerde su baskını olsa, falanca fondan oraya hemen yardım edildiğini televizyonda ilân ediyorlar. Oysa oraya yardım etmek zaten devletin görevidir. Bir hastaya Fak Fuk

Fon'dan yardım edip reklâm sağlıyorlar. Sonuçta karşımıza hem partizanca, hem de oy sağlamaya yönelik reklâm tabloları çıkıyor. Ne bileyim, en büyük fon olan kamu ortaklığı fonundan bazı şirketleri kurtarıyorlar. Fak Fuk Fon'dan bile bazı iş adamlarına kredi veriliyor.

— Oğuz bey bir de şu var... Devlet bütçesi sürekli açık veriyor. Bunlar şimdi fonları getirdiler. Sonuçta fonlar da devletin gelirlerinden oluşuyor. Bütçesi sürekli açık veren bir devletin fonları şimdi ne durumda?

— Efendim fonlar da zor durumda... Hem de epeyce zor durumda... Örneğin en büyük fon olan **Kamu Ortaklığı Fonu,** esas kaynağını borçlanarak sağlıyor. Sürekli olarak gelir ortaklığı senedi çıkarıldığına herhalde dikkat etmişsinizdir. Bunun gibi bazı fonlar, çok ciddi açık veriyorlar. Burada kamuoyunda mantık çarpıtması yoluyla gizlenen bir durum daha var. Çıkardıkları gelir ortaklığı senetlerini bir borçlanma olarak değil de, istikrarlı bir gelir kaynağı olarak kayıtlara geçiriyorlar ve Kamu Ortaklığı Fonu'nun açıklarını gizlemek istiyorlar.

— Yani fonlarda da muhasebe oyunları mı yapıyorlar?

— O da yapılıyordur... Çünkü bilânço ve faaliyet raporlarıyla diğer yayınları arasında önemli farklılıklar olabiliyor. Türkiye'de fonlar, 1986 yılında 450 milyar liranın üzerinde açık verdiler. Toplam açık bu boyutta... Ama ne yazık ki, fonların açıklarını halktan gizliyorlar. Sayın Çölaşan burada bir şey daha söylemek istiyorum. Bu hükümet referandum ve seçim kararı almadan önce, istikrar programı uyguluyordu. O programın acılığını bir parça olsun unutturmak için fonları kurdu. Fonlar, yeni bir müdahale aracı olarak ortaya çıktı. Bana sorarsanız, fonlar bu memlekette giderek kalıcı olmaya başlamışlardır. Bu yüzden de kamuoyunu bu konu üzerinde duyarlı tutmak şarttır.

— En sakıncalı fonlar hangileridir?

— 1984 ve sonrasında kurulan fonların çoğu sakıncalıdır... Çünkü bunlar çok büyüktür ve siyasal iktidarın özel bütçesi gibi kullanılmaktadır. **Kamu Ortaklığı Fonu,**

Toplu Konut Fonu, Geliştirme Destekleme Fonu, Savunma Sanayii Destekleme Fonu bunlar arasındadır. Bu fonlar, devlet bütçesinin bütün geleneksel işlevlerini devraldılar. Bunlar planlı kalkınma anlayışının ters kutbudur. Ayrıca demokratik süreç açısından da büyük sakıncaları vardır. Parlamenter demokrasinin özü., kamu gelir ve giderlerinin belli bir disiplin altında gerçekleştirilmesidir. Fonlar, bu disiplini yıkmak üzeredir ve her an iktidarın özel bütçesine dönüşebilir.

— Çok ilginç ve çok ciddi şeyler söylüyorsunuz... Benim aklımın almadığı bir şey daha var Oğuz bey... Bir **Savunma Sanayii Fonu** kurmuşuz. Savunma harcamalarının tümü niçin devlet bütçesinden değil de, fonlardan yapılır? Bunun anlamı nedir?

— Bu konuyu incelerken, bu soruyu kendi kendimize biz de çok sorduk. Yani bir devlet, bütçesinden savunma harcamalarını da yapmıyorsa, neyi yapacaktır? Aslında bütçemizin dörtte birinden çoğu, savunma harcamalarına ayrılıyor. Ancak ordumuz bununla yetinmiyor ve daha çok para istiyor. Oysa hükümet, bütün harcamaları kısıyor. Bütün harcamalar kısılırken, savunmaya çok para verilmesi herhalde pek hoş olmayacaktı ve bu paraları fondan vermeye başladılar.

— Peki fonlar arasında da para aktarması oluyor mu?

— Bu çok önemli bir soru... Fonlarla ilgili keşmekeşi daha da arttıran bir unsur, bu aktarmaların sınır tanımaz bir biçimde artmasıdır. Önceleri çıkarılan bazı özel yasalarda **«Bu fon şu fona aktarma yapabilir, veya şu fondan kaynak alabilir»** diye hükümler vardı. Oysa bununla başa çıkamayacaklarını anladılar ve **Hazine Müsteşarlığı**'na bütün fonlar arasında aktarma yapma yetkisi verdiler. Böylece de, aslında Anayasa'ya uygunluğu tartışılır bir süreci devreye soktular. Bu işte büyük bir terslik var. Örneğin hükümet fonları savunurken diyor ki **«Ben vatandaştan fon kesintisi alırken, ona bu parayı konut yapımına harcadığımı açıklıyorum. Vatandaş da bu parayı gönüllü olarak veriyor»**... Oysa aktarma olayı, bu

mantığı tamamen ters çeviriyor. Diyelim ki hükümet sizin içtiğiniz sigaradan, yurt dışına yaptığınız çıkıştan falan para alıyor. Bu kesintinin **Toplu Konut Fonu**'na gideceğini vatandaşları ev sahibi yapacağını bildiriyor. Oysa sizden kesilen paralar, belki de batık bir iş adamını kurtarmaya gidiyor... Ya da şirket kurtarmaya gidiyor... Çünkü o para **Toplu Konut Fonu**'ndan, başka fonlara aktarılıyor... Ya da silahlanmaya gidebiliyor. Sizden sağlık için alınan fon, silahlanma için kullanılabilir.

— Evet neresinden tutsak dökülüyor bu iş... Özal hükümeti bu fonları Türkiye'de uygulamaya başladı. Peki dünyada devlet bütçesinin yarısı kadar da, ayrıca fon harcaması yapan ve bu işi böyle başıbozuk ve siyasal amaçlarla götüren başka ülkeler de var mı?

— Siyasal amaçları ve başıbozukluğu bir yana bırakın, fon meselesini bizim kadar aşırıya götüren ikinci bir ülke yoktur. Bazı ülkelerde elbette ki sınırlı amaçlarla fonlar olabilir. Ancak Türkiye'deki uygulama öylesine çığırından çıkmış ki, IMF ve Dünya Bankası bile bunların disiplin altına alınmasını ve sayılarının azaltılarak bütçe içine alınmalarını istiyor.

— Tamam da, bunlar IMF ve Dünya Bankası **«Yapma»** derse yapamazlar, **«Yap»** derse yaparlar. Bu durumda fonları nasıl tutuyorlar?

— IMF ve Dünya Bankası'na **«Bu fonlar bizim açımızdan politik olarak gerekli»** diyorlar.

— Tabii onlar da **«Aman Özal iktidarda kalsın. Bu hükümet bir anlamda bizim hükümetimizdir»** deyip göz yumuyorlardır...

— Emin bey öyle de olsa, ben inanıyorum ki IMF buraya her gelişinde, bunları azarlıyor. Bir de ekonominin kötü gidişini IMF kontrolundan kaçırmanın bir yolu oluyor fonlar... Ama yine de, fonlarla ilgili bütün bilgileri IMF'ye veriyorlar. Nitekim bu araştırmayı yaparken burada bize verilmeyen bazı bilgileri, biz IMF raporlarından aldık. Bunları Türk yetkililerden bulmak maalesef mümkün olmadı.

— Bizim paraların hesabını bizden saklıyorlar, biz-

den kaçırıyorlar. Ama IMF isteyince, hesabı götürüp veriyorlar... Ne günlere kaldık değil mi? Ben bir şeyi daha anlayamıyorum... Devlet bu fonlarla yeni bir gelir kaynağı yaratmış oluyor mu? Yani bütçe dışında ek bir gelir sağlıyor mu?

— Hayır Sayın Çölaşan... Hiç ilgisi yok. Devletin elinde belli bir kaynak var. Bunun bir bölümünü bütçe, bir bölümünü de fon olarak kullanıyor. Fonlar, hemen bütün gelirlerini, geleneksel bütçe gelirlerinden devşirerek almışlardır. Yani fonlar olmasa, o gelirler zaten bütçe içerisinde olacaktı. Örneğin dış seyahat harcamaları vergisini kaldırıp, yerine 100 dolar fon koydular. Oysa o vergiyi arttırıp yine aynı şeyi yapabilirlerdi. Gümrük vergilerini kaldırıp, yerine ithalatta fon kesintileri koydular. Sonuçta hiçbir şey farketmez ki... Sadece gelir kaleminin adı değişmiş olur. Sonra bu işin bir sakıncası daha var. Fonlardan çok rahat harcama yaptıkları için, bunlar çok cazip bir duruma geldi. Hükümetin bakanları bile bu konuda kendi aralarında rekabet etmeye başladılar. Örneğin bir bakıyorsunuz, falanca bakan da kendisine ait fon kurmak için kolları sıvıyor... Filanca bakan da aynı şeyi yapıyor.

— Şimdiye kadar fon olayındaki rezaleti konuştuk. Acaba fonların bugünkü Türkiye'de yararı da var mı?

— Sayın Çölaşan milyarlarca, trilyonlarca liralık bir kaynak kullanıyorsunuz. Bu kadar büyük paraları harcadığınız zaman, elbette ki birtakım yararları vardır. Ama bu paraları devlet bütçesinden kullansanız, daha büyük yararlar elde edeceksiniz. Biz fon olayına şunun için karşı çıkıyoruz... Bu kaynaklar planlı ve programlı bir biçimde, ülke kalkınması için ve tamamen yararlı amaçlarla kullanılsın. Denetim mekanizması kurulsun ve memleketin paraları çarçur edilmesin. Bu işin şimdiki zararları ve ileride çıkacak çok büyük zararları şimdiden bilinsin. Örneğin şimdi fonlara para sağlamak için, sürekli olarak gelir ortaklığı senedi çıkarıyorlar. Biz bu yolla, Türkiye'nin gelecekteki birtakım önemli kaynaklarını şimdiden ipotek ediyoruz. Gelecek iktidarlar ve gelecek kuşaklar

için, şimdiden büyük borçlar yaratıyoruz... Ve bugünkü iktidar, fonlarla ilgili her şeyi olduğu gibi, bu durumu da halktan gizliyor.

— Bu araştırmaları yaparken üst düzeyde birçok kamu görevlisiyle konuştunuz. Onlar ne düşünüyor fonlar konusunda?

— Valla çok üst düzeyde ve ANAP'ın adamı olanlar dışında, çoğu bu işten yaka silkiyorlar.

— Sayın Oyan, fonların 1987 yılındaki toplamı kaç lira olur?

— 1987 bütçesi, giderler açısından onbir trilyonluk bir bütçe... Bunun dışında ayrıca, fonların beş trilyon olacağını hesapladık. Eskiden devlet bütçesi esastı, fonlar ikinci plandaydı. Bu gidişle galiba fonlar öne geçecek ve devletin bütçesi ikinci plana düşecek. Böyle sorumsuz bir uygulama, dünyanın hiçbir ülkesinde olamaz.

— Evet, sizinle çok yararlı ve öğretici bir konuşma yaptık Sayın Oyan. Ali Rıza Aydın'la birlikte bu konuyu ilk kez bilimsel olarak inceleyen bilim adamı sizsiniz. Burada bana anlattıklarınız, gerçekten çok şaşırtıcı oldu. Demek ki bu memleketin, bu milletin paraları böyle hesapsız kitapsız bir biçimde, ANAP iktidarının işine geldiği gibi harcanabiliyor. Demek ki bu paraları harcayan devlet yetkilileri bile, fonlarla ilgili bir şey bilmiyor. Bu paraların kaydı yok, girdisi çıktısı yok... Ciddi bir denetim yok... Maliye bakanlığı uykuya yatmış. O bakanlığın yetkilileri, bu paraların herhalde gökten zembille indiğini falan zannediyorlar. Ben bugüne kadar böyle büyük rezalet görmedim ve duymadım. Burada siz anlattıkça, benim asabım bozuldu. Ama gün gelir, Türk milleti bütün bunların hesabını tek tek sorar. Bakalım bizim gibi sıradan vatandaşların cebinden çıkan bu paralar kimlerin cebine inmiş, kimlerin banka hesaplarına yatmış, hangi eşi dostu zengin etmiş... Evet, evet, bunların hesabını gün gelir şakır şakır sorarız bu beylerden. Vatanın ve milletin parasını böylesine sorumsuz bir biçimde çarçur etmek ayıptır, günahtır... Çok önemli bir konuda gözümüzü açtınız ve bizi uyandırdınız. Size çok teşekkür ediyorum Sayın Oyan.

Doçent Dr. SEÇİL AKGÜN *1946 yılında Ankara'da doğdu. 1969 yılında Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi'ni bitirdikten sonra İnkılap Tarihi Enstitüsü'ne girdi ve burada* «Halifeliğin Kaldırılması ve Sonuçları» *konusunda doktora yaptı. 1980 yılında Ermeni sorunuyla ilgili* «General Harbord'un Anadolu Gezisi ve Raporu» *konulu teziyle doçent olan Seçil Akgün 1981 yılından bu yana ODTÜ'de İnkılap Tarihi dersi okutuyor. Akgün İngilizce biliyor.*

ERMENİ OLAYI

— Sayın Akgün, **24 Nisan Ermeni Soykırım Günü»** önceki gün Ermenilerin yoğun olduğu her yerde ve özellikle Amerika'da her yıl olduğu gibi yine gündeme getirildi. Ermenilerde para bol olduğu için, iyi propaganda yapıyorlar. Ermeni konusunu biz de yıllardan beri ülkemizde izliyoruz. Ermenilere göre biz onları 1915 yılında kitle halinde öldürerek soylarını yok etmeye çalışmışız. Onlar da yıllardan beri masum Türkleri öldürerek bu olayın intikamını bizden terör yoluyla alıyorlar. Ayrıca bu konuyu uluslararası forumlarda Türkiye aleyhine kullanıyorlar. Türk tarafı ise böyle bir soykırım olmadığını savunuyor. Bu konu yıllardan beri **Türk-Ermeni** sorunu olmaktan çıktı ve uluslararası bir boyut kazandı. Siz Ermeni sorunuyla ve o günlerde olan üzücü olaylarla ilgili araştırmalar yapmış, doçentlik tezi hazırlamış bir bilim ada-

mı ve tarihçisiniz. Bu olayı tarafsız bir gözle anlatır mısınız? Gerçekten nedir bu olay? Kim kimi kesmiş, kim kimi öldürmüş ve bütün bunlar niçin olmuş? Önce bu işin geçmişinden başlıyalım... Ermeniler kimdir ve nedir?

— Sayın Çölaşan, Ermeni deyince aklımıza geçmişte Doğu ve Güneydoğu Anadolu, İran, Mezopotamya, Kafkasya ve Doğu Akdeniz'de yaygın olarak yaşayan bir millet geliyor. Bunlar aslında çok eski dönemlerde kurdukları birkaç krallık ve prensik dışında, hiçbir zaman bağımsız bir devlet olamıyorlar. Bunlar hristiyan. Yani **«Ermeni»** diye bir din yok. Fatih Sultan Mehmet bunların patrikhanesini 1461 yılında İstanbul'a alıyor ve Ermenilere **«Millet»** statüsü veriyor. Bunlar Osmanlı döneminde gayet rahat bir hayat sürüyorlar. Örneğin askere gitmiyorlar. Bedelini verince, askere alınmıyorlar. Her alanda ticaretle uğraşıyorlar ve durumları genellikle iyi. Ancak toplumsal yaşamları açısından, Osmanlılardan farklı değiller. Osmanlı Türk toplumuyla iyice özdeşleşmişler... Çünkü bunların arkasında, Ermeni milletinin hakkını savunacak bir Ermeni devleti yok. Örneğin Rumların arkasında bir Yunanistan var, bunların arkasında bir Ermenistan yok. Bizimle iyice kaynaşıyorlar.

— Bu konuları biraz kısa geçiyorum, çünkü esas önemli konuya gelmek istiyorum biraz sonra... Tehcir olayına ve aramızda çıkan olaylara geleceğim. Osmanlı İmparatorluğu'nda kaç Ermeni var?

— Bu konuda farklı rakamlar var elimizde. Bir Ermeni olan Basmacıyan, 1915 yılında dünyada 4 milyon, Türkiye'de 2 milyon 380 bin Ermeni olduğunu yazıyor. Bir Fransız kaynağına göre 1900 yılında Türkiye'de 1 milyon 300 bin Ermeni var. 1915 yılında Britannica 1 milyonla 2 milyon arası diyor. 1878 Berlin kongresinde Ermeni patrikhanesi bu rakamın 3 milyon olduğunu bildiriyor. Ancak daha sonra bunlardan vergi alınacağı zaman, Patrikhane bu rakamı 1 milyon 780 bin'e düşürüyor! Osmanlı'larda ise, bu konuda resmi bir rakam yok. Yani elimizde Osmanlı sınırları içinde yaşayan Ermenilerle ilgili çelişkili rakamlar mevcut. Sanıyorum bu konuda Basmacıyan en

güvenilir rakamı veriyor. Bunun iki ile üç milyon arasında olması gerekir.

— Peki Ermeniler Osmanlı İmparatorluğu sınırları içinde her yerde var mı?

— Anadolu'da hemen her yerde yaşıyorlar. Ama esas yoğun oldukları yerler, Doğu ve Güneydoğu Anadolu. Örneğin 1915 yılında tehcir olduğu zaman, İstanbul'da 77 bin Ermeninin yaşadığı biliniyor. İzmir'de ise 20 bin Ermeni var.

— Bu «Tehcir» kelimesi çok önemli. Konuşmamızda bundan sonra da sık sık geçecek. Tehcir'in kelime anlamı nedir?

— Zorunlu göç ettirmek anlamına geliyor. 1915 yılındaki «Ermeni tehciri» dediğimiz zaman, Ermenilerin belli yerlerden başka yerlere devlet tarafından kitleler halinde göç ettirilmesini anlıyoruz.

— Bunlar devlete isyan edip bağımsızlık hayallerine kapıldıkları zamana kadar Osmanlı devletine sadık kalmış insanlar mı, yoksa her zaman sorun mu olmuşlar?

— Öylesine sadık ki, bunlara **«Millet-i Sadıka»**, yani sadık millet deniliyor. Öbür azınlıkların belli bir ulusal kökenleri var. Onlar geçmişte devlet olmuşlar, ya da o sıralarda İmparatorluk sınırları dışında bir devletleri var. Dolayısıyla ulusal duyguları ve ulusal kültürleri gelişmiş Ermeni azınlıkta bu olmadığı için, Osmanlı toplumu içerisinde erimişler. Bu nedenle çoğu kendini **«Osmanlı»** olarak görüyor. Hatta büyük çoğunluğu, dillerini de unutmuş ve Osmanlıca - Türkçe konuşuyorlar. Ermenice onlar için ikinci planda kalmış. Kadınları sokağa başını örterek falan çıkıyor. Bu nedenlerle de, Osmanlı devleti bunları çok önemli görevlere getiriyor.

— Peki Osmanlı toplumu içerisinde böylesine yaşayan Ermeni azınlık, gün gelip nasıl isyan ediyor devlete karşı? İlk olarak nasıl atılıyor bu isyan tohumları?

— Burada ilginç bir durum var. Aslında 1823 Osmanlı Rus savaşında, Ruslar Kafkasya'yı ele geçiriyorlar ve birçok Ermeni, Rusların egemenliğine giriyor. Rusya bunların ulusal benliğini geliştirip, daha sonra Osmanlı

İmparatorluğuna karşı kullanmayı planlıyor. Çünkü Osmanlı sınırları içinde de epeyce Ermeni kalmış. Ama bunun biraz gerisine gidersek, Ermenileri uyandıranlar arasında ilk olarak Amerikalı protestan misyonerleri gösterebiliriz. Bu misyonerler Anadolu'ya gelip Ermeni vatandaşlara çengel atıyorlar. 1820 yılında Amerikalı protestan misyonerler Türkiye'ye geliyor ve ilk olarak Ermeni azınlığa el atıyor. Ermeniler için okullar açıyorlar, kiliseler yaptırıyorlar. O sırada Ermeniler çeşitli mezheplere bölünmüş durumda. Bu ayrılıktan yararlanıp onları protestan yapmaya çalışıyorlar.

— Peki niçin Türklere, Rumlara, Yahudilere falan değil de, Ermenilere el atıyorlar?

— Müslümanlara el atsalar, devletle ters düşerler. Yahudilere veya Rumlara el atsalar, yahudiler arasında mezhep farkı yok. Rumların ise, bir Yunanistan ideali var. Yani onlar Yunanistan ülkesüyle yaşıyorlar. Bu yüzden Ermenilere çengel atılıyor. Amerikalı misyonerler böylece Ermenileri eğitmeye başlıyorlar. Ayrıca bunların bir amacı da, kapitalist Amerika için yeni pazar yaratmak. Nitekim 1820 yılında Amerikalı misyonerlerin gelmesinden sonra, 1830 yılında Osmanlı İmparatorluğu ile Amerika arasında bir ticaret anlaşması imzalanıyor. Yani bu işler tarihte hep böyle başlıyor... Eğitim bu işin ilk adımı oluyor. Eğitimle onlara benlik veriyorsunuz, sonra siyasal örgütlenme ve cemiyetler, sonra da siyasal ayaklanmalar başlıyor. Tarihte her zaman ve her yerde, süreç bu oluyor.

— İlk Ermeni isyanı ne zaman oluyor devlete karşı?

— İlk isyan, 1863 yılında **«Zeytun»**'da oluyor. Bugünkü **Saimbeyli** ilçesinde devlete karşı ilk ayaklanmayı görüyoruz. 1876 - 1877 Osmanlı Rus savaşında biz Kars, Ardahan ve Batum'u kaybediyoruz. Yörede oturan Ermeniler ilk 1823 savaşında Rus egemenliğine giren Kafkasyadan gelmiş Ermeni subaylarını ve askerlerini tanıyorlar. Yörede oturan Ermeni halka, Ruslar bağımsızlık tohumlarını iyice yerleştiriyorlar. Amaç, Osmanlı İmparatorluğu'nu içinden çökertmek. 1885-1890 yılları arasında artık

Ermeni ihtilal örgütlerinin kurulduğunu görüyoruz. Bunlar Armanekyan, Hınçak ve Taşnak. Bunların üçü de yurt dışında kuruluyor ama faaliyet alanları Osmanlı toprağı oluyor. Burada yine Amerikalı misyonerlere değineceğim. Bu sırada Türkiye'de 1317 Amerikalı misyoner var. Bunların 223'ü Amerikalı, 1094'ü Ermeni. Bu da şöyle oluyor... Eğitip misyoner yaptıkları Ermenileri Amerikan vatandaşlığına aldırıyorlar. Kurdukları okullar ve kiliseler, artık bu Ermeni ihtilal örgütlerinin silah deposu oluyor.

— Ne gibi okullar kuruyorlar bunlar Türkiye'de?

— Bu da çok ilginçtir. Harput'ta, Sivas'ta, İzmir'de, Kayseri Talas'ta ve sonra da İstanbul'da (Robert Kolej) kuruyorlar. Ayrıca bu protestan misyonerler tarafından tam 80 tane lise düzeyinde okul açılıyor. Ayrıca 530 tane ilkokul kuruyorlar. Fakat bunlara hep Ermeni öğrenciler gidiyor. Bu okullarda İncil seferberliğine girişiyorlar. Bunların paralarını da Amerikan hükümeti değil, hükümetin bilgisiyle din cemaati ödüyor. Bunlar ayrıca Ermenilere Amerikan biçimi yaşam tarzını öğretmeye başlıyorlar. Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun o günlerin fakir Osmanlı İmparatorluğundaki durumu biliniyor. Hangi milletten, hangi dinden olursa olsun insanlar fakir ve yaşam çok zor. Misyonerler bu yörenin Ermenilerine yeni bir dünyanın olduğunu öğretiyorlar, yeni bir yaşam biçimini anlatıyorlar. Ayrıca çok sayıda hastahane ve sağlık merkezi kuruyorlar. Amerikalı misyonerlerin bu okullarda ve kiliselerde, ihtilalci Ermenileri koruyup sakladıkları, buraların silah deposu olarak kullanılmasına göz yumdukları kesin. Bunların belgeleri var devlet arşivinde. 1880'li yıllarda Anadolu'ya bir de Amerika'dan Mormon misyonerler geliyor. Bunlar tamamen dinci bir grup ve doğrudan doğruya Ermenilere el atıyorlar. Yeni Ermeni ayaklanmaları ile Rusya ve Amerikalı misyonerlerin iç içe olduğunu görüyoruz. Artık 1890 yılına geliyoruz ve Ermeni ayaklanmaları giderek artıyor. Bunu izleyen yıllarda Erzurum, Merzifon, Kayseri, Yozgat, Sason ve yine Zeytun'da ayaklanmalar var. İstanbul'da Abdülhamit'e suikast girişiminde bulunuyorlar, Osmanlı Bankası'nı basıyorlar. Ancak 1908

yılında İkinci Meşrutiyet ilân edilince Abdülhamit devriliyor ve yerine **İttihat Terakki** partisi geliyor. İttihat Terakki ile Ermeniler arasında geçici bir barış olduğunu görüyoruz. Bu dönemde sadece Adana isyanı var 1909 yılında. Sonra 1914 yılında Osmanlı Imparatorluğu birinci dünya savaşına giriyor. Erzurum'da Ermeni grupları bir toplantı yapıyor ve Osmanlı ordusu ile birlikte savaşmayacakları konusunda karar alıyorlar. Burada ilginç bir nokta var. 1908 yılında ikinci meşrutiyet ilân edilince, artık Ermeniler de orduya alınmaya başlanmış. Artık Osmanlı ordusunda Ermeni subay ve askerler de var. Birinci dünya savaşı çıkınca, biz Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da Rusya ile savaşa giriyoruz. Ruslar bu cephelerde ilerlemeye başlıyor. Bu aşamada İngiltere o yörede bağımsız bir hristiyan devlet olmasını istiyor. Burada kurulacak bir Ermeni tampon devleti, İngiltere için çok önemli. İkincisi, Ruslar do savaşı kazandıkları takdirde Ermenilere bu yörede bağımsız devlet vaadinde bulunuyorlar. Bu yüzden de, Osmanlı İmparatorluğunu içinden vurmak amacıyla Ermenileri yine kullanıyorlar. Oysa o yörelerde Ermeni nüfus hiçbir zaman çoğunluk olmamış. Savaş sürüp giderken, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da Ermeni halkın ve Ermeni askerlerin devlete isyan ettiğini görüyoruz. Ruslarla resmen birleşip Türk ordusuna karşı savaşıyorlar. Ayrıca Ermeni çeteleri de, Türk halkına ve yörede yaşayan Kürtlere acımasızca saldırıyorlar. Taraflar resmen birbirine giriyor. Osmanlı devleti zayıf olduğu için, Türkler ve Kürtler kitleler halinde öldürülüyor Ermeni çeteleri tarafından. Yani ordu bir yandan Rusya ile savaşırken, öbür yanda da Ermeniler devlete resmen isyan edip düşmanla bir oluyorlar ve devleti içinden vuruyorlar. Bu kesindir ve bütün dünya tarafından bilinen bir gerçektir. Yani bir devlet düşünün ki bir yandan dış düşmanla savaşırken, öbür yandan da dış düşmanla birlik olan kendi uyrukları o devlete saldırmış. Niçin? Çünkü Ermeni azınlık orada bağımsız bir devlet olmayı bekliyor. Böyle bir duruma hangi devlet seyirci kalabilir? Hangi devlet kendisine isyan eden uyruklarına göz yumabilir?

— Bunların sonucunda da Tehcir yasası mı çıkıyor?

— Oraya gelene kadar bazı gelişmeler var. 1915 yılına geldiğimizde, Osmanlı orduları Ruslarla ve Ermenilerle savaşmaktadır. Osmanlı uyruğundaki Ermeniler, kendi devletlerine isyan etmiş ve onu arkadan vurmuşlardır. Önce 25 Şubat 1915 tarihinde bir başkumandanlık emri çıkıyor. Bu emir uyarınca, Ermeniler artık orduda silahlı hizmette kullanılmayacaktır. Ermeni askerler silahlarıyla birlikte ordudan kaçmakta ve müslüman halkı ödürmektedir. 18 Nisan 1915'te bir hükümet bildirisi yayınlanır. Buna göre, 16 - 55 yaş arasındaki Ermeni erkeklerin sınırlarımızdan içeriye girmesi veya dışarıya çıkması yasaklanıyor. Ayrıca, Ermeniler arasında yapılacak bütün haberleşmelerin de, Türkçe yapılması zorunluğu getiriliyor. Yeni Ermeni okulları açılması izne bağlanıyor. Ermeni çocuklarının, Osmanlı devletinin okullarında okutulması hükme bağlanıyor. Yani bu misyonerler tarafından açılmış olan misyoner okullarının durumu artık hükümet tarafından anlaşılmış durumda. Bundan sonra da, çeşitli illerde çıkan Ermeni gazeteleri kapatılıyor. Bu günlerde artık iş çok ciddi boyutlara varmış. Osmanlı ordularını arkadan vuran çok sayıda Ermeni çetesi hem düşman olarak savaştığımız Rus ordusuyla işbirliği yapıyor, hem de köyleri kentleri basıp Türkleri öldürüyor. Ortada büyük katliamlar var. Tabii onlar da öldürüyor, Türkler de öldürüyor. Ayrıca Ermeniler, yöredeki Kürtlerle de kapışmış durumda. Bundan hemen sonra, 24 Nisan 1915 kararları geliyor. İçişleri bakanı Talat Paşa bir emir yayınlayarak, ihtilalci Ermeni komite merkezlerinin kapatılmasını istiyor. Buralardaki bütün belgelere el konulacak ve ayrıca, bütün elebaşılar tutuklanacak. Bu emir, başkomutanlık tarafından da bütün ilgili birimlere gönderiliyor. Ancak bütün bu alınan önlemler belki çok geç kaldığı için, belki de tam olarak uygulanamadığı için, katliam durmuyor. Devlet, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da çok zor bir duruma düşmüştür. İstanbul'daki hükümet bu soruna sürekli bir çözüm aramaya başlıyor ve şu sonuca varılıyor... Osmanlı ordusunu arkadan vuran Ermeniler, toplu olarak

göç ettirilecektir. Başka çare yoktur. Bunun hazırlıkları yapılıyor ve 15 Mayıs 1915 tarihinde **«Tehcir yasası»** yayınlanıyor. Bu yasa üç maddeden ibarettir.

Madde 1: Savaş durumunda ordu, kolordu ve fırka komutanları, bunların yardımcıları ve bağımsız bölge komutanları, halk tarafından herhangi bir suretle hükümetin emirlerine ve memleketin savunmasına, güvenliğini korumaya ilişkin uygulamalarına karşı koyma, silahlı saldırı ve mukavemet görürlerse(bunu) hemen askeri kuvvetle şiddetli bir biçimde cezalandırmaya ve saldırıyı tamamen yok etmeye yetkili ve mecburdurlar.

Madde 2: Ordu ve bağımsız kolordu ve fırka komutanları, askeri kurallara aykırı (davranan) veya casuslukla ihanetlerini hissettikleri köy ve kasaba halkını ayrı ayrı veya topluca diğer yerlere sevk (edebilirler) ve yerleştirebilirler.

Madde 3: Bu kanun, yayın tarihinden itibaren yürürlüktedir.

Sayın Çölaşan, burada bir tarihçi olarak ve tamamen tarafsız bir gözle konuşuyorum. Bakınız, bu yasada Ermeni adı bile geçmiyor. Osmanlı devleti bugün şimşekleri çeken bu uygulamayı Ermenilere karşı bir soykırım olarak düzenlememiştir. Devlete isyan etmeyen ve orduları arkadan vurmayan, bu işi örgütlemeyen hiçbir Ermeniye dokunulmamıştır. Az önce size İstanbul'da o yıllarda 77 bin Ermeninin yaşadığını söylemiştim. Bu Ermenilerden sadece 2.345 tanesi sürülüyor. Onlar da, bu işe karışan kişiler. Geri kalan 75 bin Ermeni evinde barkında kalıyor. İzmir'de ticaretle uğraşan 20 bin Ermeni var. Onlardan bir tanesine bile dokunulmuyor. Eğer bu karar bir Ermeni soykırımını öngörseydi, herhalde bu Ermeni vatandaşlarımıza da, devlet istediği gibi davranırdı.

— Evet Seçil hanım, Mayıs 1915'te Tehcir yasası çıktı. Ondan sonra neler oluyor?

— Tehcir yasası çıkınca, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da yaşayan ve Osmanlı ordularını arkadan vuran, ya da vurma tehlikesi görülen Ermeni halk topluca göç ettiriliyor.

— Nereye göç ettiriliyorlar?

— Diyarbakır'ın güneyine, Fırat vadisine, Urfa ve bugün Irak sınırlarında kalan Süleymaniye'ye gönderiliyorlar. Ayrıca yine Irak'ta kalan Musul, bugünkü Suriye ve Suriye'de Halep'e kafileler düzenleniyor. Bunların oralarda yeniden yerleştirilmesi öngörülüyor. Aslında Osmanlı devleti, bu Tehcir yasasını çıkarırken son derece zorlanıyor. Bu önlem, devlet tarafından alınabilecek son önlem. Yoksa vatan elden gidiyor. Bu tehcir yasası aslında yıllardan beri, sanki Ermeni ırkını yok etmek için çıkarılmış bir yasa gibi gösterilmek isteniyor. Aslında öyle değil. Amaç, Ermeni soykırımı değil. Bunun böyle olmadığını, uygulama için alınan önlemlerden açıkça görüyoruz. Örneğin, maddi durumu göçe uygun olmayanlara devletin yardım etmesi öngörülüyor. Göç ettirilen bu Osmanlı vatandaşlarının hepsinin, taşınabilir her türlü mallarını, eşyalarını ve hayvanlarını yanlarında götürmelerine izin veriliyor. Köylerinde kentlerinde bıraktıkları taşınmaz malları için devlet bunlara senet ve belgeler veriyor. Geride bıraktıkları bütün malları, tek tek saptanıyor. Ayrıca toplu göçü yönetecek devlet kuvvetlerine de, göçen kitlelerin can ve mal güvenliğinin sağlanması amacıyla birçok emir veriliyor.

— Bunların hepsi belgelerde var mı?

— Bunların hepsi de belgelerde var. Ancak burada tarafsız olmak zorundayız. İstesek de, istemesek de birtakım üzücü olaylar oluyor toplu göç sırasında. Göç ettirilen Ermenilere yolda saldırılar yapılıyor ve çok sayıda Ermeni öldürülüyor. Yani bir anlamda bir kıyım oluyor. Fakat bu işler tek taraflı değil. Çok da Türk ölüyor. Yani savaşan bir İmparatorlukta ve o günlerin bütün olumsuz koşullarında aç ve çıplak kalmış Türk ve Ermeni kitlesi var. Bu iki aç ve bitkin kitle, birbirine saldırmış. Biri devlete isyan etmiş, arkadan vurmaya kalkışmış. Şimdi Ermeniler devlete yenik düşmüş. Onlar göç ettiriliyor, Türk halkı da o yerlere konmaya çalışıyor. Asırlar boyunca birbiriyle kardeşçe yaşamış iki halk, birbiriyle kapışmış. Göç ettirilen Ermenilere bazen görevliler, bazen müslüman

halk, bazen de Kürt çeteleri saldırıyor. Bunlar yüzlerce kilometreyi, o günlerin olumsuz koşullarında yürüyerek gidiyorlar. Açlıktan ve hastalıktan ölenler oluyor. Yani yüzbinlerce insan göç ediyor ve bunların başına maalesef üzücü olaylar geliyor.

— Tabii yılların getirdiği düşmanlık da önemli bir etken oluyor. Bunların üzerine intikam almak amacıyla da saldırılıyor. Öyle değil mi?

— Elbette... Demin de söylediğim gibi, asırlar boyunca kardeş gibi yaşamış insanlar birbirine düşman olmuş. 1915 yılında tehcir kararı alındığı zaman, bu kin en azından otuz yıldan beri sürüyor. Yıllardan beri birikmiş olaylar, birikmiş hesaplar var. Üstelik Balkan harbinin çok tatsız bir birikimi olmuş ve Türk milletini çok olumsuz yönde etkilemiş. Biliyorsunuz bu tehcir olayından hemen birkaç yıl önce Balkan harbi oluyor ve Osmanlı devletinin elindeki Balkan toprakları elden çıkıyor. Yine aynı şekilde, yüzbinlerce Türk oralardan anavatanına topluca göç etmek durumunda kalıyor. O kitleler Anadolu'ya kafileler halinde göç ederken de, büyük ölçüde Türk ve müslüman katliamı yapılıyor, öldürülüyor, kesiliyor, biçiliyor, camilerde topluca yakılıyor. Müslüman Türkler büyük bir kıyımdan sonra Anadolu'ya gelebiliyorlar. Dolayısıyla Türk kitlesi hınç dolu. Yani burada devletten verilmiş bir emir kesinlikle yok. Ama psikolojik bir etkiyle olsa bile, göç eden hristiyan kafilelere Türkler ve Kürtler silah çekiyorlar.

— Peki Doğu ve Güneydoğu Anadolu yöresindeki bütün Ermenilere bu tehcir yasası uygulanıyor mu?

— Hayır... Üstelik bunu da Amerikan kaynaklarından öğreniyoruz. Doktor, öğretmen ve diğer bazı mesleklerdeki Ermeniler yerlerinde kalıyor. Ama özellikle cephe bölgesinde olan ve isyana katılan bütün köyler topluca göç ettiriliyor.

— Yani olayı burada dürüstçe koymak gerekirse, o meslekler dışında kalan herkes göçe zorlanıyor mu?

— Evet, genelde göçe zorlanıyorlar. Ama bir örnek vereyim... O dönemin Halep valisi Bekir Sami bey, bu

yasayı **«Çılgın bir yasa»** olarak tanımlıyor. Hatta bu yasayı uygulamak istemiyor ve bir anlamda devlete karşı geliyor.

— Kürt çeteleri niçin saldırıyor Ermenilere?

— Bu Ermeni olayları başladığı zaman ve daha sonraki birinci dünya savaşı yıllarında, devlet en zayıf dönemlerini yaşıyor. Özellikle Ermeni isyanları olduğu sırada, 1908 yılında tahttan indirilinceye kadar Abdülhamit Kürtleri Ermenilere karşı kullanıp bir denge kuruyor o yörelerde... Çünkü devletin bunların üzerine gönderecek askeri ve bu işe ayıracak parası yok. Kürt aşiretlerinin beylerine para, silah ve unvan veriyor ve bunları Ermenilerin üzerine salıyor.

— Yani tehcir sırasında çok Ermeni öldürüldüğünü söylüyorsunuz Seçil hanım. Bunlara Türkler de saldırdı, Kürtler de saldırdı, belki göçü yöneten Osmanlı askerleri de saldırdı... Öyle mi?

— Öyle... Toplu göç elbette ki iyi şartlarda geçmiyor ve çok Ermeni ölüyor.

— Peki bunların öldürülmesi, topluca katledilmesi ve bir Ermeni soykırımı yapılması için verilmiş bir emir ortaya çıktı mı bugüne kadar?

— Tam tersi var ortada. Yani soykırım kesinlikle yok ve bu konuda belgeler var. Örneğin devlet bunların hepsine yer gösteriyor. Gidecekleri yerlerde nasıl yerleşecekleri esasa bağlanıyor. Sonra çok önemli bir nokta daha var. Nüfusunun en çok yüzde 10'u Türk olan yerlere yerleştirilmeleri öngörülüyor bunların.

— O niçin?

— Eğer orada Türk nüfus kalabalıksa, yeni çatışmalar çıkabilir diye. Yani birtakım üzücü olayları önlemek için bu önlemler alınıyor. Soykırım isteyen bir devlet bu önlemleri niçin alsın ki? Sonra bakınız, burada çok önemli bir olay daha var. O dönemde İstanbul'da büyük Türk düşmanı, Hanry Morgenthau adında bir Amerikan büyükelçisi var. Bu adam İçişleri bakanı Talat Paşa'ya başvuruyor ve göç ettirilecek Ermenileri Amerika'ya götürme teklifinde bulunuyor. Yani **«Siz bunları saptadığınız böl-**

gelere götürmeyin, biz hepsini Amerika'ya alalım» diyor. Talat Paşa da bunu kabul ediyor. Bu hususlar Amerikan belgelerinde var. Talat Paşa bunu kabul ediyor, ancak diyor ki **«Biz Türk hükümeti olarak bu işin maddi yönünü, seyahat masraflarını karşılayamayız»**... Amerikan büyükelçisi bu durumu hükümetine bildiriyor. Ancak Amerikan Senatosu durumu görüşüyor ve **«Bu kadar adamın Amerika'ya getirilmesi büyük paradır. Ayrıca bunlar göçmendir. Her gelen göçmen, yeni sorunlar getirmektedir»** diyerek bu öneriyi reddediyor. Eğer amaç Ermeni soykırımı olsa, Osmanlı hükümeti niçin bu tür görüşmeler yapsın?

— Bu tehcir olayında kaç Ermeni öldürülüyor?

— Çeşitli kaynaklarda karşımıza çok farklı sayılar çıkıyor. Paris barış konferansına giden Ermeni temsilcisi Bogos Nubar, bu sayının 400 bin dolaylarında olduğunu söylüyor. Osmanlı kayıtlarında bu rakam 300 bin olarak görünüyor. Bazı Fransız kaynakları bunu 500 bin olarak gösteriyor. Bazı kaynaklarda ise 1,5 milyon Ermeninin öldürüldüğü belirtiliyor. Ancak bunun tamamen uydurma olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz, çünkü bu rakam neredeyse Osmanlı sınırları içindeki tüm Ermenilerin sayısına eşit. Bu konudaki rakamlar o kadar çelişkili ki, insan hangisine inanacağını bilemiyor. Örneğin Britannica ansiklopedisinin 1918 yılı baskısında, öldürülen Ermeni sayısı 600 bin olarak veriliyor. Aynı ansiklopedinin 1968 yılı baskısında ise, bu rakamın birdenbire 1,5 milyona fırladığını görüyoruz. Olaya gerçekçi baktığımız zaman, öldürülenlerin sayısının 300-500 bin arasında olması gerekir diye düşünüyorum.

— Tehcir olayında devlet görevlileri de katliam yapıyorlar mı?

— Yapıyorlar ama, emirle değil. Hınçla ve kinle yapıyorlar... Nitekim 1915 yılında Rus orduları Ermenilerle birlikte Van'ı ele geçirdiklerinde büyük bir Türk ve müslüman kıyımı yapıyorlar. Bunu Amerikan kaynakları da, Ermeni kaynakları da yazıyor. Diyorlar ki **«O yörede sadece 1.500 Türk bıraktık»**... İşin ilginç bir yanı da, bu tehcir olayı ile birinci dünya savaşı bitinceye kadar hiçbir dev-

let ilgilenmiyor. Çünkü her devlet, kendi çıkarlarının derdine düşmüş. Nitekim savaş sırasında Ermenilere bağımsız devlet ve toprak vaad eden İngiltere ve Rusya'nın, bunlara yalan söylediği ortaya çıkıyor. 1917 devriminde Rusya'da Çarlık yıkılıyor ve bu rejimin yerine gelen Bolşevikler, yapılan gizli anlaşmaları açıklıyorlar. Bu gizli anlaşmalarda, Ermenilere bırakılacak bir karış toprak bile olmadığı görülüyor.

— Yani Ermenileri uyutmuşlar mı?

— Elbette... Osmanlı İmparatorluğunu içinden vurmak için, piyon olarak kullanmışlar. Olay o kadar basit. Ermeniler de saf saf **«Osmanlı İmparatorluğu savaştan yenik çıkarsa bize toprak verecekler ve burada devlet kuracağız»** diye kendi devletini arkadan vurmaya kalkışıyor.

— Seçil hanım, burada Ermeni soykırımı kesinlikle yok mudur? Bir tarihçi olarak bu soruya **«Hayır»** mı diyorsunuz?

— Üzücü olaylar vardır. İki taraf da birbirini kesip biçmiştir. Ama devlet eliyle yapılmış bir soykırım yoktur. Eğer devletin emriyle bir tek Ermeninin bile öldürüldüğü kanıtlansaydı, durum değişirdi. Bir kişi de öldürülse, devlet suçludur.. Çünkü devletin mahkemesi vardır, orada adalet yerine getirilir. Ermeni konusu artık dünya çapında bir istismar konusu olmuştur. Örneğin aynı birinci dünya savaşında Çanakkale'de 250 bin Anzak askeri ölmüştür. Toplam olarak o savaşta 10 milyon ölü vardır. Bunların hesabı niçin sorulmuyor?

— Ermenilerin bir soykırıma uğratılması konusunda bugüne kadar verilen bir devlet emri ortaya çıktı mı?

— Yok ki çıksın... Ancak Ermeniler birtakım sahte belgeler yayınladılar. Bunların düzmece olduğu o kadar açık ki, hiçbir şeye hizmet etmedi. Türk tarafı iyi bir çalışma yapıp bunların sahte olduğunu kanıtladı.

— Aslında çok uzun bir konuyu zorunlu olarak kısa soru ve cevaplarla geçiyoruz. 1918 yılında Osmanlı İmparatorluğu birinci dünya savaşını kaybediyor ve Mondros anlaşması imzalanıyor. İttihat Terakki'nin Enver Paşa,

Talat Paşa, Cemal Paşa gibi önde gelenleri de yurt dışına kaçıyorlar. Sonra Damat Ferit adında bir hain Başbakan oluyor ve Ermeni olaylarına karıştığı için bazı yurtseverleri yargılıyorlar... Bunu kısaca anlatır mısınız?

— Örneğin Boğazlayan kaymakamı Kemal bey var. İçişleri bakanlığının emrini uygulayıp Ermenileri ilçeden sürdü diye Kemal bey'i idama mahkûm ediyorlar. Padişah Vahdettin bu idamı «**O zamanki hükümetin büyük vahşetidir**» diyerek fetva vermeden onaylıyor. Kemal bey asılıyor ve İstanbul'da halk bu haksız davranışa karşı ayaklanıyor. Türkiye'yi işgal eden müttefiklere yağ çekmek için, böyle birtakım görevlileri idam ediyorlar... Sonra biliyorsunuz 1920 yılında Sevr anlaşması imzalanıyor ve bu anlaşmayla Ermenilere Erzurum, Van, Sivas, Diyarbakır, Bitlis, Elazığ gibi illerimiz veriliyor.

— Antalya, Mersin, Samsun falan yok mu? Yazın sıcaklar bastırınca denize girerlerdi! Espri yaptım, siz devam edin lütfen.

— Osmanlı hükümeti bu anlaşmayı kabul ediyor, ancak Mustafa Kemal Paşa reddediyor. Sonra bunlardan bazıları, yani tehcirle sürülen bazı Ermeniler 1918 yılından itibaren Türkiye'ye dönmeye başlıyorlar.

— Peki Kurtuluş savaşında durum nasıl? Orada da isyan edip başımıza iş açıyorlar mı?

— Kurtuluş savaşında isyan yok. Ama Gaziantep'de Fransızlar bunlara kendi üniformalarını giydiriyorlar ve Türk ordusuna karşı yine savaşıyorlar.

— Ve 1921 - 1922 yıllarında ilk şehitlerimizi veriyoruz. Osmanlı devletinin yetkili kişilerini öldürmeye başlıyorlar değil mi?

— Evet... 1921 yılında Berlin'de Talat Paşa'yı, Roma'da Sait Halim Paşa'yı, 1922 yılında yine Berlin'de İttihat Terakki yöneticilerinden Bahattin Şakir bey'i ve eski Trabzon valisi Cemal Azmi bey'i, yine 1922 yılında Tiflis'de Cemal Paşa'yı öldürüyorlar. İlk şehitlerimiz bunlar. Bunları, Ermeni soykırımı nedeniyle suçluyorlar. Biliyorsunuz daha sonra çok sayıda dış görevlimizi ve diplomatımızı şehit ettiler. Anlaşıldığı kadarıyla, Ermeniler o gün-

lerden beri boş durmamışlar ve örgütlü bir çalışma içerisine girmişler. Özellikle Amerika'da büyük etkinlik sağlamışlar. Biz bu durumlara daha yeni yeni uyanıyoruz maalesef. Karşı örgütlenmemiz, kendi belgelerimizi ortaya çıkarmamız yeni yeni oluyor.

— Seçil hanım, devlete karşı isyan etmeden önce Ermeniler gerçekten de Osmanlı toplumuyla özdeşleşmiş mi? Birkaç örnek verir misiniz?

— Bakınız size bir resim göstereyim. Burası bir Ermeni kilisesi. Kadınlar ve erkekler ayrı oturuyor. Kadınlar çarşaflı, peçeli yaşıyorlar. Genelde de böyle. Aynı tür evlerde yaşıyoruz. Tamamen aynı kültüre sahibiz. Yemeklerimiz aynı, folklorumuz aynı, müziğimiz aynı olmuş. Kaldı ki Osmanlı döneminde 2 Ermeni paşa, 22 bakan var. 23 Ermeni milletvekili çıkmış, 7 büyükelçi atanmış... 11 konsolos, 11 üniversite hocası, 41 üst düzeyde devlet memuru var. Buna ek olarak bugün bile eserlerini dinlediğimiz Ermeni bestekârlar var, sanatçılar var. Osmanlı yaşamında çok büyük bir yeri olmuş Ermenilerin. Ayrıca Ermeniler hiçbir zaman sömürülen, horlanan bir kitle değil. Bizimle birlikte, bizler gibi yaşamışlar. Asırlar boyunca böyle kardeşçe, iç içe yaşamışız. Ne zaman ki bunlara birtakım devletler ve güçler bağımsızlık vaadinde bulunmuşlar, ipler o zaman kopmaya başlamış. Bir devlet düşünün ki, bir sürü cephede düşmanlarla dövüşüyor ve o devletin uyruğu olan bazı insanlar, o devlete karşı düşmanlarla işbirliği yapıp kendi devletine saldırıyor. Buna hangi devlet sessiz kalabilir? Elbette ki birtakım önlemler alınmıştır. İki halk birbiriyle kıran kırana girişmiştir ve birbirini kesip biçmiştir. Evet, tehcir olayında çok Ermeni ölmüştür. Bu bir gerçektir. Ama tehcir öncesinde veya sırasında devletin bir soykırım emri yoktur. Devlet, kendi güvenliğini sağlamak için önlemler almıştır. Hangi devlet olursa olsun, benzer önlemleri alması gerekirdi. Devletin uyruğu olan kişileri birtakım güçler kışkırtmış ve beslemiştir. Burada bize düşen, tarihi gerçeklerle ilgili yoğun çalışmalar yapmaktır. Size bir örnek vereyim. Bu konuda yazılmış Amerikan belgeleri vardır. Örneğin tehcir sonrasında Gene-

ral Mossey gelip durumu araştırmış ve tehcir sırasında Türklerin de Ermeniler kadar kıyıma uğradığını yazmıştır. Bu aşamada 300 bin Türk'ün öldürüldüğü bu raporlarda yazılıdır.

— Kim öldürmüş Türkleri?

— Kaçan Ermeniler öldürüyor. Bir sürü Ermeni çetesi var her yerde. Bunların hepsi de çırılçıplak, garîban Ermeniler falan değil ki... Örneğin İngiliz Başbakanı Lloyd George bir özel konuşmada **«Ermenilerin de masum kuzular olmadığını öğrendik»** diyor. Böyle birçok belge var bizim lehimizde. Ama nedense, bunları henüz kullanamıyoruz dünya kamuoyuna karşı. Artık bu konuda ciddi bir devlet politikası oluşturşunlar ve karşı propagandaya girişsinler istiyorum.

— Seçil hanım size bu konuşma için çok teşekkür ediyorum ve Ermeniler tarafından öldürülen bütün şehitlerimize Allah'tan rahmet diliyorum.

METİN TEKİN *1964 yılında İzmit'te doğdu. 1975 yılında Kocaelispor minikler takımında futbola başlayan, bir süre Kocaelispor'da futbol oynadıktan sonra 1982'de Beşiktaş'a transfer olan Metin Tekin bugüne kadar 45 kez milli formayı giydi. Bekar olan Metin halen İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi son sınıf öğrencisi.*

«BAZEN HATIR ŞİKESİ YAPIYORUZ»..

— Metin sen üniversite son sınıfta okuyan bir futbolcusun. Bu hafta bir futbolcuyla konuşma yapmak istediğimi bizim spor servisindeki arkadaşlara söylemiştim. Onlar seni önerdiler. Dediler ki **«Hem kafası çalışır, hem de çok yakışıklı olduğu için genç kızların sevgilisidir»**. Sana şampiyonluk konusunu falan değil de, daha farklı şeyler sormak istiyorum... 23 yaşında bir futbolcusun ve çok popülersin. Türkiye'de böyle iyi ve ünlü bir futbolcu olmak insana birtakım ayrıcalıklar sağlıyor mu?

— Abi biliyorsunuz insanın yirmili yaşları, bir anlamda kişiliğini kanıtlama dönemi oluyor. İyi bir futbolcu olmak elbette ki size kendi çapınızda bir saygınlık getiriyor. Ayrıca çok genç yaşta büyük bir ekonomik güce sahip oluyorsunuz. O bakımdan büyük avantaj yani. Tabii birtakım ilişkilere de çok daha rahat bir biçimde girebiliyorsunuz.

— İnsanlar sizi böyle olağanüstü yaratıklar olarak falan görüyorlar mı?

— Bunu sanmıyorum ama, bizleri kendilerine daha yakın görürler. Rakip takımları yendiğimiz ve şampiyon olduğumuz sürece bizi bağırlarına basarlar. Ama yenildik miydi, ilk tepki alan yine biz oluruz ve işler hemen değişir. Artık küfredenlerin ve bozulanların haddi hesabı olmaz. Antrenmanı basarlar, itişip kakışmalar ve küfürleşmeler olur hemen.

— Peki futbolcuların kadınlarla ilişkileri nasıl oluyor? Size kadınların özellikle yaklaşmaya çalıştıklarını hissediyor musun?

— Belli bir zümredeki kadınlarla, diğer insanlardan daha rahat ilişkiye girebiliyoruz. Futbolcu olmanız sizi o kadınların indinde daha ayrıcalıklı yapıyor. Bu da bir avantaj diyeyim artık.

— Peki niçin size rağbet ediyor o kadınlar?

— Vallo ben bir yerde okumuştum, yani bir kadına isim sahibi biriyle veya bir şöhretle birlikte olmak herhalde zevk veriyormuş.

— Acaba bazı kadınlar sizi kendileri için reklâm aracı olarak kullanıyorlar mı?

— Bende hiç olmadı ama böyle şeyleri basında falan okuyoruz işte.

— Kadınlar size böyle yüz verince siz de mutlu oluyor musunuz?

— Tabii abi... Muhakkak oluyorsunuz. Olmamak imkânsız!

— Bütün futbolculara böyle rağbet var mı belli kesimdeki kadınlardan?

— Valla genelde var. Ama bizim İstanbul futbolcularına böyle rağbet var. Bizler galiba daha popüler olmuşuz. Anadolu'da futbol oynayan arkadaşlara karşı böyle bir rağbet olduğunu sanmıyorum. Tabii futbolcu için seks yaşamı çok önemli bir hadise. Yani seksin fazlası futbolcunun oyununu olumsuz yönde etkiler. Az olursa da, maçtaki performansını yine olumsuz yönde etkiler. Futbolcu psikolojik olarak her zaman iyi olmağa çalışmalı.

— Maçta iyi oynamak için psikolojik durum çok mu önemlidir?

— Tabii, bizim için moral çok önemlidir. Meselo futbolcu o hafta belli ilişkilere girmişse ve belli ihtiyaçları karşılanmışsa, ne bileyim belli bir doygunluğu olmuşsa o haftaki maçta mutlaka daha iyi oynayacaktır.

— Peki Metin, özellikle Anadolu'dan İstanbul'un büyük takımlarına transfer olan ve bir anda kendini kaybederek sefahata dalıp futbol hayatını söndüren futbolcular var mı? Yani burada içki, kumar ve kadın gibi unsurları soruyorum.

— Eğer bir insan bunlardan büyük zevk alıyorsa ve futbolu bunları elde etmek için kullanmışsa, elbette ki onun spor hayatı olumsuz yönde etkilenir. Ama ben sefahat olayına dalıp da hayatı sönen çok futbolcu olduğunu sanmıyorum. Meselâ Galatasaray'lı Arif var. Arif her zaman böyle yaşayan biri. Başarılı oynayınca da bunları yapıyor, başarısız olunca da bunları yapıyor. Fakat bizim ülkemizde başarısızlık olayını her zaman özel yaşama bağlamak gibi kötü bir adet var. Bir futbolcu iki üç hafta iyi oynayamazsa, özel yaşantısı hemen gündeme getirilir. Basın, idareciler ve taraftarlar hemen futbolcunun çapkınlıklarını ortaya çıkarmaya çalışırlar.

— Halbuki nedir o başarısızlığın sebebi?

— Abi futbol öyle bir şey ki, her zaman iyi olamazsınız. Her futbolcu her maçta iyi olamaz ki... Ne bileyim moral bozuktur, özel sorunları vardır, ya da o hafta iyi hazırlanamamıştır. Yani ben kendimden örnek vereyim... Eğer ben o hafta kendimi her yönden iyi hissediyorsam ve maça **«İyi oynayacağım»** diye çıkıyorsam, iyi oynarım. Yani gerek fizik ve gerekse psikolojik yönden iyi olmak, o hafta futbolcunun oyununu mutlaka olumlu olarak etkileyecektir.

— Metin sen milli takımda oynayan bir insansın. Diyelim ki İngiltere ile oynayacaksınız. Böyle güçlü bir takımın karşısına takım olarak eliniz ayağınız titreyerek ve korkarak mı çıkarsınız? Yani güçlü takımların karşısına hep ezik mi çıkarsınız?

— Valla bu geçmişe dayalı bir şey. Avrupa takımlarına uzun yıllardan beri yenildiğimiz için, insanda ister

istemez eziklik duygusu oluyor. Aslında size bir şey söyleyeyim mi, titreyerek çıkmıyoruz... Çünkü maça **«Yenileceğiz»** diye çıkıyoruz. Yani insan yenile yenile, titremeden çıkmayı öğreniyor. Yani yenilmeyi de öğreniyorsunuz. Ama bu Mustafa Denizli olayından sonra yeni bir şey başladı ve yenilmeyeceğimize inanmaya başladık. Fakat bunun ne kadar süreceğini bilemiyorum.

— Maçta hakemlerle ilişkiniz genelde nasıldır Metin? Örneğin onlarla neler konuşursunuz? Seyircinin duymadığı neler olur sahada?

— Fazla önemli şeyler konuşmayız aslında. Tabii futbolcu, hakemin verdiği bazı kararların haksız olduğuna inanır. Aramızda öyle küfürleşme falan olmaz. Zaten küfredersek hemen sahadan atılırız... Yani **«Hocam bu pozisyon faul değildi»** gibi bazı şeyler olur.

— Siz itiraz edince hakemlerin size karşı tavrı ne olur?

— O hakemine göre değişir. Bazı hakemler bize karşı serttir. En ufak tartışmada bile tavrını koyar. Bazıları daha esnektir. Siz itiraz edince **«Ben öyle gördüm»** diye olayı açıklar ve futbolcuyu yatıştırır.

— Hakemler maçta sizlerle konuşsa daha mı iyi olur acaba?

— O durum maçın tansiyonuna bağlıdır bence. Gergin maçlarda hakem tavrını hemen koyarsa, onun açısından daha iyidir gibime geliyor. Aksi halde, bizlerle konuşmaya falan başlarsa oyun içinde insiyatifini kaybedebilir.

— Diyelim ki bir maçta hakem yanlış kararlar veriyor sizin aleyhinize. Bu durumda futbolcular hakemi yıpratmak için onun üzerine gidip asabını bozmaya ve işi çığırından çıkarmaya kalkışırlar mı?

— Abi saha içinde o kadar planlı olmaz. Ama ufak tefek tepkilerinizi gösterirsiniz yani. Ne bileyim, el kol hareketleri yaparsınız. Hakemlerin en çok kızdıkları, bu el kol hareketleridir... Çünkü bunlar dışarıdan görünür. Oysa konuşmalarınız dışarıdan duyulmaz. Onun için, konuşarak yaptığınız bazı itirazlarda hakemler daha esnek

davranırlar da, el kol hareketi yaptınız mı ya sarı kart, ya da kırmızı kart gösterirler.

— Böyle hiç sevmediğiniz hakemler var mıdır? İsim sormayacağım...

— Vardır elbette. Yani o hakemin sizin maça verildiğini öğrenince, sahaya huzurlu çıkamazsınız. Ama bazıları da vardır ki, maçtan önce onlara tam bir güven duygunuz vardır. O zaman maça huzurlu çıkarız. Yani bütün takımların sevdiği bazı hakemler olduğunu sanıyorum.

— Neye bağlıdır bir hakemin sevilmesi? Siz bir hakemi niçin seversiniz?

— Önce iyi niyetine inanacaksınız. Yani bazı hakemler yanlış karar verse bile, bunun sadece bir hata olduğuna inanırsınız. Bu çok önemlidir.

— Peki kötü niyetli hakemler de var mıdır?

— Valla abi, vardır demek çok zor... Çünkü öyle bir oyun ki bu futbol, tam bir enstantane olayı. Adam hata yapmak zorunda. Hatasız hakem kesinlikle olamaz. Ama bu hatayı iyi niyetle mi, yoksa kötü niyetle mi yaptığını çözmek mümkün değildir çoğu zaman.

— Hakemler bazı takımları kolluyor mu Metin?

— Tahmin ederim yani... Kendi sahasında oynayan takımı biraz daha kollarlar. Hakemlerin psikolojisi öyledir. Ama bunlar genelde ufak tefek kollamalardır. Yani öyle oturup da ev sahibi takım ille de rakibini yensin diye uğraşamaz hakem.

— Peki sence maç satan hakemler var mı?

— Valla bizim camiada maç satan hakemler ve futbolcular olduğu bazen konuşuluyor ama ben kesinlikle inanmıyorum. Ben böyle bir olaya ne rastladım, ne de hissettim.

— Metin bir maç oynanıyor ve hakemin bir kararından sonra futbolcular itiraz ediyorlar. Bu durumda hakemin de kafası bozulup size ağır konuşabilir veya küfredebilir. Böyle hakemler var mı?

— Abi ağır küfürler değil de, ufak tefek çıkmalar gelir bazen hakemlerden! Siz **«Böyle değil şöyledir»** falan

diye hakeme gidiyorsunuz. Hakemden de **«Hassiktir»** diye lâflar gelebiliyor. Bundan daha ağırı gelmez yani! Hiçbir hakem tutup da **«Ben senin.....»** gibi lâflar etmez. Bazı hakemler de itiraz edince **«Çek git lan»** falan diye bizi yanlarından kovarlar. Yani böyle tavırlarda olanlar vardır ama onlar da iyi hakemlerdir yani. O gerilim içerisinde biz bu lâfları kötü bir şey olarak algılamayız.

— Bizim sahalarda futbolcuya karşı gaddar ve acımasız olan hakemler var mı?

— Emin abi, gaddar ve acımasız hakem iki türlü olabilir bence. Birincisi, rakip takımın size tekme atan futbolcularına göz yuman ve buna karşı tavır almayan hakemler. İkincisi de, en ufak bir harekette futbolcuyu oyundan atan hakemler. Ben bunlara gaddar ve acımasız diyorum. Tabii bu durum da maçına göre değişir. Bu tip olaylarda kesin bir şey söylemek mümkün değildir. Yani ben size burada **«Şu hakem gaddar ve acımasızdır»** diyemem.

— Bazen yabancı takımların maçlarında görüyorum. Futbolcular hakeme çok az itiraz ediyorlar. Bizde itiraz daha mı fazla oluyor?

— Evet... **(Gülerek)**... Biz Akdeniz ülkesiyiz. Yani bir haksızlığa karşı hemen tepki gösteriyoruz. Yani hakemin de hata yapabileceğini hiç düşünmüyoruz. Hakeme çok müdahale ediyoruz. Basınımızda hakemler konusunda çok yayın yapıldığı için, belki bizler de futbolcu olarak şartlanıyoruz ve itiraz ediyoruz. Yani basındaki o yazılardan sonra hakeme tepki göstermek futbolcuya sanki çok normal bir şeymiş gibi geliyor.

— Peki Metin şöyle tarafsız ve dürüst bir gözle bakarsan, hakemlerimiz çok yanlış ve hatalı kararlar veriyorlar mı? Sen bu durumu sahanın içinden nasıl görüyorsun?

— Hatalı kararlar veriliyor tabii... Çok hatalı ve oyunun sonucunu etkileyen kararlar veriliyor. Bu yıl büyük hatalar yaptılar. Ama hakemlik zor iş be Emin abi... Onu da kabul ediyorum. Meselâ ben bu yıl bir maç yönetmeye kalkıştım kendi çapımda. O düdüğü o anda doğru bir

şekilde çalmak çok zor. Yani hakemlik mesleği gerçekten zor iş.

— Diyelim ki bir pozisyonda sen kesinlikle haklısın ama hakem senin aleyhine düdük çaldı. O anda ne hissediyorsun sahanın içinde? Gidip o hakemi dövmek gibi duygular geliyor mu içinden?

— İstediğiniz kadar kızın, fazla bir şey yapamazsınız. Cezası oyundan atılmaktır. Zaten maça çıkmadan önce antrenör **«Hakemle konuşmak yok, hakemin kararlarına itiraz yok»** diye kesin talimat verir bize... Çünkü bir futbolcunun sarı veya kırmızı kart görmesi, o takım için büyük bir dezavantajdır.

— Yani zorunlu olarak duygularını bastırıyor musun? Aslında o yanlış karardan sonra neler geçiyor içinden?

— Tabii bağırıp çağırmak geçiyor. İsyan etmek geçiyor... Çünkü haksızlığa karşı tepki, isyan etmek. Ama maalesef bunu da yapamıyoruz, kırmızı kart korkusundan. Meselâ Fenerbahçe'li Abdülkerim benim çok iyi arkadaşımdır. Abdülkerim hakemlere itiraz eder ve artık mimlenmiştir. Ona hemen kart gösterir hakemler.

— Bir de şu olabilir Metin... Hakem senin haksız olduğun bir pozisyonda senin lehine düdük çalar. O zaman da hakemin bu yanlış kararına karşı mutlu oluyor musun? Seviniyor musun?

— Valla sonucu etkileyen bir kararsa çok mutlu oluyorum tabii. Ama ufak tefek bir kararsa, fazla mutlu olmam... **(Sürekli gülüşmeler)**...

— Diyelim ki çok kritik bir şampiyonluk maçı oynuyorsunuz. Sen elle gol attın, hakem de durumu görmedi ve golü verdi. Fakat bu durumda sen çok dürüst bir davranışta bulundun ve hakeme gidip **«Hakem bey ben golü elle attım»** dedin. Hakem de golü iptal etti. Bunu yapan bir futbolcunun başına daha sonra neler gelir? Acaba taraftarlar ve takım yöneticileri o futbolcuyu linç mi ederler?

— Valla abi hiç kimse maçtan sonra gelip de **«Aferin oğlum Metin, sen amma da dürüst adammışsın»** deyip alnından öpmez... **(Kahkahalar)**... Hep olumsuz tepkiler

gelir... En hafifinden **«Ulan sen keriz misin? Bu dünyada bir tek dürüstlük yapacak adam sen mi kaldın?»** diye başlarlar. Tabii seyirci ana avrat dümdüz gider. Belki daha sonra kamuoyunda takdir edilirsiniz ama, ilk tepkiler böyle olur en azından.

— Peki Metin, saha içinde ve o gerilimli ortamda sizleri güldüren olaylar da olur mu arada sırada? Ben bir olay hatırlıyorum. Yıllar önce bir futbolcu hakeme sinirlenip **«Komünist»** diye bağırmıştı ve sahadan atılmıştı. Bir Fenerbahçe futbolcusuydu... Olur mu böyle matrak olaylar?

— Emin abi oluyor bazen... Meselâ sahaya köpek girer, kedi girer, onları kovalarlar. Bir de benim unutamadığım bir olay olmuştu. Bir maçın ikinci yarısına çıktık ve oyun başladı. Fakat **Adem abi** kalede yok... Kalecinin olmadığını biz de farketmedik, hakem de farketmemiş. Biz böyle birkaç dakika kalecisiz oynadık. Sonra Adem abi koşarak geldi ve kaleye geçti. Sonra öğrendik ki Adem abi soyunma odasında sıkışmış ve tuvalete gitmiş.

— Çok mu güldünüz?

— Çok güldük abi... Gülünmez mi?

— Diğer takım futbolcularıyla aranız genelde nasıldır? Yani saha içinde bazen kıyasıya kapışıyorsunuz, kavga bile ettiğiniz oluyor. Sonra o düşmanlık saha dışında da devam eder mi?

— Futbolcular ne kadar rakip olsalar, seyircinin algıladığı kadar rakip değillerdir. Onlar da arkadaştır yani. Sevse de sevmese de, herkes birbirini tanır. Meselâ bir maçta Fenerbahçe'li Hasan'la biz yumruk yumruğa girişmiştik. Hasan benim en iyi arkadaşlarımdan biriydi. Hatta oda arkadaşıydık. Ama bu iş genelde sahada kalır ve unutulur. Fenerbahçe'li Abdülkerim benim iyi arkadaşımdır. Onunla karşılıklı nice kritik maçlar oynadık ve maç gecesi birlikte olduk.

— Dışarıda yakın olduğun bir arkadaşına maçta farklı davrandığın olur mu Metin? Belki ona karşı daha yu-

muşak oynarsın, sertlik yapmaktan özellikle kaçınırsın. Olur mu böyle durumlar?

— Abi oyuna arkadaşlık ve dostluk pek girmez. Öyle bir şey yapmam. Hiçbir futbolcu yapmaz.

— Burada bir şey daha soracağım. Ancak dürüst cevap vermeni istiyorum. Diyelim ki sizin takım şampiyon olmuş, ya da küme düşme tehlikesi artık yok. Ligin son haftaları oynanıyor ve rakibiniz olan takım küme düşme tehlikesinde. Sizden puan alırsa durumu kurtaracak. Düşecek takımın futbolcuları **«Aman abi bize gol atmayın, bizi biraz kollayın»** gibi sözlerle maçta size yalvarırlar mı?

— Tabii... Çok olan şeylerdir bunlar. Diyelim ki artık sizin bir iddianız yoktur ve küme düşecek bir takımla oynuyorsunuz. Yani buna **«Hatır şikesi»** denilir. Bu tip olaylar oluyor. Karşı tarafın futbolcusu **«Aman yahu, düşüyoruz»** diyor ve siz de ister istemez kendinizi biraz çekiyorsunuz yani. Gol atmak istemiyorsunuz. Bu tip olaylar oluyor. Birkaç kez bana da oldu meselâ...

— Karşı taraf futbolcuları böyle yalvarınca sen etkileniyor musun?

— Ben etkileniyorum. Futbolcu bana gelip **«Aman»** falan derse ve arkadaşımızsa, ben etkileniyorum.

— Atabileceğin bir golü bu durumda atmaz mısın?

— Oraya kadar gitmem. Onun daha profesyonelce şeyleri vardır. O pozisyona girmezsiniz falan filan yani!

— Yani böyle bir durumda karşı takıma acıyor musun Metin?

— Emin abi acımak değil de, arkadaşınız size rica ediyor **«Yapma etme»** diye. Zaten biz de duygusal bir milletiz ya... O duygusallık orada ön plana çıkıyor. İster istemez şey yapıyorsunuz.

— Bütün maçlarda olur mu bu **«Hatır şikesi»** denilen şey?

— Biri düşme durumunda, birinin hiçbir iddiası yok. Hepsinde olmaz tabii. Ama bazı durumlarda oluyor. Rastladım yani!

— Peki sigara ve içki içen futbolcu sayısı çok mudur?

— Bizim takımda azdır. İki üç kişiyi geçmez.

— Kaç paket içer onlar?

— Pakete ulaşacağını tahmin etmiyorum. Ben kendimden örnek vereyim. Günde sekiz on tane içiyorum.

— Sigara içtiğini yazayım mı? Gerçi burada fosur fosur içiyoruz ama...

— Tabii yazın. Benim için farketmez.

— Sakıncası yok mu?

— Abi artık izin verin de, sigaranın sakıncası olmasın yani. Değişelim abi artık biraz. Ben sekiz on tane içiyorum günde!

— İçine de çekiyorsun. Peki bu durum senin sahadaki durumunu etkilemiyor mu?

— Şu yaşımda etkilemiyor. Ama mutlaka iki üç yıl sonra etkileyecektir. Sigaranın çok büyük zararı olduğunu biliyorum abi, ve içiyorum.

— Peki bizim birinci lig futbolcuları arasında falan sigara içen çok var mıdır?

— Epey içiliyor. Yarı yarıya diyebilirim.

— Futbolcular maçın sonunu, yani doksan dakikanın sonunu nasıl getirirler genellikle? Yani maçın sonlarına doğru çok yorulmuş olur musunuz?

— Valla herkesin bir fizik kapasitesi var, bir kondüsyonu var. Meselâ ben yoruluyorum ama doksan dakikayı çıkarıyorum. Meselâ bizde bir Rıza var, adam kesinlikle yorulmuyor abi. Doksan dakikayı çok rahat çıkarıyor. Kişiden kişiye değişiyor bu durum.

— Doksan dakikayı çıkaramayanlar, anasından emdiği süt burnundan gelenler de çok oluyor mu?

— O haftaki durumunuza bağlı. O hafta neler yaptığınıza bağlı bir yerde!

— **«Ah şu maç bir an önce bitse de kurtulsak»** diye düşündüğünüz oluyor mu maç sırasında?

— Diyelim ki maçın 70. dakikası olmuş ve 3-0 mağlûpsunuz. Oyunun sonucu da bu saatten sonra sizin lehinize dönmeyecektir. Artık bitse de kurtulsak diye düşü-

nürsünüz... Çünkü artık o maç sizin lehinize dönmeyecektir, ya da çok yorulmuşsunuzdur.

— Yani olur mu böyle şeyler? Sahada tıkandığınız çok olur mu?

— Elbette olur. Bir futbolcu her zaman çıkıp da doksan dakika takır takır oynayamaz ki...

— Diyelim ki çok fena tıkandın ve koşacak gücün kalmadı. Bu gibi durumlarda arkadaşlarına **«Topu bana atma»** dediğin olur mu?

— Tabii, bu tip şeyler olur. **«Artık benimle oynama»** derim. Bu tip konuşmalar olur aramızda... Bunu yapmak şarttır, çünkü o topu bana atsa kullanamam. Takımın zararına olur atarsa.

— Bunun başka profesyonel yöntemleri var mıdır? Yani maç sırasında dinlenme başka nasıl olur?

— Futbolcu rakibinin arkasına saklanır. Bir takım teknikleri vardır yani.

— Bir de şunu soracağım Metin... Bizim sahalarda böyle çok sert oynayıp da karşı takım oyuncularını sakatlayan futbolcular var mıdır?

— Valla bilerek sakatlayan değil de, çok sert oynayanlar vardır. Ben ileri uç oyuncusu olduğum için, çok sert tekmeler yiyorum. Yani genelde rakip defans oyuncuları daha fazla tekme atma durumundadır. Hücum elemanları da tekme yeme pozisyonundadır. Hatta o kadar ki, bazı beklerle karşı karşıya oynarken korkuyorsunuz maçın başından itibaren. Biliyorsunuz ki şu adam çok sert oynar ve içinizde ister istemez bir tedirginlik oluyor. O zaman daha ürkek oynuyorsunuz ve futbolunuz etkileniyor.

— Kimler vardır böyle sert oynayan? Kimlerden çekinirsin?

— Genelde Türkiye'deki bekler serttir. Meselâ benim çekindiğim Altay'lı Bilâl, Zonguldakspor'lu Muammer vardır. Adam daha ilk harekette basar, ondan sonra çekinirsiniz.

— Metin şimdi sen bu isimleri bana açıklayınca, Bi-

lâl ve Muammer senin kendilerinden çekindiğini öğrenmiş oldular. Bu durumda onlarla yapacağın maçlarda senin üzerine daha da sert gelebilirler.

— Emin abi ben size zaten yaşlı olan futbolcuları söyledim. Bilâl abi de, Muammer abi de otuz yaşın üzerindeler. Onlar daha fazla futbol oynamazlar yani. Onun için onların isimlerini verdim.

— Haa, korktuğun başkaları da var ama onların isimlerini vermiyor musun?

— Var tabii... Ama onlar genç olduğu için, isimlerini vermiyorum. Kendilerinden çekindiğimi bilmesinler... **(Sürekli kahkahalar)**...

— Kasıtlı olarak atılan tekmelerin de tekniği var mıdır? Hakem görürse oyundan atar da, hakeme çaktırmadan tekme atılır mı? Bunun tekniği var mıdır?

— Tabii, hakemi gözlersiniz ve basarsınız. Ama böyle yapıyoruz diye söylemiyorum yani!

— Bizim seyirci futboldan iyi anlar mı Metin? Sahanın içinden baktığın zaman seyirciyi nasıl değerlendiriyorsun?

— Valla abi, bizde herkes futboldan anladığını zanneder. Herkes futbol hakkında yorum yapar ama bunların ne kadar bildiği tartışılır. Meselâ seyirci bir futbolcuyu izlerken tribünden habire **«Doğru dürüst oynasana lan»** diye bağırır. Halbuki o oyuncuya antrenör maçtan önce belli bir taktik vermiştir. Antrenör **«Sen bu adamı tutacaksın. Topla fazla oynamayacaksın»** demiştir. Ama seyirci o futbolcudan her an bir yaratıcılık bekler. Futbolcu sahada kafadan oynamaz ki... Antrenörün söylediğini yapmaya çalışır. Bu durumu bilmeyen seyirci de, tepki gösterir.

— Seyircinin tribünden yaptığı olumlu veya olumsuz tezahürat sizi sahada etkiler mi?

— Mutlaka etkiler. Rakip seyirciden gelen aleyhte tezahürata pek kulak asmayız biz. Ona zaten alışmışız. Ama kendi seyircimiz bize aleyhte tezahürat yaptığı zaman çok etkileniriz. Siz sahada bir şeyler yapmaya çalı-

şırken kendi seyirciniz aleyhte tezahürat yapıyorsa, artık o maçta başarılı olmak çok zordur. Bu benim de başıma geldi. Seyirci belli bir tepki göstermeye başlayınca artık topu ayağınıza almaya korkuyorsunuz. İstemiyorsunuz topla oynamayı. Çünkü hep başarısız olma korkusu getiriyor.

— Olumlu tezahürat sizi kamçılar mı?

— Çok büyük ölçüde kamçılar. Zaten bir takımın kendi sahasında oynaması budur. Takım bazen seyircisiyle coşar. Sanki rakip takımın üzerine o seyirci ile gidersiniz. Bilmem anlatabiliyor muyum? Saha avantajının en büyük özelliği, seyirci avantajıdır.

— Hakemler de etkilenir mi seyircinin tezahüratından? Kararlarını az da olsa farklı verirler mi büyük bir tezahürat altında?

— İster istemez etkileniyorlar abi... Biz bunu görüyoruz.

— Metin sizlere maç sırasında bir sürü küfrediliyor. Onbinlerce kişi futbolculara dümdüz gidiyor ve bunların bir bölümünü siz de sahadan duyuyorsunuz. Bu küfürler sizin asabınızı bozar mı?

— Valla Emin abi, benim asabım küfürlerle bozulmuyor... Ben **«Oynasana lan Metin»** diye bağırınca **çok** bozuluyorum. Yani tabir yerindeyse ben bu lâfa çok fena tutuluyorum.

— Öyle mi bağırıyorlar?

— Öyle bağırıyorlar abi!

— Peki siz tribünden bireysel bağırmaları ve küfürleri de duyar mısınız sahada top oynarken?

— Ben açıkta oynadığım için, seyirciye yakın tarafta oynarım. Maşallah öyle seyirciler var ki, şimdi buradan bağırsa adamın sesini otuz kilometreden duyarsınız. Duymamak mümkün değil!

— Bir de tribünlerde iki takımın taraftarları koro halinde tezahürat yapıyorlar veya küfrediyorlar. Maçın o gerilimli ortamında sizlerin hoşunuza giden espriler falan oluyor mu o tür tezahüratta?

— Abi bazı sloganlar çok güzel. Takımların birbirlerine karşı besteleri var. Taraftarlar en son besteleri alıp sözlerini değiştiriyorlar ve çok güzel oluyor. Meselâ Beşiktaş taraftarlarının bir şampuan reklamından alıp bestelediği **«Bir cimbom varmış, şampiyon olamazmış»** şarkısını çok tutuyorum.

— Siz futbolcular kampta falan beraberken aranızda en çok hangi konuları konuşursunuz?

— Kari kız olayı konuşuruz tabii. Futbol konuşuruz. Meselâ futbolcu futbolu dışarıdaki kişilerle konuşmaktan bıkmıştır. Fakat futbolcu, futbolcu ile futbolu konuşur. Biraz tekerleme gibi oldu değil mi? Yani biz oturup da bir kitabı falan tartışmayız.

— Siyaset konuşur musunuz?

— Konuşuruz ama herkesin bu konudaki ilgisi hangi boyuttadır, onu bilemem. Bu konuda kimsenin derin bir bilgisi yoktur.

— Yani futbolcular cahil bir kesim midir?

— Bence futbolcular zeki bir kesimdir abi, fakat belli bir eğitim almamışlardır. Futbolcu cahildir yorumuna katılmıyorum ama futbolcu zekidir. Onunla oturup konuşursanız, o zekâyı hemen kaparsınız. Aramızda okumuş futbolcu çok azdır. Yani Türkiye'de lise eğitimi ne veriyorsa hepsi odur.

— Futbolcular gazeteleri okumaya nereden başlarlar genellikle? Yani spor sayfasından mı?

— Eee, tabii... Siz nasıl haber sayfasından başlarsanız, futbolcu da spor sayfasından başlar okumaya.

— Sizin kesimin siyasetle falan ilgisi var mıdır Metin? Örneğin sizin aranızda en çok hangi parti sevilir?

— Valla abi, biz bu işlerin çok fazla içinde değiliz. Genelde bizim şu partiden olmamız diye bir durum yoktur. Zaten bizdeki yaş grubu, son seçimlerde oy kullanmamış yaş grubudur. Ama genelde futbolcu muhalefettedir. Herkesin yakındığı gibi olup biten olaylardan, hayat pahalılığından falan yakınır.

— Peki önümüzdeki seçimlerde sen hangi partiye oy verirsin? Örneğin ANAP'a verir misin?

— Ben ilk kez oy kullanacağım. Hayır, ANAP'a vermem.

— Metin sen ülkemizin en büyük kulüplerinden birinde en iyi futbolculardan birisin. Ayda kaç para kazanırsın futboldan?

— Biz maç kazandıkça prim alırız ve gelirimiz artar. Maç kaybedersek azalır. Benim kulüpten net maaşım ayda 75 bin liradır. Ama bu yıl epeyce maç kazandığımız için, sanıyorum ayda elime ortalama 450-500 bin lira civarında para geçmiştir. Ama bir dönem gelir habire puan kaybedersiniz ve ayda 75 bin liraya talim edersiniz. Bizim esas gelirimiz transfer ücretidir. Ben geçen yıl transfer yaptım ve 50 milyon aldım. Bu parayla da ev aldım. Yani ben iki senedir o eve oynuyorum futbolu. Aslında primler olmasa, bizim maaşlar son derece düşüktür. Prim almak için de, dört maçta en az altı puan almak zorundayız. Yani bir futbolcu, transfer ücreti harıç, basında gösterildiği gibi öyle yüksek paralar almaz.

— Demek ki Anadolu takımlarının örneğin Malatyaspor'un, Samsunspor'un futbolcuları sizden daha kötü durumda oluyor.

— Hayır abi, siz hiç merak etmeyin... Oralarda oynayan arkadaşlar bizden daha iyi para alırlar.

— Metin benim merak ettiğim bir konu daha var. Maçta gol atınca hepiniz sarmaş dolaş oluyorsunuz. Aslında o sevinciniz para için mi, yoksa gerçekten gol attığınız için mi? Yani birbirinize para için mi sarılıyorsunuz golden sonra?

— Emin abi kesinlikle o doksan dakika içinde para düşünmeyiz... Çünkü yenmek insanın hayatında vardır. Ama ne yalan söyleyeyim, maçtan sonra oturup **«Çok iyi para kazandık»** diye konuşuruz.

— Aranızda batıl inanç sahibi çok futbolcu var mıdır Metin? Örneğin sahaya çıkarken birtakım şeyler yapmak, uğur işaretleri taşımak gibi şeyler olur mu?

— Var tabii... Meselâ ben sahaya her zaman sondan üçüncü çıkarım ve sahaya çıkınca da üç defa zıp-

tarım. Benimki batıl inanç değil de, saplantı. Aramızda uğur getirsin diye kolye gibi şeyler takanlar vardır, ne bileyim dua edenler vardır, nazar boncuğu takanlar vardır. Meselâ bizim Fikret sahaya en son olarak çıkar. Maçta iyi oynamak için, böyle şeyler yaparız.

— Evet Metin, sana bu konuşma için çok teşekkür ediyorum.

CEVHER ÖZDEN *1933 yılında Sürmene'nin Kastel köyünde doğdu. Ortaokulu bitirdikten sonra Kabataş Lisesi'nde eğitimini terkeden Cevher Özden bir süre Trabzon'un bir köyünde öğretmenlik yaptı. Daha sonra İstanbul'a yerleşti ve bir süre sonra Saray sinemasında muhasebecilik yaptıktan sonra borsa acentası oldu. Sonraki yıllarda «*Banker Kastelli*» adıyla ün yapan Cevher Özden ülkemizin en büyük bankeri oldu. 1982 yılında paniğe kapılarak İsviçre'ye kaçan Cevher Özden daha sonra Tunus'ta tutuklandı ve Sağmalcılar cezaevinde sekiz ay kadar tutuklu kaldı. Halen tasfiyesinin son aşamasında olan Cevher Özden evli ve ikisi üvey altı çocuk babası.*

«BEN YERİN OTUZ BİN METRE ALTINDAN FIRLAYIP GELMİŞİM!»...

— Sayın Özden, ülkemizin en büyük bankeri, hatta bu alanda tartışılmaz imparatoru idiniz. Bunları okuyucularımıza kısa bir hatırlatma yapmak için söylüyorum... 1982 yılı Haziran ayında ilgili makamlar sizin de diğer bankerler gibi banka mevduat sertifikası alıp satmanızı yasaklayınca paniğe kapıldınız ve İsviçre'ye kaçtınız. O günlerin Türkiye'sinde o kadar önemliydiniz ki, sizin arkanızdan birkaç banka battı. Ayrıca o günlerin Başbakan yardımcısı Turgut Özal ve Maliye bakanı Kaya Erdem de istifa etti. Türkiye birbirine girdi. Aradan yıllar geçti ve

şimdi yeniden büyük iş hayatına atılıyorsunuz. Tasfiye işlemleriniz bitmek üzere... Sanırım borçlarınız ödendi ve sıfırlandı. Şimdi sizin İstanbul'daki görkemli evinizdeyiz. Bakıyorum her taraf tavanlara kadar tablolarla, antikalarla, gümüşlerle ve değerli eşyalarla dolu... Güle güle oturun, güle güle kullanın hepsini... İsviçre'ye nasıl kaçtınız onu kısaca bir anlatır mısınız?

— Emin'ciğim, kardeşim, ben İsviçre'ye **«Gidiyorum»** diyeyim, sen **«Kaçıyorsun»** de... Nasıl istersen öyle kullan... Benim için ayıp bir tarafı kalmadı artık. Haziran 1982'ye geldiğimizde ben sadece birkaç küçük bankanın mevduat sertifikasını satabiliyordum. Başka satacak materyal yoktu elimde. 18 Haziran günü İstanbul'da yapılan Bankalar Birliği toplantısında bankerlerin mevduat sertifikası satması yasaklanmış. Ben o gün bu haberi öğrenince çöktüm ve bütün moralim gitti. Halbuki daha önce bana İstanbul Ticaret Odası başkanı Nuh Kuşçulu çeşitli zamanlarda **«Sen sertifika satışına devam et»** diye bildirmişti. Nuh bana **«Ankara»**nın görüşünü bildiriyordu... **«Sen devam et kardeşim sertifika satmaya»** diyordu. Nuh bana aracılık yapıyordu bu konuda...

— Peki kimin görüşünü bildiriyordu size Nuh Kuşçulu? Herhalde Turgut Özal veya Kaya Erdem'in... Öyle değil mi?

— Vallahi billahi onu hiç sormadım kendisine... Samimi söylüyorum ki, bilmiyorum. Ne bileyim, İstanbul'da tüccarın en büyük mertebesindeki bir adamdı. Ona güveniyordum. Hatta o zaman Merkez Bankası başkanı olan Osman Şıklar efendi'ye dedim ki **«Abi beni 1 Temmuz'a kadar götürün. Ondan sonra merak etmeyin. Ben yakında hem faizleri düşüreceğim, hem de sertifika işini bırakacağım»**... Şıklar efendi de bana **«Sen merak etme»** dedi. Fakat birdenbire bu kararı alıverdiler. Bir rivayete göre benimle telefonu kapattıktan sonra **«Tamam işte, Kastelli çöküyor»** demiş. Hatta şimdi çok önemli bir mevkide olan bir bürokrat o zaman bana dedi ki **«Başta Osman Şıklar olmak üzere devlet sana karşı suç işlemiştir»**... Olay budur yani... İşte bana verilen bütün bu güvencele-

re rağmen, başında Osman Şıklar'ın bulunduğu Bankalar Birliği 18 Haziran 1982 günü benim mevduat sertifikası satmamı yasaklayınca, ben paniğe kapıldım.

— Peki o günlerde zararda mıydınız, yoksa kârlı mı çalışıyordunuz?

— Ben milletim için böylesine çalışırken 1981 - 1982 yılında benim zararım kayıtlarda 8 milyar, aslında 22 milyar liraydı. Ben bu parayı sırf halkımın mutluluğu bozulmasın diye cebimden ödüyordum Emin'ciğim.

— O kadar paranız var mıydı o günlerde?

— Gayet tabii vardı. Olmayan para nasıl ödenirdi ki?

— Peki Cevher bey, İsviçre'ye kaçmak ve orada kalmak amacıyla mı gittiniz?

— Ne münasebet kardeşim? Ben orada birkaç gün kalıp kafamı dinleyecek ve geri dönecektim.

— O halde niçin dönmediniz?

— Yahu Emin'ciğim gittiğimin gecesi bir haber aldım ki, ben dahil herkes tevkif edilmiş, Ağabeyimi almışlar, üvey oğlumu almışlar, gelinimi almışlar, yengemi almışlar, benim yakınım olan herkesi toplamışlar. Yirmi kişiyi götürmüşler nezarete. Benim hakkımda da tevkif kararı çıkmış. Ne yaparsın şimdi? Ertesi gün döner misin sen olsan? Ben hayatımda karakola gitmiş bir adam değilim. Tevkifin ne olduğunu bilmiyorum. Tabii ki panikledim ve geri dönmedim. Tabii orada iki hata ettim. Hem **Adnan Kahveci,** hem de **Yıldırım Aktürk**'le telefonla konuştuk. İkisi de ısrarla gelmemi söylediler. Hatta **Yıldırım «Ben hesaplarına baktım. Senin hiçbir açığın yok»** dedi. Ben de **«Tevkif kararını kaldırın, öyle gelirim»** dedim ve dönmedim. Tabii büyük hata etmiş oldum.

— Peki Turgut Özal veya Kaya Erdem'le de konuştunuz mu?

— Katiyen konuşmadım.

— Cevher bey siz İsviçre'ye gittiğiniz zaman iflâs etmiş bir durumda mıydınız? Yani iflas bayrağını çekmiş olduğunuz için mi kaçtınız?

— Ne münasebet kardeşim... O sırada benim 187

milyar liralık bir potansiyelim vardı. Halka benim bir tek kuruş borcum yoktu. Borcun tümü sertifikalarını sattığım bankalara ve tahvillerini sattığım sanayi kuruluşlarına aitti. Sadece benim bankalara dört beş milyar borcum vardı. Hepsi o kadar.

— Alacağınız ne kadardı?

— Oniki onüç milyar da alacağım vardı.

— O zaman niye gittiniz? Madem ki alacaklarınız daha fazlaydı, niçin gittiniz?

— Efendim, müesseseyi kapatmak durumunda kalacaktım. Yoksa benim parayı **ödeyemem** diye bir durum yoktu ki... Ama 220 bin vatandaş beni bekliyordu. Ne diyecektim onlara? Ama şimdi anlıyorum ki onlara **«Ey vatandaş, Bankalar Birliği'nin almış olduğu bu karar yüzünden ben kapılarımı kapıyorum. Kusura bakmayın. Herkesin parasının teminatı elimdedir. Ya mevduat sertifikasıdır, ya da tahvildir»** demem gerekirmiş. Bunu o zaman düşünemedim maalesef!

— Cevher bey eğer İsviçre'ye kaçmasaydınız, bu iş yürür müydü?

— Yürümezdi... Çünkü artık alıp satacak materyal bulamıyordum. Yani malzeme bulamıyordum.

— Peki siz daha önceden işinizin artık bir açmaza doğru, bir darboğaza doğru gittiğini hissediyor muydunuz?

— Gayet tabii... Ben 1981 yılının 15 Kasım'ında tasfiyeye karar vermiştim. Bankerlerin mevduat sertifikası satmasını o günlerde de yasaklamışlardı. Durumu Nuh Kuşçulu'ya söyledim. Nuh bana **«Dur bakalım, ben Ankara ile bir konuşayım»** dedi ve beni arayıp **«Sen işine devam et. Bu karar seninle ilgili değil»** dedi.

— Peki bütün bu bankerlik döneminizde, İsviçre aşamasına kadar sizin hiçbir hatanız yok mu? Hiçbir yanlışınız olmadı mı?

— Katiyen olmadı. Benim İsviçre'ye gidişim de bir hatanın sonucu değil, bir seyahattir.

— Yani işinizi her zaman dört dörtlük mü yaptınız?

— Muhakkak... Zaten bu tasfiye işinde de işimi dört dörtlük yapmış olduğum isbat edilmiştir. Kesinlikle ne en ufak bir hatam vardır, ne de en ufak bir ard niyetim...

— Örneğin birçok yöneticiniz vardı. Onların seçiminde acaba hatalarınız olmuş muydu?

— Zaten yönetimin ağırlığı bendeydi. Onların seçiminde hata yoktur. Ama bu olay başımıza geldikten sonra, nedense birçok kişi gerçek karakterini ortaya koydu. Beni yalnız bırakanlar oldu. Ben kin tutmam ama onları defterden sildim. Ayrıca **«Dost»** olarak bildiğim birkaç kişi de maalesef cılk çıktı.

— Peki tersine durumlar da oldu mu Cevher bey? Hiç ummadığınız insanlardan dostluk gördünüz mü kötü günlerinizde?

— Sağmalcılar cezaevinden yeni çıkmıştım. Bir butik sahibi olan **Doğan** diye bir çocuk var. Bir gün eve geldi ve bir paket getirdi. Giderken de **«Abi şu paketi sonra bir aç, belki sana lâzım olur»** dedi. Ben zannettim ki içinde çikolata falan var. Bir açtım ki, 15 milyon lirayı paket edip getirmiş.

— Şimdi bu arkadaş bir gün sıkışsa ve sizden bir yardım istese, ona her şeyi verir misiniz?

— Canımı bile veririm. Ne isterse yaparım. Ben çok verici bir adamım Emin'ciğim. Bana kim ne yapmışsa elinden tutarım ama bir tek gün bile bir kişiden bir şey istemem.

— Yalnız efendim ben şuna dikkat ettim, cezaevinden çıktıktan sonra bile iyi bir hayat yaşıyordunuz. Hep basında izliyorduk, karınızla birlikte lüks lokallerde, gece kulüplerinde geziyordunuz. Bu dönemlerde falan hiç parasız kaldığınız veya borç aldığınız oldu mu?

— Cezaevinden çıktıktan sonra iki defa borç aldım. Birincisi 1984'te 20 milyon, bir de borsacı bir arkadaştan 40 milyon... Mücadele için imkânım yoktu. Avukat parasını falan bu borçlarla ödedim.

— Ama yine de birçok malınız mülkünüz vardı ve çok güzel bir hayat yaşıyordunuz. Bu nasıl oluyordu?

— Emin'ciğim bütün mallarıma el koymuşlardı. On-

ları kullanamıyordum ki... Ama ben kafamda kendi hesabımı çok iyi biliyordum. Yani birtakım mallarımın falan bana kalacağını biliyordum. Yani borç aldığım bu 60 milyonla rahat yaşamıyorduk aslında... O bir görüntüydü. Yani aslında yiyip içiyorduk ama bütün elbiselerimiz eskiden kalmaydı. Temel bir masraf yapmıyorduk. Bir tek yiyip içiyorduk.

— Peki bütün bu bankerlik döneminizde kendinize özel olarak, gizli saklı veya açıktan hiç para ayırmamış mıydınız? Yani zulada paranız yok muydu?

— Bir kuruş bile yoktu. Metelik bile yoktu. Karımın altınları maltınları vardı sadece...

— Yurt dışında mal varlığınız veya paranız yok muydu?

— Eğer bir tek dolarım varsa anam avradım olsun! Ne bir tek dolarım vardı, ne de bir mal varlığım... Ama ben isteseydim yurt dışına neler atardım kardeşim... 1981 benim en şaşaalı (görkemli) dönemimdi. Dolar 110 liraydı. Ben günde 500 milyon, bir milyar lira para kazanırdım. İstesem dışarıya 100 milyon dolar atardım be... Ben borsada yetişmiş adamım. Kimler kaçakçılık yapar, kimler bu işi yapar, hepsini bilirim. Benim için bir anlık meseleydi bu.

— Cevher bey size bir şey soracağım... Geçmişte de milyarlarla oynadınız, şimdi de oynuyorsunuz. Hiç üçkağıtçılık yaptınız mı?

— Hiç yapmadım.

— Yani kendinizi tertemiz, pırıl pırıl bir insan olarak mı görüyorsunuz?

— Pırıl pırıl... Ben dört yaşımdan beri hayatımı hatırlarım. Dört yaşımdan beri pırıl pırılım. O zamanlar bile böyle yatağa yatınca hep insanlara iyilik yapmayı düşünürdüm. Çocukluğumdan beri hep insanlara iyilik yapmayı düşündüm ve hep verici oldum.

— Peki Cevher bey ben şimdi sizin karşınızda bir gazeteci olarak bulunuyorum. Ben size desem ki **«Bana bir iyilik yapın, bir katkıda bulunun. Siz beni seversiniz»...**

Bana şu anda nasıl bir katkıda bulunabilirsiniz? Yani bunu sakın yanlış anlamayın... Bir örnek olarak soruyorum.

— Estağfurullah kardeşim yahu... Gayet tabii... Şimdi siz bana meselâ **«Cevher bey bana bir araba alır mısınız? Ben bir ev alıyorum, bana biraz yardım eder misiniz?»** diye sorsanız, kaç paradır bir ev? Al sana kardeşim bir ev parası derim. Yani bunu sadece sana yapmam ki... Herkese yaparım.

— Ama o zaman da başa çıkamazsınız. Şimdi bu konuşma Hürriyet'te çıkınca size nasıl başvurular geleceğini ben tahmin edebiliyorum...

— Tabii başa çıkamam. Ama bunu benim yapacağım on kişidir, bilemediniz yirmi kişidir. Emin'ciğim eğer benim verdiğim para mahalline mahsup edilmişse **(yerine harcanmışsa** canım feda olsun be kardeşim. Ama beni gelip de kandırırsan, seni defterden silerim... Çünkü sen eğer o evi alacaksan, bana gösterirsin orayı... Böyle örnekler çok oldu. Meselâ bir tarihte birisi belgesel film yapmak için gelip benden on milyon lira aldı. Sonra tasfiyem sırasında bu adam **«Ben bu parayı almadım»** falan diye benim aleyhimde konuştu. Ulan ben sana bu parayı ne faizle verdim, ne de senden film yapmanı ben istedim. Sen benden rica ettin, eski bir bakan arkadaşla birlikte bana Hilton otelinde yemek yedirdin ve ben de sana on milyonu trink diye bir saniyede verdim. Tasfiye sırasında bu adam benim aleyhime konuştu, sonra da araya adamlar koyup benden özür dilemek istedi. Ben de **«Bana hiç görünmesin. Ona verdiğim parayı helal ediyorum. Güle güle»** dedim.

— Peki Cevher bey böylesine batıp çıkmış bir insan olarak, hiç umutsuzluğa kapıldığınız oldu mu? Bu iş benim için artık bitti diye düşündünüz mü hiç?

— En umutsuz dönemim 1983 yılında cezaevinden çıktığım zamanlardı. Moralim çok bozuktu. Galiba 6 Haziran günüydü. O gün Fenerbahçe son maçını yapmış ve şampiyon olmuştu. Fenerbahçe stadından kalabalık dağılıyordu. Biz de karımla birlikte tesadüfen arabadayız oralarda. Halk Fenerbahçe lehine büyük tezahürat yapı-

yor. Tam o sırada kardeşim, bu büyük kalabalık bizi farketti ve **«En büyük Kasteli, başka büyük yok»** diye korkunç bir tezahürat başladı. Arabayı havaya kaldırdılar. Karım da, bende korkunç şaşırmıştık. İşte bu olay, benim yaşamımda bir dönüm noktası oldu. Öyle bir huzur buldum ki... Moralim bir anda düzeldi. O mutsuz ve kırgın Cevher gitti, onun yerine bir başka Cevher Özden geldi. Orada halkın sevgisi bana can verdi.

— Peki bu düzeye bir gün yeniden geleceğinizi biliyor muydunuz?

— Emin'ciğim ben bıraktığım yeri biliyorum, halkımı tanıyorum, kendimi biliyorum. Ben sıfırın altından başladım ve bugünkü yerime yeniden geldim. Ben otuzbin metre yerin altından fırlayıp geldim kardeşim. Sen ne diyorsun?

— Peki nasıl geldiniz şimdi bu yerinize? Nasıl başladınız yine milyarlarla oynamaya?

— Efendim Kastel İnşaat'ın bir potansiyeli vardı. Yarım kalmış, bitmemiş inşaatlar vardı. Benim hiçbir açığım yoktu. İşte şimdi tasfiyem de bitmek üzere. Her şey meydanda. Ben bir tek kişiden bile kendi imzamla **bir ku-ruş pa-ra al-ma-dım... (Kastelli burada kelimeleri hecelerin üstüne basarak söylüyor).** Tabii hemen bitmiş de satılmamış olan bağımsız bölümleri, katları ve dükkânları satmaya başladım. Ondan sonra, diğer arsaların üzerine yapı kurup onları satmaya ve çarkı döndürmeye başladım. Tabii bu arada tasfiye kuruluna büyük borçlar ödemek zorundayım. Burada yine borçlandım. Bu olayda Yapı Kredi bankası genel müdürü Hüsnü Özyeğin ile Pamukbank genel müdürü İbrahim Betil'in adlarını teşekkürle anıyorum. Bu iki arkadaşım bana koltuk çıktılar. Ondan sonra da, işte böylece mekanizma yürümeye başladı. Yapıp satmaya başladım. Bu arada çok enteresandır, halkın reaksiyonunu da gördüm. Baktım ki bana yine büyük itibar var. Ben ilân verdiğim anda malları satıyorum. Yani insanlar bana o kadar güveniyorlar ki, benden tapu bile istemiyorlar. İlânı verdiğim anda mallar bitiyor yani... Bu işe 1984 yılının Mayıs ayında başladım.

— Demek ki Kastelli'nin yeniden doğmaya başlamasının üzerinden üç yıldan biraz fazla bir zaman geçmiş. Bu arada kaç milyar kazandınız?

— Şu anda daha kazanılmış bir para yok. Ama imalat devam ediyor. Yani şu andaki projeler bitince yüz milyar'ın üzerinde bir şey kalır. Bütün inşaatlarım İstanbul'da. Bunlar en geç iki yıl sonra biter ve on yıl içerisinde bana çok büyük para kalır. Ama bunlara yeni projeler ekleniyor şimdi. Eğer bir aksaklık olmazsa diyelim de... Çünkü ben çok kötü olaylar yaşadım. İki tane çok kötü sürpriz yaşadım. Bu iki sürpriz de, devletten yediğim tokatlar yüzünden başıma geldi. Birincisi çok önceki yıllarda tasarruf bonolarından yüzde elli vergi alma kararını getirdiler. İkincisi de bu son mevduat sertifikası satışlarını yasaklamaları olayıdır. Bu iki olayda da ben battım ama ikisinde de hatam yoktur. Eğer devlet yeni bir olay yaratmazsa, zannediyorum ki 1990 yılında ben **trilyonlarla** oynamaya başlarım.

— Artık hep bu inşaat işiyle mi uğraşacaksınız, yoksa yine bankerliğe başlayacak mısınız?

— Ben borsacılık işine 1960 yılında girdim. Ben borsa bankeriyim ve bu işte mutlaka varım. Şimdi bunun yasal yollarını araştıracağım ve hukuk izin veriyorsa, bankerliğe mutlaka yine gireceğim. Ama hukuk beni yasaklıyorsa, o zaman da çocuklarımı bu işe sokacağım. Bana belki izin vermeyebilirler ama, çocuklarıma da izin vermezlerse bunu kasıtlı yaptıkları ortaya çıkar. O zaman hakkımızı da ararız. Bu iktidar kimseye baki değil.

— Demek ki gönlünüzde yine bankerlik yatıyor...

— O hiç şüphesiz... Tartışılmaz bile...

— Cevher bey şimdi ne güzel inşaat işine girmişsiniz ve milyarlar su gibi size akmaya başlamış. Artık bu işte kalsanız da paraları güzel güzel harcasanız daha iyi olmaz mı? Ne yapacaksınız bankerliği falan? Kefenin cebi yok ki...

— Sen ne diyorsun Emin'ciğim yahu? Para kazanmak mesele değil ki... Mesele hizmet meselesi... Kaldı ki bankerlik dediğin zaman ben borsacıyım. Ben banker de-

ğilim ki... Çünkü bankerliğin anlamı tefeciliktir. Banker diye ödünç parayı faizle veren adama denler. Ben banker değil borsacıyım. Menkul kıymet alır satarım ve iddia ediyorum ki bu işi Türkiye'de benden iyi bilecek adam yoktur ve bundan sonra da gelmez.

— Adnan Kahveci sizin için **«Biz ona bir daha bankerlik yaptırmayız»** dedi.

— Efendim Adnan Kahveci'nin gücündeyse sokmasın canım... Yani bu güç birtakım insanların gücünden kaynaklanıyorsa sokmasın bakalım. Ama zannetmesin ki o yasak edecek de ben mücadelemi vermeyeceğim.

— Adnan Kahveci bunu kendisi söylememiştir. O da Turgut Özal'ın görüşünü yansıtmıştır.

— Valla bakın üstadım, Türkiye'de yönetimi kanunlar belirler. Eğer benim bankerlik yapmama kanunlar engelse, başımın üstünde yeri var yahu...

— Cevher bey şimdi de milyarlar kazanıyorsunuz. Yani bankerliğe yeniden başlarsanız amacınız daha mı fazla kazanmak, yoksa sizin savunduğunuz gibi halka hizmet etmek mi? Halka hizmet derseniz bu inandırıcı olur mu?

— Emin beyciğim enteresandır, ben kendimi kanıtlamış bir adamım. Ben sıfıra indim, yine aynı yere döndüm. Milyarlarla oynuyorum ve yine aynı Cevher Özden'im. Benim karakter yapım değişmez. Yani beni para da değiştirmez, parasızlık da değiştirmez. İkincisi, ben hizmet vermek aşkıyla doluyum.

— Yani bu hizmet sadece bankerlik yaparak mı verilebilir?

— Kardeşim, benim en iyi bildiğim konu bankerlik. Bir de inşaat işleri... Hem bankerlikte vereceğim, hem de inşaatta vereceğim.

— Siz battıktan sonra çevrenizde dost ve arkadaş bildikleriniz sizi terk ettiler mi Cevher bey? Yani önceden para sahibi veya makam sahibi olan kişiler güç durumda kalınca, parasız kalınca veya makamlarından ayrılınca çevreleri boşalıyor mu?

— Yüzde yüz doğrudur söylediğiniz. Benim yanımda sadece inşaat şirketimden birkaç arkadaşım kaldı. Bir de ailem kaldı. Onun dışında herkes çil yavrusu gibi dağıldı. Bir tek Allah'ın kulu kalmadı. Yani kalanlar parmakla sayılır. Meselâ bir Faruk Ilgaz kalmıştır. Böyle birkaç kişi kalmıştır.

— Şimdi yine diriliyorsunuz. Sizi kötü günlerde terkedenler yine yanaşmaya başlıyorlar mı? Böyle bir şey hissediyor musunuz?

— Böyle bir şeyi hissetmiyorum, somut olarak görüyor ve yaşıyorum. Hepsine gülüp geçiyorum artık.

— Bunlar paraya ve paralı insanlara hücum eden sivrisinekler gibi, öyle değil mi? Bütün bu yaşadığınız olaylarda en büyük ihaneti kimler etti size?

— O kadar çok ihanet yaşadım ki... Bunların isimlerini burada vermek istemiyorum. Ben hayatımı iki döneme ayırdım. Milattan önceki hayatım ve Milattan sonraki hayatım... Ben 20 Haziran 1982'den önceki **(İsviçre'ye kaçmadan önceki)** hayatımı hiç hatırlamak istemiyorum. O benim Milattan önceki hayatımdır. Oradaki arkadaşlarımı ve dostlarımı hatırlamak bile istemiyorum. Benimle kalanlar hariç... Ama gerçek suratlarını benim **«Kaymamdan»** ve düşmemden sonra gösterenleri düşünmek bile istemiyorum. Benim için önemli olan, Milattan sonraki devirdir. Ben artık onu yaşıyorum.

— Cevher bey az önce bana 1990 yılında yine trilyonlarla oynamaya başlayacağınızı söylediniz. Ne yapacaksınız o kadar parayı Allahaşkına?

Milletimin menfaatine harcayacağım kardeşim! Herkese konut yapacağım. Ben ayda 250 bin lira taksitle sekiz buçuk yıl vadeli konut satıyorum Emin bey kardeşim. Ayrıca sabit fiyat garantisiyle satıyorum bunları. Bugün bunu devlet bile yapamıyor.

— Peki bu konutları ortadirek için mi, yoksa varlıklı kesim için mi yapıyorsunuz?

— Valla ayda 250 bin lirayı kim verebilirse onun için yapıyorum. Düşünün ki bugün ayda bir milyon kazanıp

da konut yaptıramayan kıyamet kadar insan var. Yani bu yaptığım iş insanlara hizmet götürmek değil midir?

— Bir de ülkemizin süper zenginlerine süperlüks yalılar ve apartman katları yapıyorsunuz galiba...

— Efendim orada taktik başka... Dediğiniz gibi zenginlere yalı ve apartman yapıyorum. Orada zenginlerden parayı alıyorum, sonra da daha fakir kesime daha uygun şartlarla yer satıyorum.

— Ama fakir kesim dediğiniz, ayda bir iki milyon kazananlar...

— Ben oraya kadar iniyorum Emin'ciğim... Kusura bakma! Ben devlet değilim ki daha fazlasını yapayım. Önemli olan benim iyi niyetim ve samimiyetimdir.

— Peki bu iş garantili mi? Şimdi sabit fiyatla mülk satıyorsunuz ama Özal'ın yapacağı zamlar belli olmaz. Yarın inşaat malzemelerinin fiyatına öyle bir zam daha bindirir ki, siz yine mahvolursunuz.

— Yoo, yoo, garantili bu iş... Hiçbir şey olmaz. Hesaplarımızı iyi yaptık. Baksana, 1984 yılından bu yana en azından iki bin yer teslim ettim yani.

— Şu anda kaç para borcunuz var sağa sola Cevher bey?

— Bir kuruş bile borcum yok. Hatta milletten 12 milyar lira da alacağım vardı... Onu da tasfiye kuruluna bıraktım. Yani birkaç kişiydi bana borçlu olan o şahıslar...

— Vay canına... Kimdi onlar?

— Fikri Erdöş vardı. Altı yedi milyar onun borcu vardı. O öldü... Hacı Döner vardı. O galiba tasfiye kuruluyla anlaştı bir milyar lira için... Türkmen Kadife vardı, asfaltçı bir herif vardı... Onun adını unuttum. Ege Otomotiv Sanayii vardı. Onlardan da bir milyar 200 milyon alacağım vardı. Hepsini tasfiye kuruluna hibe ettim o alacakların.

— Keşke benden de alacağınız olsaymış. Onu da hibe ederdiniz, ben de böylece köşeyi dönmüş olurdum!

— Keşke olsaymış be Emin'ciğim... Vallahi onu da hibe ederdim... Senden mi esirgeyeceğiz paraları?.. **(Sürekli kahkahalar)**... Şimdi efendim, öyle bir ortam ya-

rattılar ki, eğer ben o alacaklarımı isteseydim, bana kırk milyar lira vergi gelecekti. Ben de bu durumda alacaklarımı bıraktım.

— Demek ki siz bugünün parasıyla en az 50 milyarı tasfiye kuruluna hibe ettiniz. Türkiye'de bu enflasyon ortamında **«Borçlu»** olmak her zaman avantajlı mı oluyor Cevher bey?

— Tabii, kim borçluysa, avantaj daima onundur. Valla Emin'ciğim gerçek bu yani... Gerçek tamamen bu... Bir memlekette enflasyonu bir türlü durduramıyorlarsa, borçlu olan kazanır ve alacaklı olan kaybeder.

— Size bir şey daha soracağım... Geçmişe baktığınız zaman en büyük hatanız nedir acaba?

— Valla ben bir tek hata yaptım... Eğer **«Kaçtı»** damgasını yiyeceğimi bilseydim, kesinlikle adımımı atmazdım dışarıya. Ama şunu da itiraf edeyim ki, ben bu mücadeleyi inanır mısın, sırf İlhan Öztrak'ın **«Kostelli dolandırıcıdır»** sözü üzerine yaptım. Onun o sözlerinden kaynaklanan bir hırsla bu mücadeleye giriştim. Sen ne diyorsun Emin'ciğim yahu? Ben yerin dibinden fırladım yeniden... Bana dünyada ikinci bir adam daha göster ki böyle bir olay yaşasın ve gelsin böyle benim gibi dipdiri ayağa fırlasın... Bugün yine kamuoyunu peşinden sürüklesin... Olmaz bu be hayatım... Ben megaloman değilim ama gerçeği görüyorum.

— Anlıyorum efendim... Peki, siz bu para işlerinin ustasısınız... Bu enflasyon bizi mahvetti Cevher bey. Acaba bunu aşağıya düşürebilecekler mi bunlar?

— Şeker kardeşim, Türkiye'de enflasyonu yüzde 50'nin altına düşürmek biraz olanaksız gibi geliyor bana... Tabii bu benim şahsi görüşüm. Yani ben büyük bir ekonomist değilim ama, iyi bir pratisyenim. Sonra biliyorsunuz, ben bu enflasyona karşı 1977 yılında tırmanmaya başladığı zamandan beri tek başına savaş açmış bir insanım. Böyle lâflarla ve geçici tedbirlerle enflasyon durmaz kardeşim...

— Bütün bu olup bitenlerden sonra ne gibi hayat dersleri aldınız? Yani 1982 yılında İsviçre'ye kaçan Cev-

her Özden'le, şimdiki Cevher özden arasında bir fark var mı? Tecrübe sahibi oldunuz mu belli konularda?

— Konfiçyüs'ün dediği gibi **«Tecrübe, insanın hayatta yediği kazıkların toplamıdır»**... Yediğim kazıklardan büyük ders aldım. Ben yine aynı Cevher Özden'im ama, artık daha temkinli hareket ederim. Olaylarda daha soğukkanlı davranırım. Tabii insanları ve dostlarımı tanıdım. Kimin ne olduğunu öğrendim. Bir aile dayanışmasının ne güzel sonuçlar verebileceğini gördüm. Bundan sonra eskisi kadar hoşgörülü davranmam. Her şeyi bir kayda kuyuda bağlamak şartmış. Bundan sonra birisine para verirken, bunun bir daha geri gelmeyeceğini farzederim ve ondan sonra veririm. Kimseye **«Al bu para senin olsun, zamanında geri versin»** diye para vermem. Parayı sağlam esaslara dayanıp vereceksin. Hep bunları öğrenmiş olduk yani.

— Sizin tasfiye kurulu iyi çalıştı mı, yoksa birtakım numralar oldu mu?

— İlk tasfiye kurulu maalesef iyi çalışmadı. Ama şimdikinin çalışmasına diyecek yok. Hele başkanları **Sezai Onaral** ve üyelerin şahsiyetlerine ve namuslarına söz söyleyecek adam varsa, alnını karışlarım ben onun... Türkiye'de böyle insanların da var olduğunu görünce mutlu oluyorum. Bu kurul 1984 Mart ayında işe başladı ve tam üç yılda bu kadar büyük tasfiyeyi namusuyla bitirdi.

— Cevher bey bir şey daha soracağım... Bankerlik işi mi daha kârlı, yoksa şimdi yapmakta olduğunuz inşaat işimi?

— Valla ne yalan söyleyeyim, İnşaat işi çok kârlı. Bu öyle bir iş ki, hem ben kazanıyorum, hem de benden satın alan kazanıyor.

— Araya reklâmınızı da sıkıştırdınız şimdi... Peki risk durumu nasıl inşaat işlerinde?

— Risk sıfır kardeşim!

— Bankerlikte daha mı büyük bir risk var?

— Tabii, bankerlikte para koyup riske giriyorsun yani... Bankerlikte hem parayı yatıran riske giriyor, hem de

banker olarak sen giriyorsun. İnşaatta bütün hikâye, arazin olacak. Arazi oldu mu, iş tamamdır.

— En pahalı ne sattınız şimdiye kadar?

— En pahalıya Beylerbeyi'nde 500 milyona villa sattık. Beş villa yaptırdım ve tanesini 500'e sattım. Hepsi de daha temeli atılmadan satıldı.

— Vallahi helâl olsun onları alanlara... Demek ki Türkiye'de 500 milyonu bastırıp ev alacak adamlar var ha Cevher bey? Ben hep merak ediyorum, acaba bu paralar nereden gelir diye... Neyse, gözümüz yok... Güle güle otursunlar inşallah.

— Yalnız Emin'cığım, ben peşin para almıyorum. 50, 60, 80 ay vadeyle satıyorum. Şimdi enflasyona karşı en etkili silah gayrimenkul almak. Bizim koşullarımızda gayrimenkul alanlar birkaç yıl sonra durdukları yerde milyarder olacaklar. Tasarruflarını şimdi öyle bir kumbaraya atıyorlar ki, durduğu yerde para üretiyor bu kumbara...

— Efendim konuşmamızın bu bölümleri için Hürriyet inşallah sizden reklâm parası istemez... Peki tasarruf sahiplerine bu ortamda paralarını az veya çok nerelere yatırmalarını tavsiye edersiniz?

— Parası olan hiç durmasın, gecekondu bile olsa gayrimenkul alsın. Ona parası yetişmeyen ya devlet tahvili veya yüksek gelirli özel sektör tahvili alsın. Bir de altın, döviz ve anlamak şartıyla hisse senedi... Son seçenek de parayı bankaya yatırmaktır bu ortamda. Tasarruf sahipleri bankaya para yatırsınlar ki, bankalar da artık tefecilik yapmayı bırakıp hakiki görevlerini yapsınlar. Yani bankaya para yatırmak, en düşük geliri getiriyor.

— Ne acıdır ki Türkiye'yi bu duruma getirdiler Cevher bey... Öyle değil mi? Kendi paramızdan kaçıyoruz artık... Bankerlik piyasasında sizin yerinizi doldurabilir mi?

— Benim yerimi doldurmak öyle kolay mı canım? Öyle bir Cevher Özden kolay kolay gelmez bir daha... Samimiyetle itiraf edeyim ki, Cevher Özden bir defa doğdu. Analar böyle bir idealist doğurmadı daha. Bundan sonra da doğurmaz.

— Sizin bu işleri yürütmek için idealist olmak şart mı?

— Şart, şart... Çünkü başka türlü halkın itibarını ve itimadını kazanamazsınız. Halk sizin samimiyetinize inanacak. Sizin icraatınız da halkı buna inandıracak. Tamam mı? Ayinesi iştir kişinin lâfa bakılmaz.

— Cevher bey size bir şey daha soracağım... Kamuoyunda şöyle bir yargı var... Sizin karınızdan çok korktuğunuz söyleniyor. Gerçi her erkek karısından korkar... **«Ben karımdan korkmuyorum»** diyen erkek yalan söylüyordur. Ben şahsen bugüne kadar karısından gerçekten korkmayan bir tek babayiğit bile görmedim. Allah hepimizi korusun... Neyse, şeyi soruyordum size... Siz çok mu korkuyorsunuz karınızdan?

— Şimdi bir dakika Emin'ciğim... **(Kastelli iki kez öksürüp gırtlağını temizliyor)**... Efendim ben karımı çok severim ve sayarım. Karımın üzülmesini kesinlikle istemem. Biz otuz yıl önce evlendiğimiz zaman karım bana bir şey söylemişti.

— Ne söylemişti?

— Dedi ki **«Benim hayatta tahammül edemeyeceğim bir tek şey var. Ben, son derece kıskanç bir kadınım. Başka kadınlara falan bakma ve beni kıskandırma»**... Meselâ bir yere gidiyoruz. Benim hanım biraz fazla hassas ve kıskanç olduğu için, orada göremediğim bir kadın olsa bile, ben o kadına bakmış oluyorum. Yani böyle durumlarda bana çok kızıyor. Ben de bir tatsızlık çıkmasın diye, yanıma karımı almadan hiçbir yere gitmem. Bu durumda ben bütün hayatımı karımla ve çocuklarımla geçiriyorum. Yoksa ben Allah'tan başka hiç kimseden korkmam Emin'ciğim. Değil karımdan, ben Allah'tan başka hiç kimseden korkmam!

— Ama karınız şimdi burada bizim yanımızda olsaydı, bu sözleri kolay kolay söyleyemezdiniz...

— Haykırırım yahu yüzüne... Çocuk musun sen be Emin'ciğim? Sen lâf mı konuşuyorsun yani? Ben dünyada yapamayacağım hiçbir şeyi söylemem... Sen ne diyorsun

be kardeşim?.. **(Bu aşamada bendeniz gülmekten yerlere kapaklanmış durumdayım)**...

— Yani karınızdan korkmadığınızı burada böyle bağıra bağıra söylüyor musunuz? Bunları yazayım mı ben şimdi?

— Tabii yaz yahu... Bağıra bağıra söylüyorum! Haykırırım yahu ben... Ama bu dünyaya on bin defa daha gelsem, yine Mukadder Özden'le evlenirdim. Meselâ kardeşim, ben sana şunu söyleyeyim... Benim karım arkadaşlarıyla arada bir buluşur, tamam mı? Arkadaşlarıyla buluştuğu zaman sıkıysa eve benden sonra girsin bakayım... Ben eve geleceğim ve benim karım benden daha sonra gelecek... Keserim şerefsizim adamın kellesini!

— Vallahi helâl olsun size!.. Darısı bütün erkeklerin başına!..

— Vallahi inanmazsın, kapının önünde tir tir titrer ve benden özür diler. Ama meselâ bana der ki **«Trafik sıkıştı da, onun için geç kaldım»**... Eğer böyle makul bir sebepse, hemen yumuşarım.

— Evet, durum şimdi anlaşıldı!.. **(Sürekli kahkahalar)**...

— Ama aslında çok kızarım haa...

— Cevher bey siz değil karınızdan korkmak, Mukadder hanımı fena halde sindirmişsiniz! Yine de benden size tavsiye, bu yazı yayınlandığı gün siz evden uzaklaşmış olun ve üç gün sonra gelin. Karınızın kızgınlığı üç günde büyük ölçüde geçmiş olur! Peki iş hayatınızda da böyle sert ve acımasız mısınız?

— İş hayatında da çok sertim. Çok katı prensiplerim vardır. Diyelim ki bir malın fiyatına 100 lira koymuşum. Ben bunu 99 liraya kesinlikle vermem. Kesinlikle pazarlık yapmam. Ama benim ruhum yumuşaktır. Çok duygusal bir insanım. Ben ne isem öyleyim. Dosdoğru bir adamım.

— Bir de şu var... Ortaokul mezunu bir insansınız. Acaba yüksek tahsil yapmış olsaydınız hayatta daha büyük başarılar elde eder miydiniz? Yani bu eğitim durumunuzdaki eksikliği hiç hissetiniz mi?

— Ben bunu hiç hissetmedim. Ortaokul mezunu olmakla üniversite mezunu olmak arasında hiçbir fark yoktur, çünkü insanın zekâsı kafasındadır. Yüksek tahsil insana bir kariyer verir, belki kültür verir ama zekâ vermez. İnsana kültürü sadece okumak da vermez. İnsan bu kültürü dışarıdan da alabilir. Yeter ki zekâsı yerinde olsun ve kafası çalışsın.

— Para kazanmak zekâ işi midir?

— Para kazanmak sanattır kardeşim. Eğer böyle olmasaydı dünyada kaç milyar insan varsa, hepsinin zengin olması gerekirdi. Benim olayımda, ben parayı zekâ ve dürüstlükle kazanmış bir adamım.

— Son olarak bir şey daha soracağım size... Türkiye'de yıllardan beri yüksek bir enflasyon var. Siz battığınız zaman bazı borçlarınız vardı ve bu borçlar sabit kaldı. Buna karşılık elinizdeki malların değeri enflasyon nedeniyle durduğu yerde büyük artış gösterdi. Bu durumda acaba sizi enflasyon mu kurtardı? Bugünkü duruma gelmeniz yüksek enflasyona bağlı değil mi?

— Benim enflasyon sayesinde durumu kurtardığımı söyleyenler yüzde on doğru söylüyorlar, yüzde doksan yanlış söylüyorlar. Ben bugünkü Türkiye'nin bir olayını iyi gördüm, iyi yakaladım ve onun üzerine gidiyorum. Mesele budur.

— Nedir o yakaladığınız olay?

— Konut açığı... Bu açığı kapatmak için öyle bir çalışma içine gireceksin ki, çok hızlı üretim ve çok hızlı satış yapacaksın. Ben bunu kavradım, bunu yakaladım ve üzerine balıklama atladım.

— Evet Cevher bey, gerçekten ilginç bir insansınız. Türkiye'de son yıllarda hep fırtına gibi estiniz, **«İmparator»** oldunuz... Hatta birçok kişi sizin için **«Geldi, geçti, battı ve bitti»** diye düşündü. Ama yılmadınız ve şimdi bütün gücünüzle yeniden geliyorsunuz. Türkiye sizi bundan sonra da çok konuşacak. Türkiye'nin gündeminde yine yer alacaksınız. Size bundan sonraki iş hayatınızda da büyük başarılar diliyorum ve bu konuşma için size çok teşekkür ediyorum.

MEHMET KOLBURAN *1939 yılında İstanbul'da doğdu. 1954 yılında Deniz Lisesi'ne girdi, 1959 yılında Deniz Harp Okulu'ndan asteğmen rütbesiyle mezun oldu. Çeşitli harp gemilerinde görev alan Kolburan, Muavenet ve Gelibolu muhriplerinin komutanlığını yaptı. 1974 yılında Adatepe muhribinin ikinci komutanı olarak Kıbrıs Barış Harekâtı'na katıldı ve Kocatepe muhribinin bizim uçaklarımız tarafından batırılmasına tanık oldu. Kolburan'ın muhribi de bu harekâtta Kocatepe ile birlikte Türk uçaklarının saldırısına uğradı. Bir süre İngiltere'de NATO karargâhında çalışan Mehmet Kolburan daha sonra Genelkurmay Başkanlığında görev aldı ve 1980 yılında kendi isteği ile, deniz yarbay rütbesiyle emekliye ayrıldı. Evli ve iki çocuk babası olan Kolburan İngilizce biliyor.*

KENDİ MUHRİBİMİZİ NASIL BATIRDIK?

— Sayın Kolburan, siz 20 Temmuz 1974'te Kıbrıs barış harekâtına katılmış bir deniz subayısınız. O günlerde Adatepe muhribinin ikinci komutanıydınız. Kocatepe muhribimiz Kıbrıs harekâtı sırasında kendi uçaklarımız tarafından yanlışlıkla batırılmış ve çok sayıda denizcimiz şehit olmuştu. Bu olay olduğu sırada sizin muhribiniz Kocatepe'nin yakınındaydı ve siz de kendi uçaklarınızın saldırısına uğradınız. Bu olayı bizzat içinde yaşayan hiç

kimse şimdiye kadar konuşmadı. Burada benim amacım tarihe ışık tutmak ve hâdiseyi sizin gibi bir tanığın ağzından kamuoyuna aktarmak... Türk uçaklarının saldırısına nasıl uğradınız? Sizin Adatepe muhribi nasıl kurtuldu? Kocatepe nasıl battı? Bana bunları anlatmanızı rica ediyorum...

— Sayın Çölaşan 1974 yılında ben deniz binbaşı rütbesiyle Adatepe muhribinin ikinci komutanıydım. Gemi komutanımız da kurmay yarbay **Rızanur Öncü**'ydü. Kıbrıs harekâtından önce Temmuz ayında donanmamız Gölcük üssünden ayrılmış ve Ege denizinde Deniz Kurdu tatbikatı yapmıştı. Bu tatbikatta gerçek mermilerle atış yaptık ve deniz hava işbirliğini çok başarılı bir şekilde gerçekleştirdik. Yani biz uçakları gemiden kontrolumuza alarak, pilotları istediğimiz görevlere ve hedeflere sevkediyorduk. Hatta pilotlarımız da bizim gemilere gelip, Deniz Kuvvetleri ile işbirliği çalışmaları yapıyorlardı. Bunları şunun için anlatıyorum... Kıbrıs harekâtı sırasında uçaklarımız denizdeki kuvvet komutanının emir ve komutası altında olsalardı, belki de bu üzücü olay meydana gelmeyecek ve Kocatepe batmayacaktı. Burada izin verirseniz o günlerdeki Yunan cuntasının bir aptallığından söz etmek istiyorum Emin bey... Biliyorsunuz bu cunta o günlerde **Makarios**'u devirdi. Buna Türkiye'nin elbette ki bir tepkisi olacaktı. Yunan cuntası bu işi bizim donanmamız Gölcük'te iken yapsaydı, o durumda epey zaman kazanırdı. Oysa biz o sırada Marmaris'te, Kıbrıs'ın epeyce yakınındaydık. İnsan kendisine hasım bir devletin donanmasının nerede olduğunu bilmez mi? Ya Marmaris'te olduğumuzu bildikleri halde basiretleri bağlandı, ya da istihbaratları o kadar kötüydü ki, bizim orada olduğumuzun farkında değillerdi. Bu darbeyi ya bizim donanma Gölcük'ten çıkmadan yap, ya da oraya döndükten sonra yap ki, zaman kazan... Yani **Makarios**'u devireceksen o zaman devir... Bunu bile düşünemediler. Allah yüzümüze güldü. Donanmamız Marmaris'te iken ben gemide nöbetçiydim. Harp Filosu komutanımız **Amiral Nejat Tümer** de bizim gemideydi. Kocatepe muhribi ise Mersin'de nöbetçiydi. Mer-

sin'de Kıbrıs için **«Ne olur ne olmaz»** diye en az bir geml her zaman nöbetçi kalırdı. Biz 15 Temmuz 1974 günü öğlen saat 13 haberlerinde, Yunan cuntasının **Makarios**'u devirdiğini Marmaris'te duyduk. Hatta Başbakan Ecevit o gün Afyon'da çok sert bir konuşma yaptı ve Kıbrıs'ta bir tek Türk'ün bile kılına dokunulursa, tepkimizin çok sert olacağını açıkladı. Bunun hemen ardından bize bir emir geldi. **Mareşal Çakmak** muhribi, bizim **Adatepe** muhribi ve bir denizaltı, hemen Mersin'e doğru yola çıktık. Filonun diğer gemileri, Yunanistan'dan gelecek bir harekâtı önlemek amacıyla Ege'de kaldılar. Biz 17 Temmuz akşamı Mersin'e vardığımızda Makarios Kıbrıs'tan kaçmış ve cuntacılar duruma hakim olmuşlardı. Mersin'de çok yoğun askeri toplantılar yapılıyordu. Biz de savaş eğitimi yapmaya başladık. Gördük ki, bu kez durum çok ciddi... Ama yine de bazı arkadaşlarım **«Biz yine son anda geri döneriz»** diye düşünüyor... 19 Temmuz sabahı saat 11'den itibaren, asker ve malzeme yüklü çıkarma gemilerimiz Mersin'den yola çıkmaya başladılar. Başta Yunan gemileri olmak üzere, limandaki bütün gemilerin telsizlerine el kondu. Bizim **Adatepe** muhribi konvoyun en arkasından gidecekti. Böylece bütün konvoy önümüzden adeta resmi geçit yaptı ve denize açıldık. Çok muhteşem ve göz yaşartıcı bir manzaraydı Emin bey... Bunu görmeyene anlatmak mümkün değildir. Bizim askerimiz savaşa koşarak ve coşkuyla gidiyor. Bir ara ben de kendimden geçmişim. Geminin köprüsünde **«Büyük Allah'ım bize yardım et. Fazla kanımız dökülmesin. Bizim yüzümüzü kara çıkarma»** diye yüksek sesle dua ediyorum. Dua bitince arkama bir döndüm ki bütün astsubaylar ve erler de ellerini açmışlar, **«Amin»** diye bağırıyorlar. Halbuki benim onların orada olduklarından haberim bile yoktu. Çok coşkulu bir havadayız... Hatta ben o sırada sigara içerdim. Belki birkaç gün uykusuz kalacağımı düşünüp, vücudum dinç kalsın diye o gün sigarayı bıraktım.

— Kıbrıs'a doğru yola çıkan konvoyu kaç gemi koruyorsunuz bu sırada?

— **Mareşal Çakmak, Adatepe, Kocatepe, Tınaztepe**

ve **İzmit**... Beş muhribiz. Bu arada konvoya doğru bir sivil geminin yaklaştığını gördük. Bu söylediğim 19-20 Temmuz geceyarısı oluyor. Biz bu gemiye iyice yaklaşıp ışıldakları yaktık. Amacımız gemiyi konvoydan Türkiye tarafına doğru uzaklaştırmak... Hatta gemiye o kadar yaklaştık ki, gemi süvarisi köprüye çıktığı zaman yanında üzerinde gecelikle bir hanım da vardı. Galiba bir Yugoslav gemisiydi ve onu uzaklaştırdık. 20 Temmuz sabahı gün ağardığında artık Kıbrıs'ın karşısındaydık. Üzerimizden bizim helikopterler geçip Beşparmak dağlarına doğru kayboluyor, oraya askerlerimizi indirip yeniden üzerimizden geçip Türkiye'ye dönüyorlardı. Bu arada bizim uçaklarımız da karşımızdaki dağları bombalıyordu. Olup biten pek çok şeyi net olarak görüyorduk. Gemideki personel artık tam olarak coşmuş durumda... Biz **Adatepe** muhribi olarak **Girne** kalesinin tam karşısında vaziyet aldık. **Girne** kalesinden bizim uçaklara ateş açılınca biz de kaleye ateşe başladık.

— Daha önce siz doğrudan ateş etmediniz mi?

— Hayır, çünkü son anda bize bir emir verilmiş ve **«Bize ateş açılmadıkça ateş etmeyeceksiniz»** denilmişti... Hatta bu arada limandan bir Rum hücumbotu çıkıp bizim üzerimize doğru gelmeye başladı. Bizim o anda beliren bir uçağımız buna bir tek bomba salladı. Bombanın yarattığı su kümbeti yok olunca bir de baktık ki hücumbot ortada yok... Neresinden isabet aldıysa, derhal batmış. Hatta bu manzarayı görünce **«Helâl olsun pilotumuza»** dedik ve bir kez daha moral kazandık. İşte böylece, sabah erken saatlerde çıkarma birliklerimiz Girne sahillerine çıkmaya başladılar. O sırada sahilden bizim **Mareşal Çakmak** muhribine ateş açıldı. **Çakmak** da Rumlara ateş açtı. Hatta bu arada **Mareşal Çakmak**'ın çamaşırhanesine bir mermi girmiş ama patlamamış. Sonra gemidekiler o mermiyi çıkarıp denize atmışlar... Askerimiz kıyıya çıktı. Ben de olup bitenleri geminin köprüsünden dürbünle izliyordum. Çıktıkları yerin yakınlarında bir ev vardı. Beş on dakika sonra oraya Türk bayrağını diktiler. O manzarayı görünce gözlerimiz yaşardı, tüylerimiz diken diken

oldu ve arkadaşlara **«Tamam artık, bu iş bitti»** dedim. İlk parti çıkarma bitince biz de bu sefer boş gemilere refakat ederek, 20 Temmuz akşamı saat 19 dolaylarında Türkiye sahillerine doğru gelmeye başladık. 20 - 21 Temmuz gecesi, bu sefer ikinci çıkarma kafilesini koruyarak yine Girne önlerine doğru yola çıktık... 21 Temmuz sabahı güneş doğdu ve biraz sonra bize bir mesaj geldi... Mesaj yaklaşık olarak şöyleydi: **«Dokuz muhrip tarafından korunan bir Yunan askeri konvoyunun Rodos'tan hareket ettiği ve Kıbrıs'a yaklaştığı tesbit edilmiştir. Bu konvoyu karşılayıp durdurmak üzere bir kuvvet ayırınız.»** Bu emri Deniz Kuvvetleri Komutanlığı, bizim harp filosuna vermiş. Harp filosu komutanı Amiral **Nejat Tümer** de, bizim **komodor** kurmay albay **İrfan Tınaz**'a emir verdi ve **«Kocatepe, Adatepe ve Mareşal Çakmak muhripleriyle derhal Baf yönüne gidip bunları durdurun»** dedi.

— Özür dilerim... **Komodor** nedir Sayın Kolburan?

— Komodor, dört veya daha fazla muhribe kumanda eden kıdemli albaydır. Bizim komodorumuz kurmay albay **İrfan Tınaz, Mareşal Çakmak** muhribindeydi. Biz bu emri 21 Temmuz sabahı saat 8.30 dolaylarında aldık. Emirde ayrıca **«Baf yönüne giderken, sahildeki muhtemel hedefleri de bombalayarak gidin»** deniliyordu. Böylece biz üç muhrip, konvoyumuzu koruyan kuvvetten ayrıldık. Önde **Mareşal Çakmak,** arkada bizim **Adatepe** ve en arkada **Kocatepe** olmak üzere Girne'den Baf'a doğru, Kıbrıs'ın kuzey sahillerini paralel izleyerek yola çıktık. O arada bizim bir uçağımız düşmüş. **Mareşal Çakmak,** denizde parlayan bir şey görüyor... Bize dediler ki **«Bizi koruyun, biz o parıltının olduğu yere gidip bir bakacağız»**... Gerçekten de bizim düşen pilotmuş. Sal otomatik olarak açılmış ve denizde yüzüyor. Gidip o pilotu kurtardılar. Sonra o pilot da bizimle birlikte bombalandı.

— Gerçekten çok ilginç... Şimdi sizi dinlerken sanki heyecanlı bir macera filmi izler gibi hissediyorum kendimi... Bütün bunları Türk kamuoyu ilk kez duyuyor... Peki Baf'a doğru giderken sahildeki hedeflere de ateş ediyor musunuz?

— Belli bir hedef görmediğimiz için ateş etmedik. Sadece bir burunda Rum radar istasyonu vardı... **«Burala-rı ele geçirirsek bu radar bize lâzım olur»** diye düşünüldüğü için, oraya ateş açmadık.

— Sayın Kolburan burada bir şey daha soracağım... Yunan konvoyunda dokuz muhrip olduğu belirtilmiş size verilen emirde... Siz ise bunların üzerine üç muhriple gidiyorsunuz. Bu durum tehlikeli değil mi?

— Zaten biz bu emri alınca gemi komutanımız **Rıza-nur Öncü** ile bir an birbirimize baktık ve **«Biz herhalde ölüme gidiyoruz»** dedik. Sonra da **«Biz Yunan konvoyu ile kapışınca, bu işin sonunda Türkiye ile Yunanistan mut-laka birbiriyle kapışacaktır. Hatta belki de kapıştı da, bi-zim haberimiz yok»** dedik... Bu arada Deniz Kuvvetleri'n-den bir mesaj daha geldi. Biz bunları kendi gemimizde dinliyoruz ve bilgi sahibi oluyoruz... O mesajda deniliyor ki **«Uçaklarımız gidip o konvoyu bombalayacak. Siz o bölgenin içine girmeyin. Kumandanın (Deniz Kuvvetle-ri Komutanı Oramiral Kemal Kayacan'ın) özel isteği, müm-kün olduğu kadar çok düşman gemisi batırmanızdır»**... Doğrusunu söylemek gerekirse, biz bu **«Fazla yaklaşma-yın»** emrini alınca biraz rahatladık... Çünkü az önce de söylediğim gibi, üç muhribin dokuz düşman muhribiyle savaşması çok zordur. Artık bizim uçaklar oralara gelip Yunan konvoyunu bombalayacağı için biz 30 derece arz dairesine kadar inip tekrar kuzeye, Türkiye tarafına doğ-ru çıkıyoruz. Böylece güneye kuzeye inip çıkıyoruz... Ya-ni daha aşağıya, Baf önlerine doğru gitmiyoruz artık. Tam bu sırada bizim geminin savaş harekât merkezindeki ra-darında bir şey gördük. Bizim denizcilikte, radarda her görülen şeye **A,B,C** diye bir harf verilir. Biz o şeyi gör-düğümüzde, sıra **«J»** harfine gelmişti. Bizim Deniz Kuv-vetleri'nde harf sırası **«Aydın, Burak, Cemal, Deniz**.....**«** diye gider... **«J»** harfine de **«Jale»** deriz. Radarda gördü-ğümüz bu hedefe biz **«Jale»** dedik ve **«Herhalde sözü edi-len Yunan konvoyu budur»** diye düşündük. Hatta biraz daha yaklaşınca hedef radar ekranında ikiye ayrıldı. Bun-lara da **«Jale 1»** ve **«Jale 2»** dedik. Bizim arkamızdaki **Ko-**

catepe muhribi, bizim deniz karakol uçaklarımızla temas etme görevini üstlenen gemiydi. Biz **Kocatepe**'nin bizim karakol uçağımızla konuşmalarını duyuyoruz... Daha doğrusu uçağın **Kocatepe**'ye söylediklerini duyuyoruz. Uçak şöyle diyor: **«Gemilerin üzerinde üzeri oğlarla örtülmüş malzemeler var. Bacasında şöyle şöyle işaretler var»**... Biz bunu duyunca şaşırdık... Çünkü harp gemilerinin bacasında işaret olmaz. Uçak bir ara dedi ki **«Bir jet uçağı bana yaklaşıyor. Ben ondan uzaklaşmak için alçalıyorum»**. Aralarında böyle konuşmalar oluyor. Biz bu arada biraz şaşırdık... Çünkü radarda gerçekten bir şeyler görünüyor ama, uçağın verdiği bilgilere göre ilerideki gemi bir İtalyan ticaret gemisi. Bunu bizim gemide baca işaretlerini gösteren uluslararası kitaplara bakıp öğreniyoruz.

— Yani siz o Yunan konvoyu olduğu bildirilen konvoyu gözle göremiyor musunuz?

— Hayır, gözle görecek kadar yakın değiliz. Aldığımız emir uyarınca daha güneye de inemediğimiz için, gözle göremiyoruz. Bu arada bizim uçakların da, o konvoyu bombalamaya geleceğini biliyoruz. Bizim savaş harekât merkezi de, Anadolu üzerinden gelen uçakları bize bildiriyor. Bir ara yine bir uçak kafilesi olduğunu bildirdiler bize... Bir süre sonra savaş harekât merkezimiz **«Uçaklar döndüler, şu yöne yöneldiler... Bize yaklaşıyorlar»** demeye başladı. Biz bu anonsu aldıktan sonra **«Allah Allah, bunlar niçin bize doğru geliyorlar?»** diye düşünürken birdenbire Kocatepe muhribinin telsizinden **«Uçak hücumu... Uçak hücumu»** diye bir ses duyduk. Tam o sırada Kocatepe'nin sesi kesildi ve birkaç saniye sonra bir gümbürtü de bizim Adatepe'de koptu.

— Peki siz o uçakları üzerinizde falan hiç görmediniz mi?

— Efendim bizim o sıradaki bütün dikkatimiz denizdeki **«Jale»** hedefine, yani muhtemel Yunan konvoyu üzerine çevrilmiş durumda... Gelen uçakların da bizim uçaklarımız olduğunu biliyoruz ama bizim uçaklarla konuşma bağlantımız yok. Halbuki hemen birkaç gün önceki De-

niz Kurdu tatbikatında biz uçakları kendi kontrolumuza alarak tatbikat yapmış ve çok da başarılı olmuştuk. Fakat nedense, Kıbrıs harekâtı sırasında böyle bir emir verilmedi ve uçaklar bizim kontrolumuzda değildi. Halbuki bunun tersi olsaydı, uçaklarımız bize yaklaştığı zaman, bizim komodorumuz onları yönlendirirdi. Yani bizim geminin gözcüleri uçakların yaklaştığını haber verdiler... Ama ben **Kocatepe**'den **«Uçak hücumu»** sözünü duyuncaya kadar zannediyorum ki bunlar bizi şöyle bir görecekler ve hemen ardından Yunan hedefine yönelecekler.

— Sayın **Kolburan** gemilerimizle uçaklarımız arasında haberleşme bağlantısı yok. Ama böyle bir savaş durumunda gemilerimizin, kendilerini bizim uçaklarımıza tanıtacak bir parolası veya özel işareti de yok mu?

— Elbette var... Görünür bir işaretle tanıma ve tanıtma parolamız vardır. Bu büyük bir bayraktır ve güverteye serilmiştir. Ama bu bayrak, Türk bayrağı falan değildir. Uçağımız bizim Türk gemisi olduğumuzu anlasın diye güverteye yayılır. Ayrıca bu bayrak düşman tarafından öğrenilmesin diye sık sık değiştirilir ve havacılar da bu bayrağı bilir. Tabii gemide ayrıca Türk bayrağımız da var ama bu yetmez... Çünkü Türk bayrağını Yunanlı da kendi gemisine çekebilir. Onun için, Türk bayrağı ile yetinilmez.

— Evet efendim, en son sizin **Adatepe** muhribinde bir gümbürtü koptuğunu söylemiştiniz...

— Gemi birdenbire kardı.

— Bu olay saat kaçta oluyor?

— 21 Temmuz günü saat 14.30 dolaylarında... 750 librelik koskoca bir bomba geminin hemen yanında suyun içinde patlıyor ve suyun içerisindeki şok tesiriyle bakınız neler oluyor... Bütün telsiz cihazlarımız devreden çıktı. Cayro pusulamız devreden çıktı ve Cayro alarmı çalmaya başladı. O büyük sarsıntıdan bütün gemide **«Vuuu, vuuu, vuuu»** diye alarm çalmaya başladı. Makina dairesinde borular patladı. Kazanlar biraz yerinden kaydı. Kondenserde su kaybı var. Buharlı jeneratörler durdu ve geminin içi zifiri karanlık oldu. Arkadaşlar hemen di-

zel jeneratörleri devreye soktular. Tabii birdenbire böylesine bombalanmak, hepimizde şok etkisi yarattı.

— Bu arada bizim uçaklar sizin üzerinizde dolaşmaya devam ediyor mu?

— Birinci hücumu yaptıktan sonra, dolaşmaya devam ediyorlar.

— Kaç uçak var?

— Valla sanıyorum her gemiye bir uçak var... Hemen ardından biri daha geliyor. Bunu sonra havacılara sormadım ama, sanıyorum ki altışarlı veya dokuzarlı bir hava filosu olabilir... Evet Emin bey, ben bu sırada bir anda **«Sancak Alabanda»** (Kuzeye dön» emri verdim. Ben bu emri verince gemi komutanımız Rızanur Öncü yanıma geldi ve **«Ne yaptın Mehmet?»** diye sordu... **«Kuzeye döndürdüm efendim»** dedim... **«Tamam Mehmet, yılankavi (sağa sola kıvrılarak) seyir yapalım»** dedi. Yani uçaklardan korunmak için bir sağa bir sola döne döne Anadolu'ya doğru rota tutturduk. Tam bu sırada ben sağ ileride **Mareşal Çakmak** muhribini gördüm. Aynı tipte kocaman bir bomba da onun iskele başomuzluğunda patladı. Hemen yanında suya çarptı ve **Mareşal Çakmak** muhribinin de yanında muazzam bir su kitlesi havalandı. Baktım **Mareşal** da uçaklara ateş ediyor.

— Siz de ediyor musunuz?

— Elbette, kendimizi korumak için biz de ateş ediyoruz... Birkaç dakika sonra uçaklar bize yeniden saldırdı. Bu kez makinalı tüfekle de tarıyorlar.

— Peki efendim, bu sırada onların Türk uçağı olduğuna emin misiniz, yoksa Yunan uçağı olabileceğini falan düşünebiliyor musunuz?

— Emin bey biliyorsunuz hem bizim uçaklarımız, hem de Yunan uçakları Amerikan yapısıdır ve aynıdır. Sonra üzerimize saldırırken, güneşi arkalarına alarak saldırıyorlar. Yani büyük bir endişeye düştük. Türk uçakları olduğunu tahmin ediyoruz, çünkü Yunan uçaklarının o sırada böyle uzun bir süre havada kalamayacaklarını biliyoruz. Oysa bunlar bizim üzerimizde rahat rahat uçuyorlar. Ama yine de bir karara varamıyoruz. Bütün bunlar olur ve biz

saldırıya uğrarken, komodorumuzun bulunduğu **Mareşal Çakmak**'la da irtibat kuramıyoruz. Bu sırada **Mareşal Çakmak** da bizimle birlikte Türkiye'ye doğru rota tutturdu. Bir ara arka tarafa (güneye) doğru bir baktım ki, **Kocatepe** isabet almış ve muazzam bir duman çıkıyor...

— Bu sırada diğer gemilerimizle aranızda kaç metre mesafe var?

— Tahminen 1.400 metre... **Kocatepe** güneybatıya, eski rotasına doğru bir süre yol aldı. Ama az sonra makinaları durduğu için, olduğu yerde kaldı. Gemi durunca, uçaklar yeniden hücuma geçtiler... Çünkü duran hedefe saldırmak çok daha rahat olur. Bu arada bize de saldırmaya devam ediyorlar. Bir ara uçaklar sanki maçın devre arası gibi halftaym verdiler ve ortalıktan kayboldular. Biz ise, diğer iki gemiyle bir türlü haberleşme kuramıyoruz. Bütün haberleşmemiz kesildi gitti. Sonuçta gemide bulunan eski bir cihazı çalıştırmayı başardık ve Türkiye sahilindeki bir istasyona komutanın emriyle **«Arnavutburnu'ndan şu kadar kerterizde (şu kadar açıda) şu kadar mesafede düşman uçaklarının saldırısına uğradık»** diye çok âcil bir mesaj çekebildik. Bu mesajı çekince köprü üstüne çıktım ve uçaklar bir anda yeniden belirip saldırıya başladılar. Ancak bu sefer isabet ettiremediler. Bunu yaşayınca, gemi komutanımızın vermiş olduğu **«Yılan kavi seyir»** emrinin ne kadar isabetli olduğunu anladım.

— Bu arada **Kocatepe** artık batıyor mu?

— Biz kuzeye (Türkiye'ye doğru yol aldığımız için, artık onun durumunu bilemiyoruz.

— Peki ama orada bizim bir gemimiz bombalanmış ve belki de batmak üzere. Diğer iki geminin ona yardıma gitmesi gerekmez mi?

— Ama onu kurtarabilmek için, önce bizim kendimizi emniyete almamız gerekir. Yani denizdeki kural şöyledir Emin bey... Orada tehlike varsa, başka hiçbir gemi zor durumdaki gemiye yardım edemez... Çünkü yardım etmek için makinaları durdurup, denizde hareketsiz kalacaksınız. Hareketsiz bir hedefi kolayca batırırlar. Yani önce kendinizi kurtaracaksınız. Ancak emniyette oldu-

ğunuza kesinlikle emin olduktan sonra oraya yaklaşabilirsiniz... Biraz sonra uçaklar yine kayboldular ve bu arada biz de komodor **İrfan Tınaz**'ın bulunduğu **Mareşal Çakmak** muhribiyle haberleşme kurabildik. Komodor bize durumu sordu. Komutanımız da **«Can kaybı yok ama hasar var»** dedi. Bunun üzerine komodor kurmay albay **Tınaz «O halde siz Anamur'a, emniyetli bölgeye doğru gidin. Ben de Kocatepe'ye yardıma gidiyorum. Bizimle irtibatı kesmeyin»** dedi. Biz de onlarla irtibatı kesmeden, yavaş yavaş Anadolu'ya doğru çıkmaya başladık. Bizim gemide su kaybı olduğu için zaten çok yavaş gidebiliyoruz. Hızımız saatte beş mili ancak buluyor. Bir saat kadar sonra, **Kocatepe**'ye yardıma giren **Mareşal Çakmak**'tan **«Uçak hücumuna uğradık. Tekrar hücum ediyorlar»** diye mesaj aldık. Saat 18 dolaylarında uçaklar yine üzerimizde göründüler ve biz yine **«Eyvah»** dedik. Muhabere cihazlarımızı o sırada düzeltmiştik. Onları açtık ve bize daha önce verilmiş olan uçak temas frekanslarını kullanarak uçaklara çağrı yapmaya başladık. Pilot bize **«Türk müsünüz?»** diye sordu... **«Evet, Türküz»** dedik.

— Nasıl çağrı yapıyorsunuz böyle bir savaş durumunda uçaklara? Somut sözlerle anlatır mısınız?

— Diyoruz ki **«Kartal, Kartal, burası Deniz... Sizi dinliyorum...»** Uçakların çağrı adı **Kartal**'dır. Diyoruz ki **«Biz Türk gemisi Adatepe'yiz»**... O da bize **«Çağrı adınız nedir?»** diye soruyor. Biz de çağrı adımızı söylüyoruz.

— Yani uçağa şifreli adınızı mı veriyorsunuz?

— Şifreli adımızı veriyoruz. Ama bir de uçakla gemi arasında bir parola vardır. Karşılıklı haberleşme kurulurken o parola verilir. O parola herhalde konuştuğumuz uçakta yoktu ki, yine bir sorun çıktı. Gruptan ayrılan bir uçak üzerimizde habire dönmeye başladı. Hatta o uçak çevremizde dönmeye başlayınca, biz komutanla birlikte biraz rahatladık.

— Niçin rahatladınız?

— Demek ki bizi tanımak istiyor. Bir kuşkusu var ki, ateş etmiyor. Eğer düşman olsam, ben de ona ateş ederim. Demek ki ben düşman değilim. Nitekim bu uçak da

biraz tur attıktan sonra güneye (Kıbrıs'a) doğru uzaklaştı.

— Peki efendim, hasarlı ve yaralı bir şekilde yavaş yavaş Türkiye'ye doğru dönerken uçaklarla irtibat kurmayı başarmışsınız. Bunu saldırıya uğramadan önce niçin yapamadınız?

— İşte Emin bey, bu konunun üzerinde çok duruyorum ve çok önemlidir. Uçaklar gemilerin denetimine verilmemişti. En baştan bu yapılmamıştı zaten... Bir de işin şu yönü var... Doğrudan hücuma yönelen uçaklar belli bir çıkış noktasından sonra artık haberleşmeyi keserler. Düşman dinlemesin diye ne karayla, ne de birbirleriyle irtibat kurmazlar. Hatta o kadar ki, birbirlerine yakın uçarken pilotlar el kol hareketiyle bile haberleşirler... Şimdi biz artık Türkiye tarafına doğru seyrederken, ilk kez saldırıya uğramamızın üzerinden hemen hemen üç saat geçmişti. Bu son anlattığım hadisede uçaklar üzerimizden uçtular ama saldırmak için değil, keşif için uçtular. Aradan geçen bu süre içerisinde savaş harekât merkezi de saldırıya uğrayan gemilerin Türk gemisi olduğunu herhalde farketmiş ve bunu uçaklara bildirmişti. Yoksa yine saldırabilirlerdi. Fakat, biz de oldukça kuzeye gelmiştik.

— Evet efendim... Az önce kaldığımız yerden devam edelim konuşmamıza... **Kocatepe** saldırıya uğramış, dumanlar çıkıyor ve Mareşal Çakmak gemisi Kocatepe'ye yardıma gittiğini size bildiriyor. Orada neler olmuş?

— Efendim komodor kurmay albay **İrfan Tunaz** da Mareşal Çakmak gemisinde... Onlar **Kocatepe**'nin yanına gidiyorlar, makinaları durduruyorlar. Yanan geminin çevresinde salları görüyorlar. Canını kurtarabilen subay, astsubay ve erler sallara binmişler. **Mareşal Çakmak** orada ne yapacak? Kendi filikalarını indirip **Kocatepe**'nin personelini denizden toplayacak ve gemiye alacak. Tam kurtarma işlemi başlarken, uçaklar yeniden saldırıyorlar Emin bey...

— Öff, korkunç bir şey... Siz anlatırken tüylerim diken diken oluyor...

— Ve **Mareşal Çakmak** da makinalara verebildiği kadarını verip, oradan uzaklaşmak zorunda kalıyor. Gerekli manevraları yapıyor ve ateş ederek oradan uzaklaşmaya başlıyor... Denizdeki **Kocatepe** mürettebatı kaderleriyle başbaşa kalıyor.

— Yani bizim uçaklarımıza ateş ediyor...

— Elbette... Kendini korumak için ateş etmek zorunda... Dolayısıyla komodorumuzun ve **Mareşal Çakmak** muhribinin, denizle boğuşan **Kocatepe** mürettebatını kurtarma çabaları da böylece yarım kalıyor. Fakat bütün bunlar olup biterken, Girne önlerinde **Tınaztepe** muhribinde bulunan Harp Filosu komutanı Sayın **Nejat Tümer**, durumdan haberdar oluyor. Bu durumu duyunca **Tınaztepe, Kocatepe**'nin batmakta olduğu yere doğru yola çıkıyor. Saat 19.30 dolaylarında biz Türkiye tarafına doğru ağır ağır giderken **Tınaztepe** bizim yanımızdan geçti. Ben de o geminin ikinci komutanına ışıldakla **«Aman dikkatli olun»** anlamına bir mesaj gönderdim. Biz ertesi sabah saat 8 dolaylarında yavaş yavaş Mersin limanına ulaşabildik. Oraya vardığımızda tek kazana kalmıştık. Şamandıraya bağlandık. O gün akşama doğru **Mareşal Çakmak** da geldi. **Kocatepe** mürettebatını kurtarmaya gittikleri zaman makinalarını durdurmuşlardı ya... O sırada bizim uçaklardan çok makinalı tüfek isabeti almışlar. Hatta onlar da, gemideki mermilerini bitirecek kadar ateş açmışlar bizim uçaklara. Gemide hasar vardı.

— Peki **Kocatepe**'den denize dökülenler daha sonra nasıl kurtuldular?

— Efendim onu da kurtulan arkadaşlardan öğrendik. Kurtulma ihtimali daha fazla olsun diye, denizde sallar iplerle birbirine bağlanır. Bu salların küçük kürekleri de vardır. Bazıları demişler ki **«Aman Kıbrıs'a doğru kürek çekmeyelim, Yunanlıların eline düşeriz»**... Bunların bir kısmını İsrail balıkçı gemileri, bir kısmını da İngiliz harp gemileri topluyor denizden. Tabii Tınaztepe muhribi de hiçbir şey yapamadan geri dönüyor. Geceyarısından sonra Kocatepe, şiddetli bir patlamayla batıyor. Cesetlerin çoğu Kıbrıs Rum sahillerine vuruyor.

Hatırladığım kadarıyla Rumlar şehitlerimizin cesetlerini bize vermişlerdi. İsrail gemilerinin kurtardığı denizcilerimiz de, İsrail'den uçakla Türkiye'ye gönderilmişti.

— Sayın **Kolburan** burada çok önemli bir şey var. Bizim radarlarımızda bir konvoy görünüyor ve bunun düşman konvoyu olduğu bildiriliyor. Sonra bizim uçaklarımız bu konvoya doğru yola çıkıyorlar, ancak bizim gemilerimizi bombalayıp batırıyorlar. Böyle bir düşman konvoyu gerçekten var mıydı?

— Böyle bir konvoy ne yazık ki yoktu Emin bey... Biz bunu sonradan anladık.

— Peki sizin radarlarınızda görülen ve **«Jale»** adını verdiğiniz hedef neydi o zaman?

— Elektronik bir aldatmaca olabilir. Orası, Türkiye'nin harp sahası ilân ettiği yasak bölgeydi. Belki hedefine kısa yoldan gitmek isteyen bazı ticaret gemileri, o yasak bölgenin güneyinde mecburen toplanmışlardı. Ayrıca o yasak bölgenin güneyinde bazı Amerikan ve İngiliz harp gemilerinin toplanmış olduğunu sonradan duydum. Ancak benim tahminim, radarlarda görünen bu konvoy tamamen bir elektronik bir aldatmaca idi. Ama bu görüntü, üst makamları haklı olarak tedbir almaya zorlamıştır ve üzerine gidilmiştir. Ayrıca şunu da belirteyim ki, bize daha önce gelen elektronik istihbarat bilgilerinde Yunan savaş gemilerinin Ege denizi ve Yunan ana kıtasındaki limanlarında olduğu anlaşılıyordu. Biz bu çelişkiyi daha önce komutanla fark etmiştik.

— Peki kim yapmış olabilir bu elektronik aldatmacayı? Acaba o yörede bulunan Amerikan savaş gemileri mi, İngiliz savaş gemileri mi, yoksa balıkçı teknesi numarasıyla oralarda gezen İsrail casus gemileri mi? Eğer gerçekten böylesine anlamsız ve gereksiz bir aldatmacayı birileri yaptıysa, Kocatepe şehitlerinin ruhları bunu yapanların iki yakasını herhalde hiçbir zaman bırakmaz... Lânet olsun onlara... Bu işi kimin becerdiği hiçbir zaman açığa çıkmadı, değil mi?

— Çıkmadı Emin bey... Eğer bu konvoy görüntüsü hava radarlarında da var idiyse, o zaman mutlaka bir aldat-

maca vardı... Çünkü biz o konvoyu hiçbir zaman gözlerimizle görmedik. Ama belki de bazı ticaret gemileriydi...

— Her şey olup bitmiş Sayın **Kolburan**... Orada kendi kendimizi bombaladık ve koskoca bir muhribimiz battı.. Çok şehidimiz oldu. Aradan şimdi 13 yıl geçmiş. Acaba bu olayda hangi makam hatalıydı?

— Efendim bazıları bu olayda Deniz Kuvvetleri'nin hatası olduğunu söyledi. Ama Deniz Kuvvetleri'nin hatası olsa bize niçin **«Konvoya önce uçaklarımız hücum edecek. Siz şu sahanın güneyine inmeyin»** desin? Burada uçakların kendi gemilerimizden haberi yoktu herhalde!

— O halde Hava Kuvvetleri'nin hatası mıdır?

— Bence Kuvvet hatası değildir. Savaş karargâhlarının hatası olabilir. Meselâ Adana'da müşterek harekât karargâhı vardı... Veya daha yukarıdaki karargâhlar vardı. Acaba bunlar arasındaki bilgi akımı mı aksadı?.. Çünkü Kıbrıs harekâtından hemen önce biz uçaklarla müşterek tatbikat yapmıştık. Amiralimiz onları istediği tarafa sevk etti, istediği görevleri verdi. Ben zaman zaman hep düşünüyorum, acaba Kıbrıs harekâtı sırasında uçaklarımız, denizdeki kuvvetlerimizin emrine verilseydi acaba daha iyi olmaz mıydı?

— Yani ortada bir hata var, öyle değil mi?

— Elbette var. Biz bu durumdan ders alalım istiyorum. Ben istiyorum ki, bir olay madem ki konuşuluyor, o konudaki gerçekler ortaya çıksın ve bazı tabular artık yıkılsın. Bu konuda soruşturma açılmıştı. İstiyorum ki devlet bu soruşturmanın sonuçlarını artık açıklasın. İngiltere Falkland savaşıyla ilgili olarak açtığı soruşturmayı çoktan tamamladı ve bütün dünyaya açıkladı. Hatta bunlar bizim Deniz Kuvvetleri dergisinde bile yayınlandı. Yoksa böyle şeyler dünyanın her yerinde ve her savaşta olabilir. Vietnam'da Amerikan uçakları kendi birliklerini sık sık bombalayıp çok adam öldürmüştür. İkinci dünya savaşında Alman'ların Bismark gemisini kovalayan İngiliz uçakları kendi gemilerine ateş açmışlardır. Önemli olan hatanın nerede olduğunu bilmek ve bundan sonra iyi tedbirler almaktır.

— Kaç şehit verdik Kocatepe muhribinde?

— Hatırladığım kadarıyla 3 subay, 19 astsubay ve 49 er şehit oldu.

— Bir de şunu soracağım efendim... Deniz Kuvvetleri'nde daha sonraki yıllardaki görevlerinizde, ya da sivil yaşamınızda, sizi bombalayan pilotlarla hiç karşılaştınız mı?

— Görevim gereği pilotlarımızla sürekli ilişkim oldu ama hiç karşılaşmadım. Ya da kendileri bana bu durumu söylemedi. Onların kim olduğunu hiçbir zaman bilmedik biz... Meselâ siz bundan sonra bizi bombalayan pilot kardeşlerimizden biriyle bir sohbet yapabilseniz ne kadar ilginç olur...

— Gerçekten ilginç olur... Pilotlardan biri bana başvursa, böyle bir sohbeti seve seve yaparım. Sayın **Kolburan**, bana burada çok ilginç şeyler anlattınız. Sizi dinlerken sanki olayın içinde yaşamış gibi hissettim kendimi... Size bu konuşma için çok teşekkür ediyorum. Bütün şehitlerimizi de burada saygıyla ve rahmetle anıyorum efendim.

Emin Çölaşan'ın notu: Bu konuşma Hürriyet'te yayınlandıktan hemen sonra bana iki başvurma oldu. İlki, Kocatepe muhribini bombalayan pilotlarımızdan emekli pilot yarbay Zeki Kılıç... Diğeri ise, o günleri Savaş Karargâhı'nda yaşayan emekli kurmay pilot albay Behçet Tamuroğlu... Kocatepe olayını bu iki seçkin havacı ile konuşma fırsatını buldum. Bu konuşmaları, sayfayı çevirince okumaya başlayacaksınız.

ZEKİ KILIÇ *1939 yılında Mersin'de doğdu. 1960 yılında Hava Harp Okulu'nu bitirdikten sonra uzun yıllar jet pilotu olarak görev yaptı. Türk Hava Kuvvetleri'nde uçuş öğretmenliği, keşif pilotluğu gibi görevler üstlenen, ayrıca dış görevlerde de bulunan Zeki Kılıç, 1974 Kıbrıs harekâtına filosuyla katıldı ve çeşitli hedeflere taarruz etti. 1981 yılında yarbay rütbesiyle emekli olan Kılıç halen özel bir havayolu şirketinde kaptan pilot olarak çalışıyor. İngilizce ve İtalyanca bilen Kılıç evli ve iki çocuk babası.*

KOCATEPE'YE SALDIRAN PİLOT...

— Sayın Zeki Kılıç, 1974 Kıbrıs harekâtında jet pilotu idiniz. Harekâtın ikinci gününde yanlışlıkla kendi gemilerimizi bombaladık ve Kocatepe muhribimizi batırdık. Bu olayda çok denizcimiz şehit düştü. Gemilerimizi bombalayan ve Kocatepe'yi batıran pilotlarımızdan hiç biri bugüne kadar konuşmadı. Şimdi ilk kez siz konuşuyorsunuz ve tarihe geçecek açıklamalar yapacaksınız. 21 Temmuz günü neler oldu? Nasıl saldırdınız kendi gemilerimize? Nasıl batırdınız Kocatepe'yi?... Ve en önemlisi, bu işin sorumlusu kimdi? Bana bunları anlatmanızı rica ediyorum...

— Sayın Çölaşan ben Kıbrıs harekâtında Ankara Mürted hava üssünde binbaşı rütbesiyle görevliydim ve kol komutanıydım. Yani diğer üç uçağı yanına alıp hedefe taarruz eden komutandım. 20 Temmuz günü birliklerimiz Kıbrıs'a çıkmıştı. Çıkarma 21 Temmuz günü de

devam ediyordu. O sabah saat 10.30 dolaylarında düşman gemilerinin bir konvoy halinde Kıbrıs'ın Baf limanına doğru ilerledikleri, keşif uçaklarımız tarafından tesbit edilmiş. Hatırlarsanız, Kıbrıs'ın batısında kalan belli bir deniz bölgesini Türkiye **«Harp sahası»** ilân etmişti. Hiçbir geminin oralara girmemesi, radyolarımızdan da sürekli olarak bildiriliyordu. Yani dost ve düşman hiçbir geminin oraya girmemesi isteniyordu. Orası bir anlamda **«Yasak bölge»** ilân edilmişti. Biz bu sırada üssümüzde zaten hazır olarak bekliyorduk. Bu konvoyun Akdeniz'de görüldüğü nokta incelendi. Bu işin teknik hesapları yapıldı ve düşman konvoyunun öğlen saat 14.10'da Baf limanına varacağı hesaplandı. Bize komutanlarımız dediler ki **«Planlamanızı ve hesabınızı yapın. Mürted'ten saat kaçta kalkarsanız, bu gemileri vurabilirsiniz?»**... Biz de hesapladık. Mürted'ten Baf 24 dakika sürüyor uçaklarımızla. Ona göre kalkış saatlerimizi ayarladık ve beklemeye başladık. Bu arada da **«Düşman konvoyu inşallah geri döner»** diyorduk.

— Niçin öyle diyordunuz?

— Emin bey, çünkü bu bizim ilk savaş görevimizdi ve insan ister istemez heyecanlanıyor. Bizim 141. filo bir gün önce Kıbrıs'ı bombalama görevine katılmamıştı. Fakat anlaşıldı ki, düşman konvoyu geri dönmüyor. Bu durumda saldırı yapılacaktı. Uçaklarımıza gemilere karşı kullanılacak özel bomba ve mermiler yüklendi. Bir süre sonra bize emir geldi ve saat tam 13.46'da ilk kolumuz fren bıraktı. Yani havalanmaya başladık. Beş dakika arayla bir kol havalanıyordu. Ben ikinci dörtlünün lideriydim. Birinci kolun lideri de, şimdi THY'da kaptan pilot olan binbaşı Namık Kemal Aşıcı'ydı... Uçaklarımız F-104 uçağı...

— İlk kez savaşa gidiyorsunuz. O sırada korktunuz mu Zeki bey?

— Mutlaka hepimizde heyecan vardı. Ancak bu heyecan yerden kalkıncaya kadar oluyor. Sonra her şeyi unutup düşmanı düşünmeye başlıyorsunuz. Havada gazları açtık. Bize verilen görev önemliydi, çünkü bu konvoy Baf'a asker ve cephane çıkaracaktı. Emin bey şimdi

burada size çok açık ve basit bir açıklama yapacağım. Hava Kuvvetleri'nin görevi düşmana saldırmak ve düşman saldırılarını durdurmaktır. Ama bir görevi de, kara ve deniz kuvvetleriyle koordineli haberleşme sahası desteği kurmaktır. Diyelim ki Kıbrıs'ta Türk ve Yunan askerleri savaşıyor. Bunların silâhları aynı, üniformaları hemen hemen aynı. Türk uçakları Yunan kuvvetlerini nasıl bombalayacak? İşte burada hava irtibat subayı dediğimiz pilot arkadaşlarımız devreye girer. Bunlar yerde ve cephenin en önünde görev yapar. Belki bir kayanın üzerindedir, belki ağaca çıkmıştır. Dost ve düşman kuvvetlerin yerlerini pilotlarımıza her saat başında değişen özel parolalarda bildirir. Direktifleri oranın komutanından alır ve **«Şu kadar sağa dönün, şu kadar sola dönün, şu kadar derece burun aşağıya verin, şimdi karşıdaki hedeflere ateş serbest»** der ve bizi yönetir. Bunlar özel eğitim görmüş arkadaşlardır. Biz de ona göre ateş ederiz. Deniz savaşı olacağı zaman, denizciler de mutlaka bizden yardım isterler. O zaman komutan gemisinde yine aynı eğitimi görmüş bir pilot arkadaşımız, hava irtibat subayı olarak görev yapar. Denizde yirmi tane aynı renkte, aynı tipte aynı bayraklı gemi bile olsa hiç farketmez. O arkadaşımız bizi yönetir ve biz de o gemiyi vurup aralarından çeker çıkarırız. O kadar ki, bunu yaparken kendi gemilerimize en ufak bir zarar bile vermeyiz.

— Zeki bey siz orada bilmeden Mareşal Çakmak, Kocatepe ve Adatepe muhriplerimize saldırıyorsunuz. Bu üç geminin komutanı Deniz Albay İrfan Tınaz, Mareşal Çakmak muhribinde... Sizin irtibat subayınız da o gemide mi bu sırada?

— Hayır efendim, değil... Bakın bu konuya onun için girdim. Şimdi tekrar dikkatinizi çekiyorum... Yapılan radyo anonslarında ve diğer yayınlarda **«Türkiye'nin savaş sahası ilân ettiği bu bölgeye dost ve düşman hiçbir gemi girmesin»** diye ilân ediliyor. Yani o bölgede olduğu bildirilen düşman konvoyuna karşı deniz kuvvetlerinin yapacağı hiçbir şey yok. Hava kuvvetlerimiz, kendi uçaklarıyla bu konvoyu imha edecek güce sahip. Onun için, De-

niz kuvvetlerinin oraya bir kuvvet göndermesi sözkonusu değil. Tamamen Hava kuvvetlerine verilmiş bir görev var ortada... Biz oraya bu şartlarla gidiyoruz. Bizim aldığımız emir **«Baf limanında gördüğünüz bütün yüzen cisimleri batıracaksınız»**... Niçin? Çünkü orada bizim gemimiz yok. Bu emri kim veriyor? Müşterek Harekât Merkezi veriyor. Orada bütün kuvvetlerin temsilcileri var. Onların kararı, buraya sadece uçaklarımız saldıracak. Yani biz oraya **«Bütün gördüğünüz cisimleri batırın»** emrini alarak gittik Sayın Çölaşan... Ve orası bir deniz savaşı bölgesi olmadığı için de, gemilere irtibat subayı verilmedi. Olsaydı, mutlaka verilirdi... Eğer öyle bir durum olsaydı, zaten Deniz kuvvetlerinin kendi gemilerine hava irtibat subayı istemesi gerekirdi. Orada bizim gemilerimizde hava irtibat subayı olsaydı, o arkadaş bize özel parolalarla **«Şu hedefe saldırın»** derdi ve saldırırdık. Veya **«Şunlar bizim gemilerimiz»** derdi ve saldırmazdık.

— Evet efendim... Mürted üssünden kalktınız ve Baf'a doğru uçuyorsunuz. Neler oldu?

— Tabii biz Baf'a doğru deniz üzerinden çok alçaktan uçuyorduk ki, düşman radarları bizi yakalamasın...

— Kaç metreden uçuyorsunuz?

— En fazla yirmi metre yükseklikten... Belki yirmi metre bile yoktur... Kıbrıs haritasına bakarsanız, Baf'a gelmeden önce Arnavutburnu vardır. Bizim dörtlü kol Arnavutburnu'na geldiğimizde, oranın batısında bir muhrip bize uçaksavarları ile salvo ateşine başladı. Ancak bizim hedefimiz o gemi değildi. Bizim hedefimiz, Baf'a çıkarma yapacak konvoyu yok etmekti. Baf limanını onlara kullandırmamaktı... Onun için, bize ateş açan bu gemiye saldırmadık ve Baf'a doğru devam ettik. Benim önümdeki dörtlü kol lideri Aşıcı binbaşı dedi ki **«Kılıç, kuzeyde bu gemilerden çok yoğun ateş yedik. Onun için ben soldan güneye kayıyorum. Güneyden taarruz edeceğim»**... O böyle deyince ben de dörtlümle birlikte Kıbrıs'a yöneldim. Radarlara yakalanmamak için yine dağların arasından falan çok alçaktan uçup, alçak irtifadan gelip güneyden çektim dörtlümle...

— **«Çektim»** derken neyi kastediyorsunuz?

— Yani bombayı sallamak için önce yükselip sonra dalacaksınız hedefe doğru. Pike yapmak için yukarı çektim yani...

— Peki nereyi bombalayacaksınız şimdi?

— Gemileri bombalayacağız Sayın Çölaşan, gemileri... İşte olay burada başlıyor zaten. Baf limanının birbuçuk mil (yaklaşık ikibuçuk kilometre) dışında dört tane harp gemisi vardı. Batıracağız onları. Bizim aldığımız emirde **«Gördüğünüz bütün yüzen cisimleri batırın»** denliyordu. Orada dört tane yüzen büyük gemi vardı. Bu gemiler limanın batısında ve çok yakınındaydılar ve hemen bize karşı yoğun bir uçaksavar ateşine başladılar. Çevremizde filmlerde falan gördüğümüz şarapnel parçaları tıkır tıkır dolaşıyordu. Onların arasından dalıyorduk. İlk anda biz bu gemilere roket taarruzu yaptık. Tahrip bombalarıyla taarruz ettik. Sonra top taarruzuna geçtik. İrtifa alıp (yükselip) tekrar martı gibi dalıyorduk üzerlerine... Martı nasıl yükselip dalar, biz de öyle yapıyorduk roket ve bomba atışlarımızla...

— Herhalde o sırada bilmeden Türk gemilerini bombalıyorsunuz. Peki bunların bayrağına falan bakmıyor musunuz hiç?

— Sayın Çölaşan siz birisiyle kıran kırana bir kavgaya girmişsiniz. Bütün amacınız o adamı nakavt etmek. Bu yüzden de sürekli olarak onun yüzünü, midesini ve diğer hassas noktalarını hedef alıyorsunuz. Bu durumda onun gömleğinin etiketine, veya göğsündeki bir işarete bakabilir misiniz? Siz orada can pazarındasınız. Biz de o sırada öyleyiz ve aldığımız emri yerine getiriyoruz. Bizim uçaklardan top atışları alçaktan yapılır. Biz top atışlarına geçtiğimizde, kavga ettiğimiz bu rakiplerimize göre üstün olduğumuzu anlamış olduk. O yüzden de **«Aaa, bunun gömleğinde yazı varmış»** demek olanağını bulduk. Dayak yeseydik, tabii ki yine göremezdik... Ve biz üstün duruma geçtiğimiz için, saldırdığımız gemilerdeki Türk bayrağını ve Türk panosunu (güverteye serilen özel tanıtma işareti) gördük. Biz bunu son anda gördük ve çektik

(yükseldik). Orada üç muhrip, bir de bot şeklinde küçük bir yüzen cisim vardı. Hiç kimse bize **«Bunlar Türk gemisidir, ateş etmeyin»** diye anons etmedi. Etse bile, bize parolayı vermesi gerekir. Ancak istasyonun birinden **«Efendim Baf açıklarında Türk gemileri hücuma uğramıştır. Bütün havadaki Türk uçakları yardıma gitsinler»** diye bir anons duydum. Arkadaşlar da duymuşlar bunu... Ancak bu Rum Türkçesi değildi... Rum şivesiyle değil, çok güzel bir Türkçe ile konuşuyordu. Ben kendisine **«Yayın yapan istasyon parolayı söyle»** dedim. Fakat her saat değişen parolayı adam bilmiyor... Parolayı veremedi... **«Ben size komutanın emrini iletiyorum»** dedi. Ben de bunun üzerine, bu çok güzel Türkçe konuşan adamı Yunanlıların kullandığını düşündüm... Yani bu, bizi şaşırtmak isteyen düşmanın bir oyunu olabilirdi. Aksi halde parolayı vermesi gerekirdi. Bu adamın, çok güzel Türkçe konuşan, ama Yunanlılara hizmet eden bir Türk olduğunu düşündüm ve telsizden ona çok özür dilerim **«Birkaç saat sonra senin de anan...'ceğiz orospu çocuğu»** diye küfrettim... Çünkü bu adamı ben satılmış bir Türk olarak kabul ettim. Bana **«Komutanın emri»** diyor, parolayı bilmiyor... Bu sırada biz zaten dönüyorduk. Yakıtımız azalmıştı. Yani istasyon bize parolayı verse bile, oralarda daha fazla kalamazdık. Cephanemiz bitmişti, yakıtımız azalıyordu.

— Peki bu saldırıda gemilere isabet ettirdiniz mi?

— Tabii efendim... Tabii ettirdik... Boş dönmek olur mu?

— Herhalde o sırada düşman gemilerini mahvettiğiniz için çok zevklenmişsinizdir...

— Son anda bunlardaki Türk bayrağını ve Türk panosunu gördüğümüz için, içimizde bir burukluk var. Kendi kendimize **«Acaba?»** diye soruyoruz ama buna ihtimal de veremiyoruz... **«Harp sahası»** ilân edilmiş o bölgede bizim gemilerimizin olamayacağını düşünüyoruz... Eğer öyle olsa, bize mutlaka haber verilirdi.

— O sırada uçaklarımızla gemilerimiz arasında bir haberleşme hiç yok mu? Bir telsiz bağlantısı falan...

— Hiçbir gemimizle yok... Lüzumu olmadığı için yok. Tekrar söyleyeyim, lüzumu olsaydı, onların komutan gemisi olan Mareşal Çakmak'a, hava irtibat subayı giderdi.

— Yani bizim gemilerimiz Baf limanının bu kadar yakınına mı gitmişler?

— İçindeler Emin bey, içindeler...

— Allah Allah... İyi ama denizciler gemilerin orada olmadığını söylüyorlar. Kritik bölgeye girmediklerini geçen hafta Adatepe'nin ikinci komutanı Mehmet Kolburan da bana anlatmıştı...

— Bakın ben size, o herakâta katılan bir pilot olarak gözlerimle gördüklerimi anlatıyorum Emin bey... Ve biz döndük Mürted'e, ana üssümüze indik. İner inmez de gemilerde Türk bayrağı ve Türk panosu gördüğümüzü komutanlarımıza bildirdik. Biz yine üzüntülüyüz. Onlar da **«Araştıralım»** dediler... Biz orada beklerken, tekrar bir emir geldi ve dediler ki **«Tekrar kalkın. Bu gemiler Yunan gemisiymiş. Tekrar taarruza geçin ve kalan varsa batırın. Eğer gemi göremezseniz, Baf liman tesislerini yok edin»**... Bu emir bize indikten iki saat sonra geldi. Yani biz 15.20'de falan inmiştik, bu emir saat 17.10 civarında geldi bize... Biz bu emri alıncaya kadar, bu işe katılan 12 pilot arkadaş da **«Acaba kendi gemilerimizi mi bombaladık?»** diye kuşkulu ve üzüntülüydük. Bunların Yunan gemisi olduğunu öğrenince hepimiz birbirimizle kucaklaştık, sarıldık, şapkalarımızı havaya fırlattık... O sevinç dakikalarını size anlatamam Emin bey... Herkes sarmaşdolaş oldu. Demek ki kendi gemilerimizi değil, düşman gemilerini vurmuşuz diye son derece mutlu olduk ve o moralle yeniden uçaklarımıza koştuk. Uçaklarımız yüklenmişti. İkinci görevimize büyük bir coşkuyla gidiyorduk şimdi... Yukarıdan bir baktık ki, isabet alan gemilerden birinin bütün mazotu ve yağı denize yayılmış. O gemi yanıyor ve dumanlar çıkıyor. Diğer iki gemi kaçmış. Bu durumda biz de Baf liman tesislerine taarruz ettik ve geri döndük. Görevimizi yaptık ve Baf limanına hasarımızı verdik. Çıkarma yapılmasın diye orasını mahvettik.

— Siz o yanan gemiye yeniden saldırdınız mı?

— Hayır efendim... Yaralı kuşa taş atılmaz.

— Peki ilk saldırıda siz Zeki Kılıç olarak gemilere isabet sağladınız mı? Yani pilot olarak bunu gördünüz mü?

— O kargaşada bu belli olmaz... Çünkü onlar da size ateş ediyorlar. Orası tam bir onababa günü. Hatta alçaldığımız sırada onlara top atışı yaparken, gemilerden su bombası atıyorlar. Bu bombalar suyu elli altmış metre yükseltiyor. Yani o su sütununa çarpsak, rahat paramparça oluruz. Hatta o anda içimden geldi ve telsizden pilot arkadaşlara dedim ki **«Yahu bunlar bizi Kleopatra gibi su sütunlarının arasında dolaştırıyorlar»**... Aynen bu lâfı ettim. Yani kıvırıp kıvırıp, tekrar ateş ediyoruz. Ama kim vurdu, onu bilmek mümkün değildir. Oraya gidenler hepimiz tecrübeli arkadaşlardık. Yani bombaları karavanaya atmadık. Sonra diğer filolar, kaçmakta olan iki gemiye yeniden taarruz etmişler. O yanan gemi de batmış. Batanın Kocatepe, kaçanların da Adatepe ve Mareşal Çakmak olduklarını öğrendik. O ikisi de isabet almışlar...

— Evet, ikinci saldırıyı da yaptınız ve yeniden Mürted'e döndünüz. Nasıl öğrendiniz durumu?

— Biz yine alarmdayız, uyumuyoruz. Sadece biraz dinleniyoruz. Ertesi sabah da, bir kara görevine gideceğiz Kıbrıs'a... Kara desteğine gideceğiz. O sabah erken saatlerde, onların bizim gemilerimiz olduğunu kesinlikle öğrendik ve çok büyük üzüntü yaşadık. Sabah saat 9'da, o zamanki Hava Kuvvetleri komutanı, nur içinde yatsın Orgeneral Emin Alpkaya, o zamanki genel sekreteri kurmay albay Necdet Hızer'le birlikte bizim 141. filoya geldiler. Bizim filonun gazinosunda oturduk. Rahmetli Alpkaya **«Bakın çocuklar, harekât başladığı andan beri bütün telefon konuşmalarımı teype kaydettim. Şimdi size bu konuyla ilgili konuşmaları dinleteceğim»** dedi. Emir subayı teypi açtı. Bu teyp bandı mutlaka bir yerlerdeki arşivlerde vardır. O gün dinlediğim bandı, bugün bile o kadar iyi hatırlıyorum ki... Bizim komutanı arayan Deniz Kuvvetleri komutanı Oramiral Kemal Kayacan şöyle diyor: «Sayın generalim, bu konvoy Baf'a yaklaşıyor ve siz hâlâ

kuvvet göndermediniz. Ama geç kalmayın»... Alpkaya da diyor ki «Sayın amiralim, biz bunların Baf önüne ne zaman geleceğini biliyoruz. Bunun hesabını yaptık. Biz mecbur kalmadıkça açık denizdeki harp gemilerine taarruz etmeyiz, çünkü hareket eden gemi kıvrak olur ve kaçınma yapar. O zaman isabet ettirmek zorlaşır. Siz hiç endişe etmeyin. Bunlar Baf limanında durdukları anda, biz bunları vuracağız. Saat tam 14.10'da bunların tepesindeyiz. Amiralim sizden bir de ricamız olacak... Müşterek hareket merkezine verdiğiniz albayınız pek yetenekli değil. Bir hata yapabilir. Bunu lütfen en kısa zamanda değiştiriniz»... Deniz Kuvvetleri komutanı Kemal Kayacan da «Anlaşıldı generalim... Albayı da en kısa zamanda değiştireceğim» diyor ve teyp kapanıyor. Bu teyp konuşmasına o günkü bütün 141. filo personeli şahittir... Sonra rahmetli Emin Alpkaya orada bize dedi ki: **«Ben kendilerine** yirmi defa sordum ve ilk taarruz sırasında bu gemilerde pilotlarımızın Türk bayrağı ve panosu gördüklerini söyledim. O bölgede kesinlikle Türk gemisi olmadığını ve bunun bir Yunan aldatmacası olduğunu söylediler. Ayrıca bu cevabı bize vermeleri de tam üç saat sürdü. Bu süre içerisinde de, zaten olan oldu»... Komutanımız bize aynen bunları söyledi Emin bey... Deniz Kuvvetleri, Hava Kuvvetleri'ne böyle söyleyince, yani orada bizim gemilerimiz olmadığını söyleyince, uçak filolarımız da gemilere gidip habire saldırıyorlar.

— Bunların bizim gemilerimiz olduklarını kesin olarak öğrendiğiniz zaman çok üzüldünüz mü?

— Üzülmek ne demek? Mahvolduk Emin bey... İlk taarruzdan sonra, size anlattığım gibi sevinçten şapkalarımızı havaya atmıştık... **«Düşman gemilerini mahvettik»** diye bağırıp birbirimize sarılmıştık. Ama kendi gemilerimize saldırdığımızı öğrenince, o büyük sevinç elbette ki bir anda yok olup gitti. Ama bunun hatası bizim değildir. Bize **«Baf limanındaki bütün yüzen cisimleri batırın»** diye emir verilmiş. Diyelim ki ben orada gemilerde Türk bayrağını gördüm ve uçaklarıma ateşi kestirdim. Meğer o gemiler de düşman gemileriymiş ve bizi aldatmak için

Türk bayrağı çekmişler. Bu durumda bir pilot üstlerine nasıl hesap verir?

— Sayın Kılıç, olaydan sonra haklı veya haksız da olsanız, hiç vicdan azabı çektiniz mi onları bombalayan pilotlardan biri olarak? Orada çok sayıda subay, astsubay ve erimiz şehit düştü... Hiç vicdan azabı çektiniz mi?

— Vicdan azabını, hatayı yapanlar çeksin. Vicdan azabı şöyle çekilir... Diyelim ki evde çocuğunuz, salona bırakılan bir bardağı kırdı ve elini kesti. Burada çocuğunuza kızmazsınız, çünkü bir kaza olmuştur. Ama çocuk o bardağı bilerek kırmışsa, onu döversiniz. Bilerek yaparsa, o bir suçtur. Biz de o durumdaydık. Elimiz masaya çarptı ve bardak kırıldı. Ama o bardağı bizim elimiz çarpacak şekilde masaya kim bıraktı? Bardak rafta olur, mutfakta olur. Getirip de herkesin geçtiği bir yere bardak bırakılmaz. İşte bardağı oraya kim koymuşsa o suçludur. Bizim elimiz çarptı ve bir kaza sonucunda bardak kırıldı. Bir kaza oldu Emin bey... Dolayısıyla bunun suçluları, gemileri oralara gönderenler ve kendi gemilerinin nerede olduğunu bilmeyenlerdir. Biz kendimizde suç görmüyoruz ve vicdan azabı da çekmiyoruz.

— Peki uçaklarımızla gemilerimiz arasında hiçbir telsiz bağlantısı yok muydu bu sırada Zeki bey?

— Hayır efendim, olmadı... Hiçbir telsiz bağlantımız yoktu.

— Peki havada uçarken diğer pilot arkadaşlarınızla aranızda **«Yahu bunlar acaba bizim gemiler mi? Bunlarda Türk bayrağı var»** falan gibi konuşmalar geçti mi?

— Hayır efendim... Biz o konunun tartışmasını indikten sonra yaptık.

— Yani havada hiçbir görüş alışverişi veya tartışma olmadı mı?

— Emin bey olmadı... Uçak her zaman kritik durumdaki bir araçtır. Hele savaş durumunda daha da kritiktir. Böyle bir durumda yanınızda uçan bir arkadaşınızı üzemezsiniz... Çünkü onun daha geri dönüşü olacak, inişi olacak, kendini emniyete alacak. Onun için, havada böy-

le bir tartışmaya girmedik. Ama indikten sonra tartışmamızı yaptık ve komutanlığa bildirdik.

— Zeki bey şunu bir kez daha soruyorum Türk kamuoyu önünde... Bu olayda pilotlarımızın ve Hava Kuvvetleri'nin hiçbir hatası olmamış mıdır?

— Hiçbir hata yoktur. Bizim o zamanki komutanımız rahmetli Emin Alpkaya, iki yıl öncesine kadar hayattaydı. Şimdi bakıyorum, bazı üst rütbeli denizciler zaman zaman açıklamalar yapıp rahmetli Alpkaya'yı suçluyorlar. Acaba bunlar yıllarca niçin sustular da, Emin Alpkaya öldükten sonra konuşmaya başladılar? Hatta niçin o günlerin Genelkurmay Başkanı Semih Sancar öldükten sonra konuşmaya başladılar?

— Yani bu olayda denizcileri mi suçluyorsunuz?

— Evet efendim... Ben o zaman binbaşı rütbesinde, koskoca buğday tarlasında bir buğday tanesi idim. Ama buğday tarlasının tümü olan Emin Alpkaya, herhalde bunlara benden daha iyi cevaplar verirdi. Ne yazık ki, şimdi konuşması mümkün olmayan bir insanı arkasından suçluyorlar. Ben size ve Türk kamuoyuna, gelmiş geçmiş en iyi komutanlardan biri olan Emin Alpkaya'nın bir neferi olarak gerçekleri açıkladım. Yaşadıklarımızı ve gözlerimizle gördüklerimizi, kulaklarımızla duyduklarımızı aynen açıkladım.

— Size son olarak bir şey daha soracağım... Bütün olay, Baf'a gelmekte olduğu haber alınan bir Yunan konvoyu meselesinden çıkıyor. Bu istihbarata göre bazı sivil gemiler, Yunan muhriplerinin korumasında Kıbrıs'a asker ve cephane getiriyorlar. Geçen hafta **«Pazar Sohbeti»**nin konuğu olan Adatepe muhribinin ikinci komutanı Sayın Mehmet Kolburan, bu konvoyun gerçekte olmadığını ve bunun bir elektronik aldatmaca olduğunu söylemişti bana... Siz havadan bu konvoyu gördünüz mü?

— Sayın Çölaşan biz görmedik. Böyle bir konvoy yoktu. Ama o denizci arkadaşın size söylediği gibi, bir elektronik aldatmaca değildi o... Bir radar aldatmacası değildi. Sonra Amerikan istihbaratı da bu konuyla ilgili bir şeyler yayınladı. Konvoy aslında var ama, Rodos açık-

larına kadar geliyor ve sonra belki de geri dönüyor. Zaten bu konvoy bizim keşif uçaklarımız tarafından ilk kez Rodos açıklarında keşfediliyor. Fakat sonra, takip edilmiyor. Burada bizim büyük bir hatamız var. Taarruz uçakları hedefe gönderilmeden önce, keşif uçaklarının gidip hedefin resmini çekmesi lâzım... Bu resimlerin çok iyi değerlendirilmesi lâzım... Şu anda ismi önemli değil, keşif uçağında uçan tecrübeli bir arkadaşımız gelip bu raporu veriyor. Fakat alaçalıp da bayrağını, numarasını, ismini, baca işaretini yeterince öğrenmiyor. Oysa bunu rahatça yapabilirdi. Çünkü keşif uçakları kıvrak uçaklardır. Nihayet kendisine birkaç kez ateş ederler ve vuramazlar. Bir iki manevrayla sıyırır gider. Böyle yapsa geminin ismini okur, yedi sülalesinin ismini okur ve gelirdi. Bunu konvoya yapabileceği gibi, bizim bombalanan gemilerimize de yapabilirdi. Ama ne yazık ki yapmamış.

— Sayın Zeki Kılıç, gerçekten çok ilginç şeyler anlattınız. Kocatepe olayına, hiç bilinmeyen yeni bir boyut getirdiniz. Burada açıkça söyleyeyim ki hem Hürriyet gazetesi, hem de kendi adıma gurur duyuyorum... Çünkü Kocatepe olayını yaşayan pilotlarımızdan biri, ilk kez konuştu ve bildiklerini açıkladı. Bu tarihi konuşmayı yapıp yayınlamak da, bize kısmet oldu. Size bu konuşma için çok teşekkür ediyorum Sayın Kılıç.

Emin Çölaşan'ın notu: Hürriyet gazetesi bu konuşmayı, yanmakta olan Kocatepe muhribinin uçaklarımızdan çekilmiş bir resmiyle birlikte, birinci sayfadan, «Tam Sayfa» olarak verdi.

BEHÇET TAMUROĞLU *1933 yılında Bursa'da doğdu. Harp Okulu'nu bitirdikten sonra Hava Harp Akademisi'nden mezun oldu ve kurmay subay oldu. Türk Silahlı Kuvvetleri'nin çeşitli kademelerinde görev alan ve ayrıca dış görevlerde bulunan pilot kurmay albay Behçet Tamuroğlu, 1974 Kıbrıs harekâtında savaş harekât merkezinde Kara Kuvvetleri ile Hava Kuvvetleri koordinatörü olarak görev yaptı. 1977 yılında emekli olan Tamuroğlu halen büyük bir sanayi kuruluşunun genel müdürü. Evli ve iki çocuk babası olan Behçet Tamuroğlu, İngilizce ve İtalyanca biliyor.*

KOCATEPE'Yİ NASIL BATIRDIK?.. SAVAŞ KARARGÂHINDAN ANILAR...

— Sayın Tamuroğlu, siz 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı'nda, Genelkurmay'da kurulan savaş harekât merkezinde Kara Kuvvetleri ile Hava Kuvvetleri arasında koordinatörlük görevini yapan subayımızsınız... Ayrıca Kıbrıs konusunun o güne kadar içindesiniz... Çeşitli zamanlarda savaş pilotu olarak Kıbrıs üzerinde uçmuşsunuz. Barış Harekâtı sırasında kendi gemimizi nasıl batırdığımızı, işin tam ortasında izlediniz. Bugün sizinle bu konuyu konuşacağım. Bana tarihi açıklamalar yapacağınıza inanıyorum. Önce şunu sorayım size... Savaş harekât merkezi denilen yer, nasıl bir yerdir? Biraz onu anlatır mısınız?

— Orası dalma hazırlıklı olan ve aynen filmlerde gör-

düğünüz gibi bir yerdir. Masalarda ve duvarlarda haritalar, çok sayıda cetveller vardır. Gerekli haberleşme araçları ve diğer malzeme vardır. Burada görev alacak personel büyük ölçüde bellidir. Ama gerektiğinde, çağrılan her türlü personel gelir. Savaşın her türlü kontrolu ve ana kuvvetlerin koordinasyonu buradan yapılır. Ayrıca her Kuvvet Komutanlığı'nın da ayrı bir karargâhı vardır. Kıbrıs harekâtı sırasında Kara ve Hava Kuvvetleri'nin harekât merkezi Genelkurmay'da idi... Ama Deniz harekât merkezi ayrı bir yerde, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nda idi. Bizim müşterek karargâhta denizcilerin bir irtibat subayı bulunuyordu. Zaten Kocatepe'nin batırılma nedenlerinden en önemlisi de bu irtibat bozukluğu ve yakın koordinasyon eksikliği olmuştur. Biz bunun bedelini Kocatepe gibi bir karşılıkla ödedik maalesef... Ama bu iyi bir ders oldu. Daha sonra Deniz harekât merkezi de, diğer harekât merkezlerinin yanına getirildi.

— Evet Sayın Tamuroğlu... Şiddi gelelim Kocatepe olayına... Nasıl oldu bu olay?

— Sayın Çölaşan izin verirseniz, önce karargâhta bir anımı aktarmak istiyorum burada... 20 Temmuz günü Kıbrıs'a çıkmıştık. İlk çıkanlardan 50. piyade alayı komutanı İbrahim Karaoğlanoğlu'nun şehit düştüğü haberi bana ulaştı. Bu sırada Kara Harekât Merkezi komutanı, Sayın Kenan Evren'di... Zaman kaybetmemek için bütün askerlik kurallarını atlayarak bu durumu Evren Paşa'ya söyledim. Evren ağlayarak boynuma sarıldı ve **«Gitti mi İbrahim?»** dedi... Bu anımı hiç unutamam... Şimdi gelelim Kocatepe olayına... İlk çıkarma yapılmış. Harekât devam ediyor. Kara kuvvetlerine raporlar geliyor ve birlikler destek tayyaresi istiyor. Ben bunları Hava kuvvetlerine aktarıyorum. Ya da iki kuvvet arasında bazen irtibat kopukluğu oluyor. Ben orada denge unsuru oluyorum. Zaman zaman da, hava savunma harekât merkezinde, hava harekâtını fiilen görerek takip ediyorum. Bazen de Genelkurmay harekât merkezine giriyorum. Oradakilerle kara, hava ve deniz harekâtını değerlendiriyoruz. İlk gün çıkar-

ma başarıyla yapılmıştı. Tabii ufak tefek hata ve eksikler vardı ama bu çıkarmayı Amerikan ordusu da yapsa aynı eksik ve hataları olurdu. Bunlar çok normaldir. Harekâtın birinci günü akşamı, yani 20 Temmuz günü çeşitli kaynaklardan bir haber geldi bize... Bir Yunan konvoyu Rodos yönünden Baf'a doğru yola çıkmış. Bunun üzerine akşam geç saatlerde, Deniz Kuvvetleri'nin oralarda uçan bir keşif uçağı oraya gitti. Tabii ki en garantili keşif, denizcilerin yapacağı keşiftir. Havacı pilotlar ne kadar eğitimli olursa olsunlar, gemiyi bir denizci kadar iyi değerlendiremezler. Herkesin kendine göre mesleği var. Bu uçtaki iki denizci pilot konvoyu gördüler ve ön değerlendirmeyi yaptılar. O gece uzun ve heyecanlı bir gece oldu bizim için. Konvoyla ilgili ilk bilgiler bizim merkeze geldi.

— Ama denizciler **«Konvoy yoktu. O bir elektronik aldatmaca idi»** diyorlar...

— Evet, olayın sonu odur Emin bey... Ben işin başlangıcını anlatıyorum. Denizcilerin verdiği bilgiler, bu konvoyun bir tehlike yaratacağı biçimindeydi. Baf'a gelen yedi sekiz tane şilep var. Bunlar asker, cephane ve malzeme taşıyor olsa gerek... Bunları Baf'a çıkarırlarsa, karacılar için tehlikeli olur. Ayrıca konvoya eşlik eden dört muhrip var. Bunların ateş gücü, belli bölgelerde olay yaratır. Kaldı ki, ilginç bir konu daha vardı... Bunlara karşı yapılacak bir harekât da, bizi Türk-Yunan savaşına çok yaklaştıracaktı. Biz harekât merkezinde konvoyu haber aldıktan sonra, bizim dışımızda bazı gelişmeler oldu. Zannederim hükümet yetkilileri, Genelkurmay Başkanı rahmetli Semih Sancar ve kuvvet komutanları bu durumu bizim dışımızda uzun uzun tartıştılar. Fakat bize uzun süre haber gelmedi. Biz de gereken kararın alınmasını bekliyoruz ki, gereken hazırlıkları yapalım. Harekât merkezi sığınakta olduğu için, insan saat kavramını da kaybedebiliyor. Sanıyorum 20 Temmuz geceyarısı idi... Merkeze Hava Kuvvetleri komutanı rahmetli Orgeneral Emin Alpkaya geldi. Bazı havacı arkadaşların, Alpkaya'ya bazı şikâyetleri oldu. Bu şikâyetler üzerine, Deniz Kuvvetleri komutanı Oramiral Kemal Kayacan'ın odasına gittik. Öztekin albay vardı, rah-

metli Necdet Hızel vardı. Dört kişi gittik. Orada iki komutan arasında sert bir tartışma oldu.

— Niçin oluyor bu tartışma?

— Kara harekâtının biraz daha fazla desteklenmesi gerekiyordu. Ama karacıların her isteğine karşılık, devamlı hava kuvvetleri gönderiliyordu. Oysa Girne karşısında bekleyen muhriplerimiz vardı. Birliklerimiz Girne'de ateş yiyorlardı. Girne karşısındaki muhriplerin düşmana ateş etmesi konusunda iki komutan arasında tartışma oldu. Sonra uzlaşmaya varıldı... Yani biz diyoruz ki **«Tüm ağırlığı Hava Kuvvetleri'ne bırakmayın. Karaya çıkmış olan birliklerimizi Deniz Kuvvetleri daha rahat destekleyebilir. Yani Hava Kuvvetleri kıymetli bir silahtır ve âcil durumlarda kullanılması gerekir. Ama siz zaten hedefin karşısındasınız. Ateş edin ve karacı birliklerimize destek olun»**... Bu konuda anlaşmaya varıldı ve daha sonra da, o Yunan konvoyu konuşuldu. Deniz Kuvvetleri komutanı Kayacan bu konvoyun hem kendi keşif uçakları, hem de bir denizaltı tarafından görüldüğünü ve garanti olduğunu söyledi. Bu durum görüşüldü ve muhtemelen Kocatepe'nin batmasına neden olan ana karar alındı. Belki de bu karar daha yukarı düzeyde alınmıştı.

— Neydi o karar?

— Girne önlerinde bulunan üç muhribin, Baf bölgesinde bulunan düşman konvoyuna bizim uçaklarla birlikte koordineli bir taarruza girişmesi... Ancak muhriplerimiz, Arnavutburnu'nu geçmeyeceklerdi... Daha aşağıya, Baf'a doğru inmeyeceklerdi... Çünkü orasını tehlikeli saha ilân etmiştik. Deniz Kuvvetleri bu konvoyun sürat tesbitini yaptırdı. Hesaplara göre, konvoyun Baf'a ulaşması ertesi gün (21 Temmuz günü) öğle saatlerini bulacaktı. Bizim uçaklar da buna göre kalkış yapacaklar ve konvoy Baf'a yaklaşırken, en hassas zamanda onları vuracaklardı. Uçaklar vurduktan sonra durum Deniz Kuvvetleri'ne bildirilecek, Arnavutburnu'nda bekleyen gemilerimiz de aşağıya inip bunlara atmaca gibi saldırıp konvoyun işini tamamen bitirecekti... Olay en baştan bu şekilde planlandı.

— Bu plan karargâhta mı yapıldı efendim?

— Hayır, daha karargâh aşamasına gelmeden iki komutan arasında oldu bu... Ben bu olayın bizzat tanığıyım. Hikmet Öztekin albay da halen yaşıyor ve tanıktır. Oramiral Kemal Kayacan da yaşıyor ve tanıktır. Kendisi de herhalde bu olayı hatırlayacaktır... Evet Emin bey, bu durumda sabaha kadar durum muhakemesi yapıldı ve taarruz kararı alındı. Zannederim ki, önce Deniz Kuvvetleri gemilerini bu bölgeye yolladı. Sonradan öğreniyoruz ki, bu bölgeye Mareşal Çakmak, Kocatepe ve Adatepe muhripleri gidiyor. Operasyon kararı verildikten sonra uçaklarımızın havalanacağı üsler belirlendi, gemiler için kullanılacak silah ve mermiler yüklendi ve kalkış planları yapıldı. Uçaklarımız sırayla kalkıp, konvoyu öğle saatlerinde Baf önlerinde yavaşladıkları veya durdukları zaman vuracaklardı. Gemilerimiz de Baf'ın kuzeyinde, Arnavutburnu'nun civarında uzakta bekleyeceklerdi. Olay bu kadar basittir. Aradan bir süre geçti ve uçaklara kalkış emri verildi. Ben bu sırada hava savunma harekât merkezinde durumu izliyordum. Bu merkezde belki otuz metre boyunda dev bir ekran vardır. Bu dev ekran üzerinde, Türkiye üzerinde uçan uçakların izini böyle yol yol görürsünüz. Bu ekran radar değildir. Bir de bu merkezin karşısında bir balkon vardır. Komutanlar gelip buradan uçakların uçuşunu izlerler.

— Bu merkez nerede?

— Bu da Genelkurmay'da... Evet, uçaklarımız kalkış yaptılar. Çizgileri izlemeye başladık ekrandan. Radarlar takip ediyor. Hedef belirlenmiş. Kol'lar Türkiye'yi birer birer terkedip hedefe doğru yöneliyorlar. Biz dörtlü uçak gruplarına «Kol» deriz... Fakat burada şöyle bir durum var... Uçaklarımızın gittiği hedefte dört düşman muhribi olduğu söylendi. Bunlar da uçaklarımıza saldıracaklardır. Bunların da radarları var. Bu radarlara görünmemek için, uçaklar hedefe çok alçaktan uçarak gitmek zorundadır. Aksi halde radara yakalanırlar ve ateş yerler. Bu yüzden uçaklarımız Akdeniz üzerinde iyice alçalıyorlar ve bizim radarlarımızdan da kayboluyorlardı. Burada amaç en dü-

şük yükseklikten uçup, radar menziline mümkün olduğu kadar son anda girmektir... Yani düşman radarının menziline...

— Ne kadar alçaktan uçmaları gerekir bunun için?

— Valla bu durumda on metreye, hatta yedi sekiz metreye kadar inebilirler. Yani dalga boyunun az üzerinden uçmaları gerekir o hızla... Aslında 21 Temmuz gününün bizim açımızdan bir şanssızlığı vardı Emin bey... Hava açıktı, fakat son derece pus vardı. Denizin üzerinde sanki bir sis tabakası vardı. Dolayısıyla, görüş mesafesi ancak birkaç mil'di.

— Evet Sayın Tamuroğlu, uçaklarımız hedefe doğru son hızla yaklaşıyorlar. Anlatın lütfen efendim...

— Evet, uçaklarımız Akdeniz üzerinde alçaldılar ve bir süre sonra bizim ekranlardan da kayboldular. Artık birkaç dakika sonra hedefin, Yunan konvoyunun üzerinde olacaklardı. O sırada hava savunma harekât merkezinde sinek uçsa sesini duyabilirdiniz Emin bey... Korkunç bir sessizlik... Herkes dua ederek bekliyor. Hiç kimse konuşmuyor... Çünkü muhtemel vurma zamanı belli... O sırada hedefe vuruşlar başlamış olmalı. Taarruz devam ediyor. Aradan iki, üç veya dört dakika geçmişti ki, harekât merkezinin kapısı bir anda mermi gibi açıldı ve içeriye birisi yıldırım gibi daldı... Bu durum her türlü askerlik kuralının ve disiplinin dışında bir şeydi. İçeriye böyle hızla giren, deniz kurmay albay Tevfik Erkmen'di... İçeriye girer girmez **«Komutanım bizim gemiler taarruza uğradı»** diye bağırdı. Yüzü kıpkırmızı olmuştu... Ve hepimiz kısa da olsa bir şok geçirdik. Hatta hiç unutmuyorum, rahmetli Genelkurmay Başkanı Semih Sancar başını iki eliyle tuttu ve Kemal Kayacan'la Emin Alpkaya'ya dönüp heyecanla **«Eyvah, şimdi ne olacak Emin? Ne olacak Kayacan?»** diye bağırdı. Bu şok belki beş saniye kadar sürdü ve Alpkaya hemen ardından aşağıya, hava savunma harekât merkezinin âmiri hava albay Esat Özden'e **«Esat, havadaki bütün tayyarelere söyle... Derhal geriye dönsünler. Harekât durdurulmuştur»** diye bağırdı. Bu sırada ben söze girdim ve **«Komutanım emir verirseniz, bu tayyareler Baf limanını**

bombalayıp dönsünler. Böyle yüklü durumda bunları kendi üslerimize indirmeyelim» dedim. Komutan «Tamam» dedi ve tayyarelerimize bu emir verildi.

— Peki siz niçin böyle bir şey söylüyorsunuz?

— Sayın Çölaşan, Yunan konvoyunu bombalamaya giden uçaklarımızın bir kısmı halen yolda Kıbrıs'a doğru gidiyor. Bunların hepsi yüklü. Üzerlerinde bomba var, roket var. Kural olarak, başka hiçbir çaresi kalmamışsa bir jet uçağı yüklü olarak üssüne inebilir. Böyle yüklü bir uçağın inmesi süper tehlikelidir. En basitinden, böyle bir inişte uçak ağır olacağı için lastiği patlar ve pisti arkadan gelen diğer uçaklara kapatmış olur... Veya inişte biraz sert iner ve fırlayan bir roket pisti tahrip eder... Arkadan gelen uçakların da yakıtı zaten çok kısıtlıdır. Bunlar inişe geçemeyince çok büyük felaketler doğabilir... Bu durumda, düşman konvoyuna karşı yaptığımız operasyon durduruldu ve uçaklarımız Baf limanını bombaladılar. Ben eski yıllardan beri bilirim ve gözlerimle de görmüştüm... O limandaki depolar cephane doludur. Bu emir verilince, bütün uçaklarımız yüklerini Baf liman tesislerine boşalttılar. Ama bu arada emir verildi ve sivil halkın yaşadığı yerler kesinlikle bombalanmadı. Baf limanının bütün tesisleri, vinçler, depolar yerle bir edildi. Cephane dolu depolar infilâk etti. Limandaki birtakım gemiler batırıldı. Böylece, yüklerini gemilere henüz bırakmamış olan uçaklarımız Baf'ı bombaladılar ve üslerine boş olarak geri döndüler.

— Sayın Tamuroğlu, ilk hücum dalgasından hemen sonra savaş harekât merkezine haber geliyor ve kendi gemilerimizi bombaladığımız anlaşılıyor. Bu durumda ikinci hücum dalgasına katılan uçaklarımıza emir veriliyor ve bunlar gemilere değil, Baf'a saldırıp geri dönüyorlar. Ama daha sonra, gemilerimizi yine saatlerce bombalayıp Kocatepe'yi batırıyoruz. Bu nasıl oluyor?

— Sayın Çölaşan, saatlerce değil... Onu da anlatacağım size... Konuşmamızın dünkü bölümünde de belirttiğim gibi, ilk olaydan sonra harekât derhal durduruldu. Ama haklı olarak «O halde Kocatepe nasıl vuruldu?» diye

soruyorsunuz... Emin bey, bizim üç muhribimiz maalesef kendilerine emir verilen yerde değillerdi. Bunlar Baf'ın hemen batısında ve yakınında idiler. Belki de şöyle düşünerek gitmişlerdi oraya... **«Hava nasılsa puslu. Biz gelmekte olan Yunan konvoyuna bir baskın taarruzu yapalım ve bu zaferi havacılara bırakmayalım»**... Benim inancım budur... Bu husus yıllarca gizli tutuldu. Ben daha sonra bunları vuran pilotlarla da konuştum. Gemilerimiz o sırada Baf limanının on mil batısında idiler.

— Yani yasak bölgeye, harp sahası ilân edilen bölgeye mi girmişler?

— Bunun da ötesinde, hedefin tam ortasına oturmuşlar. Yani tayyare ateş edecek ve siz tam bunun göbeğinde bekliyorsunuz. Olay bu kadar basittir. Ben sonra denizcilerle de konuştum... Taarruza katılan havacıların hepsi de, görevlerini mükemmel yapmışlar. Yani olay bizim için çok acıdır ama, görevlerini tam anlamıyla yapanlara altın madalya verilmesi gerekir... Çünkü daha ilk roket atışında Kocatepe'nin savaş harekât merkezini vuruyorlar.

— Ve gemi batıyor...

— Hayır, batmıyor. Geminin sadece savaş harekât merkezi tahrip oluyor ve iki makinasından biri hasar görüyor.

— Ama uçaklarımız Kocatepe ile birlikte bulunan Mareşal Çakmak ve Adatepe muhriplerine de saldırıyorlar...

— Tabii, onlara da saldırıyorlar... Fakat bunların ilk saldırıda batmamasının nedeni, alçak irtifada o gün çok kesif bir pus var... Aynen Boğaz'daki yoğun sis gibi... Alçaktan uçan pilotlar hedefi tam göremiyor. Yoksa hepsi batabilirdi. İlk operasyon böylece bitti ve uçaklarımız geri döndüler. Denizcilerden aldığımız habere göre gemilerde ölü, yaralı ve hasar vardı. Bu durumda gemilerin kuzeye doğru, yani Arnavutburnu tarafına doğru seyretmeye başladığını bize bildirdiler. Ama sonra gördük ki, bu konuda irtibatları tam olarak kuramamışlar.

— Peki sizler bu sırada savaş harekât merkezinde

denizcilere **«Kardeşim sizin gemileriniz yanlış yere gitmişler. Bunları oradan uzaklaştırın»** falan diyor musunuz?

— Tabii, tabii... Onlar söylendi. Derhal söylendi.

— Onlar da size orada gemilerinin olmadığını mı söylüyorlar?

— Başlangıçta böyle bir olay yok... Çünkü gemileri Baf'tan kuzeye doğru yavaş yavaş seyretmeye başlamış... Bu durum herhalde birtakım yerlerdeki arşivlerde vardır. Hatta gemilerin harp ceridelerinde bile vardır... Yani orada olayın yanlışlığı (gemilerin Baf limanı civarına inmiş oldukları) anlaşıldı. Sayın Çölaşan burada bir şey açıklamak istiyorum. Bu olaydaki irtibat kopukluğunda ve aktarmada en büyük eksikliği görülen, o zamanın Deniz Kuvvetleri harekât başkanı olan Nejat Serim'dir... Nejat Serim sonra koramiral rütbesiyle emekliye ayrıldı. Bunu Genelkurmay da, denizciler de, Sayın Kemal Kayacan da herhalde kabul etmektedir. Bu olayın bence en büyük hatalısı olan kişi, geçtiğimiz günlerde Milliyet gazetesine demeç verdi ve aradan 13 yıl geçtikten sonra bir kahramanlık gibi olayı kendi lehine **«Ben şöyle yaptım, böyle yaptım»** diye anlattı.

— Nejat Serim'in hatası mıdır bu olaylar?

— Elbette onun hatasıdır. Ama daha sonraki yıllarda siyasi partiler Sayın Kemal Kayacan'ı suçladılar.

— Evet Sayın Tamuroğlu, harekât merkezine kendi gemilerimizi bombaladık diye haber geldi ve hava harekâtı durduruldu... Ve Deniz Kuvvetleri, orada saldırıya uğrayan üç muhribin, kuzeye doğru seyretmeye başladıklarını savaş harekât merkezine bildirdi. Sonra neler oldu? Gemilerimiz tehlikeli bölgeden uzaklaşıyor.

— Onu anlatacağım... Hassas nokta orada... Bize gelen habere göre, gemilerimiz Baf'tan Arnavutburnu'na doğru seyretmeye başladılar. Bu durum üst kademede de tartışılmaya başlandı. Hatta iki orgeneral, Esener ve Tolunay bana geldiler. Ben harekât merkezindeyim... **«Havacı, senin görüşün nedir bu konuda?»** diye sordular. Ben bazı açıklamalar yaptım ve **«Haklısın»** dediler... Ve olay bundan sonra gelişti. Bu arada Kara Kuvvetleri, tekrar

ısrar etmeye başladı. Dediler ki **«Pus yüzünden bu konvoy tam olarak görülmemiş olabilir. Bunlar Bat'a çıkarma yaptıkları takdirde harekâtın bundan sonraki aşamalarında zarar görürüz. Bu nedenle, o bölgeye yeniden operasyon yapılsın ve konvoyun bütün elemanları imha edilsin»**...

— Yani tekrar bir hava operasyonu düzenlensin ve konvoya saldırılsın mı diyorlar?

— Evet, bunu istiyorlar. Gün, uzun bir yaz günü. Bu durumda Hava Kuvvetleri, ikinci bir operasyon için hazırlık emri verdi. Tayyareler yüklenecek, yüklü ve hazır olarak bekleyecek diye en sonunda karar verildi. Denildi ki **«Hava Kuvvetleri hazır olduğu anda bildirsin»**... Tabii bu arada işin aksak yönü de meydana çıkmıştı. Kısa bir süre içerisinde, bizden ayrı bir yerde bulunan deniz harekât merkezinden sekiz on denizci subay, Genelkurmay harekât merkezinde kendi hareket merkezlerini kurmaya başladılar. Tabii yine de, haberleşme irtibatlarının tümünü getiremediler. Daha önce Hava Kuvvetleri'ne bir irtibat subayı vermişlerdi. Bunu geri aldılar ve iki tane yetenekli denizci arkadaşımızı da irtibat subayı olarak verdiler. Artık başka aksaklık olmaması için tedbirler alınıyor. Operasyon kısa süre sonra başlayacak. Bu arada Hava Kuvvetleri harekât başkanı Tevfik Alpaslan paşa, Nejat Serim amirale telefon açtı... Yanında ben de vardım, başka arkadaşlar da vardı. Alpaslan paşa dedi ki **«Amiralim, sabah müessif bir hadise oldu. Biraz sonra ikinci hava operasyonunu başlatacağız. Sizin denizci arkadaşlar, gemilerin oradan Arnavutburnu yönüne doğru çekildiğini bize bildirdiler. Ama gemilerin oradan çekildiğini bir de sizden duymak istiyorum... Çünkü sizinle bu konuşmayı yaptıktan hemen sonra Hulusi Kaymaklı paşa'ya tayyareleri kaldırma emri verilecek»**... İnsan hafızası bazı şeyleri olduğu gibi saklıyor Emin bey... Nejat Serim amiral da Tevfik Paşa'ya aynen dedi ki **«Sayın paşam, üç gemimiz de Arnavutburnu'nun kuzeyindedir. Bölgeyi tamamen terketmişlerdir. Yarın yolla Mersin istikametine seyrediyorlar. Sabahki müessif olayda şehit düşen arkadaşlarımızın intikamını alın. Bu bölgenin güneyinde bulunan tüm gemi-**

leri batırabilirsiniz. O bölgede gemimiz yok»... Tam bu sırada Hulusi Kaymaklı paşa, Tevfik Alpaslan Paşa'yı aradı... Alpaslan'ın elinde iki telefon birden var. Nejat Serim'e tekrar sordu... **«Bakın amiralim, öbür telefonda Kaymaklı Paşa var. Kalk emrini veriyoruz. Tekrar soruyorum, oralarda geminiz olmadığına emin misiniz?...»** Nejat Serim yeniden **«İntikamımızı alın paşam»** dedi. Alpaslan da bu telefonu kapatıp diğer telefonda Kaymaklı Paşa'ya **«Operasyon başlasın»** diye emir verdi.

— Yani denizciler o tehlikeli bölgede artık hiçbir gemimiz olmadığını söylüyorlar...

— Hiçbir gemimiz olmadığını söylüyorlar. Bunun teyidini veren de, Nejat Serim'dir... **«Ne varsa batarın»** diyen de kendisidir... Oysa daha sonra öğreniyoruz ki, Kocatepe tam Baf limanının önünde yara almış ve o sırada hareketsiz kalmış... Mareşal Çakmak ve Adatepe muhripleri ise o sırada yavaş yavaş Arnavutburnu yönüne doğru seyrediyor. Sonra Mareşal Çakmak geri dönüp Kocatepe'ye yardıma gidiyor. Pilotlardan duyduğuma göre Kocatepe'de yangın yok ama duman tütüyor. Hedef bölgede duman tüten bir gemi var ve Deniz Kuvvetleri bu geminin batırılmasını hassasiyetle istiyor. Bizim pilotlar oraya ikinci defa gittiklerinde, bunlara verilen emir şöyle... **«Konvoy artık dağılmış olabilir. Bunlardan bulduğunuzu vurun».** Uçaklarımız tekrar saldırıyorlar o bölgeye. Orada tekrar iki gemi görüyorlar. Kocatepe orada durduğu için rahatça batırılıyor. Hava puslu olduğu için, Mareşal Çakmak sadece yara alıyor ve kaçmaya başlıyor. Adatepe'ye de saldırıyorlar. Adatepe de kaçıyor.

— Peki bütün bunlar olup biterken ve durum açığa çıkınca, savaş harekât merkezinde denizcilerle havacılar arasında tartışmalar falan çıktı mı? Örneğin siz denizcileri suçlamışsınızdır, onlar sizi suçlamıştır...

— Tabii suçladık. Fakat söyleyebilecekleri hiçbir şey yoktu. Olay o kadar açıktı ki... Hatta Tevfik Alpaslan paşa bunları harp ceridesine de yazdırdı. Nejat Serim de oradaydı. Buna harekât merkezinde görev yapan bütün subaylar şahittir. Nejct Serim de şahittir.

— Peki bizim gemilerimiz yasak bölgeye niçin girmiş olabilirler?

— Benim tahminim bunlar tatlı bir zafer heyecanına kapıldılar. Ben onları suçlamıyorum. Elinize bir av düşmüştür. Bunlar yanaşıyor. Hava da puslu. Düşman gemileri biraz sonra Baf'a gelince hızlarını kesecek ve bunlar da yıldırım gibi bir taarruzla bunları batırıp kahraman olacaklar. Böyle düşünmüş olabilirler. Ama, yapılmayacak bir hatadır. Tabii olayda, denizcilerin kendi aralarındaki irtibat kopukluğu da büyük rol oynamıştır.

— Peki orada yaptığınız tartışmalarda denizciler hatayı kabullendiler mi?

— Tamamen kabullendiler. Onlarla daha sonra da defalarca konuştuk. Her zaman kabul ettiler. Oysa şimdi bakıyorum, Nejat Serim falan gerçek olmayan açıklamalar yapıyorlar. Bir de şu var... Denizciler uçaklarla telsiz irtibatı kuramadıklarını söylüyorlar. Bu iş için «Emergency» (âcil) kanallar vardır. Bu kanalları kullanarak uçaklarla rahatça irtibat kurabilirler. Demek ki gemilerimizin ya telsizi yoktu, ya da telsizleri çalışmıyordu.

— Pilotlarımız aşağıdaki gemilerin Türk bayrağını hiç görmemişler mi?

— O korkunç hızla geminin üzerine dalarken bunu görmek hemen hemen mümkün değildir. Siz o sırada yıldırım gibi gidiyorsunuz ve isabet kaydetmeye çalışıyorsunuz. Yani 200 kilometre hızla araba sürerken, yol kenarındaki küçük bir çiçeği nasıl göremezseniz, burada da durum aynıdır. Eğer çiçeği görmeye çalışırsanız, dikkatiniz dağılır ve ölürsünüz.

— Kıbrıs harekâtında pilotlarımız başarılı oldular mı?

— Tamamen başarılı olmuşlardır. Hiçbir eksiklik saptamadım diyebilirim. Gemilerin bombalanması bizim hatamız değildir. Gazetecilikte sizin haber kaynaklarınız vardır ve güvendiğiniz kaynaklardan aldığınız haberi yazarsınız. Orada bizim haber kaynağımız da Deniz Kuvvetleri idi. Güvendiğimiz haber kaynağı bize yanlış haber verdi ve bizi yanılttı. Hadise budur Sayın Çölaşan.

Sayın Tamuroğlu size son bir şey soracağım... Her

şey, gelmekte olduğu bildirilen bir Yunan konvoyu yüzünden çıkıyor bu olayda. Harp gemileri desteğinde asker ve cephane yüklü bir Yunan konvoyunun Baf'a geldiği bilgisi alınıyor ve sonra olan oluyor. Böyle bir konvoy var mıydı?

— Konvoy kesinlikle yoktu. Olsaydı, zaten hedef bölgesinde olurdu. Bu noktada belki bir elektronik karıştırma olmuştur ama, bazı gerçekleri de söylemek gerekir. O bölgenin yasak bölge ilân edildiğini duyan ve o sırada Suriye, Kıbrıs, İsrail, Mısır gibi Akdeniz ülkelerine gitmekte olan gemiler, belki rota değiştirirken bir durakladılar... Belki belli bir yerde birikim yaptılar. Böyle olması muhtemeldir. Eğer konvoy olsaydı, harekâtın bir safhasında mutlaka görülür ve imha edilirdi. Deniz Kuvvetleri keşif uçağının böyle bir şey gördüğü belirtiliyor. Hepsi o kadar... Olsaydı, görülür ve vurulurdu... Emin bey ben burada izin verirseniz bir çağrıda bulunmak istiyorum. Bu olayı yaşayan ve şimdi hayatta olan kişiler var. Nejat Serim de dahil olmak üzere hepimiz toplanalım ve bir panel düzenleyelim. Bu toplantıda olayı tartışalım ve gerçekleri ortaya çıkaralım. Artık bazı şeyleri Türk milletinden saklamanın anlamı yok. Gerçekler ortaya çıksın...

— Sayın Tamuroğlu, bu konuşma için size çok teşekkür ediyorum. Çok yararlı bilgiler verdiniz ve bizi olayın içinde yaşattınız. Bu vesile ile, vatan uğrunda can veren bütün şehitlerimize Allah'tan rahmet diliyorum.

FERHAT YILMAZER *1970 yılında Malatya'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini Malatya'da bitirdi, ancak lise eğitimini tamamlamadı. Şimdi İstanbul'da oturan Ferhat Yılmazer, ilkokul beşinci sınıfta ailesi tarafından Süleymancıların Malatya'da bulunan bir yurduna yerleştirildi ve uzun süre bunların arasında yaşadı. Altı kardeşin beşincisi olan Yılmazer bir süre sonra Süleymancı yurdundan kaçtı. Ferhat Yılmazer şimdi çeşitli mizah dergilerine karikatür çiziyor.*

TARİKAT YUVASINDAN KAÇIŞ...

— Ferhat, bundan bir süre önce bana mektup yazdın ve Malatya'da Süleymancı yurdunda uzun süre küçücük bir çocuk olarak yaşadıklarını anlatmak istediğini bildirdin. Şimdi seninle karşı karşıya geldik. Senin sözünü çok az kesip, anlatacağın ilginç şeyleri dinleyeceğim. Bana uzun uzun anlat... Her şeyi anlat.

— Emin abi ben Malatya'da ilkokula gidiyordum. Ailem, özellikle babam çok tutucudur. Babam Malatya'da ticaret yapar ve para durumu da iyidir. Ben ilkokula giderken babam beni Kur'an kursuna göndermek istiyordu. Bu konuda araştırma yaparken, karşısına Süleymancılar çıkmış. Böylece ben ilkokul beş'e giderken, babam beni bunların yurduna verdi. Buna ister yurt deyin, ister pansiyon... Ben orada kalmaya başladım. Bu söylediğim, 1980 yılının Mart ayında oluyor. Bunların arasında 1982 yılının sonuna kadar, yaklaşık ikibuçuk yıl kaldım. Fakat orta

birinci sınıfta bazı sorunlar yaşadım ve yurttaki bazı sorunlar yüzünden okulumda ikmale kaldım. Sonra da bir yıl beklemeye kaldım. Bu sırada 12 Eylül olmuştu. Okumayan öğrencilerin yurtta kalmasının sakıncalı olduğunu yurttaki Süleymancı hocalar ailemle bildirdiler. Hocalar ve babam beni bunun üzerine Malatya'nın Yeşilyurt ilçesinde bir Kur'an kursuna gönderdiler. Burası Diyanet İşleri'ne bağlı devletin Kur'an kursuydu ama hocası Süleymancı'ydı... Bu hususta da tamamen Süleymancılık eğitimi veriliyordu.

— Peki nedir bu Süleymancılık? Senin gibi küçük çocukları yurtlarda, pansiyonlarda ve Kur'an kurslarında toplayıp neler öğretiyorlar bunlar?

— Bize oraya ilk gittiğimizde öğrettikleri şey, Süleyman efendinin yolundan gitmek oldu. Süleyman efendi, Yunanistan'dan gelen bir göçmenmiş. Bize bunun âlim bir insan olduğunu söylüyorlardı. Galiba 1959 yılında ölmüş. Şimdi bunun yerine **Kemal Kaçar** adında biri var. Bize orada hep dediler ki **«Biz sessiz ve derinden gidip koleyi içeriden fethedeceğiz ve memleket çocuklarının hepsini kendimize göre yetiştirdikten sonra İslâm devleti kuracağız»**... Ben bir ara bu Süleyman efendi'nin bir Yunan ajanı olduğunu okumuştum bir yerlerde. Devletle hep kavga etmiş bir insanmış. Ölürken de öğrencilerine **«Sizler en az on öğrenci yetiştirmezseniz, iki elim yakanızda olur»** diye vasiyet etmiş. Efendi hazretlerinin bu vasiyeti üzerine, bunlar da her yerde yurtlar ve pansiyonlar açmışlar ve öğrenci yetiştiriyorlar.

— Peki bildiğimiz müslümanlık dışında bunlar ne öğretiyorlardı size?

— Süleymancılıkta, Kur'an-ı Kerim dışında bir kitap okumak günahtır. Bu yüzden bize sadece Kur'an okuturlar. Bir de bunların **«Rabıta»** denilen bir ibadetleri var. Onu öğretirler... Ama **«Rabıta»** herkese değil, sadece çok güvendikleri ve artık yüzde yüz emin oldukları öğrencilere öğretilir. Meselâ bunu ben almadım.

— Peki nasıl bir ibadetmiş bu? Yani namaz dışında bir ibadet mi?

— Namazın dışında bir ibadet oluyor. Kafalarını kalplerine çevirip saatlerce böyle kalıyorlar. Her rekât namazdan sonra da bu ibadetlerini yapıyorlar. İçlerinden sürekli bir şeyler okuyorlar. Bazı arkadaşların söylediğine göre, bu sırada içlerinden Süleyman efendi'nin hayalini düşünürlermiş. Arkadaşlar Süleyman efendi'yi araya koyunca Allah'a ulaştıklarını söylüyorlardı. Yani kendisini bir yerde peygamber gibi görüyorlar. Biz bunu küçük çocuklar olarak merak ederdik ve bir gün hocalarımıza sorduk. Bize dediler ki **«Siz şimdi doğrudan Keban barajından elektrik alsanız yanarsınız. Bunun için araya direkler konuluyor. Bizim işimiz de böyledir. Allah'a ulaşmak için araya bir mürşit girmesi gerekir»**...

— Şimdi Ferhat, sen ilkokul beşinci sınıf öğrencisi olarak bunların arasına düştün 1980 yılında. Bunlar seni etkiledi mi?

— Emin abi, şöyle oldu... Ben çok tutucu aileme rağmen okumayı çok seven bir insandım. Ben yaşıtlarımdan biraz daha kültürlüydüm. Bunların arasına girmeden az önce, bunların saçmalıklarını yazan bir kitap okumuştum. Süleymancılık eğitimi gören bir çocuk gerçekleri kavrayıp uyanıyor... Kitabın yazarını hatırlıyorum. Adı **Mustafa Akyıldız**... Kitabın adı da **«Ben Müslüman Değilim»**... Ben bu kitaptan çok etkilenmiştim. Buna rağmen babam, abimle ikimizi oraya verdi. Abim bir süre sonra oradaki şartların ağırlığına dayanamayıp hastalanınca, mecburen eve döndü... Ben orada kaldım. Yani ben en başından beri bu adamlara pek ısınamadım. Bu yüzden de **«Rabıta»** alamadım... **«Rabıta»** almak için haftalar boyunca hocaya gidip ısrar edeceksiniz, yalvaracaksınız ve o da sizin iman gücünüzü ölçmüş olacak. Ben on gün kadar yalvardım, sonra vazgeçtim.

— Baban da Süleymancı mıdır Ferhat?

— O da Süleymancıdır. Babam ilkokulu bile bitirmemiş bir insan... Kendisi her konuda olduğu gibi, islamiyet konusunda da cahildir diyeceğim. Oysa Süleymancılar, konuşmayı falan çok iyi bilen insanlar. Sizinle bile gelip birkaç saat konuşsalar ikna ederler. Böylece gelip baba-

mı da etkileri altına alıvermişler. Babamın maddi durumu iyi olduğu için, yıllardan beri onun parasından da yararlanıyorlar. Babam onlara devamlı para verir.

— Annen nasıl bir kadındır?

— Annem... Hayır, annem öyle değildir. Annem anlayışlı bir insandır. Öyle kara taassup bir insan değildir. Ailemizde sadece babam Süleymancıdır. Sonradan iki ablam ve bir abim de Süleymancı oldularsa da, daha sonra onlar uyanıp vazgeçtiler. Şu anda sadece babam Süleymancı.

— Artık ailenle tamamen koptun mu?

— Tamamen koptum. Onlardan ayrı yaşayıp kendi ekmek paramı kazanmaya çalışıyorum. Kardeşlerimi de hemen hiç görmüyorum ama annemi çok özlüyorum.

— Peki annenle niçin görüşmüyorsun?

— Görüşsem bana **«Geri gel»** diyecek. Bunu istemiyorum.

— Evet Ferhat, şimdi gelelim olayın en başına... Nasıl gittin bu adamların yurduna?

— Beni ve abimi babam götürdü. Abim benden üç yaş büyüktür. Ben önce değişik bir ortamda olacağımız için çok sevindim. 1980 yılının Mart ayında babam bizi aldı götürdü. İlk gittiğimiz gün orada çok iyi muamele gördük. Hocalar bizi alıp öbür talebelerle tanıştırdılar.

— Bana biraz ayrıntılı tarif et burasını bakalım...

— Burası Malatya'nın hemen yanında İzoğlutepe adında bir semttir. Bizim yurt dört katlı bir bina.. Kapısında **«Öğrencilerle Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği Pansiyonu** diye yazar. Ben gittiğimde orada Arapça, hafızlık, Kur'an-ı Kerim, ilmihal, tecvit gibi şeyler öğretiliyordu. Ben orada Kur'an'ın bir kısmını ezberledim ama tümünü ezberleyemediğim için hafız olamadım. Yurtta 60-65 kadar öğrenci vardı. Binanın 1. katı yemekhane, 2. katı yatakhane, üçüncü katı mescit... Fakat mescidin kapısında **«Çalışma Odası»** diye yazıyordu. Bunun sebebi de, baskın falan olursa diye korkuyorlardı. Mescit halı döşeli bir yerdi ama içinde çalışılacak masa sandalye falan yoktu. Mescidin bir köşesinde de, Atatürk köşesi vardı. Bir yer-

lerden buldukları Atatürk resimlerini oraya asmışlar. 12 Eylül sonrasında Atatürk'ün yanına Kenan Evren resimleri de astılar.

— Bunlar Atatürk'ü falan severler mi yani?

— Orası tamamen göstermelik bir köşeydi. Atatürk'ü sevmek bir yana, en büyük düşmandırlar. Ama kendilerine bir söz gelmesin diye kurnazlık edip böyle bir numara yapmışlar. Bütün Süleymancı yurtlarında Atatürk köşesi vardır. Binamızın dördüncü katı da, inşaat halindeydi Emin abi... İşte böyle. Şimdi orası da yatakhane olmuş ve bizim yurtta 80 kadar öğrenci kalıyormuş.

— Az önce oradaki şartların çok ağır olduğunu, hatta abinin bu yüzden hastalanıp mecburen eve döndüğünü söylemiştin. Neydi o ağır şartlar?

— Orada öğrenci sağlığı hiçtir, çünkü öğrenci yaşadığı sürece kendilerine lâzımdır. Hasta falan olduğunda tepeleyip evine gönderdiler. Biz oraya Mart ayında gittiğimizde hava çok soğuktu. Yatakhanede sadece abdest alındığı sırada soba yakarlardı. Diğer zamanlar pek yakılmazdı. Tabii çok soğuk olurdu ve titrerdik. Yorgan yoktu ve her öğrenciye iki battaniye verirlerdi. Bu da yetmezdi. Bazı camlar kırıktı ve bunları bir türlü taktırmazlardı. Soğuk suyla banyo yapardık. Bize hep **«Nefsinizi körletin»** derlerdi. Oysa biz küçücük çocuklardık. Abim orada romatizma oldu ve çok çekti... Şimdi de çekiyor. Tedavisini de babam yaptırıyor. Onlar ilgilenmediler bile...

— Peki Ferhat, sen bu Süleymancı yurduna verildiğin zaman gündüzleri de devlet okuluna mı gidiyordun?

— Evet, ilkokul beşinci sınıftaydım. Zaten benim okulum yurda yüz metre mesafedeydi. 12 Eylül öncesinde diğer çocukların yarısı devlet okuluna gider, yarısı da tamamen din eğitimi görürdü. 12 Eylül sonrasında iş biraz ciddiye bindi. Polisler gelip **«Burada okula gitmeyen öğrenci kalamaz»** dediler. Bunlar da korktular ve okula gitmeyen öğrencileri biraz önce sözünü ettiğim Yeşilyurt ilçesindeki Kur'an kursuna, oradaki Süleymancı hocalara gönderdiler. Bunlar orada, devletin kursunda yatıp kalk-

maya ve Süleymancılık eğitimini devam ettirmeye başladılar. Çok komiktir yani...

— Sizin yurtta hangi yaşta çocuklar vardı?

— Orada en küçük ben ve iki arkadaşım vardık. Biz onbir yaşındaydık. Bizim devremizde en büyüğü, lise son sınıfa giden bir öğrenciydi. Diğerleri genellikle lise bir ve lise iki öğrencileriydi.

— Peki günlük program nasıldır orada?

— Gün ağarırken sabah namazına kaldırırlar hepimizi. Her talebe on dakika içinde kalkmış, yatağını düzeltmiş olacaktır. Hele soğuk günlerde tir tir titreyerek abdest alıp, mescitte topluca namaz kılıyorduk. Kahvaltıya kadar Kur'an okunurdu. Kahvaltıdan sonra herkes okuluna giderdi. Okuldan dönünce öğle yemeği yerdik ve öğle namazını kılıp yeniden din derslerine başlardık. Zaten bütün arkadaşlar sabahcıydı. Hepimiz iki okula giderdik... Lise öğrencileri Fatih lisesine, benim gibi ilkokul öğrencileri de Hacı İbrahim Işık ilkokuluna... Eğer öğlenci olan arkadaşlar varsa, onlara din eğitimini öğlene kadar verirlerdi. Yurtta dört tane hocamız vardı. Yani sabahçı veya öğlenci olmanız hiç farketmez... Tabii hocalar da Süleymancı...

— Evet Ferhat, öğle vakti okuldan çıkıp yurda geldin. Yatıncaya kadar neler yapıyordunuz orada? Program neydi?

— Öğleyin geliyorum ve yemek kalmışsa yemek yiyorum... Çünkü çoğunlukla ben geldiğimde yemek ve ekmek kalmamış olurdu. O zaman, karnımı doyurmak için akşamı beklemek zorunda kalıyordum ve çok illet oluyordum.

— Yani aç mı kalıyordun?

— Tabii aç kalıyordum... Çünkü dışarıya çıkmak kesinlikle yasaktı. Hatta yurdun bahçesine çıkmak bile yasaktı. İşte bu durumda ikindi namazına kadar Kur'an eğitimi oluyordu. Namazdan sonra Süleymancılık üzerine sohbet oluyordu. Hocalarımızın verdiği bu sohbet akşam namazına kadar devam ediyordu. Her talebe bu sohbet sırasında not tutmak zorundaydı. Not tutmayan dayak

yerdi. Daha sonra akşam yemeği yeriz, akşam namazı kılarız. Yatsı namazına kadar da kendi okulumuzdaki derslerimizi çalışırız. Yatsı namazından sonra da mescitte halka şeklinde toplanılır ve **«Rabıta»** yapılırdı. Eğer yurtta 60 öğrenci varsa, bunların yaklaşık 40 tanesi rabıtalı olurdu.

— Rabıta nasıl yapılıyor?

— Bu 40 kişi bir daire şeklinde, omuzları birbirine değecek şekilde otururlar. Ortaya bir sürahi su konulur ve rabıta bitince bu su içilir. Bu suyun çok şifalı olduğunu söylüyorlardı. Rabıta faslı bitince, gece saat 23'te herkes yatağa girer. Sabaha kadar yurtta birer saat aralıklarla iki öğrenci nöbet tutar. Bu nöbet askerlik gibi devam eder. Günlük yaşam böyledir işte...

— Hocalarınız nasıl tiplerdi?

— Hocaların çoğu ilkokul mezunudur ve bu yüzden yurtlarda sadece Süleymancılık öğretilir. Yani hoca deyince bunları doğru dürüst hoca zannetmeyin. Bunlar külliyen cahil adamlardır. Bunlar on oniki yıl Süleymancılık eğitimi gördükten sonra bizim yurt ve pansiyonlara hoca olarak gönderilir.

— Sakallı mı oluyor bunlar?

— Hayır, Süleymancılar kesinlikle sakal bırakmazlar. Süleyman efendi sakallı olmasına rağmen, bunlar devlet kesimine yaranmak ve işlerini yürütmek için sakalsızdır. Hatta hepsi kravat takarlar. Yurtta da hocalarımız yatıncaya kadar kravatlarını çıkarmazlardı.

— Bunların dışında daha üst düzeyde Süleymancılar da gelip yurtları falan denetler mi?

— Bunlarda **«Abi»** sistemi vardır. Süleyman efendi'den bizzat okumuş olanlara **«Abi»** derler. Bunlara son derece hürmet edilirdi. Bunlar teftiş yaparlar, gerektiğinde hocalarımızı azarlarlar, hatta onları sürgün edebilirler. Hocalar bekâr adamlardı. Oradan küçük bir harçlık alırlar, yeme içmeleri yurttan karşılanır. Eğer kirada oturan varsa, kira parasını da Süleymancılar verirdi.

12 Eylül harekâtı olduktan sonra ne yaptı bunlar? Ya-

ni iş biraz daha ciddiye alındı mı, yoksa her şey aynen devam mı etti?

— Emin abi, çok iyi hatırlıyorum... Çok korktular önce... Ama sonra fazla bir şeyin değişmediğini görünce, rahatladılar. İşte o arada Evren resimlerini yurda astılar. Ayrıca Atatürk resimleri çoğaldı. Mescide Atatürk'le ilgili vatan millet şiirleri falan da astılar. Malatya Emniyet Müdürlüğünde bir komiser vardı. O komiser bunların adamıydı. Polisler falan geleceği zaman önceden bize haber veriyordu. Bu adamın adı galiba Halis'tir... Bir yıl kadar gördük, sonra İstanbul'a atandı. Hatta bir gün biz öğrencileri yurtta topladı ve dedi ki **«Buraya polis girerse kendisinden kimlik isteyeceksiniz. Size ne sorarlarsa sorsunlar hiçbir şey bilmediğini söyleyeceksiniz»**... Böyle birkaç defa baskın oldu ama her seferinde de biz baskın olacağını biliyorduk. Süleymancılar içeriden haber alıyorlardı. 12 Eylül olunca, bizim Arapça kitapları hocalarımız toplayıp götürdüler korkularından... Bir de hocalar bize diyorlardı ki **«Dışarıda hiç kimseden hediye kabul etmeyin. Meselâ size güzel bir kalem hediye ederler ama bunun ucunda gizli mikrofon olabilir. O zaman buradaki bütün konuşmaları dışarıdan dinlerler ve başımız derde girer»**...

— Peki Ferhat, orada küçücük bir çocuksun... Disiplin nasıldı? Bir de yemekleri soracağım...

— Yemekler tek çeşit çıkardı. Yemekleri yemekhane nöbetçisi olan talebeler pişirirdi ve herkes aynı kaptan yerdi. Yani talebenin yemek pişirme yeteneği neyse, onu yerdik. Tek kap yemek çıkardı. Genellikle kurufasulye olur, bulgur olur, pırasa olur... Kahvaltıda haftada iki gün çay vardı. Onun gerisi hep çorba verilir. Meselâ diyelim ki dışarıdan harçlığınızla meyva aldınız. Bunları yurda sokmak kesin olarak yasaktır. Ne bileyim, izinsiz olarak bahçeye çıkmak bile yasaktı. Çok katı bir disiplin vardı ama körü körüne bir şey... Hepimiz çocuktuk orada... Çocuk ruhundan anlayan bir tek büyüğümüz yoktu. Cahillerin elinde bırakmışlardı bizi...

— Oralarda Atatürk resimlerini göstermelik olarak

asıyorlardı... Peki sizlere Atatürk'le ilgili olarak ne derlerdi?

— Hep kötü şeyler duyduk... Şimdi bir tek **«Kör Deccal»** dediklerini hatırlıyorum... Ama hep kötülerlerdi bize...

— Orada kalan çok sayıda ve her yaştan erkek çocuksunuz... Aranızda sapık ilişkiler olur muydu?

— Bir kere Yeşilyurt ilçesindeki yatılı Kur'an kursunda kalırken gözlerimle gördüm. Bizden epeyce büyük bir çocuk vardı. Bu çocuk hepimizin büyüğü idi... Oraya Elazığ'ın Baskil ilçesinden benim yaşımda, on onbir yaşlarında bir küçük çocuk gelmişti. Gayet saf ve ufak bir köylü çocuğuydu... O büyük çocuk talebe başkanıydı aynı zamanda... Bu küçük çocuğu hiçbir nöbete koymazdı. Biz bir gece bunları suçüstü yakaladık ama istemeden yakaladık. Korkumuzdan da hiç kimseye bir şey söylemedik. Ben bir tek bu olayı gözlerimle gördüm... Bir gün de bizim Malatya'daki yurda yine Elazığ'dan beş on talebe geldi. Biz bunlar gelinceye kadar çok içine kapanık olarak yaşıyorduk. Bunlar gelince biraz açıldık... Çünkü bunlar cinsel konuları konuşuyordu ve küfür ediyorlardı. Böylece bizim utangaçlığımız biraz azaldı. Sonra talebeler arasında bir merak başladı. Herkes birbirinin pipisine bakıyordu. Örneğin nöbetçi hoca bir iş için dışarıya gitse, hemen birisinin üzerine saldırır ve pipisini açardık. Kimin pipisi kısaysa, üzerine tükürürdük, uzunsa da **«Maşallah»** falan derdik. Elazığ'lılar gelince böyle biraz açıldık yani...

— Bunların eline genellikle fakir fukara çocukları mı düşüyordu Ferhat? Yani aranızda zengin çocukları falan var mıydı?

— Hayır Emin abi, en varlıklı aile çocuğu bendim. Buralara daha çok fakir köylü çocukları geliyor. Köylü olmasa bile, çoğu fakir aile çocukları... Bunları babaları **«Eti senin kemiği benim»** deyip hocalara bırakıyorlardı.

— Peki senin görebildiğin kadarıyla çocuklar mutlu muydu orada?

— Mutlu olmaları mümkün değil. Birincisi hapis hayatı yaşıyorlar... İkincisi, korkunç dayak vardı. Hepimiz

çok ağlardık, hepimiz evimizi özlerdik. Bir sürü din dersini bizim kafalarımıza zorla sokmaya çalışırlardı. Ama en kötüsü dayaktı. Hiç gözümüzün yaşına bakmadan döverlerdi bizi... Demir çubuklarla dayak yerdik. Talebelerin arasına birçok ispiyon koymuşlardı. O ispiyonlar hocaya şikâyet ederdi, talebe de dayak yerdi. Meselâ et yemeğe hasrettik. Bir gün küçük bir çocuk benim yanımda yemekhanede et yemek istedi. Bir vatandaş kurban kestirmiş ve kavurma yaptırıp bizim yurda göndermiş. Bu etler sonra ortadan kaybolurdu. Bu küçük çocuk et yemek isteyince, yemekhane nöbetçisi olan büyük çocuk bunu dövdü. Sonra bunu hocamıza götürdüler. Hoca da bu küçük çocuğu demirle dövdü. Bu arkadaşım iki gün baygın yattı ama korkudan doktora götürmediler. Çocukcağız kendine gelince çok ağladı ama yine de buradan kopup gidemedi... Çünkü fakir bir aile çocuğuydu ve babası ona bakamıyordu. Eve gitse, babasından dayak yiyecekti. Bir başka arkadaş bir gün inşaat halinde olan dördüncü kata çıkmış ve bir kutu hap içmiş. Bu arkadaşı orada baygın buldular. Aşağıya indirip kusturdular. Yine doktora haber vermediler. Bu da ertesi gün kendine geldi. Meğer bir gün önce hocadan dayak yediği için intihara teşebbüs etmiş. Çocuk kendine gelince, bir başka hoca bunu fena halde yine dövdü. Bu çocuk hocaya **«Ben çok dayak yedim, artık bıktım... Bırakın da anamın babamın yanına gideyim»** diye yalvarıyordu. Bunu duyunca biz de hep ağladık... Hepimiz ağladık...

— Allah bu gaddarların belasını versin... Sen bunları anlattıkça benim asabım bozuluyor Ferhat...

— Zaten dayağı gizli falan da atmazlardı. Herkesi talebelerin önünde döverlerdi ki, onuru iyice kırılsın ve burnu sürtülsün...

— Acaba böyle şeyler yaparak silik, ezik, kişiliksiz, kendilerine körü körüne itaat edecek insanlar mı yetiştiriyorlar? Amaçları bu mu?

— Kesinlikle böyle... Talebe çok aşırı bir disiplin ve dayak gördüğü için, başını eğmiştir. Yani ezik bir kişili-

ğe sahip olur. O dışarıya çıksa bile, artık o kişiliği onda kalır... Emin abi bir de benim orada kolum kırılmıştı. O da enteresan bir olaydır. Onu da anlatayım size... Süleymancılık inanışına göre, Süleyman efendiye inanmayan herkes çarpılır. Bir gün bir fabrikatör bizim pansiyona bir kamyon dolusu battaniye hediye etmiş. Bunları yerleştirme görevini bana ve bir arkadaşa verdiler. Bizim canımız çıktı ve tavana kadar battaniye yığdık. Bir ara ben arkadaşa yavaş sesle **«Ben Süleyman efendiye inanmıyorum»** dedim. Bu sırada battaniye yığını tavana yaklaşmış, ben de yığının en üstündeyim. Biraz sonra ben o yığının tepesinden yere düştüm. Acıdan kıvranıyorum. Bizim o arkadaş da hemen hocaların yanına koşup **«Ferhat az önce böyle dedi. Onun için yere düştü»** diye haber vermiş. Ben bas bas bağırıyorum. O gün Pazar günüydü ve yurtta sohbet vardı. Büyük kalabalık gelmişti. Hatta babam da oradaydı. Benim orada bir kolum kırılmış, bir kolum da çıkmış. Bizim arkadaş da o kalabalığın yanında **«Bunu Süleyman efendi çarptı»** diye bağırıyor. Ben acıdan bağırdıkça hoca **«Sus lan, ne bağırıyorsun?»** diye bana iki tokat attı. Biraz sonra babam beni alıp çıkıkçıya götürdü. Daha sonra kemik kaynaştığı halde, yanlış kaynamış. Beni bu sefer başka bir çıkıkçıya götürdüler ve kolumu tekrar kırdılar. İşte ben düştükten sonra ilk çıkıkçıya gittim ve kolum sarılı olarak pansiyona geldim. Hocalardan biri babamın yanında bana dedi ki **«Sen dua et ki Süleyman efendi hazretlerini çok kızdırmamışsın. Efendi hazretleri seni bağışladı ve kolunun kırılmasıyla atlattın bu işi. Eğer çok kızdırmış olsaydın, oradan yere düştüğünde senin parçanı bile bulamazdık»**... Ondan sonra benim adım **«Süleyman efendi çarptı»** ya çıktı Emin abi...

— Peki Ferhan, 12 Eylül sonrasını biraz daha soracağım sana... 12 Eylül sonrasında bunlar işlerine rahatça devam ettiler mi, yoksa bir şeyler oldu mu?

— Abi ben o sırada ortaokul birinci sınıfa gidiyordum. Hatırlıyorum, kısa bir süre korktular ama sonra eski hamam eski taş devam etti. Bazan binaya birtakım kravatlı adamlar gelirdi ve hocalar onların karşısında esas

duruşa geçerdi ama, onların kim olduklarını bize söylemezlerdi ki...

— Orada hepiniz küçük çocuklarsınız... Ne gibi oyunlar oynardınız aranızda?

— Bu çok acı bir şeydir Emin abi... Biz hiç oyun oynamadık orada... Çok acıdır ama bize hiç oyun oynatmadılar. Oyun oynamak yasaktı. Zaten top oynamak için «Haram» derlerdi. Tavla, satranç, her şey haramdı... Hatta kağıt kalemle oynanan kaçakaç, coğrafya oyunu, adam asmaca gibi şeyler vardı. Onlar bile yasaktı. Size çok ilginç bir şey söyleyeyim, ben oradan ayrılalı beş yıl oldu. Şimdi bile top oynamasını bilmem yani. Bir tavla, bir satranç oyunu bilmem... Çünkü onların etkisinden kurtulmama rağmen, gidip de öğrenemedim. Meselâ ben hiç bisiklete binmedim Emin abi... Ama yine de çocuktuk ve birtakım kaçamak şeyler yapıyorduk. İşte orada birbirimizin pipisine bakıyorduk. Oyunumuz buydu... Bazen Cumartesi Pazar günleri, binanın içinden bahçeye kağıttan uçak yapıp atardık. Çok da güzel uçardı bunlar. Bir onunla eğlenirdik.

— Sonra onu da mı yasak ettiler?

— Hem de çok feci bir şekilde ettiler... Bir gün hoca geldi ve bahçedeki kağıt uçakları gördü. Yetmiş seksen tane kağıttan uçak var... «Bu ne rezalet?» diye bağırmaya başladı. O gün talebelerin çoğu izne gitmişti ailelerinin yanına. Biz içeride on onbeş çocuktuk. Hoca bize dedi ki «Bunları şimdi ağızlarınızla toplayacaksınız»... Ve biz ellerimizin, ayaklarımızın üzerinde yerlerde süründük. Bunları yerden tek tek ağzımızla toplattı bize... Hiç ayağa kalkmadan, götürüp çöp tenekesine attık. Uçaklar bitince, yine ağzımızla yerdeki bütün kağıtları ve diğer şeyleri toplattı bize. Bir de bahçenin biraz uzak bir tarafında pansiyonun lağımı vardı. Orası açıktı. Üzeri örtülsün diye birkaç tahta konmuştu. Orası hep sivrisinek yuvası, rezalet bir yerdi. Kağıt uçaklardan biri de o tahtaların üzerine konmuş. Bir arkadaşımızı sürüne sürüne o tahtaların üzerine sevketti. Arkadaş orada dengesini kaybedip beline kadar bok çukuruna düştü. Onu oradan çı-

kardık. Çocuk bir hafta yemek yiyemedi tiksintiden... Sonra onun babası **«Ben oğlumun canını sokakta bulmadım. Onu bok çukurunda yaşatmam»** deyip, aldı götürdü.

— Peki Süleymancı yurtlarında gazete, kitap, radyo, televizyon var mı?

— Gazete kitap yasaktır. Fazilet Neşriyat diye bir yerin çıkardığı **Ufuk** gazetesi vardı. O gelirdi... Hocalar Tercüman gazetesi okurlardı ama bize o da yasaktı. Radyo televizyon da yasaktır. Zaten televizyona **«Küfür kutusu»** derler. En azından bizim seyretmemiz yasaktı. Belki hocalar evlerinde veya başka yerlerde seyrediyorlardı... Onu bilemiyorum. Müzik de haramdır. Yani orada dünyadan uzak yaşardık ot gibi... Öyle yaşattılar bizi... Haa, bazen teftiş veya ziyaret için yurda Süleymancı «Abiler» gelirdi. O zaman biz çok mutlu olurduk... Çünkü o zaman iki kap yemek çıkardı. Ayrıca et verirlerdi... Ekmekler de taze olurdu o gün... Çünkü çoğu zaman kuru ekmek yerdik.

— Peki Ferhat, bu değirmenin suyu nereden geliyor acaba?

— Emin abi o zaman küçüktüm, bilmiyordum. Ama sonra gördüm ki, bunlar halktan büyük yardım topluyorlar. Bunlar insanlarla çok güzel konuşup ikna ederler ve bizim pansiyonlarda ümmeti müslüman çocuklarını eğittiklerini, onları müslüman yaptıklarını söylerler. Bunlara kurban bağışlayanlar vardır, kurban derisi bağışlayanlar vardır. Yani durumları iyidir. Bir de şu var... Bunlar talebenin yanında oldukları sürece, küçük çocukları zaten mum gibi yapıyorlar. Ama büyük bir korkuları var... **«Bunlar bizim yanımızda olmadıkları zaman belki kötü bir şey yaparlar, kitap okurlar, maça giderler»** diye çok korkuyorlar. Ben şimdi anlıyorum ki, bunlar bu yüzden bizi korkutma yoluna gidiyorlardı. Meselâ şimdi Süleymancıların en büyüğü Kemal Kaçar diye bir adamdır. Bize hocalarımız derlerdi ki **«Kemal Kaçar avucunu açıp da bakınca, sizin ne yaptığınızı avucundan tek tek görür. Onun için, sakın kötü bir şey yapmayın»**... Ben o zaman buna gerçekten inanıyordum. Hatta yaptıklarımı değil, Kemal Kaçar'ın

kafamdan geçenleri bile bildiğine inanmıştım. Çok korkardık bu yüzden... Hepimiz çok korkardık. Meselâ ben içimden **«Kemal Kaçar'ı çok seviyorum»** diye düşünürdüm ki, Kemal efendi de beni sevsin...

— Allah Allah yahu... Küçücük beyinleri nasıl şartlandırmışlar... Peki Ferhat, siz pansiyondaki hocalara **«Hocam»** diye mi hitap edersiniz?

— Bazen **«Hocam»** denilir ama genellikle **«Hoca efendi»** denilir.

— Bu vatandaşlar nerede yetiştiriliyor?

— Bizim panslyonlarda tamamen pişen öğrenciler, İstanbul Ümraniye'de bir pansiyona gönderiliyor. Bunların böyle bir sürü yeri var biliyorsunuz. Bunların çoğunu devlet biliyor ve hiçbir şey yapmıyor. Bu seçkin talebeler sonıyorum birkaç yıl **«Yüksek Eğitim»** görüyorlar ve gerekli gizli bilgileri alıyorlar. Ondan sonra da, yurdun dört bir yanındaki Süleymancı yurtlarına hoca olarak gönderiliyorlar. Bize bunlar o zaman Türkiye'de onbin yurtları olduğunu söylemişlerdi ama gerçek rakamı bilemiyorum.

— Niçin bıraktın bunları? 1982 yılında bunları terkettiğinde sen 12 yaşında bir çocuktun Ferhat... Niçin bıraktın?

— Ben bir Cumhuriyet çocuğu olduğumun her zaman bilincindeydim Emin abi... Bunları hiç bir zaman benimsemedim. O yaşımda bile bunların farkına varmıştım. Şimdi geçmişe baktığım zaman, o zamanki yargılarımda hiç yanılmadığımı anlıyorum.

— O dönemde yaşadığın olaylar sende iz bıraktı mı? Kişiliğinde iz bıraktı mı? Bugün bile o dönemin etkisi altında kaldığın oluyor mu?

— Ben bunların yüzünden yuvamdan, evimden koptum. Şimdi İstanbul'da tek başıma hayat mücadelesi veriyorum. Ama ben ne kadar atılımcı da olsam, şimdi hayatta başarılı olamıyorum meselâ... Üzerimde hep bir çekingenlik var, hep bir durgunluk var...

— Evet, bunu ben de açıkça görüyorum.

— Yani onlardan kalma bir şahsiyetini kaybetme durumu olabiliyor. Genelde aşağılık kompleksine kapılıyo-

ruz... Çünkü orada onurumuzu çok kırdılar. Devamlı dayak yedik, devamlı baskı altında kaldık. Bize hiçbir konuda söz hakkı tanımadılar... Ne bileyim, hiç oyun oynatmadılar bize. Hep oyun oynamayı istedim, ama oynayamadım. Yani bir yerde kişiliğin yok olması oluyor. Ben bunlardan kaçtım ama, ismim gibi biliyorum ki, onbinlerce memleket çocuğunu bunlar böyle yetiştirdiler. Bizi **«Bunlar hocanızdır»** diye, bir sürü cahil adamın ellerine teslim ettiler. Şu anda bile, aradan yıllar geçtiği halde bu olayların etkisini üzerimden atamıyorum ben... Olaylar, dayaklar, baskılar, cezalar... Örneğin bir kabahat işlediğimiz zaman, çatıya kapatırlardı bizi... Orada korkudan dilimiz tutulurdu. Hele ben, çok korkardım. Bunlar çok kötü izler bıraktı. Bunu ben şimdi çok daha iyi görüyorum. İleride bunun acısı daha fazla çıkacak. Onu da çok iyi biliyorum.

— Yani bir takım gaddar adamların eline düştünüz.. Öyle değil mi?

— Maalesef öyle...

— Ve şimdi de binlerce gencecik çocuk bunların ellerine verilmiş durumda Ferhat...

— Halen bunların elinde ve bunlar da bugün yaşadıklarının acısını yıllar sonra çekecekler. Ömürlerinin sonuna kadar zor kurtulurlar o yaşadıklarından...

— Evet Ferhat... Şu anda 17 yaşında bir gençsin ve tek başına hayat kavgası veriyorsun. Bana yazdığın mektup için sana tekrar teşekkür ediyorum... Çünkü çok acı bir gerçeği gündeme getirdik seninle birlikte. Ben burada **«Şu gözünüzün önünde olup bitenlere bir baksanıza»** diye devlete seslenmeyeceğim... Çünkü devlet bunları bildiği halde ses çıkarmıyor. Oy kaygısıyla yapılıyor bunlar... Ama burada anne babalara sesleniyorum ve **«Gencecik, küçücük yavrularınıza dikkat edin. Onları böyle adamların ellerine teslim etmeyin. Onları bu durumlara düşürmeyin»** diye hem bağırıyorum, hem de yalvarıyorum. Demek ki birtakım uyanıklar din eğitimi veriyoruz numarasıyla bütün komplekslerini, böyle küçücük çocukların üzerinde tat-

min ediyorlar... Demek ki gencecik Cumhuriyet çocukları böyle cahillerin ellerine bırakılmış ve hiç kimseden «Cıt» çıkmıyor... Helâl olsun bütün yetkililerimize. Sana bu konuşma için çok teşekkür ediyorum Ferhat... Sağol kardeşim. Ayrıca sana tek başına verdiğin yaşam kavgan-da da başarılar diliyorum.

SEDA SAYAN *1962 yılında İstanbul'da doğdu. Orta üçüncü sınıfta düğün salonlarında sahneye çıktı. Eğitimini lise ikinci sınıfta bırakan Seda Sayan daha sonra lüks gazinolarda üvertür olarak sahneye çıkmaya başladı. Seda Sayan halen assolist olarak çalışıyor ve Türk sanat müziği söylüyor. Sayan bekar.*

ISSIZ ADA'YA BİR DÜŞERSEK!!!

— Seda hanım siz özellikle İstanbul ve Ankara sahnelerinin ünlü solistlerinden birisiniz. Çok da güzelsiniz.. Zaten güzel olmayınca benim bildiğim kadarıyla sahnelerde hayat hakkı yok. Bunu daha sonra soracağım size... Bizde bir uygulama daha var. Hemen hemen hiç kimse sahneye gerçek ismiyle çıkmıyor. Özellikle hanım sanatçıların çoğu, kendilerine sonradan verilen yeni isimlerle ünlü oluyorlar. Sizin gerçek isminiz var mıdır? Yani gerçek isminiz Seda Sayan mıdır?

— Benim gerçek adım Aysel Gürsaçar... Sahne ismim Seda Sayan'dır. Başka ne soracaksınız? Ne soracaksanız sorun...

— Acele etmeyin canım... Sorarız bir şeyler elbette... Peki nasıl başladınız bu işe? Yani nasıl Seda Sayan oldunuz?

— İşte başladım düğün salonlarından, tavernalardan ve gazinolarda ilk sırada çıkmaktan. Kamacı gazinosunun sahibi Bahattin Esendemir **«Bu kızın sesi çok güzel»** diye

haber yollamıştı. Ben de **«Ay ben yapamam»** diye korktum işte...

— Bunları zaman vererek anlatsanıza lütfen...

— Zaman veriyorum ya işte...

— Yani bu söylediklerinizi hangi yılda oluyor? Siz kaç yaşındayken oluyor? Okuyucularımız da olayı rahatlıkla izleyebilsinler...

— Ay, nasıl zaman vereyim ben şimdi? O sırada ortaokul üçüncü sınıfa gidiyordum. Kaç yaşındayım o zaman? Ne bileyim ben?

— Herhalde 13-14 yaşında falan olmanız gerekiyor.

— 14 veya 15 olmam gerekir herhalde... Çünkü ben orta ikiye iki kere gittim. Tekledim yani... Sonra da Kamacı gazinosuna çıktım.

— Peki o ilk çıkışınızda falan para alıyor muydunuz gazinodan?

— Ay Emin bey, siz de emniyet amiri gibi habire soru soruyorsunuz vallahi..

— Seda hanım burada size soru sormak için birlikteyiz. Eğer ben size soru sormayacak olursam başka ne yapabiliriz ki? Bilmem anlatabildim mi??... Sonunda herhalde birçok gelişme oldu ve siz assolist oldunuz...

— Ben Çakıl gazinosunda çıkarken Fahri bey (Fahrettin Aslan) dinlemiş beni ve sesimi beğenmiş. Fahri bey bana dedi ki **«Bak kızım ben Harika Avcı ile de anlaştım. Gel seninle de anlaşıp seni assolist olarak çıkaralım»**... Ben önce çok korktum ama sonra razı oldum. Böylece de Maksim'in sanatçısı oluverdim.

— Böylece Fahrettin Aslan'ın kadrosuna girip ünlü oldunuz. Peki neyinizle girdiniz oraya? Yani sesinizin güzelliği ile mi, yoksa vücudunuzun güzelliği ile mi?

— İkisiyle de girdim. Yani sesim çok güzel olsaydı ama kendim çirkin olsaydım, Fahri bey beni herhalde farketmezdi.

— Yani sesiniz assolist olmanızı gerektirecek kadar güzel mi?

— Şimdi ben size **«Aaa ben çok güzel okuyorum. Ümmü Gülsüm gibi okuyorum»** dersem olmaz. Ama güzel

okuyorum ve zaman benim lehime çalışıyor. Meselâ ben geçen seneki sesimi bu sene beğenmiyorum. Seneye şimdikinden de daha güzel olacak.

— O nasıl oluyor? Sesiniz giderek güzelleşiyor mu?

— Sesim giderek oturuyor yani... Nihayet 16-18 yaşındaki çocuk sesiyle 25 yaşındaki ses bir olur mu? Daha bir oturur, daha bir karakterini bulur. Eee, Allah herhalde biraz da vermiş yani... İşi götürüyorum yani... İnsanlar yemeğini yerken rahatlıkla bakabiliyorlar bana. İşte bu kadar.

— Peki siz nasıl buluyorsunuz kendinizi? Güzel olduğunuza inanıyor musunuz?

— Pek de güzel bulmuyorum da, vasat (ortalama) buluyorum. Aslında çok güzel bulsaydım, gidip dişlerimi yaptırmazdım meselâ. Dişlerim esasında çok güzeldi ama yine de gidip onları söktürdüm. Yerine de diş yaptırdım. Demek ki hâlâ kendimde bir eksiklik buluyorum ve güzel olmayı istiyorum. Yani böyle **«Aaa, ben çok güzelim»** demiyorum ama makyaj falan yaptığım zaman güzel duruyorum. Güzel olduğumu, çok güzel olduğumu söylüyorlar ama ben güzel olduğumu söyleyemem.

— Allah'ın verdiğini kuldan saklamayın efendim. Şimdi karşımda ben de sizi epeyce güzel buluyorum. Bu hafta iyi oldu sizinle konuştuğumuz. Ben de artık erkeklerle konuşmaktan bıktım vallahi!.. Hiç değilse kırk yılda bir gözüm gönlüm açılmış oldu benim de... Seda hanım, dişlerinizi yeniden taktırmışsınız. Peki böyle taktırıp değiştirdiğiniz başka organlarınız da var mı?

— Yok, başka hiçbir yerimi değiştirmedim.

— Yani her yeriniz doğal mı?

— Her yerim doğal.

— Seda hanım Türkiye'de her zaman duyduğumuz bir kural vardır. Belli insanların yataklarından geçilmedikçe hanım sanatçılar assolist olamaz, meşhur olamaz falan diye... Siz de belli bir düzeye gelmiş bir insansınız. Gerçekten de belli yataklardan geçilmedikçe belli yerlere ulaşmak mümkün olmuyor mu?

— Vallahi hiç bilmiyorum bunu... Ben kimsenin ya-

tağından geçmedim şimdiye kadar. Kendimi hiç kullandırtmadım. Belki benim şansımdan, belki de Allah'ın benim karşıma Fahrettin Aslan'ı çıkarmasından... Zaten benim sahne geçmişim çok kısadır Emin bey. Küçük yaşımda sahneye çıkarken babam getirip götürürdü. Tabii daha sonra karşıma Fahrettin Aslan değil de başka biri çıksaydı, acaba ne olurdu? Onu bilemiyorum.

— Peki böyle istekler gelseydi, para kazanmak ve meşhur olmak için kabul eder miydiniz?

— Vallahi etmezdim herhalde... Çünkü ben bu yaşımda bile artık bu işi sevmiyorum.

— Hangi işi seviyorsunuz? Şeyi mi?...

— Yani sahne olayını sevmiyorum artık. Eskidenmiş o sanatçıya saygı göstermek falan... Yani şarkı söylemeyi çok seviyorum da, gece sahneye çıkmayı sevmiyorum doğrusu. Her zaman aynı insanları bulamıyoruz biz karşımızda. Bazen o kadar güzel insanlar oluyor ki **«Oh ne güzel, iyi ki bu işi yapıyorum. Ne iyi etmişim de şarkıcı olmuşum. İnsanlar ne güzel dinliyorlar, ne güzel anlıyorlar»** diyorum. Bazen de öyle geceler oluyor ki Emin bey, **«Allah kahretsin, ben bu işi niçin yapıyorum?»** diye isyan ediyorum.

— Öyle kötü gecelerde ne oluyor?

— Valla ne bileyim yani... Seyircinin saygısızlığı oluyor. Çeşit çeşit insanlar var. Anlayan var, anlamayan var. Meselâ ben tam konsantre olmuşum şarkı söylüyorum, az ötemde adam bağıra bağıra konuşmaya başlıyor. Veya kadın kocasından kıskanıyor...

— Kimi kıskanıyor, sizi mi?

— Sanatçıyı kıskanıyor. Hem de sahnedeyim tam o sırada...

— Ne yapıyorsunuz da kıskanıyor sizi kocasından kadınlar? Adamlara gülücük falan mı dağıtıyorsunuz?

— Herkese gülücük dağıtırız biz... Oraya surat asmaya çıkmıyoruz ki...

— Peki kadınların sizi kocalarından kıskandıklarını nasıl hissediyorsunuz?

— Ayol, hissetmez misiniz kadının bakışından Emin bey?

— Peki kime bakışından hissediyorsunuz bu kıskanma durumunu? Size mi, yoksa kocasına mı bakıyor o sırada?

— Tabii bana bakıyor. Meselâ kocası çiçek verecek, kadıncağız öyle bir huzursuzluk içinde ki... Kocasını **«Niçin veriyorsun?»** falan diye dürtüyor. Aman bir komik kl yani... Moralimiz bozuluyor... **«Tanıyor musun? Nereden tanıyorsun? Niçin çiçek veriyorsun?»** diye soruyor. Bunları biz olduğu gibi duyuyoruz sahneden. Onlar bizim duymadığımızı zannediyorlar. Geçen akşam beraber çalıştığım bir hanım arkadaşım sahneden indi ki, sinir içerisinde... Ne olduğunu sordum... **«Aman»** dedi, **«Kadın bir dikti gözlerini üzerime... Sinir kadın. Habire kocasını çekip duruyor. Aman, ben ne yapayım onun kocasını»** dedi. Yine bir sanatçı arkadaşım kuaförde anlattı. Arkadaşım sahnedeyken kadının biri sahnenin yanında habire **«Aaa, neresi güzel bunun? Aaa, şunun saçına bak... Amaan, bir de yamuk basıyor»** diye lâf atıyormuş. Düşünebiliyor musunuz arkadaşımın sahnedeki o durumunu Emin bey? Her gün yaşıyoruz biz bunları.

— Siz sahnede iken, veya dışarıda iken kadınlarla erkekler size farklı bir şekilde mi bakıyorlar Seda hanım? Yani kadınlar kıskançlıkla mı bakıyorlar?

— Tabii bunu hissediyoruz ama her kadın öyle bakmıyor. Bazısı da var ki, öpüyorum onları böyle... Yanaklarını sıkıyorum... **(Seda Sayan onları nasıl öptüğünü göstermek için bana doğru hafif bir hamle yapıyor. Ancak ben derhal yapmam gerekeni yapıyor ve geriye doğru kaçıyorum!).**

— Peki erkekler nasıl bakıyor size? Acaba içlerinden ne geçiriyorlar o sırada?

— Normal bakıyorlar!

— Yani onların gözlerinden bir şeyler okumuyor musunuz?

— Bazı erkekler **«Ne güzel kadın»** diye bakıyor. Bazı-

sı **«Aaa, ne güzel sırtı var»** diye bakıyor. Bazısı da **«Bu kız ne güzel şarkı okuyor»** diye bakıyor.

— Hepsi bu kadar mı Seda hanım? Acaba içlerinden başka bir şeyler geçmez mi?

— Başka ne gibi bir şey geçebilir Emin bey?

— Ne bileyim ben ne geçer efendim!.. Yani sizin sırtınıza mı bakıyorlar erkekler? Devir mi değişti, nedir?

— Ben o kadarını anlıyorum!.. Ben bu kadar tahmin ediyorum diyeyim yani!.. Onların içlerini bilemem ki...

— Demek ki bizim erkek milleti epeyce süt kuzusu durumuna gelmiş!.. Belki de karılarından korkuyorlardır... Yani hepsi de o kadar masum mu oluyor erkeklerin?

— O kadar masum herhalde... Ya da bana karşı öyleler...

— Peki size hiç haber gönderen, asılan falan olmaz mı?

— Oluyor tabii... Olmaz olur mu...

— Hah şöyle Seda hanım... Nasıl asılıyorlar?

— Yani çiçeklerle miçeklerle... Öyle sahnede **«Hoop, ne güzel kadınsın»** falan diye değil. Devamlı çiçek yollarlar bu asılanlar... Kendileri gelsinler gelmesinler, her gün çiçek yollarlar. Dikkat çeksin diye devamlı çiçek yollarlar. Bir de şampanya mı ne, öyle bir şeyler yollarlar işte... Bazıları oyuncak bebek yollarlar!

— Bunları nereye yolluyorlar?

— Sanatçının odasına yollarlar. Üzerlerine de kartlarını koyarlar.

— Siz de bunları yollayanların isimlerini her seferinde sahneden okuyup teşekkür mü ediyorsunuz?

— Elbette ediyoruz... Çünkü çiçek gönderen kişi bizi onore etmiştir. (Bize şeref vermiştir)... Biz de teşekkür edip onu sahneden onore ediyoruz. Eğer onun ismini okumazsam, saygısızlık etmiş olmaz mıyım?

— Ben bu işleri hiç bilmem Seda hanım. Ben ne gazinoya giderim, ne de birilerine çiçek gönderirim.

— Aman rica ederim Emin bey, bir iki kere gitmişsinizdir. Niye yani?... Basından bir sürü arkadaşınız geli-

yor gazinolara... Bir gün siz benim çalıştığım gazinoya gelseniz, bana çiçek gönderseniz, ben size orada teşekkür etmezsem saygısızlık etmiş olmaz mıyım? Orada sizi görmemezlikten mi geleyim?

— Bir gün sizin gazinonuza gelirsem, size mutlaka çiçek yollayacağım... Söz veriyorum... Peki Seda hanım, başka ne gibi asılma yöntemleri var size?

— Ne bileyim, kaldığım oteli falan hemen bir ajan gibi öğrenip telefon açarlar. Zaten ben onlarla konuşmam ki... Sadece tanıdığım insanlarla konuşurum. Onlar da bana asılmazlar.

— Peki bebek yollamak ne oluyor? O da bir asılma yöntemi miymiş?

— Evet, küçük bebekler yolluyorlar. Herhalde bebek yollamak da, tavlama sanatlarından biri. Ne bileyim ben...

— Değerli hediyeler falan da gönderirler mi?

— Valla bana hiç gelmiyor değerli hediye. Hatta geçen gün bir gazetede **«Seda Sayon'a otel lobisinde 16 milyonluk pırlanta takım hediye edildi»** diye yazdı. Bu konuyu bir kadro arkadaşımla konuşuyorduk... **«Gelse alır mıydın?»** diye sordu... **«Alırdım be»** dedim.

— Alır mıydınız?

— Ay, herhalde alırdım!..

— Ama kabul ederseniz, o adam ondan sonra size fena halde asılacak yani...

— Haa, o zaman istemem.. Yok, yok... Asılmasın!

— Ama ister istemez asılacak yani... Size 16 milyonluk hediyeyi Kızılay menfaatine gönderecek değil ya...

— İstemem, yok vallahi istemem... Ben zaten o şeyleri istemem.

— Siz bilirsiniz!

— Yani ben bir erkeğin bir kadına öyle yaklaşmasını sevmem zaten. Ben çok duygusal bir insanımdır. Beraberliklerimde hep duyguyu ve sevgiyi ön plana alırım. Ben şimdi beş senedir futbolcu Rıdvan'la birlikteyim.

— Kimdir o?

— Eski Galatasaray'lı, şimdi Kocaelispor'lu Rıdvan Kılıç... Çok da mutluyum onunla...

— Hanımefendi, burada aklıma bir şey geldi. Dikkat ediyorum bizim hanım sanatçılarımız sürekli olarak iki kesimle ilişki kuruyorlar. Ya para babası görgüsüzlerle, ya da futbolcularla... Haydi birinci kesimi anladık diyelim. Bunlar kadınlara oluk gibi para yediriyorlar. Allahaşkına bu futbolcuların tılsımı nedir? Yani niçin güreşçilerle, boksörlerle, atletlerle değil de, hep futbolcularla kuruluyor bu ilişkiler? Acaba gazetelerde reklâm olsun diye mi?.. Çünkü ben bakıyorum, diyelim ki güreşçiler arasında koç gibi babayiğit delikanlılar var... Aslan gibi gençler var... Ama siz hanım sanatçılar, nedense sadece futbolculara bakıyorsunuz. Nedir bunun sebebi?

— Valla ben onu bilmiyorum. Siz bunu devamlı futbolcularla birlikte olanlara sorun. Ama ben Rıdvan'la futbolcu olduğu için beraber olmadım. Yani Rıdvan'ın bana yaklaşım tarzı mı güzeldi, bilmiyorum...

— Tamam, sizin için sormuyorum... Ama nedir bu futbolcuların tılsımı yani?

— Herhalde futbolcular sansasyonel tipler oldukları için... Reklâmları olacağı için birtakım sanatçı arkadaşlarımız futbolcuları tercih ediyorlar. Herhalde bir güreşçinin o kadar reklâmı olmuyordur.

— Belki de hanım sanatçılarımız futbolcuları çok kültürlü, kafası falan iyi çalışan insanlar olarak gördükleri için onlara yaklaşıyorlardır...

— Bilemem ki... Niçin ama? Futbolcuların ayısı da çok var yani Emin bey... Kaç tane kültürlü futbolcumuz var ki Emin bey?...

— Eveeet, Seda hanım, şimdi gelelim bir başka konuya... Bir de soyunma olayı var... Siz de soyunuyorsunuz meselâ... **Playmen** dergisinde sizin çırılçıplak fotoğraflarınız vardı ve çok da güzeldiniz...

— Ben sağolsun basınımız sayesinde soyunuyordum. Ama artık soyunmuyorum. **«Seda hanım işte gençsiniz, birazcık daha bacağınızı açsanız»** diye arkadaşlar çekiyorlar. Sonra adım çıplak diye kaldı. Sonra sanatçının fiziğinin geri planda olması ve sadece ses güzelliğinin geçerli olması eskidenmiş. Şimdi birtakım olaylar yapmadan ve

birtakım yerlerini açmadan kim nereye gelmiş? Söyler misiniz bana?

— Yani bir yere gelebilmek için açmak şart mı diyorsunuz?

— Valla bizim memleketimizde açarak şöhret olmak şart oldu. İnsanı en baştan şartlandırıyorlar... **«Açarsan şöhret olursun, açarsan kapak olursun, açarsan ön plana çıkarsın»**... Eğer açıp soyunmazsan arkada kalırsın. Sana bakan, resmini koyan bile olmaz. Görmüyor musunuz, artık gencecik kız çocukları bile çırılçıplak soyunup, üç gün sonra film çeviriyor ve şöhret oluyorlar.

— Peki siz hangi ölçüde açıyorsunuz?

— Valla bana meselâ **«Elbisenin dekoltesini aç»** diyorlardı, açıyordum. Ben de diyordum ki **«Niçin falancayı açtırmıyorsunuz?»**... Onlar da **«Aman Seda hanım, onun vücudunu bilmiyor musun? Neresini açsın»** diye cevap verince düşünüyordum ki, demek ben gerçekten güzel olduğum için bana açtırıyorlar. Sonra adım **«Çıplak güzel, işte böyle açıp saçtı kendini»** diye çıkınca, artık bir daha tövbe ettim ve kesinlikle çıplak resim çektirmeyeceğim. Artık bundan sonra hiç soyunmayacağım. Çıplak resimlerimi beş kere, on kere kullanacaklar ve sonra gelip benim normal resimlerimi çekmek zorunda kalacaklar.

— Seda hanım size bir şey daha soracağım... Şimdi ben birisine çıplak bir poz vermeye kalkışsam çok fena halde utanırım yani... Bu durum kadınlarda nasıl oluyor? Stüdyoda bir sürü insanın içinde çırılçıplak resim çektirirken insan utanmaz mı?

— Bir sürü adam yok ki... Nerede var bir sürü adam?

— Bilemem ki Seda hanım... Hiç çıplak resim çektirmedim ki...

— Bir tane çeken adam var. Başkası yok... Ben size bir şey söyleyeyim mi Emin bey, ben şimdiye kadar çıplak resim çektirirken utanmaktan ziyade **«Eyvah, ileride bunlar benim karşıma bir bir çıkarılacak»** diye düşünüp korktum. Yani o çıplak resimler bugün bile benim aleyhimde kullanılıyor. Bir magazın gazetesi benim giyinik bir resmimi basarken bile altına **«Çıplak Sanatçı»** diye yazıyor.

Acaba ben bu çıplaklık kavramını nasıl yok edeceğim, hiç bilemiyorum. Demin siz bana başkalarının yatak odalarından geçip geçmediğimi sormuştunuz. Ben kimsenin yatak odasından geçmedim ama çıplaklığımla ödün verdim. Kişiliğimden ödün verdim.

— Insana mutlaka bir yerlerinden ödün verdiriyorlar, değil mi?

— Mutlaka verdiriyorlar. Bana da buradan verdirdiler... Çıplak resimlerimle çok büyük bir hata ettiğimi şimdi anlıyorum ama ne yazık ki iş işten geçti... Kaldı ki ben seksi bir kadın değilim. Ben kendimi sempatik, çocuksu bir insan olarak görürüm. Benim gibi seksi bir kadın olamaz yani... Onun üzerinden seks akar. Meselâ **Müjde Ar** seksi kadındır. Benim nerem seksi Emin bey?

— Vallahi şimdi ben ne desem yanlış anlaşılır. Yorum yok... Peki böyle resimleriniz ilk çıktığında mutlu oluyor muydunuz?

— Tabii çok mutlu oluyordum. Böyle açık saçık resimler hep kapak oluyordu dergilerde falan. Şimdi böyle resimleri çıkan kızlarımıza baksanıza... Onlar mutlu değiller mi? Hepsi havada uçuyorlar. Ileride üzülecekler... Şimdi ben de üzülüyorum ve pişmanım. Eskiden çekilmiş bir çıplak resmimi dergi ve gazetelerde görünce hep **«Allah kahretsin»** diyorum.

— Siz memleket sorunlarını falan izler misiniz Seda hanım? Yani okuryazarlığınız falan var mıdır?

— Ben lise ikiden terk ettim diyorum, siz okuryazarlığınız var mı diyorsunuz. Olmaz olur mu okuryazarlığım? Elbette var. Memleket sorunları... Devamlı televizyon izleyemiyorum. Devamlı gazete okuyamıyorum. Ya film çekimim oluyor, ya da sahne çalışmam oluyor. Bazen de plak çalışması yapıyorum. Yani başımı kaşıyacak zamanım yok.

— Peki Türkiye'nin sorunlarına ilgi duyduğunuz falan oluyor mu?

— Tabii var. Niçin olmasın? Meselâ televizyonda haberleri dinlemeyi seviyorum ben... Ama zaman buldukça tabii...

— Türkiye'nin durumunu nasıl görüyorsunuz? Nasıl gidiyor işler Türkiye'de?

— Durumu ben iyi görüyorum. Ama bizde şey yok... Zengin çok zengin, fakir çok fakir. Bunun ortası yok. Bu kötü... Başka yani, her şey iyi... Ne olsun? Her şey geldi memleketimize. Yani her şeyi bulamıyorduk, her şey geldi. Yabancı devletler bizi daha çok tanıyorlar şimdi... Biliyorsunuz eskiden Türkiye'den haberleri bile yoktu... «Türkiye nerede?» diye soruyorlardı? Başka?.. O kadar...

— Turgut Özal'ı seviyor musunuz?

— Politikasını seviyorum ama etrafını hiç sevmiyorum. Ben aslında politikadan anlamam. Ama adamı seviyorum. Meselâ Türkiye'yi nerelere tanıttı adam...

— Evren paşamı da seviyor musunuz?

— Ay onu çok seviyorum Emin bey. Öpmek istiyorum onu böyle... Gidip yanaklarını sıkmak istiyorum. O adamı çok seviyorum. Tonton bir yüzü var. Geçen akşam televizyonda seyrettim onu. Çok güzel konuşuyor.

— Peki diğer liderlerden kimi seviyorsunuz?

— Demirel'i seviyorum.

— Rahşan hanımı nasıl buluyorsunuz?

— Ay vallahi, kocasını daha çok seviyorum onun!..

— Seda hanım bir gece şarkı söyleyince kaç para alırsınız siz?

— Fiyat veremem ama bir şeyler alıyorum işte...

— Yani hiçbir sanatçı fiyatını vermiyor ve herkes gizliyor aldığı parayı... Vergi vermemek için mi gizliyorsunuz?

— Hayır, söyleyince çok abartılıyor... Çünkü biz her gece aynı parayı kazanmayız ki... Çalışırsak kazanırız. Sonra o kadar çok masrafımız oluyor ki... Benim mesleğim çok büyük para harcamamı gerektiriyor. Meselâ tuvaletler, ayakkabılar, makyaj malzemesi çok pahalı. Bir tane rimel beşbin lira. Bunun fondoteni var, parfümü var, ruju var... Ben bir tane Cartier parfüm kullanıyorum, bilmem kaç bin lira yani...

— Peki bunları kullanmasanız da, daha ucuz bir şeyler kullansanız ne olur?

— Bana kalsa kullanmasak daha iyi olur. Ben makyaj yapmaktan nefret ediyorum ama sahnede daha büyük görünmek için mecburen boyanıyorum. Yani her boyada benim yüzüm bir yaş daha büyük gösteriyor.

— Birkaç yıl sonra da küçük görünmek için çaba harcamaya başlarsınız. Peki gazinolardaki müşterileriniz sizi daha çok dinlemeye mi, yoksa seyretmeye mi gelir?

— İkisi de vardır ama şimdi çoğunluk seyretmeye geliyor. Sahnedeki hanım sanatçılarımıza bir baksanıza... Herhalde millet artık seyretmeye geliyor ki, bunlar her taraflarını açıyorlar. Çok acı bir olay. Yani ben orada Türk müziği okuyorum ama biliyorum ki adam beni dinlemiyor, sadece seyrediyor.

— Peki kim bu işi böylesine yozlaştırmış? Kimler yozlaştırmış?

— Kimlerin yozlaştırdığını bilmiyorum ama gazino işi Türkiye'de bitmiş Emin bey. Herhalde bunun sorumlusu gazinocular ve müşterilerdir. Sanatçı ne yapsın? O ekmek parası için çıkıyor oraya... Sinemadan kadın ne diye atlıyor sahneye? **«Oranı buranı açarsan para kazanırsın»** diyorlar, o da açıyor... Halbuki **«Açma»** deseler açmayacak.

— Sizin sahne yaşantısında en güzel kadın olarak kimi görüyorsunuz?

— Solist olarak, güzellik ve sahneyi doldurma olarak Emel Sayın vardır. Cıvıl cıvıl doldurur sahneyi. Başka güzel göremiyorum.

— Peki çok ünlü oldukları halde çirkin olanlar kimlerdir sizce?

— Aman, isim veremem şimdi... Bin tane ameliyat geçirip kendilerini düzelttiriyorlar, sonra da bir şeye benziyorlar ayol...

— Ameliyatla düzeliyor mu onların çirkinlikleri?

— Düzelmez olur mu hiç?.. Millet biyonik kadın oluyor Emin bey. Hangi çağda yaşıyoruz? Ay, millet bir gidiyor ve yirmi gün sonra bir dönüyor ki, orasını burasını kestirip biçtirmiş ve biyonik kadın olmuş. Her taraflarını düzelttiriyorlar.

— Seda hanım ülkemizde bir sürü zengin var. Ne bileyim Vehbi Koç var, Sakıp Sabancı var... Hayali ihracat yapıp köşeyi dönenler var.. Devleti dolandırıp zengin olanlar var... Devlet görevi yaparken birdenbire soyu ve sülâlesiyle birlikte zengin olanlar var... Yani bizim zenginler arasında en çok kimi seviyorsunuz?

— Ay vallahi ben en çok Sakıp Sabancı'yı beğeniyorum. Esprileri, konuşması falan bana çok şirin geliyor. Sakın bey'i çok beğeniyorum.

— Peki Seda hanım, şöyle bir durum olsa... Turgut Özal'ı seviyorsunuz. Sakıp ağa'yı da seviyorsunuz. Diyelim ki bir ıssız adaya düştünüz. Orada sadece bir tek erkekle uzun süre kalmak zorundasınız. Tercih hakkını size veriyorlar. Bu erkeklerden biri Turgut Özal, diğeri de Sakıp Sabancı. Üçüncüsü de, söylemesi ayıptır bendeniz... Şimdi Özal'ı tercih etseniz, size orada meydanı boş bulup siyaset falan yapmaya kalkışır ve başınızı ağrıtır. Enflasyonu en geç yirmi yıl sonra durduracağını söylemeye başlayıp, sizin de asabınızı bozar! Sakıp ağa'yı tercih etseniz, belki birkaç espri yapar ama sonunda bu paraları helâlinden nasıl kazandığını anlatmaya başlar. Üçüncü tercihiniz de, ben olabilirim!.. İşte karşınızda ve emrinizdeyim!.. Hangimizle kalmak istersiniz orada?

— Sakıp Sabancı'yı ne yapayım orada? Ama kendisini beğeniyorum yani... Özal'ı da seviyorum. Üçünüzle bir adaya düşsem, herhalde sizi tercih ederdim. Sohbet olarak değil de, tip olarak sizi tercih ederdim...

— Demek ki sohbetimi beğendiniz ama, beni Özal ve Sabancı'dan daha yakışıklı bulmadınız. Çok teşekkür ediyorum... İnşallah öyle bir durum olursa, sizi mahcup etmemek için elimden geleni yaparım. Sizin idealinizdeki erkek karakteri nedir Seda hanım?

— Kibar ve kadın ruhundan anlayan zarif erkeklerden hoşlanırım.

— Bakın, yine beni tarif ettiniz burada... **(Sürekli kahkahalar)**... Eveet Seda hanım. Şimdi burada sizinle güzel bir konuşma yaptık. Şimdi bu konuşma Hürriyet'te yayınlanacak ve milyonlarca kişi okuyacak. Tabii bu du-

rum, sizin gibi bir sanatçı için çok güzel bir reklâm olacak. Bu da çok güzel bir şey... Şimdi siz bu reklâm karşılığında bana ne verirsiniz bakalım?

— Eğer siz bu yazıyı aynen konuştuğumuz gibi yayınlarsanız ben de elimde bir çiçekle size gelirim, size bir de öpücük veririm.

— Oldu, anlaştık.

— Bir de teşekkür ederim. Başka bir şey veremem.

— Tamam Seda hanım... Anlaştık.

— Ama adaya düşersek iş değişir yani...

— Hangi adaya? Issız adaya mı?

— Tabii... Sakıp Sabancı, siz, ben ve Özal düşeceğiz ya... Dördümüz... Onların ikisini istemem.

— Onları ekeriz değil mi?

— Tabii... Ekeriz ikisini de...

— Adada ikimiz kalırız... Yoksa orada da başımıza musallat olurlar.

— Sizinle birlikte kalırsak durum değişir. O zaman yaparız bir şeyler...

— O zaman hem Özal'ı, hem de Sabancı'yı kıskançlıktan çatlatırız vallahi... İkisi de kıskançlıktan çatlar, öyle değil mi?... Evet Seda hanım, sizinle tatlı tatlı konuştuk... Çok teşekkür ediyorum.

HÜSAMETTİN CİNDORUK *1933 yılında İzmir'de doğdu. 1954 yılında Ankara Hukuk Fakültesi'ni bitirdi ve aynı yıl Demokrat Parti gençlik kolları genel başkanlığına seçildi. 27 Mayıs 1960 ihtilali sonrasında bazı Demokrat Parti yetkililerinin Yassıada'da avukatlığını üstlenen Cindoruk 1970-1973 yılları arasında Demokratik Parti, 1976-1980 yılları arasında Adalet Partisi İstanbul il başkanlığı görevini yürüttü. 12 Eylül harekâtından sonra Büyük Türkiye Partisi kurucuları arasında yer aldı ve dört ay süreyle Zincirbozan'da tutuklu kaldı. 1985 yılında DYP genel başkanı seçilen Cindoruk, siyasi yasakların referandumla kaldırılmasından sonra bu görevi Süleyman Demirel'e devretti. Cindoruk evli ve üç çocuk babası.*

POLİTİKANIN İÇİNDEN...

— Sayın Cindoruk, 1952 yılında Demokrat Partiye girmişsiniz. Demek ki 19 yaşınızdan bu yana, tam 35 yıl süreyle siyasetin içindesiniz. 27 Mayıs ihtilâlinden sonra Balmumcu'da, 12 Eylül harekâtından sonra Zincirbozan'da tutuklu kaldınız. Her askeri dönemde sizi içeriye alıyorlar. Siz de ihtilallere karşı kavga veriyorsunuz... Önce size şunu soracağım... Gazetemizde Yassıada duruşmalarıyla ilgili çok ilginç bir yazı dizisi yayınlandı. Siz Yassıada'da avukatlık yapmış bir insansınız. Orada gerçekten işkence ve haksızlık var mıydı?

— Ben Yassıada'da Hasan Polatkan, Mederi Berk, Halûk Şaman gibi 18 Demokrat Partilinin avukatlığını yaptım. Açıkça söylüyorum ki hem sorgulamada, hem de Yassıada'da işkence vardı. Haksızlığın ve adaletsizliğin her türlüsü orada yapılmıştır. Sanıklara maddi ve manevi işkence yapılmıştır. Orada Adnan Menderes bile dövülmüştür. Bu olaya Menderes'in avukatı Talat Asal tanıktır. Fatin Rüştü Zorlu dövülmüştür. Hasan Polatkan'ın ellerindeki sigara yanığı izlerini ben kendi gözlerimle gördüm. Kaldı ki, sanıklara sadece maddi değil, manevî işkence de yapılmıştır. Gazete okumaları, radyo dinlemeleri yasaklanmıştır. Milli Birlik Komitesi'nin çıkardığı kanunlar, kendilerine verilmemiştir. Savunma hakları son derece kısıtlanmıştır. O günlerde Yassıada sorumlusu olan ihtilalci Orhan Erkanlı, şimdi özgürlüklerle ilgili yazılar yazıyor. Ben bu yazıları okudukça acı acı gülüyorum.

— Yassıada'da idam ve çeşitli hapis kararlarını veren yargıçlar, acaba bu işkenceleri biliyorlar mıydı?

— Oradaki mahkeme kesinlikle ada komutanı Tarık Güryay'ın esiriydi. Orada hakimlik yapan ve bu kararların altına imza atanların günahı çok büyüktür. Günün birinde o mahkemelerin iç yüzünü yazdığımız zaman, çocukları bile utanacaktır. Yassıada'da adalet, sanki bir tiyatroya çevrilmişti. Kendilerine savunma hakkı verilmeyen insanlar, o mahkemenin kararıyla idam edilmişler, çeşitli hapis cezaları almışlardır. Hürriyet gazetesi bunu çok güzel ortaya koydu... O gün rahmetli Hasan Polatkan'a savunma yaptırmamışlardı. Ertesi gün ben kendisini avukatı olarak ziyaret ettim ve dedim ki **«Size savunma hakkı vermediler. Bu durum, sizin beraat edeceğinizi gösterir. Sizi idam edecek olsalardı, mutlaka savunmanızı yaptırırlardı»**. Ve savunma yaptırmadıkları insanları idam ettirdiler. İşin acı tarafı, bu hukuk komedisini yaratan hakimler, başta mahkeme başkanı Salim Başol olmak üzere daha sonra Anayasa Mahkemesi üyeliğine getirildiler. Hukuk bilmeyen Yassıada Başsavcısı Ömer Altay Egesel, Yargıtay 1. Ceza Dairesi başkanı oldu. Hepsi ellerini yıkayıp, normal mahkemelerin başına geçtiler. Türk hukukunda hukukun

üstünlüğü kavramını niçin mahkeme kararlarına indiremediğimizin en çarpıcı örneklerinden biridir bu durum...

— Aslında Yassıada konusunda söyleyecekleriniz mutlaka çok vardır ama ben şimdi güncel konulara geçmek istiyorum... Çünkü yerimiz kısıtlı... Bundan sonra 12 Eylül sonrasını soracağım size... Demirel'le ilişkilerinizi soracağım...

— Bakınız, ben 12 Eylül öncesinde üç yıl Sayın Demirel'in İstanbul il başkanlığı görevini yürüttüm. Kendisi teşkilâta hiç karışmayan bir insandı. Demirel'le birbirimizi sevdik ve saydık. 12 Eylül olduğu zaman ben 27 Mayıs ve 12 Mart olayında olduğu gibi, ihtilâle yine karşı çıktım. 12 Eylül olunca Demirel askerler tarafından Hamzakoy'a götürüldü. O aşamadan itibaren kendisine bağlılığımızı ve hareketin liderliğini sürdürmesini telkin ettik. 1983 yılında Büyük Türkiye Partisi'ni kurduk. Konsey partimizi kapattı ve bizleri Zincirbozan'a sevketti. Orada dört ay tutuklu kaldık. Tutukluluk şartları, insanları birbirlerine daha da yaklaştırıyor. Orada Demirel'le yakınlığımız daha da arttı.

— Sonuçta DYP kuruldu ve siz bu partinin başına geçtiniz. Ancak daha önce Mehmet Yazar'la bir genel başkanlık mücadeleniz oldu. Yazar da sizin karşınıza genel başkan adayı olarak çıktı. O aşamada zor günler yaşadınız mı?

— (Gülerek)... Mehmet Yazar önemli bir hadise değildi aslında. Onu basınımız çok önemsedi. Temeli Demokrat Parti ve Adalet Partisi olan DYP'ye, dışarıdan bir genel başkan gelmesi mümkün değildir. Biz bir siyaset ailesiyiz. Siyaset aileleri, kendi işlerini kendileri görürler. Yazar'ı oraya yollayanlar vardı.

— Kimdi onlar?

— Bana sorarsanız, 12 Eylül harekâtını yapanlardı. Onlar bütün partileri, kendi eğilimleri ve direktifleri içerisinde tutmak istiyorlardı. Mehmet Yazar'la da, DYP hareketini kontrol edeceklerini zannettiler. Onlar zannettiler ki, basında falan çok iyi pompalanarak Yazar bu hareke-

tin başına geçirilebilir. Ama olmazdı... Nitekim olmadı da...

— DYP genel başkanlığına **«Emanetçi»** olarak seçildiniz ve basında adınız **«Emanetçi»** olarak kaldı. Bu unvan sizi rahatsız etti mi?

— Niçin rahatsız etsin ki? Namusla, şerefle, açık alınla yapılan bir iştir. Kaldı ki ben aslında o görevi **«Vekâleten»** almıştım... Yani Demirel'in vekili olarak almıştım. Ama bu kelimeyi o günlerde kullansaydık, partimizi kapatırlardı. O günleri hatırlayınız... Partimiz aleyhinde 12 Eylül zirvelerinin emriyle açılan davalar vardı ve çok dikkatli olmak zorundaydık. **«Emanet»** kelimesini kongrede ben söyledim... **«Emaneti sizden aldım, zamanı geldiğinde yine size vereceğim»** dedim. Nitekim bu sözümü yerine getirdim ve emaneti gerçek sahibine bırakmak üzere görevimden istifa ettim. Ben bu görevim süresince kendimi hep Demirel'in vekili olarak hissettim. Demirel, Adalet Partisi hareketinin kongrede seçilmiş genel başkanıydı. Ancak kongre ile gidebilirdi. Ama ne yazık ki silâhla gitmiştir. Hak onundu... Her hakkı hayatım boyunca nasıl savunduysam, bu hakkı da öyle savundum. Bu hak sadece Demirel için değil, bütün demokrasi ve özgürlükler için savunulmuştur.

— Peki siz **«Ben bu görevi Demirel'e vekâleten aldım»** deseydiniz partiyi kapatırlar mıydı? Onun için mi **«Emanet olarak aldım»** dediniz?

— Evet... Aksi halde kapatılırdık. Hatırlarsanız basın o günlerde Demirel'in isminden bile söz edemiyordu... Demirel'e **«Bir Bilen»** deniliyordu. Adeta şifre kullanılıyordu. Ben genel başkan olduktan sonra Demirel'i ziyarete gece yarısından sonra gizlice gidebiliyordum. Aramızda irtibat kurarlarsa yeni davalar açıp partiyi kapatırlardı.

— 12 Eylül sonrasında en sıkıntılı zamanları ne zaman yaşadınız?

— Hem Adalet Partisi, hem de Büyük Türkiye Partisi kapatılmıştı. Biz Zincirbozan'a atılmıştık. Özgürlüğümüz elimizden alınmıştı. Tutuklu olmanın verdiği büyük sıkıntılar içerisindeydik. Dışarıyla haberleşmemiz yoktu. De-

mirel orada da gücünü hiç yitirmedi ve hepimize güç verdi. Arkadaşlarımız kendisini Ankara'dan Zincirbozan'a getirirken, yolda DYP'yi kurmaya karar vermişti.

— DYP'nin isim babası Demirel mi olmuştur?

— Evet... İşte en büyük sıkıntıları, bu partiyi Zincirbozan'dan örgütlerken yaşadık. Çeşitli arkadaşlarımız oradan verilen direktifleri büyük tehlikeleri göze alarak teşkilâtımıza yaymışlardır.

— Burada okuyucularımıza kısa bir hatırlatma yapayım Sayın Cindoruk... Siz benim halamın oğlusunuz, ben sizin dayınızın oğluyum. Zincirbozan'da yakın akrabalar dışında sizleri hiç kimse ziyaret edemiyordu. Oraya ben de geldim ve tarihî bir gün yaşadım. O sırada hiç tanımadığım biri benim yanıma gelip, **«Aman Emin bey, sorarlarsa hiç bozuntuya vermeyin... Ben sizin ve Hüsamettin bey'in yakın akrabanızım»** demişti...

— Efendim orada tutuklu olduğumuz süre içerisinde birisi rahmetli **Doğan Ersoy**, diğeri de halen DYP Merkez Karar organı üyesi **Feyyaz Altınorak** arkadaşlarımızı ben akrabam olarak yazdırmıştım. Bu arkadaşlarımız sahte akrabalar olarak sık sık Zincirbozan'a geldiler. Demirel'den aldıkları direktifleri teşkilâta götürdüler, dışarıdan aldıkları bilgileri bize ilettiler. Askerlere karşı böyle bir kolaylık sağlamıştık kendimize!.. Özellikle bu iki arkadaşımızın hizmetlerini unutamayız. İşte o güç şartlardaki parti örgütlenmesinde çok büyük sıkıntılar yaşadık. En büyük sıkıntı orada olmuştur... Benim kişisel olarak en büyük sıkıntım ise, kendimize yakın gördüğüm bazı yazarların bana karşı acımasızca açtıkları yalan ve iftira kampanyalarıdır. Ben bu kavgaya Demirel'in ve onların davalarını savunmak için girmiştim. O tertiplere fevkalâde üzülmüşümdür ve kırılmışımdır. Siyasi rakiplerimizin bile bana ve partimize layık görmedikleri muamele ve yazılar, ne acıdır ki onlardan gelmiştir.

— Kimdir bunlar? Acaba birisi bir **«Hanımefendi»** arkadaşımız mıdır?

— Burada isim vermiyorum. Onlar Adalet Partisi'nin yakınlarıdır. O ihaneti hâlâ anlayabilmiş ve içime sindire-

bilmiş değilim. Günün birinde bunların iç yüzünü de yazacağım inşallah... Ne ilginçtir ki, aynı kişiler şimdi Demirel'in yasakları kalktıktan sonra, kendisinin onuruna yalılarında balo veriyorlar.

— DYP genel başkanlığını yürüttüğünüz sürece her adımı Demirel'den aldığınız direktifler doğrultusunda mı attınız, yoksa parti organları olarak bağımsız kararlar mı verdiniz?

— Partimiz genelde Demirel'in talimatları doğrultusunda idare edilmiştir. Ancak Demirel, yapısı itibariyle müdahaleci bir lider değildir. Benim siyasi terbiyem, temel konularda kendisiyle istişare etmek ve direktif almak biçiminde gelişmiştir.

— Peki, her şeyi Demirel'den direktif alarak mı yaptınız? Her adımı kendisine danışarak mı attınız?

— Hayır, her şeyi değil... Sadece önemli konularda kendisine danıştım. Demirel, başkalarına fevkalâde insiyatif veren bir liderdir. Ama önemli konuları, kendisine danışmadan çözmedik ve belli bir noktaya getirmedik.

— Örneğin verdiğiniz demeçler onun onayından geçiyor muydu?

— Temel konularda ve temel stratejilerde geçiyordu. Eğer o konuşmalarda hata varsa benimdir, netice alınmışsa başarı Demirel'indir.

— Bütün bu aşamalarda aranızda görüş ayrılıkları çıkıyor muydu?

— Ben Demirel'le 1976 yılından bu yana çalışıyorum. Burada açık söyleyeyim, bu süre içerisinde aramızda hiçbir görüş ayrılığı olmamıştır. Çok ilginçtir, hep aynı doğrultuda ve aynı yönde düşünmüşüzdür.

— En kritik bir dönemde DYP genel başkanlığı yaptınız ve şimdi istifa ettiniz. Genel başkanlık göreviniz süresince acaba başarılı olabildiniz mi?

— Sonucu aldığımıza göre, sanıyorum başarılı olabildim. İşte yasaklar kalktı. Başarı lâfla değil, sonuçla ortaya çıkar. Düşününüz ki ben bu partinin genel başkanı olduğum zaman, Türkiye'de sinek uçsa sesi duyulurdu... Türkiye öylesine suskun ve konuşmayan bir Türkiye idi.

Gündemleri düzenlemek sadece Cumhurbaşkanı ve Başbakan'a aitti. Cumhurbaşkanı istediği zaman TBMM'de veya televizyonda konuşup herkesi azarlayabiliyordu. Karşı fikir yoktu, itiraz hakkı yoktu. Özgürlükler ve demokrasi, ancak verildiği kadar yaşanıyordu. Ben DYP'ye genel başkan olduktan sonra o karanlığı yırttım ve Türkiye'de söylenebilecek her sözü söyledim.

— Tek başınıza mı yırttınız bu karanlığı?

— Kadromuzla birlikte yırttık. Benim arkamda Demirel ve DYP olmasaydı, o sözlerimin fazla bir etkinliği olmazdı.

— Siz çok sert demeçler verdiniz, çok sert konuşmalar yaptınız. Özellikle Özal ve ailesine fena bindirdiniz. Bu sertliği bilerek mi yapıyordunuz?

— Ben herkese, hak ettiğini söyledim. Hiç kimseye, hak etmediği bir şeyi söylemedim. Örneğin bugüne kadar ne Erdal İnönü'ye, ne de diğer partilerin genel başkanlarına bir tek kötü söz bile söylemedim. Demek ki benim söylediklerim bir üslup meselesi değil, bir politika meselesidir. Ben gerçekçi bir adamım. Ne söylenmesi gerekiyorsa onu söyledim. Hakları elde edebilmek için, susan Türkiye yerine konuşan Türkiye'yi getirebilmek için, hak edenlere sert çıkmak gerekiyordu ve ben de onu yaptım. Biz korksaydık, milletin hakları savunulamazdı. Hak savaşı en zor savaştır. Halk neyin söylenmesini istiyorsa, tarafımızdan onlar söylenmiştir. Halkın çoğunluğu DYP'nin sesinin gür ve kendi sesi olduğunu gördü. Nitekim geçen Eylül ayında yapılan ara seçimlerinde Özal'ın ve hükümetin bütün çabalarına rağmen yüzde 24 oy aldık ve 11 milletvekilliğinden dördünü kazandık. Ayrıca bugün Türkiye'nin en güçlü örgütünü kurduk. Zannediyorum DYP'yi iyi yönettim. Bugün içinde hiçbir ihtilaf olmayan, hiçbir kavga ve sürtüşme olmayan tek parti DYP'dir. Bir milyona yakın üyemiz vardır. Partimizden bir tek istifa bile olmamıştır.

— Sesinizi millete yeterince duyurabildiniz mi?

— Basında evet... Bütün Türk basınına ve gazetecilerimize teşekkür borçluyum. Ama TRT'de hayır... Bu-

gün yurdumuzda gazete tirajları 2,5 - 3 milyonda dolaşıyor. Oysa TRT ile 50 milyona ulaşıyorsunuz. Ancak televizyon ve radyo, iktidar partisi tarafından hunharca ve haksız olarak bize karşı kullanılmıştır. Turgut Özal ve hükümetin her dakika propaganda yaptığı televizyon, ne yazık ki muhalefet partilerine kapalıdır. Önemli bir şey söyleriz, mutlaka keserler. Süremiz kısıtlıdır. Telgraf çeker gibi, birkaç kelime ancak konuşabiliriz. Büyük sansür vardır. Düşününüz ki ben iki buçuk yıllık genel başkanlığım süresince halkımıza ancak bu son referandumda iki defa on dakika doğrudan konuşma yapabildim. Buna karşılık Başbakan ve bakanlar, dakika hesabına vurursanız bizden en az bin defa daha fazla konuştular. Başbakan'ın karısı bile ekranlara bizden daha çok çıktı. Hem hayret verici, hem de utanç verici bir durumdur.

— Peki kimdir bu durumun sorumlusu?

— Bugünkü TRT yönetimidir. TRT yasasını açıkça çiğnemektedirler ve kesinlikle suçludurlar. Ben bir hukukçu olarak söylüyorum, bunun hesabı mutlaka görülmelidir. Bu memlekette TRT'yi tarafsız yapabilmek için, bugünkü TRT yetkililerinin mahkeme önünde hesap vermeleri şart olmuştur. Yargı organı TRT'yi mutlaka denetlemelidir ve bir suç varsa - **ki bugün suç vardır** - bu şahısları cezalandırmalıdır. Önemli bir demeç veriyorsunuz... Ya hiç yayınlamıyorlar, ya da kuşa benzetip istedikleri ve işlerine gelen yerini yayınlıyorlar. Böyle şey dünyanın hiçbir ülkesinde olamaz. TRT'de tarafsızlık diye bir olay kesinlikle kalmamıştır. Hatay'daki vatandaşlarımız her gün Suriye televizyonunu izliyorlar. Bana orada dediler ki **«Bizim TRT Hafız Esat televizyonunu geçti»**... Niçin? Çünkü Suriye televizyonunda her dakika Hafız Esat var... Ya da Irak televizyonunda Saddam Hüseyin, İran televizyonunda Humeyni her dakika Ekranda... Bizde ise Turgut Özal... Böyle şey olmaz. Biz Türkiye'de Hafız Esat, Saddam Hüseyin veya Humeyni televizyonu istemiyoruz. Önümüzdeki seçimlerde iktidar olunca biz bu TRT'yi gerçek anlamda bağımsız, tarafsız Türkiye Radyo Televizyon Kurumu yapacağız. Bunu açıkça söylüyorum.

— Sayın Cindoruk, son günlerde basında adı geçen **Banker Bako** ile bir ilişkiniz olduğu iddia edildi. Bu şahıs şu anda sahte devlet tahvili basmak suçundan tutuklu bulunuyor. Kendisiyle bir yakınlığınız, bir ortaklığınız oldu mu? Partinize Banker Bako para yardımı yaptı mı?

— Ben 32 yıllık avukatım. Bugüne kadar 4500 adet vekâletname almışım. Bunlardan biri de Banker Bako'dur. Kendisinin bazı davalarını, Profesör Uğur Alacakaptan'la birlikte takip ettik ve hepsinden beraat etti. Benim müvekkillerim arasında cumhurbaşkanları, başbakanlar, şirketler, işçiler, köylüler, her kesimden insanlar var... Benim üzüldüğüm nokta, bu genç insana cezaevinde baskı yapmışlardır. Ancak kendisine teşekkür borçluyum... O büyük baskılar altında bir tertibe alet olmamış ve dürüst davranmıştır.

— Bako partinize yardım yaptı mı?

— Kesinlikle böyle bir olay yoktur... Olmadığını zaten biliyorduk ama yine de bütün belgelerimizi elden geçirdik... Yoktur böyle bir şey. Zaten olamaz da...

— Kendisiyle hiçbir para ilişkiniz oldu mu?

— Avukatı olarak kendisinden vekâlet ücreti aldım. Avukatlık yazıhanemin aldığı vekâlet ücretleri vardır.

— Ortaklık ilişkiniz oldu mu?

— Benim kayınpederim, büyük iş adamıydı. Onun şirketlerine bile ortak olmadım. 32 yıldan bu yana avukatlık dışında hiçbir iş yapmadım ve hiç kimseyle de, herhangi bir şekilde ortak olmadım. Aksini iddia eden varsa, buyursun belgelerini getirsin... Burada bir şey daha söylemek istiyorum. DYP'nin Banker Bako ile ilişkisi konusunda belge bulmak isteyen hükümet, bundan birkaç gün önce partimize **«Bomba ihbarı var»** gerekçesiyle baskın yaptı ve bütün belgelerimizi karıştırdılar. Kağıtların arasında herhalde bomba aradılar. Bunun da hesabını soracağız. Turgut Özal da umudunu buna bağlamıştı ama çok yanıldı. İşin ilginç tarafı nedir biliyor musunuz Sayın Çölaşan? Banker olayını ve dolayısıyla Banker Bako'yu ortaya çıkaran Turgut Özal ve Kaya Erdem'dir. O banker skandalını yaratan kişilerden biri bugün Başbakan, diğeri Baş-

bakan Yardımcısı'dır. Eğer sorulacak bir hesap varsa, bu hesap bankerleri savunan avukatlara değil, onları yaratan bu iki kişiye sorulmalıdır... Hadise budur.

— Süleyman Demirel ile bu kadar yakın bir insansınız. Acaba kendisi siyasetten resmen uzak kaldığı yedi yıl süresince değişti mi, yoksa karşımızda geçmişteki aynı Demirel'i mi göreceğiz? Yani DYP genel başkanı Demirel, Adalet Partisi genel başkanı Demirel'den farklı bir insan mı olacak? Yoksa bundan sonra karşımızda, geçmişteki hatalarından ders almış yeni bir Demirel mi göreceğiz?

— Kesinlikle öyle... Şimdi günümüzün gerektirdiği yepyeni bir Demirel ortaya çıkıyor. Ben Türkiye'nin, bugün Demirel'e büyük ihtiyacı olduğuna inanıyorum. Gün gelmiştir biz 1961 yılında 80 yaşındaki İnönü'yü başbakan yapmışızdır bu ülkede... Ve İnönü o yaşında bile büyük işler başarmıştır... Çünkü çağını aşmış bir devlet adamıydı. Bugün Türkiye'nin elindeki en deneyimli, en başarılı ve en tutarlı devlet adamı Demirel'dir.

— Acaba aldığı hayat dersleriyle kendisini yeniledi mi?

— Elbette... Hepimiz her gün ders alıyoruz ve bir şeyler öğreniyoruz. Darbeler, askeri hareketler, ihanetler, halkın eğilimleri... İnsan bunları yaşamadan öğrenemez ki...

— Size biraz da çevrenizdeki parti başkanlarıyla ilgili görüşlerinizi soracağım. Erdal İnönü için ne düşünüyorsunuz?

— Uygar bir insan. Politikaya giderek ısınıyor. Kendisiyle ilişki kurulabilen, sonuç almak için uzlaşmaya açık bir insan. DYP'deki köklülük eğer SHP'de de gerçekleşir ve partisi yerleşirse, Türkiye'nin dengeli bir siyaset hayatına gireceğine inanıyorum. Ancak ne yazık ki, şu anda DYP'den başka köklü, fikir ve siyaset disiplini olan bir parti yok. İnönü SHP'yi bu noktaya getirebilir. Tabii bu bir sabır işidir ve kendi iç sorunları olduğu için, bu konuda fazla konuşmak istemiyorum. Güven verici bir insn...

— Zayıf tarafları nelerdir?

— Bizim kadar uzun siyasi tecrübesi yok. Cezaevlerinden, mahkemelerden sürgünlerden gelmiyor. Bu yüzden tecrübesi az. Buna karşın babadan kalma bir birikimi var.

— Rahşan Ecevit nasıl?

— Kendisi Türk siyasi hayatına 12 Eylül sonrasında getirilen suniliğin en çarpıcı örneğidir. Kültürlü bir hanımefendidir. Ancak bir siyasi partinin başkanlığını Medeni kanun hükümleriyle kazanmıştır. Bence parti başkanlığına geliş Medeni kanuna göre değil, Siyasi Partiler kanununa göre olsa daha iyi olur. Şimdi Bülent Ecevit siyasi hayata yeniden dönünce, kendisi bu yükten kurtulmuş olacaktır.

— Acaba Rahşan hanım iyi bir parti başkanı olabildi mi?

— Yani ben bu soruya nasıl cevap vereyim şimdi? Bizim hanım ne kadar başkanlık yapabilirse, bütün ev hanımlarımız ne kadar yapabilirse... Onlardan biraz daha fazla olan deneyimleriyle yapmıştır işte... Aslında bir ailede karı koca ilişkileri içerisinde, insanın genel başkanlık yapması biraz zor olur. Eve gittiğiniz zaman, Medeni kanuna göre ailenin reisi erkektir. Sonra partiye gidiyorsunuz ve bir bakıyorsunuz ki, partinin reisi kadın olmuş! Bana sorarsanız, bu durum da 12 Eylül'ün sebep olduğu bir kara mizah örneğidir. Ancak kendilerine saygım sonsuzdur. Bugüne kadar karşılıklı birbirimize bir saygısızlığımız olmamıştır. Ancak dediğim gibi, aile hayatının siyasi hayata yansıması Türkiye için acı ve düşündürücüdür. Aynı durumu Özal ailesinde de görüyorum.

— Özal'ları birazdan soracağım... Türkeş ve Erbakan, kamuoyunda hiç sevilmeyen iki insandı. Şimdi yasaklar kalkınca acaba bunlar da partilerinin başına geçerler mi? Geçmelerinde yarar görür müsünüz?

— Türkeş'le benim 27 yıllık kavgam var. Türkeş, Menderes, Zorlu ve Polatkan'ı idam ettiren bir adamdır. Ben onu hiçbir zaman politikacı saymadım ve siyasetine yakınlık duymadım. Bizim, kendisinin fikirleri ve siyaseti

ile hiçbir zaman uzaktan yakından ilgimiz olmamıştır. Türkiye'nin siyasi hayatında bundan sonra Türkeş'e yer yoktur. Bitmiş ve tükenmiştir. Siyasete girmesi için sebep de yoktur, gerek de yoktur.

— Erbakan'a yer var mıdır?

— Erbakan en ilgi çekici hareketi, dünyanın her yerinde var olan dinci fanatikleri temsil ediyor. Erbakan bir vakıadır **(gerçektir)**. Bir siyasi misyondur. Bugün Erbakan'ı siyasetten yasaklarsanız, yerine bir başkası çıkacaktır. Kendisi teşebbüs sahibi, hareketli, ilginç bir kişidir. Ancak din konusu ülkemizde laiklikle çözümlenmiştir. Erbakan halk içerisinde ciddi bir siyasi potansiyel yaratamaz.

— Evet, şimdi gelelim Turgut Özal ve ailesine... Bunlar galiba sizin ilâcınızdı? Öyle değil mi?

— Bunlar benim konum değildir. Bunlar benim için siyasette çerez kabilinden şeyler olmuştur. Her şeyden önce Turgut Özal benim siyasi tipim değil. Ancak ayağımıza takıldığı için kendisiyle ilgili sözler söyledim. Bence o, militarizmin simgesi ve fotoğrafıdır. Militarizmin ve demokrasiden uzaklaşmanın bir tipidir. Böyle tipler vardır. Böyle tipler olmazsa, askerler ihtilal yapamazlar... Ya da ihtilallerini daha kısa sürede bitirirler... Veya başarı ümitleri ortadan kalkar.

— Yani bunlar askerlere ve ihtilallere hizmet arz eden tipler midir?

— Bunlar teskere bırakmış yedeksubaydır. Bunlar için ihtilal dönemleri, ikbal ve yükseliş dönemi olur. İhtilalci aslında canını tehlikeye atıp ihtilal yapar ve iktidarı bu gibilere teslim eder. İhtilal öncesinde böylelerinin isimleri çekmecede hazır durur. Bu gibiler de ihtilal sonrasında bakan olur, başbakan olur... Yani ihtilalcinin sırtına binerler. İşin külfeti ihtilalciye, nimeti bunlara gider. Dikkat ederseniz, her ihtilalden sonra böyle adamlar çıkmıştır. Ancak bunun çok açıkgöz olduğu anlaşıldı ve 12 Eylül olayının mirasına kondu. Hem de vasiyetnamede ismi olmadığı halde... Hile yaparak vasiyetnameyi kendi üzerine

devretmiştir. Halbuki vasiyetnamede başkası mirasçı olarak gösterilmişti.

— Kimdi o mirasçı?

— Turgut Sunalp'tı... Sunalp beceriksiz çıkınca, mirası bu kaptı. Şimdi bu mirası yemekle ve tüketmekle meşgul. Ama miras artık tükendi. Önümüzdeki seçimlerden sonra neyi yiyeceğini hep birlikte göreceğiz. Aslında her zaman söylediğim gibi, Özal ailesi bir türedi ailesidir. Bizim gibi demokrasisi tam yerleşmemiş ülkelerde böyleleri ortaya çıkıp, kendilerine **«Kraliyet ailesi»** süsü verirler ve aileyi siyaset malzemesi yaparlar. Karısı, kocası, kızı, oğlu, eşi, dostu, kardeşleri, hala oğlu, dayı oğlu, hep birlikte piyasaya çıkarlar. Bunlar da böyle yapınca, biz bunları bombardıman ettik. Özal ailesi bugün bitmiş bir ailedir ama zenginliklerini kardeşten en küçük çocuğa kadar yaygın duruma getirmişlerdir.

—Yani iktidarları döneminde para durumları iyice düzeldi mi diyorsunuz?

— Kısa sürede bu kadar zengin oldukları kesin... Ama nereden ve hangi yollarla zengin olduklarını bilemiyorum. Herhalde her Milli Piyango çekilişinde büyük ikramiye bu aileye çıktı. Tahminime göre bunlar her çekilişde muntazam bilet aldılar. Herkes kendi servetinin hesabını bir gün verebilir. Bu unutulmasın. Gün gelecek ve bazı servetlerin hesabı sorulacaktır.

— Turgut Özal'ı hiç mi sevmiyorsunuz? Bir gün ikinizi bir araya getirsek, şöyle güzelce bir sarılıp öpüşseniz...

— Kendisine saygım da yok, sevgim de yok. Benim özlediğim ve bugüne kadar saygı duyduğum siyaset adamlarına benzer bir yanı da yok. Ben onu bir siyasetçi olarak da görmüyorum. Hoşlanmadığım, güvenmediğim, rastlantılar sonucunda bu memlekete başbakan olmuş birisi... Bir dediği bir dediğine uymayan bir kimse... Siyasi ahlakını da beğenmiyorum.

— Siyasi ahlakını niçin beğenmiyorsunuz?

— Sayın Demirel'le ilişkileri, siyasete giriş biçimi,

sonradan yaptıkları hep ortadadır. Kendisini çok zeki ve akıllı zanneden adamlardan hiç hoşlanmaz.

— Özal'ı Demirel'e ve yıllarca hizmet verdiği Adalet Partisi'ne ihanet etmiş biri olarak mı görüyorsunuz?

— Kesinlikle öyle... Bunlar fırsatçı adamlardır ve siyaset hayatları kısa sürer. Zaman uygunsa sizin emrinizde çalışırlar, size övgüler yağdırırlar. Zaman gelir MSP'den İzmir adayı olurlar... Sonra peşinden gittikleri o insanları ve kitleleri karalamak için ellerinden geleni yaparlar... Çünkü onlar için artık devir değişmiştir. Çıkarları başka yerdedir. Ama dediğim gibi, bunlar gelirler ve geçerler. Dondurma gibi eriyip tabağa yayılırlar.

— Belki çok erken bir soru ama, önümüzdeki seçimlerde ANAP nasıl bir sonuç alır?

— Göreceksiniz ilk seçimde yerle bir olacaklardır.

— Burada biraz abartıyor gibi değil misiniz?

— Hayır, kesinlikle abartmıyorum. Makyaj uzmanı gibi davrandı bunlar. Esasa yönelik bir şey yaptılar mı? Çirkin bir kadını kısa süre için güzelleştirmeye çalışan bir makyaj uzmanı gibi... Bol bol boya sürdüler. Ama o kadın iki saat sonra yıkanınca bütün sahte güzellik gidecektir. O kadının sağlığına ilişkin hiçbir ilâç vermediler. Referandumda bütün devlet olanaklarını kullanıp propaganda yaptılar. Şimdi halk ilk seçimlerde görecek ki ortaya ne Türkeş çıkacak, ne de Behice Boran... Halk sormayacak mı **«Hani onlar gelecekti? Hani anarşi yine başlayacaktı?»** diye... Üstelik icraatı da yok... Şimdi seçimde halka neyi yaptığını söyleyecektir? Hayat pahalılığını önlediğini mi söyleyecek? Yatırım mı yaptığını anlatacak? Yeni barajlar, yeni fabrikalar kurduğunu mu açıklayacak? Varsa öyle bir şey, isim versin... Ama ne yapmış? İşsiz sayısını üç katına çıkarmış... Doları bin liraya çıkarmış. Vatandaşın tenceresine et mi koymuş, ot mu koymuş? Ne yapmış? Halka ne diyecek?

— Hiç mi yatırım yapmadı?

— Yaptı, yaptı... Milletvekillerine lojman yaptı. Pembe kaldırımlar yaptı. Milyarlar verip kendisine uçak aldı.

Beş yıldızlı oteller yaptı. Vatandaşa ne verdi? Ona cevap versin...

— 1983 yılında Büyük Türkiye Partisi'ni kurarken, Özal'la görüştüğünüz doğru mudur? Ona aynı partide çalışmayı teklif ettiniz mi?

— Evet, ettik... 1983 yılında İstanbul'daki evinde kendisiyle baş başa konuştum. Daha önce Mehmet Gölhan arkadaşımızla bir parti kurmak için işbirliğine girmişlerdi. Özal daha sonra, Mehmet Gölhan'ın Demirel'le olan ilişkisine karşı çıktı ve Demirel'den kopmasını istedi. Gölhan ve arkadaşları bunu reddedince, Özal onlardan koptu. Bu olaydan sonra Özal'ın arkadaşları, beni kendisiyle buluşturdular. O konuşmada bana aynen söylediği şudur: **«Ben Kenan Evren ve Nurettin Ersin'in talimatlarıyla bir parti kuruyorum. Onların verdiği izinle kuruyorum. Sizin kuracağınız ve Demirel'in arkasında olacağı partiyi askerler kapatacaklar ve seçime sokmayacaklar. Gelin benim partimde buluşun»**... Bana aynen böyle demiştir ve dedikleri çıkmıştır. Askerlerle anlaşmış olduğu için, kesinlikle reddettik. Ne yazık ki bütün dedikleri çıktı. Özal, ihtilalle iç içe bir insandır. Büyük Türkiye Partisi'nin kapatılacağını ve seçime sokulmayacağını bilecek kadar da bilgi sahibi olduğunu bizzat gördük.

— Sayın Cindoruk siz ve partiniz Sayın Evren ve 12 Eylül yönetimine önceleri daha çok kızıyordunuz. Şimdi biraz yumuşadığınızı hissediyorum. Doğru mu bu?

— Çünkü Sayın Evren, ihtilalin savunucusu olmaktan çıktı. Biz kimseyle durduk yerde kavga etmiyoruz ki... Bugün Özal, Evren'den daha hızlı 12 Eylül'cü kesilmiştir. 12 Eylül şartlarını sürdürmeye çalışan Özal'dır. Kışlasına çekilen ordumuza teşekkür borçluyuz. Ama bakıyoruz ki, militarizmi Özal yaşatmaya çalışıyor. Bugün tek dayanağı 12 Eylül'dür. Onun için de, son seçim yasasında olduğu gibi demokrasi ile bağdaşmayan her şeyi pervasızca yapmaya kalkışıyor. Burada bir şey daha var... Önümüzdeki seçimlerde, devlet yaşamındaki yozlaşmayı gidermek zorundayız. Türkiye bunları daha fazla kaldıramaz. Şu Özal'ın çevresindeki **«Danışmanlar»** olayına bir bakınız... Dev-

letl ve hatta başbakanın kendisini, ellerinde megafonlarla, sırtlarında **«No No No»** yazılı turuncu kadın rengi elbiselerle, birtakım danışmanlar idare etmeye başlamıştır. Bu memleketin bakanlar kurulu, tam elli günden bu yana toplanmamıştır. Kimdir bu danışmanlar? Demokratik rejimin hangi süzgecinden geçip de devlet idare etmektedirler? Devlet yönetimi bu kadar gayriciddi bir iş midir? Türkiye bu adamlara layık mıdır? İşte onun için diyorum ki, Türk milleti bunları önümüzdeki ilk seçimde tepetaklak edecektir. Evet, ben bunlara kırıcı sözler söyledim. Hatta o sözlerin bazısı benim siyasi, hukuki üslubuma sığmaz. Özel hayatıma da sığmaz. Ama vatandaşın dikkatlerini buralara çekmek istedim. İstedim ki Türkiye'ye bir daha böyle yönetimlerin gelmemesi gerektiğini herkes anlasın. Türkiye böyle ne idüğü belirsiz danışmanlarla falan yönetilemez. O zaman niçin milletvekili seçiyoruz, bakanlar kurulu oluşuyor, cumhurbaşkanı seçiliyor? Bunlara hiç gerek yoksa, devlet yönetimini bir sirkin hokkabazlarına ve cambazlarına verirsiniz, olur biter. Ben devletin ciddiyetini savunmak için bunları söyledim ve sanırım başarıya ulaştım. İşte nereden nereye... Birkaç yılda konuşan ve korkmayan Türkiye'yi yeniden yarattık. Çok önemli bir olaydır bu... Son olarak izin verin, birkaç cümle daha söylemek istiyorum... Türkiye artık yeni bir siyasi döneme giriyor. Bir meseleyi artık bitirmemiz gerekir. Eski siyasetçiler, yeni siyasetçiler, eski partiler, yeni partiler gibi bölünmeler önlenmelidir. Siyasetçi olarak hepimizin kusurları olabilir. Ama siyasetçileri her gün yıpratmayalım. Her gün yüzlerce cümle söyleyen siyaset adamlarının bir cümlesini ele alıp siyasetçiyi yıpratmayalım. Siyasetçi olmadan demokrasi olmaz. Meclis Cumhurbaşkanı seçemedi, liderler birbirleriyle anlaşamadı diye bu ülkede 12 Eylül olmuştur... **«Siyasetçiler tencereyi kirletti»** denilerek ihtilâl yapılmış, ülke sıkıntılara sokulmuştur. İhtilâllerin hiçbir fayda vermediği artık ortaya çıkmıştır. İşte görüyoruz ki, şu son dört yılda ortada sadece bulaşıklar kalmıştır ve tencere, artık çok zor temizlenecek bir şekilde kirlenmiştir. Bu tencereleri iyice yıkamak ancak demokrasi-

de mümkündür. Tencereler ihtilalle değil, seçimle yıkanır... Hukukla yıkanır... Eğer Mamak, Metris, Diyarbakır cezaevleri anarşi ve terörü önledi diye düşünenler varsa, yanılıyorlar. O zaman Doğu ve Güneydoğu'daki olayları çok dikkatle izlemelerini tavsiye ederim. Geçmişte **«İki lider anlaşamadı»** diye haklı olarak ihtilal yapıldığını savunanlar varsa, sadece şu son seçim kanunu görüşülürken Meclis zabıtlarına bakmalarını isterim. Ana muhalefet partisi başkanıyla bile bir tek konuda uzlaşmaktan kaçınan bir başbakanla karşı karşıyayız. Seçim kanunu gibi kalıcı olması gereken bir konuda bile, hiç kimseye danışmadan işine geleni yapabilmektedir. Bu Meclis'te her gün bu başbakanın kendisi, yakınları veya yandaşları için kanun çıkarılmıştır. Türkiye'de bugün muhalefet partileri arasında diyalog vardır, ancak ANAP bundan kesinlikle kaçmaktadır. Demek istiyorum ki silah zoru ve ihtilalle, Türkiye daha kötü günlere getirilmiştir. Şunu da genel olarak belirteyim ki, bütün dünyada ihtilallerden sonra devlet genellikle hırsızların, soytarıların, hokkabazların ve soyguncuların ellerine düşüyor. Bilmem anlatabiliyor muyum? Şunu kamuoyuna özellikle duyurunuz ki, biz askerlere ve ordumuza değil, ihtilallere karşı çıkıyoruz. Biz ordumuza sevgi ve saygıyla bağlıyız. Ordumuzu siyasetin içinde yıpratmak istemiyoruz. Ama ne yazık ki bu Turgut Özal'lar ve onların yandaşlarının bütün yaptıkları, Türk ordusuna fatura edilmiş durumdadır.

— Sayın Cindoruk, aslında konuşacak daha çok şey var ama yerimiz kalmadı. Size çok teşekkür ediyorum ve başarılar diliyorum.

Emin Çölaşan'ın notu: Bu konuşmanın Hürriyet'te yayınlanmasından sonra Turgut Özal, Hüsamettin Cindoruk'u mahkemeye verdi.

KİNYAS KARTAL *1901 yılında Iğdır'ın Torunkent köyünde doğdu. Sovyetler Birliği'nde askeri lise okudu ve daha sonra Sovyetler Birliği Harp Okulu'nu bitirdi. Rus ordusunda teğmen rütbesiyle görev yapan Kinyas Kartal bir süre sonra Türkiye'ye kaçtı ve aşiretinin başına geçti. Van'da bulunan Brukan aşiretinin reisi ve ağası olan Kinyas Kartal, devlet tarafından üç kez sürgün edildi. 1965 yılında Adalet Partisi Van milletvekili seçilen Kartal, 12 Eylül 1980 harekatına kadar TBMM'de milletvekili olarak görev yaptı. Çeşitli zamanlarda «En yaşlı üye» sıfatıyla TBMM Başkanlığı yaptı. Rusça ve Kürtçe bilen Kinyas ağa evli ve on çocuk babası.*

AĞA'NIN SERÜVENİ...

— Sayın **Kinyas Kartal,** yaşam öykünüz gerçek bir roman konusu. Sovyetler Birliği'nde Harp Okulu bitirmiş ve Sovyet ordusunda subaylık yapmış bir insansınız. Sonra Türkiye'ye kaçıp aşiretinizin başına geçiyorsunuz ve 1965 - 1980 yılları arasında Van milletvekilliği yapıyorsunuz. Önümüzdeki 1 Kasım seçimlerinde DYP Van listesinin ilk sırasında yer alıyorsunuz. Yine seçileceksiniz ve Meclis'e geleceksiniz. Bundan önce birkaç kez olduğu gibi, şimdi de **«En yaşlı üye»** sıfatıyla yenisi seçilene kadar Meclis Başkanlığı yapacaksınız. Benim bu konuda aklımın hiç almadığı bir olay var... Bu olay, tipik bir kara

mizah örneği. Onu size biraz sonra soracağım... Türkiye'den başka bir ülkede, böyle bir şey olamaz... Sayın büyüğüm, siz gelmişsiniz 87 yaşınıza... Artık seçime girmeseydiniz de yerinizi gençlere bıraksaydınız daha iyi olmaz mıydı?

— Beyefendi, arz edeyim... Ben girmemeye karar vermiş idim. Hatta benim oğlum genç idi ve DYP Van il başkanı idi. Ama Demirel buna müsaade etmedi. Bana dedi ki **«Sen olacaksın. Senin varlığın bize daha fazla oy getirir»**... Ben de bu vesile ile kendisini kırmadım.

— Demirel'i hayatınız boyunca hiç kırmadınız mı? Hep ona bağlı mı kaldınız?

— Kırmam... Onu çok severim. Ona her zaman bağlı kaldım.

— Rus ordusunda subaylıktan bu günlere nasıl geldiniz efendim?

— Beyefendi bu işin en başından anlatayım. Benim atalarım Diyarbakır'dan Iğdır'a göçmüşler. Bugün oralarda **Iğdır Devlet Üretme Çiftliği** vardır. O geniş araziler hep bizimmiş. O zaman oraları İran toprağı imiş. Sonra oraları Rus yönetimine geçince, atalarım Rus yönetiminde kalmışlar. Biz böylece Rusya'da kaldığımız için, ben orada okula başladım. Bu arada bizim **Brukan** aşireti İran'a ve oradan da Türkiye'ye göç etmiş idi. Ben onların izini kaybetmiş idim. İşte ben Rusya'da subay çıktım. Kiev'de askeri liseyi, Bakû'da Harp Okulu'nun bitirdim ve teğmen rütbesiyle Rus ordusuna katıldım. 1922 yılında subay çıktım beyefendi. O zaman Rusya'da komünistler idareye el koymuş idi.

— Rus ordusunda adınız neydi?

— Kinyas Fethibekof idi efendim. **Kartal** soyadını Türkiye'de aldım. Fakat orada subay çıktıktan sonra benim gözüm hep anamgilde, babamgilde ve aşiretimde idi... Çünkü onlarla bağlarım kopmuş idi. Münakalât **(haberleşme)** yok idi, posta yok idi. Ruslar Erivan'ı işgal edip, Ermenistan Cumhuriyeti kurdular. Ben de tayinimi oraya, Nahşivan askeri komiserliğine çıkarttırdım. Bütün amacım oralara gidip ailemi ve aşiretimi aramak idi. Öğren-

dim ki bizimkiler önce İran'a, oradan da Türkye'ye geçmişler ve Van'da yerleşmişler. Babam rahmetli, kurtuluş savaşına 600 atlı ile katılmış. Dokuzuncu Kafkas tümeni komutanı Rüştü Paşa'nın emrinde savaşırken, Ermeniler tarafından şehit edilmiş... Başınızı ağrıtmayayım beyefendi, ben 1924 yılında Van'a gelerek aileme ve aşiretime kavuştum.

— Yani Rus ordusundan firar mı ettiniz?

— Elbette beyefendi... Başka nasıl gelebilirim ki?

— Kaçtığınızı öğrendikten sonra acaba Ruslar sizin hakkınızda işlem falan yapmışlar mıdır?

— Vallahi onu bilmiyorum. O sıralarda çok kaçan oldu. Sınır bugünkü gibi sıkı olmadığı için, kaçmak kolay idi.

— Sayın Kartal, şu anda çok büyük bir aşiretin başında olan kişisiniz. Sizin Brukan aşireti kaç kişiden oluşur?

— Beyefendi ben 1924 yılında aşiretime kavuştuğum zaman, onbin kadar ev var idi. Şimdi tahmin ederim yüzbin nüfusumuz vardır.

— Aşiret reisliğine siz nasıl gelirsiniz efendim? Seçimle falan mı olur bu iş?

— Aşiret reisliği seçimle meçimle olmaz. Bu iş resmiyettedir. Dededen babadan öyle gelmiş. Şimdi bizim resmî bir başkanlık sıfatımız yoktur. Ben onları severim, onlar da beni sevip sayarlar. Bu dünyada her şey, sevgiye dayanır.

— Bütün aşiretiniz Van'da mı oturur?

— Hem Van'ın içindedir, hem de köylerimiz vardır.

— Kaç köyünüz vardır?

— 105 köyümüz vardır. Ayrıca Van içinde üç mahallemiz vardır beyefendi. Bu üç mahalle bizim aşirete mensuptur.

— Peki sizin aşiret bu seçimlerde kaç oy verecek efendim? Yani toplam nüfus yüzbin dediniz de, kaç seçmeniniz var?

— Yirmibin seçmenimiz vardır. Yirmibin oy çıkar bizim aşiretten.

— Sayın büyüğüm bu aşiret başkanlığı nasıl bir şeydir? Meselâ siz **«Öl»** deseniz, aşiretiniz sizin için ölür mü? Ya da deseniz ki **«Arkadaşlar şöyle bir durum var. Haydi yürüyün bakalım»**... Herkes sizin arkanızdan gelir mi?

— Beyefendi takdir buyurursunuz ki, bu dünyada her şey sevgiye dayanır. Atomdan ve hidrojenden daha kuvvetli bir silah, sevgidir. O sevgiyi yaratabilirseniz, her şey tamam olur. Aşiret tarafından tutulup sevilmeyenler, elbette bütün itibarlarını kaybederler.

— Aşiretiniz sizi sever mi?

— Tahmin ediyorum severler.

— **«Haydi arkadaşlar»** deseniz, herkes arkanızdan gelir mi?

— Bu, yapacağınız teklife bağlıdır.

— Peki efendim, siz aşiretin başkanı olarak onlardan para falan alır mısınız?

— Beyefendi, Allah eksik etmesin... Aşiretten para almam. Ama ben şimdi onlara desem ki **«Benim ihtiyacım var»**, bütün imkânları ile bana yardım ederler. Bütün varlıklarını bana feda ederler. Ama ben ölürüm, dirilirim ve yine onlardan bunu istemem. Doğduğum günden bu güne, ben onlara böyle bir teklifte bulunmamışım... Beyefendi çünkü, eğer ben böyle bir şey istersem, önce ben kırılırım. Allah beni bu duruma düşürmesin. Beyefendi, para çok hassas bir noktadır. İş maddiyata döküldüğü zaman, insan bütün itibarını kaybeder. Ben onlardan yardım talebinde bulunmam.

— Peki onlar sizden yardım isterler mi?

— Evet, isterler... Ben de ederim. Bugün de ediyorum. Şimdi diyeceksiniz ki bana **«Sen zengin adamsın»**... Yok, değilim. Beni bırakmadılar ki zengin olayım! Ben üç defa ev yaptım, bu devlet üç defa benim evimi yıktı. Ben yine döndüm, yine yaptım. Devlet yıktı, ben yaptım.

— Evlerinizi kaçak inşaat yüzünden mi yıktılar, yoksa kürtlük olayı yüzünden mi?

— Ne kaçak inşaatı beyefendi?.. Bana Kürt de demediler... Sürdüler...

— Şimdi gelelim o konuya efendim... Siz Türk müsünüz, Kürt müsünüz? Yani bu açıdan kendinizi nasıl görüyorsunuz?

— Beyefendi bakınız size bir şey anlatayım... Ben Rusya'da askeri lisede idim. Birinci Dünya Savaşı'nda Ruslar **Erzurum**'u aldılar. Orada bazı şenlikler yaptılar. Sizi temin ederim ki, ben o gece yatağımda hüngür hüngür ağladım. Diyeceksiniz ki **«Niçin ağladın»**... Benim görüşüm, milliyetçilikten önce din kavramı gelir idi. Ben müslüman olmakla birlikte, islâm dininin en büyük koruyucusu olan Türkler olduğu için, Türk milletine karşı sonsuz bir sevgi besliyor idim. Beyefendi, ben Rusya'da bu devletin hasretini çekmiş adamım. Biliyordum ki Türk milletinin devleti yıkılırsa, islâm dini de yıkılır... Ve ağlıyor idim.

— Şimdi de ağlıyorsunuz efendim...

— O gün de ağlıyor idim, şimdi de ağlıyorum... **(Hıçkırıklardan Kinyas Kartal'ın ne dediği belli olmuyor... Kartal, ağlıyor)**...

— Sayın Kartal başınıza ne gelmişse, Kürt asıllı olmaktan gelmiş. Onları size biraz sonra soracağım... Ama önce şunu sorayım... Siz kendinizi Türk ya da Kürt olarak nasıl bir yere koyarsınız?

— Şimdi beyefendi, onu da anlatayım size... Yalancıya lânet, Allah'ın emridir. Ben aslen Kürt'üm. Fakat bu memlekete o kadar çok bağlıyım ki, pek çok Türk'ten daha çok bağlıyım. Diyeceksiniz ki **«Niçin Türk'üm demiyorsun?»**... Ben Türk olmakla gurur duyarım. Türk olmayı da isterim. Fakat bugün herkes biliyor ki, ben bir aşirete mensubum. Desem ki **«Şudur, budur»**, bana derler ki **«Kinyas ağa'ya bak, kuyruk sallıyor. Diyor ki ben şuyum, buyum»**... Onun için, ben yaradılışından beri yalana hiç heves etmemiş bir insanım.

— Efendim burada bir yanlış anlama olmasın. Ben insanların kökenine veya aslına bakıp da onları o gözle değerlendirenlerden değilim. Dediğiniz gibi öyle Kürt'ler vardır ki, bu vatana nice Türk'ten daha bağlıdır. Öyle Türk asıllı vatandaşlarımız var ki, vatanlarını ve milletlerini so-

yup soğana çevirmekte birbirleriyle yarışa girmişler. Örneğin benim yurt dışından mektuplaştığım Ermeni asıllı iki okuyucum var. **Albert Azaryan** ve **Paul Susikyan**... Bu iki insan, Türkiye'ye çoğumuzdan daha bağlı... Yani siz de Kürt asıllı olduğunuzu, ama duygu ve düşüncelerinizle Türk olduğunuzu söylüyorsunuz...

— Elbette böyledir beyefendi. Biz bu toprakların insanıyız, bu vatanın bir parçasıyız.

— Peki sayın büyüğüm, bu Kürtlük olayı ülkemizde ciddi bir sorun mudur? Bu olayı nasıl görüyorsunuz?

— Beyefendi bu konu çok geniştir. Müsaade ederseniz, buna hiç girmeyelim. Gerekçesini de arz edeyim... Neyse, o konuya hiç girmeyelim. Çak hassastır... Beyefendi size bir şey arz edeyim... Ben Van'lıyım. O yöredeki halka büyük sevgi beslerim. Ben o yörede yaşadım, o yörede büyüdüm. Allah'ın adaletine ben çok inanmışım. Tabiat Van'a, Ege'ye, Çukurova'ya eşit davranmamış. Oralara bereket, bizim oralara dağ, taş ve kar vermiş. Ama bu durumda bile geçmişteki hükümetler, bize batı bölgeleri kadar adil davranmadılar. Biz de onların ağır ithamlarını ve zulümlerini çektik. Bu çektiğimiz işkenceler, Doğu Anadolu insanını birleştirmiştir. Bizi birleştiren, bu beraberce çektiğimiz çilelerdir beyefendi. Bu kadarını arz edeyim...

— Anlıyorum... Peki bütün bunlardan sonra Kürt'ler, acaba Türk'leri severler mi efendim?

— Bakınız onu da söyleyeyim... Beyefendi, Kürt'ler Türk'leri çok severler. Diyeceksiniz ki **«Bu sevgi nereden doğuyor? Niçin bu kadar sevsinler?»**... Evvelâ ikisi de müslümandır. Bu din kavramı o kadar geniştir ve o kadar büyüktür ki, bunun altından çıkılmaz. Bununla beraber maalesef Arap'lar da müslümandır ama, onlarda Türk'lere karşı bir bağ yoktur. Beyefendi, Allah bu memlekete iyi günler versin.

— İnşallah efendim... Hepimizin dileği o...

— Beyefendi sizin için hava hoş... Bizi bir düşününüz. Bugün doğudaki hadiseleri siz tasvip ediyor musunuz? Ben etmiyorum... Beyefendi Türkiye'de kağnı yolu

yok iken, Osmanlı Devleti Cidde'ye tren hattı yapmıştır. Ama Arap'lar bizi yine de sevmezler. Arap'lar iyi adamlardır demiyorum. Bizi hiç sevmemişlerdir. Ama niçin sevmemişlerdir?.. Çünkü bizde de mutlaka bir idaresizlik vardır, bir hatamız vardır. Arap kötü, o kötü, bu kötü... Peki hep biz mi iyiyiz? Zavallı Kürt senin için canını veriyor, kanını veriyor. Harbe gönderiyorsun, ölüyor... Ve senden hiçbir şey istemiyor. O cahil adamdır. Sen onun sırtını biraz okşarsan, o biter. Sen onu sev, onu okşa... Doğuluyu seveceksin. Senden sadece sevilmeyi bekliyor o adam. Vallahi o zaman sana canını verir. Beyefendi şunu biliniz ki Yahudi'nin gidecek İsrail'i vardır. Ermeni'nin gidecek Rusya'sı vardır. Herkesin gideceği bir yeri vardır ama bizim gidecek bir yerimiz yoktur. Biz bu toprakların, bu memleketin insanlarıyız.

— Sayın Kartal sizi anlıyorum efendim. Peki siz Kürt asıllı olmanızın sonucu olarak kaç kez sürgün edildiniz?

— Beyefendi beni üç defa sevkettiler... Kürt de demediler de, öyle sürdüler işte!.. 1926 yılında **Şeyh Sait** isyanından sonra sürdüler. 1937 yılında sürdüler, en son olarak da 27 Mayıs 1960 ihtilalinde sürdüler.

— Demek ki ilk iki sürgününüz Atatürk döneminde oluyor. Örneğin Şeyh Sait isyanına falan katılmış mıydınız? Bir suçunuz var mıydı?

— Beyefendi öyle bir şey olsa, mutlaka yargılanırdım. Maalesef o sıralarda bunu soran kimse yoktu. İşte Kürt asıllıyız diye...

— 1937 yılında ne olmuştu da sürüldünüz?

— Ne olacak beyefendi? 1960 yılında ne oldu ki, 1937 yılında bir şey olsun!

— 12 Eylül sonrasında da sürüldünüz mü?

— Beyefendi, çok şükür ki sürmediler! 12 Eylül'ün ihtilali, bizim için en ehven (uygun) geçirdiğimiz bir ihtilal olmuştur!.. **(Kahkahalar)**...

— Yani 12 Eylül'ü hiçbir zarar görmeden atlattınız mı?

— Zararı, Meclis kapandı... Ben de milletvekilliğinden düşmüş oldum... Şükür ki düştüm beyefendi. Allah

Kenan Evren Paşa'ya uzun ömürler versin. Meclis'te iken aldığım maaş beni ya idare eder idi, ya da etmez idi. Ondan sonra ben kendime yedi sekiz sene çalıştım ve beş on kuruş para toplamış oldum. Şimdi 1 Kasım seçimlerinde yine milletvekili oluyorum. Korkarım o topladığım para yine gitsin.

— Nerede çalıştınız da para topladınız efendim?

— Bir yerim var idi. Onu pasaj yaptım. Oğlumun eczanesi vardır. Bu pasaj şimdi bana ayda iki milyon lira para getiriyor. Ekinlerim vardır. Arazimde çalıştım.

— Sizin topraklara 27 Mayıs ihtilali sonrasında el koymamışlar mıydı? Sonunda kurtarabildiniz mi topraklarınızı?

— Beyefendi çok iyi sordunuz. Onu da arz edeyim... **(Teybi kastederek)**... Şimdi bu alet, konuştuklarımızı zapt ediyor mu?

— Zaptediyor efendim.

— Beyefendi 27 Mayıs sonrasında biz sürgün edildik, hapis yattık ve çıktık. Benim 9.500 dönüm toprağıma el koydular. Diğer ağaların topraklarına da el koydular ama, bir süre sonra onları iade ettiler. Aradan 27 yıl geçti ve ben devletten hâlâ topraklarımın geri verilmesini bekliyorum. Danıştay'da dava açıp kazandık. Danıştay diyor ki **«Verin»**, ancak devlet vermiyor. Bürokrasi vermiyor. Adalet Kararlarına rağmen, ben topraklarımı geri alamıyorum beyefendi. Demek ki bürokrasi, bu ülkede mahkeme kararlarından daha güçlü imiş. Galiba anayasamızda da varmış... Sayın Cumhurbaşkanı da sık sık **«Türkiye bir hukuk devletidir»** diyor idi. Bu durum, maalesef biraz tereddütlüdür. Eğer hukukun üstünlüğü varsa, mahkeme kararları yıllardır niçin uygulanmıyor? Bereket versin ki, o toprakları yine ben kullanıyorum. Ancak tapu benim üzerime değildir. Bunları aynen yazar mısınız?

— Aynen yazarım efendim.

— Yani 55 ağanın hepsine toprakları iade edildi, bir tek ben kaldım. Beyefendi 1965 - 1980 arasında onbeş yıl milletvekilliğim var. Takdir edersiniz ki anarşi ve terör 12 Eylül öncesinde bütün memleketimizde almış ve yürü-

müştü. Girmeyen bir tek vilâyet varsa, o da Van olmuştur. Van'a giremeyişinin sebebi de, ben ve benim mensup olduğum çevredir. Biz buna izin vermedik. Ama mükâfat olarak beni sürdüler ve arazimi alıp vermediler. Beyefendi, ben Adalet Partisi'nin felsefesini benimsemiş bir insanım. Süleyman Demirel'e çok büyük saygım ve sevgim mevcuttur. İstanbul'da bu solcuların tertip ettikleri mitinglerde Atatürk resimleri yerine Stalin resimleri ve şunların bunların resimleri var idi. Adalet Partisi'nin bunlara karşı düzenlediği **«Bayrağa Saygı»** mitinglerinde en önde ve en başta, en yaşlı olduğum halde ben vardım. Beyefendi bu benim görevim. Ben memleketini seven adamım. Ben Türk'üm. Elbette ki Türk bayrağını sayar ve severim. Bu benim için bir görevdir. Fakat buna rağmen ben hep zarar gördüm ve hakkımı alamadım.

— Peki ama efendim, siz onbeş yıl Süleyman Demirel'in yanında milletvekilliği yapmış bir insansınız. Demirel'in başbakan olduğu dönemlerde kendisine söyleseydiniz Demirel emir verirdi ve topraklarınızı derhal alırdınız.

— Beyefendi ben bu durumu bir tek gün bile Süleyman bey'e intikal ettirmedim. Yalnız o zaman İsmet Sezgin Maliye bakanı idi. Bir iki defa ona dedim. Fakat maalesef, bütün çabalarımıza rağmen o da bu işi bürokrasiden kurtaramadı.

— O zaman belki de devletin istihbarat örgütlerinde sizin için gizli raporlar vardır. Acaba var mı?

— Beyefendi size bir şey arz edeceğim... Tahmin ediyorum ki vardır. Diyeceksiniz ki **«Sen gidip de gözünle gördün mü?»**... Yooo... Ama ben fişe tabiyim.

— Yani MİT falan sizi fişlemiş... Öyle mi?

— Fişlenmişim!.. Beyefendi, benim onbeş yıl devamlı milletvekilliğim vardır. Altı yedi ay, en yaşlı üye sıfatıyla Mec'is başkanlığı yaptım. Buna rağmen ne acıdır ki, fişliyim.

— Gerçekten çok acı... Peki bütün bunlar başınıza Kürt asıllı olmaktan mı geliyor?

— Beyefendi, 27 Mayıs ihtilalinden sonra bir gün,

Milli Birlik Komitesi üyelerinden **Mucip Ataklı** ile bir konuşmamız oldu. Kendisi şimdi ölmüştür, Allah rahmet eylesin. Bizi Sıvas'a, şuraya buraya sürmüşlerdi. Ondan sonra bunlarla temasa geçtik. Bana dedi ki **«Benim babam Arnavut'tur ama ben Türk'üm»**... Ben de buna dedim ki **«Ben de Türk'üm. Benim babam Kürt'tür ama ben diyorum ki ben Türk'üm. Fakat siz benim Türk olduğumu kabul etmiyorsunuz?»**... **«Nasıl kabul etmiyoruz?»** diye sordu. Bunun üzerine dedim ki **«Siz benim hakkımda yazıyorsunuz ki Kürt asıllı Kinyas Kartal. Senin baban Arnavut asıllıdır ama sen diyorsun ki ben Türk'üm ve kurtuluyorsun. Benim babam Kür'tür. Ben diyorum ki ben de Türk'üm, ama ben bir türlü kurtulamıyorum. Acaba bu nasıl iştir?»**... **(Sürekli kahkahalar)**...

— Fişlilik durumunuz acaba şimdi de devam ediyor mu?

— Tahmin ediyorum eder!

— Yani Kürt asıllı olmak yüzünden mi fişlenmiş durumdasınız?

— Elbette ki... Hatta bu yüzden, 12 Eylül sonrasında telefonumu bile uzun yıllar kestiler beyefendi. Beni telefonsuz bıraktılar bu yaşımda.

— Sayın Kartal 1965 - 1980 yılları arasında hiç kesintisiz Van milletvekili seçildiniz. Acaba yüzbin kişilik aşiretinizde herkes size oy verir miydi, yoksa sizin sandıklardan Adalet Partisi dışında başka partilere de oy çıkar mıydı?

— Beyefendi onu da arz edeyim... Hayatta fire vermeyen hiçbir şey yoktur. Fakat en az fire veren olursa, yine bizim aşirettir. Bunu Süleyman bey de biliyor, yanındaki herkes de biliyor. Hatta sandık başkanı seçim günü köye geldiği zaman bizim köylüler ona derler ki **«Senelerden beri bizim sandıktan muhalif oy çıkmaz. Sen de bizim partiye oy kullan»**... Çok zaman onu da ikna ederlerdi. Yani bizim oralardaki köylerde başka oy çıkmaz. Bir tek oy, bizim dışımızda çıkmaz.

— Efendim Allah korusun ama, önümüzdeki 1 Ka-

sım seçimlerinde bir de baktınız ki sizin sandıktan DYP dışındaki partilere de oy çıkmış. O zaman ne yaparsınız?

— İmkânsızdır beyefendi. Katiyen olmaz. Bakın size izahını yapacağım. 27 Mayıs ihtilalinden sonra Bursa cezaevindeyim. Benden sordular **«Anayasa için referandum yapılacak. Kabul oyu mu kullanalım, red oyu mu?»** diye... Ben de bizimkilere dedim ki **«Kabul oyu verin»**... Sebebine gelince, bir an önce bu idareden kurtulalım. Benim kaldığım köyün adı **Özköy**... Allah geçmişinize rahmet etsin, anam o zaman hayatta idi. Benim köyümde sandık bir açılıyor ki, dokuz tane kırmızı red oyu çıkıyor. Köyün muhtarı da, amcamın oğlu **Hacı Reşit Kartal.** Amcam oğlu hemen **«Bunu hangi namussuz yaptı?»** diye bağırmaya başlıyor. Anam da ona diyor ki **«Dur hele sövme... Bunu ben yapmışım»**... Soruyorlar: **«Teyze niçin yaptın bunu? Biz kabul oylarının senin oğluna danışarak verdik»**... Anam bunun üzerine diyor ki **«Benim oğlum herhalde bunlardan korktu ki, kabul oyu verin dedi. Ben onun için red oyu verdirdim»**... Beyefendi Allah da biliyor ya, ben onlardan korkmuştum. Yoksa ben kabul oyu verdirir miydim? Yani anam bunu anladığı için, köyde dokuz kadını kandırmış. Yoksa bizim aşiretimizi mümkün değil kandıramazsın.

— Siz Türkçeyi Türkiye'ye geldikten sonra mı öğrendiniz, yoksa hep bilir miydiniz?

— Yalancıya lanet olsun... Benim ana dilim Kürtçe'dir. Ben Türkiye'de ilkokul görmemişim, ortaokul görmemişim, öbürüsünü görmemişim. Sonra Meclise geldim. Tabii konuştuk monuştuk ve biraz ilerlettim Türkçe'yi. Halen de noksanım çok, ama nisbeten iyiyim.

— Efendim Rusya'da Harp Okulu bitirmiş, orada subaylık yapmış bir insansınız. Acaba Rus ordusundan emekli maaşı falan alıyor musunuz?.. **(Sürekli gülüşmeler)**...

— Ben oradan kaçıp gelmişim beyefendi... Ben burada vatanıma kavuşayım diye kaçıp gelmişim. Orada benim başıma ne işler açılmış... Orada kurşuna dizilecektim. Ellerimi başımın üzerine koydurup yere diz çöktürdüler. O anda ne düşündüm bilir misiniz?... Eyvah,

şimdi burada öleceğim ama ailemin haberi olmayacak. Ailem, benim mezarımın nerede olduğunu bile bilmeyecek...**(Kinyas Kartal yine ağlıyor)**... Son anda kurtuldum... Uzun hikâyelerdir bunlar...

— Efendim koskoca Kinyas ağasınız. Acaba kaç karınız vardır?

— Yarım efendim... Aslında bir tanedir ama, kendisi rahatsız olduğu için yarımdır. Ayrıca on çocuğum var idi. Biri sizlere ömürdür. Bugün için dokuz çocuğum mevcuttur. Ayrıca 21 torunum vardır, ayrıca allemiz beşbin kişi kadardır.

— Sayın Kartal sizin çok hoşsohbet ve esprili bir insan olduğunuzu biliyorum. Ancak komünistlere ve sol görüşlülere de çok kızarmışsınız. Meselâ dermişsiniz ki: **«25 yaşına kadar komünist olmayan eşşektir. 25 yaşından sonra komünist olan ise eşşoğlueşşektir»**...

— Beyefendi ben bu lâfı kullanırım ama patenti bana ait değildir. Benden önce kullanılmıştır. Ben gençliğimde solcu idim.

— Rus ordusunda iken mi?

— Evet... Hatta Çar devrinde bile solcu idim. Fakat Türkiye'ye geldikten sonra baktım ki, bizim memleketteki solcular devlet düşmanıdırlar. Solculuğum Rusya'da idi. Ondan sonra ben oldum sağcı. Ama bana burada **«Komünist»** bile dediler.

— Siz uzun süreler en yaşlı üye sıfatıyla Meclis başkanlığı yaptınız. Kürsüye çıkınca milletvekillerine söylediğiniz bazı sözlerle herkesi güldürürdünüz. Meselâ derdiniz ki **«Dur hele gardaşım yavu... Sana da söz verecez. Adamın kafasını bozma»**... En gerilimli zamanlarda bile herkes makaraları koyup **«Yaşa, varol Kinyas ağa»** diye tezahürat yapmaya başlardı. Arada sırada gazeteciler de sizin kafanızı bozardı. Bir arkadaşımız sizin için **«Kinyas ağa Meclis'i yönetirken kürsüde çaktırmadan uyuyor»** diye yazmıştı. Sonra siz o arkadaşı çağırıp **«Ulan ben uyuyor muydum?»** diye bir güzel fırça çekmişsiniz.

— Beyefendi vallahi bu işin aslı yoktur!

— Bir de efendim, bir arkadaşımız siz kürsüye çık-

madan önce frak giyerken, sizin resminizi çekmiş. Siz de bunun üzerine pantolonunuzu indirip **«Gel bunu da çek»** demişsiniz...

— Vallahi bunun da aslı astarı yoktur!

— Bülent Ecevit başbakan iken, siz yine Meclis başkanlığı yapıyordunuz. **«Bana Başbakan'dan randevu alın»** diye emir vermişsiniz, ama sonra gitmemişsiniz. Bu da yalan mı?

— Haaa, efendim arz edeyim... Bu doğrudur. Ben demiştim ki **«Bana Başbakan'dan randevu alın»**... Bülent Ecevit de **«Buyursun gelsin»** demiş. Fakat sonra, randevu saati gelince ben gitmedim beyefendi.

— Yani Ecevit'i atlatmış oldunuz!

— Evet, bu doğrudur.

— Peki niçin gitmediniz?

— Beyefendi, **«Başbakan»** deyince benim aklıma nedense hep Süleyman Demirel geliyor idi. Ben aslında Demirel'den randevu istemez idim. Fakat dil sürçmesiyle **«Başbakan'dan randevu alın»** demişim. Onlar da Ecevit'ten randevu almışlar. Halbuki benim kafamda Demirel'e gitmek var idi. Başka bir başbakan, benim aklıma gelmiyor idi. Bu durumda Ecevit'e gitmedim!.. **«Burada bendeniz gülmekten mahvolmak üzereyim)**...

— Fişli olmak sizi rahatsız ediyor mu Sayın Kartal?

— İnsanın aklına her şey geliyor beyefendi. Çok incitici şeylerle karşılaşıyoruz... **(Burada Kinyas Kartal'ın gözleri doluyor)**... Geçen sene bana Milli Emniyet'ten bir arkadaş geldi buraya... Kendisiyle oturup yalnız başımıza konuştuk. Ona dedim ki **«Benim sizde gördüğüm bir noksanlık vardır. Siz doğu ile batıyı eşit tutmuyorsunuz. Siz doğuda bir adama baktınız mı, o adama sizin elinizden kurtuluş yoktur. Yapmayın, etmeyin»**... Emin beyefendi ben fişe takılı bir insanım ama biz bu memleketi hakikaten çok severiz. O kadar ki ben bu memlekette **«Türk bayrağına saygı»** mitinglerinde en önde yürümüş adamım. Şimdi bana diyeceksiniz ki **«A be mübarek adam sende hiç vekar, haysiyet, kan yok mudur? Seni bu kadar ezen adama sen nasıl bu sevgiyi gösteriyorsun?»**...

— Devleteeee beyefendi... Devleteee... Biz bu devlete ve vatana hep saygı duyduk, sevgi duyduk beyefendi. Bakınız, size bir hadiseyi arz edeceğim. Ben gençliğimde Rusya'da Cimnazyum denilen bir okula gidiyor idim. Paskalya tatili dolayısıyla köyüme gelmiş idim. Beyefendi, 1915 Sarıkamış mağlûbiyeti sonrasında Rus askerleri Türk ordusunun bütün silahlarını yağma etmişler, köylerde getirip satıyorlar. Şehit düşmüş bütün Türk askerlerinin silâhlarını... Bir gün bizim köye de altı at yükü dolusu böyle silâh getirdiler. Babamla bizim evde pazarlık yapıyorlar. Bu silahların içinde bir de kundağı sarı renkli, şahane bir silah var idi. O şahane silahın dipçiğinde de, hiç unutmuyorum uzun bir kan lekesi var idi. Allah onlara da rahmet eylesin babamın öz amcasının oğlu **Mehmet** babama dedi ki **«Bedir bu silahı sana alalım. Çok güzel bir silahtır»**... Babam da kan lekesini gösterdi ve **«Mehmet»** dedi **«Bu leke şehit Türk askerinin kanıdır. Benim içim bunu almaz. Üzerinde Türk askerinin kanı olan silah bize hayır getirmez. Benim elim bunun tetiğini çekmeye varmaz»**... Ve babam bu güzel silahı almadı beyefendi... **(Kinyas Kartal'ın gözleri yine doluyor)**...

— Efendim maşallah 87 yaşında ve son derece sağlıklı bir insansınız. Şimdi sizinle evinizde konuşuyoruz. Apartmanın beşinci katında oturuyorsunuz ve asansör falan yok. Demek ki her gün bu merdivenleri tırmanıyorsunuz. Peki nasıl böyle sağlıklı oluyorsunuz? İçki sigara kullanmaz mısınız? Yiyip içtiğinize dikkat eder misiniz?

— Sigarayı 39 yıl önce terkettim. Beyefendi ben yalan söylemeyi hiç sevmem. Bende her türlü melanet (kötülük) olmuştur. Allah'ın yasak ettiği şeylerin çoğunu yapmışımdır. Dünya kadar içki içmişimdir. Ama orucumu tutarım. Namazımı da onbeş yıldan beri düzenli kılarım. Fakat bugün bile arkadaşlarla buluştuk muydu, hiç bakmam içkimi içerim. Ama bugün eskisi kadar içemiyorum. Ben eskiden bir yetmişlik rakıyı yemek öncesinde aperatif niyetine bitirir idim. Hem de bunu bir saatte tek başıma içer idim. Elli tane profesör beni muayene etse derlerdi ki **«Bu adam içki içmemiştir»**... Ben Kafkasya'da doğ-

muşum. Dağıstan havasını içime çekmişim. Ben emzik emmemiş adamım. Anam sütünü emmişim. Ondan sonra da anam ne verdiyse, onunla büyümüşüm. Benim için seksen, doksan, yüz yaş vız gelir. Ama Allah isterse, benim canımı şimdi de alır. Ben ona iman etmişim. Bir şey daha arz edeyim beyefendi... Ben kendimi 86 yaşında gibi görüyorum. Aslında ben 43 yaşındayım... Çünkü ben geceleri yaşamadığım için, yarısını saymıyorum. Geceleri de sayarsan 86 yaşındayım ama ben kendimi 43 yaşında gibi görüyorum. Her bakımdan iyiyim yani...

— Peki gıdanıza falan dikkat ediyor musunuz?

— Ne bulursam yerim, ama içkiyi şimdi daha az içiyorum.

— Evet efendim, önümüzdeki 1 Kasım seçimlerinde büyük bir aksilik olmazsa Van DYP milletvekili seçileceksiniz. Şimdi size birkaç siyaset sorusu soryım... Seçimlerde durumu nasıl görüyorsunuz?

— Beyefendi, müsavi **(eşit)** şartlarda güreş yapılır. Son referandumda yasaklar kalkmış oldu. Arada bir iki ay zaman bırakmış olsa idi, durum çok daha farklı olurdu.

— Acaba Özal korkusundan mı böyle apar topar, hiç zaman bırakmadan seçim kararı aldı?

— Elbette korkusundan beyefendi... Turgut Özal'ın sıradan bir adam olmadığını siz de takdir edersiniz. Ben desem ki **«Sıradan adamdır»**, önce siz bana gülersiniz. Sıradan adam değildir. Bunların hepsinin idrâki **(bilinci)** içinde bir adamdır. İki ay bile bekletmeden, hemen seçime geçti. Buna rağmen ben o kanaatı taşırım ki, inşallah DYP iktidar olacaktır.

— 86 yaşında bir insan olarak, Turgut Özal için başka neler düşünüyorsunuz?

— Beyefendi müsaade ederseniz, bu değerlendirmeyi ben yapmayayım. Doğru söz Türkiye'de geçmez. Türkiye'de öküz uçar. Amerika'da uçmaz. Avrupa'da uçmaz ama Türkiye'de uçar... İran'da çok fena uçar. Arap memleketlerinde uçar. Yani demek istiyorum ki Türkiye'de olması gereken olmaz, olmaması gereken olur. Sözlerim bundan ibarettir. Sizi ben haysiyetli adam olarak kabul

ediyorum. Vatanını seven adam olarak kabul ediyorum. Basının mümtaz şahsiyetlerinden birisiniz. Ben şimdi burada gerçeği söylersem, siz yazarsınız. Siz yazınca da, o adam bana kırılabilir. Ben hayatta kimseyi kırmak istemem. Ben onun için ne diyeyim?

— Siz bilirsiniz efendim... Sayın Kartal şimdi ortada yine çok ilginç bir durum var. Sizin söylediğinize göre, siz fişlenmiş bir insansınız. Devlet sizi fişlemiş. Ama 1 Kasım seçimlerinden sonra açılacak Meclis'in başkanlığını siz yapacaksınız... Çünkü en yaşlı üye siz olacaksınız. Bu durumda devletin fişlediği ve sakıncalı gördüğü bir vatandaş, milletin meclisinde başkanlık yapacak. Öyle değil mi?

— **(Ellerini iki yana açarak)**... Öyle... Ben ne halt edeyim beyefendi? Sorarım size ne halt edeyim?...

— Böyle bir kara mizah örneği, herhalde dünyanın hiçbir ülkesinde bulunmaz. Sayın Kinyas Kartal, size bu konuşma için çok teşekkür ediyorum. Size bundan sonra da sağlıklı bir yaşam ve başarılar diliyorum efendim.

MİKAİL İLÇİN *1926 yılında Hakkari'de doğdu. Hakkari ilkokulundan mezun olan Mikail İlçin daha sonra okumadı. İlçin 1963 yılında Hakkari belediye başkanı seçildi ve beş yıl bu görevde bulundu. 1973 seçimlerinde Hakkari CHP milletvekili seçilen Mikail İlçin Kürtçe ve az Arapça biliyor. İlçin evli ve 12 (Oniki) çocuk babası.*

ERBAKAN'IN «ŞERİAT MAHKEMESİ»

— Sayın Mikail İlçin, beni uzun zamandan beri **«Başınızdan geçen ilginç bir olayı anlatmak için»** arıyordunuz. Ancak sizinle bir araya gelmek uzun süre mümkün olmadı. Bir gün yine bana telefon ettiniz ve yaşadığınız olayı telefonda anlattınız. Anlattığınız olay gerçekten çok ilginçti. Şimdi teyplerimizi açtım. Bunu okuyucularımız için aynen anlatmanızı rica ediyorum. Ancak konuşmamızın en başında sizden bir ricam var... Anlattığınız her şeyin doğru olduğuna yemin eder misiniz?

— Sayın Çölaşan, işte size **Kur'ân-ı Kerim üzerine** yemin ediyorum ki anlatacağım her şey doğrudur. **Kur'ân-ı Kerim** üzerine işte el basıyorum.

— Tamamdır efendim... Buyurun anlatın.

— Sayın **Çölaşan** ben **1973** seçimlerinde CHP Hakkâri milletvekili seçildim. **1977** yılına kadar milletvekili olarak hizmet yaptım. Biliyorsunuz bizim dönemimizde CHP - MSP koalisyon hükümeti vardı. Dolayısıyla ben o zamanlar, MSP'nin milletvekillerini ve bakanlarını yakından tanımış oldum. Aralarında çok büyük saygı duyduğum in-

sanlar vardı. Bunlar dindar insanlardı. Memleketimize şeriat düzeni getirmek istiyorlardı. Ben buna karşıydım ama, MSP'lilerin çoğunu tanıyordum ve bunlar dinci oldukları için, vallahi onlara çok güveniyordum... Hiç değilse namuslarına ve ahlâklarına sonsuz güvenim vardı.

— Sonra milletvekilliğiniz 1977 seçimlerinde bitti mi?

— Bitti efendim... Ben bundan sonra, 1983 yılına kadar bazı kamu kuruluşlarında ve bakanlıklarda murakıp (**Denetçi**) olarak görev yaptım.

— Özür dilerim konumuz bu değil ama, ilkokul mezunu bir insan olarak kamu kuruluşlarında hesapları mı denetlerdiniz? Oluyor mu böyle şeyler de Türkiye'de?

— Tabii oluyor efendim... Çok normaldir!..

— Evet efendim... Olayımızı anlatmaya devam edin lütfen...

— Beyefendi ben bu murakıplık görevime 1983 yılına kadar devam ettim. Ondan sonra da ticaret yapmaya karar verdim. Karşıma iyi bir iş çıkmıştı, onu değerlendireyim diye düşündüm... Ve beyefendi, bendeniz **Karakaya** barajı inşaatını yapan **İtalyan** firmasından bir iş temin ettim. Hay etmez olaydım beyefendi... Biliyorsunuz Karakaya barajının müteahhit firması, bir İtalyan firmasıdır. Ben onlara demir imalât işi yapacaktım. Çok büyük ve çok kârlı bir işti. Fakat işin çok büyük olması nedeniyle, büyük bir müteahhit karnesi gerekiyordu. Ben kalktım Ankara'ya geldim. CHP - MSP koalisyonu döneminden çok iyi tanıdığım, dünyanın büyük müslümanı olarak bildiğim eski Mardin Milletvekili Fehim Adak'a gittim. Fehim Adak bu memlekette Bayındırlık bakanı olmuş, Ticaret bakanı olmuş fevkalâde muhterem bir zat... Benim bildiğim öyle...

— Peki siz niçin gidiyorsunuz Fehim Adak'a?.. Paranız mı yetişmedi demir işini yapmaya?

— Hayır muhterem... Müteahhit karnem yetişmedi. Onun için gittim. Bunlar on adet hacı ortak olmuşlar ve Malatya'da büyük bir şirket kurmuşlar. Büyük işler yapıyorlar. Hacı Fehim de bu şirketin ortağı ve genel koordinatörü... Bütün yetki kendisinde...

— Fehim bey'in mesleği nedir?

— İnşaat mühendisidir... Ben böylece kendisine gittim efendim. Zaten dediğim gibi, onu daha önceden de, siyasetten tanırdım. Ben ticarete ilk defa atılmış olduğum için, tabii ki işlerin içyüzünü bilmiyorum. Kendisine dedim ki **«Şeyhim, bu işi sizinle birlikte yapalım. Bu işte iyi para var»**... Hemen aklı yattı ve **«Hay hay»** deyip bana bir vekâletname verdi. Ondan sonra da aramızda noterden sözleşme yapıldı.

— Yani siz Halk Partili, o Milli Selâmet Partili... Peki siz dindar bir insan mısınız aslında?

— Beyefendi ben dinine son derece bağlı bir insanım. Ama ben dürüst müslümanın ve dürüst dincilerin ellerinden öperim. Din sahtekârlarının ve din sömürücülerinin bir numaralı düşmanıyım. Çok şükür Allah'a, yobazlardan değilim. **Allah** beni yobazlardan saymasın. Bu arada hacca da gittim çok şükür... Beyefendi, ben bu **Fehim Adak'ı** iyi tanırdım. Ben onu din sahasında kendimden çok üstün biliyordum. Hem de okumuştur kendisi... İlmi yönü de vardır... Hem de bu zat altı yedi defa hacca ve umreye de gitmiştir. Üç defa bakanlık yapmıştır bu memlekette. Bu adama benim sonsuz güvenim vardı... Neyse, sözleşmeyi bizzat **Şeyh Fehim** kaleme aldı ve sıra bu sözleşmenin son satırına geldi. Bana dedi ki **«İhtilâf durumunda ne yapalım? Hangi makama başvuracağımızı yazalım?»**...

— Yani noterde sözleşme yapıyorsunuz, öyle mi?

— Notere götürmek üzere kendisi sözleşmeyi hazırlıyor. Ben de kendisine dedim ki **«Fehim bey bu işte hırsızlık, haksızlık olmaz. Böyle bir şeyi ben yapmam, siz de yapmazsınız. Hırsızlığın ve haksızlığın olmayacağı bir yerde mahkeme tayin etmek gereksizdir. Eğer aramızda bir ihtilâf çıkarsa, siz hakem olursunuz»**. Yani Emin bey, ben bu adama böyle güveniyorum. Böyle bir şeyin benzeri dünyada görülmemiştir. Kardeşler arasında yapılan sözleşmelerde bile **«İhtilâf çıkarsa falanca mahkemeye başvurulacaktır»** diye hüküm olur. Ben bu adama öyle güvenmişim ki, **«Siz hakem olun»** dedim. Böylece noter söz-

leşmesinin son satırına **«İhtilâf vukuunda Sayın Fehim Adak bizzat halle yetkilidir»** hükmünü koydurmuş olduk. İşte belgesi burada beyefendi, buyurun bakın...

— Ve böylece Fehim Adak'la ortak mı oldunuz?

— Ben **Şark** şirketiyle bu iş için yüzde elli ortak oldum. Bu şirketin merkezi **Malatya**'da. Şirketin ortağı olarak dokuz tane hacı var. Bir de şirketin yetkilisi ve ortağı Fehim Adak var... Etti sana on hacı... Yani on hacıyla ortak olan bir CHP milletvekili... Yüzde elli benim, yüzde elli hacıların... Neyse sözleşme bitti, notere tasdik ettirdik ve ben Karakaya barajına gidip iş düzenimizi kurdum. Sözleşmeye göre işi müştereken idare etmemiz lâzım. Ben oğlumu kendi yerime koydum, onlar da hacıları koydular. İş yerimizde devamlı olarak bir hacı bulunuyor. Sonra beyefendi, ben bu hacılara özendim ve kendi kendime dedim ki **«Yahu bunlar on tane hacı. Ben de yaşım geçmeden bir hacca gideyim»**... Ve ben de hacı oldum.

— Allah kabul etsin. Sonra neler oldu Mikail bey?

— Sayın Çölaşan bir de baktım ki, bizim hacılar şantiyede paraları çarçur etmeye başladılar... Çünkü iyi para gelmeye başlamıştı İtalyanlardan... Bizim ortak paraları helâl haram demeden, gelişigüzel harcamaya başladılar bunlar... Bu durumda ben Fehim bey'e gittim... Şirketin başında ne de olsa kendisi var. Dedim ki **«Şeyhim, ortaklarınız paraları çarçur ediyorlar. Bu doğru değildir. Kendilerine lütfen talimat verin. Ben onlara bir şey söylemek istemiyorum. Siz bu işte hakem durumundasınız»**... Fakat Fehim Adak benim bu ikazlarıma rahatsızlık göstermeye başladı... Birkaç sefer **«İdare ediyer»** falan dedi. Ben de dedim ki **«Yahu Fehim bey nasıl idare edeyim? Giden paraların yarısı bana ait»**...

— Nasıl çarçur ediyorlar sizin paraları?

— Efendim gelişigüzel harcamalar ve alımlar yapıyorlar. İşin içerisine hile girdi. Kendi çıkarlarına tasarruflarda bulundular. Bunlara şahit oldum ve kendisine anlattım... Çünkü çok kârlı bir işti. Ayda iki defa istihkak **(Ödenek)** alıyorduk İtalyan firmasından ve 1984 yılının parasıyla ayda aşağı yukarı yirmi milyon temiz para bırakı-

yordu... Beyefendi ben böylece 1985 yılına kadar bunların kahrını çektim. Fehim Adak'a gidiyorum, o beni azarlıyor. Ben bir türlü derdimi anlatamıyorum kimseye... Ama ben bu Fehim Adak'ı, kendi isteğimle hakem yapmışım... Çünkü kendisi doğu ve güneydoğuda müslüman birisi olarak tanınır. Çember sakallı bir insandır. Faizin haram olduğunu söylerler, Allah'ın emirlerinden, peygamberin hadislerinden söz eder, şeriattan bahseder. Allah peygamber lâfı ağzından bir türlü düşmez... **«Şeriata yanaşmayanlar kâfirdir»** der... **«Allah'ın indirdiği ile hükmetmeyenler kâfirdir, zâlimdir»** der... Beyefendi artık benim sabrım tükendi ve bu adama noterden bir ihtarname çektim. Birkaç tane de mektup yazdım...

— Evet, bu mektuplardan birini ben de şimdi elimde tutuyorum. **«Bismillahirrahmanirrahim, esselâmünaleyküm şeyh hacı Fehim Adak**... diye başlıyor... Burada kendisine derdinizi anlatıyorsunuz... Peki hiç mi muhatap olmadı sizinle?

— Sayın Çölaşan, az sonra onu da anlatacağım size... İstiyorum ki şu benim yaşadığım olay, namuslu ve inançlı müslümanlara ders olsun... Bu adamdan hiç ses çıkmadı beyefendi. Bu andan itibaren ben bunların aslında şeriatçı falan olmadıklarını düşünmeye başladım... Çünkü şeriatçı olan, dinine imanına bağlı olan bir insan, başka bir insana bunları yapamaz diye düşündüm. Bunlar şeriatı kalkan yapıyorlar, yerine göre de kılıç yapıyorlar. Aslında bunlar kurt ama, üzerlerine kuzu postu geçirmişler. Sonra ben karar verdim ki, beyefendi, bunların maskesini düşüreceğim. Fehim Adak'a dedim ki **«Ey hacı, Allah'ın şeriatına göre hareket et. Buyurun, Allah'ın emri ne ise, aramızdaki sorunu ona göre çözelim ve bu ihtilâfı halledelim. Ben seni hakem yapmışım. Sen ve ortakların emanete hıyanet ediyorsunuz. Kul hakkını yiyorsunuz»** dedim...

— Bu arada aldıkları paralardan sizin payınıza düşenleri vermiyorlar mı?

— Beyefendi bir miktar veriyorlar ama eksik veriyorlar. Meselâ bankada bloke edilmesi gereken 75 milyon

firayı kendi hesaplarına geçiriyorlar, kendi adlarına çalıştırıyorlar.

— Peki bunlar faiz de alıyorlar mı?

— Sayın Çölaşan bunlar daha da beterini alıyorlar. Keşke sadece faiz alsalar... Bunlar kul hakkını zimmetlerine geçiriyorlar. **Cenab-ı Hak, Kur'an-ı Kerim**'de **kul hakkı ile huzuruma gelme»** diye buyurmuştur. Kul hakkını yemek, faiz almaktan bile beterdir. Allah diyor ki **«Benim koyduğum nizama aykırı hareket edenler kâfirdir»**... Allah'ın emrettiği ile hükmetmeyenler kâfirdir, zalimdir beyefendi... Sayın Çölaşan başınızı ağrıtmayayım, sonuçta bu hacılar işin başından benim çocuklarımı uzaklaştırdılar. Muhasebeciyi, satın alma görevlilerini falan, jandarma vasıtasıyla iş yerinden çıkarttırdılar. Hacılar bunu İtalyan şirketine söylemişler, İtalyanlar da jandarmaya haber verip bizimkilerin iş yerinden çıkarılmalarını sağlamış. Ben bunu duyunca Fehim Adak'a yine bastırmaya başladım. Dedim ki **«Beyefendi bu işe bir son verin artık. Bu yapılanlar ayıptır»**... Bana bağırdı çağırdı ve dedi ki **«Elbette yapacaklar»**. Ben çok şaşırdım... Ve bu arada kendisi Şark şirketine diyor ki **«Beni görevden uzaklaştırmış olun ki, artık bu adam bana bir şey söyleyemesin»**... Ve böylece, diğer ortaklar olan dokuz hacı, Fehim Adak'ı görevden uzaklaştırmış oldular. Bana da dediler ki **«Biz Fehim Adak'a başkalarıyla ortaklık kurma yetkisi vermemiştik. Bundan sonra sen başının çaresine bak»**... Sayın Çölaşan, bunlar artık bana para da vermemeye başladılar. Ben anladım ki, bu adamların müslümanlıkla fazla bir ilgileri yoktur. Peki ben şimdi ne yapacağım? Bu durumu uzun zaman düşündüm ve sonunda muhterem **Necmettin Erbakan**'a gitmeye karar verdim. Ne de olsa Erbakan müslüman adamdır. Müslümanın müslümana kazık atmasına izin vermez. Hele Fehim Adak gibi bir yakının böyle şeyler yapmasına herhalde çok kızar.

— Yani paraları kurtarmak için mi gidiyorsunuz Erbakan'a?

— Erbakan'a gidiyorum, çünkü artık kişisel şeyi bir tarafa bıraktım. Ben nasıl olsa ileride davamı açarım ve

paramı bunlardan mahkeme kararıyla alırım. Ama beyefendi, benim bu Fehim Adak'a çok asabım bozuldu. Hani bunlar şeriat şeyi istiyorlar ya... Öteden beri durumları budur. Şeriat düzeni isterler. Zaten daha önce de birkaç defa hacı Fehim'e dedim ki **«Şeyhim, biz bu meseleyi Allah'ın emirleri doğrultusunda çözelim. Bak, sen din adamı olduğunu söylüyorsun. Ben de sana güvenip seni hakem yapmışım. Otur masaya ve bu ihtilâfı şeriata göre çöz»**... Ama sözümü dinletemedim... Biliyorsunuz, bu şeriatçıların başı Necmettin Erbakan'dır. Dedim ki **«Hele bir de Erbakan hocamıza gideyim. Onların başı, hocası budur. Onun sözünü dinlerler»**... Ve ben kendisine gittim beyefendi.

— Evine mi gittiniz?

— Ankara'daki evine gittim beyefendi. Bir de Kur'an-ı Kerim götürdüm hediye olarak. Kendisine dedim ki **«Sayın hocam, biz Fehim Adak'la bir ihtilâfa düştük. Bunlar benim hakkımı yiyorlar. Kul hakkını yiyorlar. Fehim Adak şeriatın savunucusudur. Siz de öylesiniz. Ben de bu durumda size gelmişim. Bu sorunu Allah'ın nizamı ile halledin, şeriata göre halledin»**...

— Bu konuşma sırasında yanınızda tanık var mı?

— Efendim Erbakan'ın yanında eski MSP milletvekili Lütfü Göktaş var... Aynen tanıktır. Erbakan bana: **«Hay hay muhterem kardeşim. Biz bu meseleyi milli görüş doğrultusunda hallederiz. Ama bunun karşılığında sizden bir istirhamımız olur. Bundan sonra bize yardım edeceksin tabii»** dedi...

— Para yardımı mı istiyor?

— Hayır, politik yardım istiyor... Ben de **«Elimden geleni yaparım hocam»** dedim. Beyefendi bunun hemen arkasından Erbakan bana dedi ki **«Şimdi bu meseleyi şeriata ve Allah'ın hükümlerine göre halledeceğiz. Bunun için üç kişilik bir şeriat heyeti kuracağız. Bizim Lütfü Göktaş hukukçudur. Heyete Recai Kutan ve Lütfü Doğan'ı da üye olarak alırız. Bu şeriat heyeti, meseleyi Allah'ın emirleri doğrultusunda çözer»**... Ben de çok mutlu oldum tabii Emin bey...

— Mikail bey şeriat heyetine geçmeden önce burada okuyucularımıza kısa bir hatırlatma yapayım... Recai Kutan yüksek mühendis ve eski MSP milletvekilidir. Ayrıca MSP'den bakanlık yapmıştır. Lütfü Doğan eski MSP milletvekili ve MSP döneminin **Diyanet İşleri başkanıdır.** Üçüncü üye Lütfü Göktaş'ı ben tanımıyorum ama eski MSP milletvekili olduğunu biliyorum... Evet efendim, şeriat heyeti kuruldu... Sonra neler oldu?

— Şimdi beyefendi benim bütün merakım, bu adamlar işin içine şeriat girince ne yapacaklar? Para çıkarları mı öne gelecek, yoksa Allah'ın emirleri mi? Ben öğrenmek istiyorum, bakalım şeriatı kendilerine nasıl uygulayacaklar diye çok merak ediyorum... Ve efendim, on gün sonra şeriat heyeti Ankara'da Fehim Adak'ın yazıhanesinde toplandı. Ben geldim tabii CHP'li olarak... Malatya'dan öbür hacılar geldiler... Yani bizim ortak hacılar... Şeyh Fehim var, şeriat heyetinin üç üyesi var...

— Fehim'in yazıhanesi nerede?

— Ankara'da, Meşrutiyet caddesinde beyefendi... Ben orada şeriat heyetine kısa bir konuşma yaptım ve **«Efendim ben sizin Nizam Partisi olarak, Milli Selamet Partisi olarak ve Refah Partisi olarak uzun zamandan beri savunucusu olduğunuz şeriat nizamını çok iyi biliyorum. Bu ihtilâfın Allah'ın şeriatına ve nizamına göre çözülmesini istirham ediyorum»** dedim. Onlar da bana **«Hay hay muhterem kardeşim»** dediler. Bu durumda Recai Kutan bir zabıt tanzim etti. O zabtı da imzaladık. O zabıttan bana vermedi.

— Tamam da Mikail bey, diğer ortak hacılar hani Fehim Adak'ı şirketten azletmişlerdi? Hani onu uzaklaştırmışlardı?.. Fehim yine devrede mi yani?

— Efendim o tamamen bir danışıklı döğüştü... Onu güya azletmişlerdi... O arkadaş şimdi perde arkasında duruyordu... Şeriat heyeti benden belgeleri istedi. Dosya bir hayli kabarık...

— Yani bu şeriat heyeti sizin sorunu şeriat hükümlerine göre mi çözecek?

— Elbette beyefendi... Allah kelâmına göre çözecek... Bir hafta sonra ben bütün dosyayı şeriat heyetine takdim ettim. Bütün yazışmaları, noterden çektiğim protestoları, şeyh Fehim'e yazdığım mektupları, hepsini heyet başkanı Lütfü Doğan'a takdim ettim.

— Peki bu şeriat heyeti bu iş için para alacak mı, yoksa Allah rızası için mi yapacak hakemliği?

— Allah rızası için beyefendi, Allah rızası için... Efendim, bir de baktım ki, bunlar da beni süründürmeye başladılar. Bizim şeriat heyetinin de Fehim Adak'ı himaye etmeye başladığını gördüm. Ben umudu kestim. İki üç ay sonra, bunların da hikaye olduğunu anladım. Bu meyanda ben defalarca giderim Erbakan'a ve derim ki **«Etme eyleme hoca efendi, ben milli görüşün himayesine sığındım ama adamların işi savsaklıyor. Açıkça Fehim Adak'ı kolluyorlar»**... Bu arada bir Kur'an-ı Kerim daha götürdüm evine... **«Al Sayın Erbakan, Allah'ın emridir. Sen Kur'an-ı Kerim'e bağlıydın. Etme eyleme, araya kitap konuyor. Bunun hatırı için bunu hallet. Toplanın bir el koyun durumo. Bu arada benim ayda on milyon liram gidiyor. Giden paramın hesabını ben de şaşırdım vallahi»**... Ama bunlar hep inşallah maşallah, inşallah maşallah... Fakat Sayın Çölaşan, burada bir şey söylemezsem Allah bana günah yazar. Şeriat heyeti başkanı Lütfü Doğan var ya... Allah için dürüst ve müslüman adammış. Temiz insan... Onun bir ard niyeti yoktur. Allah'ın emri neyse, aynen ona göre hareket eder adam...

— Sonuçta şeriat heyeti hiç toplanmadı mı?

— Efendim bir kere toplanıp bir ara kararı verdi. Onun da belgesini işte size takdim ediyorum. Üçünün de imzaları vardır... Beyefendi bir gün biz Lütfü Doğan hocayla birlikte kalktık ve Fehim Adak'ın yazıhanesine gittik. Bu arada Fehim Adak yine hacca gidip gelmiş... Ve benim paramla, yani haram parayla gitmiş beyim... Bunu rahatça söyleyebilirim...

— Sizin paranızla mı gitmiş?

— Haram parayla gitmiş vallahi... Ben buna dedim ki **«Hoş geldin, beş gittin. Allah kabul etsin»** falan... Beş

on dakika sonra ben dedim ki **«Sayın Lütfü Doğan hocamızın başında bulunduğu şeriat heyetimizden bir ara karar çıktı. Lütfen Malatya'daki hacılara telefon edin de buraya gelsinler. Oturup konuşalım ve anlaşalım»**... Ben bunu der demez Fehim bağırıp çağırmaya başladı... Bana **«MİT ajanı, istihbarat»** diye bağırıyor... Bana **«MİT»** diyor, **«İstihbarat»** diyor... **«Yahu şeyhim, etme eyleme... Ne MİT'i, ne İstihbaratı?.. Yahu dur hele»**... Ama kıyameti koparıyor artık. Konuşmaya imkân yok. Öbür odada da Fehim'in çoluk çocuğu, gelini falan var. Onlar da kıyameti koparıyorlar... Bu adam Lütfü Doğan'la bizi kovmaya başladı. Bağıra çağıra kovdu ve asansörün kapısına kadar arkamızdan geldi. Aslında bizi çok tahrik etti ama soğukkanlılığımızı koruduk. Tabii Lütfü Doğan da çok üzüldü.

— Demek ki sizi MİT ajanı olmakla da suçladı?...

— Ya, ya... Halbuyse benim **MİT**'le uzaktan yakından ilgim yok... Emin bey ben bu durumda yine Erbakan hoca'nın evine geldim. Dedim ki **«Ey hocam ben bu Fehim Adak'ın müslümanlığından iyice şüphelendim. Bunlar parayı görünce müslümanlığı falan bir kenara bırakıyorlar. Şeriat heyetimizin üyesi Recai Kutan da görevini yapmıyor. Malatya'lı olduğu için, Malatya'lı hacıları hocaları tutuyor. Benim lehime karar vermeye eli varmıyor. Onun yerine başka birisini tayin edin»**... Erbakan **«Yok efendim, Fehim kardeşimiz ve Recai kardeşimiz çok dürüsttürler, iyi çalışırlar»** diyor... Ben yalvarıyorum **«Hocam etme eyleme, ben bunları aylardan beri yola getiremedim. Etme hocam, eyleme hocam, benim paralar gidiyor. İş bitti paydos oldu ve bana bugüne kadar para vermedi bu Fehim Adak»**...

— İş niçin bitti?

— Bunlar işi götüremeyince, İtalyan firması işi feshetti... Bu arada beyefendi, ben beşyüz kişinin peşinde geziyorum. Recai Kutan'a gidiyorum, Lütfü Göktaş'a gidiyorum... Elimde Kur'an-ı Kerim, kapı kapı gezip **«Yahu Allah rızası için şu konuyu halledin. Allah'ın hükmüne göre karar verin muhteremler»** diye yalvarıyorum. Kesinlikle beyefendi, adamlar birbirlerini koruyorlar. Artık ortada

müslümanlık falan kalmamış. Ben bu durumda çaresiz kalınca, bu olayı basına yansıtmaya karar verdim ve İstanbul'da bunların gazetesi Milli Gazete'ye gittim. Oranın genel yayın müdürü, Milli Vali Hazım Oktay Beşer var. Onun yanına girdim. Adam şalvarlı, cember sakallı, belinde tabancası... Bu adam MSP döneminde Konya valisi yapılmıştı... Buna dedim ki **«Bak kardeşim, gazetenizin başlığında hak geldi batıl zail oldu diye yazıyorsunuz. Sizin Fehim Adak, dokuz hacı arkadaşıyla birlikte benim paramı vermiyorlar. Allah rızası için gazetenizde ya bir ilân verip durumu açıklayayım ya da bu olayı haber olarak yazın. İşte bütün belgeleri de burada»**... Olayı kendisine aynen anlattım... **«Hayır efendim, biz böyle bir şey yazamayız»** dedi. Bunun üzerine ben de Ankara'ya döndüm. Adamın odasından çıkmadan önce de dedim ki **«Bu gazetenin başındaki hak geldi batıl zail oldu başlığını, batıl geldi hak zail oldu»** diye değiştirin»...

— Mikail bey böylesine bir haksızlığa uğradığınızı savunuyorsunuz da niçin devletin mahkemesine başvurup hakkınızı orada aramıyorsunuz?

— Beyefendi mahkemeye gitmesine gideceğim de, şimdi ben bunların üzerine müslümanlıkla gidiyorum. Bakalım bunlar nasıl müslüman, ben bunu çözmeye çalışıyorum... Çünkü iş artık inada binmiş...

— Evet efendim, devam edin anlatmaya lütfen...

— Sayın Çölaşan ben Ankara'ya dönünce, bunların şeyhi olan bir Doçent var... Adı **Esat Coşan**... İlâhiyat Fakültesinde Doçent... Nakşibendi şeyhi... Bu adama gidip durumu anlattım. Dedi ki «Mahkemeye git»... «Efendim mahkeme yolunu ben de bilirim ama bunlar şeriatçı. Ben bu işi şeriatla halletmek istiyorum. Bunlar seçimlerde yüzbinlerce müslüman insanı arkalarından sürüklüyorlar. Bunlar nasıl müslümanmış bir görelim bakalım» diye cevap verdim... Oradan da elim boş döndüm beyefendi. Sonra kime başvurayım?.. «Falanca yerde Rıza Çöllü adlı bir hoca vardır. Bunlar bu hocaya saygı duyarlar. Eğer Çöllü hoca bunlara gelin hesap verin. Eğer bu hesabı vermezseniz kâfir olursunuz derse, bunlar gelirler» dediler. Ben

de bu hocayı buldum. Gidip elini falan öptüm. Bu hocanın bir camii, bir de vakfı varmış. Hoca dedi ki «Ben şimdi devreye girersem, bunların menfaati zedelenir. Bunlar bize para yardımı yapıyorlar. Kusura bakma»... Bu durumda ben Refah Partisi genel başkanı Ahmet Tekdal'a gittim beyefendi... «Sayın Tekdal böyle bir durum var, Allah rızası için hallet» dedim... Beyefendi, bu adam da salladı başını, oğuşturdu ellerini ve «Ben hiçbir şey yapamam» dedi. Ondan sonra kalkıp o partinin Cevat mıdır nedir, genel sekreteri vardı. Ona gittim... «Bak muhterem, ben bu hadiseyi bütün Türkiye'ye açıklayacağım. Bu işi hallet» dedim... O da «Peki» dedi ama hiçbir şey yapmadı... Sonra yine Ahmet Dallı'ya gittim...

— Ahmet Dallı değil, Ahmet Tekdal...

— Tamam, Ahmet Tekdallı'ya gittim... Eline de dokuz on sayfalık bir yazı verdim... «Bak beyefendi» dedim, «Bu Fehim Adak'ın durumu budur. Bunlar şeriatı bile dinlemez olmuşlar. Refah'çılar olarak toplanın ve bunu ıslah edin»... Emin bey bütün bunlar olurken, Erbakan hoca'ya bir mektup daha yazdım.

— Mikail bey o mektubu verin de, bir okuyayım. Onun bazı bölümlerini yazımızda aynen kullanırım... «Esselâmünaleyküm muhterem hocam... Kendisine ve heci ortaklarına bu işi Allah'ın şeriatına göre halledelim dediğim halde, dalmaya başladılar haram paraya... Zulmüne devam etti şeyh heci Fehim beyefendi. Heci ve şeyh Fehim Adak'ı hesaplaşmak üzere kurulmuş bulunan hakem heyetinin huzuruna Allah'ın indirdiği Kur'an-ı Azimüşşan hükümlerine göre, Allah'ın hükümlerine ve şeriatına göre muhakeme olmaya davet ediyorum. Kendisi bu görüşün savunucusu olduğunu ilân etmiştir. Bunda samimi olup olmadığı, bu vesile ile anlaşılacaktır. Yoksa Fehim Adak dinimizi istismar etmek suretiyle Allah'ı, hakkı ve hukuku tanımayan, şahsî menfaati için bu yolu seçmiş bir kişi midir? Sayın hocam, Fehim Adak bana karşı maddi ve manevi zulmünü sürdürmektedir. Bu adamda Allah korkusu varsa, Allah'ın emirlerine boyun eğer. Eğer değilse zulmüne devam eder. O zaman bu kişinin, hakiki

müslümanların safında yeri kalmadığını ilân etmek gerekecektir. Aksi halde, birçok imanlı kardeşimizi, tuzağına düşürecektir. Sayın hocam, bu dava Mikail İlçin'in şahsî davası olmaktan çıkmıştır. Taraf olan, islâm âleminde yeri olan Fehim Adak'tır. Haksız bir tutum, islâmiyete ve dine bir darbedir. Allah için çalışınız. Esselâmünaleyküm»... Evet Mikail bey, Erbakan'a da özetle böyle yazmışsınız. Cevap alabildiniz mi?

— Hiçbir cevap gelmedi beyefendi... Sonra bunların Adalet bakanı Şevket Kazan'a gittim. O da yüz vermedi... Velhasıl beyefendi, benim paralar gitti gider...

— Herhalde bütün bu aşamadan sonra artık mücadeleyi bıraktınız ve kaderinize razı oldunuz.

— Hiç bırakır mıyım Sayın Çölaşan... Daha Şeyh İzzettin hazretleri var.

— O nasıl oldu? **(Bendeniz bu aşamada artık dayanamıyorum ve gülmekten bayılacak durumlara geliyorum)**...

— Eski milletvekili Kasım Emre vardır. Kendisi de **şıh**'tır. Ondan haber aldım ki **Şeyh İzzettin** Ankara'ya gelmiş. Ben bu zatın ismini bilirdim. Güneydoğu'da tanınmış bir şeyhtir ama Suriye'de yaşıyor. Kasım Emre dedi ki «İzzettin hazretleriyle bir konuş. Senin sorununu o halleder. Bizim Erbakan, Fehim Adak falan onun sözünden çıkmazlar»... Ben bu adamın adresini buldum beyefendi. Yukarı Ayrancı'da kalıyormuş. Kalktım, oraya gittim. Şeyh yerde oturuyor, adamları etrafına toplanmışlar. Gittim ben de şeyhin huzuruna dikildim. Elini öptüm. Adam, mütevazi adam. Kendisi yerde oturduğu halde beni yanındaki koltuğa oturttu. Kendisine o kalabalığın içerisinde durumu anlattım. Dedim ki «Şeyhim ben ricaya gelmişim. Fehim Adak habire benim paramı yiyor. Şeriatçı bildiğimiz Fehim bir türlü hesaba oturmuyor. Ben kendisini hakem tayin etmişim, âyetler okumuşum. Allah'ın emrine göre hemen hükmünü ver. Vermezsen kâfir olursun demişim ama halen hesaba gelmiyor. Şimdi bunun müslümanlık durumu ne merkezdedir şeyhim? Dini gidiyor mu, yoksa

gitmiyor mu?»... Ben bunları anlatınca Şeyh İzzettin hazretleri de gülmeye başladı...

— Mikail bey bir dakika, ben de gülmekten ölmek üzereyim... Normal duruma geleyim de öyle devam edin!

— Beyefendi, adam bana dedi ki «Ben şimdi kendisine adam göndereceğim ve emir vereceğim»... Evinde bulunduğu adamları hemen Fehim'e gönderdi. Fakat Fehim Adak buna da yanaşmadı beyefendi. Yani düşünün ki Şeyh İzzettin bunların mürşididir. Onun sözü kanundur. Yine yanaşmadı... Aradan bir müddet geçti, ben bu sefer **Orhan Batı**'ya gittim. Orhan Batı bunların Karayolları genel müdürüdür. Selametçi ve müslüman bir adamdır. O da söylemiş, onu da reddetmiş. Bu sefer Fehim'in Mardinli hemşerilerine gittim, yine kılını bile kıpırdatmadı. Noterden protestolar çektim, yine yanaşmadı. Halen de gelmemiştir efendim. Şimdi şirketi yavaş yavaş satmaya kalkışıyorlar. Bizim paralar gitti. O günden beri beş kuruş vermediler bana.

— Kaç paranız gitti bu durumda?

— Benim hesabıma göre, faizleriyle birlikte 300 milyondan fazla param gitmiştir beyefendi. Hepsini haram ettim onlara! On tane hacı, bunu aralarında paylaştılar. Şimdi ben bunları mahkemeye de vereceğim beyefendi. Ama benim bugüne kadar esas amacım, bunların nasıl müslüman olduklarını ortaya çıkarmaktı. Eğer siz bu konuştuklarımızı aynen yazarsanız, bu yazı yayınlandığı anda bu adamların müslümanlığı düşmüş olacak. Burada vatandaşlarıma uyarıda bulunuyorum ki, hiç kimse bunların sakalına ve ibadetlerine kanmasın. Tabii bunların içinde müslüman adamlar vardır ama, ben bu olayı yaşadım... Hatta bir gün Erbakan bana «Ne yapayım, Fehim beni de dinlemiyor» deyince ben kendisine «O halde bu adamı camianızdan çıkarınız» demiştim. Ama Erbakan şimdi Refah'ın başına geçti ve bir baktım ki, Fehim Adak'la yine kol kola girmiş. Şimdi bakınız Sayın Çölaşan, ben bu mücadeleye bu adamlardan paramı alıncaya kadar devam edeceğim. Şimdi ben bunlarla kişisel bir mücadele yapıyorum. Benim mücadelem islâmiyet ve insanlık adınadır.

Ben en sonunda bunları «Biz aslında şeriatçı falan değiliz» diye bağırtacağım. Buna mecburlar... Ya gelip bana hesap verecekler ve paramı ödeyecekler, ya da şeriatçı falan olmadıklarını kabul edecekler... Ben şimdi şunu istiyorum Sayın Çölaşan... Gelsinler, bir heyet huzurunda istedikleri yerde bir açık oturum yapalım. Gazeteciler, din adamları, hukukçular gelsin. Bunların huzurunda bir tarafa ben oturayım, bir tarafa da Erbakan ve Şeyh Fehim otursunlar... Bunların bana yaptıklarını Bulgarlar oradaki Türklere yapmadı beyefendi... Yahudiler müslümanlara yapmadı... Bu adamlar habire diyorlar ki «Biz iktidar olursak şeriat düzeni getireceğiz»... Ben de diyorum ki **«Kardeşim sen şeriat düzenini ve büyük Allah'ın emirlerini önce kendinde uygula. Kul hakkı yeme. Haram para yeme»...** Para büyük olunca şeriat nerede kaldı beyefendi? Demek ki para büyük olunca, Allah'ın ve peygamberin emirleri ortadan yok ediliyor bunlar tarafından! İşlerine gelince Allah, işlerine gelmeyince para... Şimdi beyefendi, ben şeriat düzeni istemiyorum ama gerçek müslümanım. Eğer bu benim işimi şeriata göre Türkiye'de çözmeye korkuyorlarsa, ben bunları **Suudi Arabistan**'a davet ediyorum. Medine'de islâm üniversitesinin şeriat fakültesi vardır. Orada Profesör Ekrem Ziya Ömeri'ye gidelim... Kahire'de **El Ezher** üniversitesine gidelim. Oradaki din adamlarına başvuralım... Veya istedikleri din adamına başvuralım...

— Ne için başvuracaksınız onlara?

— Bana bu yaptıklarından sonra, acaba bunların müslümanlığı Allah indinde halen devam ediyor mu, yoksa elden gitti mi? Ben bu konuda bizim **Diyanet İşleri**'ne de başvurup fetva isteyeceğim Sayın Çölaşan. Acaba bunlar kâfir oldular mı, yoksa olmadılar mı? Devlet de bu konunun üzerinde dursun. Bütün müslümanlar öğrensin bunların durumlarını...

— Efendim çok teşekkür ediyorum...

— Sayın Çölaşan daha bitmedi... Ben bunları **Papa**'ya da şikâyet edeceğim.

— Papa nereden çıktı şimdi Mikail bey?

— Efendim şeriat sadece Kur'an-ı Kerim'le gelmemiş.

Şeriat **Tevrat** ve **İncil**'de de var. Şimdi bizim şeriatçılar, **Kur'an**'la gelen şeriatı tatbik etmediler, çünkü işin içinde para var! Fakat Fehim Adak ve diğer hacılar bana bu komployu aynı işyerindeki İtalyanlarla birlikte hazırladılar. İtalyan şirketinin başında bulunan **Cennari** ve **Alberti** adlı iki şahıs Roma'lıdır ve Papa'ya bağlı katoliktir. Ben Papa'ya yazacağım ki «Ey Papa hazretleri, senin kilisene bağlı iki adamın ve bizden birkaç şeriatçı bana böyle böyle yaptılar. Bizim şeriatçılar, işin içine para girince şeriatı falan unuttular. Şimdi sen İncil'e göre kendi adamlarını çağır. Bakalım onlar ne diyecekler»... Tahmin ederim ki Papa bu işe müdahale edecek ve kendi adamlarına «Aha siz ne yaptınız?» diye soracaktır... Şimdi beyefendi, bu yazı çıktıktan sonra ben Erbakan'a gideceğim ve ona hediye ettiğim Kur'an-ı Kerim'i de geri alacağım.

— Bunların dışında yapacağınız bir şey kaldı mı?

— Şimdi Sayın Çölaşan, Allah'a üç nüsha dilekçe yazacağım. Bir suretini **Mekke** müftüsüne göndereceğim, **Kâbe**'nin üzerine koyacak. Bir tanesini **Medine** müftüsüne göndereceğim, peygamberimizin mezarının üzerine bırakacak. Üçüncüyü **Kahire**'de **El Ezher** camii imamına göndereceğim, Nil nehrine atacak. Dinimizde her insanın bir sevap defteri, bir de günah defteri vardır. Kıyamet günü bu defterler açılır. Ben şimdiden Erbakan'ın, Fehim Adak'ın ve diğer ortak hacıların defterlerine birinci dereceden ipotek koyduruyorum. Bana olan borçlarının ve bana yaptıklarının hesabını kıyamet gününde alacağım bunlardan... **(Mikail İlçin burada Arapça bir âyet okuyor)**... Zaten kıyamet günü yaklaşıyor beyefendi!..

— Onu nereden biliyorsunuz?

— Sayın Çölaşan ben CHP eski milletvekili Mikail İlçin... Biliyorsunuz bunlar bize solcu derlerdi, komünist derlerdi, Allahsız derlerdi bazıları... Allah'a şükür ben komünist değilim. Dinime imanıma bağlıyım. Sahtekârlığım yoktur. Onlar bize yıllarca **«Şeriata gelin»** diye bağırdılar... Şimdi ben bunlara «Şeriata gelin» diye bağırıyorum ama hepsi kaçıyor. Yani onların gözüyle bir CHP'li komünist, şimdi onları şeriata davet ediyor. Dünya ter-

sine aöndü!.. Bakın, bunlar kıyametin belirtileridir. Ama ben bunlara hem bu dünyada hesap soracağım, hem de Allah önünde soracağım. Ben paralarımı bu adamlarda bırakmayacağım. İyi niyetli müslüman vatandaşlarım benim şu başıma gelenleri görüp de ibret alsınlar ve birtakım insanları iyi tanısınlar Sayın Çölaşan...

— Evet Mikail bey konuşmanızın başında, anlattığınız her şeyin doğru olduğuna yemin ettiniz. Ama olay ne olursa olsun, bu konuda Fehim Adak'a, Necmettin Erbakan'a da cevap hakkı vermek zorundayız. Kendileri bana başvururlarsa, onlara da cevap hakkı tanırız. Onlarla da, güzel bir konuşma yaparız. Efendim size **«Geçmiş olsun»** diyorum. İnşallah mücadelenizi hem bu dünyada, hem de öbür dünyada kazanırsınız... Size bu konuşma için çok teşekkür ediyorum.

Emin Çölaşan'ın notu: Bu konuşmada Fehim Adak ve Necmettin Erbakan'a çağrıda bulunmuş ve isterlerse kendileriyle de konuşacağımı açıklamıştım. Ancak ısrarla aramalarımıza rağmen, her ikisi de bizimle konuşmak istemediler. Mikail İlçin'in anlattıklarını yalanlamadılar. Bu konuda bir demeç veren MSP'li Şener Battal, Erbakan'ın İlçin olayında «Allah rızası için» hakem olduğunu söyledi.

Bu röportajla İstanbul Gazeteciler Cemiyeti tarafından 1987 yılında röportaj dalında (Yılın gazetecisi) seçildim.

MİHRİBAN TATAR *(Zeyrekgündüz) 1957 yılında Sıvas'ta doğdu. Erkek olmasına rağmen kendini bir kız çocuğu gibi hissetmeye başlayan Tatar, eğitimini lise ikinci sınıftan ayrılarak bıraktı. 1975 yılında ameliyatla kadın olan Tatar, geçtiğimiz günlerde Hayri Zeyrekgündüz'le evlendi.*

— Mihriban hanım, sizi gazetelerden tanıyoruz. Bazen arkadaşlarınızla birlikte siyasi konuları da içeren basın toplantıları düzenliyorsunuz, sizlere yapılan baskıları kınıyorsunuz, birtakım isteklerde bulunuyorsunuz. Sanki fuhuş değil, siyaset yapan bir insan gibisiniz... Önce bana hayat hikâyenizi anlatır mısınız?.. Yani erkeklikten kadınlığa nasıl geçtiniz?

— Vallahi ben çok duygusal, çok içine kapanık bir çocuktum. Ağlayan birini gördüğüm zaman ben de ağlardım. Dokuz on yaşlarımdan sonra, bende erkeklere karşı da büyük bir duygusallık başladı. Hiç kız arkadaşım olsun istemiyordum. Hep erkeklerle olmayı istiyordum, onlara bir kız gibi bakıyor ve yaklaşıyordum. Onlar erkekti... Aslında ben de erkektim ama gerçekte kız çocuğu idim. Duygu ve düşüncelerim bir kız gibiydi. Zaten arkadaşlarım tarafından da hep «Kız» lâkabıyla çağrılıyordum.

— Adınız neydi o zaman?.. Yani erkeklik adınız neydi?

— Adımı söylemek istemiyorum çünkü evveliyatımı hatırlamak istemiyorum.

— Anladım... Peki aile yapınız nasıldı Mihriban hanım?

— Beş kardeşiz... Babam Sıvas'ta bakkal sahibiydi... Ben 12 yaşıma kadar hiçbir cinsel ilişkide bulunmamıştım.

— Yani erkek olarak mı bulunmamıştınız?

— Ben erkekliği zaten taşımıyordum. Ama bir erkekle cinsel ilişkide bulunmamıştım. Sadece sevişmek ve öpüşmek gibi şekillerde kendimi tatmin ediyordum.

— Peki o yaşta bir çocuğa böyle şeyler yapan erkekler var mıydı çevrenizde?

— Herhalde her önüme gelen erkekle beraber olmuyordum. Hoşuma giden ve beğendiğim bir arkadaşım vardı. Onunla uzun müddet beraber oldum ve ilk defa onunla yaşadım...

— Bu dedikleriniz olurken siz 12 yaşında mısınız?

— Evet, 12 yaşındayım.

— Erken başlamışsınız bu işe!.. Peki o sırada **«fizik»** olarak normal bir erkek çocuğu muydunuz?

— Fizik olarak elbette öyleydim. Ailemin baskısıyla normal erkek pantolonu giyiyordum. Hiç istemediğim halde, onların baskısıyla mecbur oluyordum. Fakat onlar evde olmadığı zaman da, derhal o kıyafetleri çıkarıp ablamın ve kız kardeşimin elbiselerini giyiyordum. Onların makyaj malzemelerini kullanarak kendimi cici bir kadın şekline sokuyordum.

— Anneniz ve babanız bu durumu anlıyorlar mıydı?

— Annem pek bir şeyin farkında değildi. Ama babam bendeki değişikliği herhalde hissediyordu ve benim erkeklerle gezmemi, erkek arkadaşlarımla bir yerlere gitmemi falan, şiddetle engellemeye çalışıyordu. Ama ne derece engelliyordu, onu şu anda kestiremiyorum... Çünkü içerisinde böyle duygular taşıyan bir insanı, hiç kimse engelleyemez. Ben bunu böyle yorumluyorum. Ne kadar büyük baskı yapılırsa yapılsın, o insan istediğini yapacaktır... Sonra ben 13 yaşında hormon iğneleri yemeye başladım.

— Yani doktora mı gittiniz bu iş için?

— Hayır efendim, doktora falan gitmedim. Bazı arkadaşlardan bu iğnenin adını öğrendim...

— Peki ama 13 yaşında bir çocuk olarak, bu işlerin bilincine varmış mıydınız?

— Bilinçsiz olarak hiçbir iş yapılmaz. Ben dokuz yaşımda kendimi tamamen bir kız çocuğu olarak hissetmiştim zaten. Yani erkekliği kesinlikle düşünemiyordum.

— Bütün bunlar olup biterken, aynı zamanda okuyor muydunuz?

— Evet okuyordum ve okul arkadaşlarımın hemen hepsi, bendeki değişikliği farkediyorlardı. Ama onlarla aramda fazla bir sorun çıkmıyordu. Hatta okulda benden büyük olan bazı arkadaşlarım bana **«Şunu şöyle yapmasan daha iyi olur, böyle yaşamasan daha iyi olur, hareketlerine dikkat etsen daha iyi olur»** gibi nasihatlar da veriyorlardı. Ama benim duygularım, onların bu sözlerini kabul etmiyordu. Sonra okulu bırakmak zorunda kaldım. Sivas'ta, **Kongre** lisesinde okuyordum.

— Çevrenin baskısıyla mı bırakmak zorunda kaldınız?

— Hayır, baskıyla değil kendi isteğimle bıraktım. Lise ikinci sınıftan ayrıldım... Çünkü liseye devam ederken, kendimdeki ruhsal değişikliği artık tamamen kavramıştım. Kesinlikle bir erkek olamazdım, bir erkek olarak kesinlikle bir kızla birlikte olamazdım.

— Ama bu sıralarda yine erkek kıyafetiyle misiniz?

— Elbette öyle... Sivas gibi bir yerde yaşıyorum. Bizim toplumumuzun kafa yapısını benden daha iyi biliyorsunuz. Sivas'ta benim kadın kıyafetiyle gezmem mümkün değildi. Ne kendi çevremde, ne de aile çevremde mümkün değildi böyle bir şey. Bunu iyice hissetiğim zaman okulu bıraktım ve Sivas'tan ayrıldım.

— Evden mi kaçtınız yani?

— Evet, kaçtım ve **Kırşehir**'e gittim. Geçimimi temin etmek için oralarda yapılan düğünlerde oyuncu olarak yani köçek olarak oynamaya başladım. Artık kadın kılığına girmiştim ve **«Travesti»** olmuştum. Tamamiyle hormon iğnelerini yemiştim ve göğüslerim bir genç kızın göğüs-

leri gibi dik ve güzel olmuştu. Artık kadın kıyafetiyle yaşıyor ve mutlu oluyordum.

— Oraya kim götürdü sizi? Bu işi kim örgütledi?

— Hiç kimse örgütlemedi. Duyduğum insanlarla konuştum ve Kırşehir'de çalgıcıların evine gittim. Her çalgıcının bir veya iki oyuncusu olması gerekiyordu. Beni yanlarına aldılar.

— Şimdi Mihriban hanım, o sırada hormon iğnelerini yemişsiniz ve göğüsleriniz büyümüş durumda... Ama belden aşağısı erkek durumunda mı?

— Maalesef öyleydi...

— Peki, bu arada erkeklerle cinsel ilişkide bulunuyordunuz herhalde... Para karşılığında mı yapıyordunuz bu işi?

— Hayır, para için değil... Hoşuma giden erkeklerle birlikte oluyordum. Zaten bir insanın her erkekle olabilmesi mümkün değildir. Normal yaşamda da böyledir. İçlerinden birini beğenir ve onunla evlenirsiniz.

— Evet, Kırşehir'den sonra nasıl gelişti hayatınız?

— Orada biraz daha çevre edindim. Bazılarının İstanbul'da çevresi vardı. 1974 yılında İstanbul'a gittim. Orada o zaman genelevlerin bulunduğu **Abanoz** sokağı vardı. Orada **«Transseksüel»** ve **«Travesti»** arkadaşların çalıştığı evler vardı. Ben de o evlerden birinde bir ay kadar çalıştım ve ameliyat parasını biriktirdim. Sonra doktoruma gidip ameliyat oldum.

— Doktorunuz meşhur **Ali Nihat Mındıkoğlu** muydu?

— Evet!

— Şimdi size bir şey soracağım Mihriban hanım... Bizim bildiğimiz kadarıyla eskiden sadece **eşcinsellik** diye bir olay vardı. Şimdi **Travesti, Transseksüel, Biseksüel** gibi birtakım yeni icatlar çıktı. Bunlar nedir?

— **Travesti,** ameliyat olmamış ama **kadın kılığındaki** erkeğe denir. Yani ruhu kadındır ama ameliyat olamamıştır. İmkânları elvermediği için ameliyat olamamış arkadaşlara travesti diyoruz. **Transseksüel** ise, ameliyat olup cinsini değiştiren arkadaşlardır.

— Bir de **Biseksüel**'ler var. Onlar nedir?

— **Biseksüel** hem kadınla hem de erkekle cinsel ilişkide bulunabilen arkadaşlardır.

— Peki kadınla yatıyor, bunu anladık!.. Erkeklerle birlikte olurken aktif durumda mı, pasif durumda mı oluyor bu arkadaşlar?

— Her ikisi de olabilir efendim.

— **Demek ki bu** arkadaşların ilgi alanı çok geniş!.. Ne ararsan var!..

— Evet... Bir de **eşcinseller** var. Onu biliyorsunuz... Bunlar erkek kılığı ile gezerler. Eşcinseller her türlü erkek arasından çıkabilir. Hatta bazen bakınca, durumu anlamazsınız. Giyimi erkektir, bıyıklı da olabilir bıyıksız da olabilir.

— Evet efendim, ameliyat edildiniz **Dr. Ali Nihat Mındıkoğlu** tarafından...

— Sayın Çölaşan burada izin verirseniz bir şey söylemek istiyorum. O zamanlar hayat çok ucuzmuş Türkiye'de... Benim ameliyatımın maliyeti hastane masrafı, doktor masrafı, ilâç masrafı dahil **12.500** liraydı...

— Vallahi bedava!.. Bilsek, biz de olurduk!.. **(Kahkahalar)**... Peki parayla fuhuş yapmaya ne zaman başladınız siz?

— Ameliyattan kısa bir süre sonra, İstanbul'da **Abanoz** sokağındaki evlerde çalıştım. Bir süre genelevde çalıştım. Sonra kadın nüfus kâğıdımı alınca, bir süre gazinolarda çalıştım.

— Yani genelevde kadın olarak mı çalıştınız?

— Tabii... Genelevde **travesti** çalışamaz. **Transseksüel** olacaksınız ve kadın nüfus kâğıdınız olacak. Daha sonra 1980 yılında **Bülent Ersoy**'a bir yasak koydular ve bu yasağa bizi de aldılar. Şimdi bize de çalışma izni vermiyorlar. Oysa ben ve benim gibi arkadaşların, Bülent Ersoy'la uzaktan yakından ilgimiz yoktur.

— Sizin ne farkınız var Bülent Ersoy'dan?

— Biz kadınlığımızı devlete onaylatmış ve mahkeme kararıyla hüviyetlerimizi almış insanlarız.

— Peki siz şu anda her yönünüzle dört dörtlük bir kadın mısınız?.. Yani her şeyinizle kadın mısınız?

— Bendeniz dörtte, üç doksanbeşlik bir kadınım. Dört dörtlük değilim, çünkü küçük bir eksiğim var... Ben çocuk doğuramam!..

— Bunun dışında her yönünüzle tamamen kadın mısınız?

— Tamamen kadınım efendim.

— Size çalışma izni verilmeyince, tamamen fuhuş yapmaya başladınız?

— Ben de geçimini temin etmek zorunda olan bir insanım. Çalışmak için birçok müracaatlarda bulundum, ama hiç birine cevap verilmedi. Aslında bize getirilen bu yasak, kesinlikle yasal değildir ve hukuka uymaz. Sadece fiili bir engelleme yapılmaktadır.

— Peki çalışma izni alsanız ne yapacaksınız?

— Sayın Çölaşan, gazinolarda oryantal dans ve striptiz yapacağım.

— Mihriban hanım şu anda elinizde nüfus kâğıdınız var. Bu belgede sizin kadın olduğunuz yazılı. Şu anda resmen kadınsınız ve geçiminizi fuhuş yaparak sağlıyorsunuz. Tamam mı?

— Evet, fuhuş yapıyorum!

— Dolayısıyla suç işliyorsunuz...

— Hayır efendim, suç işlemiyorum. Türk Ceza Kanunu'nda fuhuş yapmak suç değildir. Kanun suçu **«Fuhuşa teşvik ve fuhuş yapmak için tahrik»** diye düzenlemiş bulunmaktadır. Bunun dışında hiçbir suç yoktur. Yani parayla fuhuş yapmak kanunlarımızda suç değildir.

— Bu söylediğiniz bana biraz garip geldi ama, yine de aynen yazacağım... Bak devletin birtakım makamları size baskı yapıyorlar mı? Örneğin polis baskısı var mı?

— Tabii var... Diyelim ki evimin alışverişi için bakkala gidiyorum. Beni sokakta gördükleri anda, fuhuş yaptığım gerekçesiyle alıp Emniyet'e götürüyorlar. Orada önce GBT'ye **(Genel Bilgi Toplama)** tabi tutuluyorum. Ardından Zührevi Hastalıklar Hastahanesi denilen yere götürülüyorum. Orada muayene oluyorum. **AIDS** ve **frengi** olmadığım anlaşılınca serbest bırakılıyorum. Aslında polisin böyle bir yetkisi yok. Eğer ben kendimden böyle bir has-

talığı taşıdığım konusunda şüphe ediyorsam, istediğim sağlık kuruluşuna gidip raporumu alırım. Nitekim ben Ankara Hastahanesi sağlık kurulundan, bu hastalıkları taşımadığım konusunda rapor aldım. Ama polis, buna rağmen beni Zührevî Hastalıklar Hastahanesine sevkediyor.

— Ne kadar zamanda bir böyle alıp götürüyorlar sizi?

— Nasıl denk gelirse... Hiç belli olmuyor.

— Poliste nasıl davranıyorlar size? Yani alay mı ediyorlar, ciddi mi davranıyorlar, birtakım isteklerde mi bulunuyorlar?

— Her çeşit polis var. Ciddi olanı da var, hakir göreni de var... Meselâ bundan birbuçuk yıl kadar önce polisteyken başıma ciddi bir olay geldi. Biz altı yedi travesti arkadaşı Ahlâk Bürosu'na almışlardı. Bazı arkadaşlarımın saçlarını zorla kestiler. Sıra bana gelince ben ameliyatlı kadın olduğumu söyledim ve nüfus kâğıdımı gösterdim. Buna rağmen polis benim saçımı kesmeye kalkıştı ve makas atarak saçımın çok az bir kısmını kesmeyi başardı. Ancak ben direndim ve bileklerimi keserek saçlarımı kesmelerini engellemiş oldum.

— Bileklerinizi kesince sizi bıraktılar mı?

— Hastahaneye götürüp tedavi ettirmek zorunda kaldılar. Ama bu meyanda güzel bir dayak yedim. Bütün gözlerim ve vücudum morarmıştı. Yani polisin saç kesmeye hakkı yok. Bir insanın diğerini bıçakla yaralaması nasıl suçsa, polisin zorla saç kesmesi de aynı şekilde suçtur.

— Bu saçlar sizin mi, yoksa peruk mu takıyorsunuz?

— Tamamen benim saçımdır... Buyurun kontrol edin...

— Yok, sağolun... Başka böyle olaylar da oluyor mu poliste?.. **(Burada yanımızda oturan «Mine Hanım» söze giriyor ve bazı arkadaşlarına Anafartalar karakolunda cereyan verip tecavüz ettiklerini iddia ediyor).**. Mihriban hanım bir şey daha soracağım size... Müşterilerle başınız belâya giriyor mu?

— Valla girmediğini söylesek, yalan söylemiş oluruz.

— Peki müşteriyle nasıl bağlantı kurarsınız siz? Bunlar sizin tanıdığınız adamlar mıdır, yoksa hiç tanımadıklarınız mı?

— Tanıdıklarımız da vardır, hiç tanımadıklarımız da... Bir arkadaş vasıtasıyla tanışırız, yolda yürürken tanışırız.. Her yerde tanışabiliriz.

— Tanıştıktan sonra onun yerine mi gidersiniz, yoksa sizin evinize mi?

— Hayır, biz evimize erkek almayız. Orası bizim dinlenme yerimizdir. Müşterinin götürdüğü yere gideriz.

— Karşınıza çıkan herkesle gider misiniz? Yoksa adamı biraz inceleyip güven duymaya çalışır mısınız?.. Çünkü herkesle her yere gidersenız başınıza iş açılabilir... Öyle değil mi?

— Para kazanmak için bile olsa, her insanla gitmek mümkün değildir. Gideceğimiz insanın önce bize güven vermesi lâzım... Hareketleri ve konuşmasıyla ona güvenmek şarttır... Çünkü hiç tanımadığın biriyle gittiğinde seni öldürür mü, keser mi, bilmiyorsun ki...

— Diyelim ki adama güven duydunuz ve gittiniz. Oralarda ne gibi işler geliyor başınıza?

— Meselâ ben bir kişiyle gitmiştim, karşıma dört kişi çıktılar. Ama o insanlar bana ve kişiliğime saygı duydular ve önceden planladıkları gibi davranmadılar. Hiçbiri bana zor göstermedi. Ama arkadaşlarımızın başına gelen çok olaylar var. Geçenlerde üç dört arkadaşımızı Maltepe'de minibüsle kaçırmışlar, hem tecavüz edip, hem de dövüp paralarını almışlar. Meselâ böyle bir olay benim de başıma geldi. Bir taksi yolumu kesti ve içinden inen iki kişi beni dövüp çantamı aldılar ve kaçtılar.

— Mihriban hanım özür dilerim ama, bu müşteriler bir sürü normal kadın dururken acaba niçin sizi ve sizin gibileri seçiyorlar?

— Sayın Çölaşan, herhalde evlilerse, eşlerinde aradıklarını bulamadıkları için bizi seçiyorlar. Bekârlar da, biz onları daha hoşnut tuttuğumuz için bizi seçiyorlar.

— Tamam işte, ortalıkta bir sürü normal kadın varken, niçin sizlere geliyor bu vatandaşlarımız? Aradıklarını onlarda bulamazlar mı?

— Demek ki daha çok haz duydukları için bizleri seçiyorlar. Bizlerden daha çok zevk alıyorlar.

— Peki sizin ne özelliğiniz var da, onlara daha çok zevk veriyorsunuz?

— **(Gülerek)**... Bizler daha cilveliyiz... Biz erkeğe daha iyi davranıyoruz herhalde... Biz sadece erkeklere değil, tüm insanlara daha insancıl yaklaşmayı biliyoruz.

— Yani normal kadınlar bunu yapamıyor mu?

— Hayır, ben öyle bir şey söylemedim.

— Yani doğuştan kadın olanlar, sizin bu yaptıklarınızı yapamıyorlar mı?

— Bilmiyorum... Bu sorunuzu doğuştan kadın olanlara sormalısınız.

— Peki sizin normal ücretiniz nedir? Kaç para alırsınız müşteriden?

— En az kırk bin liradır. Bu para karşılığında iki üç saat kalırız. Ama alacağımız para daha da yüksek olabilir.

— Müşteriye gittiğiniz zaman, para vermek istemeyenler de oluyor mu?

— Olabilir... Hiç tanımadığın insanlarla gidiyorsun. Biz zaten parayı almadan insanlarla ilişkiye girmiyoruz. Para vermezse, evi terkedip gideriz.

— Evi kibarca mı terkedersiniz, olay yaratarak, bağırıp çağırıp o insanı rezil ederek mi?

— Kibarca terkederiz, çünkü bir olay yaratıp da karakola falan düşmekten korkarız. Karakola düşmekten çekiniriz biz... Çünkü haklı da olsak, karakolda haksız muamelesi görürüz.

— Hep peşin parayla mı çalışıyorsunuz? Geçenlerde gazetelerde okumuştum... Bir milletvekili adayı size çek vermiş... Sonra çek karşılıksız çıkmış... Çek kabul ediyor musunuz?

— Efendim o bey, Konya'lı bir müteahhitti... ANAP'tan aday adayı olmuştu. O çeki bana değil, iki arkadaşıma

vermişti. Arkadaşlarım adamın kimliğine falan bakmışlar, güven duyup çeki kabul etmişler. Sonra aldık o parayı...

— Hangi kesimden erkekler size rağbet ediyor? Genç, yaşlı...

— Her yaştan vardır... Her kesimden vardır.

— Üst düzeyde insanlar da var mı müşterileriniz arasında? Örneğin politikacı, üst düzeyde devlet memuru gibi...

— Şu anda var da demeyeyim, yok da demeyeyim... Her şey olabilir. İleride zamanı gelirse, bazı şeyleri açıklayabiliriz yani...

— Mihriban hanım, şimdi sizi karşımda yakından görüyorum ve biraz olsun okuyucularıma tanıtmak istiyorum... Resimlerde bazı ayrıntılar çıkmıyor. Yüzünüzde sakal bıyık falan yok. Ancak görebildiğim kadarıyla, burnunuz ameliyatlı...

— Hımm... Sizde doktor gözü var... Evet, burnum operasyonludur.

— Bu görünümünüzle tam bir kadın gibisiniz... Yalnız bir şey dikkatimi çekiyor bu arada...

— Sesim mi?

— Evet, sesiniz oldukça kalın... Erkek sesi gibi...

— Şimdi çok gribim de, sesim biraz şey çıkıyor onun için... Aslında sesim çok daha incedir ama şu anda hasta olduğum için kalın çıkıyor...

— Neyse, geçmiş olsun.. Ama tıp bilimi bu işe henüz bir çözüm bulamadı galiba, öyle değil mi? Sizi kadın yapıyorlar ama sesinizi inceltemiyorlar...

— Evet, ses üzerinde tıbbi bir çalışma herhalde yok...

— O da ileride olur inşallah... Peki sesinizin bir kadın gibi, biraz daha ince olmasını ister miydiniz?

— Yoo, istemezdim... Kalın sesli çok kadın var. Sesimden hiçbir zaman gocunmuyorum.

— Şu anda ailenizle aranız nasıl? Örneğin ananız, babanız hayatta mı?

— Babam hariç, tüm ailemizle her zaman olmasa bile görüşebiliyorum.

— Babanız sizi evlatlıktan red mi etti?

— Reddetmedi de, beni görmek istemiyor. Büyük bir üzüntü duyduğunu söylüyor. Ben de onun daha fazla üzülmesini istemediğim için, karşısına çıkmıyorum.

— Sizin çevrenizdeki arkadaşlarınız genellikle ailelerinden kopmuş insanlar mıdır?

— Ailesiyle birlikte olanlar da vardır ama, biz genelde yalnız yaşarız... Çünkü bizim yaptığımız iş belli. Ailemizin içinde oturmayı istemiyoruz.

— Ayda ne kadar kazanırsınız siz fuhuştan?

— Hiç belli olmaz Emin bey... Yani bu iş bir kumara benzer. Nasıl her gün kumar oynayan bir insan bazen kazanıp bazen kaybederse, bizim kazancımız da öyledir. Bizim her gün kazancımız olmaz. Meselâ en az haftada bir gün Emniyet'e götürülürüz. O gün kazancımız olmaz.

— İki milyon lirayı bulur mu normalde aylık geliriniz?

— Valla iki milyon olmasa bile, 500-600 bin olur.

— Şimdiye kadar bir gecede en fazla ne kadar aldınız ?

— Büyük bir tesadüften dolayı, 400 bin lira aldım. **Aydın**'lı bir iş adamıyla beraber oldum ve iki günümü ona feda ettim. Onunla iki günlük bir tatile gittim ve karşılığında hiçbir fiyat da söylemedim. Beyefendi çantama 400 bin lira koymuş.

— Peki sizinle birlikte olup da, yanında göstermekten korkanlar falan oluyor mu?..

— Yoo, bizimle olanların çoğu cesurdur... Öyle korkuları olmayan insanlardır.

— Karılarından da korkmuyorlar mı yani?

— Haaa, karısından korkan çok erkek var!

— Az önce sizlere her yaş grubundan erkeklerin rağbet ettiğini söylemiştiniz. Bugüne kadar birlikte olduğunuz en yaşlı erkek tahminen kaç yaşındaydı?

— Benim 83 yaşında müşterim var... Belki inanmayacaksın ama...

— Kaç yaşında, anlamadım?

— 83 yaşında...

— Ciddi mi söylüyorsunuz bunu, yoksa espri mi yapıyorsunuz?

— Çok ciddi söylüyorum...

— Maşallah!.. Eski toprak!..

— Ve bana **«Ömrümde senin kadar iyi kadın vazifesi yapan bir kadına rastlamadım»** diyen bir kişidir ve 83 yaşındadır. Kendisiyle en az ayda bir defa birlikte oluyoruz.

— Maşallah vallahi!.. Ne iş yaparmış bu dede?

— Eskiden serbest meslekte çalışırmış. Şu anda çocuklarıyla birlikte oturuyor. Çok cici, çok olgun... Çok insancıl...

— Kendisi karşıma çıksa, şu anda onunla bir «Pazar Sohbeti» yaparım ve çok da güzel olur yani... Mihriban hanım siz siyasete de soyundunuz bildiğim kadarıyla... Hatta bir ara bütün eşcinseller ve travestiler, transseksüeller, biseksüeller falan parti kuracaktınız...

— Efendim şu anda **Radikal Demokratik Yeşil Parti**'nin kuruluş çalışmaları yapılıyor...

— Sizler genellikle sağcı mısınız, solcu musunuz, sosyal demokrat mısınız? Nedir sizin aranızdaki siyasal eğilimler? Şimdi desteklediğiniz bir parti var mıdır?

— Biz herhangi bir partiyi desteklemiyoruz... Çünkü **ANAP, SHP, DYP** ve **DSP** olmak üzere dört partinin de liderlerini arayıp randevu istedik. Kendilerine bize yapılan baskıları anlatacaktık. Demokrasiden söz eden sayın liderlerimizden hiçbiri, bize randevu vermedi. Türkiye'de en çok ezilen, horlanan ve baskı gören kesim, bizleriz. Bizim sorunlarımızı anlamayan bu liderlerin demokrasi anlayışının ne olduğunu da biz anlayamadık. Bizdeki partilerin hepsi, **erkek-egemen** değerlerle örgütlenmiş.

— Gazeteci arkadaşım **Yeşim Ersoy** bana anlatmıştı... Henüz **Rahşan Ecevit** DSP genel başkanı iken, DSP'de ilginç bir olay gelmiş başınıza... Onu burada anlatır mısınız?

— Sayın Çölaşan biz geçtiğimiz Nisan ayında açlık grevi yapıyorduk. Bu arada Başbakanlık Konutu'na gittik. **Başbakan** tam Cuma namazına gidiyormuş. Oradaki polisler tarafından itilip kakıldık. Bu olay basına nedense yansımadı. Sonra **DSP**'ye gittik... **«Ne de olsa Rahşan Ecevit kadındır. Bizim durumumuzdan anlar»** diye düşün-

müştük. Biz parti binasına girdik ve **«Rahşan hanım nerede?»** diye sorduk. Oradaki görevli dedi ki **«Partiye eşcinsellerin geleceğini öğrendiler. Rahşan hanım binayı terketti»... (Sürekli kahkahalar)**... Ben de kendisine **«Yahu kardeşim biz gelecektik»** deyince çocuk çok şaşırdı ve **«Özür dilerim hanımefendi»** dedi!

— Peki Mihriban hanım, size bir şey soracağım... Bir kadın gözüyle baktığınızda, tip olarak, erkek olarak en çok hangi lideri beğeniyorsunuz? Yani Ecevit var, Demirel var, Özal var, İnönü var, Erbakan hocamız var, Başbuğ Türkeş var... **(Burada yanımızda oturan «Mine hanım» söze karışıyor ve «En güzeli Ecevit herhalde» diyor)**...

— Hayır, bence en güzel **Ecevit** değil... Ben **Erdal İnönü**'yü diğerlerinden daha yakışıklı, daha cazip buluyorum.

— Demirel nasıldır erkek olarak?

— Erkek olarak onun tipinden hoşlanmıyorum ben!.. Yani böyle dediğim dedik, çaldığım düdük diyen erkek tipleri vardır. **Demirel** onlardan... Yani ben ne diyorsam o olacaktır diye tutturan bir erkek...

— Özal nasıldır?

— Hiç, hiç etkilemiyor beni... **Ecevit** de böyle çok soğuk, herkese böyle yükseklerden bakan birisi. **Ecevit** de beni etkilemez erkek olarak...

— Kim kaldı geriye?... Erbakan ve Türkeş nasıldır?

— Ben o insanlar hakkında bir tek kelime bile konuşmak istemiyorum.

— Kadın olduğunuz için mutlu musunuz Mihriban hanım? Yoksa arada sırada **«Keşke erkek olarak kalsaydım»** diye düşündüğünüz oluyor mu?

— O kadar mutluyum ki kadınlığımdan... Hiç kimsenin tarif edemeyeceği kadar mutluyum. Üzerimizde çok büyük baskılar var ama çok mutluyum. Erkekliği hiç düşünmüyorum bile... Kadın olmak çok güzel bir şey... Kadın duyguları taşımak nefis bir olay...

— Şimdi yanımızda oturan arkadaşınız **«Mine Hanım»** da acaba sizin gibi kadın mı?.. Çünkü onun da gö-

güsleri var, bol makyaj var, platin rengi saçları var... **(Mine hanım «Ben ameliyat olmadım» diyor)**... **«Mine hanım»** ameliyat olmamış... Dolayısıyla kendisi erkek, ama kadın gibi geziyor. Acaba **Mine hanım** gibileri erkeklerle birlikte olduklarında sorun çıkmıyor mu? Meselâ müşteriniz Mine hanımı kadın zanneder ve daha sonra erkek olduğunu anlayınca kan gövdeyi götürebilir. Gazetelerde bazen böyle şeyleri okuyoruz...

— Hayır, onların hepsi tamamen yalandır. **«Mine hanım»** ve onun gibi olan arkadaşlarım erkeklerle birlikte olduklarında, kadınlık vazifelerini çok müthiş bir şekilde yaparlar ve erkek olduklarını kesinlikle hissettirmezler!

— O nasıl oluyor yani?

— Her yiğidin bir yoğurt yiyişi vardır! Her **travestinin** de, erkeklik organını yok etme becerisi vardır. Yani **«Mine hanım»** gibi arkadaşlarımız bir erkekle beraber olduklarında, o adam onlardan en ufak bir şekilde şüphelenmez.

— Allah Allah!.. Yani ayık kafayla bile şüphelenmez mi?

— Kesinlikle hiçbir şey belli olmaz... **(Emin Çölaşan'ın notu: Bu konuyu çok merak ettiğim için Mihriban Tatar'a biraz daha soruyorum. Bana işin püf noktalarını anlatıyor. Ancak bunlar yazılacak gibi değil)**... Peki **«Mine hanım»** gibi kadın kılığında gezen, ancak erkek olan çok vatandaş var mı Türkiye'de?

— Vallahi büyük şehirlerde 5-6 bin kişi olduğunu tahmin ediyoruz.

— Bu rakama kadın olmuş erkekleri de eklersek, tahminen kaç kişi varsınız Türkiye'de?

— **Travesti ve transseksüel** olarak on bin civarında varız. Belki daha da fazlayız. Ama eşcinsellerin sayısını sorarsanız, o çok daha fazladır. O rakamı söylemek mümkün değil... Eğer **Biseksüel'leri** sorarsanız, onu bilmek zaten mümkün değildir... O çok büyük rakamlara ulaşır...

— Yani hem kadınlarla, hem de erkeklerle ilişki kuranlar mı çok fazladır? Biseksüel dediğiniz bu muydu?

— Evet... Biliyorsunuz Türk erkeğinin **yüzde 90'ı** biseksüeldir.

— Yüzde 90'ı mı?.. Çok büyük bir oran değil mi bu?

— Çok normaldir! Bunu herkes bilir!

— Siz eşcinsel olmayı veya böyle olmayı normal mi karşılıyorsunuz?

— Gayet normal karşılıyorum!

— Sizin durumunuz da normal mi?

— Normal tabii!..

— Mihriban hanım benim çok merak ettiğim bir şey daha var... Örneğin **«Mine hanım»** gibi üstü kadın, altı erkek olan arkadaşlar var... Bunların nüfus kâğıdında erkek oldukları yazıyor. Peki bunlar askere gidiyorlar mı?.. Askerlik durumu sorun yaratıyor mu?

— Bunun için **«Askerliğe elverişli değildir»** diye rapor alıyorlar ve askere gitmiyorlar. Ama ben resmen kadın olduğum için, zaten askerlik sorunum yok.

— Peki rapor alamayanlar ne yapıyor?

— Öyle bir durum olmuyor... Bu raporu veriyorlar.

— Evet, aksi halde asker ocağı da karışabilir... Koğuşlar falan birbirine girer... Peki sizin bir sevgiliniz var mı? Yani bir yandan fuhuş yapıp para kazanıyorsunuz da, sürekli birlikte olduğunuz bir erkek var mı?

— Var... Kendisiyle 12 yıldan beri beraberiz. Kendisi 7 yıldan bu yana cezaevinde yatıyordu ve dört ay önce çıktı **Emin** bey...

— Bir erkek olarak sizin başka erkeklerle düşüp kalkmanıza bozuluyor mu?

— Şiddetle karşı çıkıyor ama diyor ki **«Ben sana maddi açıdan destek olamadığıma göre, sana bir şey söylemeye hakkım yok.»**

— Gerçekten anlayışlı bir erkekmiş... Mihriban hanım size bu konuşma için çok teşekkür ediyorum.

(Emin Çölaşan'ın notu :

— Ben bu yazıyı hazırlarken, Mihriban Tatar, sevgilisi Hayri Zeyrekgündüz'le evlendi. Bu durumda kendisine telefon açıp bir tek soru sordum)...

— Mihriban hanım, şimdi evlendiniz. Yaptığımız ko-

nuşmada bana sevgilinizin sizin fuhuş yapmanıza karşı olduğunu söylemiştiniz. Ancak size para veremediği için, bu duruma karışmadığını belirtmiştiniz. Şimdi sevgiliniz Hayri Zeyrekgündüz'le evlendiniz. Acaba bundan sonra da fuhuş yapacak mısınız? Yani evli bir kadın olarak, fuhuşa devam edecek misiniz?

— Hayır, kocam şimdi bir iş tuttu... Sebze meyva komisyonculuğu yapıyor. Artık maddi sorunumuz kalmadı. Benim için fuhuş olayı bitmiştir.

— Size tekrar teşekkür ediyorum ve mutluluklar diliyorum Mihriban hanım.

CENGİZ İSRAFİL *1942 yılında Polonya'da doğdu. 1946 yılında ailesiyle Türkiye'ye geldi ve 1959'e kadar burada kaldı. 1959 yılında Amerika'ya göç eden İsrafil Colombia Üniversitesi matematik bölümünü bitirdi. 1967 yılında Amerika'da bankacılık yapmaya başladı. Evli ve üç çocuk babası olan İsrafil Türkçe, İngilizce, Polonyaca, az Rusça ve az Sırpça biliyor. 1986 yılında Amerika'dan Türkiye'ye gelen Cengiz İsrafil, o günden beri devlet kuruluşlarının özeleştirilmesi konusunun sorumlusu olarak çalışıyor. İsrafil aynı zamanda, Kamu Ortaklığı Fonu başkan yardımcılığı görevini yürütüyor.*

«ORDU DEVLETTE KALSIN»!!!

— Sayın Cengiz İsrafil, hem kişilik ve hem de yaptığınız iş açısından bakıyorum, gerçekten ilginç bir insansınız... Değişik bir kişilik yapınız var ve ilginç bir iş yapıyorsunuz Türkiye'de... Zaten Türk'ten çok Amerikalı'ya benziyorsunuz fizik olarak... Yaptığınız **«Özelleştirme»** işi de Amerika'ya çok uygun düşen bir konu... Bunları size biraz sonra soracağım. Önce sizin aile yapınızı öğrenelim... Siz Türk müsünüz? Babanız, anneniz, karınız, çocuklarınız Türk mü?

— Babam Türk... Azerbaycan'dan kaçmış Polonya'ya... Annem Polonyalı... Karım Amerikalı... Çocuklarım Türk...

— Siz Türk vatandaşı mısınız, yoksa Amerikan vatandaşı mı?

— Ben Türk vatandaşıyım.

— Amerikan vatandaşı değil misiniz?

— Onu da olduk yani...

— Demek ki çift uyruklusunuz. Hem Türk, hem de Amerikalısınız. Burada askerlik yaptınız mı?

— Evet, geçen yıl kısa dönem yaptım.

— Güzel... Cengiz bey 43 yaşına kadar hemen hemen Amerika'da yaşayan bir insansınız. Orada bankacılık yapıyorsunuz ve Morgan bankasında görevlisiniz. Bu kuruluşun adı bu konuşmamızda bundan sonra da geçecek ve ben buna kısaca **«Morgan»** diyeceğim... Başbakan Turgut Özal sizi Amerika'da nasıl keşfetti ve buraya nasıl geldiniz?

— Valla ben Amerika'da bankacılıkta ve borsalarda isim yapmıştım. İsmim gazetelerde sık sık çıkardı. O sayede Türkiye'de tanındım sanıyorum. Sayın **Özal**'la tanıştığımız günü size söyleyeyim... **1985** Nisan ayında Amerika'ya geldiklerinde kendisinin onuruna bir balo veriliyordu. Balodan önce de, sadece önemli kişilerin katıldığı bir kokteyl vardı. Orada Sayın Başbakanımıza kendimi takdim etmek ve elini sıkmak şerefinde bulundum. Tanışmamız orada oldu ve konuşmamız çok kısa sürdü. Yalnız orada, sanki benim ismimi daha önceden biliyormuş gibi bir intiba bıraktı bende... Çünkü kendimi ona tanıttığım zaman **«Haaa»** dedi... Ben daha önce **Yusuf Bozkurt Özal** bey'le tanışmıştım. Herhalde ismimi **Yusuf** bey'den duymuştu. Onunla **Merkez Bankası**'nda yarım saatlik kısa bir görüşme yapmıştık.

— Hangi Merkez Bankası'nda? Amerikan mı, Türk mü?

— Bizim Merkez Bankasında efendim... Yani Başbakan benim ismimi galiba duymuştu. Sonra kendileriyle ikinci görüşmemiz, bir yıl sonra oldu. O zaman benim çalıştığım **Morgan** bankası, bu özelleştirme işinin planını hazırlamaya başlamıştı. Ben de bu iş için **Morgan**'ın bir elemanı olarak Türkiye'ye gelmiştim. Sayın **Özal**'la uzun

bir görüşme yaptık. Kendisine Türkiye ile ilgili fikirlerimi anlatınca bana **«Senden nasıl yararlanabiliriz?»** diye sordu. Her zaman emirlerinde olduğumu belirttim... **«O halde gel bizimle çalış»** dedi. İşte böylece gelmiş oldum.

— Yani siz Türkiye'de parayla iş yapan bir Amerikan firmasının adamı olarak geliyorsunuz ve Başbakan sizi yanına alıyor... Sonra burda acele olarak kısa dönem askerliğinizi yapıyorsunuz... Askerken Amerika'ya gönderildiğinizi duymuştum Başbakan tarafından... Doğru mu bu?

— Yok canım... Mümkün mü böyle bir şey?

— Bilmiyorum mümkün mü?.. Bunu bana sizi çok iyi tanıyanlar söyledi... Neyse... Amerika'da Morgan'da çalışıyordunuz. Ne iş yapardınız orada?

— Daha ziyade para piyasası, maliye işleri ve Merkez Bankası uzmanıyım.

— Kaç para kazanırdınız orada?

— Bu sorunuza cevap vermeme lüzum var mı?

— Söyleyin işte... Bunu açıklamak kötü bir şey mi?

— Yılda **150 bin** dolar.

— Demek ki bizim paramızla ayda **13 - 14** milyon lira alıyordunuz en azından. Şu anda hem **Başbakan danışmanı,** hem de **Kamu Ortaklığı Fonu başkan yardımcısısınız.** Şimdi ayda kaç lira kazanıyorsunuz?

— Bilmiyorum!..

— Anlamadım?

— Bilmiyorum kaç para geçtiğini.

— Nasıl bilmezsiniz Cengiz bey?

— Gerçekten bilmiyorum... Çünkü habire değişiyor!

— Nasıl değişiyor? Siz devlet memuru maaşı almıyor musunuz? Ayda belli bir maaş almıyor musunuz? Devlet memuru maaşı almıyor musunuz?

— Bunlara girmesek olmaz mı yahu?.. Herhalde 600 - 700 bin falan geçiyor.

— Peki maaşınız dışında başka gelirleriniz de var mı Amerika'dan falan?

— Orada bir evim var, kira geliyor. Kardeşimin bir

şirketi var, orada benim de hissem var. Arada sırada oradan da bir şeyler geliyor.

— Sayın İsrafil şimdi burada çok önemli bir durum ortaya çıkıyor. Siz Amerika'da böylesine büyük gelirleri bırakmışsınız ve Türkiye'ye gelmişsiniz. Başbakan danışmanı **Güneş Taner**'in durumu da aynı... O da çok büyük paraları bırakıp Turgut Özal'a danışman olmuş. Şimdi benim aklıma bir soru takılıyor... Siz ya çok yurtsever ve bütün hizmetini vatanına adamış insanlarsınız, ya da bu işin içinde başka birtakım işler var... Bizim bilemediğimiz birtakım çıkarlar var... Çok yurtsever insanlar olduğunuzu düşünsek, acaba bu yaşlarınıza kadar nerelerdeydiniz? Kiminiz Amerika'da çalışıyordunuz, kiminiz özel sektörde... Sonra nasıl oldu da birdenbire Türkiye için çalışmaya karar verdiniz? Yani başka birtakım çıkarlar ve numaralar mı var bu işin içinde?

— Ne gibi başka çıkarlar olabilir yani?

— Ben bilmiyorum... Elimde kanıt yok... Zaten böyle işleri kanıtlamak da mümkün olmuyor ki... Yani insan o kadar büyük paraları bırakıp, düzenini bozup da niçin gelir devlet hizmetine bu saatten sonra? Nedir yani bu hadise? Başbakan'ın size **«Gel»** demesi mi?

— Hayır, değil... Zaten ben bu konuda isim yapmış bir Türk olarak, Türkiye'ye faydalı olabileceğimi zannediyordum. Ben daha önce de Türkiye'ye geldim... Meselâ **Dünya Bankası**'nın danışmanı olarak geldim. Yani elimden gelen yardımı yapmaya her zaman hazırdım Türkiye'ye... Fakat bu sefer gelmemin nedeni, bu tarihi olaydır. Ben bir dönüm noktasında olduğumuza inanıyorum ve bu fırsat insan hayatında bir defa gelir. Şanslı bir adammışım. Bir iki senemizi buraya vermekle, bir anlamda bir askerlik görevi gibi bakıyorum bu işe...

— Bu özelleştirme olayına mı?

— Valla özelleştirme olayı, sermaye piyasası kurulması olayı... Yani Türkiye hakikaten tarihi bir dönüm noktasında şu an... Benim bu konudaki tecrübelerim, şu anda maalesef başka şahıslarda yok. Bu durumda Başbakan **«Gel»** deyince gelmemek olmaz. Fakat burada uzun va-

deli düşünürsek, ben bu işi ömür boyu yapacak değilim. İleride tecrübelerim artmış olacağından dolayı, orada bıraktığım maaşın fazlasını da kazanacağım herhalde.

— Nerede kazanacaksınız daha fazlasını?

— Türkiye'de ve yurt dışında...

— Yurt dışını bilmem de, Türkiye'de nasıl kazanacaksınız?

— Valla bankalar epeyce para yapıyor Türkiye'de...

— Peki siz bu hisse senedi piyasasının falan uzmanı olduğunu söylüyorsunuz. Kendi uzmanlığınızı kendiniz için kullanıp, Amerika'da borsa oyunlarında büyük paralar kazandınız mı?

— Valla arada sırada kazanmış olabiliriz... Fakat benim uzman olduğum o konularda, elimde olan bilgileri kendi adıma kullanmam yasaktı.

— Tamam da, kardeşiniz zaten ortağınızmış... Ona kazandırırsınız, sonra da parayı bölüşürsünüz.

— Yok, öyle bir şey yapmadım... O zaman zaten hisse senedi piyasasında çalışmıyordum. Ama bazı yatırımlarımız oldu.

— Kazandınız mı, kayıp mı ettiniz?

— Bazen kazandık, bazen kaybettik.

— O zaman sizin durumunuz da çok riskli Sayın **İsrafil**... Şimdi Türkiye'ye yeni bir sistem getirmek için görevlisiniz. Bütün kamu kuruluşlarını sırayla özelleştireceksiniz. Siz özel yaşamınızda ve en tecrübeli olduğunuz konularda bazen kaybetmişsiniz. Acaba Türkiye sizin bu yeni sisteminizde kaybederse ne olacak?.. Efendim siz ilginç bir insansınız. Sizin gibi ilginç insanlarla pek karşılaşmayız biz... Şimdi sizi konuşmanızla, kafa yapınızla ve kişiliğinizle karşımda izliyorum. Siz bir Amerikalı gibisiniz aslında... Kafa yapınız da muhtemelen Amerikalı, öyle değil mi? Yani Türk'ten çok, Amerika'lıya benziyorsunuz.

— Valla o sizin görüşünüz. Amerikalılar da beni Türk diye tanıyorlar. Onlar da benden **«Türk gibi düşünüyorsun»** diye şikâyet ediyorlardı.

— Anlıyorum efendim... Şimdi gelelim özelleştirme

konusuna... Sırayla bütün devlet kuruluşlarını özel sektöre, holdinglere ve halka satacaksınız ve siz bu işin başına getirildiniz... Devletin elinde ne varsa, sırayla satacaksınız özel sektöre...

— Şimdi bir dakika Sayın Çölaşan... Burada özel sektöre ve holdinglere satacağız demeyelim... Biz bunları halka satacağız... Ama özel sektör de, halkın bir parçasıdır.

— Şimdi bu olay yavaş yavaş başladı. Bu işin ana planını da, sizin Amerika'da çalışmakta olduğunuz **Morgan bankası** hazırladı, tamam mı?

— Tamam.

— Kaç milyon dolar aldılar Türkiye'den bu planı hazırlamak için?

— Milyon dolar falan almadılar. Ya 350 bin dolar aldılar, ya da 370 bin dolar...

— Çok ucuza yapmışlar... Nasıl oluyor bu?

— Evet, çok ucuza yaptılar ve bu işten zarar ettiler.

— Nasıl oluyor bu iş? Kâr etmek için kurulmuş bir özel şirket Türkiye'ye geliyor ve zararına iş yapıyor. Demek ki bundan sonrası için büyük bir çıkarları var. Öyle mi?

— Bu işi ucuza yapmalarının birçok sebebi var. Birincisi, prestij meselesidir. Öyle bir olayı yapınca, belki dünyanın başka ülkelerinden de aynı iş için para kazanacaklardır. Bize iyilik yapmışlar diye düşünmemek lâzım... Diğer bir şey de, bu planı yaptığı takdirde, ileride Türkiye'de reklâmını yapmayı düşünüyordu herhalde.

— Yani şimdi oltayı önümüze atıyor diyorsunuz, öyle mi oluyor?

— Hayır, oltayı atıyor değil... Bu konuda bilgi ediniyor. Yani hem bir çalışma yapıyor, hem de kendisi bir şeyler öğreniyor. İleride bu bilgiyi kendi menfaatine kullanabilir. Tecrübe kazanıyor.

— Cengiz bey, bu özelleştirme işiyle Türkiye'nin bütün ekonomik düzeni değişecek. Bu işin planını da sizin Amerikan şirketiniz hazırladı. Acaba sizin Morgan ban-

kası bu konuda daha önce başka çalışmalar yapmış mı? Başka ülkelerde özelleştirme çalışmaları yapmış mı? Yoksa bu işi ilk kez Türkiye'de mi deniyor?

— Valla o konuda değil de, bazı çalışmaları vardır tabii... Yani hükümetlere danışmanlık olarak bu görevi yapmışlardır.

— Ben şunu soruyorum efendim... Özelleştirme işini bizden önce başka bir ülkede yaptı mı bu adamlar?

— Bazı tecrübeleri vardı. Şimdi hatırlayamayacağım. Fakat böyle kapsamlı tecrübeleri yoktu.

— Yani ilk kez Türkiye'de mi yapıyorlar bu işi?

— İlk kez Türkiye'de... Zannediyorum bizden önce hiçbir ülkede böyle sistematik bir çalışma yapmadılar.

— Bunları duydukça kulaklarıma inanamıyorum bir Türk vatandaşı olarak. Demek ki sizin firmanız bu işi ilk kez Türkiye'de öğreniyor. Bizim için böylesine önemli olan bir konuda memleketimizi bir kobay olarak kullanıyor. Ayrıca sizin firmanız, bu işin başına da Türkiye'de sizi getiriyor... Sonra bu işi Türkiye'de siz ayarlıyorsunuz. Tamam mı?

— Orası benim eski firmam... Ben oradan istifa etmişim ve alâkamı kesmişim. Bunu da lütfen belirtin yani...

— Tamam, onu da belirtirim. Ama onların Türkiye'de hazırladığı özelleştirme planının başına siz geçiyorsunuz. Yani eski de olsa, bir adamlarını getirmiş olmuyorlar mı?

— Yok öyle bir şey yok... Onu lütfen doğru yazın.

— Tamam, doğru yazarız... Siz söyleyin de...

— Yani bu genel bir plandır. Yani işin ayrıntısına girmiyor. Zaten giremez de. Belki ileride biz bu işlerin ayrıntısına girdiğimiz zaman, danışmanlık hizmetlerini alabileceklerini zannediyorlar. Benim buraya gelmemle birlikte hiç olmazsa şimdilik bu işleri alma şansları sıfıra indi?

— Niçin sıfıra indi?

— Çünkü bir kere, onlara versem ne derdiniz? Onlar istemezlerdi bir kere... **Morgan,** ismini ve prestijini çok koruyan bir bankadır bir kere... Biz onlardan teklif istediğimiz halde, onlar teklif vermediler.

— Yani sizin eski firmanızın Türkiye'de işi bitti mi bu durumda? Bunu o şekilde sizin ağzınızdan yazayım mı?

— Hayır, niye bitsin işleri? İşleri bitmedi de, benim buraya gelmemle hiç olmazsa başlangıç safhasında iş alma fırsatları düştü ve bundan kayıplı çıktılar. Benim buraya gelmemi de zaten istemiyordu onlar.

— Şimdi Sayın **Cengiz İsrafil,** sizin eski şirketiniz **Morgan** Türkiye için genel bir özelleştirme planı hazırladı. Bunu ucuza yaptığını söylüyorsunuz. Ama iş bununla bitmiyor Türkiye açısından... Özelleştirme çalışması yapılan her kamu kuruluşunun danışmanlığını, ayrıca büyük miktarda döviz ödeyerek birtakım yabancı firmalara veriyorsunuz. Bu işi Türk'ler yapamaz mı? Niçin ille de yabancı firmalara veriyoruz?

— Efendim biz yapamayız, çünkü tecrübemiz yok. Yapsak da çok uzun sürer. Zaten yabancılara fazla para kaptırmamak için, onların bu işi ortak bir Türk firmasıyla yapmalarını şart koşuyoruz. Bunun sadece bir tek istisnası oldu. Ama diğerleri hep Türk firmalarıyla ortak oluyorlar. İnşallah ileride Türk firmaları da tecrübe kazanırlarsa, bu işi onlar yürütür!

— Burada okuyucularımıza bir hatırlatma yapayım. Özelleştirme kapsamına aldığınız her kamu kuruluşu için bir yabancı firma tutuyorsunuz. Örneğin Petkim, Sümerbank, Turban gibi her kuruluş için bir yabancı firma var. Bunlara kaç para ödüyorsunuz? Ne kadar dövizi ödeniyor bu memleketin bu yabancı firmalara? Örneğin Sümerbank'ı özelleştirme işini kaça verdiniz? Kaç dolara verdiniz?

— Bu şeyleri açıklamıyoruz şu anda...

— Şu dakikaya kadar devlete ait beş çimento fabrikası ile yedi kuruluş için bu yabancı firmalara para ödediniz ve bunları özelleştirdiniz. Kaç para ödediniz o firmalara?

— Fiyatını açıklayamam!

— Niçin açıklayamazsınız?

— Efendim rekabet olsun diye, biz bu fiyatları müm-

kün olduğu kadar düşürmeye çalışıyoruz. Şu anda açıklamak niyetinde değiliz. Biz bunları gizli tuttukça rekabet artıyor ve fiyatlar düşüyor!

— Tamam da İsrafil bey, siz bu fiyatları gizli tutarsanız rekabet azalır. Bu işe bu memleketin milyonlarca doları gidecek.

— Ne kadar gidecek?

— Milyonlarca dolarımız gidecek dedim.

— Olabilir.

— O halde niçin açıklamıyorsunuz bunlara ödediğiniz ve ödeyeceğiniz paraları? Türk vatandaşı olarak benim hakkım değil mi bunu bilmek?

— Efendim ben şimdi açıklarsam, adamların hepsi karşıma aynı fiyatla gelir. Bizim amacımız fiyatları düşürmektir... Çünkü bu iş çok prestijli bir iştir.

— Kimin açısından prestijlidir? Bizim açımızdan mı?

— Hayır, bu işi alanlar açısından... Ve rekabet giderek artmaktadır. Tabii bu projeler verildikçe, şansları düşmektedir. Buraya otursunlar ve işi alabilmek için mümkün olduğu kadar düşük fiyat versinler. Biz daha önce kaça verdiğimizi açıklarsak, bu sefer hepsi aynı fiyattan gelecekler karşımıza... Böylece biz pazarlık gücümüzü kaybetmiş olacağız.

— Beyefendi bunları bana söylemeyin... Burada bir şey daha soracağım. Falanca KİT'in özelleştirilmesi işini falanca şirkete veriyorsunuz. Bu iş için o yabancı şirkete büyük miktarda döviz ödeniyor. Bu konuda siz mi karar veriyorsunuz?

— Tek başıma ben karar vermiyorum. Bir ihale komisyonumuz var. Bu komisyonda **Kamu Ortaklığı Fonu** görevlileri var.

— Az önce dediniz ki **«Türk'ler bu özelleştirme işini bilmediği için yapamaz. Bunu yabancılara vermek şarttır»**.. Peki bilmediğiniz bir işin ihalesini nasıl yapıyorsunuz? Bu işi bilmeyen Türk'ler, ihalenin en iyiye verilip verilmediğini nasıl anlıyorlar? Yani bilmediğimiz bir işin ihalesini nasıl yapıyoruz?

— Elimize bir rapor geldiği vakit, kimin daha iyi ra-

por yazdığını anlayacak kadar kabiliyetimiz vardır zannediyorum!

— Bugüne kadar bu firmalara tek tek kaç para ödediğinizi açıklamıyorsunuz. Hiç değilse toplam kaç para verdiğinizi açıklayın da, onu bilelim...

— Efendim o da olmaz... Ama bu ihaleler konusunda hiçbir kuşkunuz olmasın lütfen.

— Cengiz bey epey uzun zamandan beri makamınızda sohbet ediyoruz. Bizim buralarda bir gelenek vardır, misafire bir şey ikram edilir... Bir çay söyleseniz de içsek!.. **(Çay söyleniyor)**... Çok teşekkür ederim!.. Efendim size bir şey daha soracağım. Gerçi siz Amerika'dan Türkiye'ye geleli çok az olmuş ama, acaba Türkiye'de niçin birtakım işler gizli kapaklı yürütülüyor? Hele böyle para işleri niçin halkımızdan saklanıyor? Ne var bu bu işin içinde?

— **(Uzunca bir ara)**... Vallâ ben genel olarak konuşmak istemiyorum. Niye bu işler gizli yapılıyor? Ben kendi işimin niçin gizli yapıldığını size anlattım. Başkasını bilmem... Yani bu yabancı firmaların bizim verdiğimiz işlerden kâr ettiklerini zannetmiyorum.

— Peki kâr etmeyeceklerse niçin geliyor bu adamlar? Niçin bizden iş alıyorlar? Babalarının hayrına mı geliyorlar buraya? Bizi çok sevdikleri için mi gelip de kâr etmeden iş alıyorlar? Nedir çıkarları? Bunları anlatın lütfen...

— Efendim masraflarını karşılıyorlar. Şimdi Türkiye bir modeldir. Bu özelleştirme işi ileride bütün dünyada uygulanacaktır. Biz aslında bu özelleştirmeyi ihraç etmeye başlayacağız. Burada öğrendiğimiz becerileri ihraç etmeye başlayacağız.

— Kime ihraç edeceksiniz?

— Meselâ Tunus'a yakında ihraç edeceğiz zannediyorum. Bizim danışmanımız olan bazı Türk bankaları, yakında orayla anlaşacaklar sanıyorum.

— Hangi bankalar onlar?

— İsmini açıklamayayım!

— O da mı gizli?..

— Hayır ama ben başkalarının işine karışmayayım!.. Bu konuda Tunus'ta bir toplantı yapılmıştır. Onlar bizde yapılan özelleştirme işine ilgi duyduklarını belirtip benden yardım istediler. Ben de danışman firmalarımızın kimler olduğunu söyledim. Herhalde onlarla işbirliği yapacaklar.

— Başka nerelere ihraç edeceksiniz bu işi?

— Valla bir sürü ülkeden teklif vardı... Kuzey Afrika ülkeleri var, Ortadoğu ülkeleri var.

— İnşallah bu konuda da hayali ihracat olmaz!.. Cengiz bey şimdi bu konuda Türkiye'de ortada fol yok, yumurta yok. Yani sizin başarılı bir uygulamanız şimdiye kadar ortaya çıkmamış. Nasıl oluyor da bazı ülkeler sizden yardım istiyorlar?

— O sizin görüşünüz efendim! Dışarıdan görünüm çok daha değişik. Yurt dışında bizim çok başarılı bir çalışma sürdürdüğümüze inanıyorlar.

— Hangi ülkelerde inanıyorlar buna?

— Bütün Avrupa ülkelerinde inanıyorlar. Bütün yabancı bankalar, bizim çok sistematik çalıştığımızı biliyorlar bu özelleştirme konusunda.

— Allah Allah... Bunu bütün dünya biliyor ama Türk vatandaşları olarak biz hiçbir şey bilmiyoruz... Çok garip!..

— Biliyorsunuz efendim... Siz bana soruları kendiniz sordunuz. Masrafların yapıldığını biliyorsunuz.

— Sadece masrafların yapıldığını biliyoruz da, işin ötesini hiç bilmiyoruz. Peki özelleştirme yapan her ülke, sizin yaptığınız bu masrafları yapıyor mu? Böyle yabancı danışmanlar falan çalıştırıyor mu?

— Efendim diğer ülkelerde bu çalışmalar yapılmadı. Bir sürü özelleştirme kararları, böyle masraflar yapılmadan başlatıldı. Biz bu işte çok sistematik bir şekilde çalışıyoruz. Hata ihtimalini de mümkün olduğu kadar azaltmak istiyoruz.

— Şimdi son olarak **Petkim** ve **Sümerbank**'ı **Kamu Ortaklığı Fonu** bünyesine aldınız. Yakında bu iki devlet kuruluşunu da özel şirket yapacaksınız. Bu arada **Kamu**

Ortaklığı Fonu'nun parası bitti değil mi? Seçim öncesi yapılan çok büyük seçim harcamaları yüzünden para tükendi, öyle değil mi? Siz bu kuruluşun başkan yardımcısısınız... Lütfen bana doğruyu söyleyin... Lütfen...

— Ben bu konuda para işlerine şu anda karışmıyorum, çünkü vaktim yok. Fakat bildiğiniz gibi şu anda 100 milyarlık Karakaya senetleri satılıyor. Herhalde bu paranın bitmiş olduğunu sanmıyorum... Yani paranın bitmiş olması sözkonusu değil.

— Bugüne kadar hangi devlet kuruluşlarının özelleştirme kararı alındı?

— **Beş çimento fabrikası, TURBAN, USAŞ, Boğaziçi Havacılık ve Kargo, NETAŞ, TELETAŞ** ve **32** tane diğer iştirak...

— Sizin uzun vadede planınız nedir? Yani Türkiye'yi ne yapacaksınız? Bütün devlet kuruluşlarını özelleştirip özel sektöre, holdinglere ve şahıslara mı satacaksınız? Yani artık kamu kuruluşu diye bir şey kalmayacak mı bu memlekette?

— Bazı icabeden konularda kalabilir. Ama KİT'lerin büyük bir kısmının devlette kalmasının anlamı yoktur. Ben teknisyen olarak hepsinin satılmasından yanayım.

— Peki ne zaman bitireceksiniz bu işi? Ne zaman bütün devlet kuruluşlarını elden çıkarmış olacak ANAP hükümeti? Böyle bir takvim var mı elinizde?

— O takvimi de açıklamıyoruz!

— Demek ki o da gizli!.. Ne sorsak cevabı **«Gizli»** çıkıyor. Ben bu işi hiç anlayamadım.

— Efendim bunların hisse senetleri borsada satılacak. Böyle bir açıklamayı tam zamanında yapmak zorundasınız. Ben şimdi bir şey söylersem ve sonra o fikrimi değiştirirsem, bir daha söyleyeceğim şeylere hiç kimse inanmaz.

— Yani sizin kafanızda bir takvim var mı?

— Elbette var... Olmaz olur mu?

— Biraz bir şeyler söyleyin de bilelim lütfen...

— Efendim biz en başta sağlam birkaç satış örneği verip özelleştirmeyi sağlam bir temel üzerine oturtaca-

ğız. Ondan sonra da, sermaye piyasasının kapasitesine göre satışlarımıza devam edeceğiz.

— Şu anda Petkim ve Sümerbank gibi iki büyük devlet kuruluşunu özelleştirme kararı alındı. Tamam mı?

— Tamam!

— Şimdi bu kuruluşların başına Amerika'lı bir genel müdür getirebilir misiniz?

— Böyle saçma bir şey aklımızdan hiç geçmedi...

— Niçin olmasın... Artık bunlar özel kuruluş değil mi? Çok yetenekli bir Amerika'lı veya bir İspanyol falan bulursunuz ve başına getirirsiniz. Mümkün değil mi bu hukuken?

— Samimi olarak söyleyeyim, bunu düşünmedik. Bu mümkün mü, değil mi, onu da bilemiyorum. Ama böyle bir niyetimiz yok. Niçin bir yabancıyı getirip de bunların başına koyalım ki?

— Türkiye'de şimdi her iş yabancılar tarafından ve yabancıların istekleri doğrultusunda yapılıyor... Bu da yapılırsa hiç şaşmam... Peki bir şey daha soracağım size... Özelleştirmeyi hiç düşünmediğiniz kuruluşlar var mı?

— Var... Hazine!

— Çok güzel... Acaba Merkez Bankası da özelleşebilir mi bir gün?

— Olabilir... Sermayesi özelleştirilebilir ama karar verme mekanizması devletindir.

— **«Bunlar mutlaka devlette kamalıdır»** dediğiniz kuruluşlar var mı?

— Evet, ordu devlette kalabilir!

— Ordu devlette kalsın diyorsunuz. Sağolun Cengiz bey!..

— Polis de kalsın devlette... **(Emin Çölaşan'ın notu: Ben burada kendimi tutamayıp gülmeye başlıyorum. Yanımda oturan arkadaşım Çetin Çetiner çok kibar bir insan... Gülmüyor ama öksürmeye başlıyor)**...

— Evet Sayın İsrafil, polisi de devlete bıraktık... Başka?

— Vallaha ben teknisyen olarak, ticaret ve üretim yapan hiçbir kuruluşun devlette kalmasını istemiyorum. Böy-

le bir sebep görmüyorum. Ama her kuruluşa tek tek baktığınız zaman, meselâ boraks gibi çok stratejik bir maden, devlette kalabilir.

— Sayın İsrafil siz çok ilginç görüşleri olan bir insansınız ve devletin en yetkili bir makamında oturuyorsunuz. Acaba bu gibi konularda Turgut Özal'la ters düştüğünüz falan oluyor mu, yoksa tamamen aynı görüşleri mi paylaşıyorsunuz?

— Benim Sayın Başbakan'la iki türlü münasebetim var. Birisi, danışmanlık görevi yapıyorum ve fikirlerimi belirtip alternatifleri sunuyorum. İkincisi de, Sayın **Özal** kararlarını verdiği vakit, uygulamacı olarak bu kararları uyguluyorum.

— Tamam da, örneğin siz bu ilginç fikirlerinizi kendisine götürdüğünüz zaman Özal size **«Hayır, bu kadarı olmaz. Türkiye'de bu kadarını yemezler»** falan diyor mu?

— Efendim o şekilde konuşmuyor. Bizim, kendisinin tecrübesine sonsuz hürmetimiz var. Bazı konularda bizim hatalarımız olursa, onları düzeltiyor.

— Ama genelde kendisiyle aynı görüşleri paylaşıyor musunuz?

— Efendim paylaşmasak, kalkıp da Amerika'dan buraya gelmezdim. Mümkün değil... Hatta Sayın Özal bana **«Türkiye'ye gel»** dediği zaman ben çok uzun düşüncelere dalmıştım. Parasal olarak büyük riske giriyordum. Nihayet Sayın **Özal**'ı da çok yakından tanımayan bir insandım. Türkiye'ye gelme kararımda sizin de şahıs olarak çok önemli bir rolünüz oldu.

— Benim mi rolüm oldu? Anlayamadım bunu? Nasıl oldu?...

— Evet, Emin Çölaşan olarak sizin büyük rolünüz oldu...

— Sayın İsrafil bir yanlışlık olacak burada... Ne rolüm olmuş benim?

— Sizin kitaplarınızı okudum o sırada ve Turgut Özal'ın kişiliği hakkında doğru veya yanlış bilgi edindim. Yazdıklarınız doğru mudur, yanlış mıdır onu bilmiyorum. Ama sizin kitaplarınızdan edindiğim intiba, beni Sayın

Başbakanımıza daha çok bağladı ve inandırdı. Onun ağzından aldığınız bazı cümleler sayesinde Türkiye'ye gelme kararını aldığımı söyleyebilirim.

— Efendim sizin gibi değerli bir insanın Türkiye'ye gelmesinde benim de bir katkım olduğu için çok mutlu oldum. Cengiz bey, bir de şunu soracağım size... Türkiye Cumhuriyeti'nin bir devlet geleneği vardır. Acaba Türk devletinin her kademesi şimdi sizin gibi mi düşünüyor, yoksa size ve sizin görüşlerinize karşı olan görevliler de var mı?

— Nasıl aynı düşünebiliriz? Değişik değişik insanlarız. Hiç kimse aynı şeyleri düşünmez.

— Siz bir ara Devlet bakanı Vehbi Dinçerler'e bağlı çalışıyordunuz. Galiba onunla takıştınız daha sonra... Dinçerler sizin yabancı firmalara verdiğiniz işlere **«Bunları gâvurlara veriyor»** diye karşı çıktı. Ama kendisi de bu bol paralı işleri takunyalı takımına yaptırmak istiyordu. Aranızda bu yüzden mi görüş ayrılığı çıkmıştı?

— Sayın bakan'ın bana hiçbir hakareti, hiçbir şeyi olmadı... Zaten ben Türkiye'ye geldiğimden beri Sayın Başbakan'a bağlı olarak çalışıyorum. Vehbi Dinçerler, bu konuda sorumlu bakandı.

— Tamam... Onunla ters düştünüz mü, düşmediniz mi?

— Ben hiç kimseyle ters düştüğümü sanmıyorum ama fikir ayrılıkları olabilir.

— Oldu mu fikir ayrılıkları?

— Ben hiç kimseyle tamamen aynı fikirde olduğumu zannetmiyorum.

— Peki niçin ters düştünüz Vehbi bey'e? Yaptığınız firma ihaleleri yüzünden mi?

— Siz söylüyorsunuz. Ben bilmiyorum. Sayın bakan da öyle bir şey söylemedi.

— Peki, bu konuyu da bırakalım... Şimdi artık konuşmamızın sonuna geliyorum. Anlayabildiğim kadarıyla ANAP hükümeti bütün kamu kuruluşlarını özelleştirecek. Bunlar özel sektörün ve holdinglerin eline geçecek ya-

vaş yavaş... Ve bu işi siz yönetiyorsunuz. Acaba bu özelleştirme konusu, Türkiye'de oynanmak istenilen bir Amerikan oyunu mu? Siz de Amerika'dan bu görevle mi gelip bu işin başına oturtuldunuz?

— Yok canım, hiç alâkası yok... Bir kere bu program Amerika'da değil, İngiltere'de başlatıldı. Kendi ülkelerinin hayrına olduğu için, bu programı yürütüyorlar. Bu işin felsefi önderliğini İngiltere yapmıştır. Zaten biliyorsunuz, 1933 yılında Sümerbank kurulurken Atatürk'ün görüşü, zamanı geldiğinde bütün hisselerinin halka devredilmesiydi.

— Yani bunun zamanı geldi mi diyorsunuz?

— Evet, şimdi bunun zamanı geldi diyoruz.

— Dolayısıyla siz şimdi Atatürk'çülük de yapmış oluyorsunuz!.. Öyle değil mi? Atatürk'ün bir emrini yerine getirmiş oluyorsunuz!..

— Hiç şüphesiz Atatürk'çülük yapmış oluyoruz. Ben ona öyle bakıyorum. Biz tamamen Atatürk ilkelerine göre hareket ediyoruz.

— Atatürk'ün **«Devletçilik»** diye bir ilkesi de vardı ama neyse... Bu konulara girmeyelim... Yani bu özelleştirme işinde bir Amerikan oyunu, bir Amerikan tezgâhı falan yok mu diyorsunuz?

— Hiç alâkası yok... Amerikan oyunu olmadığını söyledim ya... Nasıl Amerikan oyunu olacak yani?

— Yani Türk ekonomisini de Amerikan ekonomisine benzetmek... IMF, Dünya Bankası gibi kuruluşlar da yıllardan beri bunların yapılmasını istemiyorlar mı bizden?

— Valla ben bunu Amerikan oyunu olarak görmüyorum. Katiyen öyle bir şey yok. Fakat bu özelleştirmenin Türkiye'ye yararlı olacağına herkes inanıyor. Herkes bunu destekliyor!..

— Kim destekliyor?

— Amerikan hükümeti de bunu destekliyor, Amerikan bankaları da destekliyor. Ama buna Amerikan oyunu demek başka bir şey!

— Sizin bu yaptıklarınızı IMF ve Dünya Bankası da istiyor, öyle değil mi?

— Evet, onlar da istiyorlar tabii!..

— Sayın Cengiz İsrafil, size çok teşekkür ediyorum. Sizinle yaptığım şu konuşma benim için çok yararlı oldu ve çok şey öğrendim!!!

⁂

Emin Çölaşan'ın açıklaması :

Mr. Cengiz İsrafil'le yaptığım bu konuşma Hürriyet gazetesinde yayınlandı. Aradan yaklaşık iki hafta geçti... Bir de ne göreyim?.. Mr. İsrafil, İstanbul'da yapılan bir törende çevresine **«Ben o sözlerin çoğunu söylemedim»** dememiş mi? Bu sözleri, Sabah gazetesinde yayınlandı.

Amerikalı Cengiz bir yerde haklı!.. Çünkü bizim bu konuşma Hürriyet'te yayınlandıktan sonra, başta askerler olmak üzere herkesten fırça yedi. Konuşmamızda **«Ordu devlette kalabilir»** gibi inciler yumurtlayan Amerikan Cengiz, gerçekten zor duruma düştü. Bu durumda tek çaresi vardı, o da yalan söylemekti... **«Ben o sözleri söylemedim»** demekti.

Bu konuda Sabah gazetesine bir açıklama yolladım. Sabah'ta aynen yayınlanan açıklama şöyleydi:

«Türkiye'deki kamu kuruluşlarını özel sektöre ve yabancılara satmakla görevlendirilen ve bu iş için Amerika'dan getirilen Cengiz İsrafil adlı çift uyruklu kişiyle, geçtiğimiz günlerde bir konuşma yapmıştım. Bu konuşmayı bir gazeteci arkadaşımın da önünde teype aldım ve Hürriyet'te aynen yayınladım. Konuşmanın yayınlanmasından sonra bu kişi zor durumda kaldı... Çünkü ağzından çıkan sözleri, kulağının duymadığı anlaşılıyordu.

Dünkü Sabah gazetesinde okuduğuma göre, Amerikan ve Türk uyruklu Cengiz İsrafil bu konuşma için **«O sözlerin çoğunu ben söylemedim»** demiş. İsrafil tamamen yalan söylemektedir. O sözleri aynen, hem de teybe söylemiştir. Teyp bandı elimdedir. İsrafil de dahil, en küçük bir kuşkusu olana dinletmeye hazırım. Eğer kendisinin söylemediği sözleri yazmışsam, niçin **Hürriyet**'e açıklama göndermemiştir?.. Niçin **beni** mahkemeye **vermemiştir?**

Olay, İsrafil'in anlattığının tam tersine gelişmiştir. Gazetede çıkacak metni benden, daha önceden istemiş ve bu metin kendisine gönderilmiştir. Daha sonra beni birkaç kez telefonla arayıp, bazı düzeltmeler yapılmasını rica etmiştir. Bu düzeltmeler de, kendisinin isteği doğrultusunda yapılmıştır.

O kadar ki, kendisinin yanından ayrılırken **«Turgut Özal'ın danışmanlığını hangi pasaportunuzla yapıyorsunuz? Amerikan mı, yoksa Türk pasaportuyla mı?»** diye sorduğumda «Her ikisiyle birden» diye cevap vermişti. Ancak bu soru ve cevap teypte olmadığı için, daha sonra inkâr edebileceği düşüncesiyle yazmamıştım.

Teype söylediği sözleri daha sonra inkâr etmek, kırdığı potları tamir edebilmek için yalana başvurmak, bir Başbakan danışmanına yakışmaz. Eğer İsrafil ve benzerleri devlet işlerini de böyle yürütüyorlarsa, vah bizim halimize».

VESAMET KUTLU *ile yaptığım bu konuşma, Hürriyet'te yazı dizisi olarak yayınlandı. Fatin Rüştü Zorlu ile yaşadığı yasak aşk dillere destan olan Vesamet Kutlu, bu öyküyü ilk kez bana anlattı... Yazı dizisi, gerçekten büyük ilgi uyandırdı.*

Öykümüzün iki kahramanı var. İlki, Vesamet Kutlu... Şimdi Paris'te, anılarıyla baş başa yaşamını sürdürüyor. Diğeri, Fatin Rüştü Zorlu... Zorlu, 1961 yılında Yassıada duruşmalarından sonra idam edildi. İdama mertçe, boynunu eğmeden gitti.

Vesamet Kutlu, Zorlu'nun «metresi»... *Özellikle 1950'li yılların Türkiye'sinde büyük dedikodulara neden olan bir aşk öyküsü... 1954-1960 dönemi arasında, 27 Mayıs ihtilaline kadar Adnan Menderes'in Devlet ve Dışişleri Bakanı olan Fatin Rüştü Zorlu ile, hariciyeci Orhan Kutlu'nun hanımı Vesamet Kutlu arasında yaşanan büyük aşk... Zorlu idam edildiği zaman 51 yaşında... Zorlu'nun eşi Emel hanım, kendisinden beş yaş küçük. O da 1965 yılında, kocasından dört yıl sonra 50 yaşında ölüyor.*

Vesamet Kutlu 1920 doğumlu. Son derece bilgili, kültürlü bir insan. Bu ilişki yaşanırken Zorlu evli, Vesamet hanım evli... İlişki Türkiye'de ve yurt dışında sürüp gidiyor... Yıllarca, Zorlu'nun idam edilmesine kadar devam ediyor. Ancak iki taraf da, eşlerine saygısızlık etmekten özenle kaçınıyorlar. Ve-

samet hanım sonuçta, kocası Orhan Kutlu'dan ayrılıyor. Fatin Rüştü Zorlu da karısı Emel hanım'dan ayrılmak istiyor, ancak aile büyükleri izin vermiyor... Özellikle annesi Güzide hanım izin vermiyor.

Vesamet hanım yıllardan beri Paris'te, kocası Orhan Kutlu'dan olan kızı Reha ile birlikte yaşıyor... Geçmişte yaşadığı son derece dolu hayatın anılarıyla baş başa...

BİR «YASAK AŞK»IN ÖYKÜSÜ...

Babam subaydı... O zaman **«Fen Sanat»** derdik. Askeri mühendis gibi bir şeydi. Birçok deneyler yapardı. Çoğu zamanı yurt dışında geçerdi. Türkiye'ye harp malzemesi satın alırdı. Rahmetli çevresinde çok sevilen bir insandı... Çünkü **Ankara Orduevi**'ni ihya etmişti. Çok güzel dans ederdi. O günlerde babamın dansları, özellikle yaptığı valsler bütün Ankara'da dilden dile konuşulurdu. Unutmadan söyleyeyim, ağabeyim **Cahit Apayık** da subaydı ve daha sonraki yıllarda Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün yaveri oldu. 1950 yılına kadar onun yanında görev aldı... Biz ailece Ankara'ya geldiğimiz zaman ben küçücük bir çocuktum. Hatırladığıma göre 1926 veya 1927 yılında geldik. Bize Hacı Musa mahallesinde, Kurşunlu Camii'nin yanında Ermeni'lerden kalma harap bir ev verdiler. Annem Ankara'ya hiç alışamadı. O yüzden, bir ayağımız hep İstanbul'da kaldı... O günlerde bugünkü **Yenişehir** semti falan hiç yoktu Ankara'da... O yörede tek tük binalar vardı. **Kızılay** binası yapılmıştı. Biz Kızılay binasının hemen arkasında İzmir Caddesi'nde bahçeli bir evde otururduk. Aramızda bahçe duvarı falan da yoktu. Çoluk çocuk, şimdi Kızılay olan tarlalarda oyun oynardık... Ben de dans etmesini çok severdim. Hayatım müzik ve danstı. Şimdi bile müziği ve dansı çok severim. Müziksiz uyuyamam... Başucumda müzik olmazsa uyuyamam...

İşte böyle devam ederdi Ankara'da hayatımız. Aslında çalışkan bir öğrenci değildim... Bir süre sonra, beni Ankara Kız Enstitüsü'ne verdiler. Tabii o zamanlar, kısa bir süre sonra tamamen başka bir hayata döneceğimi nereden bilebilirdim ki?.. Evet, kader insanları bir yerlere sürüklüyor...

— Nasıl oldu efendim bu aşamadan sonraki gelişmeler? Neler yaşadınız?.. Burada olayı rahmetli Fatin Rüştü Zorlu ile tanışmanıza getirmek istiyorum...

— Onu anlatacağım beyefendi... Oraya geleceğiz zaten... Ben 17 yaşında bir genç kız olmuştum. Dans düşkünlüğüm yüzünden, annem herhalde benim için **«Bu kız bir gün evden kaçacak»** diye düşünüyordu. Oysa babam benim dans olayıma karşı değildi. Babam çok açık fikirli bir insandı. Beni 17 yaşımda apartopar evlendirdiler... Kocam bir hariciyeci idi... Adı, **Orhan Kutlu**... **28** yaşındaydı... Ailem evlendirdi. Kendisini daha önceden hiç tanımazdım. Ne **«Evet»** diyebildim, ne de **«Hayır»**... Sonunda kısmetmiş, evlendik. Kocamın tayini Amerika'ya çıkmıştı. Birdenbire, Amerika'ya yola çıktık. Yıl **1937**...

— Kocanızı daha önceden tanır mıydınız?

— Hiç tanımazdım. Ama o beni tanırmış. Hatta beni ağabeyimle birlikte sokakta görmüş ve ağabeyimi benim sevgilim zannedermiş. O yüzden de, bir ara beni istemekten vazgeçmiş!

— 1937 yılında Türkiye'den Amerika'ya nasıl gidiliyordu?

— İstanbul'dan trene, **Orient Ekspres**'e bindik ve dört günde Paris'e vardık. Paris'ten özel bir trene binip, **Normandy** transatlantiğine bindik. Çok büyük ve çok lüsk bir gemiydi. Ben hayatımda böyle bir şey görmemiştim o güne kadar... Benim gördüğüm en büyük gemiler, Boğaz'daki vapurlardı. Müthiş bir gemiydi ve biz dört günde okyanusu aşıp Amerika'ya vardık. O zamanın en hızlı vapuruydu... Ve biz **1937** sonundan, **1945** yılına kadar Amerika'da kaldık. İkinci Dünya Savaşı'nı orada yaşadık. Orada bir kızımız doğdu. Kızımın adı **Reha**... Başka da çocuğum olmadı. Kızım **1945** doğumlu. Şimdi onunla birlikte

Fransa'da yaşıyoruz. Bir Fransız'la evli... Paris'te televizyonda görevli ve aynı zamanda gazetecilik yapıyor.

— Kocanız **Orhan Kutlu,** daha doğrusu eski kocanız **Orhan Kutlu** şimdi hayatta mı?

— Hayır, dört beş yıl oldu vefat edeli... Aramızda hiç bir problem yoktu. Gayet dürüst ve başka türlü bir insandı.

— Bir süre sonra evli bir kadınken, Fatin Rüştü Zorlu ile ilişkiniz başlayacak. Bütün o aşamada kocanız Dışişleri bakanlığında mı kaldı?

— **1960** yılında, **27 Mayıs ihtilali** sonrasında kocamın Dışişleri'ndeki görevine son verdiler. 1960 yılına kadar hariciyeci olarak kaldı. Sonra o durumda olan birçokları dava edip yeniden girdiler ama **Orhan** tenezzül etmedi. Sonra uzun yıllar **Akbank**'ta çalıştı.

— Sonuçta 1945 yılında Amerika'dan Ankara'ya dönüyorsunuz ve kocanız görevine burada başlıyor. Nasıl tanıştınız **Fatin Rüştü Zorlu** ile?

— Ahhh... Arkadaş olarak... Fatin gayet mahcup bir insandı. Amerika'dan döndükten sonra ev bulamadık ve iki yıl kadar, kocamla birlikte Ankara Palas'ta oturduk. Biliyorsunuz o zaman Ankara Palas, Ankara'nın tek lüks oteliydi. Çok iyi bir oteldi. Önce günlüğü **12** liradan çok güzel bir odayla başladık. Sonra o para bize fazla geldi ve daha ucuz bir odaya geçtik. Bir süre sonra da, en ucuz odalardan birine geçtik. Onu söylemeyi unuttum, biz Ankara'ya dönünce kocam Protokol Genel Müdürlüğü'nde çalışmaya başladı. Buranın o zamanki adı **«Protokol»**du. Protokol'da görev aldı.

— Peki o dönemlerde bir devlet memuru, iki yıl süreyle böyle lüks bir otelde kalabiliyor muydu kendi maaşıyla?

— Hayır, hayır... Kocamın ailesi çok zengindi. O zamanlar babası vefat etmişti ve ailesinden yardım alıyordu. Maaş çok azdı ve sürekli olarak aileden yardım alıyorduk Yoksa elbette ki kalamazdık... O sırada kızım da çok küçücüktü... Onu bırakıp dışarıya çıkamazdım otelden. Ben kızımı uyutuyordum ve sonra ya lobiye, ya da

bahçeye iniyordum. Tabii otele Ankara'daki bütün devlet erkânı gelirdi, kordiplomatik gelirdi, hariciyeciler gelirdi. Fatin de hariciyeci idi ve kocamın yakın arkadaşıydı. O da oraya gelirdi ve hep birlikte olurduk.

— Fatin bey'i ilk kez 1945 yılında, Amerika dönüşünüzde mi tanıdınız? Daha önceden tanımaz mıydınız?

— Çok garip bir şeydir... Ben Fatin'i çocukluğumdan beri tanırdım, bilir misiniz? Tanımam da şu şekilde olmuştur... Biz İzmir Caddesi'nde otururken Fatin, Emel'le yeni evlenmişti. Şimdi İzmir Caddesi'nden hemen sonra hafif bir yokuş vardır ve adına **Demirtepe** denir. O yokuşun tepesinde, böyle kuleli falan bir bina vardı. Orası Hariciye Köşkü idi... **(Emin Çölaşan'ın notu: O bina bugün de var ve Tapu Kadastro Meslek Okulu olarak kullanılıyor)**... Biz oraya **«Paşalar Tepesi»** derdik o zamanlar... Biz ağabeyimle birlikte ata binerdik. Ağabeyim suvari subayı idi. İlk tanışmamız şu şekilde oldu Fatin'le... Ben o zaman tahmin ediyorum 12 yaşımda falandım. Ankara'da bisikletle dolaşan ilk kız çocuğu, galiba bendim. Sanki bir erkek çocuk gibiydim... Ya bisikletle, ya da atla gezerdim. Ağabeyim o zaman **Muhafız Alayı**'ndaydı. Fatin de askerliğini yapıyordu ve yeni evlenmişti. Fatin de aynı kocam gibi, benden on, oniki yaş daha büyüktür. Çok gariptir ki Fatin için hep **«Çok yakışıklı adamdır»** diye sözler işitiyordum ama kendisini hiç görmemiştim. Fatin evlendi ve düğününde **Atatürk** de bulundu. Bir gün ağabeyim yolda yürüyordu, yanında da nefer kıyafetli birisi vardı. Ben ağabeyime hep şaka yapardım. Arkasından bisikletle yaklaşır ve bisikletin tekerleğini iki bacağının arasına sokardım. Ağabeyimin bütün arkadaşları da beni severlerdi. O gün ağabeyime yine aynı şakayı yaptım ve arkadan yaklaşarak, bisikletimin tekerleğini bacaklarının arasına soktum. Yanındaki adam bana dönüp öyle sert bir şekilde baktı ki, onu size anlatamam... **«Kim bu arsız kız?»** gibilerinden döndü arkasına ve bana ters ters baktı... Ağabeyim de beni kendisine **«Benim erkek kardeşim»** diye tanıştırdı... Fakat ben o adamın sert bakışlarını hiç sevmemiştim. O akşam eve gelince, onun Fatin olduğunu

öğrendim ve o hırsla **«Aman neresi yakışıklı onun?.. Bir de bu adama yakışıklı diyorsunuz. Tipsiz bir şeymiş meğer»** dedim... Aradan zaman geçti... Bir Pazar günü ağabeyim, yengem ve ben yine Demirtepe'de ata biniyoruz. Ben ayrıca erkek gibi de giyinirdim. O gün başımda kasket, ayağımda pantolon vardı. Yine Fatin'i gördük orada... O da ata biniyordu. Bana yine bir baktı, hiç hoşuma gitmedi... Kendi kendime **«Bu ne soğuk adam böyle»** diye düşündüm... **(Gülüyor)**... Bilmiyorum, çok tuhaf bir şey **Emin** bey... Ondan sonra da uzun yıllar kendisini bir daha görmedim. İşte aradan yıllar geçti, ben evlendim, kocamla birlikte Amerika'ya gidip geldim.

— 1945 yılında Amerika'dan dönünceye kadar kendisini hiç mi görmediniz?

— Hiç görmedim...

— Evet Vesamet hanım, 1945 yılında Amerika'dan kocanızla birlikte döndünüz ve Ankara Palas'ta küçük çocuğunuzla birlikte yaşamaya başladınız. Nasıl karşılaştınız Fatin Rüştü Zorlu ile?

— Biz yeni dönmüştük. Hariciye Köşkü'nde bir balo vardı. Bu benim dönüşteki ilk balomdu. Birçok yabancılar falan da vardı. Sohbet ediyorduk... Büyük biri gelmişti, şimdi kim olduğunu hatırlamıyorum. Onun şerefine verilen bir baloydu. Dediler ki **«Fatin'le Emel de geldiler»**... Ben orada kendisini sadece gördüm, hepsi o kadar... Fatin biraz sonra bizim gruba geldi ve Fransızca olarak yanımdakilere dedi ki **«Madam'la beni tanıştırır mısınız lütfen?»**... Beni tanıştırdılar ama tahmin ediyorum ismimi ya tam anlamadı, ya da beni hatırlayamadı... Bunu bilemiyorum... Birazdan bana yine Fransızca olarak **«Madam, benimle dans eder misiniz?»** diye sordu, ben de Fransızca **«Memnuniyetle»** dedim... Dans etmeye başladık.

— Bu sırada sizin Türk olduğunuzu biliyor mu Fatin bey?

— Hayır, bilmiyor... Hiçbir şey bilmiyor ve beni yabancı zannediyor. Dans ederken birbirimizle Fransızca konuşuyoruz... Fakat biz Fatin'le herhalde biraz uzun

dans etmiş olacağız ki, ağabeyim gelip benim omuzuma vurdu ve **«Hanımefendi emir buyurdular, seninle vals yapacağım»** dedi... Ağabeyimin, **Cumhurbaşkanı İsmet İnönü**'nün yaveri olduğunu daha önce söylemiştim... Mevhibe hanım da balodaydı... Demek ki ağabeyime **«Git kardeşinle dans et»** demiş... Ağabeyim omuzuma vurup da beni alınca, Fatin fena halde bozuldu... Biraz sonra Fatin büyük bir hışımla yine yanıma geldi ve beni tekrar danso kaldırdı... Dedi ki **«Ben Cahit'i çok iyi tanırım. Siz kimsiniz?»**... Bu sefer artık Türkçe söylüyor... Bana uzun uzun sorular sordu... Sonunda ben de **«Eee, Cahit benim tesadüfen ağabeyim olur»** deyince Fatin beni dansın ortasında yakaladığı gibi kucakladı ve havaya kaldırdı... **«Vaaay, o küçücük kız demek ki bu hale gelmiş haa?»** diye bağırdı. Herkesin önünde Fatin'in beni böyle havaya kaldırmasıyla birlikte, dedikodular da başladı zaten... Sonra Fatin'le sık sık ailece görüşmeye başladık. Hemen her gece, bizim kaldığımız Ankara Palas'a gelirdi. Otururduk, sohbet ederdik. Bana karşı tamamen bir kardeş gibi, bir dost gibi hareket ediyordu.

— O sohbetlerde kocanız da olur muydu sizin?

— Elbette olurdu... Kocam olurdu, başka gruplar olurdu... Fatin bana bir kardeş gibiydi. Bana bir tek gün olsun iltifatta bulunmamıştır, kompliman yapmamıştır. Bana bütün komplimanları karısı Emel yapardı... **«Size bayılıyoruz, siz nereye gitseniz oraya geliyoruz»** derdi... Fatin'le aramızda hiçbir şey kesinlikle yoktu. Ama bazen de bir şeyler hissettiğim olurdu.

— Özür dilerim hanımefendi, kocanız Orhan Kutlu da, Fatin Rüştü Zorlu da hariciyeci... İkisi arasında bir ast üst, amir memur ilişkisi var mıydı?

— Hayır, hayır... İkisi ayrı dairelerde çalışırlardı. Sadece arkadaştılar. Hatta Fatin'ler de Beyrut'taki dış görevlerinden yeni dönmüşlerdi. Biz Amerika'dan döndüğümüzde, onlar da Beyrut'tan gelmişlerdi... Bazen dikkat ederim, bütün hariciyeciler otelde yemek yemişiz... Herkes iş saatinde bakanlığa gider, ama Fatin biraz sonra dönüp yine gelir. Yine benimle oturur. Arkadaşça sohbet

ederiz... Tabii bu durumda bile dedikodular başladı **«Fatin Vesamet'e aşık oldu»** diye... Ama biz hep dost kaldık ve yıllar böyle geçti. Sonra kocam Hindistan'a tayin edildi bir gün... Yıl **1947.**. Demek ki Ankara'da tahminen iki yıl kalmışız. Bu Hindistan'a tayin işi bana çok ağır geldi... Çünkü tahmin ettim ki, bizi sırf Fatin'den uzaklaştırmak için bakanlık bu kararı aldı. O sırada Dışişleri bakanı **Hasan Saka,** genel sekreter de **Fuat Carım**'dı... Hasan Saka'nın hanımı hem beni severdi, hem onları severdi. Fuat Carım da Ankara Palas'ta oda komşumuzdu. Onlar da orada kalırlardı. Bir gün kendisine **«Beyefendi bu Hindistan fikrine bir türlü alışamadım,** dedim. Bana döndü, **«Ne o, yoksa Hindistan'ı beğenmedin mi? Beni oraya tayin etseler, ben yürüyerek giderim»** dedi... Bizim Hindistan'a gönderilmemize Fatin de büyük tepki gösterdi. O sırada Türkiye'nin Hindistan'da büyükelçiliği yok. Elçiliği biz gidip açacağız... Fatin bir gün otelde yanıma geldi ve çocuk gibi ağlamaya başladı... Diyor ki **«Hâlâ anlamadın mı bu kadar yıldır senin peşinde olduğumu?»**... Havuzun başına kadar biraz yürümemizi istedi... Ve orada döküldü. Ankara'daki son iki günümüzdü...

— Siz ona ne dediniz bu durumda?

— Gayet soğukkanlı olarak dedim ki **«Böyle bir şey sözkonusu olamaz. Benim küçük çocuğum var. Çocuğumun bana ihtiyacı var»**... O zaman ilginç bir şey yaptı. Rusya'dan almış olduğu kol düğmeleri vardı. Üzerinde dört taş var, dördü de ayrı renklerde... Biz bunları çok komik bulup alay ederdik. Tuttu bu kol düğmelerinden birini kolundan kopardı ve bana dedi ki **«Bana söz ver ve bunu yüzük yaptırıp parmağında taşı»**... Onu kırıp bana verdi. Bir Ermeni kuyumcu vardı **«Sarıyan»** adında... Evet, o kol düğmesini o gün yüzük yaptırdım.

— Peki siz onun ağlamasını görünce neler hissettiniz?

— Çok şaşırdım... Son derece şaşırdım. Ne yapacağımı bilemedim.

— Peki sizin kendisine karşı hiçbir duygusal yakınlığınız yok muydu gerçekten?

— Beni çok iyi anlamıştı ve ahbaplığımızı hiçbir zaman bozmamıştı. Onun arkadaşlığından ben de çok hoşlanıyordum ama hepsi o kadar... Hepsi ondan ibaretti ve biz çok acele olarak Hindistan'a gittik... Fakat o kol düğmelerini bana verirken **«Anlamıyor musun?. Emel benden ayrılacak. Benden ayrılmak istiyor. Hindistan'a gitme»** diye çok ısrar etti... Zaten karısıyla geçinemediklerini hep söylerdi... Ve **«Söz ver, bana oradan mektup yazacaksın»** dedi. Ben de söz verdim... Biz mektuplaşmaya başladık. Fakat bazen kadınların gevezeliği, başlarına iş açıyor. Hindistan o kadar sıcaktı ki... Bir gün ona yazdığım bir mektupta **«Sana bu satırları Adem pijaması ile yazıyorum»** dedim... Yani çırılçıplak yazıyorum... O da bana cevap yazıyor ve diyor ki **«Keşke o mektubunu bana Adem pijaması ile kendin verebilseydin»**... Çok masum bir şey yani... Ve **Emin** bey, bu mektup kocamın eline geçti orada. Tamamen bir şanssızlık. Aslında Fatin'in hiçbir hatası yok. Ben ona öyle bir mektup yazarak bir erkeğe çanak tutmuş oldum... O da tabii, bir erkek olarak öyle yazıyor. Şunu da belirteyim ki, kocam bana son derece inanırdı. Ona hiçbir zaman yalan söylememiştim... Mektubu almış ve açıp okumuş... Bir hışımla eve geldi... **«Evet»** dedim, **«Ben Fatin'e böyle böyle yazdım, o da bana bir erkek olarak bunu yazmış. İnkâr edecek değilim. Gayet tabii ki benim kabahatim»**... Kocam dedi ki **«Onunla bir daha mektuplaşmayacaksın»**... **«Sana böyle bir söz veremem. Gayet masum bir şekilde mektuplaşıyoruz»** dedim. İşte biz o sırada kocamla ayrılmaya kalktık. Fakat uzun şeylerden sonra ben Türkiye'ye dönmedim ve kocamın yanında kaldım. Bizim Fatin'le mektuplaşmamız bundan sonra da devam etti. Ben adres olarak postahaneyi vermiştim. Mektupları gidip postahaneden alırdım. Ancak durumu kocam da biliyordu ve sabahleyin kim erken kalkarsa, doğru postahaneye koşuyordu mektupları almak için... Bir gün sabah yine gitmiştim postahaneye... Fatin mektup göndermiş. Fakat aksiliğe bakın ki, ben kapıda tam mektubu açarken, kocamla karşılaştım... Anladı tabii ve **«Yırtacaksın o mektubu»** diye bağırdı... Yırtmadım... Mektubu

yırtıyormuş gibi yapıp, zarfı yırttım... Bu mektubun içinden iki resim çıktı... Mektup «**En sevdiğime**» diye başlıyor. Resimlerden biri önden, biri yandan çekilmiş... O kadar güzel resimlerdi ki... Hatta bunları çeken fotoğrafçı daha sonra aylarca vitrininde teşhir etmiş... Bana sonradan «**Sana resim göndereceğim diye başıma bir de bu iş geldi**» diye yazmıştı. O resimlerden şimdi ne yazık ki hiç kimsede yok. 1955 yılında bir gün kendisine çok kızmıştım. O resimleri yırtıp attım. Bana hediye ettiği yüzüğü de fırlattım gitti... Çok üzülüyorum bunu yaptığıma ama, elden ne gelir ki?

— Ankara'da ve Hindistan'da olduğunuz günlerde Fatin Rüştü Zorlu'yu seviyor muydunuz hanımefendi? Ona aşık mıydınız?

— Her bakımdan anlaştığım bir insan olmuştu. Ona hiç kuşku yok... Ve aramızda bir alışkanlık olmuştu... Ama benim bir erkeği ilk görüşte sevmem mümkün değildi. Benim hayatımda hem Türkiye'de, hem de kocamın ilk görev yeri olan Amerika'da hep erkeklerin içinde geçmişti. Yani kadın-erkek ilişkisi benim için mutlaka sevmek ve aşık olmak değildi. Fatin'le olan ilişkimde de arkadaşlık, samimiyet ve konuşmak hep ön planda gelirdi. Ama ona karşı ilgisiz olduğumu da söyleyemeyeceğim.

— Peki bu duygular ne zaman sevgiye ve aşka dönüştü? Hindistan'dan mektuplaşırken mi?

— Hayır, değil... Kocam konsolos olarak Hindistan'dan İsviçre'ye atandı ve biz doğruca Cenevre'ye geldik. Bu söylediğim olay 1951 yılında oluyor.

— Yani o sırada Demokrat Parti iktidar olmuş. Peki Fatin bey henüz siyasete girmemiş mi?

— Hayır, Fatin o sıralarda hariciyeci. Dışişleri bakanlığında üst düzeyde bir diplomat. Henüz siyasete falan girmiş değil... Galiba genel müdürdü... Biz Cenevre'ye geldikten bir hafta sonra Fatin de oraya geldi ve beni elde etti...

— Nasıl elde etti yani?

— Bir nevi tehditle yani... Bilmiyorum ki nasıl söyleyeyim...

— Elde etti derken, fizik olarak mı elde etti? Yani onunla yattınız mı?

— Gayet tabii... Artık bu kadar şeyden sonra normal değil mi? Ondan sonra Fatin hemen her hafta sonu Türkiye'den İsviçre'ye bana gelmeye başladı.

— Özür dilerim, burada bir şey soracağım... Sizi tehditle elde ettiğini söylemiştiniz. O nasıl oluyor?

— İlk gelişinde bana telefon açtı ve **«Eğer sen şimdi benim otelime gelmezsen, ben oraya geleceğim»** dedi. Ben de atlayıp arabaya gittim. İster istemez gittim... Ve otelde birlikte olduk. Ondan sonra da hamile kaldım ben.

— Kimden hamile kaldınız? Kocanızdan mı, Fatin bey'den mi?

— Fatin'den kaldım tabii... Ne var bunda?

— Peki doğurdunuz mu çocuğunuzu?

— Hayır... O gene benim şeyimden oldu... **«Benim kocam Anadolu'lu... Duyarsa beni öldürür»** diye düşündüm. Ama kocama gerçekten hiç yalan söylememiştim o güne kadar. Hamile kaldığımdan Fatin'in haberi yoktu. Bir gün kocama durumu anlattım. Kocam çok sakin karşıladı... **«Yoksa sarhoş falan mıydın?»** diye sordu. Oysa hiç içki içmediğimi o da bilirdi... Sarhoş olmadığımı söyledim... **«Ne yapmayı düşünüyorsun?»** diye sordu... **«Aldıracağım»** dedim ve çocuğu aldırdım. İki gün sonra da konsolosluğa gelip valizimi topladım. Kocam beni havaalanına götürdü. İki yanağımdan öptü ve vedalaştık. İlk ayrılmamız böyle oldu **Emin** bey...

— Siz nereye gittiniz?

— İstanbul'a, ağabeyimin yanına gittim.

— O sırada kızınız yaklaşık altı yaşında. O da sizinle mi geldi?

— Hayır, kızım İsviçre'de yatılı okuyordu. Kızım orada kaldı.

— Evet İstanbul'a döndünüz... Sonuçta kocanızla boşandınız mı?

— Sözümona aramızdaki ilişki bitti ve boşanmaya karar verdik. Kocam mahkemeye başvurmuş... Fakat ben İstanbul'da iken, Fatin bu kez de sık sık oraya gelmeye

başladı. Çoğunlukla Çınar Otel'de buluşuyorduk... Sonra Bahar geldi ve kızımın doğum günü yaklaştı. Ben kızım **Reha**'nın yanına, Lozan'a gitmiştim. Kocam Orhan Kutlu bana telefon açtı ve dedi ki **«Doğum gününü burada konsoloslukta kutlayalım. Ben hazırlık yapmaya başladım. Sen al kızı ve buraya gel»**... Ben kızımı alıp Cenevre'ye gittim ve konsolosluğa girmeden önce de kocama **«Bana hangi otelde yer ayırtmış?»** diye haber gönderdim. Kızımı gönderdim **«Git babana sor»** diye... Kocam aşağıya indi ve dedi ki **«Burası konsoloshane. Senin odan zaten ayrı idi. Eğer sence bir sakıncası yoksa burada eski odanda kal ve çocuk için kötü bir şey olmasın. Eski odan olduğu gibi duruyor»**... Böylece ben de yukarı çıktım ve doğum günü partisi yaptık. O sırada kocam bana dedi ki **«Mahkeme bizi ayırmamış. İki yıl, yeniden deneme süresi vermiş»**... Ve ben boşanmamış olduğumuzu böylece öğrendim. Oysa bu iş artık bitti sanıyordum. Hatta orada bana dedi ki **«Bak, kızımız da var... Bir kez daha deneyemez miyiz?»** Benim zayıf tarafıma hitap etti. Zaten çok iyi bir insandı rahmetli kocam. Bu durumda ben orada kaldım. Zaten her şeyimiz ayrıydı. Öyle arkadaş gibi yaşıyorduk.

— Peki bu arada Fatin bey'le ilişkiniz nasıl sürdü?

— Efendim o sıralarda Fatin Paris'te Nato büyükelçisi olmuştu. Sık sık Paris'e geliyordu. Hatta kendisiyle alışverişe çıkıp tabak, çatal, bıçak takımları bile ısmarladık büyükelçilik için... Fatin benim kocamla yeniden birlikte olmama tabii çok kızmıştı. Benim kocamla kalmaya karar verdiğim gün, biz Fatin'le Paris'te buluşacaktık. Ben Cenevre'den oraya geçecektim. Fakat Fatin gelmiş ve beni bulamamış. Kocama dedim ki **«Bak bilesin, ben Fatin'e bir telefon edeceğim»**... Geceyarısı saat 12'de ben Fatin'i aradım ve tam sabah saat altı'ya kadar telefonda konuştuk... Ağlamalar vesaire... Beni tam altı saat telefonda tuttu. Muazzam bir şey tabii... İşte ben o sırada çok büyük acı çektim. Fatin mahkeme kararını benden duyunca dedi ki **«Kocanla kalmaya tek başına nasıl karar verirsin? Bu ikimizi ilgilendiren bir şeydir»**... İki insanın arasında kalmıştım. Biri kocamdı, diğeri sevdiğim insan-

dı. Fatin ağlayınca işler değişti tabii... Hemen gelip beni alacağını söyledi. Bunun üzerine ben gittim Paris'e, Fatin'in yanına..

— İki erkek arasında bocalarken çok mu acı çektiniz?

— Çok acı çektim. İntihar etmek falan aklıma gelmedi ama kendi kendime hep diyordum ki **«Keşke ölsem de bunlar başıma gelmemiş olsa»**...

— Bütün bunlar olup biterken kocanız ne yapıyor?

— Kocam çok medeni bir insandı ve kendisine hiç yalan söylemediğimi bilirdi. İşte Fatin'den hamile kaldığımı söylemiştim. Ondan sonra Fatin'le hiç yüz yüze gelmemişti... Bir süre sonra bir tanıdıklarımız yemek daveti veriyor. Bizi de karı koca çağırdılar. Kocam onunla karşılaşmayı istemiyordu. Oraya Fatin de gelecekmiş. Kocam onun da geleceğini öğrenince **«Biz gitmeyelim»** dedi... Gitmek istemedi... İşte o zaman, kocama yalan söyledim. Dedim ki **«Geçmiş bir hikâye için, böyle yapmana gerek var mı? Biz de gidelim... Fatin'in olması hiçbir şeyi değiştirmez benim açımdan»**... Çok azap çektim ama, kocama galiba ilk yalanımı orada söylemiş oldum. Biz böylece davete gittik ve ikisi karşı karşıya geldiler. Ama ikisi de hiç bozmadılar ve medenice davrandılar... Sonunda 1954 yılında bizim Türkiye tayinimiz çıktı. Ben kızımla birlikte artık memlekete döneceğim. Kocam da işlerini devrettikten sonra, bizim arkamızdan gelecek.

— Yani Cenevre'de olduğunuz sürece Fatin bey'le ilişkiniz hep sürdü mü?

— Hep sürdü... Sık sık birlikte olduk... Biz kızımla ikimiz Cenevre'den Roma'ya geçip orada alışveriş yapacağız ve sonra da o zamanların meşhur Ankara vapuruyla İstanbul'a geleceğiz. Biz trene bindik... Ve Lozan'da ayni trene elinde bir çiçekle Fatin de bindi...

— Siz mi haber vermiştiniz kendisine?

— Hayır, ben haber vermedim... Herhalde arkadaşlardan haber almış. Ben Fatin'i trende görünce çok şaşırdım. Geldi bizim kompartmana ve kızımın tam karşısına

oturdu. Benim kızım Reha o sırada dokuz yaşında ve hiç Türkçe bilmiyor. Fatin yanımızda hiç konuşmadan ve bir şey yapmadan, bir yabancı gibi oturuyor. Ne benimle konuşuyor, ne bir şey yapıyor. Bir şey yapsa, bir şeyler söylese belki kızım durumu anlayacak... Çünkü kızım Fatin'i tanıyor... Bir ara kızım resim yapmak için Fatin'den kâğıt kalem istedi. Fatin de hemen çantasını açıp kâğıt kalem verdi ona... Kızım ona yine baktı ve bana dönüp **«Anne bu Fatin bey değil mi?»** diye sordu... Ben de ona **«Hayır kızım, yanılıyorsun»** demek zorunda kaldım. O durumda başka ne diyebilirdim ki?...

— Peki sizin küçük kızınız nereden tanıyor Fatin bey'i?

— Bu olaylar çıkmadan önce konsoloshaneye geliyordu. Oradan tanır... Yemeğe falan geliyordu Fatin... Sonunda kızıma dedi ki **«Benim Capri adasında otelim var. Ben o güzel otelin müdürüyüm. Haydi gelin benim otelimde birkaç gün kalın»**... Ve biz Capri adasına, otele gittik hep birlikte. Napoli'de Fatin'in galiba NATO toplantısı vardı. Biz bir hafta beraber olduk. Tabii bu durumdan kocamın haberi yok. Bir hafta süresince Fatin, ben ve kızım gezdik, dolaştık, denize girdik... Ama kızım onu hâlâ otel müdürü olarak biliyor. Ben zannettim ki kızım bu yalana inandı... Bir gün yolda ben kendime bir havlu satın aldım. Kızım **«Bir tane de ben isterim»** diye tutturdu... **«Kızım bu havlular çok büyük ve sen çok küçüksün»** dedim ama Fatin **«Reha'ya ben bir havlu alıp hediye edeceğim»** dedi ve aldı... Sonuçta **Emin** bey, kızım ve ben **Ankara** vapuru ile İstanbul'a döndük. Bir süre sonra kocam da geldi. Bir gün denize gidiyoruz... **İpar**'ların oradan denize gireceğiz. Ben o dışarıdan getirdiğim havluyu yanıma aldım. Kızım dedi ki **«Benim havlumu da al»**... **«Kızım sen o büyük havluyu daha kullanamazsın»** deyince kızım babasının yanında ne dese beğenirsiniz?

— Ne dedi?

«Ama o havluyu bana İtalya'da Fatin bey almıştı. O hediye etmişti» dedi... Tabii kocam bunu duyunca fena halde bozuldu. Fakat yine de renk vermedi. Ben de za-

ten Fatin'e Capri'de **«Bu işi burada artık bırakalım. İlişkimiz böyle güzelken bırakalım... Çünkü her an çok acıklı olaylar yaşayabiliriz»** demiştim. Sonuç olarak beyefendi, biz Ankara'ya geçtik ve yeni bir ev tuttuk. Fatin de Paris büyükelçisi oldu. Yıl 1954... Fatin Ankara'daki ev adresimizi bilmiyordu. Ona yazmamıştım. Evimden dışarıya ancak eşya almak için falan çıkıyordum. Çok da berbat bir evdi... Fatin bu sefer benim adresimi araştırmaya ve nerede oturduğumuzu herkese sormaya başlamış. Sonunda evi bulmuş... Geldi eve ve bana yine kızdı **«Sen nasıl böyle bir şey yapabilirsin?»** diye... Ondan sonra da sık sık Ankara'ya gelmeye başladı Paris'ten... Adnan bey'e habire birtakım işler yaratıp, Ankara'ya bana geliyordu.

— Adnan Menderes mi?

— Evet, Adnan Menderes... Habire iş yaratıp benim yanıma geliyordu Fatin... Ve böylece ilişkimiz yeniden kuruldu. Sonra biliyorsunuz, politikaya girdi ve 1954 seçimlerinde milletvekili oldu Demokrat Parti'den... Belki de bir yerde benim yüzümden politikaya girdi...

— Niçin sizin yüzünüzden giriyor?

— Bana sık sık derdi ki **«Politikaya senin yüzünden girdim. Sen Ankara'dasın diye habire Ankara'ya geliyordum, Adnan bey'le konuşuyordum»**... Sonra Menderes Fatin'e **«Sen bu işleri iyi bilen bir insansın. Artık Ankara'ya gel de daha yakın çalışalım»** demiş... Böylece Paris büyükelçiliği görevinde çok kısa kaldı ve Ankara'ya gelip milletvekili oldu. Demin size anlattığım deniz hikâyesi de, onun politikaya girmesinden üç ay önce olmuştur. Hemen hemen iki üç ay hiç görüşmemiştik. Ankara'ya böylece geldi ve beni yine buldu.

— Görüşmediğiniz zamanlarda onu özlüyor muydunuz? Yani onunla birlikte olmaya falan karar vermiş miydiniz?

— Özlüyordum ama çok acı bir biçimde özlüyordum. Onu çok seviyordum ama çocuğum vardı. Arada çocuğum varken böyle bir ilişkiye girişmiş olmam, bana her zaman büyük bir sahtekârlık gibi geliyordu. Fakat insanın bazen elinde olmuyor. İnsan zayıf olabiliyor... Fatin, karısı Emel'i

Paris'te bırakıp dönmüştü. Bir gün bana dedi ki **«Sen kocandan ayrılıp da başkasıyla evlensen bile, sana yine aynı şeyleri yapacağım ve peşini hiçbir zaman bırakmayacağım. Ben belalı bir aşığım»**. Bana böyle bir ültimatom vermiş oldu. Kıskançtı ve erkek adamdı. Meselâ ondan başka hiç kimseyle dans edemezdim. Ama bütün bunlar olup biterken, ben kocamla hiç kavga etmedim. Fatin'le de etmedim... Zaten kocam bana inanmıştı... Bir gün Fatin bizim eve akşam yemeğine geldi...

— Evinize de girip çıkıyor mu yani? Kocanız bozulmuyor mu?

— Dedim ya, kocam bana inanmıştı... Ona **«Geçmiş bir hikâye»** demiştim... Ertesi gün Fatin görevle Amerika'ya gidecekti... **«Sana oradan bir hediye getireyim. Ne istersin?»** diye ısrarla sordu... Bir şey istemedim. Dedi ki **«Sen Amerika'dan alışkınsındır ve seversin... Sana Dayman pabucu getireyim»**... **«Dayman»** meşhur bir pabuç markasıydı Amerika'da... Fatin bunu söyleyince kocam **«Gerçekten çok sever»** diye atıldı.

— Vesamet hanım burada bir dakika sözünüzü keseceğim... Geçmiş bir hadise bile olsa, bir erkek karısının ilişki kurduğu bir başka erkeği evinde görmeyi pek istemez... Veya bir kadın da kocasının ilişki kurduğunu bildiği bir kadını evinde istemez. Sizin kocanız, Fatin bey'in evinize girip çıkmasına kızmıyor muydu?

— Hoşuna gitmiyordu tabii... Ama benim **«Geçmiş bir hadisedir»** sözüme itimat etmişti. Ne de olsa bunlar hariciyeci... Ama dışarıya hiçbir zaman bir belirti vermedi... Gayet onurluydu ve hep öyle kaldı. Bilmiyorum, bilmiyorum...

— Evet efendim, şimdi gelelim pabuç hikâyesine...

— Kocam, benim için Fatin'e ısmarladı... Fatin Amerika dönüşünde bana tam dört çift getirmiş... Bunlar çok pahalı şeylerdi. Kocam **«Borcumuz ne kadar?»** diye sorunca Fatin **«Borcunuz yok»** dedi ve o anda kocamın beyni attı... **«Ne demek borcunuz yok? O pabuçları sana ben ısmarladım... Bana bak, bir çatı altında üç kişi fazla ge-**

lıyor. Buradan ya sen çıkacaksın ya da ben» diye bağırmaya başladı... Fatin de ona döndü ve **«Senin çıkman gerekmez. Ben çıkıyorum»** dedi. Pabuçları bıraktı ve gitti... Giderken de bana dönüp **«Görüşmek üzere»** dedi. Gayet soğukkanlıydı...

— Demek ki kocanızın beyni, basit bir olayla atmış oldu... Demek artık dolmuş ve son noktaya gelmiş... Peki Fatin bey evden gidince ne yaptı kocanız?

— Bana **«Ayrılalım»** dedi ve biz ikinci kez ayrıldık. Yani ayrı yaşamaya başladık. Kocam bu sırada Belçika'ya konsolos olarak tayin edilmişti. Kızımın tahsili için, Reha'nın onda kalmasına karar verdik. Biz o sırada Kızılırmak Caddesi'nde oturuyorduk... Kocam Belçika'ya gitti... Ve kocam gider gitmez de, Fatin valizini alıp benim evime geldi. Bu sırada 1954 seçimleri yapılmış ve Fatin Demokrat Parti'den milletvekili seçilmişti. Adnan Menderes kendisini o kadar seviyordu ki, onu hemen bakan yaptı... Başbakan yardımcısı ve Devlet bakanı oldu.

— Karısı Emel hanım yine Paris'te miydi?

— Evet, Paris'teydi... Ve bizi Fatin'le karı koca hayatı yaşamaya başladık aynı evde... Ama ben Fatin'in politikacı olmasını hiç sevmemiştim... Sadece bana ait olmasını istiyordum... Kendisine hep derdim ki **«Benim seninle evlenmeme engel olan karın değildir. Ben artık senin karının varlığına alıştım. Ama politikadan boşanmazsan, seninle evlenemem. Politikadan boşanabiliyor musun, benim için önemli olan odur»**... O zaman 001 plakalı araba Adnan Menderes'e aitti. Başbakan arabasıydı... 002 plakalı araba Fatin'e verilmişti ama ben hiç binmezdim. Hatta **Metin Toker** o zaman benim peşime çok takılmış ve bu arabaya binerken resmimi çekmek istemiş. Bunu bana bir tanıdığım haber verdi ve **«Aman dikkat et»** dedi... Ben zaten binmediğim için, bu konuda sorun çıkmadı... Ben kızdığım için Fatin başladı benden toplantılarını falan saklamaya. Sık sık Adnan bey'e falan gidiyordu, bakanlar kurulu toplantıları oluyordu... Ben ise, Fatin'in hep yanımda olmasını istiyordum... Hatta bir gün çok ilginç bir olay oldu... Kızılırmak caddesindeki evimizdeydik bir

akşam... Tam yemek yiyeceğiz, telefon çaldı ve Fatin'i bir yere çağırdılar... **«Nereye gidiyorsun?»** diye sordum, söylemedi... Ve çıktı gitti. Makam arabası da kapının önünde duruyor. Makam arabasını almadı ve duraktan bir taksi çağırıp gitti... Tabii ben nereye gittiğini çok merak ediyorum... Ne yapayım da bunu öğreneyim? Biraz sonra taksi durağına telefon ettim. Fakat o şoförün Fatin'i nereye götürdüğünü sormayı da, onuruma yediremiyorum... Dedim ki **«Fatin bey giderken evde ilâçlarını unuttu. Aynı şoförü eve gönderin de, ilâçlarını vereyim ve alsın götürsün»**... Birazdan şoför geldi... Nereye götürdüğünü sordum, Adnan Menderes'e götürmüş... Herhalde Başbakanlık konutu falan... Ben bu arada rastgele iki ilâç kutusunu kaptım ve bunları güzelce paket ederek şoföre verdim ve Fatin'e iletmesini söyledim... Evde bir sürü ilâç vardı... Rastgele iki tanesini kaptım...

— Çok mu ilâç kullanırdı Fatin Rüştü Zorlu?

— Midesi rahatsızdı ve alırdı. Ben de bazen ilâçlarını atardım. Fakat ilâç almadığı zaman da, hiçbir şeyi kalmazdı yani... Şoföre dedim ki **«Bunları aynı yere bırak»**.. Ben Adnan Menderes'e gittiğini zaten tahmin etmiştim ama, benden bile saklıyordu bunu... Neyse efendim, orada hep birlikte yemek yiyorlarmış... Benim gönderdiğim iki küçük ilâç paketini bir gümüş tepsiye koyup, Fatin'e vermiş garsonlar... Sonra bu olayı bana Fatin anlattı. Dedi ki **«O anda bittim. Zannettim ki sen bana kızıp o pakete evin anahtarını koydun ve İstanbul'a gidiyorsun. Paketi ceketimin yan cebine koydum ve hiç kimseye belli etmeden tek elimle açmaya çalışıyorum. Açıp da bunların ilâç olduğunu görünce o kadar rahatladım ki»**... Aslında ben rastgele iki ilâç seçerken birisi müshil ilâcı, diğeri de hazım ilâcı seçmişim... Sofrada Fatin'in yanında Emin Kalafat oturuyormuş... Durumu görünce demiş ki **«Bak ne kadar düşünceli bir kadın ki, sana buraya bile ilâçlarını yolluyor»**... Çok gülmüşler!..

— Peki efendim, birlikte yaşadığınız kimse bakan olmuş. Elbette ki Başbakan'a gidecek, başka yerlere gidecek... Ona niçin kızıyordunuz?

— Saklaması sinirime dokunuyordu... Yani politik bakımdan her şeyi herkesten saklamaya başlamıştı. O sinirime dokunuyordu. Meselâ Adnan bey'e gittiğini benden saklıyordu. Çocukça bir şey...

— Bu arada ikiniz birlikte yaşıyorsunuz... Fatin bey'in karısı Emel hanım hâlâ Paris'te mi?

— Efendim 1955 yılında Emel Türkiye'ye geldi ve birtakım hadiseler oldu. Daha önce Emel, Fatin'e **«Senden ayrılmayı kabul ediyorum»** diye mektup yazmış. Fatin de müthiş memnundu. Fakat Emel geldiğinde Fatin onu karşılamaya gitmedi. Bu durumda Emel de çık kızmış ve ayrılmaktan vazgeçmiş.

— Siz o sırada Emel hanımla karşılaştınız mı?

— Settar İlksel **(emekli büyükelçi)** onu alıp bizim eve getirmiş. Çok çirkin hadiseler oldu. Onları anlatmak istemiyorum burada...

— Birkaç cümleyle olsun anlatın lütfen...

— Yani Settar onu alıp bizim Fatin'le yaşadığımız eve getiriyor. Emel de orada kocasının şapkasını ve paltosunu görüyor. Gayet tabii ki hangi kadın olsa sinirlenir buna...

— Vesamet hanım şimdi sizinle bu konuşmayı, Ankara'da **Paris Caddesi 37** numarada bir apartman katında yapıyoruz. Burası eski bir apartman... Fatin bey satın almış bu daireyi... Siz şimdi Paris'te yaşıyorsunuz ve yılda bir ay kadar gelip burada kalıyorsunuz. Konuşmamızın başlangıcında **«Bu daire benim için Fatin'in mezarıdır»** demiştiniz. Bildiğim kadarıyla bu daire, Fatin bey'in kızı Sevin Özen'in üzerine... Burası ne zaman alınmıştı?

— Efendim şöyle söyleyeyim, biz burada Fatin'le hiç oturmadık. Oturmak kısmet olmadı. Bu evin hikâyesi şöyledir... Biz kocamla ayrıldıktan sonra ben beş parasız kaldım. Annem bana para gönderiyordu ve diyordu ki **«Ben bu kadar sene babana baktım, oğabeyine baktım... Sana da bakarım ama bir şartım var. Bu adam o evden dışarı çıkıp gidecek»**... Yani Fatin'in benimle olmasını istemiyor. Fakat bu durum onuruma dokunduğu için, artık annemden para almamaya başladım. Elimde Hindistan'dan

kalan biraz altın vardı. Onları bozdurdum. Fatin bu durumu bilmezdi ve bana ayda **bin lira** verirdi. Ben durumu bu şekilde idare etmeye çalışıyordum ve ona hiçbir şey sezdirmiyordum. Hizmetçi, misafir falan derken, **Süreyya** lokantasından yemek getirmeye başladı eve... Ben bu sıralarda yakın arkadaşım Selma İlksel'le, Avrupa'ya gidecektim. Gidip orada iki ay kaldım. Ben yokken Fatin'in Kalem Mahsus **(Özel Kalem)** müdürü **Hayrettin Ozansoy** evin masraflarını ödemeye başlıyor ve görüyor ki, çok daha fazla para gerekiyor. Hatta Fatin kendisine diyor ki **«Eyvah, bu kız benim verdiğim bin lirayla nasıl idare ediyordu acaba»**... Allah rahmet eylesin, parayla hiç ilgisi yoktu... Bunun üzerine **«Hiç değilse kira vermeyelim»** diye düşünüyor ve Ankara'da bir kooperatif evine temelden giriyor. Sonra onu beğenmeyip satıyor ve başka bir yere giriyor. Sonra onu da satıyor ve bu daireyi alıyor... Bir gün ben buradan geçerken bu apartmanı dışardan görüp **«Aaa, ne güzel ev»** demiştim. Halbuki evin içini falan görmemiştim. Ben beğendim diye burayı alıyor. Benim üzerime yapmayı çok istedi ama ben istemedim. Ama burada hiç oturamadık. Ben zaten 1956 yılında Avrupa'ya gittim ve bir daha da Türkiye'ye dönmedim. Galiba 1958 yılında bu evi alıyor ve eşyalarımızı buraya taşıyor. Bana oraya mektup yazdı ve **«Sana bir sürprizim var. O beğendiğin evi aldım. Şöminesi şöyle, salonu böyle»** diye uzun uzun anlattı. Hatta ben de kendisine **«Ben senden ev mi istedim. Ne hakkın var benim eşyalarımı taşımaya?»** diye kızdım. Ama bu evde birlikte oturmak hiç kısmet olmadı. Bana çok yalvardı **«Hiç değilse bir defa gel de eşyaları düzelt»** diye, ama kesinlikle gelmedim.

— Niçin gelmediniz 1956 yılından sonra Türkiye'ye?

— Emin bey, Fatin 1957 yılında Dışişleri bakanı olmuştu artık. Karısı da Türkiye'ye gelmişti... **«Emel geldi, artık bana yer kalmadı»** diye gittim. Kızdığım için gittim. Fatin beni bir daha getiremedi Türkiye'ye... O sırada benim eski kocam Orhan Kutlu Belçika'da konsolostu. Kızım da İsviçre'de okuyordu. Ben İsviçre'ye, kızımın yanına gittim.

— Peki efendim, eğer Fatin bey karısından ayrılabilseydi, onunla hemen evlenebilir miydiniz?

— Bakınız size bu konuda ilginç bir olay anlatayım beyefendi... Biz Fatin'le birlikte Amerika'ya gitmiştik. O sırada henüz Dışişleri bakanı olmamıştı. Bana habire **«Ben artık siyasetten çekileceğim»** diyordu. İsviçre'ye sefir olarak gidecekti. Hatta bu konuda bütün resmi işlemler de bitmişti. İsviçre hükümeti agreman **(Kabul belgesi)** göndermişti. Ben bir süre Amerika'da kaldım. Sonra bana telgraf çekti ve **«Her şeyden çekileceğim. Avrupa'ya gel, artık birlikte olalım»** dedi. Ben de inanıp gittim. Ancak Belçika'da öğrendim ki, bakan olmuş. Ondan sonra ben ortalıktan kaybettirdim kendimi... Beni bir süre aradı aradı ve bulamadı.

— Yani politikayı sırf siz istediğiniz için mi bırakmaya karar vermişti?

— Bana öyle demişti... Fakat sonraları bu işten sıkıldığı zaman hep derdi ki **«Şimdi anlıyorum, beni seven sadece sen mişsin... Çünkü bütün ailem, bakan olmamı istiyordu»...**

— Peki siz niçin istemiyordunuz onun politikayla uğraşmasını?

— Fatin bey bir hariciye memuruydu... Fatin hariciyede başarılı olurdu. Ama onun politikayla hiç alâkası yoktu. Politikacı değildi...

— Hanımefendi bana daha önce 1956 yılında Türkiye'den ayrıldığınızı söylemiştiniz. Uzun yıllar boyunca buraya hiç gelmemişsiniz. Tabii bu arada 27 Mayıs ihtilali oluyor ve Fatin Rüştü Zorlu da Yassıada'da yargılanıyor. Siz o arada yurt dışındasınız. O günleri size daha sonra soracağım. Fatin bey 1957 yılında Dışişleri bakanı oluyor ve doğal olarak sık sık yurt dışına çıkıyor. Artık kendisiyle yurt dışında mı birlikte oluyordunuz?

— Artık her yurt dışına çıkışında beraberdik. Toplantılarda, konferanslarda, her yerde beraber oluyorduk hemen hemen...

— Peki Türkiye'ye niçin gelmiyordunuz?.. Sanıyorum o sıralarda sizinle ilgili dedikodular ayyuka çıkmıştı... Her-

kes sizi Fatin Rüştü Zorlu'nun **«Metresi»** olarak biliyordu ve gerçek de buydu... Bu dedikodulardan mı rahatsız oluyordunuz?

— Bilmiyorum... Hem Fatin'in ailesiyle karşılaşmamak için, hem de kendi ailem için...

— Kendi aileniz de sizin Zorlu ile beraberliğinize karşı mıydı efendim?

— Gayet tabii karşıydı. Ama o dönemlerde kendi ailemle ilişkimi de büyük ölçüde kesmiştim. Ben daha önce de söylediğim gibi politikayı hiç sevmiyordum. Hep Fatin'e bu işten ayrılması için ısrar ediyordum... Beni sevdiği zaman söylediği hep şu oluyordu... **«If the worst comes to the earth, Mudanya'ya gidip orada beraber otururuz»**... Hep bunun gerçekleşmesini bekliyordum. Yani en kötüsü bile olsa, gidip Mudanya'ya yerleşeceğimizi söylerdi. Mudanya çok güzel bir yermiş. Ben hiç görmedim hayatımda... O her lâfın başında bunu söylerdi... **«Keşke bir gün her şey bitse de, seninle birlikte olsak... Hep yan yana olsak»**...

— Onu çok mu seviyordunuz Vesamet hanım?

— Gayet tabii... Yoksa o kadar yıllar boyunca beraber olabilir miydim?

— Fatin bey karısından ayrılmak için girişimde bulundu mu hiç? Mahkemeye falan başvurdu mu boşanmak için?

— Hayır, karısından korkuyordu. Zaten ben ona dedim ki **«Sen karından ayrılsan da benim seninle evlenmeme imkân yok. Ben senin bu sevgine o kadar alıştım ki...»**

— Acaba evlenseydiniz, aranızdaki o sevgi biter miydi? Ondan mı korkuyordunuz?

— Bilemiyorum ki Emin bey... O şansı almayı hiç düşünmedim... Ayrıca Fatin bakan olunca, ayrılmaları daha da zorlaştı. Sanıyorum **Adnan bey**'in karısı **(Berin Menderes)** falan... Fatin bana **«Benim karımı benden ayrılmasın diye kışkırtan Berin hanımdır. Eğer Emel benden ayrılırsa, Adnan bey de onu bırakacakmış gibi düşünüyor»** derdi.

— Vesamet hanım, Fatin bey de sizi çok mu severdi?

— Ona hiç şüphe yok.

— Hep hisseder miydiniz o sevgiyi?

— Onu bana değil de, başkalarına sorun... Öyle bir sevgiydi ki... Bazen gelip bana anlatırlardı... Meselâ Paris'e gelince havaalanında kendisini resmi törenle karşılarlardı. Arabada falan hiç konuşmazmış şehre gelene kadar... Bütün korkusu beni otelde bulabilecek mi, yoksa bulamayacak mı?.. Gelirdi, doğru yatak odasına... Beni görmeye gelirdi... Ondan sonra ancak konuşmaya başlardı. Beni gördükten sonra neşesi yerine gelirmiş. Hatta bazı hariciyeciler Fatin'in bu konuda taklidini yaparlarmış. Hatta bir defa Fatin de bunu haber almış, bana söyledi... O gün çok gülmüştü...

— Peki efendim, siz Fatin Rüştü Zorlu'nun **«Metresi»** idiniz. Herkesin gözünde böyleydiniz... Acaba bu **«Metres»** sözü sizi hiç utandırır mıydı?

— Siz ömürsünüz vallahi **Emin** bey... **«Metres»** çok güzel bir lâf aslında... Fatin'i asıl inciten o olmuştur. Amerika'da Fatin bir kokteyl vermişti. Bir Amerika'lı döndü bana ve çok güzel bir kompliman yaptı. Fatin de yanımda... **«Ne kadar güzel bir metres de la maison»** dedi. Fransızca'da bu **«Ev hanımı»** anlamına gelir. Ben de döndüm gayet güzel **«Aaa beyefendi, ben metres de la maison değilim. Ben Fatin'in metresiyim. Bir hata ediyorsunuz»** dedim... Yani **«Metres»** aslında ev hanımı demek ve çok güzel bir kelime... Ama Türkçe'de **«Metres»** deyince kötü bir şey akla geliyor... Zaten ben böyle şeyleri pek umursamazdım. Dışarıda beni karısı olarak kabul ederlerdi.

— Fatin bey de sizi **«Karım»** diye takdim eder miydi?

— Aaa tabii... Bakın daha da açıkçasını söyleyeyim size... Ben Fatin'le **Bangkok**'a gitmiştik. Orada müslüman âleminin büyük bir hocası varmış. Ben bu adamı daha önce Amerika'da görmüştüm. Çok garip, ağzı burnu oynayan bir adamdı. Hiç hoşuma gitmemişti. Fatin bu adamı otele davet etti. Otelde ikimiz yalnızdık. Bu adam geldi, ikisi gidip içeride başbaşa konuşmaya başladılar. Biraz

sonra adam gitti. Fatin benim yanıma iki mühürle geldi ve **«Bak, bizi evlendirdi»** dedi. Fakat ben Atatürk çocuğu olduğum için böyle şeylere kızarım. Fatin çok mutluydu... **«Bizim annelerimiz de böyle evlendiler»** dedi. Benim son derece kafam atmıştı... **O halde ben de seni telakı selasiye ile boşadım, boşadım, boşadım**... dedim... Gülerek **«Ama kadının boşama hakkı yoktur. O hak dinimizde erkeğe verilmiştir»** dedi... **«Ben boşarım»** dedim, o mühürlü kâğıtları kapıp yırttım ve tuvalete attım. Üzerine de sifonu çektim. Böyle saçmalıklar istemiyordum.

— Vesamet hanım şimdi artık sizin hep yurt dışında olduğunuz 1956 - 1960 dönemini konuşuyoruz. Siz yurt dışındasınız ve Fatin Rüştü Zorlu ile büyük aşk yaşıyorsunuz. Bütün ilişkiniz sürüyor. Fatin bey, Türkiye Cumhuriyeti'nin Dışişleri bakanı olmuş. Acaba kendisi sizi özlediği zaman yurt dışında bir iş yaratıyor muydu? Yani yurt dışına çıkıp sizinle buluşmak için toplantılar veya birtakım işler yarattığı oluyor muydu?

— Oluyordu tabii... O kadarı oluyordu. Birlikte olmadığımız zamanlarda da beni Türkiye'den her gün telefonla arardı. Artık mektup falan kalmamıştı aramızda. Sürekli telefon konuşması yapıyorduk. Her gün birkaç defa arardı.

— 27 Mayıs 1960 ihtilali sonrasında sevdiğiniz adam idam edildi. Onunla son görüşmeniz, son birlikte olmanız nerede ve ne zamandı?

— O son günümüz çok acıklı **Emin** bey... Paris'te buluşmuştuk... Çok acı bir gündür benim için...

— Ne zamandı?

— 27 Mayıs günü ihtilal olduğuna göre, demek ki bir hafta öncesiydi... Sanıyorum 20 Mayıs 1960 falan olması gerekir... 8 Haziran'da Cumhurbaşkanı Celal Bayar Fransa'ya resmi gezi yapacaktı. Hazırlıklar yapılıyordu. Fatin daha önceden gelmişti. O günlerde Türkiye'nin durumu çok karışıktı. Ben bile dışarıdan bunu görebiliyordum. O arada hariciyedeki üst düzeyde arkadaşlardan biri dedi ki **«Bu durumun kötüye gittiğini Fatin'e anlat. Biz yanına**

gidiyoruz, fakat bize bu şeyleri söyletmiyor ve yanından kovuyor. Talebe yürüyor, durum kötü»... Ben havaalanına gidip Fatin'i karşıladım. Arabaya bindik, şehre geliyoruz. Ben buna durumu söyledim... **«Bak vaziyet böyle böyleymiş. Ona göre»** dedim. Fatin ben böyle söyleyince müthiş kızdı ve **«Sana bunu kim söyledi. Ben onun görevine son vereyim de görsün»** diye bağırmaya başladı... Biz otele girince de bana dönüp **«Ben seni akıllı bir insan bilirdim. Bana bunları arabada elçilik şoförünün yanında nasıl söyledin?»** diye sitem etti... Aslında ben de bu boşboğazlığı yaptığım için çok üzüldüm... İşte son günümüz Paris'te birkaç gün sonra geçti. Fatin son derece yorgun ve üzgündü... Son gecemizde yatakta yatıyorduk. Yanımda uyuyordu. Birdenbire fırlayıp **«Kim o?.. Ne oluyor?»** diye bağırmaya başladı.

— Yani sayıklıyor mu?

— Herhalde rüyasında bir şeyler gördü... Ben hemen **«Fatin kendine gel, hiç kimse yok, bak buradayız, yanında ben varım»** diye ona yaklaştım... Yatakta doğruldu ve bana **«Bir şey yok, merak etme»** dedi... Kalktık... Dedim ki **«Bu gidişin sonu çok kötü. Hepinizi bir kurşun bekliyor»**... Yani adamakıllı, böyle açtım ağzımı ve söylenmeye başladım... Ve yine bana dönüp **«Hep hariciye memurluğunu istiyorum. Bıktım bu politikadan. Bugün çekilsem de bir yerde sefir olabilsem keşke... Seninle böyle baş başa olabilsem»** dedi... **«Ama»** dedi, **«Adnan (Menderes) bey artık istese de politikadan çekilip çiftliğine dönemez»**. O gece hiç uyumadık sonra... Fatin Ankara'ya gidecek, ben de kızımın yanına İsviçre'ye döneceğim... O uykusuzlukla arabaya bindik, havaalanına gidiyoruz. Yine ikimiz yalnızdık... Yolda hep düşünüyordum ve diyordum ki **«Allahı'm şimdi bir kaza olsun ve ikimiz de ölmeyelim ama hastahanelik olalım. Böylece Fatin Ankara'ya dönmese ve başına orada bir bela gelmese»**... Bana döndü ve **«Ne düşünüyorsun?»** diye sordu... Bunu düşündüğümü söyledim... Bana dedi ki **«Bak Vesamet, Adnan bey'i birçok şeylere ben teşvik ettim. Böyle bir zamanda kendisini nasıl bırakabilirim?»**...

— Demek ki Fatin bey 27 Mayıs'ın birkaç gün öncesinde Türkiye'ye dönüyor. Ondan sonra haberleştiniz mi?

— Emin bey bizim Paris'teki NATO büyükelçisi Haydar Gök bana dedi ki **«Sen İsviçre'ye gitme ve burada kal. Sen burada olursan hiç değilse günde iki defa burayı arar, kendisiyle konuşuruz, telkinlerde falan bulunuruz»**... Böylece beni kandırdılar ve ben havaalanından sefarete döndüm. Fatin sabah akşam beni arıyordu ve **«Her şey iyi gidiyor»** diyordu. O şekilde söylüyordu. Ben 25 Mayıs günü Paris'ten İsviçre'ye, kızımın yanına geçtim. O gün Fatin'le konuştuk. 26 Mayıs sabahı yine aradı, konuştuk... Aynı günün akşamı saat 20 dolaylarında yine aradı... Tahminen 40 dakika konuştuk... **«Çok yorgunuz hâlâ bürodayım»** dedi... Derken, galiba telefonunun dinlendiğini hissetti ve **«Çekilin efendim, çıkın artık aradan... Yetişir bu yaptığınız»** diye bağırmaya başladı. Ama nasıl, avaz avaza bağırıyor... Sonra birdenbire bana propaganda yapmaya başladı... **«Bize İzmir'de şöyle tezahürat yaptılar, halk böyle büyük ilgi gösterdi»** falan deyince ben artık dayanamayıp **«Fatin, artık bana da propaganda mı yapıyorsun»** deyiverdim... Böylece vedalaştık ve bu son konuşmamız oldu. Biliyorsunuz ertesi sabah ihtilâl oluyor ve hepsini toparlıyorlar. Kendisini bir daha da görmedim hiç. O sırada Hasan Esat Işık tesadüfen İsviçre'deydi. Ertesi gün gideceğini öğrendim Türkiye'ye... Hemen Fatin'e bir mektup yazdım. Hasan bey'i de buldum ve **«Mektubu Türkiye'de Fatin'e postalar mısınız?»** dedim. **«Hay hay»** dedi... İki satır bir şeydi yazdığım...

— Ne yazdınız

— **«Bunların hepsi geçer. Sen sadece yaşamaya bak»** diye yazmıştım. Mektubu ertesi gün Hasan bey'e gönderdim havaalanına... Ancak bulamamışlar. Mektup bana gerisin geri getirildi. O mektubu, kapalı zarfının içinde halen de saklıyorum. Hiç açmadım o zarfı bugüne kadar... Ve hep yanımda taşırım.

— Sadece o kadar mı?.. Sadece **«Bunların hepsi geçer. Sen sadece yaşamaya bak»** diye mi yazmıştınız?

— Evet öyle... Sanki içime doğmuş gibi...

— Hanımefendi bu konuşmayla sizi üzen konulara değindiğimi biliyorum ve sizden özür diliyorum... Ama birkaç şey daha sormak istiyorum... Fatin bey Yassıada'da yargılandı ve idam edildi...

— Haa, bakınız... Oraları hiç söylemeyin lütfen... Bakınız, İngiltere'nin en tanınmış avukatlarından biri İsviçre'ye gelmişti. Ben Yassıada davalarını sürekli olarak gazetelerden takip ediyordum. O avukat bana dedi ki **«Bu bir askeri darbedir. Askerler, meşru yollardan gelmiş bir hükümeti devirmişlerdir. Seçimle ve milletin oylarıyla gelmiş bir hükümeti, silah zoruyla devirmişler. Ben Yassıada'da olsam hiç konuşmam ve ağzımı bile açmam. Bu sanıklar o kadar haklı ki, duruşmalarda ağızlarını bile açmasınlar... Sonuçta hiç endişe etmeyin, herkes beraat edecektir»**...

— Siz o sırada Türkiye'ye dönmeyi hiç düşündünüz mü?

— NATO büyükelçimiz Haydar Gök bana telefon etti ve dedi ki **«Sakın dönme. Sana kim Türkiye'ye dön derse, sakın dönme ve sadece benim sözümü dinle»**... Sonra Haydar bey'i de görevden aldılar.

— Peki mektup yazdınız mı Fatin bey'e, Yassıada'ya?

— Hayır... Yazarsam da vermeyeceklerini öğrenmiştim. Vermiyorlarmış ki...

— Hiçbir haberleşmeniz olmadı mı? Ondan size bir mesaj falan geldi mi?

— Hayır... Fakat Fatin'le aynı koğuşta olan **Celal Yardımcı** daha sonra bana anlatmıştı... Beni çok görmek istediğini söylüyormuş... **«İlk zamanlarda Fatin'in bütün korkusu, sizi bulup bir şey yapmalarıydı»** dedi... Hatta bir gün Yassıada'ya saçları arkasından topuzlu bir hanım gelmiş. Bu durum koğuşlarda duyulmuş. Celal Yardımcı dedi ki **«Fatin işte o gün öldü»**... Beni yakalayıp Yassıada'ya getirdiler zannetmiş... Hatta Celal bey'in anlattığına göre, ondan sonra da hep rahatsız olmuş... Hep beni bir gün getireceklerinden korkmuş.

— Siz Yassıada'da nasıl bir karar verileceğini bekliyordunuz?

— Hapis cezası vereceklerini, ama sonra da serbest bırakacaklarını bekliyordum.

— Fatin bey'e idam verildiğini nasıl öğrendiniz?

— Fatin'in **İsmail Ağar** adında çok yakın bir arkadaşı vardı. Ona telefon ettim... O ağlayarak **«Kardeşim, sorma bana artık»** deyince ben bittim. Ondan sonra da zaten yaşamadım gibi bir şey...

— O sırada mahkeme idam kararını mı açıklamış?

— Olmuş her şey **Emin** bey... Olmuş bitmiş... Asmışlar...

— Bunu öğrenince dünyanız bitti mi efendim?

— **(Çok hafif bir sesle)**... Bitti...

— Allah rahmet eylesin... Fatin Rüştü Zorlu, Yassıada davalarında son derece mertçe davranan, hiçbir şekilde korkmayan, sindirilemeyen ve ölüme bile korkmadan giden bir insandı... Birkaç kelime ile tanımlamanız gerekse, sizin tanıdığınız ve sevdiğiniz Fatin Rüştü Zorlu nasıl bir insandı?

— Gayet espirili, şakacı, hazırcevap... Bazen bir çocuk gibi... Duygulu... Bazen ağlayan... Bakınız, Yassıada ve sonrasıyla ilgili olarak gazetelerde ve kitaplarda bugüne kadar çok şey çıkmış. Ben bunların bir tanesini bile okumadım şimdiye kadar... Okuyamıyorum onları... Çünkü benim için Fatin hâlâ yaşıyor... Ölmüş bir insan olarak hiç düşünemiyorum... İşte gördüğünüz gibi, burası onun mezarı... Bu ev onun mezarı...

— Burada okuyucularımıza tekrar bir hatırlatma yapayım... Şimdi biz sizinle Ankara'da, Paris Caddesi 37 numaralı apartmanın bir dairesinde konuşuyoruz. Bu apartmanı siz, yapılırken dışından görmüş ve Fatin bey'e, çok beğendiğinizi söylemiştiniz. O da satın almıştı... Bunu daha önce bana anlatmıştınız. Ama bu eve eşyalarınızı da getirtmiş olmasına rağmen, bir gün bile Fatin bey'le yaşayamadığınızı, çünkü ondan sonra Türkiye'ye dönmediğinizi söylemiştiniz. Bu ev kimindir şimdi?

— Benim üzerime yapmak istemişlerdi... Ama ben istemedim. Eşyalar benimdir. Evi, Fatin'in kızı Sevin'in üzerine yaptırdık... Şimdi de Sevin'indir. Ama aramızda bir centilmen anlaşması yaptık. Onun evini ben kullanıyorum.

— Sevin hanım sizden kira falan alıyor mu?

— Hayır, hayır... Türkiye'ye gelince burada kalıyorum. Onun dışında ev boş duruyor.

— Fatin bey'in kızını hep tanır mıydınız efendim?

— Çocukluğundan beri tanırım... Ama 1964 yılında galiba, Fatin'in şeyinden sonra Sevin gelip beni İsviçre'de buldu... Sonra ben Türkiye'ye döndüğümde, uzun süre Fatin'in ailesiyle oturdum. Karısı Emel de, Fatin'den kısa bir süre sonra ölmüştü. Ben Fatin'in annesi Güzide hanım'la uzun süre oturdum.

— Fatin bey hayatta iken, onun ailesi sizi yine böyle benimsemiş miydi efendim?

— Valla ben dediğim gibi yıllar sonra Türkiye'ye döndüm. Aslında onları görmeyi de pek aklımdan geçirmiyordum. Ama yakın arkadaşım **Selma İlksel** dedi ki **«Fatin'in annesi seni çok görmek istiyor. Yaşlı bir kadın... Onu mutlaka görmelisin»**... Gittik yanına... Güzide hanım da çok heyecanlanmıştı. Hemen gözleri dolu dolu oldu ve Fatin'in vasiyetnamesini çıkarıp okudu...

— Ne diyor vasiyetinde?

— Orada Emel'e ve annesine yazıyor... Fakat en sonunda annesine diyor ki **«Benim sevdiklerimi sen de sev»**..

— Sevdiklerinden belki de en başta geleni sizsiniz. Acaba o cümleyle sizi mi kastediyor?

— Tabii orada daha fazlasını söyleyemiyor ama, aile bunu anlıyor. Hatta Emel diyor ki **«Bakın, son anda bile onu (Vesamet hanımı) düşünmüş. Onu yine oraya koymuş»**... İşte böyle **Emin** bey, bundan sonra Türkiye'ye her gelişte Güzide hanımla birlikte oturdum... Benim kendisiyle oturmamı istemiş...

— Sizi çok mu severdi? Örneğin sizi **«Sen benim oğlumu gelinimin elinden alıp onunla birlikte oldun»** diye eleştirdiği falan olur muydu?

— Ne münasebet efendim... Beni herkese **«Gelinim»** diye tanıştırırdı. Tabii Güzide hanım da artık çok yaşlanmıştı...

— Vesamet hanım size bir şey daha sormak istiyorum. **«Metres»** kelimesinin sizi rahatsız etmediğini söylemiştiniz. Ama kendi kendinize düşündüğünüz bazı zamanlarda olsun, bu durum sizi hiç rahatsız etmez miydi?

— Güzel bir lâftır o... Fatin beni rencide edecek bir tek davranışta bile bulunmazdı ki... Tam tersine, beni her zaman onore etmiştir. Benim için önemli olan onun sevgisiydi. Öyle lâflar söylerdi ki... **«Emel'in yanına gittiğim zaman, kendimi sanki sana ihanet etmiş gibi hissediyordum. Sanki sen benim karımsın da, Emel benim metresim»** derdi... İşin ilginç tarafı, ben Fatin'i üç defa bırakıp kaçtım birçok sebeplerden dolayı... Hatta bir keresinde bana dedi ki **«Kaç defa bırakıp kaçtın. Bu arada çok güzel kadınlar da buldum kendime. Ama bir süre sonra hepsi bana Frankeştayn gibi gelmeye başladı»**... Ben çok popüler bir kadındım... Yani böyle birçok erkeklerle işin olayında gelir geçerdim. Sevginin cilveleriydi belki de bunlar... Fatin de **«Sen fındıkçı mavi boncuk»** deyip dururdu...

— Bazen kavga ettiğiniz olur mudu?

— Kavgalarımız hep politika yüzünden çıkardı ve bazen kan gövdeyi götürürdü. Ama bu kan gövdeyi götüren kavgalar, çoğunlukla hariciyeci arkadaşların yanında olurdu... Kadınlar bir tarafta, erkekler bir tarafta...

— Bir de şu var efendim... Rahmetli Zorlu'nun birtakım işlerden yüzde on komisyon aldığı söylenirdi... Hatta yurt dışında da isminin **«Bay yüzde on»** olarak çıktığı söylenirdi. Nedir bu olay?

— Bakınız **Emin** bey, Fatin'in parayla uzaktan yakından ilgisi yoktu. Cebindeki parayı bile bilmezdi. Hesap kitaptan kesinlikle anlamazdı. Zaten böyle bir durum olsaydı, 27 Mayıs sonrasında bütün serveti açığa çıkardı. O olay şudur... Amerikan hükümeti zamanında Türkiye'ye birtakım yardım malzemeleri gönderirdi, bir kısmını da parayla satardı. Bu arada Fatin öğreniyor ki, Amerikan

hükümeti arada olan bazı komisyonculara yüzde on komisyon veriyor. Bu komisyonu aradan çıkarmak ve malları Türkiye'ye daha ucuza getirtmek için onlarla çetin pazarlıklar yapardı. Bir gün böyle bir pazarlık yapılıyor. Fakat Fatin fiyatı biraz daha düşürmek amacıyla **«Hani benim yüzde on'um?»** diye soruyor... Adamlar şaşırıyorlar... Fatin diyor ki **«Şu yüzde on komisyon miktarını da düşün, bunu öyle alalım»**... Ve adamlar bunu fiyattan düşüyorlar... Ben bu olayı ilk şöyle duymuştum... Biz bir gün İngiltere'de idik... Bir Amerika'lı Fatin'i gördü ve **«Hello Mr. yüzde on»** dedi... Fatin'in zevkten dört köşe olduğunu gördüm orada... İkisi de karşılıklı kahkahalar attılar... Orada anlattı bana hadiseyi... Sonra bu husus Türkiye'de yanlış bilindi ve sonki Fatin yüzde on rüşvet yiyormuş gibi gösterilmek istendi.

— Şu soruyu size soracağım efendim... Yassıada'da öylesine dik kafalı olan Fatin Rüştü Zorlu, sizin yanınızda yumuşak bir insan mıydı?

— Çok komik, eğlenceli, çok iyi bir insandı. Hele **Settar İlksel**'le bir araya geldiklerinde dört kol çengi olurlardı. Yassıada'da yaptığı o dik kafalılık, herhalde onda **«İllallah»** dedirtmişlerdir orada ve onun için yapmıştır. Yoksa, kesinlikle öyle bir insan değildi. Bilakis gayet yumuşaktı... Hele bana karşı gayet zayıf bir insandı. Tabii benim tanıdığım Fatin başka, iş hayatındaki ve Yassıada'daki Fatin başkadır.

— Fatin bey annesi Güzide hanım'dan çok mu korkardı efendim? Hep öyle duyardık da...

— Çok çekinirdi... Ben daha annesini tanımıyorken, bu evi mütemadiyen benim üzerime geçirtmek isterdi. Hatta bana babamdan maaş bağlatmak için bir gün beni konsoloshaneye götürdü. Orada ben Fatin'e vekâlet veriyorum. Bir de baktım ki benden umumi vekâlet alıyor. Bununla da evi benim üzerime geçirecek. Ben çok kızdım ve konsolosun önünde bunu yırttım. Fatin de çok bozuldu... Çünkü ben ev falan istemiyordum. Fatin sonra görüyor ki, evin henüz epeyce bir borcu var. Sonra bana **hep** takılırdı **«Bak, bilmeden borçlu evi senin üzerine geçirtip**

sana para ödetecektik» diye... Bana derdi ki **«Sen benim annemi tanımıyorsun. Şimdi bu evi senin üzerine geçirttikten sonra, onu mutlaka senin elinden almak isteyecektir»**... Fakat annesini tanıdıktan sonra, hiç de öyle bir kadın olmadığını gördüm.

— Çocuğunuzun olmasını, yani Fatin bey'den çocuğunuzun olmasını hiç istemediniz mi?

— Fatin çok istedi ama ben hayır... Belki benimki çok bencilce bir şeydi... Fatin'in sevgisini ikinci biriyle paylaşmayı düşünmedim. Onu o kadar seviyordum ki, ikinci bir sevgiyi çocuğa vermeyi düşünemedim belki...

— Şimdi Paris'te, ilk eşiniz Orhan Kutlu'dan olan kızınızla birlikte yaşıyorsunuz. Belli bir geliriniz var mı?

— Türkiye'de subay babamdan maaş alıyorum. Ayrıca Paris'te kızımın durumu çok iyi. Geçmişte yurt dışında bir sürü yerlerde çalışmıştım. Oralardan biriktirdiğim tasarruflarım var. Öyle yaşıyorum işte...

— Şöyle geçmişe bir baktığınız zaman, çok dolu bir hayat yaşamışsınız. Sadece Fatin bey'le değil... Hem Türkiye'de, hem de yurt dışında çok dolu dolu yaşamışsınız... Şimdi nasıl hissediyorsunuz kendinizi? Artık yetmiş yaşına yaklaşan bir insansınız...

— Öyle... O kadar çok şey yaşadım ve o kadar dolu yaşadım ki... Kendimi sanki bin yıl yaşamış gibi hissediyorum. Fakat şimdi aynı hayatı Fatin'le yine yaşarım hiç korkmadan. Hep benim yanımda zaten... Burada, bu evde de benimle beraber... Burası onun mezarı benim için... Kutsal bir yer... Hep rüyalarımda görüyorum.

— Rüyalarınızda nasıl görüyorsunuz?

— Eski hayatımı yaşıyorum bazen... Çok tuhaf... Onun ölümünden 27 yıl geçti ama bana sorarsanız sanki dün gibi... Belki beni yaşatan da Fatin oldu. Böyle şeylere inanmam ama, bazen inanıyorum... O bana yeni bir kuvvet oldu. Bana hep **«Seni ölsem de bırakmam»** derdi. Belki onun tesiri oldu... Bilemiyorum. Bir şeyin etkisi var yani...

— Siz Allah'a inanmaz mısınız?

— İnanırım ama benim inançlarım kendime göredir ve çok farklıdır.

— Fatin bey'in inançları nasıldı?

— O tamamen dindardı... Aramızdaki fark buydu...

— Sonra herhangi bir erkeğe ilgi duydunuz mu?

— Hayır... Duymadım.

— Size Fatin Rüştü Zorlu'dan kalan anılar var mı?

— Az sayıda resim var. Birçok mektuplarımız vardı... Onun bana yazdığı sayfalar dolusu mektuplar vardı... Hep derdi ki **«Ben bunları günü gelince kitap olarak bastıracağım»**...

— Nerede o mektuplar şimdi?

— Mektuplar, resimlerimiz, hep bu evdeydi... 27 Mayıs sabahı Fatin'i aramak için bu eve giriyor askerler... Ne varsa alıp götürdüler ve bir daha da geri vermediler. Bütün anılarımızı alıp götürdüler... O kadar ki, şu gördüğünüz bütün koltukları ve kanapeleri şişlemişler... Kocaman şişleri batırıp batırıp çıkarmışlar... Koltukların ve kanapelerin altında Fatin'i aramışlar böylece!.. Şimdi elimde çok az mektup ve çok az resim kaldı geriye...

— İlginç bir ilişki yaşamışsınız...

— Hem güzel, hem de acıklı bir ilişki Emin bey... Keşke sonu öyle bitmeseydi... İdam...

— Evet, idam... Kime olursa olsun çok kötü bir şey... Bugüne kadar hiçbir gazeteci ile konuştunuz mu?

— Hiç, hiç konuşmadım... Hep geri çevirdim, hep kaçtım»...

Emin Çölaşan'ın notu :

Bu röportajda size ilginç bir ilişkiyi anlattım. Vesamet Kutlu'nun, gerçekten dolu geçen yaşamından, bir kesit sundum... Bir dönemin Türkiye'sinde en çok konuşulan, dedikodusu en çok yapılan olaylardan birinin hayatta kalmış tek tanığı, yaşadıklarını içtenlikle anlattı.

Vesamet Kutlu ile saatler boyu birlikte oldum. Açık söyleyeyim, kendisine büyük bir saygı duydum. Sıradan bir insan değildi. Tam tersine son derece bilgili, kültürlü ve içten bir insan olarak tanıdım onu... Bugüne kadar hep

susmuştu. İlk kez bir gazeteciye, Fatin Rüştü Zorlu olayını anlatıyordu.

Vesamet hanım'a duyduğum saygıyı, rahmetli Zorlu ile yaşadığı yasak ilişkiye de duyuyorum. Kim ne derse desin, böyle... Gerçek bir aşk yaşamışlar, güzel bir aşk yaşamışlar... Bu aşk şimdi de devam ediyor, ama tek taraflı...

Evet, Vesamet Kutlu'nun öyküsü özetle böyle... 1945 yılında Ankara'da başlayan bir yasak aşk... Bir tarafta evli bir kadın, öbür tarafta evli bir erkek... Mesleğinde giderek yükselen, her türlü olanağa sahip olan, ama yaşadığı aşkı hiçbir zaman sona erdirmeyen bir erkek... Kadın, erkeğin metresi... Erkeğin idam edileceği dakikada bile, vasiyetine yazmayı unutmadığı bir aşk... Ve bu ilişki, idam'dan sonra tek taraflı bile olsa devam ediyor. Ne güzel bir olay...

İdam sehpasına çıkarken bile başını eğmeyen, onurunu hiçbir zaman çiğnetmeyen, hiçbir ödün vermeden ölüme giden Fatin Rüştü Zorlu'yu burada saygıyla anıyorum. Vesamet Kutlu'ya sağlık ve esenlik diliyorum.

FATİN RÜŞTÜ ZORLU'NUN KIZI SEVİN ÖZEN ANLATIYOR :

— Sevin hanım, siz Vesamet hanımı nasıl tanıdınız?

— Ben küçük bir çocuktum. Annemin babamın, arkadaş grubu içinde tanıdım. 1945 yılında Büyükada'da tanıdım. Öylesine tanışmıştım yani... Tabii olayları çok sonra öğrendim.

— Babanızla Vesamet hanım arasındaki ilişkiyi somut olarak nasıl öğrendiniz?

— Harciiye muhitinde herkes herkesin ne yaptığını duyar... Çünkü küçük bir muhittir. Ama olay bizim evimizde sanırım ilk kez 1955 veya 1956 yılında konuşuldu. Annem, babam oturup konuştular ve hatta o sırada ayrılmaya karar verdiler.

— Vesamet hanım yüzünden mi ayrılmaya karar verdiler?

— Yani tam olarak böyle bir şey var diye değil de... Artık bizim evliliğimiz yürümüyor, medeni bir şekilde ayrılalım diye... Yani ben **«Senin hayatında bir başka biri var»** diye ne bir kavga duydum, ne de böyle bir konuşma geçti evin içinde. Babamın anneme son derece saygısı ve sevgisi vardı. Biliyorsunuz aşk başka şeydir, sevgi başka şeydir. Ama bir kopukluk olmuştu artık... Çünkü annem duymuştu olayı. Herkes bu olayı konuşuyordu. Maşallah hemen böyle şeyleri yetiştirirler. Fakat annemle babam ayrılmaya karar verince, işe büyükler karıştı. Başta baba-annem ve annemin babası... Bizim ailede ayrılık olmaz diye kesinlikle karşı çıktılar. Zaten annemle babam, büyüklerinin isteği üzerine görücü usulüyle evlenmişlerdi.

— Peki siz babanızla Vesamet hanım arasındaki ilişkiyi somut olarak ne zaman anladınız Sevin hanım?

— Valla Emin bey, o konuşmadan sonra artık benim de olayı bildiğim belli olmuştu. Babam bana açıkladı diyebilirim.

— Babanız kendiliğinden mi anlattı size?

— Hayır, anlatmadı da ben sordum **«Bu iş nedir?»** diye... İnkâr etmedi tabii...

— Siz babanıza karşı çıktınız mı bu durumda?

— Hayır... Aslında ben erkeklerin birtakım evlilik dışı ilişkilerine karşıyımdır. Ama bir olay vardır ve gerçek bir aşktır. O zaman başkadır.

— Babanızın Vesamet hanım'a duyduğu, gerçek bir aşk mıydı?

— Evet... Yani çapkınlık olayı değildi. Babam çapkın bir erkek değildi. Bakın, 1945 yılında tanışıyorlar ve babam 1960 yılına kadar hep aynı hanıma bu duyguları besliyor. Hatta o kadar ki, babamın ikinci karısı gibi olmuştu. Bir ara imam nikâhı falan da yapılmış.

— Fatin bey 1961 yılında ölmedi mi?.. 1960 yılında öldüğünü söylediniz de...

— Evet, 1961'de öldü... Ben onu 1960'tan sayıyorum, çünkü Yassıada'daydı... Orada beraber olmaları mümkün değildi. Onun için, beraberlikleri 1960'a kadar sürdü.

— Anneniz size bu konuda bir şeyler söyledi mi hiç? Babanızdan veya Vesamet hanım'dan yakındı mı?

— Hayır Emin bey... Annem çok mesafeli bir insandı. Bizimle bu gibi konuları hiçbir zaman konuşmazdı. Ben babama her zaman daha yakın olmuşumdur.

— Peki siz Vesamet hanım'la bu ilişkiyi bilerek ne zaman yüz yüze geldiniz?

— Babam öldükten sonra oldu o... Biliyorsunuz babam bir mektup bıraktı idam edilmeden önce... Orada «Benim sevdiklerime iyi bakın» diyordu. Onun üzerine babaannem dedi ki «Sevdiklerim lâfıyla Fatin, Vesamet'i kastediyor»... Bunun üzerine bana «Sen Avrupa'ya gittiğin zaman Vesamet'i bir ara ve konuş. Acaba gerçekten o da babanı sevmiş mi? Bize lâyık bir insan mı?»... Çünkü ben Vesamet'i 1945 yılından sonra hiç görmemiştim. Ben olayın sadece babamla ilgili yönünü biliyordum. Babamın onu sevdiğini biliyordum. Hatta onların bir şarkısı varmış. Babam gelip benim odamda habire o plağı dinlerdi pikaba koyup.

— Hangi şarkı o?

— Unuttum vallahi... Galiba İtalyanca bir parçaydı... Babam «Şunu koy da bir dinleyeyim» derdi ve günde yüz defa çaldırırdı benim pikabımda... Demek babam Vesamet'e duyduğu sevgiyi annesine söylemiş. Babaannem dedi ki «Babanın vasiyeti var. Bu hanımla ben de tanışmak isterim»... Onun üzerine ben İsviçre'ye gidip Vesamet'i buldum. O tamamen babamın dul karısı gibi hareket eden bir hanımdı. Galiba 1964 yılıydı... Gidip buldum. Çok da genç ve güzel bir hanımdı o zamanlar. İsteseydi babamın ölümünden sonra yüz kere evlenebilirdi. İşte 1965 yaz mevsiminde Türkiye'ye geldi ve babaannemle tanıştı. Babaannem ölünceye kadar da, yazlarını onun yanında geçirdi.

— Sonra Vesamet hanım'la dost oldunuz mu?

— Tabii... Zaten annem de ölmüştü. Babaannem de Vesamet'i hep «Gelinim, gelinim» diye yanına aldı. Babaannem 1977'de öldü. Demek ki birçok yıl, bütün yazlarını babaannemin yanında geçirdi.

— Demek ki Vesamet hanım'ı aile olarak benimsediniz...

— Aaa, tabii Emin bey... O kadar ki, ben kendisinden söz ederken **«Üvey annem»** derim... Çünkü o kadar yıl, büyük bir aşk yaşamışlar ve bunun bir çapkınlık olayı olmadığı kanıtlanmış... O kadar ki, Vesamet hâlâ kendini babamdan dul kalmış olarak görür. Bakın, 1945 yılından 1987 yılına gelmişiz...

— Babanız size hiç açıkça **«Ben Vesamet'i çok seviyorum»** gibi bir şeyler söylemiş miydi?

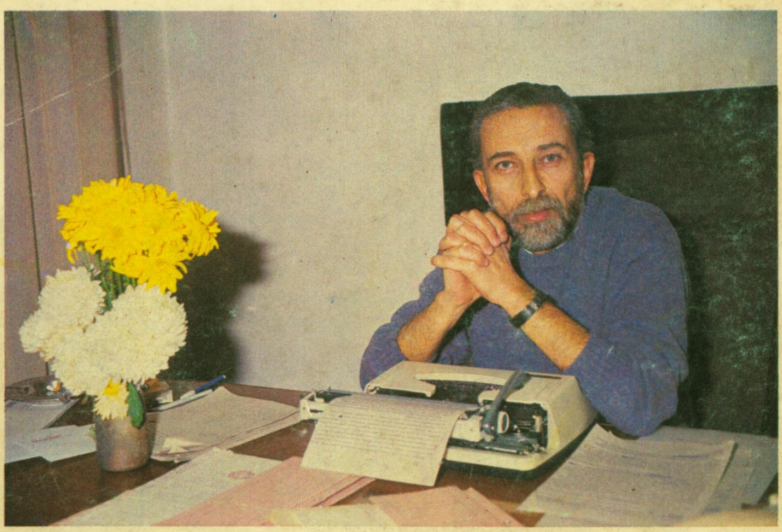
— Açıkça hiç söylemedi ama ben ona hep takılırdım.. **«Sen zaten esmer, uzun saçlı, uzun boylu hanım seversin»** diye hep takılırdım. O da çok gülerdi. Ne bileyim çantasından Vesamet'in almış olduğu birtakım hediyeler çıkardı, yine takılırdım. Tabii annem bu konuyu hiç konuşmazdı.

— Babaanneniz acaba nasıl duymuştu bu olayı?

— O çok erken duymuştu. Hatta ben daha çocukken, bana da söylemişti... **«Baban şöyle yapıyor, böyle yapıyor, olur mu bu?»** gibi şeyler söylemişti.

— Babaanneniz bu ilişkiye hep karşı çıktı ama babanızın vasiyetinden sonra mı başka bir gözle bakmaya başladı hadiseye?

— Evet, evet... Vasiyet olayına kadar karşıydı ve bir anne olarak, oğlunun evliliğinin devam etmesini isterdi. Ama babamın vasiyetinden sonra iş değişti.

(Fotoğraf : *Fahir Arıkan*)

Emin Çölaşan'ın her Pazar günü Hürriyet gazetesinde yayınlanan «Pazar Sohbeti» yazılarını, milyonlarca insan zevkle izliyor. Çölaşan bu sohbetlerinde akla gelmeyecek konu ve konuklar buluyor. Sorduğu sorularla ve gündeme getirdiği olaylarla, okuyuculara güzel dakikalar yaşatıyor. Çoğu zaman «Memlekette neler oluyor da haberimiz yok» dedirtiyor.

Emin Çölaşan'ın bu kitabında, **Hürriyet** gazetesinde yayınlanmış birbirinden ilginç 24 Pazar Sohbeti'ni okuyacaksınız. Politikacılar, erkekten dönme kadınlar, futbolcular, yazarlar, sokaktaki insanlar ve hepsinin anlattıkları... Ve hiç bilinmeyen olaylar... Tarikatçılar, işkenceciler, ağalar, Ermeni olayları... Kocatepe muhribimizi Kıbrıs çıkarması sırasında nasıl batırdığımız... Bir dönemi ayağa kaldıran yasak ilişki... İşte hepsi, elinizin altında...

Tekin Yayınevi, Emin Çölaşan'ın diğer bütün kitapları gibi bu kitabını da büyük zevkle okuyacağınızı biliyor.

ISBN-975-478-000-5

KDV Dahil 4500 TL